IOANNIS CARAMUEL TRISMEGISTUS THEOLOGICUS LATINE...

Juan Caramuel Lobkowitz

8
9 F
27

IOANNIS CARAMVEL
C R I T E S
L A T I N E
IVDEX ARBITER
DE VSV
Sensibilium Restrictionum in Praxi.

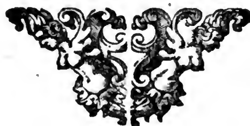
Est distributum in duo Capita.

QVORVM

PRIMUM, quod Politicum est, præmittit & dilucidat Generales Doctrinas, quæ Restrictiones Transscendentales, Privatas & Publicas Interrogationes, Petitiones, Promissiones, Responsiones, Concessiones, Acceptationes, & similia concernunt. Proponit condemnatque à Veteribus, & Novitiis Principibus initos sub æquivocatione Contractus, qui etiamnum in Historiis fide dignis leguntur. Legesque, Causas (Civiles aut Criminales sint) à Cavillatione Mentalium Restrictionum emaculat. Et denique Ministros, qui in Tribunali serviunt (videlicet Accusatorem, Reum, Testes, Advocatum, Judicem, &c.) ad consignificantes circumstantias remittens, subducit à necessitate utendi Restrictione Mentali.

SECUNDUM, quod Ecclesiasticum est, de Restrictionibus, quæ in Sacramentorum usu, & præcipuè in Sacramentali Confessione, &c. de his, quæ in Ordinum Collatione, &c. fiunt, aut fierent, accuratè discurrit. Secreti Naturalis, & Sacramentalis Jus & inviolabilitatem apodicticè firmat. De externâ Confessione Fidei: necnon de ornamentis & vestibus, aut Nationem solam, aut Religionem solam, aut utramque simul significantibus, &c. differit, gravissimam & scitu dignissimam Quæstionem, ad Orthodoxæ Fidei Fundamenta reducens.

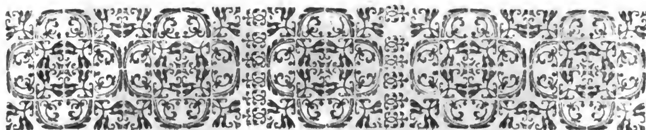
EST TRISMEGISTI
THEOLOGICI
TOMVS IV.

VIGLEVANI.

Typis Episcopalibus apud Camillum Conradam Anno MDCLXXIX
Superiorum permissu.

INDEX

Articulorum, & Sectionum.

Omnes Numeri sunt paginarum.

ΚΡΙΤΗΣ,

Latinè

IVDEX, ARBITER.

De Legitimo Vsu Restrictionum in Praxi.

VOCATVR Græcè Κριτὴς, Latinè *Iudex, Arbiter*, qui legitima Autoritate & Majestate, prout Casus postulat, & circumstantiæ adjacentes exigunt, Definitivam Sententiam & Resolutionem pronunciat. Et hinc ob rem Librum hunc ultimum Κριτὴν vocari volui, quia curiosos Casus & Historias proponit, in quibus de Restrictionum innocentia aut malitia sincerè & legitimè judicat. Et quidem licèt alicui fortè superfluus posset videri hic labor, nam sufficiens est Doctrina præcedentium Librorum, ut omnes Lites & Controversiæ, quæ ad Restrictiones spectant, clarè & securè decidantur, voluimus nihilominus addere sequentia Capita (alterum Politicum; alterum Ecclesiasticum) & in ipsis varios Casus, qui in Historiis Autenticis recensentur, decidere, ut nihil maneat, in quo Lectoris animus hærere possit.

Quisnam Κριτὴς Græcè vocari possit?

Cur hoc nomine Liber hic insigniri debuerit?

An necessarius sit?

Tametsi de multo pluribus possemus agere, ad tres tantùm Classes aut Categorias dicenda & disputanda reducemus: & hoc Imperatoris Iustiniani & Illustrissimorum Iurisprudentum exemplo & autoritate manuducti, nam ipsi sub ENTE POLITICO tria tantummodò cognoscunt edisseruntque Politica Prædicamenta: in quibus Actionum, Rerum, & Personarum continentur Ideæ; de his enim & non de aliis Argumentis statuunt Cæsariani Pandectæ. Nos ergo in isto Libro similiter de actionibus, Rebus, nec non Personis disputaturi, illum in tres Sectiones dividemus.

De Ternario Prædicamentorum numero sub Ente Politico consistentorum.

Vnde *in Prima*, quæ ab initio decurrit, de Actionibus instituemus sermonem: nimirùm, de sermonibus æquivocis, & amphibologicis, de Restrictionibus Privatis & Publicis, de Legum latione, & Interpretatione, de Contractibus publicis, Regiis videlicet & militaribus, de Testamentis & illorum valore, de Processibus & Causis, quæ in Tribunalibus edisseruntur, de Sacramentorum administratione, de sigilli observantia, de Naturali secreto, &c. Et omnes has actiones & Operationes, qua poterimus brevitate claritateque dilucidabimus.

De quibus & quo ordine sit hoc in loco disputandum?

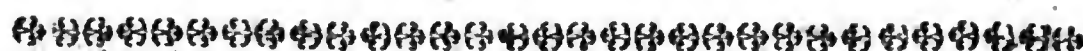
De Actionibus.

Pergimus posteà ulterius, & in SECVNDA quæ præcipuè ab Artic. XIV. decurrit, Res ipsas Veteres, Ornamenta, Vexilla, & alia signa: nec non Persicos Galeros meditamur. Et, vt Lectores juvem, duo Dubia opportunè proponam; in quibus de Ornamentis Mahometanismum & Ethnicismum indicentibus disputem. Examinabo in ipsis, An & quomodo illa signa indigitent Infidelitatem? An & quo illa modo à Sacrilegio emaculentur, & ad Orthodoxam significationem restringantur?

De Rebus.

Tandem in TERTIA quam concernit Articulus XVII. præcipuè, agemus de Personis: & in specie de Persarum & Indorum superstitione aliqua edisseremus, quæ libenter legentur, quoniam in re communi, & quæ universis notâ, occurrunt plurima, quæ quasi ad subsellia soliùs pertinerent Grammaticæ, à studiosis sublimium scientiarum negliguntur, ac propterea nesciuntur à Theologis etiam eruditissimis. Præterea agemus ibi de Gentilibus Indiæ Orientalis Populis, de Pythagora, & Gymnosophistis, de Brachmanis, & triplicis funiculi Equitibus, de Christianis, qui peregrinantur in India: An gestare inaures queant? & denique de Iudæis, Turcisque, An illi suis aulæis ornare nostras Ecclesias possint? An nos isti suis instrumentis musicis possint ad rem Sacram vocare?

De Personis.

CAPVT I.

POLITICVM.

Multæ Controverſiæ graviſsimæ, tam Speculativæ, quàm Practicæ, proponuntur, expediunturque in particulari.

Rejiciuntur, Reſtrictiones Mentales.

NON eſt cur hîc de Mendacii malitia diſputemus, ſupponi enim poſſunt, quæ de illo locis opportunis ſunt dicta; nec debent repeti, quæ jam fuerunt decisa; & copiosa diſſertatione diſputata. Agimus ergo de æquivoco ſermone tantummodò, & exeſſe juſſa omni Reſtrictione Mentali, illum per circumſtantias conſignificantes reſtringemus, & ex illis verum Propoſitionum ſenſum inveſtigabimus.

Deſideravimus omnia & ſingula breviter expedire: nec huic optatæ brevitati defuimus, cum librum hunc permiſimus in multa folia excreſcere: in illo enim diſſerimus multa, & ideò tametſi ſingula expediamus breviſſimè, omnia ſimul aliqualem numerum paginarum requirunt.

An, qui multa folia ſcribit, poſſit cenſeri brevis?

ARTICVLVS I.

De Amphibolologia. *Quid ipſa ſit, & quomodo ab æquivocatione diſtinguatur?*

Quid ſit enſis amphibolos?

Μφίβολος vocatur enſis duplicẽ aciem habens ἀπὸ τȣ͂ ἀμφὶ καὶ βάλλεσθαι, quaſi utrimque feriens; & per *Metaphoram* Λέγοι ἀμφίβολοι, ſermones, qui ſenſum duplicem habent. Hinc Ἀμφιβολολογία Loquutio, quæ duobus poteſt modis intelligi.

Cujus lingua ſint voces Amphibologia, *&* Idolatria*?*

Circa pronunciationem adnotabis *Amphibologia* & *Idolatria* eſſe voces Hiſpanicas non Latinas; nam Latinè *Amphibolologia* & *Idololatria* dicuntur; ſunt enim Græcè Αμφιβολολογία, & Εἰδωλολατρία.

Inter æquivocationem & Amphibologiã differentia.

Circa ſubjectum verò ſcire debebis, in ſimplici *Æquivocationem* voce, *Amphibolologiamq*; in integra oratione inveniri. Sed quia hæc interdum differentia confunditur, non eſt cur illi ſuperſtitiosè inhærere velimus.

An actu, an verò tantummodò potentia plura ſignificent?

Circa modum ſignificandi inter ſe convenire videntur: nam vox æquivoca plura potentia & ex ſe nil determinatè ſignificat, ſic & oratio amphibola habere plures ſenſus poteſt; & ex ſe non poſtulat, ut in hoc neceſſariò, & non in illo intelligatur.

Quot Amphibolologia modis poſſit accidere?

Orationi autem accidit Amphibolologia multis modis: & primò, per duos accuſativos à verbo infinito rectos, ut

Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe (*) hoc .n. Oraculo Æacides, an eſſet victurus, an vincendus, neſciret. Secundò per duos Genitivos; tunc enim ſolet ambigi, an ſit appoſiti, an alter regatur ab altero: me enim his verbis, *Ad ſalutem D. Caroli Franciſci* propinantem, aliter intelligeret, qui reſponderet, *Vivat Dñs Carolus Frãciſcus*, & aliter omninò qui diceret. *Vivat Dñs Caroli Franciſci.* Tertiò per adjectivũ, quod poſſet hoc vel illud ſubſtantivum afficere: ut *Dedalus ædificavit domos* (a) *marmoreas ſtatuas habentes* ubi neſcias, an ſu-

*) Similia erant pleraque omnia Ethnicorum Oracula. Ergo, ſi dabantur ab obſeſſis Statuis, manifeſtè demonſtrant Dæmones futura contingẽtia neſcire.

a) Significationis Comma interpunctum poſſet tollere ambiguitatem. Sed de hoc inferiùs diſputabimus.

super domos, an super statuas epitheton marmoreas (ut Logici loquuntur) appellet. Quartò per verbum commune, ut *Cicero incriminatur*; quoniam *incriminor* activè & passivè accipi potest; unde qui illo uteretur, non exponeret an accusator an verò accusatus esset Cicero. [Nec est cur sine restrictione aliqua huc omnia verba Græca referas, quæ *Media* dicuntur: nam P. Iacobus Gretserus sic scribit, *Hac verba non dicuntur* MEDIA *propter significationem, quasi abivis & in quolibet tempore activè vel passivè, arbitrio usurpantis, accipi possint, more communium apud Latinos; sed quod saltem nonnulla & in quibusdam temporibus utramque significationem admittant.*] Quintò per homonymum: quando scilicet verborum adhærentium contextus diversarū expositionum capax sit: nam illud,

Nomen æquivocum reddit Orationem Ancipitem.

—— *Et frons Tauri metuenda minacis.*

quod de Cælesti à Virgilio fuit dictum, de terrestri poterit verificari. Hic Hispanus versiculus,

Iuro por vida de Dios,

duplicem sensum habet, impium videlicet, & religiosum; nam vox *juro*, si verbum sit, est juro: si nomen, est pecunia, aut sors, ex qua annui reditus profluant. Ergo in acceptione prima ille versus continebit hunc sensum *Iuro per vitam Dei*; quem exsecrabuntur aures piæ: & in secunda hunc, *Sors, ex qua reditus, quamdiu Deus vixerit sunt redituri*. Et talis est æterna Beatitudo. Et quidem, tametsi ille prior sensus statim se in intellectum ingerat, Alfonsus de Ledesma in libello, quem *Conceptus Spirituales* inscripsit, in posteriori accepit, & hac Glossa dilucidavit.

Vox Iuro, nomen & verbum apud Hispanos est.

N. B. Κλῆρος, *sortem & hæreditatem* significat; unde κληρονόμος *hæres* & κληρονομία *hæreditas*: ergo Κληρικοὶ *Clerici* dicimur, qui speciali privilegio in hac vita hæreditatem Beatitudinis adire incipimus, siquidem sumus dignitatem sortiti, quæ nos destinat Choro, ut Deum ibi adoremus & laudemus cum Angelis.

Mirad, (Alma) que os valdra
En gracia un buen pensamiento;
Pues quanto en el Cielo esta,
Aun no es paga de momento
Si a si proprio no se da.
Y esto, que hiziere por vos,
No es por un año, ni dos,
Y que se acaba despues,
Que la Fee nos dize que es
Iuro por vida de Dios.

Ejus sensum Numeri sequentes exponunt.

Mens mea, Pars mansura mei; promittit Olympus
Qualia, quanta tibi præmia, quaque vide.
Sors est (a) omnipotens æterno in lumine lumen,
Quod beat Humanos, Angelicosq; choros.
Nō jā per mēses, annos, aut sæcula; sed per
Summi sors vitam Numinis ista manet.

a) Impii in carceres Tartareos trusi exclamabunt, & dicent. *Nos stulti vitam illorum* (Iustorum) *æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce, quomodò computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est.* Sapient. 5. 5.

Similem amphibolologiam in hoc Dicto reperio. Ait Hispanicè Petrus, *Por Dios vivo*, & latinè, *Coram Deo vivo*: & qui illum audimus, dubitamus, an juret, an aliud valde diversum dicat. Nam, si illud *vivo* est nomen, verba illa continent Iuramentum, & æquivalent his, *Per Deum vivum*: si autem est verbum, non habent Iurisjurandi vim, sed æquipollent his, *Per Deum ego vivo*, & his *Coram Deo ego vivo*; quæ consonant his, *In ipso enim vivimus, movemur & sumus*, quæ Atheniensibus dicebat Apostolus.

An Propositiones Por Dios vivo, & Coram Deo vivo juramentum contineant?

Actor. 17.

Hic D. Pauli locus mihi suggerit Hemistichium amphibolon. Cecinit enim Aratus,

An vivamus in Deo?

—— Τοῦ *γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.*
—— *Ipsius enim & genus sumus.*

Et materialia verba Paulus, quæ de Iove Græcus Poeta olim dixerat, de Mundi Conditore intelligit, & alio sensu, congruo tamen, exponit. Scitè Isidorus Clarus. *Hemistichium Arati producit. &c. Et Paulus quidem interpretatur de Artifice omnium Deo, quamvis illi (Græci) de Iove dictum ferant, non idem quod illi dicens, sed hac propriè in Deum convenire asserens. Sic genus Dei nos esse dicit Paulus, non eo sensu, quo illi, sed alio; quo sumus familiares & proximi.* Sed quomodo proximi?

An possint verba materialia citari?

Græcia à Græco primo illius Rege dicitur, quem Aratus jubet esse ex nepotibus Iovis, ut inde colligit Græcos esse Dei genus. At Paulus, nos esse Dei genus asserit. Quia (1) ab illo creati sumus; nec non ad imaginem & similitudinem illius producti sumus. Quia (2) per gratiam in adoptionem recepti, Dei Filii dicimur, unde *præceptis salutaribus moniti & Divina institutione formati audemus dicere, Pater noster*. &c. inquit enim Apostolus cap. 2. Sanctæ Regulæ à D. Benedicto citatus, *Accepistis spiritum adoptionis Filiorum in quo clamamus*, Abba, Pater.

De Græcorum origine.

Quo sensu simus Dei filii?

Possem & alios multos Textus Amphibolos subjicere, qui non carent gratia, quando sensus remotior innotescit. Tales sunt

Considerantur & exponuntur aliqua propositiones.

I. *Deus non est in Cœlo.*
II. *Petrus non comedit carnes nisi die Veris.*
III. *Non ambulat Ioannes suis pedibus.*
IV. *Christus non jussit Petro, ut induceret gladium in locum suum.*

V. Si la Vieja metiere carne de ternera en el arca, la sacara de cabra.

VI. Entro en tu casa el Hermitaño con dos estacas, y una vellaqueria.

Quæ omnes Propositiones, ut ut primo intuitu, censeri debeant absonæ, veræ sunt si debito modo exponantur.

Verbi est æquivocatio declaratur.

In prima verbum *est* sonat *comedit*: quo Virgilius Æneid. 4. accepit hanc vocem, cum dixit,

Quid delubra juvant? Est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.

Ergo æquivalet huic, *Deus non comedit in Cælo*, quæ est vera.

Quid nisus sit?

Secundam intelliges, si advertas *Nisum* esse volucrem notam, de genere *Accipitrũ* cujus fortassis Petrus carnes nusquam comedit. Hujus avis 1. Georg. meminit Virg. cum cecinit.

Apparet liquido sublimis in aere Nisus.

De nominibus sus & suus.

Tertia postulat, ut consideres, nomen subst. *sus* & reciprocũ *suus* habere aliquos casus similes. *Sus* autem porcum significat, & tam pro fero quàm domestico sumitur. Cicero de natur. Deor. *Sus verò quid habet prater escam? cui quidem ne putresceret, animam ipsam pro sale datam dicit esse Chrysippus*. Et Ioannem non ambulare *suis*, hoc est, *porci* pedibus certum est. Et hic obiter nota de Petro, homine stupido, jucundissimè dici, *in ejus corpore animam salis officium, ne corpus putrescat præstare*.

Quid in porci corpore præstet anima?

Cùm dicitur in locum suum, videndum, an illud suum à suus, a, um, an verò à sus, suis proveniat?

Ut quarta intelligatur, sciendum est jussisse Petro Christum, ut induceret gladiũ *in locum suum*, hoc est, *in vaginam*: non autem *in locum suum*, hoc est *in locum porcorum*.

In Quinta vox *de cabra* laborat æquivocatione, vel enim est *de cabra*, Latinè *capra* vel *de qu'abra*, Latinè *quando aperiat*. Si primum, sensus erit, *Si anus carnem vitulinam in arcam induxerit, caprinam extrahet*. Si secundum, sensus erit, *Si anus vitulinam in arca carnem ponat, quando aperiat, eam extrahet*.

Calamus distinguit, non labium; lingua enim de cabra, & de qu' abra, eodem modo pronunciat.

Septimam subducit ab intelligentia communi insolentia verborum *Estaca*, & *Vellaqueria*: nam, si simplicia sint, *Estaca* sonat lignum, quod alicui insigitur, & *Vellaqueria* est sceleratum facinus: si sunt autem composita, primum erit *Esta aca?* Lat. *Est-ne hic?* & alterum *Vella queria*, aut *Veerla querria*. Lat. *Eam videre vellem*. Hoc apophthegma, nam Hispanicè suam gratiam habet, his verbis poterit dilucidari. *Entro en tu casa el dicho Hermitaño, diciendo*, esta aca nuestro hermano, *y assi clavo su estaca. Respondiole una niña, que no, y assi luego clavo la otra, y pregunto*, Esta aca la Señora: *y oyendo que si, dixo el Padre*, Vella queria. *&c.*

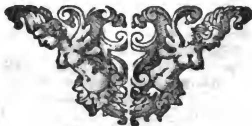
Estacà sonat, sive Esta aca. Et vellaqueria ut vella queria

An Oratio amphibologa plura simul significet?

Dixi § *Circa modum significandi* non differre ab æquivocatione amphibolologiam, nam Vox æquivoca potentia habet plures significationes, nullam actu: & similiter oratio amphibola præsefert plures significationes potentia: & ex se non postulat, ut necessariò sic, & non aliter intelligatur, & quia ambigua est, & anceps actu nulla re addita aliter & aliter potest intelligi. Cecinit Pontanus

Bellator cornuque ferox defertur in hostem.

Agit de Ariete. Et quia *Aries* est vox æquivoca, hoc poterit profectò carmen, à consequentibus præcisum, à Titio de animali, & à Semphronio de bellica machina intelligi. Et tibi erit liberum illud, quo sensu volueris, usurpare; nulla enim est lex, quæ te cogat, ut sic & non aliter Poetam exponas.

ARTICVLVS II.

Iterum de Amphibolologia. *An, & quando uti amphibolo aut æquivoco sermone liceat?*

Proponitur Quæstio?

NON ago de Restrictione aliqua purè *Mentali*, sed de sermone externo, quando videlicet omnibus verbis & cõsignificãtibus circumstantiis perpensis, oratio habet duos sensus: & interrogo. *An possim tunc licitè hujus modi orationem proferre, sive illam restringere velim, sive non velim*. Respondebunt Conclusiones sequentes. Sit

Vnde sumatur Veritas aut Falsitas Propositionum?

PRIMA. *Quando Oratio præcisa ab omni conceptu intellectuali extrinsecùs non significati, duos sensus habet, verum, falsum, possum illam proferre in sensu vero*. Est omnium: nec scio, cur P. Ioannes Poncius ad necessitatem recurrat. Quia, si talis *Assertio*, ubi necessitas urget est vera, etiam ubi nulla est necessitas erit vera: ab eo enim, quod res est, aut non est; & non ab eo, quod necessaria est, aut non est, Propositio redditur vera, vel falsa; ut cum Aristotele Logici universi asseverant: & hic tantummodò agitur de *Assertionis* bonitate & malitia in genere Veracitatis.

Propositio vocalis, si falsa sit, per mentales restrictiones nõ erit vera.

SECVNDA. *Oratio vocalis, quæ secundum omnia, quæ concurrunt extrinsecè, est falsa, non potest vera reddi per aliquam Restrictionem Mentalem*. Corollarium. *Igitur, qui talem Orationem pronunciat, committit peccatum mendacii*. Ita Coninch *disp.* 10. *de actib. supernatur.* & pro illa citat Cajetanum *in* 2.2.*quæst.*89. Sotum *libr.* 8. *de justitia quæst.*1.*art.*7 Eam propugnant P. Ioannes Poncius *tom.*4.*in* 3.*dist.*38. *quæst. unic.num.*58.*pag.*606.*a.* Azorius *tom.* 1.*lib.* 11.*cap.*4. Aragonius *in* 2.2.*quæst.* 69. *art.*2 Rebellus *part.*2.*libr.*4.*quæst.*10.*n.*2. Paulus Laymanus *libr.*4.*Theolog.Moral.tract.*3.*c.* 3.*num.*7. Cydonius contra Causobonum *cap.*5.*& in Apolog. pro Garnetto, cap.*2. & tandem Malderus, Antuerpiensium Episcopus pro hac Sententia doctum & eruditum librum edidit.

Contrariam tamen sententiam tuentur celeberrimi Authores: nempe Navarrus (*) *cap.*12.*num.*8.& 9.& 19. Covarrubias *libr.*1.*variar.resol.cap.*2.*num.*2.3.4. Valentia *in* 2.2.*disp.*5.*quæst.*13.*punct.*2.& *in* 3.*p. disp.*7.*quæst.* 13.*punct.ult.* Salonius *in* 2.2. *quæst.*69.*art.*2.*cõtrov.*11. Suarius *tom.*2.*de Relig.tract.*4.*lib.*3.*cap.*10. Sanchezius *lib.*1. *de matrim.disp.*10.*in fin.*& *de præceptis li.*3 *cap.*6.*num.*15. Reginaldus *libr.*18.*num.* 9. Toletus *in Summ.libr.*4.21.*num.*9. Et pro hac sententia Sylvestrum *in Summ. verb. Iuramentum.*3 *quæst.*2.& Angelum *ibid.n.* 2, citat Coninchius *ubi supr.* Eam à præcedenti parum aut nihil omninò differre ait & fusissimè probat Author libri, qui *Splendor Veritatis* inscribitur, apud P. Ioannem Poncium citatum: sed, ut video, graviter adlucinatur; quoniam hæ duæ Sententiæ opponuntur contradictoriè: &, qui aliter illas exponit, fundamenta controversiæ non percipit.

*) Dixi sæpe, & nunc repeto, nimis strictas opiniones interdum nimis laxas opinationes parere. Et hoc propter Navarrum dixero, nam habet aliquas sentẽtias nimis strictas, & alias ex illis deducit nimis laxas.

Nota bene hãc Conclusionem

TERTIA. *Oratio vocalis, quæ secundum omnia, quæ concurrunt extrinsecùs, est vera, non potest falsa reddi per aliquam restrictionem Mentalem*. Apud nullum Authorem eam expressè assertam legi, interim cum præcedenti tam est necessariò connexa, ut qui illam admittant, negentve, hanc similiter admittere debeant, aut negare.

De Propositione duobus sensibus veris affecta.

QVARTA. *Quando Oratio duos sensus habet, utrumque verum, possum illam in altero dicere, etsi prævideam me esse intelligendum in altero*. Est indubitata, quoniam Veritas secundum se est bona; &, si aliquando possit esse mala per accidens, hæc malitia æquè propositionem, quæ duos sensus, ac illam quæ simplicem habet, poterit maculare. Exemplo opportuno Conclusionem dilucido.

Potest quis in uno sensu loqui etsi sciat se esse intelligendũ in altero.

Romæ Cajus Æmilius, & Titus Æmilius habitabant, utrumque Cornelius inviserat. Scauro (nempe de Cajo loquens) dixit Livius, *Æmilium visitavit Cornelius*. Et Ego Livium, verum dixisse affirmo. *At*, inquis, se intellectum iri de Tito sciebat Livius. Quid mali nam Cornelius Titum Æmilium visitavit. Sed latet circumstantia, inquis, digna ponderatione: multa enim contra Scaurum palam & clam egerat Titus, & ex hoc erat contra Titum iraturus. Respondeo,

deo, hoc ipsum (quod ex Charitatis lege erat vitandum) non nasci ex Quarta hac Conclusione; licèt enim Cajus in rerum natura non esset, & Livius loqueretur de Tito, & in ejus verbis nullus sensus anceps reperiretur, æquè exacerbari Scaurus potuit, ubi intellexit Cornelium, aliàs amicum suum, cum Tito suo inimico familiariter agere.

Quid engañar con la verdad apud Hispanos sit?

QVINTA. *Legatus tuta conscientia potest verum dicere, etsi prævideat Principem, apud quem agit, se non crediturum, & decipiendum esse.* Et hoc est, quod *Engañar con la Verdad*, Politici dicunt Hispani. Patet: quia, si ille Princeps à Veritate sumit occasionem errandi, sibi, & non illi, qui dixit Veritatem, imputet. Supponit hæc Conclusio rarò aut nunquam fidem adhiberi Legatorum Assertis.

An accusare Legatum possit Rex ad quem, de aliquo sibi dicto mendacio?

Hinc posset Solutionem desumere invidiosa contentio inter Legatum N. & nostri Catholici Regis Ministros cōcitata. Vociferabantur isti, Legatum Regi fuisse mentitum: & ideò eum gravissimè incriminabantur. Respondebat Legatus, nullam se dedisse querimoniæ occasionem: Rex enim (id præscribentibus Politicæ sinceræ Regulis) debuit sibi non credere: ac propterea rerum turbationem, siqua acciderat, à Regis credulitate provenisse, non autem à sua calliditate. Et, ut quæstionem, quæ posset parturire consequentias gravissimas ad lanam caprinam reduceret, addebat debuisse Regem cognoscere Elementa Politicæ, inter quæ erat Legati Definitio: videlicet, *Legatus, est homo peregrè missus ad mentiendum ad salutem Republicæ.* Et Deus det, non esse hanc veram Definitionem.

Quid apud Pseudopoliticos Legatus sit?

Casus difficilis proponitur ex D. Augustino.

Casum similem *Libri de Mendac. capite* 4. Sanctus proponit Augustinus, ex cujus dissolutione posset doctrina generalis desumi. *Siquis*, inquit, *aliquam viam noverit obsideri à latronibus, & timens ne per illam pergat homo, cujus saluti prospicit, & eum scit, sibi non credere, dicat eam viam non habere latrones, ad hoc ut illac non eat, dum ideò credit latrones ibi esse, quia ille dixit, non ibi esse, cui non credere statuit, mendacem putans.* Quæritur enim, *An Titius, sic loquens, mentiatur?* Et quidem videretur, quod non: nam verba sunt instituta, ut per illa proximus adquirat Veritatis notitiam. At illa via obsessa à latronibus erat: & hoc iteragens ex loquentis verbis, quæcumque fuerint illa, didicit. Ergo erant vera. Et, si in sensu Grammatico videantur falsa, recurrendum est ad Politicum: nam etiam omnia quæ per Ironiam, Hyperbolen, & Metaphoram dicuntur, falsa sunt in rigore Grammatico; & tamen in Rhetorico, omni carent suspicione mendacii. Aut etiam videretur quod sic. Ab eo enim, quod res est, vel non est, propositio dicitur vera vel falsa. At latrones in via sunt, ut supponitur. Propositio illa illos non esse asserit. Ergo est falsa.

Petrus scit se in opinione Pauli reputari mendacem, & suis verbis decredi: scit viā A esse à grassatoribus obsessam; viam B esse liberam. Accincto ad iter Paulo vult favere; vult, ne in latrones incidat; vult tamen non mentiri. Quid dicet? quo modo loquetur? Ex circumstāriarum suppositione, si dicat, Via A est obsessa, quia sibi non credetur, Paulum in perditionem mittet: Ergone, ut Paulum juvet, debet ad ejus mentem loqui, & dicere, Via A non est obsessa? Videretur quod sic, nam negativa a Petro dicta apud Paulum erit affirmativa. Resolvimus tamen quod non.

Proposuit Augustinus hanc Quæstionem, & illam indecisam reliquit: qui, si voluisset adhibere laborem, eamque resolvere, à molestâ & contentiosâ diligentiâ nos subduxisset.

Verba illa Titii nullum continere mendacium, affirmat P. Ioannes Poncius *tom.* 4. *in* 3. *dist.* 38. *quæst. unic. pag.* 591. *b. num.* 5. scribit enim. [Et sanè, quod ad me attinet, existimo posse talem optimè à mendacio & mentitione, ut ita loquar, excusari: nam licèt ex communi vocum institutione proferret falsum, & deciperet: tamen ex suppositione circumstantiarum illarum omninò per illam orationem significaret illum ipsum verum conceptum, quem in mente habuit ea de re, & quidem id faceret efficaciùs, quàm si uteretur oratione de se vera dicendo adesse latrones in loco: quod si dixisset, alter putaret eos non adesse, & illum etiam id sentire.]

Ego autem Titium fuisse mentitum assero, & meum Assertum, ut opinor, persuadeo. Sic enim inquam. Mentiri est contra mentem ire: nimirùm, contra mentem loquentis, non audientis. At Titii verba erant contra mentem Titii. Erant ergo mendacia. Quod autem audiens illa falsa censeret, qualia erant, & ideò non deciperetur, non sufficit, ut veracia censeantur: nam aliàs omnia insolentia mendacia, quæ apud nullum extorquent fidem, Asserta vera dicerentur.

Vocum significatio ab usu & acceptione communi, non verò ab unius privata voluntate dependet

Confirmatur. Qui verum illis dicit, quos scit sibi non credituros, non mentitur, ut constat ex Concl. V. Ergo, qui falsum illis dicit, quos scit sibi non credituros, mentitur. Ergo Veracitas inter verba & loquentis mentem conformitatem postulat, & ab audientium credulitate aut incredulitate non dependet.

Cur verba fuerint instituta?

Ad rationem dubitandi nego verba fuisse instituta, ut per illa proximus adquirat Veritatis notitiam; fuerunt enim inventa, ut nostri conceptus animi manifestaremus. At Titius non manifestat alteri conceptum animi, sed oppositum prorsus. Ergo mentitur.

Cur in Rhetoricis Figuris nō sit mendacium?

Nec juvat ad Rhetoricas Figuras recurrere; quoniam hæ à signis, quæ comitantur vocem, & significationem complent, & non ab audientium credulitate dependent. Nam antequam assentiatur

aut

aut dissentiat, qui audit, jam propositio dicta, aut veritatis gloriam, aut falsitatis labem habet.

Ioannis Poncii rationi satisfit.

Nec oppositum persuadet Poncius, nam adlucinatur, quando ad mentem audientis recurrit, hic enim argumenratur sic. *Titius dicit non esse latrones. At est mendax Titius. Ergo sunt latrones.* Ergo verba Titii etiam in alterius mente non esse latrones sonant. At sunt, & id est notum Titio. Falsa igitur & mendacia dicenda veniunt ejus verba.

Ingeniosum Anaximenis Apophthegma.

Materiæ similitudo postulat, ut hoc Apophthegma in examen vocemus. [Lampsacum instituerat Alexander diruere. Cũ autem Anaximenes exiret ad illum extra muros deprecaturus suæ Civitatis perniciem ille exclamavit, *Iuro per Deos bellorũ arbitros, me non esse facturum, quod postules.* Et tunc Philosophus in se seductus, ex tempore consilium capiens, *Postulo*, inquit, *ut Civitatem diruas.* Et tunc Rex jurisjurandi vi debuit necessariò illi parcere.] Rhoterodamensis Erasmus *libr. 6.* Apoph.& inquiritur, an Anaximenes mẽtitus fuerit?

An fuerit officiosè mentitus?

Quid resolveret Poncius?

Ad effectum converteret oculos Poncius, & sicut Titium, sic etiam Anaximenem à mendacio excusaret; at, qui Titium dixi officiosè mentitum, etiam officiosum mendacium in Anaximenis petitione reperio. Verba enim illa, *Postulo, ut Civitatem diruas*, non respondebant menti; at illo juramento Alexãdri interposito erant utilia, ut quod mente intendebat, consequeretur. Fuit igitur Anaximenes officiosè mentitus. Et hoc ipsum confirmatur clarissimè; nam de petitione Mentali nullum est dubium, ad Alexandrum enim venerat Philosophus, ut pro Civitate intercederet. Ergo hæc ejus verba, *Postulo, ut Civitatem diruas*, circumstantiis omnibus cõsideratis, vel Civitatis perniciem, vel incolumitatem postulant. Non secundum, quia tunc illæso juramento Alexander, potuisset eam delere. Perniciem ergo postulant. At oppositum dicebat & intendebat mente. Anaximenes igitur ingeniosè & officiosè mentiebatur.

Consideretur bene hæc ratio.

An debeat sic homo loqui, ut sibi credi desideret?

Sexta. *Potest quis, cum dicit veritatem quæ credita sibi noceret, desiderare ut ab audientibus ea non credatur.* Patet; quia sibi utilia potest quis licitè concupiscere, quæ possunt fieri sine peccato. At sine peccato possunt audientes, quę à Titio dicuntur, non credere quando rationes non credendi succurrunt. Potest igitur Titius desiderare, ut audientes præoccupentur aliquo præjudicio, ita ut sibi, quando illis dicat verum, non credant.

De propositione duplici sensu (vero & falso) praduta.

Septima. *Quando oratio duplicem sensum habet, verum & falsum, potest quis illã proferre in sensu vero, etsi prævideat audiẽtes illam amplexuros in falso.* Et quidem, quando audientes non habent obligatione͂ intelligendi verba ejus in vero sensu, hæc Conclusio indubia est. Nam Abraham à Gerariensibus interrogatus *Qualis sibi esset Sara?* respondit *Soror mea est*, quæ propositio anceps erat & dubia; nam nomen *soror*, non solum primum, sed etiam secundum, tertium-ve, gradum cognationis significat. Erant ergo verba Abrahami vera, nam erat Sara ut communiter dicitur, filia Arani fratris Abrahami ait enim Sacer Textus, *Vixit Thare septuaginta annis, & genuit Abraham Nachor, & Aran.*

Quid nomen Soror significet?

Abrahami historia dilucidatur.

An Ministri obligationem habeant mentẽ Legati penetrandi?

Et quid, si audientes habeant obligationem intelligendi verba in sensu vero? Puta, si Legatus in Senatu coram Regis Ministris peroraret; qui ex Iustitia tenentur illum bene intelligere, & de vera ejus sententia suum Principem certiorem reddere. Respondeo primò, Ministros non habere obligationem mentem Legati intelligendi: est enim res occulta, & quæ mentem humanam sæpe superat, cognoscere intentiones alienas. Respondeo secũdò, etiam in casu (quo Legatus, dum verba in sensu vero accipit, illa esse in falso ab auditoribus accipienda, sentiscit) posse amphibolo sermone uti. Ita P. Ioannes Poncius *tom.4. in 3. lib. sent. dist. 38 qu. unic. pag. 606. b* qui sic argumentatur. [Non magis concurrit ad deceptionem aut errorem alterius utens tali oratione, quàm mulier pulchra ornans se & prodiens in publicũ, cum probabiliter sciens aliquem inordinatè se esse concupiturũ, dat occasionem huic peccato. Sed potest ita se ornare, & prodire in publicum ob alios bonos fines sine peccato, modò non directè intendat illud peccatum, secundum communem sententiam. Ergo similiter absque peccato potest quis ob debitam causam dare occasionem tali deceptioni & errori, modò non intendat illum.] Hoc Poncii argumentum à fortiori procedit: nam mulier, ut bene ipse definit, non potest desiderare, ut qui se videt concupiscat; & tamen utens oratione ancipiti, modò ipse illam in sensu vero usurpet, potest ut audientes in falso illam capiant, desiderare, ut in sequenti conclusione ostendetur.

An, & quando se comere & ornare possit fœmina, etsi cognoscat se inordinatè concupiscendam?

Aliud est proximum decipere, & aliud desiderare ut se ipsum ille decipiat, modò in hoc ille (nempe se ipsum decipiendo (non peccet.

Octava. *Quando oratio duplicem sensum habet, verum & falsum, potest quis illam proferre in sensu vero, & simul intendere positivè & directè ut audientes eam intelligant in sensu falso; modò audientes sic illam intelligentes non peccent.* Considera illam limitationem, quam in fine addidi,

nam

nam sine illa traditur à P.Poncio, & non bene defenditur: *tomo* enim *quarto in 3. dist.38.qu.unic.pag.607.a.num 61.* sic scribit. *Dico septimo posse quem ob legitimam causam uti oratione æquivoca habente ex se sensum verum cum falso, ne alius intelligat sensum verum istius orationis, sed potius, ut intelligat sensum falsum*: ubi illud *ne* significat intentionem loquentis, qui ideò utitur oratione illa ambigua, ut sua audientes culpa decipiantur. Cæterum, si illa investigandi veritatem negligentia in illis sit peccaminosa, aut culpæ committendæ occasio, statuo non posse aliquem illam intendere; nemini enim licet intendere alterius peccatum: bene tamen qualemcumq; alterius actum, sibi utilem, quem possit alter elicere sine peccato.

An decipere proximum sit Theologicè malum?

Pōcius, quia generaliùs loquitur, *pag.608 a.nu.65.§.Confirmatur primò*; probat suam Assertionem dicens. [Non potest ostendi, quod decipere alium sit intrinsecè malum. Ergo in casu, quo esset medium ad impediendum majus malum, posset quis eo licitè uti; præsertim, si non sit præceptum aliquod particulare id impediens.] Consonat sibi alibi; nam *pag.595.a. num.16.* dicebat. [Non ostenditur sufficienter, cur non possit quis habere animum decipiendi absque peccato, Deo dispensante: immò de facto, sæpe absque peccato habetur talis animus secundum communem sententiam. Nam, qui in bello utuntur strategematibus, habent sine dubio animum decipiendi, & tamen non peccant, quia utuntur æquivocationibus &c.] Ego autē vela tantisper contraho, & Poncii verba, & præcedentes ab illo productas probationes meæ conclusioni attempero, & sic inquam. [Aliud est *decipere alium*, &

An etiam præbere occasionem ut aliquis se sponte decipiat, malum sit?

aliud *præbere occasionem, ut ipse se sua culpa decipiat, temerè procedendo, & circumstantias non considerando*. Porrò decipit proximum, qui mentiendo præstat, ut fidem præbeat falsitati. Præbet occasionem, ut ipse se decipiat (ut Concl.5.diximus) qui loquitur Veritatem incredulo. Item, qui in sensu vero profert Orationem amphibolam, quando percipit talia esse in mentibus audientium præjudicia, ut sint illam (Orationem) in sensu falso usurpaturi. Profectò, decipere proximum, est Theologicè malum; vel ut alii loqui solent, intrinsecè. At præbere occasionem, ex qua ipse se decipiat, si velit, & non se decipiat, si nolit, est uti jure suo, & tantum concurrere ad proximi deceptionem per accidens. Denique in tali casu, vel proximus peccat, se decipiendo, vel non peccat. Si primum, non potest quis directè intendere deceptionem ipsius: si secundum, potest.] Et hæc omnia dilucidat exemplū in septima conclusione productum, nam Abraham dicens de Sara, *Est soror mea*: non est mentitus. Neminem decepit; neminem enim decipit, qui verum dicit. Præbuit tamen occasionem, ut illi se ipsos deciperent, amphibolon sermonem pronuncians. Si hæc illorum deceptio esset peccaminosa, non poterat illam intendere: at sibi erat utilis, & in illis carebat peccato. Ergo licitè desideravit, & intendit, quod Geratienses in acceptione vocis *soror* adlucinarentur, & errarent. Hanc doctrinam dilucidant etiam Strategemata, de quibus Art.IV. in Haplote uberiùs disseruimus; qui enim illis utitur, non mentitur, nec concurrit ad aliquod hostium peccatum, sed dat occasionem, ut illi semetipsos decipiant.

Nemo potest intendere aut desiderare, ut alius peccet.

Reponitur, & iterum perpenditur historia Abrahæ.

ARTICVLVS III.

P. Ioannis Poncii Sententia examinatur.

An Poncius severus Scotista sit?

Vlta contra præcedentem doctrinam P. Poncius asseruisse videtur: & ideò nam est vir ingeniosus, & doctus, proderit ejus verba proponere, & perpendere; licet enim nobiscum quoad substantiam conveniat, Scoto, Scholarchæ suo, non semper benè adhæret; & à posteriori, cum à priori efficaciter posset, leviter argumentatur.

SECTIO I.

Ejusdem verba ipsa præmittuntur.

IN Magistrum, Scotumque copiosè, & eruditè scripsit, & *tom.4. in 3. sent. dist. 38.quæst. unic. pag.605.a. num.55.* sic scribit.

[Cum

An uti æquivoco possimus cum hostibus publicis?

[Cum convenitur cum ipsismet hostibus, saltem publicis, non possumus æquivocatione uti, ergo multò minus cum aliis. Antecedens patet; quia aliàs non posset relinqui locus sedandi controversias & bella publica, quia quævis pars meritò posset semper timere de fraude, mediante æquivocatione, & hinc meritò male fecisse ab omnibus æstimati sunt, qui in hujusmodi conventionibus æquivocatione sunt usi, ut exempli gratia, Cleomenes ille, de quo Plutarchus *in Apophthegmatibus*, qui triginta dierum cum hoste pactus inducias, noctu hostiliter se gerebat, non noctium, sed dierum pactas inducias asserens; cum tamen hostes noctes etiam comprehensas intelligerent. Plura alia exempla recenset Molanus *libr. 1. de fide hareticis servanda*, & Serarius *in c. nonum Iosue b. 5.*

An Cleomeni licuerit æquivocum contractum inire?

Dixi autem in confirmatione, *saltem cum hostibus publicis*. Nam de hoste privato, & latrone res non est tam certa. Nam Molanus *supra*, Navarrus *in summa cap. 2. num. 14.* Lopes. *1. p. instructorii cap. 42* Angelus *verb. Iuramentum num 8.* Sylvester *verb. Iuramentum qu 7. §. 2. Emonerius cap. 4. num. 16.* existimant posse quem æquivocatione uti cum latrone; si enim non dimitteret, quos caperet, nisi promissa magna mercede, possent promittere oratione æquivoca, quæ in uno sensu præseferret promissionem, in alio verò sensu nō, & post à nihil solvere, & rationem assignant, quod ex deceptione tali latronis non sequerentur illa incommoda, quæ sequerentur ex deceptione hostium publicorum in publicis conventionibus; & quod ulterius ille non habebat jus obligandi illos ad promittendum: nec consequenter ad promittendum, sine æquivocatione. Ego tamen existimo, Resolutionem hanc non esse tam facilem, quàm videri posset prima facie, nam gravissima etiam incommoda, & ad quæ vitanda quilibet particularis meritò teneri posset, sequi potuissent ex deceptione tali hostium privatorum, seu latronum; nam si semel dubitarent tales de hujusmodi licentia æquivocandi secum, nunquam verisimiliter convenirent, sed vel interficerent, vel detinerent apud se omnes, quotquot caperent, quod sanè cederet in magnum viatorum & Reipublicæ detrimentum. Sed quidquid sit de hoc, saltem in aliis præmissis casibus certum est non licere uti æquivocatione, quando oratio æquivoca esset communiter accipienda in sensu, in quo esset falsa.

Quid de latronibus & privatis hostibus dicendum sit?

De promissione æquivoca. An, & quomodo adimplenda sit?

An gravissima inconvenientia emergant, si hosti, etiam privato, fides promissa non servetur?

Vnde proveniat non æquivocandi obligatio?

An verò obligatio non utendi æquivocatione, procedat in illis casibus ex veracitatis virtute, vel ex aliquibus aliis, non multum refert, sufficit enim, quod sit illa obligatio ex aliquo capite quantum ad praxim, quantum autem ad speculationē attinet, certum est illam obligationem procedere ex Iustitia in Iudice & contrahentibus, sed etiam satis probabile puto quod prætereà oriatur ex Veracitate, quia si obligatio hujus Virtutis possit unquam habere locum, maximè in casibus prædictis, & omnibus, in quibus gravia sequerentur incommoda, si non observaretur Veritas in dictis, & factis. Et ita sentit expressè Author *Splendoris veritatis cap. 4. n. 20.* & consequens est ad alia nostra principia.

Ex sola ne Iustitia, an etiam ex Veracitate?

Dico adhuc nunquam etiam extra casus prædictos licere uti sermone æquivoco, aut mentaliter restricto, quando cognosceretur esse intelligendum ab eo, cum quo esset loquendum in sensu falso, absque legitima aliqua causa. Hæc assertio est etiam communis; quia, si possit quis absque peccato uti simili sermone absque rationabili causa, nunquam deberemus credere ulli etiam honestissimo, & sanctissimo, nisi in casibus prædictis. Nam sanctissimus quisque posset uti æquivocatione quoties non esset peccatum ea uti, nec refert, quod ipse diceret *se non usurum æquivocatione*, quia etiam hoc dicendo posset uti æquivocatione: & deinde absurdissimū esset eò conversationem omnem reduci, ut non esset ulli credendum nisi diceret se non æquivocare; quod si semel tolleretur fides dictis, jam usus præcipuus sermonis, & conversationis inter homines consequenter tolleretur, quod gravissimum sanè detrimentum est & tale, quod sub pœna peccati esset cuilibet vitandum. Ergo æquivocatio sine legitima causa sub peccato est vitanda.

An Æquivocatio, aliquando liceat, & aliquando non liceat?

An in his ipsis verbis, Ego nō utor æquivocatione, esse possit æquivocatio?

Confirmatur: quia etiam ex hoc capite omnes fatentur mendacium esse peccatū, quod si liceret tolleretur conversatio humana, & quod omnes meritò fugiunt mētientium conversationem, nec etiam vera loquentibus credunt, nisi aliundè constet verum esse, quod dicunt; juxtà illud S. Hieronymi ad Iulianum Diaconum *Antiquus sermo est: Mendaces faciunt, ut nec vera dicentibus credatur*. Sed certè tam esset fugienda æquivocatorum conversatio, & tam non esset credendum ipsis, etiam cum non æquivocarent, nisi alias constaret, quod verum dicerent: Ergo æquivocare absque legitima causa erit peccatum.

An eadem absurda ex æquivocandi, ac ex mentiendi licentia sequerentur?

An æquè decredendū sit mendacibus, ac æquivocantibus?

Hæc sunt, quæ communiter in hac materia pro certo habentur, nunc ad controversiam veniendum est &c.] Sic Poncius de æquivocatione discurrit.

SECTIO II.

Eadem Poncii verba recognoscuntur, & examinantur.

LEgisti attentè, quæ Vir doctus scribit, modò etiam audire proderit, quid ego de ejus verbis, & sententiis definiam. Manebo in linea; quoniam, si placeret hac & illac discurrere, multa alia possem dicere, à quibus loci, & temporis ratio me subducit.

De §. *Cum convenitur*.

Quid nomen Æquivocatio importet?

CVM *publicis hostibus*, ait Poncius, *non possumus æquivocatione uti*. Et hic *æquivocationis* nomine omnem indefinitã (universalem, genericam, aut specificam) significationem, quæ duobus aut pluribus modis possit adimpleri, comprehendit.

Quid sit posse?

Ego autem, in ipso verbo *possumus* æquivocationem reperio: debemus enim potestatem à potentia distinguere. Latiùs profectò patet, quàm potestas, potentia; quoniam ad universa, quæ realiter possumus, dicimur habere potentiam: ad illa autem, quæ possumus jure, potestatem. Ergo hîc duplex quæstio prodire poterit: Altera, *An possibilis sit contractus incertus & amphibolus?* Altera, *An is licitus sit?* Priorem assertivè posterior jam decisam supponit: de illis enim, quæ sunt impossibilia verè & realiter, nemo prudens, An sint licita? inquirit. Sit igitur

Quomodo potentia à potestate distinguatur?

An æquivocus contractus sit possibilis?

PRIMA CONCLVSIO. *Legatorum considerata perspicacia vix videtur possibile, ut contractus aliquis à Rege A cum Rege B, inimico suo, initus sit æquivocus.* Patet; quia hujusmodi contractus concipiuntur clarissimis & certissimis verbis, de quorum significatione non debet secundus contractus iniri, nam debent in vulgari acceptione usurpari. Vnde tametsi Cleomenem Nos, cum Poncio & communi sententia condemnemus, & illum perfidiæ crimen commisisse dicamus; errare Poncium in assignando actu perfidiæ dicimus, asseveramus enim non male fecisse Cleomenẽ, quia æquivocatione in contractu fuit usus; sed, quia violavit pactum in quo nulla erat æquivocatio; ut inferiùs dicemus, & ratione manifesta probabimus.

Cui imputandum, si æquivocus contractus fiat?

Consultò posui illud *vix*; quia possunt interdum tales circumstantiæ intercedere, ut in aliqua major claritas desideretur. Et, si pars, cujus interest, aut difficultatem nõ percipit, aut illam explicari non postulat, sibi imputet; & alteram deceptionis non arguat.

An contractus æquivocus licitus sit?

SECVNDA CONCLVSIO. *Licitè inire cum hostibus, etiam publicis, potest, in quo æquivocatio aliqua sit.* Patet; quia in tali pacto nulla se intermiscet deceptio: & qui contrahit generi è censetur determinationem in arbitrio debitoris relinquere. Pono exemplum. Pacisceris cum Sacellano de Sacro legendo diebus festis. Si non designes locum; pactum est genericum de Sacro celebrando alicubi, & loci restrictionem & determinationem Iuri Pontificio, & voluntati Sacerdotis relinquis. Sanè Canones jubent, ut Missæ non nisi in locis ab Ordinario approbatis dicantur: at, quia in omni Ecclesia (quæ non sit interdicta) illæ leguntur, Sacellani erit locum determinare. At in pacto, ais, designavi Parochialem Ecclesiam. Esto. Et assero esse genericum adhuc contractum: quia tametsi Canones & consuetudo à meridie, usque ad auroram diei sequentis Missas legi interdicant, manent octo vel plures horæ, de quibus Presbyter illæso arbitretur cõtractu.

Vter habeat authoritatem restringendi contractum æquivocum & indeterminatum?

An contractus æquivoci sint disjunctivi?

Porrò omnes Generici, & Æquivoci contractus coincidunt cum Disjunctivis, qui liciti sunt, & ad debitoris favorem explicantur. Profectò idem est dicere, *Ex pacto Petrus decem amphoras vini debet Aurelio dare*, ac dicere, *ex pacto Petrus decem amphoras albi, vel rubri vini debet Aurelio dare*. Et uter (Petrus ne, an Aurelius) indeterminatum hunc contractum restringet? uter dubium determinabit. In Sexto Regula LXX. respondet Bonifacius VIII. *In alternativis debitoris est electio; & sufficit alterum adimpleri*. Vide Laymannum *lib.4.tr.4.sect.5.cap.5.num.5.& libr.4. tr.4.cap.8.num.3. pag.647* nec non Me *in Theolog. Fundam. fundam.35 in fin.* Et Regulæ hujus ratio à privilegio Possessionis desumitur: nã Debitor possidet, & in omni dubio pro Possessore judicatur.

Cur in dubiis, & alternativis, aut disjunctivis penes debitorem sit controversiam resolvere?

Verba illa *multò minùs* laborant adlucinatione ut inferiùs probabimus.

An externè extare possit, an verba, quæ dicuntur, ambigua & æquivoca sint?

Sanè non licere uti æquivocationibus in contractibus quæ ineuntur cum hostibus, probabat Poncius, Quia aliàs non relinqueretur locus sedandi controversias & bella publica. Et, quia agit de æquivocationibus quas tollunt & determinant Restrictiones Mentales, bene loquitur; semper enim de occulta mente alterius dubitare posemus. At stando veræ doctrinæ, quæ tales Restrictiones ab Schola & Ecclesia proscribit & ad externas circumstantias, quæ sensu percipiuntur, recurrit, cessat timoris causa; & non habet locum illa ratio.

Præterea, quidquid sit de adductæ rationis efficacia, cùm ad illam aut alias similes

An secundum Scotistica Scholæ fundamenta argumentetur Poncius?

miles recurrit Poncius, non loquitur ut Scotista. Ratio enim Theologici peccati (nam Philosophica, quæ necessariò admitti debent, non concernunt conscientias) in Divinæ Legis violatione consistit: quoniam, ut ait Apostolus, *Vbi non est lex, non est prævaricatio*. Ergo frustra ad inconvenientia recurrit Poncius, cùm ad legem Divinam ex suæ Scholæ præscripto & suppositione deberet. Poncii argumentum erat.

Poncii Syllogismus proponitur.

Illud, ex quo sequuntur absurda & inconvenientia, est peccatum Theologicum.

At ex Oratione æquivoca absurda & inconvenientia sequuntur.

Ergo Oratio æquivoca est peccatum Theologicum.

Et Syllogismum esse bonum, respondeo. Minoremque esse de subjecto non supponente, aut aliàs esse falsam subjungo. Et quidem, non agimus de absurdis aut inconvenientibus, quæ sequuntur, per accidens, nam ob hæc honesti actus, qui illa minimè intendunt, à nullo prudente incusantur. Per se nulla possunt ab Æquivocatione provenire: nam à Bonifacii VIII. illa Regula, *In alternativis*. &c. omnis tollitur æquivocatio. Ergo Minor est falsa, aut veriùs de non supponente subjecto. Sed condonemus hanc Minorem. An ideò Poncius, Theologus Scotista, deberet Consequentiam concedere? Minimè: non enim posset Majorem clausis oculis admittere, sed illam deberet absolutè negare: quoniam actus humanus quem Deus interdicit, etsi nulla absurda & inconvenientia sequantur, est peccatum Theologicum: & actus, quem Deus non interdicit, nec interdicti est causa, etsi ex ipso absurda & inconvenientia sequantur, non est peccatum Theologicum; agens enim contra obmurmuratores; *Vtor mea libertate*, *Vtor meo jure*, prudentissime opponit. Hæc est doctrina Scotistarum, quam bene sciebat Poncius, & quam anno 1643. in Provincialibus PP. Franciscanorum Comitiis sub P. Antonio Oudenhoven vidi Lovanii propugnari. Numero enim sexto, hæc Conclusio Disputationi publicæ exponebatur. *Etsi verò implicet hominem cum usu liberi arbitrii creari, quin præfixam sibi habeat Legem Naturalem, si tamen per impossibile Deus non præcepisset ea, quæ sunt Legis Naturalis, nullum committeretur peccatum* (nempe, Theologicum) *in materia talis legis, licet sciret quis* [N.B.] *se agere contra Naturalem Honestatem*. Et hæc dixerim, ut admoneatur Poncius, se minimè Scoti fundamentis insistere: ut admoneantur cæteri, siqui Poncii uti argumento velint, de Philosophico peccato controversiam non esse, & Theologicum non posse hac ratione probari. Debebat ergo Poncius argumentari sic.

An, & cur in oratione benè examinata non possit relinqui æquivocatio?

In disjunctivis à Pontifici Iuris Regula tollitur æquivocatio.

Libertas est in possessione. Illa frui poterit unusquisque, quamdiu non constet certò de præcepto inhibente.

Vide nostram Theologiam Fundamētalē: Fundamento XII. ibi enim fusè edisseritur hæc Scoti Sententia.

Omnis humanus actus, qui à Deo interdictus, Theologicum peccatum est.

Hæc, & non alio uti argumento Scotista deberet.

Sed Æquivocæ Propositiones divinitùs sunt interdictæ.

Ergo Æquivocæ Propositiones peccata Theologica sunt.

Tunc enim diceremus, formam esse hujus Syllogismi legitimam: Majorem certam: & à Poncio debere Minorem probari.

De §. *Dixi autem.*

An cum hostibus (publicis, aut privatis) æquivocè paciscì liceat?

Dvas Poncius Assertiones commonit, Altera est, *Non licet cum hostibus publicis æquivocum contractum inire*. Altera, *Sed nec licet cum hoste privato*. Et ait, hanc secundam esse minus certam, quàm aliam. Ergo falsum est, multò minùs licere agere æquivocè cum hostibus privatis quàm publicis, ut paragrapho præcedenti dicebat Poncius: nam hinc oppositum clarè colligitur. Ego autem ut paulò antè dicebam, in physica & reali potentia, difficultatem, non autem in morali reperio. Interim majoris eruditionis gratia illum, aut illos, quos citat, audiamus.

De promissione æquivoca.

Illi (inquiunt) qui detinentur à latrone, possent promittere oratione æquivoca, quæ in uno sensu præ se ferret promissionis speciem, & in alio non esset promissio. Sed inquiunt: Ego enim talem orationem æquivocam videre vellem: præscindendo enim à Restrictionibus Mentalibus, talis oratio non occurrit: nam quæcumque dicatur à circumstantiis restringetur: aut aliàs, tam erit patens æquivocatio, ut à latrone percipiatur.

De §. *An verò.*

An scire debeamus causā obligationis?

Si de obligatione constet, non est necessarium in praxi scire, unde procedat obligatio. Interim, quia raro, aut nunquam, de obligatione constat, quin de ratione obligationis etiam constet, ut & hanc adsequamur, ponantur adhuc Conclusiones sequentes.

De Causis, quæ per se & per accidens ad effectum concurrunt.

Tertia. *Ex una re alia sequi solent per se, alia per accidens.* Patet; nam rebus bonis multi viri mali abutuntur. Si enim ad S. Laurentium convertas ex. gr. oculos videbis & Sancti confessionem & Tyranni sententiam. Ex illa prodiit hæc, sed per accidens: unde enim ædificari Tyrannus debuit, insaniendi & injustè judicandi occasionem desumpsit. Ex sententia

tia au ... n per se processi ... sequutto: nam ministri sunt morali Instrumenta, quę per se cum Causa principali concurrunt.

Viri imputabiliter effectus?

QVARTA. *Agenti, quæ sequuntur per se imputantur; quæ per accidens, non imputantur.* Non enim Sancto Laurentio Iudicis imputatur crudelitas; & tamen Iudici, quæ carnifices fecerunt, imputantur.

De publicis & privatis contractibus.

QVINTA. *Frustra contractus publici cum privatis componuntur à Poncio*: Contractus enim ille, ex quo gravia mala aboriuntur per se, sit privatus aut publicus, erit illicitus: & licitus, si sequantur per accidens. Nec hic ulla est Scholarum dissensio; jubemur enim divinitùs, amare proximum; adeoque nihil omninò facere, quod proximo per se præjudicet. [Et nota illud *per se*, & hoc *præjudicet*: ad ea enim, quæ sequuntur per accidens, ut dicebam, ex Iustitia non teneor; & ubi proximi juri non præjudico, possum absolutè procedere.]

De peccato mortali.

SEXTA. *Frustra ab eodem inquiritur, ex utris majora inconvenientia proveniant.* Quoniam ad peccatum mortale non requiritur hæc esse illis majora, sed requiritur, & sufficit, hæc esse magna.

An contractus æquivocus possibilis sit?

SEPTIMA. *Si esset possibilis contractus æquivocus, ex quo per se gravia damna imminerent Reipublicæ, nemo illum inire posset sine culpa mortali.* Constat evidenter ex Quarta.

An mendaciũ contineat?

OCTAVA. *Qui talem contractum iniret, non peccaret contra Veritatem*: Demonstratur. Quia Veracitati opponitur Mendacium. At æquivocatio non est mendacium. Non ergo Veracitati opponitur Æquivocatio.

Duobus peccari modis contra Veracitatem potest.

Dices, bifariam peccari contra Veracitatem: positivè videlicet, & negativè (contrariè, & contradictoriè) positivè mentiendo, negativè tacendo veritatem in casu quo debebat dici. Et ex Poncio subjungis, [Si obligatio hujus Virtutis (Veracitatis) possit unquam habere locum, maximè in casibus prædictis, & omnibus, in quibus gravia sequerentur incommoda, si non observaretur Veracitas in dictis & factis.] Ergo, qui æquivocè loquitur siquidem Veritatem positivè & distinctè non explicat; si non positivè, saltem negativè Veracitatis legem violat.

An verum dicat, qui respondet æquivocè?

Nihil probas; nam si Iudex me interroget, & ego habeam respondendi obligationem; & tamen in responsione oratione utar ancipite, quæ duos habeat sensus (verum, falsum) certum est me respondere; & certum, me quoque verum dicere. Ergo & certum, me Veracitati satisfacere.

D. §. *Dico adhuc.*

QVæ ibi dicuntur, quatenus impugnant Restrictiones Mentales, vera sunt: at nihil evincunt contra Propositiones æquivocas; quæ independenter à Restrictione aliqua Mentali habent duplicem sensum: videlicet verum & falsum.

Intellectuales Restrictiones, si essent licita, humanam omnem societatem destruerent.

Inquit Poncius, [Absurdissimum esse eò humanam conversationẽ reduci, ut nõ esset ulli credendum, nisi diceret, se non æquivocare.] Et ajo, si semel admitterentur Restrictiones Mentales, eò humanam conversationem perventuram, ut nulli etiam sanctissimo prudenter crederetur, etiam, si diceret, aut etiam jurarer, se non æquivocare. Et addo priorem hujus mei Dicti partem suaderi bene à Poncio; quoniam, si Restrictiones Mentales essent licitæ, illis possent uti etiam Viri Sanctissimi. Posteriorem autem, videlicet nulli credendum esse, etsi juraret se æquivocatione non uti, demonstratur clarissimè. Quia, si oratio restricta non est mendaciũ, si jurejurando firmetur, non erit perjurium. Quamobrem, si ego, qui vidi Petrum possum dicere, *Non vidi Petrum*, subintelligendo, *ut dicam tibi*: similiter ego, qui æquivoco, potero dicere, *Non æquivoco*, subintelligendo, *ut dicam tibi*. Et hoc eodem Poncio teste Mentalium Restrictionum Assertores admittunt: quoniam *loco citato. pag. 628. b num. 144. §. Ad hac* sic scribit. [Tenentes licere usum Restrictionum Mentalium, quotiescumq; est urgens causa iis utendi, dicunt, quod quamvis, quis juraret, se non æquivocaturum, possit tamen æquivocare; unde vidi cujusdam Viri Doctissimi Conclusionem, qua asseruit, *Iuratus non æquivocare, æquivoca* &c.] id est, hoc ipsum de non æquivocando juramento cum æquivocatione & Mentali Restrictione pronuncia.

Et stando vidẽ suppositioni, nulli etsi sanctissimo credendum esset.

Hoc jusjurandum, Iuro per Deum me loqui sine æquivocatione, aut restrictione, neminem reddere securum posset, nam in hoc ipso Asserere esse posset restrictio, seu æquivocatio.

De §. *Confirmatur*:

HIc iterum non loquitur Poncius ut Scotista. Ratio enim, ob quam Mendacium est peccatum Theologicum in Schola subtilium, à Divina interdictione desumitur: quoniam omnes rationes, quæ præscindendo à lege Divina adducuntur, ob oculos ponunt malitiam Philosophicam tantùm; quæ, si Deus dispensaret in Tabula Secunda Decalogi, sine peccato adhuc reperiretur.

An Poncius subtilem Doctorem sequatur?

Et illa Hieronymi verba, vera sunt: quoniam deceptus à mendacibus pluries, *Credendo falsis dedisco credere veris.*

Quid tandem consequantur mendaces?

AR-

ARTICVLVS IV.

De Restrictionibus Transscendentalibus. *An ritè dividantur in Privatas & Publicas? De libero arbitrio Angelorum, & Hominum. An, & quomodo sit restringenda ejus communis definitio? De Privata & Publica, Interrogatione, Petitione & Promissione. De Responsione, Concessione, & Acceptatione. An, & quo ipsa modo à consignificantibus circumstantiis ad determinatam significationem restringantur?*

ONCEPTVS Transscendentalis ille est, qui de omni formalitate prædicatur: & quia id dupliciter potest contingere, determinatè & indeterminatè, hic Transscendentalis conceptus est; Abstractus nimirùm & Contractus: ille est generalissimus, qui de omni Formalitate dicitur, & sex modis exprimitur, qui per dictionum capita (quæ, *rase theboth* Rabbini nominant) in voce REVBAV, quæ exponitur *Res, Ens, Verũ, Bonũ, Aliquid, Vnũ*, reperitur. Quidquid enim in rerum natura concipitur aut invenitur, ens; hoc est, res una & aliqua, vera & bona, à Metaphysicis vocari solet. Contractus autem conceptus est, qui in una rerum serie omnia transscendit, ut in Systemate Angelico, Spiritualitas; substantia enim Angelica est spiritualis, Accidentia omnia Angelica sunt spiritualia, & Modi omnes intrinseci (Duratio, Vbicatio, & Relationes universæ) sunt spirituales. Et, ut bene percalleas Transscendentiæ leges, sequentes Conclusiones scribo. Et erit.

Rase theboth, Capita dictionum: quæ sint?

Quid Reubau significet in Metaphysica?

De attributis Angelicis. Qualia ipsa sint?

PRIMA.

T*Ermini Transscendentes, quia semper subintelliguntur, rarò aut nunquam expressè ponuntur.* Quam ob rem, quia *Ens finitum, Creatum ex nihilo, Dependens à Deo, Habens in sua duratione principium,* & similes alii, sunt Termini in Creato Systemate Transscendentales & Essentiales, in omni Definitione omittuntur: interroganti enim, *Quid sit homo?* respondemus, *Homo est animal rationale*; & de illius finitudine, creatione, dependentia & duratione nihil dicimus.

An termini transscendentales debeant exprimi?

SECVNDA.

N*Emini fit injuria, si Transscendentales Termini, qui semper subintelliguntur, aliquando exprimantur. Immò id interdum conducit, ut res obscura meliùs intelligantur.* Et hoc exemplo opportuno dilucido: Omnia, quæ à Scotistis & aliis contra Physicas à Thomistis assertas Prædeterminationes objiciuntur, videntur aliquo præjudicio ex Liberi Arbitrii male intellecta definitione sumpto succollari. Dicunt enim.

An saltem possint?

De physicis prædeterminationibus.

Actus liber est, qui elicitur cum Indifferentia.

Indifferentia est quædam Indeterminatio.

Atqui Determinatio (& à fortiori Prædeterminatio) opponitur Indeterminationi.

Ergo similiter Indifferentiæ & Libero Arbitrio opponetur.

Repugnat igitur liberam Hominum aut Angelorum Voluntatem determinari aut prædeterminari divinitùs.

An creata libertas possit divinitùs prædeterminari?

Probant autem Majorem producendo communem Agentis Liberi definitionem: *Est enim Agens liberum, quod positis omnibus ad operandum requisitis, quando operatur, potest non operari.* Et illud *potest* importat potentiam activam & intrinsecam. Ignis enim quando operatur, potest non operari, ab extrinseco enim & passivè potest impediri aut extingui: interim, quia non habet ab intrinseco activam non operandi facultatem, non est liber. Et rem bene considera. *Operari* & *Non operari* sunt termini contradictorii; ad eos tamen datur in Homine *Simultas potentiæ*, non autem *Potentia simultatis*. Datur, inquam, in Homine (& idem de Angelo dicendum est) simultas potentiæ; hoc est, simul sunt duæ ad oppositos terminos (ad operandum & non operandum) potentiæ: non autem.

Quid Liberum Arbitrium sit?

De potentia activa & passiva: hoc est, intrinseca & extrinseca.

Cur Ignis non sit Agens liberum?

De Simultate Potentiæ, & Potentia simultatis. Quid sint & quomodo inter se distinguantur?

autem Potentia ad simultatem, hoc est, ad simul operationem & non operationem componendum.

Dependentia à Deo est attributum creaturas universas transcendens.

Ego autem, ut respondeam, definitionem ipsam recognoscam, eamdemque reponam, addendo unicum Terminum Transcendentalem. Sic inquam. Nulla est in rerum ex nihilo productarum Systemate Realitas aut Formalitas, quam non pervadat & permeet *dependentia à Deo* prædicatum. Quæ tam est conspicua & clara Veritas, ut innotuerit etiam Ethnicis. Ovidius libr. 4. Trist. Eleg. 8.

Nil ita sublime est, supraque piacula tendit,
Non sit ut inferius, suppositumque Deo.

Ergo juxta Secundam Conclusionem nemini injuria fiet, si hæc ipsa dependentia, quæ in singulis formalitatibus debet intelligi, in singulis expressè ponatur. Recognoscamus igitur definitionem Libertatis creatæ, illamque uno aut altero interjecto verbulo dilucidemus. Ergo dicamus sic.

Corrigitur definitio Libertatis creatæ.

Agens liberum est res aliqua dependens à Deo; quæ positis dependenter à Deo omnibus ad operandum prærequisitis, quando operatur dependenter à Deo, tunc dependenter à Deo potest non operari.

Et hac definitione præmissa ad singulas Argumenti ab Adversariis concinnati Propositiones sic respondeo.

Actus liber (agimus de Humano aut Angelico) *est, qui elicitur cum indifferentia.* Distinguo illud *elicitur*; & distinguo etiam illud *cum indifferentia.* Actum enim Agentis creati liberi esse, qui elicitur cum dependentia à Deo, concedo: qui elicitur sine hac dependentia, nego. Et prætereà, Indifferentiam, quæ in actu libero invenitur, esse in genere Necessitatis, concedo; esse autem in genere Infallibilitatis, nego. Necessitatem autem ab infallibilitate sic distinguo. Erunt, inquam, in instanti D. necessariò, omnia illa, quæ non poterunt in illo non esse. Erunt autem infallibiliter, quæ tametsi tunc possint non esse, nihilominùs certissimè erunt. Sic illa Petri, Christo prædicta negatio, infallibilis & certissima erat, & tamen necessaria non erat.

De Necessitate & Infallibilitate, quo modo distinguantur?

De Petri negatione. Infallibilis fuit; & tamen necessaria non fuit.

Indifferentia est quædam Indeterminatio. Distinguo. Est quædam Indeterminatio dependens à Deo, concedo; est non dependens, nego.

Quid sit indifferentia?

Atqui Determinatio (& à fortiori Prædeterminatio) opponitur Indeterminationi. Distinguo. Si determinatio & indeterminatio sint in eodē genere; concedo: si in diverso, nego. Posse enim unam & eamdem rem esse simul determinatam & indeterminatam in diversis generibus demonstratur clarissimè. Nam in rectilineo Rectangulo, anguli crucibus oppositi sunt determinati ut sint acuti, sunt ut simul sumpti gradus 90. contineant; & hanc ob rem secundus est determinatus ut primi complementum sit. At neuter est determinatus ut primus sit. Et, qui jubetur esse primus, adhuc seorsim sumptus, est indeterminatus ut sit tantus, aut tantus. Dico igitur Agens creatum liberum per dependentiam, quam habet à Deo esse prædeterminatum in genere Infallibilitatis, non autem in genere Necessitatis.

An, & quo modo eadem res esse possit simul determinata & indeterminata?

Ergo similiter Indifferentiæ & Libero Arbitrio opponetur. Distinguo. Si ageretur de Determinatione necessitante, concederem. At, quia agitur de infallibilitante, nego.

N. B.
Futura omnia libera & contingētia, prout subsunt decretis Providentiæ Divinæ, sunt infallibiliter, non autē necessariò futura.

Repugnat igitur liberam Hominum aut Angelorum Voluntatem determinari aut prædeterminari divinitùs. Distinguo. Si agatur de determinatione necessitante, concedo: si de infallibilitante, nego. Et hac Responsione præmissa subsumo. [Omnes Creaturarum actiones & operationes dependent à Deo. Ergo, vel per modum Infallibilitatis, vel per modum Necessitatis. At liberi Hominum & Angelorum actus per modum Necessitatis à Deo dependere non possunt. Dependent igitur per modum Infallibilitatis.]

TERTIA.

SUnt quidam Termini Transcendentales, qui Orationem restringunt; & in omni semper Interrogatione & Responsione; & in omni similiter Petitione & Concessione, Promissione & Acceptatione, privata sit aut publica, inter Viros probos & ingenuos semper supponuntur, & tacitè semper subintelliguntur. Demonstratur clarissimè: semper enim per Interrogationem restringitur Responsio; per Petitionem Concessio, & per Promissionem Acceptatio: &c. Sicut enim in Grammatica generum casuum, & temporum determinatio (*a*) ab Interrogatione dependet: sic in Ethica, & quæ latè etiam patet, Politica, ab Interrogationis sensu Responsionis sensus (& idem de Petitione & Concessione: nec non de Promissione & Acceptatione: & aliis Contractibus similibus dicito) determinatur. (*b*) Conclusio hæc universìm traditur à Poeta Antiquo, qui cecinit

De circumstantiis aut terminis transcendentalibus, qui in omni Oratione subintelligi debent.

De finibus, intra quos omnia ingenuorum consilia continentur.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines

nempe, *in rebus*, hoc est, in interrogatione, præcepto, petitione, promissione, &c.

Et

Et sunt *fines*, intra quos interrogantem, præcipientem, petentem, promittentem se continere, supponere & censere debemus. Sed qui sunt isti termini? Conclusio sequens illos proponet, & exponet.

Quo modo apud Grammaticos Interrogatio Responsionem determinet?

a] Grammatici requirunt Canones, ut ab Interrogatione, quoad genus, numerum, casum, & tempus, prædeterminetur Responsio; quærenti enim, *Cujus coloris Iulii Cæsaris triumphantis vestis fuit?* Nemo *purpurea*, aut *purpureorum*, aut *erit* poterit; sed *purpurei*, subintelligendo *fuit* respondere debebit. Ergo tunc in hac voce *Purpurei* (nam id Interrogatio præstat) tota hæc Oratio; *Triumphantis Iulii Cæsaris vestis fuit coloris purpurei*, subaudietur.

An, quando, & quomodo à posteriori impræsentiarùm possumus ratiocinari?

b] Nec à Responsione Interrogatio, nec à Concessione Petitio, nec ab Acceptatione Promissio restringitur aut determinatur, unde, si de Interrogatione, Petitione, aut Promissione constiterit, quo Responsio, quo Concessio, quo denique Acceptatio sensu intelligenda sit, dubitari non poterit. Et hoc præcipuè est verum, quoad personas, qui contractum inierunt: nam, qui eum extrinsecùs consideramus, si fortè aliquas Interrogationis, Petitionis, aut Promissionis circumstantias nescimus, à Responsione, Concessione, & Acceptatione, si nobis notiores ipsæ sint, quæ in Interrogatione, Petitione, & Promissione circumstantiæ præfuerint, securè indagare poterimus.

QVARTA.

De Circumstantiis Transscendentalibus, quæ succurrunt in omni colloquio aut contractu privato.

C*Ircumstantiæ, quæ omnem privatam Interrogationem, & Responsionem, Petitionem & Concessionem, Promissionem & Acceptationem, Donationem & Acceptionem; quæ omnem Legem, Præceptum, Contractum, &c. transcendunt, & in singulis, etsi non exprimantur, semper subintelligi debent, istæ sunt* [I. Si fieri possit. II. Si liceat. III. Si expediat.] *ad has enim cætera, quæ cogitari, aut adsignari possent, reducuntur*. Demonstratur clarissimè: Quoniam ille, qui privatim me interrogat, aut à me aliquid postulat, aut mihi aliquid pollicetur, amicus meus est, & censendus est, ut amicus procedere, nec à me petere, quæ non possit amicè verus amicus ab amico.

dist. 22. quæst. 5. De forma.

Quænam à Philiberto Episcopo adsignentur?

An cum illis, quæ à nobis adsignantur, coincidant?

In Pontificio Iure adducitur Episcopi Philiberti Epistola, quæ expresè hanc nostram Resolutionem repræsentat. Considera lineas sequentes. *Qui Domino suo fidelitatem jurat, sex semper in memoria debet habere; Incolume, Tutum, Honestum, Utile, Facile, Possibile*. Et in ipsis duo Lectorē meum moneo. Alterum, doctrinam istam ad Dominum & Famulū restrictam, esse generalem, & in omni pacto aut contractu, inter homines celebrato, debere intelligi. Alterum, istas sex Circumstantias esse illas tres ipsas, quas in Resolutione proposui. *Possibile* enim dicitur, quod fieri potest: & *Honestum*, quod licet: *Facile* autem, *Utile*, *Tutum*, & *Incolume*, &c. quod expedit. Et eodem prorsus modo, quo unam ipse Circumstantiam (videlicet, Honestatem) dilucidat, cæteras potuisset explicare. Erit, inquit *Honestum* (nempe, officium præstitum Domino) *si non sit ei in damnum de sua Iustitia, vel de aliis causis, quæ ad Honestatem ejus pertinere videntur*. Ergo erit similiter Facile, Utile, Tutū, & Incolume, si dum Domino (Amico &c.) placere & servire desiderat, in difficultates, damna, pericula, & irreparabiles miserias non inducatur. Et Fundamentum Philiberti est certissimum; nec enim ab inferiori superior, nec à superiori inferior, nec ab æquali æqualis postulare aut extorquere debet, quæ à se peti non vellet.

An, & cur semper debeam de proximo bene præsumere?

Et quia Naturalis & Divini Iuris est Regula, *Quod tibi non vis, non facies aliis*. Itemque, *Omnis esse bonus* (probus) *præsumitur, nisi probetur esse malus* (& improbus) teneor semper benè judicare de proximo. Ergo, sive aliquid interroget sive jubeat, sive promittat, sive postulet, eum debebo censere (&, ut utar termino Iuristarum, præsumere) illum inter Possibilitatis, Honestatis, & Indemnitatis terminos interrogare, jubere, postulare, aut promittere.

De suspiciosis & malitiosis hominibus. Qui, & quales sint?

Sunt homines, qui omnia referunt in malam partem, & in eis aliquando Ingenium, nunquam Pietas laudatur. Et illorum fuit inter Ethnicos Cornelius Tacitus, qui etiam in actibus optimis restrictiones & secundas intentiones rimatur. At hujuscemodi homines improbi sunt; quoniam ut ait Hispanus, *De las hechas nacen las sospechas*; & omnes similes Cornelio Tacito, de quo hæc sub annum 122. Genebrardus scribit. [Cornelius Tacitus Historiam annorū LVI. scribit sæpè ἐπιχαρίζων, ut cum *lib.* 14. sine cura D[illegible] evenire multa ait. Suetonius ann. 144. id est, duodecim Cæsarum. Lucius Florus 700. Ipse *lib.* 1.]

De Cornelio Tacito. Qualis fuerit?

De Barclaji Argenide. Qualis sit sine clavi: & qualis, si referetur, sit?

Cornelium satis feliciter Ioannes Barclajus imitatur: &, ne conscientiæ obesset, & suis suspicionibus injuriam inferret aliquibus, Cogitatam Historiam (Fabulam, aut Novellam) de Argenide & Polyarcho concinnavit. Et talis est me Iudice, Liber ille, si careat Clavi: quoniam si hæc subministretur, & nomina anagrammare clausa aperiantur, est Satyricus & calumniosus, de Romano Pontifice & Hispaniarum Rege, & aliis non paucis Principibus mendacia manifesta protrudens. Sanè Cornelii Taciti, si nō elegātiā, malitiā, certè suā imitantur hodiè satis multi, quorum genium ingeniumq; S. Gregorius *lib.* 15. *Moral.* coloribus istis depingit.

Quales sint Discipuli Cornelii Taciti?

Sunt aliqui, scribit S. Pontifex, *qui de omnibus male judicant; dicunt enim si quis studet & vacat Humilitati, hypocrita est: si recreationi, gulosus est: si Patientiæ, timidus est: si Iustitiæ, impatiens est: si simplicitati, fatuus est: si Prudentiæ, malitiosus est: si Maturitati,*

Inter duo extrema, quæ Vitia tenẽt, ſunt tres Virtutes, una in medio, & duæ adhærentes hinc inde. Vt inter Avaritiam & Prodigalitatẽ, præter Virtutem, quæ conſiſtit in medio, eſt Liberalitas & Parcimonia: & illam *Prodigalitatem*, & hanc *Avaritiã* Detractores appellant.

tati, phlegmaticus eſt: ſi Iucunditati, diſſolutus eſt: ſi Religioni, ſingularis eſt: ſi Societati, ſæcularis eſt: ſi ſilentio & Paci, diſſimulator eſt: ſi aliorum Correptioni, præſumptuoſus eſt: ſi inſtat vigiliis & orationibus, indiſcretus eſt: ſi dormitioni, ſomnolentus eſt: ſi prædicationi & aliorum ſaluti, appetitor laudis eſt: ſi deſiſtat, negligens eſt: ſi habet hominum gratiam, adulator eſt: & ſi adulari renuit, dicitur, quod ſuperbus eſt. Et qui talibus cenſuris proximos ſuos perſtringunt, improbos ego & temerarios voco, & ab illorum claſſe meum Candidũ Lectorem ſubduco.

Qualis fuerit Papa Innocentius III?

Firmat hanc doctrinam Innocentius III. Pontifex doctiſſimus, & prudentiſſimus, qui *in cap. Magnæ 7. §. Et quidem* tria *de voto & voti redemptione* aſſerit in omnibus humanis rebus (verbis, actibus) conſiderandum eſſe, *Quid liceat ſecundum æquitatem, Quid deceat ſecundum honeſtatem, Quid expediat ſecundum utilitatem.* Quod eſt dicere, Tranſſcendentales Quæſtiones, quæ in omnem actum ſe inſinuant eſſe, *An liceat? An deceat? & An expediat?*

Noſtra Doctrina ejus autoritate roboratur.

An hi Termini quos Tranſſcẽdentales *voco, etiam in actibus Divinis locum habeant?*

Et hanc tam certam & indubitatam eſſe doctrinam Dn. Petrus Rodriguez Cortés, ut ad Divinos actus eam extenderit: nam in ingenioſo, & curioſo ſyntagmate, quod *Diſcurſo Iuridico ſobre la Concepcion* inſcribitur, Sanctiſſimam Virginem Matrem fuiſſe ſine labe conceptam, ex his fundamentis deducit: ſupponit enim, *non poſſe prudenter negari, ad ſuæ Matris honorem & autoritatem, quod potuit, quod licuit, quod decuit, & quod expediuit, Verbum æternum præſtitiſſe.* Legi quidem Liber integer poterit; eſt enim brevis & lectione digniſſimus: ego enim, nam brevitatem amo, totius Libelli ſpecimen ex verbis, quæ ponuntur in Præludio deſumam. Ibi enim inquit Autor. *Eſte Diſcurſo ſe ha de reducir brevemente a tres Puntos principales: en los quales ſe procurara fundar por Reglas de Derecho y Raçones Naturales, que Chriſto nueſtro Señor preſeruo a Maria Santiſſima, ſu Madre, y Señora nueſtra, de el contagio de la culpa original, en el Primer Punto ſe fundara*, ſuppueſto que lo pudo hazer (*como de cierto*) *que ſe preſume la libro con effecto. En el ſegundo ſe fundara*, que por diverſas y efficaces raçones convino a Chriſto hazerlo. *En el Tercero punto ſe fundara*, que a nueſtro modo de entender le eſtuvo bien a Chriſto preſervar a ſu Santiſſima Madre. *&c.* Et ex his fundamentis fuiſſe Deiparam ab omni originaria macula præſervatam deducit. Et eſt hoc communiſſimum, & accedente pia affectione fortiſſimum Scotiſtarũ Fundamentum, de quo *in noſtra Metalogica libr.* 10. *qui inſcribitur*, Severa argumentandi methodus, *par. 3. ſub fin.* uberius diſputavi. Ergo (& hic attende Amice Lector) ſi hi termini *Si licet, Si decet, Si expedit*, tam ſunt univerſales, ut etiam ipſimet Divini Actus ad illos exigantur & conſiderentur, non videbor nimius, ſi ad illos exigam, & examinem omnes actus humanos.

De Immaculata Virginis Matris Cõceptione.

Præſervare illam Deus,

Et potuit,

Et decuit,

Et expedivit.

Commune in hac materia Scoti, & ejus Diſcipulorum argumentum.

Ergo quando, vel tibi ſuperior aliquid præcipit, vel amicus promittit, aut etiam à te dici, aut præſtari poſtulat, quod certò malum ſit, ceſſat quæſtio: nam contra Deum, nec obſequia acceptare, nec præſtare debemus. Cæterùm, ſi promittatur tibi, quod poteſt fieri male & bene, in dubio ſub terminis habilibus (quos vocant) fieri promiſſionem intellige: &, ſi à te poſtuletur, quod dicas, facias-ve rem aliquã, quæ poſſit præſtari male & bene, bene de poſtulante judica, eumdemque ſuam petitionem ad terminos habiles reſtrinxiſſe ſuppone, nolleque, ut dicas, facias-ve, quod petebat, ſi non poſſit, ſi non liceat, aut ſi non expediat illud fieri, vel dici. Vel, ſi adhuc dubitas, audi S. Auguſtinum *contra Manichæos libr.* 2. expoſiturus illam Chriſti Domini legem, *Nolite judicare*, ſic ſcribit. *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi, ut ea facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim ſcriptum eſt*, A fructibus eorum cognoſcetis eos; *de manifeſtis dictum eſt;* [*] *quæ non poſſunt bono animo fieri. Sunt autem quædam facta media, quæ ignoramus, quo animo fiant, quia in malo & bono poſſunt fieri, de quibus temerarium judicare, maximè eſt, ut condemnemus.* Stat igitur, te inferre injuriam proximo, & in omni dubio te de ipſo temerè judicare, ſi exiſtimes tibi ab illo juberi, promitti, poſtulari &c. quod non poteſt, non licet, aut expedit dici, vel fieri.

Omnes petitiones, promiſſiones, præcepta in terminis habilibus intelligẽda ſunt.

*) Notetur pro Dialexi de non Certitudine. Eſt enim Petrus v. gr. in poſſeſſione ſui honoris; ergo, niſi manifeſtæ ſint cauſæ & rationes, non poterit ab illa poſſeſſione detrudi.

Hanc doctrinam de Conditionibus Tranſſcendentalibus, quam multi adfirmãt Canones, exponit Gloſſæ author, qui 22. *qu. 2. cap. Beatus Paulus*, ſic ſcribit. [Et eſt argumentum hic, quod in omni voto vel Sacramento intelligantur hujuſmodi generales conditiones, *Si Deus voluerit, Si vixero, Si potuero.* Et infra etiam *qu. 2. cap. nequis.* & 27. *qu. 2. §. cum ergo.* & *D. qui ſat. cog leg. ult.* Et etiam hæc, *Si marito placuerit.* nimirum 33. *qu. 5. cap. noluit.*] Et additur in margine 23. *qu. 4. cap. ſi non licet.* & *extravag. de divort. cap. gaudeamus.* &c. Vbi ut conſpicis aliis verbis circumſtantiæ à nobis adſignatæ reponuntur: qui enim dicit *Si poſſim*, ait, *Si vixero*; & qui dicit, *Si liceat*, ait, *Si Deus velit*; & qui dicit, *Si expediat*, ait *Si (commodè) potero.* Et qui uxor in omnibus marito ſubeſt, ubi dicit

Gloſſa admittit & dilucidat has tranſſcendentales circũſtantias.

Quid ſubintelligi debeat in omni uxorum promiſſione.

Si

Si maritus voluerit, ut debet, ut licet, & ut expedit loquitur.

Exponuntur Transcendentales Circumstantiæ.

His præmissis, ad majorem Conclusionis positæ intelligentiam proderit has easdem Circumstantias recognoscere, & singulatim explicare.

An Deus, an homo possit jubere impossibilia?

SI POTEST.] De reali ut plurimùm possibilitate intelligitur hæc Circumstantia; quæ enim realiter impossibilia sunt, nec præcipi, nec peti, nec promitti unquam possunt. Et id tam certum est, ut hujus ævi hæretici, etsi cum multis priscis & decrepitis Heterodoxis, posse Deũ homini impossibilia jubere, asserant, negant rotundè id posse homines: hi enim, sicut nec polliceri, sic nec petere nec promittere possunt, quæ humanitùs non possunt fieri.

An-ne postulare, aut promittere?

Concilium Tridentinum: Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.

Hoc ultimum admittunt universi. Plautus *in Most.*

Una opera ebur atramento candefacere postulas.

Sic & alii Scriptores, quibus consonans præceptum de re impossibili, sibi impositum, rejicit Novitius quidam Author his verbis

Æthiopem emaculare jubes: mandata recuso

In lucem tenebras vertere nemo potest.

Non sunt unquam petenda impossibilia.

Sicut Deus non præcipit hominibus impossibilia, sic nec vult à se humani ùs impossibilia implorari. Hanc Veritatem optimè percallebat Cambyses, qui nefarium committi sacrilegium dicebat, si qui equitare nequit, victoriam à Diis petat in equestri certamine, si inter sagittarios, qui arcum movere timet, si inter Poëtas, & Oratores, qui non solùm syllabarum quantitates, Troposque & Figuras vocabulorum nescit, sed ἀναλφάβητος prorsus, valorem characterum ignorat. Ex Xenophonte Brusonius *lib.* 5. *cap.* 27. id scripsit: & ex Brusonio Langius.

Quænam sint licita? An illicita impossibilibus debeant adnumerari?

SI LICET.] Licent omnia, quæ legibus (Divinis, Humanis-ve) non sunt interdicta. Et inter probos & ingenuos homines, illicita (quæ sine Dei aut Superiorum injuria fieri nequeunt) impossibilia judicantur. Quicumque imperat, aut obedit; interrogat, aut respondet; petit, aut dat; promittit aut acceptat, semper censetur dicere, Μέχρι τῦ βωμῦ φίλος εἰμι: *Usque ad aras amicus sum.* Non enim ab amico postulari possunt inhonesta & illicita. Sic respondit apud Plutarchum *in Apophth.* Agellium *libr.* 1. *cap.* 3. Brus. & alios pericles, sic Phocion, sic alii Viri, quos debetemus imitari Christiani. Scitè & doctè Crites.

Græcum Adagium apud Agellium.

Augustinus hanc doctrinam edisserit, nam *libr. de mend. cap.* 17. sic inquit. *Faciat homo, etiam pro temporali hominum salute, quod potest; cum autem ad hunc articulum ventũ fuerit, ut tali saluti consulere, nisi peccando, non possit, jam se existimet, non habere, quod faciat.* Ergo judicet, se pervenisse ad metam, in qua Catholica Prudentia inscripsit, NON PLUS ULTRA. Hæc Doctrina lumine ipso Naturali innotescit, ait enim de Amic. Cicero. *Hæc igitur prima Lex in Amicitia sanciatur, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati.* Omnes igitur, ab amicis scriptæ, aut dictæ petitiones, intra æquitatis terminos debent exponi; quod si hanc interpretationem non sustineant, ab inimicis propositæ censendæ sunt.

Habet Amicitia terminos ultra quos homines transire non possunt.

Qui non est Amicus, ut imperet, interroget, postulet, aut promittat, ineptus est. Qui autem non est Veritatis amator, verus amicus esse nequit. Quoniam *epist.* 78. inquit S. Bernardus. *Tunc demum erunt veræ Amicitiæ, si veritatis fuerint fœderatæ consortio.* Oportet igitur, ut veritatem amet, qui imperando, interrogando, petendo, aut promittendo, mecum agere velit. Et quis est, quæso, Veritatis Amicus, Respondebit Gregorius, *Amicus Veritatis est rectæ amator actionis.* Et quia Tu amicos omnes tuos amare Veritatem supponis, neminem eorum in se, aut in te obliquam & improbam actionem amare judicare debebis.

Quis est tuus amicus esse debet Veritatis Amator.

Gregorius lib. 2. Moral. cap. 8.

Platoni, Philosopho Divino consentiens & adhærens Ficinus *in Lysid. arg.* esse Amicitiam ait, honestam perpetuæ voluntatis communionem: nisi enim Honestate fundetur, societas quædam iniqua & abominabilis est. Et consultò posuit illud *perpetuæ*, nam amicitia est ex genere solennium contractuum, qui neque diem, neque conditionem tolerare (*) dicuntur: Amicitia enim ad tempus, aut sub contingente conditione contracta, non est vera. Et ideò amicitia, quæ in felicitate constituitur, est fallax. Dicebat aliquando Ovidius

Quæ & qualis Vera amicitia sit?

*] Regula L. *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.*

Cum fueris felix multos numerabis amicos;

Tempora si fuerint nubila, solus eris.

An vera Amicitia possit ad felicitatem, aut ad tantum tempus restringi?

At isti non sunt amici veri; amici enim certi in re incerta cernuntur: & certus & verus amicus esse volebat ille, qui tempore non metiebatur Amicitias, sed absolutè & sincerè dicebat

Sum tibi Marce semel, nec ero bis, credito, amicus:

Nam cui Marce semel[*] semper amicus eram.

*] Ioannes Ovvenus Poeta Anglus, hãc eandem sententiam etiam expressit uno Distichọ; sed errat in voce *semel*, cujus primam producit.

Suam olim colebat & docebat Theologiã

Moralem Cicero, cujus Fundamenta diversis in locis proponit. *Nulla est* (ut scribit *in Lelio*) *excusatio peccati, si amici causa peccaveris*. Et rationem *libr. 3. de offic.* exponit, *Quoniam, si omnia facienda sint, quæ* (contra Deum Rationemq;) *Amici velint, non amicitiæ tales, sed conjurationes putandæ sunt.* Et ideò suę dilectissimę Spōsæ Protoplastus hominum debuit non obedire; & quia obedivit, peccavit, fuitque ex Voluptatis Paradiso proscriptus. *Non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum senserat in resistente lege membrorum legi Dei sed amicabili quadam benevolentia (qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus) quod eum facere non debuisse, Divinæ Sententiæ justus exitus indicavit*; ut habet Augustinus *de Genes. ad liter. libr. 11. cap. 42.* Et huc pertinet nota, & à multis dilucidata Gracchi historia: cujus amici secti in partes: alii enim ab illo defecerunt, aliique permanserunt constantes; & ex his Bōssium fuisse scimus, Tuberonem ex illis: cum tamen Cicero in hoc laudando, & illo vituperando multus sit. Quia ubi Gracchus occœpit vexare Rempublicam, hujus salutem præposuit Graccho Tubero, & Bossius, erga amicum, qui erat Patriæ infidelis, fidelitatem improba contumacia observabat. Quas historias (Divinas, & Humanas) Augustinus *epist. 162.* accuratè perpendens, hoc Monitum Generale deducit. ERGO *Amicitias hominum, quæ in judicio Dei nihil proderunt, pro evitandis sempiternis pœnis, ne timeatis offendere*.

Gracchus occœpit dilaniare Rempublicam. Ejus dividuntur Amici: alii deserunt illū, ne Resp. noceant; alii deserunt hanc ne Graccho officiant.

Quid Mendacio Officioso inter peccata levius? Et tamen non eo perveniunt Benevolentiæ jura, ut propter amicum Veritati parcendum sit. S. Isidorus *in Synon.* audiri poterit. *Omne Mendacii genus summopere fuge, nec casu, nec studio, loquaris falsum; nec, ut prosites, mentiri studeas; nec qualibet fallacia vitam alicujus defendas*. Consonat Hipponensi Pontifici, qui *libr. contr. mendac. cap. 6.* pronunciaverat, *Si quis ad te confugerit, qui de mendacio tuo possit à morte liberari, non es mentiturus*.

Vera Amicitia non est conservanda mendaciis.

Veracitas majoris est habenda quàm vita.

Debemus non obedire, si imperentur injusta; & si injusta petantur, non adnuere. Ad eum finè Hesiodus *in operibus*.

Ἐσθλὸς δ' ἂν κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Bonus quidem ille est, qui rectè indicenti paret.

Ergo etiam ille, *qui rectè petenti adnuit*,

Et etiam ille, *qui rectè promissa acceptat*.

Quid faciendū si petatur, aut jubeantur injusta?

Nam ut bene nos docet Sanctus Hieronymus, *Si Dominus jubeat* (postulet, polliceatur) *quæ non sunt adversa Sacris Scripturis, subjiciatur Domino servus* (obediat, adnuat, & acceptet.) *si verò contraria præcipit, magis obediat spiritus, quàm corpus Domino*. Corporis enim homo esse potest Dominus, spiritus autem solus ille est Dominus, qui animam potest in ignem æternum immittere.

Corporis Principes, non autem sunt Animæ domini. Hanc adnihilare potest solus Deus.

Cum vel officia vendunt, vel (*b*) munera à Ministris sibi porrigi volunt Proreges, (loquor de improbis; probos enim & integros veneror & suspicio) tacitè eis jubent *Furantor*. Et, si festivè vellent loqui, possent expressà sua vota exponere, & per parodiam obtorquere Homericum carmen, & dicere.

ἡμᾶς οὖν ἐρανίαζε, δ' ἕκτορος ἔχισαχεῖραν. (*)

Nos quidem dona stipe; sed Hectoris teneas manum.

*) Homerus posuerat τοὺς ἄλλους *alios*. Sed maluimus cum Diogene dicere ἡμᾶς οὖν *Nos quidem*.

Et dicti festivitas in eo est, quod ubi Homerus dixit, ἐνάριζε, *spolia, fureris, rapias*, ibi substituit Prorex, ἐρανίαζε, *da stipem* (a) *honorarium contribue*; ut modum, quo debent hæc dona præparari, doceat inferiores Ministros, in quorum aures: ubi ille ἐρανιάζετε, *contribuite, donate*, insonat, ἐναρίζετε *furemini* mussat & succlamat Homerus.

An vendere Officia, & munera extorquere & recipere, Proreges & Ministri Superiores possint? An, & cur, cū dicunt Danto, censendi sint dixisse Furantor?

Et Diogeni hic debetur ingeniosus conceptus, nam illa Homerici versus parodia ἐρανάρχην (Eleemosynarium) interpellavit: & ut existimo, latratu cynico, illum esse furem innuens, & ita debere furari suggerens, ut aliquid egenis relinqueret. Vide Laertium *lib. 6.* Et Diogenem nuper Centurio Rochus imitabatur Francandaliæ, Ministris enim Regiis obloquebatur dicens. *Non ego vestrarum Dominationum furta incrimino, sed excessum. Furentur, & adhuc furentur; per me stat; modo non rapiant omnia, sed saltem nobis, qui sanguinis pretio stipendia lucramur, aliqua ex Pietate relinquant.*

An Ministri militum stipēdia subripiant?

D. Rochus ridendo, ita rem perduxit, ut illud Consilium, quod *Regentia* vocabatur, tandē deletum sit.

NOTÆ.

a] *Stips* est pecunia gratuita, quæ per capita colligebatur; quo nomine non solum veniunt eleemosynæ erogatæ pauperibus, sed etiam dona extorta à Principibus. Suetonius in Augusto cap. 91. *Ex noturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cavam manum asses porrigentibus præbens*. Et in Caligula cap. 42. *Stetit in vestibulo adium Calend. Ianuarii ad captandas stipes.*

Quid stips significet?

An, non solū pauperes, sed etiam Principes stipem postulent?

b] Die 24. Sept. 1665. Alexander VII. nonnullas scandalosas Propositiones condem-

An Iudices recipere possint pecunias pro ferenda sententia favorabili.

demnavit,& inter alias n.26.hanc. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles,potest Iudex pecunias accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Ergo condemnavit etiam hanc, *Quando Candidati (qui ad aliquod Officium adspirant) habent æqualia merita, potest Prorex pecunias accipere pro electione, aut denominatione in favorem unius præ alio.* Patet; quia eædem rationes, quæ priorem, etiam posteriorem falsam esse persuadent:& majora inconvenientia & absurda ex secunda quàm ex prima sequuntur. Hanc autem ipsam consequentiam, quam ex Vigesima sexta condemnata deducebam, possem etiam ex Vigesima-secunda deducere, ibi enim Pontifex condemnavit dicentes, *Non est contra Iustitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii,sed veluti pro emolumento temporali,quod tibi conferre non tenebatur*

An Patroni pro electione & denominatione Capellanorum recipere possint pecunias.

Et hæc insinuasse sufficiat; non enim locus permittit, ut uberiùs Quæstio hæc edisseratur.

An Reges, aut etiam Proreges Officia Militaria, aut Senatoria possint vendere.

Ago consultò de Proregibus, quoniam Supremi interdum Principes licitè aliqua Officia vendunt; nimirùm, quando (1) Emptores, non nisi Viri Optimi,& dignissimi sunt : & (2) hæc ipsa venditio non præbet Emptoribus occasionem furandi, & (3) pecunia ipsa impenditur ad utilitatem Reipublicæ. Quia autem Proreges, non curant utilitatem publicam,nunquam poterunt à peccato excusari.

Quid in omni Petitione subintelligatur?

SI EXPEDIT.] Si videlicet : sine gravi jactura aut molestia fieri possit. Qui enim socium in molestias & pericula sine causa ordinis superioris inducit, non est bonus Amicus. [Consultò dico *ordinis superioris*, ut enim vitam tuam conserves tui Amici divitias prudentissimè expones, non autem ejus vitam ut conserves divitias.] Tibi enim dicit Comicus,

Πειρῶ φίλοισι μὴ κακὸς εἶναι φίλος.

Conare amicis esse amicus non malus.

Et eris non malus, si illum ames ut debes. Et Amicum diliges & amabis ut debes, si illum diliges, sicut te ipsum. Non ergo, si sis bonus amicus, à me poteris petere, ut cum magno incommodo tibi dem, quod cum parvo emolumento nanciscaris : quoniam,

Qui cum alterius damno vult proficere, non est bonus amicus.

Ζητῶ τι κρεῖττον ὧν ἔχεις ζητεῖ κακά.

Is, melius aliquid si petis, male petis.

Quæ, & qualia possit à suo Amico verus Amicus postulare?

Ergo, quia non est præsumendum amicum nostrum esse malum aut improbum, jubet Prudentia, ut supponamus Amicum, nec rem à nobis malam petere, nec bonam malè petere : tunc enim, ut *libr.* 8. *Ethic.cap.* 1. nos docet Aristoteles, *vocandi* (invocandi (*sunt Amici, cùm levi* (non ergo magna) *molestia alicui profuturi sunt plurimùm*. Ergo te, quem inter veros & bonos meos Amicos numero, id à me postulare supponam, quod ego sine gravi molestia possim facere, & tibi plurimùm sit profuturum. Ergo & supponam hanc ipsam circumstantiam (videlicet, *si expedit* : hoc est, *si sine magno damno aut molestia dare possis, aut facere*) esse transcendentalem, & in omni omni tua petitione inveniri.

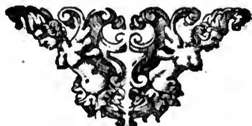
Quæ sit transcendentalis circumstantia?

De duobus amicis Alexandri. Personam alter, alter Dignitatem amabat.

Et huc spectare videtur pulchrum illud & à multis adductum Apophthegma, quod in Regum dictis ingeniosis Plutarchus aliquando recenset: nam cùm Alexander duos amicos (Craterum, Ephæstionemque) præcipuè coleret, non erant æquali loco in ejus gratia; quoniam ut longa experientia didicerat, Craterus erat φιλοβασιλεύς, & φιλαλέξανδρος Ephæstion. Hodie plurimi sunt Dignitatis,& fortunarum amatores, pauci personæ; at omnes se non morari divitias, sed solam personam amare seriò ingeminant; Ergo si à me petierint aliquid, puta his verbis. *Dona centum aureos Francisco* asseverabo hæc ipsa verba per amicitiæ fidem, & ingeminatam eorum asseverationem restricta, æquivalere his, *Dona, si commodè & sine magno damno possis Francisco centum aureos*. Interim ubi amicus in altiori rerum ordine periclitatur, (puta, si agatur de ejusdem honore, vel vita) tunc expedit, ut alter ei etiam cum gravi damno fortunarum subveniat.

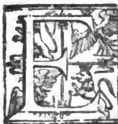
Craterí in aula hodie sunt plurimi, Ephæstionis perpauci.

Non minoris ordinis bona, debeo Amici bonis, quæ sunt altioris ordinis anteferre.

ARTICVLVS V.

DE Μετασημασία. *An Responsionem, quæ non est ad rem, propria significatione Interrogatio seria exspoliet, & sua investiat?*

X propositione μετα trans, & σημεῖον *signum* oritur nomen Μετασημασία quod à Latinis *Transsignificatio* dici potest, & Orationi convenit, qua exsuitur propria significatione, ut alienam & differentem nanciscantur. Et hæc Figura est Politica, & in Responsione exorbitante reperitur: videlicet quando interroganti de Petro aliquis respondet de Paulo. Qui tali modo respondet apud Hispanos dicitur *Responder a lo Ephesio*, hoc est, *Ephesiorum more respondere*; quod illi, cùm objecta crimina non auderent negare, & sine pudore & confusione non possent illa confiteri quæsierint subterfugia noluerintque Apostolo respondere directè. Et quia sunt multi, qui privatim, aut etiam interrogati publicè, ut Ephesique respondere videntur, quam vim & significationem habeat talis Responsio, qua brevitate potero dilucidabo. Et, ut clariùs procedam, exemplum, quod *libr. de Mendacio, cap.* 18. proponit Augustinus, producam.

Quid sit Metasemasia?

Erat jam morti proximus Titius, cujus dilectissimus filius (dictus fuerit Eutropius) ante paucas horas jã perierat. Est solicitus de salute Eutropii moribundus. Et quia supponit suos famulos non posse Veritatem nescire, eos interrogat dicens, *Est-ne meus filius mortuus?* Respondet Primus, *Gaudeo, quod te non ita torqueat hodie dolor capitis, & quod extractus sanguis spem recuperandæ valetudinis præbeat*. Secundus dicit. *Pueri in platea etsi jam admoniti, vociferantur; sed adhibebo remedium.* Tertius tacet omninò. Et ægrotus, est enim prudens Vir, ex circumloquiis duorum, & ex silentio tertii colligit, obiisse Eutropium. Ergo verba illa Primi, tametsi aliò tendere visa, æquipollent his, *Obiit Eutropius*. Ergo verba Secundi etsi à verbis Primi videantur toto cælo diversa, idem prorsus significant, & æquivalent his, *Obiit Eutropius*. Ergo & Tertii Silentium, tacitè ait, *Obiit Eutropius*. Apud Prudentes igitur nulla responsio est magna responsio, & qui non vult respondere directe, censendus est per Metasemasiam respondisse directè. Modo ergo hac Doctrina præmissa Augustinum audiamus.

An, & quomodo directè respondere censendus sit, qui serio interrogatus, aut tacet, aut non vult respondere directè?

Gravi morbo, ait, *periclitatur* (Titius) *ægrotus: cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus* (Eutropius) *unicus & charissimus filius nuncietur. Si à te quærat*, An vivat? *quem vitam finiisse tu nosti, quidquid* (circumloquendo) *aliud dixeris præter unum è tribus, aut* Mortuus est, *aut* Vivit, *aut* Nescio, *nihil aliud credit ille quàm* mortuum, *quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri. Tantumdem valet etiam, si omni modo tacueris.*

Quid sentiat D. Augustinus.

Ergo (& id attentè lege) quando aliquis interrogatus & examinatus, aut tacet, aut non respondet ad rem, tunc (ut paulò antè dicebam) maximè respondet ad rem. Et cur? Quia ejus silentium, aut circũloquia transsignificationem ab Interrogatione recipiunt.

Propositæ Quæstionis Dissolutio.

OBJECTIO.

Exornatur CAPVT, Pastoralis. *Et, ut exponatur, quo Innocentius* III. *sensu dixerit, Ordinarium Delegati sententiam, etiam injustam, debere exsequi, agitur de Probabilitate, decerniturque, quid facturi sint subditi, ubi certò, quid ubi tantùm probabiliter constat de injustitia præcepti?*

Contra præcedentem doctrinam, Iudicium, qui ab Apostolica sede deputantur, irresistibilis authoritas, & obsequendi necessitas, quæ Ordinarium, si requitatur, afficit, militare videntur: Quoniam P. Raymundus Nidus Soncinas *in Tract. de Conservatoribus Regularium, cap.* 8. *partic.* 2. *pag.* 162. *num.* 5. tantam illis authoritatem concedit, ut asserat debere Episcopos eorum mandata exsequi, etsi præcipiant, quæ non liceant. Ejus verba sunt hæc.

Prodiit Libellus iste eruditissimus Ticini Regii hoc anno 1676.

[Iste

An Episcopus exsequi debeat Delegati sententiam?

[Iste (Episcopus) habet debitum dandi exsequutionem sententiæ Conservatoris. *Cap. Pastoralis. §. quia verò. De offic. de leg.* ubi decernitur, quòd Ordinarius Delegato mandante sententiæ suæ exsequutionem, exsequi faciat, etiam si sciat eam injustam esse. Audiamus Innocentium III. Episcopo Heliensi ita scribentem. *Quia verò sæpe contingit, quod exsequutio sententiæ Ordinario demandatur. Sedem duxisti Apostolicam consulendam*, Vtrùm, si Ordinarium ipsam injustam esse cognoverit, debeat eam exsequutioni demandare; an sit ei potiùs subsistendum? *Attendentes itaque, quòd non cognitio, sed exsequutio tantùm demandatur eidem, Inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quòd cùm Ordinarius teneatur obsequi, etsi sciat illam sententiam injustam, exsequi nihilominùs tenetur eamdem, nisi apud Iudicem efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat.* Se subscribunt Covarrubias *li. 1. Variar. cap. 1. num. 4.* Anguianus *de legib. libr. 1. cap. 5. num. 44.* Petrus Gregorius *libr. 5. partit. titul. 5. cap. 4.* Moneta *de commut. cap. 5. num. 542.* Salgadus *de Protect. Reg. part. 4. cap. 7. nu. 15.* & alii plures, quos refert & sequitur Gonzalez *ad dict. cap. Pastoralis. §. Præterea. num. 1.* Quare non video, quomodo aliqui dicant, quòd Conservatori seu Iudici Delegato possit ab Ordinario resisti, si aliquod injustum præceperit. Poterit equidem Ordinarius apud Conservatorem seu Delegatum precibus instare, ut ipsum ab onere exsequendi sententiam, quæ sibi injusta videtur, liberet, ac petere ut in causæ exsequutione supersedeat, donec Veritas innotescat. Emanuel Gonzalez *num. 7.* tamen, si ille exsequutionem jubeat, Ordinarius Conservatori resistere nequit. Moneta *cap. 9. n. 87.* Passerinus *num. 240. &c.*]

Et quid, si illã injustam judicet?

NOTA. Oportet bene intelligere hæc Pontificis Verba; nam, si crudè accipiantur, perturbabunt naturale judiciū, Ethnicus enim fuit Hesiodus, & tamen solo lumine Naturæ ductus cecinit; '*Bonus autem & ille est, qui rectè jubenti paret.* Non ergo qui malè, & injuste jubenti.

Quænam sit admittenda Canonis Interpretatio, quando illa sensu & congruentia Grammatica plures possunt proponi?

Respondeo Innocentii III. textum, ejusque à P. Raymundo Nido, & cæteris Doctoribus traditam expositionem, ita esse exponenda ut dici nequeat Innocentius, aut *quod non potuit*, aut *quod non licuit*, aut *quod non expedivit*, Heliensi Episcopo præscripsisse. Verba ergo illa *noverit* & *sciat* non sunt accipienda in rigore Grammatico, sed in sensu civili, vulgò enim noscere & scire dicimus, quæ probabiliter tantùm cognoscimus. Cicero in Bruto. *Quàm multa de Iure Civili, quæ quidem peritè & scienter, tum ita breviter & pressè, & satis ornatè & eleganter diceret.* Ergo idem est civiliter scire ac peritè & prudenter cognoscere. Præterea, Objectio ipsa firmat præcedentem doctrinam. Si enim Exsequutor, cujus non est rem examinare, teneretur dare exsequutioni sententiam, quam esse iniquam sciat, tam Carnifices, qui trucidarunt Martyres, quàm Milites, qui crucifixerunt Christum, essent non solùm excusandi, sed ob obedientiam collaudandi, quoniam erant meri Exsequutores, & non licebat illis disputare de æquitate sententiæ. At peccarunt. Exsequutor ergo non potest adimplere sententiam, quam certò scit injustam esse. Probat Babylonica fornax; ministri enim, qui tres pueros ex gr. in illam projecerunt, non erant Iudices, non poterant causam examinare, sed erant meri Exsequutores; & tamen, quia exsequuti sunt sententiam, quam sciebant esse injustam, à flammis ipsis extincti & devorati sunt. Ergo dicendum est, inter multas, quæ cogitari possunt expositiones illam tantùm admittendam esse, qua posita Innocentius III. *quod potuit*, *quod licuit*, & *quod expediit* Consulenti respondit: adeò summum præcepisse Pontificem, ut Ordinarius suis Delegatis obediat, quando *quæ possunt*, *quæ licent*, & *quæ expediunt*, præcipiunt, etsi ipsimet (Ordinario) esse injusta videantur. Procedamus per partes, & Conclusiones aliquas subjiciamus, & dilucidemus. Sit

Peccarunt Carnifices, qui Sãctos Martyres trucidarunt. Item, qui Christum Dominum crucifixerunt.

Daniel. cap. 3.

Quando Superioribus est obediendum?

PRIMA. *Quando Summi Pontificis Delegatus jubet, quod non potest Ordinarius nō debet obedire.* Et in duobus casibus habere locum potest hæc conclusio: videlicet, quando non habet potestatem (dignitatem & qualitatem) Delegati, quam præ se fert: vel etiam, quando revera est Delegatus, sed excedit terminos Delegationis. Et uterque casus accidere potest duobus modis: nam vel est certum, vel est tantùm probabile, eum præcepisse, *quod non potest*.

Aliud est Superiorem habere authoritatem probabilem, & aliud habere quidem authoritatem certam & præcipere rē, quæ probabiliter injusta sit.

SECVNDA. *Quando certum est Delegatum jubere, quod non potest (quia non habet potestatem, quam asserit) est certum, quod subditus non tenetur obtemperare.* Est indubitata. Alias enim, quicumque posset fingere, se esse talem, vel talem; & Hierarchia, tam Ecclesiastica, quàm Politica perturbaretur. Et illam nos docet Glossa prædicti Capitis *Pastoralis*: postquam enim inter merum Exsequutorem, & eum qui judicandi, & exsequendi mixtam habet authoritatem distinxerat, adhuc merū Exsequutorem in casu nostræ Conclusionis ab onere obtemperandi liberat, inquit enim: [Illam (sententiam Delegati legitimi) debet tantùm simpliciter mandare exsequutioni: secus, si sciat illam esse) nullam: ut, si esset lata authoritate falsarum literarum. *infr. de falsi. cap. super eo.* unde Iudex Delegatus non habuit jurisdictionem: vel per falsa instrumenta, vel per dolum adversarii: &, si ista objiciantur coram

De Superiore certò illegitimo. An obediendū illi sit?

Omnia ejus mandata & decreta sunt nulla.

Ex-

Exsequutore isto, supersedere debet exsequutioni, dummodò malitiosè vel calumniosè hujusmodi non proponantur, &c.] At, quia conclusio agit de re certa, locum in ea malitia, & calumnia non habent.

De Superiore probabiliter legitimo.

TERTIA. *Quando hoc ipsum est merè probabile, tunc subditum non obligari certū est.* P. Andreas Mendus in prælegendo illo Discursu, qui præmittitur Opinionum certò Probabilium epitomæ, num. 22. *Si sit dubium, an sit legitimus superior, is, qui præcipit, & utraque pars sit probabilis, potest subditus obedire, sed non tenetur; nam jus æquum est pro utroque, & superiori non favet possessio præcipiendi: quare dubitatur de potestate absoluta præcipiendi, & prætereà* (lego, *propterea*) *de re præcepta, ut ab illa oritur.*

An illi obedire debeant subditi?

An ex Probabili Certitudo inferatur?

Dices, non sequi hanc conclusionem esse certam, sed merè probabilem, quia ex Antecedenti merè probabili non potest ulla consequentiæ certitudo deduci.

Quando simplex est incerta aut contingēs, si incertitudinis aut contingētia modo afficiatur, in necessariam & certam convertetur.

Respondeo, hanc Objectionem adlucinatione aliqua obnubilari; & ideò nubes intercurrentes dissipo. Attende. Hæc Propositio, *Cras pluet*, est incerta & contingens: at hæc *Incertum & contingens est, an cras pluet*, est certa. Hæc *Turca sedet*, est dubia: hæc autem *Dubium est, an Turca sedeat*, est certa. Et hæc *Triangulus habet quatuor lineas*, est certò falsa: hæc verò, *Falsum est Triangulum habere quatuor lineas*, est certa. Sic etiam, *Non est inobedientia gravis legere de Sancto, cum de Feria deberet*, est certò probabilis; verum hæc, *Probabile est non esse inobedientiam gravem mutare Officium de Feria in Officium de Sancto*, est certò certa. Oportet igitur Propositiones simplices (de inesse) à Modalibus accuratè distinguere. His præmissis mea argumentatio consideretur.

Mutare Officium pro Officio quale peccatum sit?

Licitum est adhærere Opinioni certò probabili. Est certa.

Sed ea, quæ docet, non esse obligatoria præcepta Superioris, qui habet potestatem & authoritatem merè probabilem, est certò probabilis. Est etiam certa.

Ergo licitum est adhærere Opinioni, quæ docet, non esse obligatoria præcepta Superioris, qui habet potestatem & authoritatem merè probabilem. Est similiter certa.

Nolo in illam Quæstionem impræsentiarū ingredi, quæ interrogat, An tuta conscientia doctrinæ probabiliter probabili adhærere possimus, & ideò expressè de certò probabili hic disputo.

Et ut Majorem benè intelligas, unam aut alteram periodum ex P. Mendo *loc. cit.* subjiciam. Duabus enim Demonstrationibus (altera à priori, & altera à posteriori) hanc doctrinam propugnat. Præmittit illam, quoniam sub initium Discursus Prælegendi sic inquit. [In hac Epitome præter Certas (Sententias) præfiguntur Opiniones certò Probabiles: has enim qui sequitur, tutò operatur: nam, si certum est Opinionem esse probabilem, certum est inniti tali fundamento, quod sufficiens sit ad assensum præbendum. Quod si prudenter quis potest adhærere, & assentiri alicui Opinioni, ac ut veram (*) amplecti, ea certò potest prudenter uti: nam quidquid prudenter existimat licitum esse, potest licitè facere; unde, si certum sit, se prudenter agere, cum eam Opinionem veram (*) reputat, & licitum illud esse, cum intellectus voluntati præluceat; sanè certus est se prudenter agere, cum eam ad praxim reducit.] Sic ille à priori discurrit: & *nu.* 4. ratiocinando à posteriori alteram Demonstrationem concinnat; inquit enim. [Sanè ad operandum licitè sufficit Opinio certò probabilis, nec requiritur Veritas certa: aliter, nec vivere nec agere possent; cessarent Scholæ, Fora, & Senatus, necnon & Authores investigantes rectum modū operandi: si enim seponantur Veritates Fidei, & aliquę Demonstrationes Geometricæ, & aliqua certa, nihil fere restat (::) quod limites Probabilitatis transcendat; pauca quippe sunt, quæ homines indubitatā notione comprehendant. &c.]

An priori nostra demonstretur Sententia?

(*) Loquitur Mendus cum communi Sententia: At Intellectus nunquam esse veram putat aut judicat Sentētiam, quam scit non esse veram, sed probabilem; verū in praxi illam esse verā supponit, ac si velis sic loqui, esse veram sperat.

Demonstratur eadem nostra Sententia à posteriori.

(::) Et in margine, hanc esse sententiam plurimorum à se suprà relatorū affirmat.

QVARTA. *Pontifex non potest jubere, ut obediamus illi, qui certò non est Delegatus.* Patet; quia in hoc præcepto includerentur duo contradictoria: quoniam tunc ille esset Delegatus, & non esset, quia certum esse, quòd ille talem authoritatem non habeat, Casus ipse supponit. Esset, quia, si juberet Pontifex, ut illi obediremus, eo illum ipso faceret Delegatum. Et huc Bonifacius VIII. respiciens pronunciavit, *Ratum quis habere non potest, quod suo nomine non est gestum.*

Nō potest Pontifex præcepta contradictoria imponere.

Regul. IX.

QVINTA. *Pontifex potest jubere, ut obediamus illi, quem probabile est non esse Delegatum: sed hoc ipsum non jussit.* Posterior Conclusionis pars est certa; non enim in toto Iure Pontificio tale præceptum reperitur: probatur prior; nam tale Pontificis præceptū esset de re probabili: & hic numerò homo, qui est Pontifex, est in possessione præcipiendi. Et communis sententia docet Superiori certò probabilia præcipienti, subditum debere obedire. Pontificem autem in nostræ Conclusionis casu rem satis probabilem præcipere ostendo, verba P. Antonii Cotonii producens, qui *in Diana Summa verbo. Opinio probabilis. num.* 10. sic inquit. [Docet Palaus *tom.* 1. *disp.* 2. *punct.* 6. *num.* 7. quòd, si est Opinio probabilis, quòd Superior non sit legitimus; quia non est electus, &c. subditus non tenetur obedire, quia de ejus possessione probabiliter dubitat.

De Prælato probabili.
Quid de illo statuere possit, aut statuerit Summus Pontifex?

Superiori probabili obedire possumus, sed non tenemur.

bitat. Contrarium docet Sãchez *in Summ. tom.2.libr.6.cap.3. num.* 29. Sed utraque Opinio est probabilis. Ita Diana *part.2. tract.13.resol.*10.& *part.4.tract.4. resol.3.*]

Duæ doctrinæ, quæ ferè videntur oppositæ, componuntur.

Dices hæc ipsa quæ hic dicimus,& illa, quæ nuper in Conclusione III. dicebamus, esse contradictoria: ibi enim certum esse diximus, quod hic docemus tantùm esse probabile.

Ubi non est certum dari præceptum, est certum non dari obligationem.

Respondeo, ut bene intelligantur Authores debere in obligatione actum primum ab actu secundo distingui: obligatio enim, in actu primo sumpta, consistit in præcepto, & altera (obligatio, quæ est in actu secundo) à præcepti certitudine resultat. Unde hæ Propositiones debent considerari. *Deus præcipit, ut obediamus Superiori probabili. Ergo peccabit, qui non obediat Superiori probabili.* Prima est merè probabilis. Si esset certa, etiam secunda esset certa. Ergo, quia prima non est certa,& ad peccatum præcepti certitudo requiritur, secundam esse certò falsam pronuncio: & sic nullam esse in his doctrinis contradictionem esse ostendi.

Et hæc de persona Iudicis, seu Delegati,& circumstantia *Si potest præcipere* adnotasse sufficiat; ad aliam circumstantiam *Si licet*, hoc est, ad rei præceptæ considerationem veniamus.

Nulla est in Mundo creata authoritas, quæ possit præcipere contra Decalogum.

Sexta. *Quando Delegatus jubet rem certò injustam,(hoc est,rem, quæ non licet) si sit contra Decalogum, nemo illi potest obedire.* Patet, quia oportet obedire Deo potiùs, quàm hominibus: nulla enim est in Mundo Potestas aut Authoritas, quæ præcipere possit, ut Dei legibus non obediamus. Audiunto S. Augustinum, qui *libr.2.Confess.* [& habetur *dist.8.can. Quæ contra.*] sic inquit. *Imperatores, si in errore essent (quod absit) & pro errore suo contra Veritatem leges darent, per quas justi probarentur & coronarentur, non tamen faciendum est, quod illi jubent, quia Deus prohibet; sicut jusserat Nabuchodonosor, ut aurea Statua adoraretur, quod, qui facere noluerunt, Deo alia (lego talia) prohibenti, placuerunt.* Consonat S. Hieronymus, nam in Epist.ad Ephes. (& habetur 11. quæst.3.) sic scribit. *Si Dominus jubeat, quæ non sunt adversa sacris Scripturis, subjiciatur Domino servus, si verò contraria præcipit: magis obediat Spiritus, quàm corpus Domino.* Ubi illud *magis* & illud *corpus* adnotare debebis. Sumitur enim adversativè & non comparativè illud *magis*. Et servi in Iure Civili σώματα, *corpora*, nominantur: sunt enim secundum corpus suis dominis subditi,& non debent contra spiritum (contra conscientiam seu legem Divinam) illis obtemperare. Quoniam in tali casu dicere debet servus cum Augustino, *Da veniam, ò Imperator; tu carcerem* (quo corpus ad tempus detinetur) *ille gehennam* (quæ animam cruciat in æternum) *minatur.* (habetur 11.quæst. 3.can.Ita corporis. §. Qui resistit.) Unde idem Sanctus Doctor hoc Theologicum Monitum scribit, *Non semper malum est, non obedire præcepto; cùm Dominus jubet ea, quæ sunt contraria Deo, tunc ei obediendum non est.* Et huc respiciebat Author Glossæ citatæ cùm dixit, [Item nota, quòd non semper obediendum est Iudici,si evidenter iniquum est mandatum ipsius sive contra Ius.23 *quæst.1. cap. quod culpat.& 11.quæst.3.c. non semper, & duobus c.se.50.dist.c.siquis præpostera.* &c.]

Si interroges, *An Deus contra Decalogũ possit præcipere?* Ochamus, & cum eo Nominales affirmativè respondent; negant Iuniores multi; S. Bernardus distinguit: negat enim posse Deum in prima Tabula concedere dispẽsationem, in secũda concedit. Alii autem, licèt dispensationẽ contrariam in prima Tabula non admittãt, in contradictoria non reperiunt difficultatẽ: aliud enim est dicere, *Præcipio,ut me odio, habeas*, & aliud, *Quod me amos & colas, non præcipio.*

De Delegati sententia, quæ cõtra Canones sit, an illi debeamus obedire?

Septima. *Quando Delegatus jubet rem certò injustam, (quæ non licet) si sit tantùm contra Ius Pontificium, pars læsa poterit appellare, & exsequutionem appellando suspendere.* Est communis, & asserta, & dilucidata ab Angelo *in summ. verb. judicare.num.*8. qui citat Alexandrum de Ales *in 3.part.Summæ de quinto præcept.* & Richardum *in quodlib.4.quæst.*25. & ait, quòd si sententia continet manifestum errorem, & est certò injusta (nempe,contra Ius Naturale, vel Gentium) moraliter peccaret, qui obediret. Admittitur etiam à P. Raymundo Nido Soncinate *tract. de Conservatoribus Regularium cap.9. per totam partic.*3 dicente: [Partem, quæ gravamen habere existimat à sententia Conservatoris, ab ea appellare posse, docent Monera *de conserv.cap* 9.*nu.*136. Barbosa *de offi Episc. alleg* 106 *num* 13 Lezana *part.2.cap.* 10.*nu.*75. Peyrino *ad constit. U. Gregor* 15.*nu* 61.Tuscus *v. Conservatores, concl.*760. *num.* 6. Anchar. *cons.*72. *nu.* p. Candidus, Brugnolus *in spec.Cleric.trac.*4. *cap.*19.*nu.*32. Passerinus *num.*215. & alij plures. Etiamsi Conservator de solis notoriis, & manifestis cognoscat. Quandoquidem Conservator in causis notoriis,in quibus pœna est arbitraria, aut probatio aliqua exposcitur potest excedere modum unde sicuti ob hanc rationem præcedenti in particula edocuimus. Conservatorem recusari posse, tanquam suspectum, ita concedendum est eidem beneficium appellationis. In Civilibus, de quibus duntaxat Conservator Regularium cognoscit, non videtur aliquid determinatum,sed totum arbitrarium.

An pars, quæ gravatam se sentit, ab illa possit appellare?

An in causis notoriis possit interponi appellatio?

An, & quando possit Conservator recusari?

An debeat audiri criminosus notorius?

Et quia posses statim objicere esse plurima Iura quæ in notoriis omnem inhibent appellationem,ne illa eum ignorasse putares illa proponit, & enumerat Appellatam enim in re notoria exclusit sententia quamplurium docentium, contra-

ſervatorem datum juxta terminos *sup.p.& fin.de offi.deleg. in ſexto*; nimirùm, ad cognoſcendum ſolummodò de manifeſtis injuriis, ac violentiis: & ideò habere privilegium, ut ab ipſo appellare pars nequeat. Monet, ubi ſupra *nu.* 171.& ferè omnes in principio relati; eo quod in notoriis non datur appellatio; Et hanc amplexus eſt opinionem Fagnanus *in cap.veſtra,de cohab. Cleric.nu.* 104. ſcribens, Iura dicere, notorium criminoſum appellantem non audiri, *Cap. Cum ſit Romana* §. *Præterea*,& *Cap.pervenit,de Appellat.*,ibi.*Si verò publicus eſt, & notorius appellationis obtentu non prætermittas, quin eos excommunicatos denuncies. Item Cap. conſuluit, primo,& Quid,ſi aliqui, quos manifeſtum ſit, & notorium, uxorem alterius detinere, aut injeciſſe manus violentas in Clericum, appellaverint, eorum appellationi non eſt aliquatenus deferendum. Item Cap. propoſuit in ſi & cap.Cum Speciali §.Porrò,ibi.Commonitio ad appellationis obſtaculum convolante, ſi ejus exceſſus evidentia rei,vel ipſius confeſſione aut alio modo legitimo fuerit manifeſtus (cum appellationis remedium non ſit ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ inſtitutum) non eſt provocationi hujuſmodi deferendum. Item. Et c. Romana, § ſi autem, de Apell. in ſexto.* Pro eadem opinione plures allegat Farinacius *qu.*21.*crim.*nu. 117. quos etiam ſequitur,

De notoriis adulteris, & percuſſoribus.

Cur inſtituta fuerit appellatio?

Exponitur, quid dicatur Notorium.

Quia autem à præconcepta Reſolutione diſcedere non vult,& tantorum hominum authoritati obvertere frontem non juvat, prudenti uſus conſilio, omnes Authores conciliat; Opinioneſque, quæ oppoſitæ viſæ,ad concordiam reducit;docens cum Paſſerino, à *nu.*214 bifariam nos poſſe loqui de notorio, videlicet de notorio tam Populo, quàm Iudici per evidentiam facti; & de notorio, quod quidem in ſe tale eſt, ſed à reo negatur. In notorio priori modo locum non habet appellatio, quia in illo Iudicis probatio propriè non eſt ſententia, ſed quædam Iuris executio. Innoc.*in cap.ex parte, & p. de verb. ſignif.* Dec *in ca.Cum ſpeciali*, §.*Porrò de Appell.*, & nos *ſupra,in cap.6.parte* 3. niſi forſan Iudex ſententiet, & ſententiando non exprimat, quod damnat reum, tanquam de crimine notorio, ſed ſimpliciter pronunciet: in quo caſu reum poſſe appellare, tradit Farin.*qu.*21.*num* 126., vel niſi Iudex excedat in pœna,cum ab exceſſu detur appellatio. Paſſer.*nu.*214. At in notorio poſteriori, quando ſcilicet notorietas probata eſt,ſed à reo negatur, locum habet appellatio,eo quod tale notorium non eſt propriè notorium Iudici,ſed ſolum per probation. in Lancell.*de attent.cap.* 12, *limit.*9.*nu.*22.& idem dicit de notorio per famam. Farin.*nu.*125. Scriptores etiam plures,apud eundem Farin., *nu.* 118., inquiunt,quod ſi in appellatione exprimeretur cauſa aliqua,per quam notorium offuſcaretur,puta in cõfeſſo, qui in appellatione dicit, confeſſionem, vel erroneam, vel metu tormentorum emanatam,locum haberet appellatio,& Iudex, à quo, juriſdictionem ſuſpendere deberet, itaut ſententiam exequi non poſſet.

Eſt duplex: alterum quoad populum,& alterum quoad tribunal & Iudicem.

De notorietate, quæ vel à Reo negatur, vel à Iudice in ipſa ſententia non exprimitur.

OCTAVA, *Quando Delegatus per definitivam ſententiam jubet rem certò injuſtam* (quæ non licet) *ſi ſit tantùm contra Ius Pontificium nimirùm contra Canones, conſiderare oportebit,quales ſint iſti Canones; alii enim ob bonum publicum & commune, & alii ob privatum & particulare pronunciantur.* Sanè, ſi priori generis ſint Canones, per Delegati ſententiam temerati, (*pars læſa appellationem interpoſuerit,aut non*) *nemo obedire poterit hujuſmodi Deputati Sententiæ.* Cæterùm, ſi poſterioris generis Canones ſint,& *pars læſa opportuno tempore non appellaverit, cenſetur illa ſuo ceſſiſſe jure, ac propterea Ordinarius à Delegato requiſitus debet ad exſequutionem procedere.* Et hæc Concluſio, ut bene intelligatur, poſtulat, ut ſcias leges omnes (Eccleſiaſticas,& Politicas) revocari ad duas claſſes: aliæ enim ob publicum, & aliæ ob bonum privatum ſunt latæ: Et licèt hæ, ſi jure per illas adquiſito cedamus, ceſſant, & obligare non poſſunt; illæ, quia à voluntate aut ceſſione privatorum hominum non dependent, ſemper obligant. Pono exemplum.Nam leges humanæ & Divinæ præcipiunt ut depoſitum depoſitori, & uxor marito reddatur: at quia prior eſt ob privatum bonum lata, ſi ſuo jure depoſitor cedere velit, rem depoſitam retinere poterit Depoſitarius: & quia poſterior eſt ob bonum commune, etſi maritus dicat ſuo ſe jure cedere, ceſſio erit invalida,& adulter non poterit uxorem alienam retinere. Et hinc conſtat in his diverſis caſibus diverſo modo procedere Principes, nam ratione diverſa diriguntur P. Mendus *in Epitome. verbo, Lex num.* 33.[Princeps nequit tollere cuiquam quod ſuum eſt: at quia id poteſt mutari in bonum commune, & ad id ſunt bona ſubditorum ſub poteſtate Principis poteſt ea bona tollere. At quia non ſic ſunt corpora ſub poteſtate illius, nequit uxores ab eis tollere.] Nam,ſi domus Petri ſit neceſſaria, ut fortalitium ad defendendam civitatem fiat, poteſt illam Princeps auferre,& debito modo munire: at nunquam erit neceſſarium ad bonum com-

An ſententia injuſta per appellationis omiſſionem convertatur in juſtam?

Legum omnium diviſio. Alia ob bonum commune, & alia ob privatum ſunt latæ.

Depoſitore permittente poteſt retinere Depoſitum Depoſitarius: at non Uxorem adulter marito permittente.

An,& quando,& cur, particularium bona ſubjunt Principi?

An & cur Matrimonia perpetua ſint?

commune, quòd uxor Petri detur Paulo; nam ob bonum commune esse matrimonia perpetua jussit Dominus.

De Matrimonio contracto cum impedimento dirimente.

Et hinc ad Delegatum denominatum à Summo Pontifice veniamus. Titius, & Catharina impetrarunt à Sede Apostolica dispensationem, ut licet essent in tertio gradu consanguinei matrimonium contraherent, & tamen secundi gradus impedimento laborabant. Et Ioannes nec denominatus à Patrono, nec approbatus ab Episcopo, invasit beneficium, & Romæ confirmationem obtinuit. Apud Summum Pontificem tam Titius & Catharina, quàm Ioannes accusantur. Et pro prima causa Decanum Pontifex, & pro secunda Archidiaconum deputat. Sedent pro tribunali; & ille validum esse matrimonium, & hic Ioannem legitimè beneficium possidere pronunciat: & uterque exsequutionem suæ sententiæ postulat ab Ordinario. Quid autem est facturus Episcopus?

De Beneficiato intruso.

Si impedimentum dirimens certum sit, & tamen Delegatus Matrimonium approbet, Episcopus debet resistere.

Si certò scit Ioannem & Catharinam esse in secundo gradu, debet Delegato resistere, nam Matrimonii impedimenta ob bonum sunt publicum instituta, nec per contrahentium cessionem cessare possunt. Ergo quidquid Decani sententia pronunciaverit, non poterit permittere, ut illi agant vitam matrimonialem.

Qui non appellat, cùm potest, suo cedere jure censetur.

In alio casu minor est difficultas, nam Canones, qui favent Patrono & Episcopo, lati sunt ob utilitatem privatam; & hanc ob rem à cessione partis læsæ dependent. Patronus igitur poterit appellare à sententia Archidiaconi, poterit & Episcopus. Si autem neuter appellare voluerit, censebitur uterque jure cessisse suo, & tenebitur Episcopus ad exsequi prædictam sententiam, Ioannemque in possessionem immittere, immissumq; manutenere.

Sententia civiliter injusta, si acceptetur à parte, quæ appellare ab illa potest, & non vult, per ipsam appellationis omissionem transit in justam.

Et hæc est sententia Glossæ, dicit enim [Licet non sit obediendum iniquo præcepto Iudicis, ut dicunt Iura hic proximè signata, hoc præceptum jam non dicitur iniquum, immò justum est, 1. de rigore juris indictum, & ideò est exequendum: nam ex quo sententia lata est, licet injusta, & contra Ius litigatoris, à qua non est appellatum elapso decennio de juris rigore mandanda est executioni, *arg. C. ut lit. pe. l. ult.* spontanea enim appellationis omissio, turpitudinem purgat, quæ sententiæ inerat. *ar. ff. de cond. ob. tur. cau. l. si ob turpem.* vel si appellavit secundò, & succubuit: & hoc etiam de rigore Iuris introductum est; nec litem debet refricare sententia lata, ut aliquis sit litium finis. *j. de dol. & contu. c. finem & cap. venerabilis.* si per injuriam Iudicis sit damnatus, conqueratur de ipso *j. de empt. & ven. c. si vendi. C. de evict. l. fundi* Critea. *ff. de evict. l. si per imprudentiam, & inst. de ob. quæ ex quasi delicto in prin.*]

De Superiore certo, qui rem præcipit probabiliter licitam.

NONA. *Quando Delegatus (aut quicumque verus superior)* decernit id (quod probabiliter non licet) *quod merè probabiliter injustum est (sive Humano, sive Divino Iure probabilis hæc injustitia opponatur) obedire debemus.* Est doctrina communis, & à Glossa admissa; nam exceptio firmat Regulam in contrarium; & hanc ob rem, quæ dixit, *Nota, quod non semper obediendum est Iudici, si evidenter iniquum est mandatum ipsius,* censenda est consequenter dixisse, *Nota, quod semper obediendum est Iudici, si mandatum ipsius non est evidenter iniquum.* Et ratio est, nam est in possessione præcipiendi superior; & in omni probabilitate, aut dubio manutenendus est, qui possidet. Consonat P. Mendus, qui *loc. cit. num. 22.* sic statuit. [Si Superior præcipiat id quod juxta opinionem probabilem est licitum (a) aut non excedit ejus potestatem tenetur subditus obedire, etiam si oppositum sit probabilius: quia potest subditus conformare suum judicium opinioni superioris; & hic justè præcipit, ac est in possessione præcipiendi; nec subditus contra suam conscientiam agit, cum possit & debeat ultimum dictamen practicum elicere, quod licitum sit ei hic & nunc obedire.] Consonat his, quæ dixerat *in Statera. disp. 13. q. 15. §. 4.* & pro hac doctrina Malderum, Antonium Perez, Caspensem, Vasquez, Salas, Thomam Sanchez, Dianam, Bresserum, & alios Doctores adlegat.

(a) Superiorem certò legitimum, qui suæ jurisdictionis terminos probabiliter excedit, P. Mendus ad Nonam hanc Conclusionem reducit: sed quid, si ad Tertiam nos reduceremus, & diceremus agi, non jam de re præcepta, sed de authoritate præcipientis, quæ in possessione, quoad illum excessum, non est.

Quod, si res, quæ non expediat, præcipiatur?

DECIMA. *Quando Delegatus (aut quicumque legitimus & verus superior) præcipit, quod* potest *& licet, sed* non expedit *(quod sine magno aliquorum damno aut injuria non potest fieri (etsi mandatum alias tolerabile sit) possunt subditi non obedire.* Et ostenditur: omnis enim lex, aut jussio, debet habere qualitates quas S. Isidorus *libr. 3. etymol. cap. 3.* (qui refertur *in cap. consuet. 1. dist.* & à S. Thoma *1. 2. qu. 95. art. 3.* admittitur & dilucidatur) & alii Doctores adsignant. *Esse enim debet lex honesta, justa, possibilis (*) secundum naturam & juxta Patriæ consuetudinem, loco & tempori conveniens, utilis, necessaria; manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat; nullo privato commodo sed pro communi civium utilitate conscripta.* Vnde lex, quæ ab exercitu militum meretrices arceret, etsi rem possibilem & licitam imperaret, non tamen ideò esset manutenenda, quoniam ætatis juvenilis fervore & improbis militum moribus consideratis, *non expediret talis lex;* in multis enim civitatibus, ne sordidiore juvenes Venere com-

(*) Acacius tom. 2. Resol. 180. pag. 385. b. *En las cosas morales lo que es muy difficil, se juzga por impossible.*

De lupanaribus.

An illa permittere expediat?

An, & quando possit minùs malū permitti?

commaculentur, fœminas prostare, permittunt prudentissimi Legislatores; ex duobus enim malis, ubi utrumq; vitari non potest, minus est permittendum.

NOTA I.

Hujus Articuli Doctrinam Authoritate, & ratione confirmat. An Promittere *&* Dicere *differant inter se? An omnis Promissio sit conditionata & transscendentales aliquas circumstantias necessariò supponat?*

PLacet Resolutiones præcedentes authoritate roborare. Proponam itaque unum, verè eximium ex antiqua Historia Testimonium, illudq; posteà Novitiorum Theologorum suffragio confirmabo. Attende.

Violatæ fidei arguebat Lysias (vocetur sic) Agesilaum Lacedæmoniorum integerrimum Regem. Vrgebat acriter, ut tandem rem promissam præstaret. Et iste Rex, *Rectè sanè*, inquit, *siquidem injustum est quod petis; non promisi, sed dixi*. Et Lysias institit, *At Reges decet præstare, quidquid vel capite adnuerint*. Et Agesilaus contra. *Ergo & eos, qui Reges adeunt, decet ea petere, quæ possibilia, honesta & justa sint, spectantes simul opportunitatem & quid Regibus conveniat & Reipublicæ expediat*. Plutarchus. Ergo hæreamus tantisper, & ab his ultimis verbis incipiamus. Lysiæ, ut video, sic respondebat Rex. *Non est cur exponantur verba, quæ in omni Petitione debent subaudiri & subintelligi. Et, quia, qui Reges adeunt, si probi sint, quod fieri possit, liceat & expediat, postulare tenentur, ego te probum judicans, rem quæ fieri possit, liceat. & expediat, postulare supponens, sub iisdem terminis eamdem promisi. Modò sensum obtorques. Et reponis mea verba. Fateor: illa ipsa dixi: at ea dicendo id, quod tu verborum materiam retinendo, & inflectendo sensum, impræsentiarum extorquere conaris, non promisi*. Ergo ad Agesilai mentem, verba bifariam possunt considerari; nempe realiter, & civiliter. Petentis verba, si sint ex. gr. *Fac hoc, Da hoc* &c. realiter considerata politicè important modos illos civiles. *Fac hoc* (vel *da*) *si possit, liceat & expediat id fieri*. Ergo sine istis conditionibus, dicuntur, sed vim petitionis non habent. Responsio autem, quæ huic petitioni correspondet, est *Faciam, Dabo*; adeoque per ipsammet petitionem contrahitur. Et si verba à modis restringentibus abstrahas, etsi dicantur, habere non queunt promissionis virtutem: quoniam ut *libr. 1. de offic.* inquit Cicero, *Semper in fide, quid senseris, & non quid dixeris, cogitandum est*. Quæ verba firmat Bonifacius VIII. in sexto. Regula LXXXVIII. quæ est ultima dicens, *Certum est, quod committit* (peccat) *in legem, qui verba legis complectens, contra legis* (Legislatoris) *nititur* (obnititur) *voluntatem*. Ergo, si egisset de re nostra, dixisset, *Certum est, quod peccat in promissionis fidem, qui verba unda promissionis complectens, contra promittentis obnititur mentem & voluntatem*. Verba enim per cæteras circumstantias restricta promittentis mentem, & voluntatem (*) repræsentant.

Qualis esse debeat Petitio?

Agesilai verba dilucidantur.

Potiùs mens, quàm verba debet considerari.

Duplex est verborum expositio: materialis & formalis. Vtra præferri debeat?

*) Sicut hæc Iuris Regula ad Promissionem, sic ad Acceptationem: & sic etiā ad Petitionem & Concessionem per rationis analogiam poterit propagari.

SANE sententiam hanc, quam ab Agesilao docebamur, paucis profectò notam, & universis necessariam apud Patrem Ioannem Poncium *tom. 4. in sententiarum Magistri librum tertium dist. 38. qu. unic. pag. 626. a. b. n. 135.* expressè assertam & dilucidatam reperio. Supponit enim, ut rem indubitatam conditionem illam; *si realiter fieri possit* subintelligi necessariò debere: & transiens ad secundam (videlicet *si liceat*) sic scribit [Quando aliquis absolutè & simpliciter quærit aliquid, nisi determinet in interrogatione, sive peccando sive non, intelligendum esse eum sic, ut non velit illud scire, si non potest id scire absque peccato, quia universaliter præsumendum est, quod homines non sint mali nec operentur malè, nisi sufficienter appareat, quod sint tales, aut quod taliter operentur. Vnde, si aliquis peteret à me, ut irem cum ipso quocumque vellet, possem absolutè & simpliciter id promittere, sed si posteà significaret se velle, ut irem ad domum pestis, aut meretricis, non deberem ire, neç ullus me existimaret propter ea violare promissionem, quia promissio ab omnibus intelligeretur prudentibus cum limitatione ad res, quæ possent fieri absq; peccato; (aut sine manifesto vitæ, aut rerum nobiliorum periculo.) Prætereà, si aliquis interrogaret absolutè, & simpliciter an cognoscerem aliquid ex eadem ratione omnes prudenter intelligerent, quod non vellet illud scire cum magno aliquo respondentis detrimento; sed quod intenderet illud scire, ita ut non tenderet in tale detrimentum, unde, & responsio, sic etiam intelligenda veniret, ita nimirùm, ut si negaret interrogatus, se tale quid scire, absolutè & simpliciter omnes prudentes existimarent, quod id non sciret, ita ut illud possit dicere absque gravi detrimento, nisi aliud ex aliquibus circumstantiis constaret] sic ille, & statim tradens generalem doctrinam subjungit [Ex his patet, quod universaliter quoties peccaret quis interrogatus simpliciter respondendo, sine restric-

Poncii Sententia.

Quo debeat sensu intelligi qualibet Petitio?

Promissio restringitur per Petitionem.

Quo etiam sensu debeat intelligi qualibet Interrogatio.

Restringitur per Interrogationem Responsio.

Generalis doctrina.

striction e, aut quoties incurreret magnum detrimentum, liceat ipsi uti oratione restricta, & quod Restrictio significetur sufficienter ex circumstantiis Interrogationis, quæ debet haberi de Interrogante, nisi aliud constet, atque adeoquod talis Restrictio non præjudicet nostræ conclusioni, & juxta hoc intelligendum puto esse Coninckum *disp.* 10. *de actibus supernaturalibus dub.* 3. *num.* 51. & 52.] Et tu nota illa verba; *quoties peccaret*. &c. *quoties incurreret magnum detrimentum*. &c. *Quod restrictio significetur sufficienter*. &c. Nam in primis includitur Restrictio *si liceat*, in alteris Restrictio *si expediat*; in ultimis tertia nostra conclusio; restringitur enim per interrogationem Responsio, & per consignificantes circumstantias interrogatio.

Ostendimus totam nostrã Sententiam à Ioanne Pôcio tradi & dilucidari.

CONfirmo hanc doctrinam Illustrissimi D. Acacii March de Velasco S. Th. Doctoris & Professoris, & postea Episcopi vigilantissimi, authoritate, qui *tom.* 1. *resol.* 197. *pag.* 393. agit de audiendi confessiones facultate, quæ Religiosis ab Episcopo concedi solet. Ergo Petitionem audiamus, *Concedat V. Dominatio*, inquit supplicans, *ut confessiones audiam*. Et in hac petitione includi illas ipsas circumstantias, *Si potest*, *Si licet*, *Si expedit*; ex ipsomet Acacio demonstrabo.

Sententia Acacii.

Proponitur & examinatur formula Petitionis.

Et quæro primò, an petat facultatem audiendi confessiones extra diœcesim? & respondetur negativè: quia illam Episcopus dare non potest. Ergo non petit supplicans, quod concedi non potest. In petitione igitur, quibuscumque illa verbis concipiatur & proferatur, subauditur & subintelligitur illa conditio, *Si fieri potest*.

Approbatum in una diœcesi nõ potest audire confessiones in alia.

Adnuit Episcopus: & in sua diœcesi Facultatem audiendi confessiones indulget. At in se seductus supplicans non obstante hac impetrata facultate adhuc dubitat, an revera illam habeat? & an sibi Episcopus validè illam potuerit facultatem concedere? Et quidem dubitandi ratio, non se tenet ex parte Episcopi [scimus enim posse illum eligere, qui intra suæ diœceseos terminos Fidelium possit confessiones excipere:] sed se tenet ex parte Supplicantis: est enim Religiosus, & tamen nolebat suus Prælatus, ut hujusmodi gratiam consequeretur. Respondeo verba illa Episcopi, *Concedo tibi facultatem*. &c. æquivalere his, *Ego, si possum concedere; tibi, si potes acceptare, facultatem concedo*. &c. Et in casu proposito ex parte utriusque (tam Episcopi, quàm Religiosi) impotentiam (sed subordinatam) reperio. Sanè ex parte Episcopi; nam esset delirium

Quo sensu verba Episcopi sint intelligenda?

An Religiosus approbari ad audiendas cõfessiones possit sine licentia Superioris?

hujusmodi licentiam concedere: unde Acacius ait. *Muy probable es, que el Obispo no puede approbar a los Religiosos sin consentimiento de su Prelado, por lo menos interpretativo: porque, quando el Papa concede a los Religiosos, que puedan confessar con approbacion del Ordinario, les pone esta limitacion* [*] *y es cierto, que sino declaran al Obispo, que se presentan sin licencia de sus Prelados, que la licencia es subrepticia, y no vale nada: porque es impossible, que ningun Obispo fuesse tan inconsiderado, que diesse tal licencia, si llegasse a su noticia*. Considera illud *es impossible*. Ergo ex parte Episcopi subintelligitur semper *Si concedere possum*. Ex parte autem Supplicantis subintelligitur eadem circumstantia *Si acceptare potes*. Et ratio est, nam Prælatus potest privare Religiosum impertita ab Episcopo audiẽdi confessiones licẽtia: Ergo potest illum reddere inhabilem, ut talem licentiam recipiat. Consequentia à fortiori procedit. Antecedens probatur, nam Acacius sic scribit *Advierte Villalobos* 1. part. tract. 9. de Sacram. Pœnit. diffic 50. n. 5. *que assi en el presente caso, como en otros, quando el Religioso esta legitimamente presentado y approbado para Confessor, le puede mandar el Superior de su Religion, que no confiesse, aunque sea por virtud de la Bula de la Santa Cruzada; y no obedeciendo, le puede castigar. Porque el subdito no tiene querer, ni no querer. Trahe el P. Fr. Manuel* dub. 7. §. 9. num. 10. *un privilegio de Iulio III. concedido a la Orden de Predicadores, en que revoca todas las licencias y immunitades concedidas a los Religiosos de la misma Orden para eligir Confessores y oir de Confession*. &c. Et tunc Confessiones, quas Religiosus privatus à suo Prælato facultate concessa ab Episcopo, exciperet, ex P. Ludovico Lopez *tom.* 2. *c.* 8. Sylvestro 2. *Confess.* §. 11. fore invalidas asserit, *Porque el Derecho requiere personas idoneas*. Et veniens ad illas conditiones *Si licet*, & *Si expedit* dico, nec licere, nec expedire, ut Episcopus (etsi per impossibile putet *se posse*) contra Superioris voluntatem talem facultatem concedat, & oculos ad Prælatum convertens, statuo nec posse, nec licere, nec expedire, ut sine causa Religiosus licentia ab Episcopo impetrata privetur: unde ait Acacius. *Si se hiziesse sordo, o fuesse loco, o viviesse mal, dando mal exemplo, no se puede dudar sino que el Prelado le puede quitar la licencia de confessar. Pero si lo hiziesse sin causa legitima seria in fraudem legis, como dize Sylvestro en el lugar citado*.

*) Clement. Dudum. de sepult. cap. statuimus.

Nota illud es impossible.

Quæ ex parte Concedentis conditio, quæ ex parte Petẽtis subaudiatur?

Prælatus Religiosum suum subditum, licentia audiendi confessiones concessa ab Episcopo, privare potest.

Qui sine ad audiendas cõfessiones inhabiles?

An sine causa Prælatus subditum privare possit?

NOTA II.

De Petitione, Promissione, Iussione, Interrogatione; *nec non* de Concessione, Exsequutione, Obeditione, Responsione seu Declaratione.

An in ipsis hæ Circumstantiæ Transscendentales (videlicet, si possit, si liceat, si expediat) *semper intelligantur?*

De Dubiorum Resolutione.

Eædem conditiones semper debent considerari.

HÆ EAEDEM Transscendentales conditiones in Dubiis & Incertis controversiis nos juvant. Sive enim Florus petivisse, promisisse, dedisse, aut jussisse dicatur; considerare oportet, an potuerit, an licuerit, & an denique expedierit rem talem fuisse postulatam, promissam, donatam aut præceptam; & ex inventis rationibus & Personæ, de qua differitur, qualitate, prudentem consequentiam deducere. De singulis aliquid in particulari disputemus.

Agitur de Petitione Dubia.

DVBITAS, *An Titius petierit à Livio talem rem puta, mille aureos?* Rescire Veritatem desideras: & quo illam modo pertingere possis, interrogas. Dabo Modum. Attende. Suppono Titium esse virum prudentem; non enim hic agimus de actionibus hominum ἀλόγοις, quas *necedades*, aut *desproposítos* in Hispania vocamus. Et suppono esse probum, de quo non debeant facta impia & scelerata præsumi. Et veniendo ad petitionem ipsam, si Titius dives sit, nec tali pecunia indiguerit, moralem impossibilitatem in asserta petitione reperio: & si Livius sit pauper, in eo prospectu impotentiam realem. Debet enim Petitio, illius, à quo favor petitur, viribus attemperari; nam si plus petieris, quàm possim, candidè respondebo

Agitur de prudente & pio viro.

An, qui petit, indigeat?

An alter possit dare?

An saltem in excessu peccetur?

Ovidius libr. 1 de Pont. Eleg. 9.

Ah nimium est, quod Amicè petis; moderatiùs opta:
Et voti, quæso, contrahe vela tui.

Ecce clarissimè in Petitione relucet circumstantia *Si potest*: alias duas (*Si licet, Si expedit*) *in Amph.* connexuit Plautus, inquit enim.

Iustam rem & facilem esse oratam à vobis volo:
Nam justè à justis justus sum orator datus.

An liceat, & expediat?

Inquiram igitur an Titius petierit à Livio *justam rem?* Nam, si sit Regularis, & non habeat Superiorum licentiam, resultat sacrilegium, quod non potest de Viro Religioso præsumi. Et denique An petierit *rem facilem*, quæ sine nimio damno, aut incommodo præstari posit? An necessaria aut valde utilis petenti sit? quoniam, si talis sit, ut Titio carere potiùs, quàm gravari ea expediret, inde etiam argumenta succurrent, hujusmodi Petitionem factam fuisse negandi.

De Promissione Dubia.

DVBITAS adhuc, *An Cornelius rem talem Polycarpo promiserit?* Et quid, si nihil esse examinandum dicat aliquis, quoniam *Pollicitis dives quilibet esse potest?* (Ovidius 1. de Art.) nam ut *libr.* 38. inquit Dion *Fit, ut sæpenumero promptiores in promittendo homines sint, quàm in exsequendo*. Et ideò, ut Græcorum inculcat Adagium, sæpe solent χρυσᾶ ὄρη ὑπισχνεῖσθαι *Aureos montes promittere*. Examinandum esse, inquam ego: quoniam Viri prudentes debent prudenter agere, & an possit, an liceat, & an expediat ante omnem promissionem dispicere. Considerabo igitur quæ promissa à Cornelio asseruntur, ipsaque, ut dicitur, μεδίμνῳ ἀπιμετρῶ, *modio* (aut modo) *dimetiar*; & ideò inquiram PRIMO, *An, quæ promisisse dicitur, potuerit Cornelius præstare?* supponam enim audivisse, suis Discipulis inculcantem Pythagoram, *Res præclaras præstanto, nihil magnifici* (quod vires vestras reales aut civiles superet) *promittunto*. Et inquiram SECVNDÒ, *An illa ipsa res promissa sit licita?* Philippica enim octava inquit Cicero, *Scelerum promissio, & iis qui exspectant, perniciosa est, & iis qui promittunt*, & in Sexto Bonifacius VIII. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.* Et iterum. *In malis promissis fidem non expedit observari*. Ergo, si illicita sit res promissa, & Cornelius sit vir probus & bonus; eumdem rem malam; adeoque sibi & Polycarpo pernitiosam promisisse, non audebo præsumere. Et præmisso circumstantiarum præcedentium examine, inquiram TANDEM, *An illud ipsum promisisse expedierit*, legi enim in eodem Cicerone tria valde consideranda: primum, non vi aut dolo extorquendam esse promissionem: alterum, rem promissam esse debere utilem promissario: & tertium, hanc eamdem promissarii utilitatem non debere esse cum majori damno prommittentis conjunctam. Inquit enim (Offic. 1.) *Illis promissis standum (*) non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit*. Et iterum (Offic. 3.) *Pacta semper & promissa servanda sunt, quæ nec vi nec dolo malo facta sunt*. Et statim. *Illa servanda non sunt quæ non sunt iis ipsis utilia, quibus illa promiseris*. Et adhuc clariùs (Offic. 1.) *Promissa non sunt servanda iis, quibus promiseris, inutilia si sint; nec, si tibi plus noceant, quàm illi prosint, cui promiseris*.

Principum hodie Genius est; multa promittere; pauca aut nulla præstare.

Modus promittendi ex Pythagora.

Stob. serm. de Virtute.

Cicero.

Regula Iuris LVIII. & LXIX.

Validæ Promissionis qualitates.

*) Metus ex natura rei Promissionem nõ dirimit, præbet autem causam, ut qui illum incussit, condemnetur.

De Brevi Pontificio Dubio.

DVBITAS tertiò, *Cur Vrbanus VIII. per literas in forma Brevis, quas affert Barbosa* in voto decisivè. 3 in fin. *declaraverit nullum*

An quando Impedimentum exsistit in duobus gradibus debeat exponi etiam proximior?

lum fuisse Matrimonium duorum, qui solùm petierant & obtinuerant dispensationem pro tertio gradu consanguinitatis, cùm tamen ipsi essent conjuncti in secundo cum tertio? Et dubium sub his terminis à Tamburino *lib. 8. de Matrim. tract. 2. de Dispens. cap. 3. §. 7. num. 9 pag. 293.* & ab aliis Viris doctis, proponitur. Et ratio dubitandi est; quia communis Sententia docet validam esse dispensationem, in qua remotior gradus exprimitur, etsi proximior subticeatur.

Circa literas Vrbani VIII.

Respondet *loc. cit.* Barbosa, se fateri candidè, hujus Difficultatis solutionem nescire. Ita etiam quidam Vir doctus à Tamburino interrogatus. Quid autem respondet Tamburinus? Dabo ejus verba. [Profectò, cùm non sit credibile Vrbanum VIII. per literas privatas dictum Generale Decretum (*) mihi videtur putandum in memoratis privatis literis aliquem irrepsisse errorem à Ministris commissum.]

*) Agit de Decreto Pii V. revocantis Decretum Pii IV. qui sub irritatem clausula præcipiebat quecumq; gradum proximiorem esse proponendum Pontifici. Vide Poncium libr. 8. cap. 17. nu. 27.

Ego autem respondeo Primò, has literas, ut ut veræ sint, non constituere legem totam Ecclesiam obligantem: quoniam Apostolicę leges solenniter debent publicari, & toti Christiano Orbi proponi. Ergo Pii V. Decretum, quod vim legis habet, privatæ hæc Vrbani VIII. literæ nullo modo poterunt revocare.

Quomodo leges promulgentur, & revocentur?

Respondeò Secundò, non bene à Barbosa & Tamburino Difficultatem hanc proponi. Quærunt, *Quo Vrbani VIII. literæ modo sint intelligendæ?* cùm deberent quærere, *An reverà dentur tales literæ?* Vnde Ego Vrbanum VIII. literas, de quibus agimus, nunquam scripsisse pronuncio: nimirùm; quia *non potuit*; quia *non licuit*; quia *non expedit*. Nec mira videri alicui debet hæc nostra Resolutio; quoniam, sicut multæ Declarationes Cardinalium, sic & hæ literæ, ob privatam alicuius utilitatem fuerunt fictæ. Stabit ergo Tamburini sententia, donec majorem claritatem consequamur.

Sententia Authoris.

An Matrimonium dissolubile sit?

Non potest Summus Pontifex dirimere Matrimonium legitimè contractum, & consummatum: hoc est non potest facere ut qui hodie reverà conjuges sunt, cras sint soluti, & possint cum aliis contrahere. Constat ex præcepto Divino, nam Matth. 19. 6. monuit Dominus noster Iesus Christus ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. At illi duo, de quibus agitur, ante literas Vrbani VIII. erant reverà copulati. Ergo eorum ille matrimonium non potuit irritare & dirimere. Probatur Minor. Nam eorum matrimonium juxta Pii V. Decretum fuerat celebratum.

συνέζευξεν p ονε... ὃ συνζεύγνυμι.

De licita & illicita, valida & invalida Matrimonii dispensatione

Non licet Summo Pontifici, quæ velit matrimonia dirimere: &, si fecerit peccabit mortaliter. Et quidem de matrimonio consummato jam diximus: est indissolubile: nec dari causa potest, ob quam humanitùs dirimi valeat. De rato major est difficultas, conveniunt Authores in doctrina, quæ docet, in eo Summum Pontificem sine causa dispensare non posse. Data autem gravi causa dividuntur in classes. Ergo ut certum relinquitur, Pontificem, qui conjuges post ratum matrimonium sine causa dissolveret, peccaturum mortaliter: & nil prorsus præstare validè: nam illi adhuc manebunt obstricti vinculo matrimonii.

An expediret residere apud homines dispēsandi in Matrimoniis legitimis authoritatem?

Non expedit, ut Pontifex aut aliquis homo talem habeat potestatem & authoritatem. Nam, si expediret, Christus proculdubio illam Petro, & ejus Successoribus communicasset. Et quidem, non expedire talem esse authoritatem apud homines, demonstratur clarissimè, quia omnia conturbarentur Elementa Reipublicæ, si rite celebrata matrimonia ad voluntatem alicujus Principis dirimerentur. Et quidem omnia ausus fuit in Senatum & in Populum Romanum Sulla, & tamen matrimonia non tetigit. Vnde canebat, nescio quis.

Sulla quidem leges figit pretioque refigit,
Id populo patiente jugum: sponsalia verò
Ipse licèt præceps non audet tangere Iura,
Perturbaret enim populum, connubia figi
Figere si pretio pretioque refigere vellent.

Tametsi cætera omnia invertit illæsa Sulla Matrimonia reliquit.

Ergo colligendo ista tria: si Vrbanus non potuit, si Vrbano non licuit, si Orbi Christiano non expedit, vinculum talis matrimonii dissolvi, non est credibile (ut utar Tamburini verbo) literas illas scripsisse. Non ergo de illarum expositione est disserendum, donec in authentica forma producantur.

NOTA III.

An, Cur omnis Interrogatio sit Enunciatio?

An, qui interrogat, aliquid etiam vel minimus affirmet?

HAbent id speciale Interrogationes, quod & Affirmationes simul sint & illæsa interrogativa significatione aliquid asseverent, & hoc præter Interrogantis voluntatem. Est Naturale Dogma. *Ex abundantia cordis os loquitur*. Quod Ovidius his Numeris dilucidavit.

Na-

De qua re libenter unusquisque loquatur?

Navita de ventis, de bobus (a) *narrat Arator;*
Enumerat Miles vulnera, Pastor oves.

Ergo ex argumento & materia, de qua unusquisque discurrit, cognoscitur ejus Professio. Sicut enim non disputat de coloribus cœcus, sic nec de furtis liberalis, nec de adulteriis castus. &c.

Res omnes colloquuntur. Quid agri, & quid lascivi soleant facere?

Doctrinam hanc profundè percallebat S. Ioannes Chrysostomus: nam Homilia XXXII. qua undevigesimum Matthæi Caput dilucidat, sic scribit. *Quemadmodum, si videas hominem assiduè amicitias Medicorum colentem, ipsa re* (res ego teste hoc Eximio Doctore loquuntur) *statim intelligis, quia infirmus est: sic & cùm videas, sive virum, sive mulierem, de dimittendis uxoribus aut viris legem interrogantes, cognosce, quia vir ille lascivus est, & mulier illa meretrix,*

De Bovis nomine. Est æquivocum & habet quatuor significationes differentes.

a) Occasione hujus Distichi aliquid sum dicturus de Bove. Sanè nomen Lat. *Bos.* & Græc. Βȣ̃ς vel Βῶς, est æquivocum. PRIMÒ enim sonat terrestrem animantem, satis notam. Cicero de senect. *Olympia per stadium ingressus esse Milo, dicitur, cùm humeris sustineret bovem vivum.* SECUNDÒ est nomen piscis de quo Aristoteles *in hist. Animal.* Strabo *libr.* 17 Oppianus *libr. Halieut.* 2. Plinius *libr.* 9. *cap.* 24 & alii disputant. TERTIÒ lorum significat; nam ex bubulo coreo lora fiũt. Plautus *in Mostel. scen.* 1. *act.* 1. ad hanc rem: *Ubi vivos homines mortui incursant boves.* Et hinc prodiit Adagium Ἐκ τȣ̃ βοὸς τȣ̀ς ἱμάντας λαμϐάνειν *Ex ipso bove lora sumere.* QUARTÒ est nomen nũmi; nam Servius Rex primus omnium monetam bovis effigie sigillavit. Quò respiciebat Plautus quando *in Persâ* dicebat. *Boves bini adhuc sunt in crumenâ.* Hinc lucem aliqua Proverbia nanciscuntur. Unum aut alterum subscribam.

Quis primus monetam Bovis effigie designarit?

Quid sit bovē in faucibus, aut in lingua portare. De angina Demosthenis.

Βοῦν ἐπὶ γνάθοις φέρει. *Bovem in faucibus portat.* In eos dictum proferri, asserunt Zenodotus & Suidas: at posset de subornato Oratore dici, qui, ne loquatur, habet nummos in faucibus. In quem etiam dicitur Βȣ̃ς ἐπὶ γλώτλης. *Bos in linguâ.* Simili enim angina laborabat Demosthenes, ubi præoccupatus Oratorum muneribus, non dixit Expostulationem, quam summo studio præpararat.

De Dativo & Ablativo Bobus. An expungi debeat, & loco ipsius poni tauris vel bubus?

Bos in plur. dativo & ablativo habet *Bobus*. Aliqui dicunt *Bobus*, sed tunc videntur in nominativo *Bus* Græco more posuisse. Columella libr. 2. *Nîl dubium quin equis meliùs, quàm bûbus res conficiatur.* Cicero 2. de nat. Deor. *Quid de bûbus loquar.* Hinc nonnulli Critici corrigi versum illum jusserunt, & *de tauris*, non autem *de bobus* dixerunt, alii legi volunt de *bûbus*, nam in *bôbus* primam corripi putant. Ovidius in Epist.

In bovis prima est brevis.

Narrat & aripedes Martis arasse boves.

Et libr. 2. Tibullus.

Fortis arat valido rusticus arva bove.

In bobus longa, & cur?

At dicimus in *Bobus* primam protrahi; sive enim per syncopem, ut Calepinus & Passeratius asserunt; sive per Crasin, ut mavult Ricciolius, è *Bovibus* formatur *Bobus*, & duæ priores syllabæ in unam transeunt.

NOTA IV.

De Promissione de futuro. *An, & quibus Circumstantiis subjaceat?*

Quænam in omni promissione subintelliguntur?

IN *omni Promissione de futuro* (*prudenter enim debet fieri*) *semper subintelliguntur hæ Circumstantiæ.* Si vivam, si Deus velit. *Et, si res tales sit, ut ad valorem postulet dispensationem, subintelliguntur hæ:* Quantum est ex me, *si agatur de præsenti; & si de futuro,* Si consentiat, aut dispenset Superior. *Quæ tamen circumstantiæ non sunt novæ & diversæ, sed ad tres illas, quas Conclusio præcedens exhibuit, reducuntur.*

Prima circumstantia est, Si vivam.

Genes. 18. 10. & 14.

Primæ circumstantiæ conditionis aut restrictionis habemus exemplum luculẽtum in Genesi. Quoniam ille Angelus, qui sub humana specie Abrahamo apparuit, more humano loquutus, dixit ei. *Revertens revertar ad te tempore isto* (*) *vita comite; & habebit filium Sara uxor tua.* &c. Et iterum: *Iuxta condictum revertar ad te, hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.* &c. Et ab Angelo instituti PP. Hieronymus Prado & Ioannes Baptista Villalpandus in Apparatu Urbis & Templi tom. 1. Ezechielis Caput XXIII. dilucidantes, pag. 291. de modo accumbendi mensæ disputant, & de hoc argumento Tractatum copiosum pollicentur dicentes. *Uberiorem Commentarium aliquando, si Deo volente vita superstes fuerit, edemus.* Moneo igitur, has ipsas circumstantias, quæ olim ab Angelo, & nuper ab his eruditis Doctoribus expressè posita, in omni humana promissione subintelligi debere: nemo enim se hoc vel illud facturum, etsi priùs moriatur, pollicetur. Ergo hæc circumstantia, *si vivam*, comprehenditur in hac, *si id facere realiter possim.* Et hanc ob rem, nec est censendus D. Paulus, aut mendacem, aut falsam Positionem dixisse, quando multis se iterum reversurum pollicetur, & tamen

*) Si in vere quis loquatur, & Hispanicè dicat, *Volvere por este mismo tiempo*, vere anni sequentis se reversurum asseverat.

Circumstantia Si vivam, ad Si possim reducitur.

tamen non ad omnes rediit, nam illa Restrictio, *si vivam*, subintelligebatur; & à Nerone occisus, quod promiserat, adimplere non potuit.

Altera, Si Deus velit.

Secunda circumstantia, *si Deus velit*, etiam ad potentiam realem pertinet: nam sine Deo nihil possumus facere. Græcus inquit Σὺν τῷ Θεῷ. *Cum Deo*. Latinè, *Deo auspice*. Hinc prodiit Adagium Σὺν τῷ Θεῷ, πᾶς καὶ γελᾷ, καὶ ὀδύρεται. *Cum Deo quisque gaudet & flet*, hoc est, *agit & patitur; fortuna fruitur, aut infortuniis agitatur, omnia enim ab ejus voluntate dependent*. Qui aliquid sub hac circumstantia pollicetur, cum intentione faciendi, si possit, etsi posteà ab extrinseco impeditus præstare non possit, quæ promisit, non est censendus mendax, aut datæ fidei prævaricator, suadet id manifestè S. Paulus, qui Epheso discessurus, ut Act. 18. 21. recensetur, dicebat, Δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ Θεοῦ θέλοντος. καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου. *Oportet me omninò* dicebat Paulus, *festivitatem venientem facere in Hierosolymis. Iterum autem revertar ad vos, Deo volente: Et profectus (est) ab Epheso*. Non tamen postea Ephesum rediit, illud enim τοῦ Θεοῦ θέλοντος, *Dei volentis*, in genitivo absoluto, (Hispanicè, *si quisiere Dios*, reddit conditionatam orationem; Deus autem propter alta sua judicia noluit, ut Ephesum reverteretur.

Historia D. Pauli.

Tertia, Quantum est ex me

Illa etiam circumstantia, quæ tertio loco ponebatur; videlicet, *Quantum est ex me*, etiam ad idem caput pertinet; nam si petitur res, quam præstare non possum, & tamen polliceri cogor, censendus sum dixisse tacitè, *Quantum est ex me*. Ita Scotus *in 4. dist. 29. quæst. unic. liter.* E. Interrogat enim, [An, qui scit se laborare impedimento dirimente (dirimens est metus gravis injustè incussus) jussus Liviam in uxorem ducere, possit sine mendacio dicere *Accipio te in meam*?] Videretur, quòd non: quia scit se non posse contrahere validè. Videretur, quod sic: quia ipse quantum ex se vult illam ducere, & circumstantia *Si possim*. *Si Deus permittat*. *Si Papa dispenset*, cùm transcendentales sint semper, aut omnes, aut illæ, quæ ad rem pertinent, debent intelligi. Ita P. Ioannes Poncius *in 4. dist. 38. quæst. unic. pag. 620. a. num. 110.* sic enim scribit. [Quod autem sciat, non posse se accipere verè illam, non facit quòd mentiatur, quia illa ejus verba ex se tantum significant, *quod ipse eam accipit quantum est ex se*, & hoc est verum absque ulla Restrictione

An, & quando possit quis, Accipio te in meam *dicere, si sciat se impedimento dirimente præoccupari, & nil valide facere?*

Mentali, si haberet talem animum, qualem dicit Scotus eum debere habere. Qui etiam optimè addit, non esse necesse, ut ipse addat externè illam clausulam, *si Dominus Deus permiserit*, quia talis clausula in omni conventione intelligenda est universaliter ad veritatem conventionis. Quando enim convenimus cum aliis de aliqua re, certum est nos non posse convenire, nisi cum subordinatione ad voluntatem Dei, unde illa universaliter intelligitur. Deinde, quando promittimus aliquid, certum est, quòd non intelligamus alio modo promittere, quàm quantum est ex parte nostra: unde quamdiu verum est, quod facimus quantum est ex parte nostra, promissio absolutè & simpliciter est vera.]

Clausula, qua subordinari Deo creaturā *exprimit, est universalis & transcendentalis; & ideò poni expressè non debet*.

Et postea omnium causarum secundarum operationes à Deo essentialiter dependere supponens, in omni propositione, quæ de causæ secundæ operatione fit, subintelligi jubet, *Quantum est ex se*, &c. *Stando cursui ordinario rerum*, &c. *Nisi fiat miraculum* &c. *Nisi Dominus de absoluta potentia id impediat*. &c. Et ideò *nu. 112.* ex occasione verborum, quę ex Adamo Goddam *in 3. dist 14. qu. 5. diffic. 3.* Emoncrius exscripserat; sic inquit. [Si diceret Christus, *Ignis combureret domum*, illa locutio deberet intelligi naturaliter, itaut deberet esse vera, nisi poneretur aliqua conditio, quę naturaliter non adesset, v. gr. *nisi fiat miraculum*, quia autem absolutè Deus posset facere miraculum, proptereà propositio illa esset contingens, & posset non esse vera, nec tamen Christus mentiretur, quia ipse non intendebat dicere, quod ignis combureret absolutè, sed quod combureret quantum ad naturalem rerum cursum. Nec etiam uteretur oratione (*) restricta, de qua modò agimus; quia illa subintellectio, quam haberet *quantum ad naturalē rerum cursum* significatur sufficienter ex natura locutionis. Quando enim dicimus aliqua esse futura, ut si diceremus, *Ignis applicatus calefaciet*, omnes intelligere deberent, quod loqueremur juxta naturalem ordinem causarum, nisi contrarium specialiter significaremus. &c.] Hucusque Poncius: ex cujus & Scoti doctrina solvi poterit Quæstio, quam propono.

(*) Nota illud, *de qua modò*. non enim nos uti posse oratione mentaliter restricta, negat Poncius.

Propositionum de futuro veritas Divina Omnipotentia non præjudicat.

Putabat Titius suam esse uxorem vivam, quæ revera erat mortua: & tamen secundam duxit de facto. Et tu inquiris, An eam duxerit validè?

Casus proponitur.

Sanè duo hic sunt consideranda: alterū ex parte Ecclesiæ, & alterum respectu Titii. Nam quæri primò poterit, An in casu permaneat impedimentum dirimens, quod impositum est ab Ecclesia, & vocatur

De Impedimento Ligaminis. An præter Veritatem, etiam cognitionem requirat?

tur *Ligaminis*? & secundò, an habeat veram & seriam intentionem Titius hujusmodi connubium celebrandi.

An seriò possit quis intendere, quod existimat esse impossibile?

Supponunt Coninchius *de Sacram. disp. 24. dub. 6. num. 53.* & Sanchez *tom. 1. libr. 2. disp. 33. num. 2.* impedimentum cessavisse Canonicum: hoc enim, non ab opinione aut notitia, sed à veritate dependet. Et de intentione Titii agendo differunt inter se. Quoniam Coninch Matrimonium hoc invalidum esse pronunciat, quia non habuit Titius intentionem legitimam, cum non possit seriò intendere, quod existimat esse impossibile. Sanchez, nuper ex Scoto positæ adhærendo doctrinæ, pro valore matrimonii pronunciat: nam Titius est persona libera, nullo Canonico impedimento præpedita: & habet intentionem legitimam, videlicet, quantum est ex se validū contractum celebrandi. Et suam probat Resolutionem, quia infidelis, qui Baptismum à Deo esse institutum, & habere vim emaculandi ab originali labe animam, non existimat; & tamen vult facere, quod intendit Ecclesia, verè baptizat. Ergo eodem modo de Titio philosophandum est. Pater Basilius Poncius *lib. 4. cap. 23. nu. 1.* conatur has duas conciliare opiniones, & tamen casum alterare videtur: nam si Titius dicat, *Scio me non posse; sed per fas & nefas illud facere volo*; nihil validè faciet: quia tametsi habeat intentionem proferendi illa materialia verba, *Accipio te in meam*, non habet intentionem validum celebrandi contractum, quem supponit impossibilem esse: & sub his terminis esse veram Coninchii opinionem existimat: alteram verò (nempe, Sanchezii sententiam) tunc esse veram ait, quando Titii intentio sit hæc. *Quamvis putem me non posse, si tamen possum, in uxorem te duco.* Conditio enim, quæ ponitur, est de præsenti, & revera purificatur. Vide Dianam *p. 5. tr. 4. resol. 293.* Cotonium *in summ. verb. impedimenta. nu 15.* Nec multum abest à Poncio Pater Mendus, qui *in sua epitome. verb. Matrimonium. num. 33.* Casum hunc proponit, & decidit his verbis. [Siquis contrahat cum fœmina (*) judicans per errorem ejus maritum vivere, cum esset mortuus, verè non contrahit; quia consensus fuit ad quid impossibile: nisi ita diceret; *Contrahimus, quocumque modo possumus.*] Et citat Gobar. *tr. 9. num. 126.* & Basilium. Nota in Mendo illa verba, *Contrahimus, quocumque modo possumus*, in Basilio illa, *Si tamen possumus, in uxorem te duco*, in Sanchezio illa, *Quantum est ex me volo.* &c. & illa Poncii & Scoti, *Quantum est ex me te accipio in meam.* &c. Sunt enim æquipollentia & coincidunt; & ad horum Authorum mentem semper subaudiuntur & subintelliguntur. Relege etiam illa Poncii verba: *Etiam optimè addit, non esse necesse, ut ille addat externè illam clausulam &c. quia talis clausula in omni conventione intelligenda est universaliter ad veritatem conventionis.* Et vide per illam eamdem clausulam, quæ ex extrinsecis circumstantiis colligitur independenter ab omni purè interno Mentis actu, vocalem Orationē restringi.

An sufficiat hæc intentio: Volo, quantū est ex me?

De valore Baptismi Sancti Genesii multi dubitant. P. Ægidius Coninck *quæst. 64 art. 8. dub. 1. n. 65 pag. 63.* negativæ sententiæ adhæret & multa congerit quæ poterunt prodesse Lectori.

De Baptismo ab Infideli celebrato.

An, & quando valeans sit?

An eodem modo de Matrimonio philosophandum sit?

(*) Idem casus est, si conjugatus, cujus uxor est mortua, & tamen ipse vivam putat, solutam in uxorem ducat: ac, si cælebs fœminā, cujus maritus mortuus est, & tamen ipse vivum putat, duxerit in uxorem.

Clausula quātum est ex me quia subintelligi debet in omni contractu, in nullo expressè debet poni.

NOTA V.

De Causis Criminalibus. *Aliqua præmittuntur, quæ necessaria, sunt ut sequens articulus intelligatur: & proponuntur Consignificantes Circumstantiæ, quæ verba interrogantis Iudicis (quæcumque sint illa) restringunt.*

AVT jam profectò periit, aut citò peritura est Respublica, in qua alicui, quantumvis magno, liceat peccare impunè; scitè & providè exclamabat Lycurgus; auget enim numerum peccatorum impunitas, & ubi unusquisque quò vult, & quà vult tendit, dissolvitur, aut etiam rumpitur Vitæ Humanæ Societas. Et hanc ob causam Tribunalia erexerunt Principes prudentissimi, in quibus examinarentur crimina: & criminosi punirentur: Non à quibuscumque; nec qualitercumque: omnia enim ordinata esse debent in bene instituta Republica. Non debet profectò à quibuscumque jus dici (quoniam, si id permitteretur, esset altera perturbatio Reipublicæ) sed tantùm à Iudicibus & Senatoribus à Principe denominatis. Et non qualitercumque (exlex enim authoritas est semper insolens & dissoluta) sed juxta leges à Iuris prudentia suggestas, à Majestate latas & firmatas populari Obedientia. Tres ergo sunt consignificantes circumstantiæ, quæ in omni Tribunali Criminali perennant, & verba Iudicis tam Reum examinantis, quàm absolventis, aut damnantis, determinant. Et determinationes his tribus adverbiis (*Criminosè, Authenticè & Sufficienter*) vel aliis æquivalentibus, poterunt significari.

Rempublicam perdit & dissolvit impunitas.

Cur fuerint erecta Tribunalia?

Quinam debent jus dicere?

Quales esse debeant in Republica leges?

Quidnam Tribunalia loquantur?

Porrò Officialium verba per ipsamet Officia, tanquam per circumstantias consignificantes restringi, apud Legistas & Theologos indubium est. Et ut liquidiùs innotescat, unum aut alterum, huc pertinētem casum, dilucidabo.

An recensenda officia sint inter consignificantes circumstantias?

Sit primus. In Civitate N. vino quod inducebatur, gravis gabela erat imposita. Quia autem Quæstores solent esse universis molesti, Semphronius Clericus vini dolium

De gabela communi.

An Clerici illam solvere debeant?

lium ex uvis propriæ vineæ pressi aurigæ Titio tradidit, ut clam induceret in Civitatem: quod ipse præstitit. Post paucos dies ob emergentes nonnullas suspiciones Titius citatur & examinatur. Et interrogatus, An Semphronii vinum in Civitatem vexerit? negavit; & negationem ipsam, ut fieri in omni tribunali solet, jurejurando confirmavit. Et tu interrogas, An perjurium commiserit?

Responsio ab Interrogatione restringitur.

Respondeo examinantis Iudicis verba debere benè considerari; illa enim, si restricta, Responsionem restringent. Ergo, ne aut eadem reputamus, aut procedamus subobscurè, exordiamur ab ovo, & totam causam recognoscamus.

Accusatio est restricta.

Accusator est gabelæ exactor. Quæritur vinum fuisse in Civitatem se inscio invectum. Et cur illa invectio sub illis circumstantiis fuit mala? Quia per fraudem sibi non fuit soluta gabela, quæ debebatur. Ergo accusatio est de vino, quod debebat gabelam. Hæc igitur accusatio, *Invexit clam in Civitatem vinum*, per qualitatem Accusantis contracta, æquivalet huic, *Invexit clam in Civitatem vinum, quod debebat gabelam*. Per hanc Accusationem Interrogatio à Iudice facta restringitur: vinum enim, de quo interrogat, est illud ipsum, de quo in accusatione agebatur. Vinum igitur gabelæ obnoxium. Ergo, si verba Iudicis restricta per accusationem, sunt hæc, *Invexisti clam in Civitatem vinum gabelæ obnoxium*; illæsa veracitate respondet Titius, *Non invexi*. Non est ergo, cur perjurium commisisse dicatur. Consono Dianæ *p.3.tr.6.resol.30.* ex quo Antonius Cotonius *in summ. verb. Iuramentum num.6.* sic scribit. [Clericus interrogatus in porta Civitatis, utrum habeat aliquid, ex quo solvenda sit gabela, ille habens, potest jurare, quod non intendens, quod non obligatur ad gabelam solvendam. Ita D. Antoninus *p.2.tit.10. cap.1. §.1.*] Et quia fortè mentem, quam habuit aut habere debebat, non benè Cotonius exposuit, ejus sententiam clarioribus verbis rescribam. Attende. [Quia exactores lucro justo aut injusto intendentes, gabelas indebitas à Clericis minùs cautis extorquent; si interrogetur in Civitatis porta prudens Clericus, utrum importet ex. gr. sericum, de quo solvunt gabelam sæculares, & ipse revera illud importet; nec mentietur nec perjurium committet. Quia hæc Responsio non est de serico universim, sed de tali serico per Interrogationem restricto; & Interrogatio, ut per se patet agebat de serico obnoxio gabelæ. Et hæc est, aut esse debet, mens D. Antonini à Cotonio citati.]

Per Accusationem priùs factam, verba Iudicis reum examinantis, restringuntur.

Et per Interrogationem Responsio.

Quomodo respondere possit Clericus ab Exactore gabelæ interrogatus?

Sit secundus. Petrus habebat consuetudinem committendi peccatum A. & alia etiam peccata (puta B & C) commiserat. Tandem ritè confessus absolvitur. Perpetrat postea semel peccatum A. & ad Parochi pedes provolutus ait, *Semel crimen A perpetravi*. Et Parochus interrogat primò, *An alia peccata (puta, specie diversa) commiserit*? & secundò, *An committendi peccatum A. consuetudinem habeat*? Et ad utrumque Petrus, negativè respondet. Et tu interrogas, *An fuerit mentitus?*

Quo modo debeat Pœnitens Confessario interroganti respondere?

Asserunt omnes, potuisse sine mendacio Petrum respondere ad primam interrogationem negativè: & demonstrant clarissimè. Quoniam Confessarius habet jus interrogandi de peccatis ad suum tribunal pertinentibus, & non de aliis: adeoque non habet jus inquirendi de peccatis jam ritè confessis & solutis. Illa ergo Confessarii verba, *Commisisti ne alia peccata?* per Confessarii Officium restricta, æquivalebunt his, *Commisisti-ne alia peccata, quæ aliàs non sis ritè confessus, & nunc tenearis mihi exponere*? & Petrus tametsi alia commiserit, quia jam illa est confessus, & nullum aliud habet, quod nunc teneatur confiteri, sine mendacio dicit *Alia peccata non commisi*; quoniam nomen *peccata* per interrogationem restricta, ibi non quæcumque universim, sed determinatè illa tantummodò, quæ nondum Petrus fuit confessus, significat.

Non potest interrogare Confessarius de peccatis aliàs ritè confessis.

Ex hac doctrina Ioannes Sancius disp. pract.9.num.6. infert Petrum bene respondisse ad secundum: quia, ut dicebamus Cõfessarius non habet jus interrogandi de peccatis jam ritè absolutis; & si Pœnitens se habere consuetudinem teneretur fateri, bis eadem peccata dicere cogeretur. Et sic Sancius hanc Quæstionem decidit. Sed Antonius Cotonius *in summ. verb. Confessarius. num.31.* postquam hanc Sancii sententiam accuratè proposuit, sic scribit. [Sed an hæc opinio sit probabilis, alii videant.] Et progreditur postea, & suam propriam profert & exponit his verbis. [Dicendum igitur est, quod quamvis pœnitens non teneatur explicare consuetudinem peccandi, nisi oriatur ex occasione proxima, quam vitare tenetur, ut docet Bonacina *de Sacrament. disp.5. qu.5. sect.2. punct.2. §.3. diffic.3. num.22.* contra Henriq. *lib.5. cap.8. num.1.* potest nihilominus Confessarius, ad cognoscendum propositum pœnitentis, illum de consuetudine interrogare; nam consuetudo peccandi arguit infirmum propositũ. Et in tali casu pœnitens tenetur illam cõfiteri, quia Confessarius jure interrogat, potestque si opus sit, consuetudinario absolutionem differre, plus vel minus, ut ejus prudentia dictabit. Ita Vasquez *in 3. part.*

De peccandi consuetudine.

An illam Pœnitens teneatur exponere?

Non teneri, si non interrogetur; teneri, si interrogetur, Diana & Cotonius asserunt.

Crites. E tom.

tom 4. qu. 91. art. 1. dub. 3. Diana *p. 1. tract. 7 resol. 15. & 55.* & alii] & utrumque (quod si non interrogetur, non teneatur; & si interrogetur, teneatur) procedit à Confessarii officio. Est Iudex ille, & Medicus. Quà Iudex, de peccatis jam ab alio ritè absolutis nequit interrogare. Quà Medicus procurare tenetur, ut Pœnitens medicinam convenientem recipiat; & quia efficaciori indiget, qui peccandi consuetudini obnoxius, hinc oritur, quod inquirere de cōsuetudine Confessarius possit & debeat. Pœnitens autem, quia putat se esse bene dispositum, si non interrogetur, se habere talem peccandi consuetudinem confiteri nō debet: at, quia Confessarius de vero correctionis propositio, cum interrogat, dubitat, debet ei satisfacere, ut sciat ille, An & quo possit modo absolutionem postulatam impendere.

Confessarius est Iudex & Medicus. quid ut Iudex, & quid ut Medicus tenatur facere?

His præmissis aliquas conclusiones, uberioris doctrinæ gratia, proponamus. Sit ergo

Tribunalia restringunt.

Prima, *Verba Iudicum, etsi secundum se videantur æquivoca vel indefinita, per Tribunal, tanquam per circumstantiam consignificantem restringuntur & determinantur.* Et pono exemplum in voce *Suspensio* quæ est æquivoca, & restringitur pro Tribunalis qualitate. De hoc argumento in nostra Dialexi *de Non-Certitudine*, Pontificii Iuris Regulam LXXXVIII. dilucidans *pag. 114. num. 284.* sic scribo. [Occurrit vox *Suspensio*, quæ aliter in Iure Pontificio, & aliter in Cæsareo intelligitur. Porrò *Suspensio*, de qua in Pontificio Iure agitur *est Censura Ecclesiastica, privans usu Ecclesiastici Officii aut Beneficii aut utriusque.* Illa autem, quam cognoscunt Legistæ, *est capitalis sententia exsecutio, qua reum suspendit in patibulo.* Et differunt (1) quia Legistæ vocem sumunt realiter & Canonistæ moraliter: & differunt (2) quia se potest quis realiter, non autem suspendere moraliter. Vnde 2. Reg. 17. 23. legimus: *Porrò Achitophel, &c. suspendio interiit, & sepultus est*, & etiam Iob. 7. 15. audimus dicentem: *Elegit suspendium anima mea. & mortem ossa mea.* Quamobrem, siquis vocem *Suspensio* in lege Civili repertam in Ecclesiastica significatione sumeret, aut in Pontificio lectam usurparet in rigore Civili, &, si legis verba complecteretur, in legis veritatem committeret, nam procederet cōtra Legislatoris voluntatem.] Et hinc patet tyrannicè processisse Imperatorem Iulianum, dum jubebat suos ubicumque Ministros Episcopis brachii sæcularis adsistentiam præbere, & in patibulo strangulando laqueo omnes Clericos, qui Censuram Suspensionis incurrerent.

Nomen Suspensio aliam in Cæsareo aut Regio, aliam in Episcopali Tribunali habet significationem.

Illas Iulianus adjungebat Apostata.

Secunda. In Criminali Tribunali interrogantis Iudicis verba Respublica restringit hæc tria adverbia adjungendo, Criminosè, Authenticè & Sufficienter: quorū Reos primum Iudices alterum, Testes tertium concernit. Expono singula: & hunc casum propono. Accusatur de homicidio Isidorus, & eum examinat Iudex, & ait, *Occidisti-ne Livium.* Et hæc verba Iudicis assero, per Tribunal & Reipublicæ expressam voluntatem restricta æquivalere his, *Perpetrasti-ne in Livii persona homicidiū, commissum criminosè, examinatum authenticè & sufficienter probatum.* Hæc tria copulativè Iudicis Interrogationem ex Reipublicæ decreto restringunt. Ergo attende: oportet enim singula dilucidare.

Proponuntur, & exponuntur Adverbia, quibus Tribunal verba Iudicis, examinātis reū restringit.

N. B.
In idem recidunt illa, Criminosè, Politicè, & Homologice, quæ ponentur inferiùs.

Commissum criminosè.] Non omne homicidium criminosè committitur, Carnifex enim ut minister publicus latronem, sibi juridicè traditum, licitè interficit. Et qui invaditur, laicus aut Ecclesiasticus ipse sit, licitè se tuetur cum moderamine inculpatæ tutelæ, etiam occidendo aggressorem. Iura antiqua ante D. Thomæ tempora, non Carnificem modò, sed & Clericos, qui propter defensionem propriæ vitæ homicidium commiserant, ex decreto Nicolai *cap. de his Clericis. dist. 50.* irregularitatis condemnabant: & S. Doctor secundum doctrinam, quæ suo tempore erat vera, suos discipulos docuit: at, quia hic rigor, visus fuit nimius aliis Summis Pontificibus, *Clement. unic. de homicidio* revocatur. Vnde P. Mendus *in Opinionum certò Probabilium Epitome. verb. Homicidium. nu. 2.* sic inquit. [Homicidium, cum fit cum moderamine inculpatæ tutelæ, non inducit irregularitatem, nec est peccatum.] Ergo, si non est peccatum, non committitur criminosè. Ergo, si Isidorus à Livio invasus, cum moderamine prædicto illum occiderit, si in Tribunali interrogetur, An occiderit Livium, potest rotundè dicere, *Non occidi*; ibi enim de criminoso agitur homicidio, & ipse sine peccato occîdit Livium.

An invasus, si aggressorem occidat, fiat irregularis?

Cur agens de Clerico, asserentem sententiam D. Thomas habuerit?

An homicidiū, ob defensionem commissum, crimen sit?

Doctrinam hanc, sed ad Mentales Restrictiones recurrendo, admittit Diana & ex illo Coronius *in summ. verb. Iuramentum. num. 6.* scribit enim. [Siquis à Iudice interrogatur cum Iuramento, an Franciscum interfecerit? si illum ob propriam defensionem interfecisset, negare posset intelligendo de homicidio criminoso. Ita Lessius *lib. 2. cap. 42. d. 9. num. 47.*] Eamdem doctrinam reponit postea *verb. Reus. num. 15.* dicens. [Adverte hic cum Portell. *in addition. ad Iuram. num. 16.* quod siquis crimen solùm materialiter commisisset (v. gr. ho-

An, & cur Reus possit illud negare?

homicidium ob justam defensionem) interrogatus à Iudice, negare posset æquivocando, quia mandatum Iudicis solùm tendit ad opus criminosum. Ita Diana part.3. tr.5. resol.66.] Conclusionem admitto: ejus autem rationem, adductam à Lessio & Cotonio, non moror; non enim intellectione sua, aut equivocatione aliqua Reus latius patens nomen *homicidium* restringit; nam jam illud erat per Tribunalis circumstantiam in ipsamet interrogatione restrictum; de criminoso enim, & non de licito Reum interrogabat. Et hanc ob rem ipsamet Cotonii verba adsumens, sic instabo. [Mandatum Iudicis, ut scitè ait, solum tendit ad opus criminosum. Ergo vox *homicidium* in ipsa Iudicis interrogatione est ad criminosum restricta. Ergo Reus ad sensum interrogationis respondens, nec æquivocatione, nec intellectiva restrictione indigebit.]

Reus directè respondet, & restrictione non indiget.

Examinatum authenticè.] Non est mens Reipublicæ, ut qui voluerit sedeat pro Tribunali, sed illi tantum, quos ad judicandi officium suprema promovit authoritas. Pulchra sunt, & huc spectantia D. Bernardi verba, *libelli* enim *de præcept.cap.2 num.*5. sic scribit. *Porrò* (præcepta Regularia) *inventa atque instituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, sed quod ita magis expediret; nec planè ad aliud quàm ad lucrum & custodiam Charitatis. Quamdiu ergo Charitati militã immobiliter fixa sunt; mutarique omninò ne ab ipsis quidem Præpositis sine offensa possunt. At, si è contrario contraria fortè aliquando Charitati visa fuerint, his dumtaxat, quibus hoc posse videre datum est, & providere creditum est.* &c. Ejusque ergo verba Politicæ attempero, & sic rescribo.

Nemo in benè instituta Republica, privata authoritate jus dicit.

[Ille, (ille fuerit Saturnus, alius-ve)
Qui genus indocile & dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit.

Quisnam primus homines dispersos coegerit in Communitatem?

illas invenit & instituit, non quod aliter vivere non liceret (nam ante à sine legibus vivebatur in Latio, & etiamnum in aliquibus Mundi regionibus sine legibus vivitur) sed quod ita magis expediret; nec planè ad aliud, quàm ad singulorum quietem tutelamque & utilitatem Reipublicæ. Quamdiu ergo ex.gr. vita Titii bono publico militat, est immobiliter manutenenda; auferrique omninò, ne ab ipsis quidem Supremis Principibus sine crimine poterit. At, si è contrario ita procedat Titius, ut ejus vita contraria fortè aliquando visa sit bono publico, debent adhibere remedium, non quicumque voluerint, sed hi dumtaxat, quibus hoc posse videre & examinare, & providere creditum est.]

An teneatur respondere Reus ab intruso Iudice interrogatus?

Invalidè igitur pro Tribunali sedet [illegible] qui non constituitur à Principe, sed intruditur authoritate & potentia privata. Ergo à tali Reus Iudice interrogatus non debet respondere.

Et quid, si respondeat? Poterit-ne ex hoc capite, quod invalidè & illegitimè interrogatur, crimen, quod reverà commisit, se non commisisse jurare? Asserunt, & benè universi Doctores: & P. Mendus in Epitome verb.Reus.nu.20. his verbis. [Quotiescumque Reus interrogatur non servata forma Iuris, non tenetur candidè respondere, cum ad id non habeat jus, qui sic interrogat.] Et quidem verum est, quod vult dicere; & pro suo dicto Lessium *de Iustit.cap.31. num.9.* & Gobat benè citat: cæterum, quoniam ut mentem suam Vir doctus explicet, verbis utitur non satis opportunis & congruis, ego illæsa sententia sic ea rescribo. [Quotiescumque Reus interrogatur non servata forma Iuris (puta, si sit illegitimus Iudex, qui interrogat: aut ante sufficiens Testium examen interroget) potest non respondere; quoniam ut cogat eum ad respondendum, non habet jus, qui sic interrogat. Cæterùm, si suã Iudex potestate abutatur, & Reus damni aliquod timeat, non poterit mentiri, sed tenebitur candidè respondere: non enim tunc Iudex, sed Deus in octavo Decalogi præcepto, mendacium interdicit, sermonisque candorem indicit. Verum in tali casu homicidiũ criminosum, quod revera commisit, poterit candidè respondendo negare, quoniã verba illa Iudicis *commisisti homicidium*, per Tribunal, & Reipublicæ voluntatem restricta æquivalent his, *Commisisti homicidium, de quo hic & nunc agitur authenticè, hoc est authoritate legitima.* Et tunc, *Non commisi* inquit, & dictum jurejurando firmat Reus: & non mentitur; quoniam ipse homicidium, de quo authenticè cum debita authoritate impræsentiarùm quæratur, non commisit.

An possit respondere non candidè?

Reus, etsi illegitimè interrogetur, non potest mentiri: sed debet candidè respondere.

At tunc sine mendacio, & illæso candore, respondebit negando.

Probatum sufficienter.] Crimina bifariam possunt considerari; videlicet, in ordine ad Divinum, & in ordine ad Humanum Iudicium. Est autem Homicidium in consideratione prima, scelus enorme: nam, etsi secretè & occultè committatur, non se potest à Divina cognitione subducere. Illud verò, quod sufficienter probari nequit, etsi realiter commissum sit, politicè & moraliter non est commissum. Audiunto Bernardum, qui *libell.de præcept.& dispens.cap.18 num.55.* Carnotensibus Religiosis contendentibus sui Abbatis electionem fuisse irregularem & invalidam: [&, ut id persuaderent, dicentibus, *Ejusdem Electionis irregularitatem adeò esse involutam & intricã-*

Quoad Deum & quoad nos humani actus considerantur.

Quod probari non potest civiliter factum nō est: hoc est, etsi realiter commissū sit, quoad Tribunalia & Judices ita se habet, ac si cōmissum non esset.

ut licet de ea coram Deo non dubitetur, corā hominibus tamen, aut vix, aut nullatenus convincatur. Ut eorum quieti & solamini consulat, sic scribit. *Quoniam vos modò irregularem dicitis Electionem, quæ cassari regulariter non valet, nec reprobari. Et quidem legitur. Quod probari non potest, mihi infectum est.* Et nos assertum ultimum, ut Dogma indubitatum, recipiamus. Ergo, quia mens Reipublicæ est, *ut nonnisi de homicidio sufficienter probato Reus interrogetur*; & ex Bernardo constet, *homicidium, quod probari non potest, humanitus infectum* (hoc est, *humanitùs non factum*) *esse*, verba illa Iudicis, ante probationes sufficientes Reum interrogantis, videlicet, *Commisisti homicidium*, per Reipublicæ voluntatem & Tribunalis consignificantis, & restringentis verba Iudicis, vocem restricta æquipollebunt his, *Commisisti homicidium, quod hic & nunc ita sit jam probatum, ut debeas respondere & fateri.* Et quia non est in rerum natura tale homicidium hic & nunc, directè & candidè respondere Reus poterit, *Non commisi.* Consono, quoad Conclusionis substantiam Patri Mendoso, qui *in cit. Epitome. verb. Reus. num. 21.* sic scribit. *Quando accusatur Reus de vero crimine secreto, quod nequit Accusator probare, non tenetur illud confiteri.* Sed, quia addit, *Potest utens amphibologia negare*, Cajetano *in 2. 2. quæst. 62. art. ult.* Navarro, & aliis Viris doctis subscribens, hoc ipsum recognoscis, & utrùm sit verum inquiris. Et respondeo sine erroris formidine (puto enim, esse id quod dico manifestum & evidens) repugnare realiter [N. B.] ut à Iudice interrogatus Reus utatur indeterminata responsione; quia illud *Non* quod ipse ait, per Judicis Interrogationem, velit nolit, contrahitur. Et quidem mea est Resolutio clarissima. Quoniam licet hoc verbum, *Comedi*, secūdum se consideratum incertum & amphibolum sit, & de quocumque præterito meæ vitæ tempore, & de quibuscumque cibis possit verificari, si tamen illo utar, ut respondeam interroganti, *An hodie comederim carnem?* ad diem hodiernam, & carnes restringetur; ita, ut amphibolum dici non debeat. Ergo, simili modo tametsi verbum *Non* secundum se latissimè pateat, per illam Interrogationem, *Vulnerasti-ne Politicè (ita, ut juridicè probari possit) Isidorum*, restrictum, omni caret æquivocatione, huic enim toti orationi æquipollet, *Non vulneravi Politicè (ita ut possit juridicè probari) Isidorum.*

An illud possit Reus negare?

Potentia distinguitur à Potestate: illa enim reales vires, hæc autem honestatem concernit. Cum autem dico, *Non posse Reum uti sermone amphibolo*, non moralem potestatem, sed realem potentiā illi nego.

Tertia Circumstantia est Obligatio respondendi.

Sic ὁμολογία, nominatur *confessio*, & ὁμολογικῶς interrogatus, qui secundum ordinem Iuris examinatur; ita videlicet, ut respondere teneatur. Ergo in omni Rei examine, & Iudicis interrogatione illud *homologicè* subintelligi debet. Ergo attende. Furtum quidem, criminosè, & coram duobus testibus Ferdinandus commiserat: & tamen moræ impatiens Iudex, antequam testem ullum examinet, sedet pro tribunali, & Reum interrogat, nempe his verbis; *Commisisti-ne furtum.* Negativè Ferdinandus, & sine mendacio respondet: verba enim Iudicis per Tribunal & Officium restricta, his profectò æquipollent. *Commisisti-ne furtum, ita ut tenearis respondere?* Et Ferdinandus respondendo *Non*, verum dixit; Iudici enim contra Iuris ordinem interroganti nullo modo respondere tenetur.

Non potest Reus cōtra Iuris dispositionē examinari.

An negando mentiatur?

Et hic obiter nota, forum externum ab interno distingui, adeoque Reum, accusatum de culpis, quas coram hominibus potest negare, si veræ sint, & importent obligationem restituendi, hanc retinere, etsi probationum defectu in tribunali absolvatur.

Absolutio juridica non tollit restituendi obligationem naturalem: Iudex enim respicit adlegata & probata, et Deus nudam veritatem cognoscit.

NOTA VI.

De Causis Civilibus. *Sunt & aliæ Circumstantiæ, quæ semper subintelliguntur, & verba Iudicis ad sensum, quem Leges intendunt, restringunt.*

PRæter Criminalia sunt etiam Tribunalia Civilia: & in eis diversi sedent Iudices, & lites diversæ agitantur. Civilia agunt de debito sine injuria contracto, & quæritur, cuinam talis aut tanta res debeat adjudicari. Criminalia agunt de injuria & Reipublicæ & particularibus illata. Et contingere solet, ut qui alicujus rei per injuriam possessionem perdiderit, sic amicis suadentibus, rem ipsam juridicè postulet, & nolit de injuria tractare. *Adnotato Secundò*, aliud esse præscindere, aliud negare. Quando Iudex juxta Accusatorii libelli tenorem Alberti interrogat, An Titio debeat centum aureos? non agit de criminoso aut innocenti (contracto per injuriam, aut sine injuria) debito, sed de debito. Et ratio est: quia, si de debito innocente tractaret, ille qui per scelus debitum contraxisset, posset à Iudice rogatus negare: quod esset contra mentem Reipublicæ.

De Civilibus Causis.

Criminalia agū possunt civiliter.

Causa Civiles non negant criminalitatem sed ab illa præscindunt.

NO-

NOTA VII.

De Responsione & Narratione. *An, & quomodo differant inter se? An homo rem, ut accidit, & ut putat, narrando, mentiri queat?*

An possit mentiri & peccare Reus, crimen, quod commisit, fatendo?

PRo Coronide Controversiæ hujus hunc Casum, scitu dignum, proponis. Sine crimine, sine testibus Aurelius homicidium commisit. Et Iudex contra Iuris ordinem illum interrogat, & ait, *Occidisti-ne Lælium?* Aureliusque respondet, *Occidi*.] Et interrogas, An fuerit Aurelius mentitus? & quia juris jurandi obstringebatur religione, An per consequens sacrilegium & perjurium commiserit.

Ubi non est mendacium esse nequit perjurium.

De sacrilegio & perjurio nulla moveri poterit difficultas: quoniam, si Aurelii verba mendacium continent inficientur circumstantia perjurii; si autem sunt vera, non poterunt laborare perjurio. Tota ergo Quæstio eò redit, ut interroget, An fuerit Aurelius mentitus.

Videretur, quod sic. Verba enim Iudicis realiter aut virtualiter erant. *Occidisti-ne Lælium, Ita videlicet, ut homicidium fuerit criminosum, authoritate legitima examinatum, & sufficienter jam probatum fuerit.* (*) Et ipse respondens *Occidi*, censendus est dixisse, *Occidi criminosè, politicè, & homologicè*. Ergo tria mendacia commisit. Lælium enim non occidit criminosè, nam occidit invasus cum moderamine à Prudentia permisso. Sed neque occidit illum politicè, quoniã nulli aderant testes, qui possint de homicidio deponere. Sed neque occidit Lælium homologicè; interrogatus enim contra præscripta Iuris, nemini respondere tenetur.

*] Iam exposui, quid his adverbiis intelligatur.

Probatur mentitũ fuisse Lælium:

Probatur non fuisse mentitũ.

Videretur quod non: quoniam circumstantiæ illæ, quæ his adverbiis *Criminosè, Politicè, & Homologicè* significantur, sunt quædam privilegia ad favorem Rei concessa à legibus & à Republica. At cedere quibuscumque privilegiis possumus: non enim favores fiunt invitis. Ergo liberum erit Reo, si voluerit, Iudicis Interrogationem non esse restrictam supponere, & ad illam tanquam ad latè patentem respondere. Confirmatur. Quia secretum in Sacramentali tribunali non obligat, si cesserit suo jure Pœnitens. Ergo similiter non habebit secretum locum in tribunali Regio, si cesserit suo jure Reus.

Possumus privilegiis non uti.

Potest homo etiam in Pœnitentia sacramento, jure secreti cedere.

Aliud narare, & aliud respõdere est.

Respondeo Aurelii verba aut esse narratoria, aut responsoria; nam interrogatus à Iudice poterit realiter vel virtualiter dicere, *Ego narrabo rem, prout accidit*, vel *Ego ad Interrogationem respondeo*. Si primum, est vera Sententia, quæ proponebatur §. *Videretur quod non*, narratio enim decurrit liberè, & à restrictionibus & circumstantiis Interrogationis non dependet. Si dicatur secundum, vera erit sententia altera, quæ §. *Videretur, quod sic*, præmittebatur: Responsio enim quà talis ab Interrogatione semper determinatur. Monebo Lectorem nihilominus, Reos non semper esse doctos, non semper esse bene instructos, adeoque sæpe invincibili laborare ignorantia, & committere hypotheticas culpas, quæ essent verè peccata, si à scientibus & volentibus committerentur.

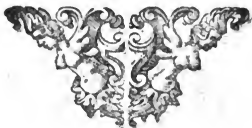
Narratio est libera.

Responsio ab Interrogatione determinatur.

Errores, quos committunt Rei, interdum ignorantia excusantur.

Relege Notam 1. quia, sicut Agesilaus inculcans illud *Non promisi, sed dixi*, inter *promittere* & *dicere* inveniebat discrimen, sic Reus poterit inter *respondere* & *dicere* ponere differentiam, ita ut, *respondere* sit, interrogationi per tribunal restrictæ satisfacere, & *dicere* narrare rem, ut reverà accidit.

An, & quomodo respondere & dicere differant inter se?

AR-

ARTICVLVS VI.

De Legibus. *An in earum Latione, aut Interpretatione uti possimus aut debeamus Restrictione Mentali?*

Utrùm Mentales Restrictiones probentur Iuris Canonici Regula LXXXI.

OMNIA quæ hucusq; diximus, destruere videtur illa Iuris Canonici Regula, quæ cæteras omnes claudit, & legum ambiguos omnes sẽsus, actibus purè internis restringit. Illam propono. *Certum est*, inquit Pontifex, *quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis* (legislatoris) *nititur voluntatem*. Concepta & lata fuit à prudentissimo & ingeniosissimo Viro, qui supponebat, verba per loquentis voluntatem restringi. At voluntas (nam & *volitio* hoc nomine significatur) est actus spiritualis, purè internus. Ergo, si latiùs significantes voces Volitio contrahit restringitque, etiam id poterit præstare Intellectio. Ergo Mentales R str ctiones admitti necessariò debebunt.

Voluntas sumitur pro volitione.

An verba per voluntatem restringantur?

Huic argumẽto respondet Assertionis III Corollarium.

Variæ sunt hominum opiniones circa modum, qui debet in legum interpretatione servari. Alii à Litera stant, & alii à sensu & alterutri videntur sibi ipsis Sẽtentiam su m Ratiociniis fortibus stabilire. Inter alios Grammatius (vocetur sic) à Litera stat, & sic contra Oppositam Opinionem perorat. [Certum est, & extra Dubitationis aleam constitutum, ait, Metaphysicas in Iure subtilitates reprobari: leges à Politicis & non à Metaphysicis fuisse conceptas & prolatas, adeoque non posse formalitatum d nominationibus minùs notis obludi, sed exponi & observari debere ad literam; imò ad apices; illarum v rba esse in omni casu complectenda: & oppositum aperire viam summæ Iudicum dissolutioni: ubi enim alicui Magistratui permittitur ex æquitate judicare, funditur ex plumbo, ne ex cera dicam, ipsa hæc Æquitas, ut in eam inclinetur partem, quâ spirat Favor. Addit, eam, quæ contra leges fit, Æquitatem non esse: sed esse Iniquitatem puram, & mentito vocabulo Æquitatem vocari. Quoniam Iudices, ubi soluti legibus, sunt Sarabaitarum similes, quorum mirabilem conversationem his verbis S. Benedictus describit. *Tertium Monachorum teterrimum genus est Sarabaitarum, qui nulla Regula approbati (seu) experientia Magistri, sicut aurum fornacis, sed in plumbi natura molliti, adhuc operibus servantes sæculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Qui bini aut terni, aut certè singuli, sine Pastore, non Dominicis, sed suis inclusi ovilibus, pro lege est eis desideriorum voluptas; cùm quidquid putaverint aut elegerint, hoc dicunt sanctum; & quod noluerint, putant non licere.* Qui si fortè Regula & Lege gubernari dicantur, illam sibi præfigunt, quam à Calvinistis, dum essent Civitatis Domini, inscriptam muris, in nonnullis hortis Antuerpiæ (quod etiam alibi me monuisse meminerim) legi: nimirùm; *Quod volumus, id justum est*. Et cur? Quoniam Antiquus dixerat, *Stat pro Ratione Voluntas*. Et quid vetat, adhuc Grammatius subjicit, ut Iudices, qui Legum Præscripta negligentes, pronunciandi ex Æquitate, sibi privilegium adrogant veriùs; quàm adsumunt, vocare *Sarabaitas*, & teterrimos dicere? (Dum enim eorum nullis sunt Regulis approbata dictamina, non morantur Canones, quos longa experientia formari Civilium morum præscripsere Magistri: auri fornacis puritatem ignorant, nam ut plumbum mollescunt, & in quam partem propria Vtilitas eos impellit, inclinant. Hodie doctrina sæculi subcollatur φιλαυτία & hoc pessimum vitium in tribunalia irrepsit, quales fuerunt & erunt in mundo plurimi, nam dixit Christus, *Qui amat animam suam, perdet eam*, & ei consonans Paulus, *Erunt homines immites, minimè amantes bonorum, voluptatum amantes*. Et quando hi tandem erunt? *Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt enim homines se ipsos amantes, avari*, &c. Et nostri temporis Iudices his sanè verbis Apostolus expressisse videtur; dum enim sub Æquitatis larva utilitati propriæ consulunt, servare sæculo fidem, mentirique Deo per togam & officium noscuntur. Hi bini, aut terni, aut certè singuli (nam varij sunt apud populos ob diversos mores) tribunalibus præ-

An leges sub sint Philosophicis subtilitatibus

Objectio contra Regulam.

An liceat ex æquitate judicare?

S. Benedictus in Regul. cap. 1.

De Monachis Sarabaitis. Quales sint?

Hæreticorum Prothesorema.

De Sarabaitis Iudicibus. Qui & quales sunt?

An hodie multi Iudices seducantur φιλαυτίᾳ?

Ioann. 12. 25. 2. Timoth. 3. 4. 2. Timoth. 1. 2.

Quæ sit doctrina sæculi?

Quomodo distinguat actus bonos à malis?

præsunt: sine Pastoris aut Legislatoris ductu sponte oberrant, non præceptis Dominicis, sed propriis præjudicii delusi, pro lege suorum desideriorum voluntatem recipiunt,& quidquid sibi ipsis utilius semper eligunt:& quidquid elegerint, aut putaverint, hoc dicunt sanctum; & quod concernat bonum publicum nolunt, & quod noluerint, non licere pronunciant.) Tales sunt multi Iudices: & nimis profectò multi: quorum insolentia debet Princeps retundere,legem hanc LXXXI. quæ ipsos exleges,reddidit, obliterando. Dicit Hispanus, *Llamanse* Letrados, *porque han de estar a la letra atados*. Ergo oportet ad literā observari Canones, & nihil contra literam cogitare,*Ergo in legem committit,qui legis voluntatem, quæ fere & occulta & ignota,se comprehendere asserens,aut etiā somnians, legis aperta & manifesta verba non complectitur & observat.*

Cur Hispanus letrados iuris prudentes nominet?

Sic discurrere placuit Grammatio, cujus Opinio Mentio (*) displicet, qui obsistit contra & plura dicturum interpellat his verbis. [Parcius, quæso,mi Grammati, Legum enim non est occulta aut obscura Voluntas:nec huic(Legum Voluntati) Litera, si benè exponatur, opponitur. Quoniam illa, à te producta, Regula, malas tantum interpretationes incriminatur: & Bonifacius VIII. aut quicumque Author fuit Pontificiæ Regulæ LXXXI. Iurium omnium secura fundamenta percalluit, & illam proferendo & præscribendo Prothæorema Orbi Literario proposuit, quod debeat in omni Tribunali, in omni actu publico, aut etiam privato observari.] Tu interim Lector Candide,quidquid obloquatur Grammatius, Mentio adhære; & attentè lege & considera Assertiones sequentes.Esto

*) Vox Γράμμα à quâ est Γραμματικὴ satis nota est Grammaticis: & quia à Méte apud Hispanos est *Mentia*, nomē fœminæ,Doctorē qui tuetur Legis literam *Grammatium*, eum verò, qui mentem & sēsum *Mentium* appellare volumus.

PRIMA. *Vbi non sunt leges, non est benè gubernata Respublica*: Nam prima vitæ communis fundamenta insistunt his duobus Lemmatibus, *Leges sunto*,& *Leges servantor*.

An debeant esse leges?

SECVNDA. *Vbi sunt leges, est tacitus inter Principem & Populum contractus,vi cujus, hic debet secundum illas vivere, & ille secundum ipsas gubernare*. Ergo ubi est lex ut fœminæ in Majoratibus non succedant,agnatus habet jus, ut præponatur filiæ:& Princeps, qui agnato ultimi possessoris filiam præferat, præscriptæ Iustitiæ præjudicat; & quia legis verba non complectitur, contra legis nititur voluntatem.

An legislatio sit contractus?

TERTIA. *Præcepta æquivoca (ut, si res feliciter eveniat, præcipientis Providentia laudetur; si secus, incriminetur subditorum socordia) à Tyrannis tantummodò imponuntur*. Patet;quia ferre leges,non est apponere subditis laqueos, sed eos illuminare, & dirigere. Interim temporum injuria, aliquando tales solent circumstantiæ succurrere, ut decreta ambigua Princeps publicare cogatur. Et hanc ob rem olim Constantinopoli Imperator Theodorus, ut partes dissentientes sedaret, & neutri favere videretur, edictum hoc evulgari curavit.

De præceptis æquivocis.

An à piis & probis Principibus imponi possint?

Dei cum debita reverentia iteratā mentionem fieri,Fas & Iura permittunt. Quam ob rem Dogmatis, in quo Dei memoria contineatur, professionem, non solum non interdici volumus, sed absolutè commendamus. Pervertere autem Divinas Scripturas, aut in earum Interpretatione à vero illarū sensu recedere,permitti nulla ratione potest.

Ambiguum & Æquivocum Theodori Imperatoris Edictum.

De hoc Imperatoris Edicto Pachymeres in Palæologi vita libr. 6. cap. 23. pag 327. sic statuit. *His* (nempe, quæ pro unione Græcorum,Latinorumque,& contra illam adducebantur:nec non quæ Adversarii objiciebant,ut ostenderent, errare Latinos in multis articulis pertinentibus ad Fidem Orthodoxam) *auditis Imperator, qui & ipsos* (utrosque) *se quomodocumque continere in usu & amplexu pacis magnopere oportet,nec tamen probaret,quod petebant; ingratam Petitionem clausit* AMBIGVVM EDICTVM *evulgando: quo cum videretur securos eos quantum opus erat, reddere super eo,quod proposuerant; callidè se tamen subducebat invidia, querelisque partis contrariæ; quin ei etiam se commendabat arcana submissa sugillatione horum ipsorum, quos placare tunc velle videbatur*. Ecce loquitur in genere, & veras Sacræ Paginæ expositiones approbat, falsas condemnat, quod alterutra Pars etiam faciebat: & in specie nil decernit,ne alterutrius Partis indignationem incurrat.

Est Liber Latinè redditus à P.Petro Possino S.I.&Romæ Typis editus anno 1666

Loquitur in genere Imperator.

An suadendum erit universis Principibus,ut hunc Imperatorem imitentur?Respondet Bonifacius VIII.inquit enim. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda*. Et iterum. *In argumentum trahi nequeunt,quæ propter necessitatem aliquando sunt* (facta,vel) *concessa*.

An sit ab aliis imitandus?

Reg XXVIII. & LXXVIII.

Interim, quia negari non potest post omnem Legislatorum diligentiam manere adhuc aliquas in Legibus æquivocationes,postulas,ut illas tollamus,modumque verum sensum inveniendi & asserendi,proponamus. Vt ergo tibi satisfiat, sit adhuc Conclusio

Semper manent in Legibus æquivocationes.

QVARTA. *Contra eum,qui legem dicere potuit apertiùs,est Interpretatio facienda*. Est Regula LVII. & desumitur ab ipso Naturali Lumine; quia, ut habet Regula LXX.

An, ubi est Legis sensus dubius, ille, quâ magis favet Principi, sit eligendus?

In

In alternativis debitoris est electio & sufficit alterutrum adimpleri. Et subditus, qui obedire tenetur semper est debitor. Pono exemplum.

Quo modo in tributis procedendum sit?

Imponit à Rege tributum, & jubetur singulis, ut tres libras persolvant. Scit Rex solutionem in auro, argento, aut cupro posse fieri. Ergo noluit subditos ad aurum solvendum obligare: quia, si id voluisset, id dixisset. Ergo penes subditos erit electio, & facere possunt, quod utilius sit sibi, etsi minus sit utile Regi.

Quo modo in Sacramentis?

Hinc grandes consequentiæ in materia Sacramentorum deducuntur. Sacramenta enim sunt privilegia indulta hominibus. Christus est Legislator, qui aliquando loqui potuit apertiùs, & non voluit, ut in omni dubio ad favorem hominum resolveremus, quoniam *Odia restringi, & favores convenit ampliari*.

Regula XV.

Quid faciendũ est quando lex duas diversas expositiones patitur?

QVINTA. *Vbi Lex duas patitur interpretationes, recurrendum est ad consignificantes circumstantias, ut voluntas Legislatoris cognoscatur*. Corollarium. *Non ergo legem ambiguam restringit & determinat nuda Legislatoris voluntas* (hæc enim est actus purè spiritualis, & in se ipso humanitùs incognoscibilis) *sed circumstantiæ extrinseca, quæ hanc Voluntatem significant: vel Legislatoris Voluntas per easdem circumstantias significata*. Hinc patet Regulam illam Iuris Pontificii, quæ sub initium hujus articuli, ut suaderet Restrictiones Mentales, adducebatur à Grammatio, nostram adfirmare sententiam, quæ legem ambiguam restringit per voluntatem, quæ innotuit nobis ex consignificante circumstantia. Audi Virum Clarissimum, Dominicum de Rubeis (quem libenter nomino: in eo enim morum elegantiam, stili puritatem, rationum pondera, & probationum efficaciam suspicio) nam *Certamine VII, num. 8.* sic inquit. *Scire leges* (a) *non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem* (b) *Et voluntas legis, ut pars legis præcipua, spectanda* (c) *conservanda*, (d) *non enim dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem*. *Contra legem facit, inquit Paulus* (e) *qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem verò, qui salvis verbis, sententiam ejus circumvenit*.

Quomodo lex per Legislatoris voluntatem restringatur?

Respondetur authoritati adductæ pro contraria sententia.

D. Dominicus de Rubeis, integerrimus, & doctissimus Vir.

Quid scire leges sit?

Aliud est operari in legem, & aliud in fraudem legis.

An acceptio vocũ propria metaphoricæ sit præferenda?

Est sanè universalis & summè necessaria hæc doctrina: nam pleræque omnes Leges habent voces quę sint plurium sensuũ capaces. Varias significationes sæpè subeunt; & contingere potest, ut metaphorica vocum interpretatione, & acceptione sit verus legis sensus; & in rigorosa, & grammatica falsus. Vnde Iudex, qui significationem propriam amplecteretur, contra Legislatoris ageret voluntatem. Et doctrinam hanc hoc exemplo, jam alibi tacto dilucido.

Quid Suspensio realiter & moraliter sit?

Verbi *suspendo* prima & nota significatio est Realis & Physica; est enim *rem aliquam è trabe vel è clavo pendo*. Per metaphoram transfertur ad significationem Moralem, suspensio enim est Censura Canonica privans Clericum usu beneficii, aut officii, aut utriusque. Ponamus modo legem *ex cap. ult. de cohabitat. Cleric. & mulier* & *cap. si qui sunt. dist. 81. qu. 8.* & *cap. Sacerdos. dist. 50.* & aliis antiquioribus Iuribus; videlicet, *Concubinarii Clerici suspenduntor*. Et quia duos lex sensus habere potest; primarium, secundarium; propriũ & metaphoricum, hanc Quæstionem proponis, videlicet, *Cum Leges sunt ambiguæ, & possunt varios sensus subire, si præscindendo à circumstantiis exponantur, unde sumenda erit Restrictio, quæ ad hunc illas sensum potiùs quàm ad illum determinet?*

Lex de suspensione proponitur & explicatur.

Quæstio principalis.

Oportet Ius à Facto secernere, & considerando illa, quæ fiunt,

> *Dico, quòd his annis, quibus est prudentia inanis,*
> *Mùtnegra cum Murva* (f) *censet rectissima curva.*

Verba sunt Viri docti & sinceri, qui abusum Tribunalium considerans, asserebat *Iura* ab Hispanis *Derechos* (hoc est, *Directa*) per antiphrasim dici, etsi enim rectissima deberent esse, curva ab auro & argento redduntur.

Quales sint hodie in Mundo leges & illarum interpretationes?

Ad rem D. Franciscus de Quevedo *in sui Parnassi Mus. 2. pag. 112. num. 103.* in Batinum, qui ad pecuniarũ sonum legum sensus attemperabat, Epigramma istud fulminat,

> *Las Leyes con que juzgas o Batino,*
> *Menos bien las estudias, que las vendes;* (*)
> *Lo que te compran, solamente entiendes,*
> *Mas que Iason te aggrada el Vellocino.* (g)
> *El Humano Derecho y el Divino,*
> *Quando los interpretas los offendes* (h)
> *Y al compas que la encoxes, o la estiendes,*
> *Tu mano para el Fallo se previna.* (i)
> *No sabes escuchar ruegos baratos:*
> *Y solo quien te da, te quita dudas;*
> *No te gobiernan Textos sino Tratos.*
> *Pues que de intento, y de interes no mudas,*
> *O labate las manos con Pilatos,* (k)
> *O con la bolsa, aborcate con Iudas.*

(*) Audiunto Principes. Cũ Officia Senatoria & Iudicialia vendiris viros probos & bonos à Senatu & tribunalibus univerfis excluditis, & solos Batinos promovetis; qui enim emit, vult vendere; qui nummos dat, recipere; & excusari volet à dicente, *Vendere jure potest, emerat ipse priùs*.

Et utinam cum Batino omnes iniqui Interpretes legum perierint. Tu ergo qui bo-

bonos mores & Iustitiam promovere desideras, Afferta sequentia considera. Est enim statuendum PRIMO in materia Civili, *Vbi alter legis sensus est contra bonum publicum, & illud alter promovet, hic ultimus est admittendus.* Patet: quia Principes creantur ob bonum publicum; & à Deo ipsi ad ædificationem, & non ad destructionem habent authoritatem: ergo ambigua lex per personam Legislatoris restricta, ad consentaneum sensum, & non ad dissentaneum contrahitur. Et SECVNDO in materia Philosophica dicendum est. *Vbi alter Propositionis sensus implicat contradictionem, aut absurdum infert, & alter non priori debet anteferri posterior.* Patet: quoniam verba Philosophi debent esse digna Philosopho. Ergo ab Authoris persona restringuntur, ut eam interpretationem accipiat, quæ non impingat in Fundamenta Naturalia. Et dicendum est TERTIO in materia Theologica. *Vbi Propositio à Viro Catholico pronunciata aut scripta duos sensus habet alterum orthodoxum, & alterum heterodoxum, (hæreticum, Schismaticum, aut aliqua Theologica censura dignũ) in orthodoxo est explicanda.* Patet: quoniam verba Catholici in dubio Catholicè & piè debent interpretari: & injuriã authori Catholico faceret, qui in malam partem obtorqueret, quæ in bonam posset.

Quid faciendũ sit in materia Politica?

Quid verò in Philosophica?

Et quid tandẽ in Theologica?

Vt hæc tria dicta illustrem, hoc exemplum propono. *Suspendere* propriè est *laqueo pendere*. Italicè *appicare*, Hisp. *aborcar*. Cicero in Verrem. *Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, suspendisse se constat.* Et iterum 1. de Orator. *Cum familiaris quidam quereretur, quòd diceret, uxorem suam suspendisse se de ficu; Amabo te inquit, da mihi ex ista arbore, quos seram surculos.* Aut etiam, ut *lib. 1. de Cruce. cap.* 4. exposuit Lipsius *crucifigere*. Et hoc sensu loqnutus est Plautus Men. scen. 5. *Quin tu te suspendis.* Et mox, *Quin tu is in malã crucem.* Sed pergamus ulteriùs. Erant in Iure antiquo Canones, qui Clericos de tali convictos crimine, suspendi præcipiebant. Et Iulianus Apostata, ut se Pontificiorum Canonum defensorem ostenderet, laqueo in patibulo suspendi jussit, quos Canones suspendendos decernerent. An-ne justè? Porrò suspensio in dialecto Ecclesiastica est vox metaphorica, & censuram, quæ usu Officii aut Beneficii, aut etiam utriusque privat & destituit, significat. Et Iulianus Imperator remota omni metaphora in omni vocum proprietate voces Canonum intelligebat: cum tamen vox *suspensio*, tametsi duas haberet acceptiones, propriam, impropriamque, per personam proferentis & alias consignificantes circumstantias restricta, non nisi impropriè, & metaphoricè deberet accipi. *Ergo Iulianus Imperator, ubi maximè videri volebat Canonum observator, committebat in leges, quia verba nuda complectens, nitebatur contra Legum & legislatoris voluntatem.*

Quid propriè suspendere sit?

De suspensione Clericorum.

Quid sit apud Canonistas suspensio?

Hinc lux Apostolo, qui his verbis Corinthios instituit. Ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος: τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ γὰρ πνεῦμα ζωοποιεῖ. *Idoneitas nostra ex Deo (est.) Qui & idoneizavit* (idoneos fecit) *nos Ministros Novi Testamenti non litera sed* (a) *spiritus: Quoniã litera occidit, at spiritus vivificat.* Videtur dixisse Paul^9, quæ nuper Pontifex reponebat: sæpè enim in Sacra Scriptura loci & propriè, & impropriè exponi possunt: & ille sensus unicè est admittendus, ad quem vel circumstantia personæ, quæ loquitur, aut de qua loquitur, orationem restringit. Proponam duos vel tres locos, ut ex ipsis, quo debeant modo similes exponi, cognoscamus. Apud Prophetam Regem Psal. 2: 7. legitur: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et Gen. 6. 5. *Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecùs. Delebo, inquit hominem, quem creavi, &c pœnitet enim me fecisse eos.* Dixerat Moyses Gen. 3. 8. *Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam, & uxor ejus.* IN PRIMO loco occurrit illud *hodie*, quod in communi Lexico tempus præsens importat: at in Psalmo, cum à Patre æterno, ipsimet Filio æterno dicatur, ita debet exponi, ut interpretationi non officiat Æternitas: nam hæc est duratio distincta à tempore, & solius Dei propria: est enim sine ulla successione, tota simul in Deo, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, *apud quem non est transmutatio aut vicissitudinis obumbratio.* Ergo in illo Psalmi loco vox *hodie* sumi debet Theologicè, & *hoc nunc æternitatis* importare. IN SECVNDO occurrit illud verbum *pœnituit*. Quod sumi potest realiter, & virtualiter: & in priori sensu imperfectiones manifestas includit, quæ cadere in Numen non possunt. Cæterùm pœnitentia virtualis est, quæ non est qualis dicitur, ita tamen se habet, ac si qualis diceretur, esset. Porrò quem pœnitet aliquam rem fecisse, mutat dictamen, & illam destruit; & Deus tametsi non possit mutare dic-

2. Corinth. 3. 6.

a) Vulgatus legit in ablat. *non litera, sed spiritu*: at Græcus clariùs habet in Genit.

Tres loci Sacræ Paginæ proponuntur.

Quid hodie significet?

Epist. Iacob. 1. 17.

Quid sit Æternitas?

Hoc nunc Æternitatis.

Est duplex Pœnitentia: Realis & Virtualis.

Deus mutari non potest.

dictamen, ita se habuit, ac si illud mutasset; delevit enim hominem quem formaverat, IN TERTIO occurrit verbum *deambulare*, quod propriè & metaphoricè poterit accipi. Propriè non nisi substantiæ finitæ cõpetit, qualis est homo, leo, equus, &c. nam, nisi unus locus deseratur, & ad alium tendatur, deambulatio inveniri nõ potest; & ideò non solùm Deo, sed corpori infinito non posset deambulatio competere. Nos Christiani vocem metaphoricè sumimus, scimus enim Deum esse ubique, est enim immensus & ab uno loco in alium transire non potest. Vnde in nostra habemus Regula. *Vbique credimus Divinam adesse præsentiam, & oculos Domini in omni loco speculari bonos & malos*. [Vbi etiam obiter nota illud *ubique* adverbium esse; & ideò adverbium dici, quod ad, seu apud verbum, ut modificet illud, ponatur. Porrò adverbium *ubique* verbum aliquod afficit, & tametsi non constet ex Grammatica utrum ex illis duobus verbis *credimus*, vel *adesse*, afficiat: hoc est, an voluerit dicere S.Pater, *nos ubique credimus*, an verò *Deum ubique adesse*; nihilominùs illud ipsum adverbium restringitur à persona dicentis, quæ cum sciret Deum esse immensum, & videret in ipsomet monte Cassino idololatras qui hoc ipsum ignorabant & negabant, censendus est illud *ubique* non verbo *credimus* accensuisse, sed verbo *adesse*.] Profectò Mahometani, quia existimant Deum corporeum, & similem hominibus esse, tametsi gigantæam illi molem adfingant, allatum locum in sensu proprio & Grammatico accipiunt: *& ideò certum est, quod committunt in textum; nam complectentes textus verba, contra Moyseos, qui illum scripsit, & Spiritus-Sancti qui illum dictavit, nituntur voluntatem*.

Quid deambulatio sit?

An posset corpus mole infinitum deambulare?

Deus est ubiq;

Sanctus Benedictus *in Regul.c.19.*

De appellatione adverbiorũ.

An etiam in ipsa locum habeat Restrictio?

An Deus corporeus sit?

a] Aliud est *scire*, & aliud *opinari*: non ergo Legem scire, qui de ejus sensu dubitat, censeri potest. *leg.3.C. commun.de legib.*

Quid Scire sit?

b] Vis & potestas verborum pendet à circumstantiis *leg.17.D.de legib.*

c] Nota verbum *spectanda*. Agit igitur de voluntate, quæ inspicitur & videtur. At in se ipsa humanitùs non potest videri voluntas. Agit igitur de voluntate, quæ per consignificantes circumstantias cognoscitur.

Quo modo, & ubi voluntas Legislatoris percipiatur?

d] Gothofredus *ad leg.19.eod.* inquit enim *Verbum ex legibus, sic accipiendum est, tam ex legum sententia (sensu) quàm ex verbis*. Vide *leg.6.§.1. de verb. significat.*

e] Paulus *in leg.29.D.eod.* Adde *leg.5. C.de legib.*

f] *Màinegra* retrogradè est *argentum*: *& Murva* est *aurum*.

g] Fuit Iason Æsonis fratris Peliæ Regis Thessaliæ filius; qui collecta juvenum expeditorum manu Colchos ad rapiendum vellus aureum profectus est. Hispanicè vellus hoc aureum dicitur *el vellocino*, & moneta cuprea appellatur *vellon*. Est & inter Iuris consultos Iason, Doctor celeber; ad cujus prudentes Resolutiones Iudices suas sententias elimant. Batino igitur, ut ait Quevedus, gratius erat vellus aureum, aut hoc deficiente recipere, quàm Iasonem (nempe, Iuris consultum legere.

Quis fuerit Iason? Vellus aureũ. Vellocino. Vellon.

h] Peccat in Deum, Iustinianum, & Leges Iudex, quoties illas malè intelligit & interpretatur.

i] *El fallo* si nomen sit est defectus, & Hisp. *la falta.* si autem sit verbum, est Iudicialis formula, dicit enim Iudex, *Fallo, que se ha de hazer esto*, hoc est, *Invenio, quod hoc debet* fieri. &c.

Quid sit Fallo?

k] Scita est historia. Pilatus iniquus & sacrilegus Iudex, coram populo suas lavit manus dicens, *Innocens ego sum à sanguine Iusti hujus*. Et Iudas, qui Christum tradidit, laqueo se strangulavit, *& suspensus crepuit medius*, &c. Monemurque sceleratum Iudicem, etsi pietatem fingat, & Pilati imitetur hypocrisim, comitaturum tandem Iudam, qui etiam Iustitiam vendidit.

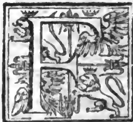
De Poncio Pilato, & Iuda.

ARTICVLVS VII.

De Contractibus: *An in ipsis locum habeant Restrictiones Mentales?*

Cur præsens addatur Articulus?

PACTI olim fuerunt, & hodie multi fiũt, in quibus Sinceritatem Prudẽs Providentia desiderat. Proderit igitur hãc Controversiam addere; ut cùm legimus Antiquorum Historias, aut cavillationes Recentiorum videmus, illorum & istorum facta digna Censura castigare possimus.

SECTIO I.

Quid Contractus sit? &, An Promissio sit Contractus?

PActum, *est duorum, aut plurium de eadem reconventio*. Dixi *duorum aut plurium*; quoniam unus ad contractum ineundum non sufficit: nemo enim dat aut promittit aliquid sibi ipsi.

Contractus semper debet fieri cum altero.

Contractus aut Pactum duplex est: de futuro, aut præsenti. Contractus de re non tunc, sed alio die facienda vocatur

Pacti seu Contractus Divisio.

Pro-

Promissio: Contractus verò de re tunc facienda, est de præsenti, & secundum materiam circa quam versatur, diversa nomina sortiri solet.

De Promissionis & Pollicitationis distinctione.

Iuristæ Promissionem à Pollicitatione distinguunt; quod ad illam duo ut minimum requirantur; & ad hanc unus solus sufficiat. Vlpianus *de Pollicit. leg. Pactum.* Ergo Pollicitatio est Promissio nondum acceptata, ut statim videbimus. At Vlpianus, ut ut felici ingenio fuerit præditus, rem claram caligine obvolvit: nam, vel agit de non obligatoria vel de obligatoria Pollicitatione. Si de prima, duos errores committit: quoniam (1) etiam hæc duas, ut minimum, personas requirit: & (2) extra chorum tripudiat: non enim leges feruntur quæ non obligent. Si de secunda; opus est, ut fateatur, duorum vel plurium assensum, consensumque ad ejus valorem requiri: Sic enim Promissio dividitur.

Promissionis divisio.

Promissio { *Non-acceptata* { *negativè*, *positivè*. } *Acceptata* { *non-reciproca*, *reciproca*. } }

Quid sit promissio?

Est autem Promissio, *de re danda aut facienda ad alicujus utilitatem affirmatio*. Ejus veritas in futuro consistit: & quæ ad perniciem est, non est vera Promissio. Vnde inter Morum Regulas num.69.legitur; *In male promissis fidem non expedit observari*. Et num.58. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum*.

An debeat esse de re bona?

Quam doctrinam, quia ad Ius naturæ pertinet, *Philippic.*8. Cicero contra Antonium adsumpsit, inquit enim; *Scelerum promissio, & iis, qui exspectant, perniciosa, & his, qui promittunt*.

De acceptata & non acceptata promissione.

Promissio semel prolata, vel acceptatur, vel non acceptatur: & ideò in Acceptatam, & Non-acceptatam dividitur: & utraque debet subdividi.

De ea, quæ negativè, & de ea quæ positivè nō acceptatur.

Quoniam Non acceptata, dicitur negativè aut positivè: Non-acceptari Promissionem negativè contingit, quando Promissarius vel eam ignorat, vel se illam acceptare non dicit. Et non acceptari positivè, quando disertis illam verbis se velle acceptare recusat. Promissio Acceptata postulat, ut illam Promissarius, expresè aut implicitè acceptet: & dicitur acceptare expresè, quando verbis expressis; & implicitè, quando etsi Promissarius taceat, habet locum illa Iuris Ecclesiastici Regula, *Qui tacet, consentire videtur*. Oportet etiam rem promissam perspicere; vel enim involvit gravamen, quod Promissarium oneret, vel non concernit.

De acceptata simpliciter, & acceptata reciprocè.

Si primum, erit simplex promissio: ut si ego dicam; *Dabo tibi centum ducata*, & tu mihi respondeas; *Accepto*. Et ex hujus Promissionis vi, ego solus tenebor: nam ego debebo illam tibi pecuniam cōsignare, & tu ad nihil teneberis. Si secundum, erit Reciproca Promissio: nam, si ego dixero; *Dabo tibi cras centum aureos pro equo*; Et tu respondeas, *Sum contentus*: Hujus ego Promissionis virtute tenebor cras tibi numerare illos aureos, & tu, postquam illos receperis, teneberis ad me mittere equum.

Sola acceptata obligat in conscientia.

Et quidem, t.mersi sint variæ de obligationibus, quæ ex Promissione suboriuntur, sententiæ, plerique omnes affirmant, Acceptatam tantummodo obligare in conscientia.

De promissione, in qua tres personæ intercedunt.

Porrò, si dixero; *Polliceor tibi, me esse daturum Ioanni hanc domum*. Nihil Ioanni promisi: &, si tu non acceptes, etsi Ioannes se acceptare protestetur, non teneor. Hæc omnia notare volui, ut videat Lector, adlucinatum fuisse Vlpianum, ubi duos ad Promissionem non esse necessarios asseruit.

SECTIO II.

Rationes, quæ suadere videntur, Acceptationem in Promissione Obligatoria non requiri, proponit.

Reponitur nostra Conclusio. An obliget merè interna Promissio?

POsui, & iterum pono ut indubitatam Conclusionem, inter Favores Promissionem recenseri debere, & illos non posse fieri invitis; quam ob rem velut certùm statuo, *Promittentem non obligari promissione, nisi Promissarius realiter aut moraliter rem promissam acceptet*. At tu, ut ingenium ostentes, contra Resolutionem hanc nonnullas Objectiones concinnas. Et

An Ius Cæsareum dirimat non acceptatas Promissiones?

Primò arguis ex Soto *libr.1.q.5.art.1. ad 1.* Promissio merè interna, etsi nullo signo externo sit manifestata: & adhuc licèt de re profana sit, statim ac est facta, obligat in conscientia. Promissionis igitur obligatio ab acceptatione non dependet.

An Acceptatio ad Pollicitationem requiratur?

Secundò ex Molina *tom.2.de Iust. tract. 2.disp.162.num.16.* (contra Sanchez *de Matrim.tom.1.libr.1.disp.7.n.24.* & alios, qui à nobis sunt) argumentaris, Quoniam Ius Civile omnem non acceptatam Promissionem irritet, manet obligatio fori interni, in qua dispensare Ius Civile non potest. Ergo, etsi, qui promisit, in foro externo ante acceptationem obligari non possit, manet obstrictus in interno. Confirmas adducendo illum versum Ovidii

dii in Cydippes Epist.

Exige polliciti debita jura tori.

An Acceptatio ad Pollicitationem requiratur?

At Pollicitatio ab omni Acceptatione præciditur. Ergo in Promissione ante Acceptationem debitum reperitur. Præterea contra Laymano *libr.3.tract.4.cap.1.num.9.* argumentaris.

An, quæ piot usus concernūt à Iure Civili dependeant?

Tertiò; Quoniam etsi Ius Civile fori interni obligationem tollere dicatur, id debet de Promissionibus ad usus profanos intelligi, quæ enim pias causas concernunt, ut sint validæ, & in conscientia obligent, Civilis Iuris solennitates non requirunt.

De Occulta Compensatione

Quartò pergis ulteriùs, inferens, cum Mendoza *libr.1.de pactis, cap 4.nu.8.* cum cui constaret de aliqua Promissione, etiam purè interna sibi facta, posse Occultæ Compēsationis Iure rem promissam subripere, Ergo non requiritur solennitas acceptationis.

An possit revocari Promissio?

Quintò instas sic. Si requireretur acceptatio, qui rem Petro promisit, si antequam ille acceptaret, revocaret Promissionem, esset ob omni obligatione liber. At hoc est falsum. Ergo Promissio Acceptationem ad sui valorem non postulat.

An constet de Votorum acceptatione.

Sextò, si requireretur Acceptatio, nulla Vota, etiam solennia, Religiosos obstringerēt: illa enim fuisse ab hominibus emissa constat; at illa fuisse acceptata, nec per se, nec per Angelum alicui unquam Deus Monacho post Professionem revelavit.

De promissionibus, quæ fiunt locis piis.

Et tandem Septimò, Promissiones Ecclesiis & Locis piis factas non requirere Acceptationem communis statuit Theologorum Opinio. At hæ sunt veræ Promissiones. Ergo ad veræ Promissionis valorem non debet Acceptatio requiri.

SECTIO III.

Rationibus Præmissis satisfacit.

Recognosco Rationes, quæ contra meam Resolutionem proponebantur, & sic respondeo.

Vnde dicta sit Pollicitatio?

Ad Primam nego Antecedens; quoniam inter homines Promissio merè interna non obligat, Demonstrat id ipsummet Pollicitationis nomen, dicitur enim à pollice & licendo, quia is qui licebatur, digitum in altum tollebat. Cicero 2.& 3.*in Verrem*. Hic mos hodie retinetur apud pueros Hispanos, qui enim aliquid pollicetur, digitum subrigit: & apud Germanos Miles, qui Fidelitatem pollicetur, vel totam sursum manum, vel indicem & medium extollit. Actibus ergo merè internis fieri nequit Pollicitatio aut Promissio.

Promittendi ritus.

De actibus purè internis.

De purè externis.

An merè externis? Negat Sanchez *de Matrim.tom.1.libr.1. disput.9. num.5.* qui sic discurrit. Promissio ficta non inducit ullam obligationem, At, qui sine animo promittendi promittit, fictè promittit. Ergo, qui sine animo promittendi promittit obligationem non incurrit. At, qui sine animo promittendi promittit, actu merè externo promittit, Ergo, qui actu merè externo promittit, non incurrit aliquam obligationem. Nihilominus tu contrarium affirmes: nam cum hominibus humanitùs debemus contrahere, & quia actus merè interni iisdem penitùs occulti sunt, de externis tantummodo judicant. Ita Gabriel Vasquez *disput.6. de Matrim.c. 3.* & Basilius Poncius *libr.2.cap.4.* qui mordicùs tenent, promissionem externam ab altero acceptatam, inducere naturalem obligationem, quam non potest tollere fallax promittentis voluntas. Vnde stat deflorantem virginem sub ficta connubii promissione, debere eam in uxorem ducere, etsi sit vilioris conditionis. Ita Diana *part.3.tract 4.resol.* 105. & Coronius in *Summ.verb.Promissio.num.3.* & *verb. Stuprum.num.3.*

De Promissione ficta, An obliget?

Quomodo contrahant Homines inter se?

De illo, qui Virginem sub Matrimonii promissione (vera, vel ficta) defloravit.

Quid sit verum mendacium?

Et hic circa modum loquendi adnotato, eum, qui contra mentem loquitur, verè mentiri, & dicere non falsum, sed verum mendacium: eumdemque, si sua verba jurejurando fulciat, verè pejerare, adeoque committere verum & non falsum, perjurium. Et hinc ad promissionem veniens, scitò eam bifariam (videlicet, qua promissio est, & qua propositio est) posse considerari. Et ut in genere promissionis vera sit, solum requirere, quod promittendi voluntas (sit ipsa, aut non) verbis extrinsecis significetur. Vt autem qua propositio intelligatur, scire oportet tribus modis hominem aliquid posse promittere. (1) cum animo non satisfaciendi, (2) cum animo se non obligandi: & (3) cum animo non promittendi. Et ajo, quocumque ex his tribus modis promittat, modò verba extrinseca proferat, & dicat, *Me hoc facturum polliceor*; verè promittere, & veram promissionem in genere promissionis elicere. Ergo in primo modo; puta, siquis dicat, *Dabo tibi meum equum*, & animum habeat non dandi; verè equum promittit, adeoque veram de equo dando promissionem elicit, quæ promissio in genere propositionis est mendax; quoniam contra mentem pronunciatur. Præterea, qui aliquid cum animo se non obligandi pollicetur, est illi similis, qui socium suum cum animo non occidendi decapitat; quo enim modo talem animum seriò habere poterit, si sciat decapitationem & mortem

Et quid verum perjurium?

De satisfaciendi, se obligandi, & promittendi voluntate.

N. B.
Qui cum animo se non obligandi, aut nō promittendi promittit, aut non loquitur seriò, aut involvit terminos contradictorios.

(pro-

(promissionem & obligationem) indispenpensabiliter conjunctas esse. Et denique, qui aliquid cum animo non promittendi pollicetur, est illi similis, qui sciens & volens socium suum cum animo non decapitandi decapitat. Quo enim modo poterit ille liberè alterum decapitare cum animo non decapitandi? & quo de facto promittere cum animo non promittendi? Stat ergo hanc, quam *Fictam Promissionem* passim Recentiores appellant, in genere promissionis esse veram & in genere propositionis esse mendacem.

An Promissio sit lex?

Sed objicis. Promissio est lex, quam sibi imponit promittens. At lex contra legislatoris voluntatem non obligat. Ergo neque promissio. Non ergo manet obligatus, qui vel non vult promittere; vel, si vult promittere, non vult incurrere aliquã obligationem: vel denique non vult satisfacere. Et respondeo promissionem esse similem legi; quoniam ut Reg. LXXXV. asserit Bonifacius VIII. in 6. ex conventione legem (hoc est, formam & terminos) nanciscuntur universi contractus: at non esse propriè legem, obligatio legum enim ritè latarum & à populo acceptatarũ obligatio, non à subditorum, sed à legislatoris voluntate dependet: & rerum obligatio, à promissarii tantùm volũtate dependet, quin ullum promittenti in illa arbitriũ relinquatur.

Quis in legibus, & quis possit in legibus dispensare?

Leges Definitivæ in Iure Cæsareo sunt illæ, quæ ex Iure Naturæ desumptæ.

Ad secundam dico, in Promissione, ut promittentem obliget, ex natura rei acceptationem requiri; & Iura Civilia, quæ dirimunt non acceptatam, esse Definitiva: non enim præcipiunt aut disponunt, sed definiunt, quid stando Iuri Naturæ debeat fieri. Et hinc patet sublata externi fori obligatione, non permanere obligationẽ fori interni: illa enim Iura, non intercedere interni fori obligationem asserunt & definiunt. Et ad Ovidii versum dico. Sponsalia illa, de quibus ibi agitur, fuisse acceptata, ac propterea obligare, & hoc, ab omni Humano Iure præscindendo.

Sponsalia obligant ex Iure Naturæ.

An causæ piæ à Iure Cæsareo regantur?

Ad Tertiam dico, illam doctrinam, quæ Promissiones ad pios usus ab illis, quæ fiunt de rebus profanis, distinguit, esse plenam invidia, & aliter ab Ecclesiasticis, & aliter à sæcularibus passim decidi. Sed quidquid de hoc sit, illam assero non habere locum in præsenti Quæstione, quoniam ad Promissionis valorem non ego Iuris Cæsarei vi, sed ex rei natura, seu ex Iure Naturali, acceptationem requiro.

Unde in Promissione Acceptatio requiratur?

Ad Quartam assero, doctrinam de Occulta compensatione pejorem esse Restrictionibus Mentalibus, quas impræsentiarùm impugno. Ipsa enim, ut ut in insula nulli Principi subdita cum limitationibus, sub quibus à suis Authoribus traditur, permitti possit; locum habere nequit, ubi legibus regimur. Cessimus enim jure utendi Iustitia Privata, & per Publicam negotia omnia expedire debemus.

An tolerabilia sint, quæ de occulta compensatione solent dici?

Doctrinam hanc de Compensationibus occultis tandẽ condemnavit Innocentius XI. die 2. Martii 1679.

Ad Quintam dico, Titium, qui tibi centum aureos v.gr. promisit, posse antequam illos acceptes, Promissionem licitè revocare: nam per Acceptationem jus adquiris, & ante illam non habebas jus, ne mutet dictamen Titius & resipiscat. Cæterum, si semel tu rem tibi promissam acceptaveris, sine tuo ille consensu ab obligatione liberari non poterit.

Ante acceptationem potest revocari Promissio.

Sextam rationem carere efficacia respondeo: consulit enim Deus, ut sibi meliora voveamus, & se omnia vota de meliori bono acceptare sæpè revelavit Ecclesiæ. *Vovete & reddite Domino Deo vestro* per Davidem psal. 75. inquit Deus; & per Salomonem proverb. 20. *Ruina est homini devorare Sanctos, & post vota retractare.*

Deus vota ab hominibus emissa acceptat.

An Promissiones factæ piis locis indigeant acceptatione?

Tametsi septima nihil mutet in re, expedienda est, nam malè loquuntur Authores. Promissio sine ullo onere aut gravamine, si fiat Ecclesiæ, (aut loco alicui pio) statim obligat, dicunt illi, & assentior. Inferunt. Ergo Promissio, quæ Ecclesiæ fit, non indiget acceptatione. Et ego consequentiam nego; & causam, ob quam obliget statim, expono. Ecclesiæ reguntur, per Administratores, non per Dominos: & ideò, Ecclesiarum Rectores sunt Tutores & sicut nõ possunt de rebus, quas possidẽt Ecclesiæ, pro voluntate & arbitrio disponere, sic nec est illis liberum, prout velint, promissa acceptare, aut renuere, sed omnia, quæ Ecclesiis utilia ex officio acceptare tenentur. Ergo cum aliquid sine ullo onere vel gravamine Ecclesiæ promittitur, statim obligat: non quod non sit necessaria Acceptatio; sed quia illud acceptari supponimus, siquidem illud Rectores acceptare tenentur. Et consultò illud *sine ullo onere, & gravamine* posui: nam quando Ecclesiæ, aut Loco Pio, aliquid titulo oneroso promittitur, non resultat statim obligatio, nam Rectores seu Tutores debent rem examinare & librare; & si res tali modo promissa non sit utilis illam debent respuere.

Qualem, & quantam authoritatem habeant, & non habeant, Ecclesiarum Rectores?

SE-

SECTIO IV.

An ex Iustitia, An verò obliget ex sola Veracitate Promissio?

Proponere non est Promittere.

PVrum Propositum à Promissione debere distingui, respondeo. Qui aliquid facere proponit, nihil prorsus promittit. Et id in Pœnitentiæ Sacramento evidenter percipitur; nam nunquam imposterum se peccaturum proponit Pœnitens & tamen, si post absolutionem recidat, non dicitur votum aut juramentum temerasse, quoniam Propositum non est Promissio.

Quæstio proponitur.

Hac doctrina præmissa interrogas, *An & quo modo obliget Promittentem Promissio? An ex Iustitia, an ex sola Veracitate? An, qui non stat promissis, injustus, an mendax tantummodò, censendus sit?*

Quale peccatū sit non stare promissis?

Meratius *tom. 2. de just. & jur. disp. 19. sect.* 10. hoc secundum pronunciat: & consequenter asserit, non stare promissis esse tantùm mendacium, adeoque ex se non nisi peccatum veniale. Cujus sententiam in casu, quo Promissario nullum malum præter carentiam rei promissæ superveniat, esse probabilem judicant Diana *p. 2. tr. 7. resol.* 10. & *par. 4. tr 4. resol.* 122. Cotonius *in summ. verb. Promissio. num.* 2. & alii. Sed contra Vasquez *in 1. par. disp. 85. cap. 6 num.* 4 illum, qui in materia gravi non ster promissis, mortalis peccati incriminatur: quoniam violat Iustitiam legalem, quam omnes observare tenentur. Et suam Opinionem confirmat, quoniam, nemo excommunicari potest ob peccatum veniale. At, qui non stant promissis in re gravi, excommunicari possunt. *cap. 1. de pactis*. Ergo promissio obligat sub peccato mortali.

Qualem Iustitiam temeret?

An possit excommunicari?

His nihilominus præmissis, & consideratis has Conclusiones subscribamus. Sit

An omnem prorsus Meratius auferat Promissionem?

PRIMA. *Meratii opinio Promissionem confundit cum Proposito. Immò sic illam confundendo, omnem Promissionem aufert, & Propositum tantùm reliquit*. Patet: quoniam hæc Propositio, *Ego propono legere cras psalmos Pœnitentiales*, me obligat jure veracitatis ad habendum intentionem illos legendi: alias enim, si sine tali intentione hæc verba dicerem, mentirer, & peccarem venialiter. Ergo, si Veracitatis titulo, & ad solum veniale promissio obligat, à proposito non potest distingui.

An possit mutari propositum?

SECVNDA. *Propositum non obstante Veracitate mutari sine veniali potest*. Est omnium: nemo enim dicit eum peccare, qui postquam aliquid facere proposuit, voluntatem alterat, aut retractat.

An possit Promissio retractari?

Corollarium. *Ergo etiam Promissio, si in hac nulla alia est obligatio præter illam, quæ nascitur à Veracitate, mutari poterit*. Benè infertur: & tamen contradicit Meratio. Ergo ostendere deberet hic Theologus, cur mutare dictamen, qui proposuit, potest; & qui promisit, non potest. Ergo vel debebit dicere, utrumque mutare dictamen posse, vel neutrum posse: vel propositum veracitatis juribus, promissionem autem aliis legibus subjectam esse.

De Iustitia legali. Quæ sit?

TERTIA. *Qui Promissis non stat, non violat Iustitiam Legalem*. Est contra Vasquez, & probatur. Quoniam *Legalis Iustitia* nomine civilem intelligimus: & si nullæ in Mundo essent Humanæ leges, adhuc promissio in conscientia obligaret.

An graviter obliget aliquando Veracitas?

QVARTA. *Bene probatur* ex cap. 1. de pactis. *Promissionem obligare in conscientia non autem obligare ex Iustitia*. Demonstratur; quia sunt occasiones, in quibus obliget sub mortali Veracitas, & in iisdem, qui mentiretur, posset excommunicari.

Pergamus ergo ulteriùs, aperiamusque mentem nostram, & Veram Doctrinam proponamus.

De Iure in re, & iure in rem. Quomodo distinguantur?

QVINTA. *Ius in re distinguitur à Iure in rem*. Ostenditur: nam Ius *in re* habet, qui jure & facto rem possidet; Ius autem *in rem*, qui de facto possidet rem, habet tamen jus, ut ponatur aliqua circumstantia (positiva aut negativa) qua posita sit possessurus. Sic filius vivente patre non habet ullum jus *in legitima*, nam eam non possidet; at habet *in legitimam*, nam interveniente morte patris illa sibi ex legum præscripto debetur.

Quomodo Donatio à Promissione distinguatur?

SEXTA. *Per Donationem Donatarius adquirit Ius* in re: *& per Promissionem Promissarius Ius* in rem. Ad veram Donationem requiritur realis aut moralis traditio: [& id bene nota: errant enim, qui realem necessariò requirunt.] & hanc ob rem per donationem equi Titius adquirit jus in equo; at quia nulla in promissione intercedit traditio, per promissionem equi Titius adquiret jus in equum, non in equo.

Promissio est verum pactum, & verus contractus.

Corollarium I. *Ergo Promissio est verum Pactum aut Contractus, initurque inter Promittentem & Promissarium, & ad Iustitiam Naturalem spectat*. Firmat hoc Corollarium, doctrinamque ex qua illud deducitur, humanorum Operum, cum Gloria æterna comparatio. Si illa secundum se, ab omni promissione præcisa considerentur, non habent necessariam aliquam cum Gloria æterna connexionem: nam homini-

Operibus humanis secundū se consideratis æterna Gloria non debetur.

nibus, etsi multas virtutes morales exercuissent, potuisset Deus dicere, *Servi inutiles estis*: quoniam, ut docemur à Paulo, *Non sunt condigna passiones hujus vitæ ad futuram Gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Interim hodiè justè & sanctè viventibus & in gratia morientibus, Gloria æterna debetur. Sed unde? Cistercienses in Hymno

Hymnus per Quadrages. ad Complet.

At hodie debetur propter promissionem.

Si corde rogamus pio,
Certè debes ex promisso.

Ecce jam Iusti habent Deum debitorem; ipse enim, quia aliàs nihil prorsus poterat debere hominibus, Iustis Gloriam æternã promittendo, se illis debitorem constituit. Sed hæc Divina Promissio in quo genere obligationem constituit in genere Iustitiæ, an verò in genere Veracitatis? Resolvit hanc quæstionem Apostolus, dicens, *Reposita est mihi Corona Iustitiæ; quam reddet mihi Dominus Iustus Iudex; & non solum mihi, sed & omnibus, qui diligunt adventum ejus.*

Et hoc debitum pertinet ad Iustitiam.

Ergo è Divinis descendendo ad humana, qui rem promissam tempore, quo debet, non consignat, est iniquus rei alienæ detentor. Ergo si materia sit gravis, peccabit mortaliter; & si contumax fuerit, poterit excommunicari, ut *cap. 1. de pactis* à Iure Pontificio resolvitur.

Non obligat, nisi acceptetur.

Corollarium II. *Ergo vera Promissio sine Promissario sciente, & rem promissam acceptante non datur.* Et probatur, nam promissio, & pactum & contractus est. At (sive illud ab hoc distinguatur, aut non) tam illud, quam hic initi debet inter duas partes. Ergo. Et consultò dico *inter duas partes*, & non *duos homines*, quia sicut Petrus potest Ioanni hoc vel illud promittere; sic Carolus & Livius possunt Ioanni; nec non Aurelio & Ferdinando poterit Isidorus.

Fit inter duas partes: at in alterutra poterunt esse plures homines.

Συμβόλαιον. Συνάλλαγμα.

Probatur Minor: Pactum enim vocatur Græcè Συμβόλαιον, aut Συνάλλαγμα, ut per illam præpositionem συν plures in Pacto intercedere significetur. Cicero 2. *de invent.* sic statuit. *Pactum est, quod inter aliquos convenit, ut jam ita justum putetur, ut jure præstari dicatur.* Vnde in Iuris Canonici Regula 85. dicitur. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.*

Vnde leges dicantur?

Leges à ligando dicuntur, quòd voluntatem, aliàs liberam, ligent & obligent. Et ideò Pacta etiam nominantur *contractus*, quod liberi arbitrii sphæram contrahant. Dixit *libr. de claris Oratorib.* Cicero. *Contracta & adstricta Eloquentia putanda est Dialectica.* Et illi consentiens inquam Ego. *Contracta & adstricta libertas putanda est illa, quæ legum imperio gubernatur.*

Cur dicatur contractus?

Discrimen Rhetoricæ & Dialecticæ.

Alexander Scotus. *Contractus est duorum vel plurium in idem consensus.* Nota vocem *consensus*. Ergo, si non consentiant Paciscentes, nullus erit contractus. Consensus ad animum, & non ad linguam spectat. Ergo, tametsi duo eodem modo loquantur, si diversimodè voces intelligant, non fiet contractus. Voces accipi debent in significatione communi: quæ à circumstantiis & fine desumitur; quæ privata alterutrius malitia aut dolo non potest restringi aut mutari. Fraudem in verbis, quæ contractum constituunt, omnia Iura exsecrantur, & *libr. 3. Offic.* exclamat Cicero, *Pacta & promissa semper servanda esse, quæ nec vi, nec dolo (ut Prætores solent dicere) facta sunt.*

An contractus iniri debeat inter plures?

Quo modo verba accipienda sint in Contractibus?

An sine vi & dolo debeant contrahi?

Vltima Iuris Canonici Regula in 6. cõcipitur à Pontifice his verbis. *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis* (Legislatoris) *nititur voluntatem.* Et ego *in Dialexi*, De non certitudine, *Artic. 2. in fin.* hanc eamdem Regulam in Contractibus locum habere jussi, & sic illam reposui. *Certum est, quod is committit in contractum, qui contractus verba complectens, contra contrahentium nititur voluntatem.* Et, ut hanc doctrinam bene intelligas, aliquos Contractus à Maximis initos Principibus, & per cavillationem fractos, breviter recensebo.

Regula 88. *Quomodo sint intelligenda & exponenda leges quæ contractus?*

SECTIO V.

De Phirusii, Persiæ Regis, & Arschschânvari Haithaliæ Regis pacto. Quid Terminalis Lapidis nomine intelligendum sit?

QVæ uberiùs de Persarum Regibus Schickhardus scripserat, Hottingerus *in sua Orientalis Historia lib. 1. c. 3. à pag. 161.* ad synopsim reduxit. Et quintum-decimum illius vastissimæ regionis Principem Phiruzium esse affirmat, & fratre occiso Iazdigerdio, patri suo, successisse. Constituit apud se Phiruzius, ut virtutis suæ specimen ederet, Arschschânvarum Haithalitharum Regem aggredi, & illa regione potiri; quam ob rem lecta & conscripta numerosa militum multitudine animosè progreditur. Ingressus aridas & incultas eremos, majori militum parte siti & inedia absumpta, pugnando impar, hostem reperit: & primo conflictu fusus, victus, captus, debuit de conditionibus opportunis pacisci. Salutem, veniam, & libertatem postulans, obtinuit hac videlicet lege, ut se contineret in Persia, & nunquam Haithaliam regionem bello affligeret; &, ne esset de terminis regnorum dif-

De historia antiqua Regum Persiæ.

Phiruzius quintus decimus Persarum Rex, Haithaliam regionem invadit; caditur, vincitur, capitur, & pace stabilita dimittitur.

Fœdus firmatum juramento violat.

difficultas, lapidem erigunt, qui Persiam ab Haithalia distingueret. Phiruzius conditiones acceptat, & illas juramento confirmat. Reversus domum, gloriæ cupidus, ut ignominiam illam ulcisceretur, cōscribit novum militem, ut majori prudentia & exercitu Haithalithas expugnet. Hinc proderit audire Patricidem Latinè loquentem (a) inquit enim: [Ubi negotium hoc suis Consiliariis proposuit, responderunt. Utique fœdere ipsi junctus es (juramento ei securitatem promisisti) & certè perjurii & perfidiæ pœnam metueremus, si ex nostro consensu hanc expeditionem inires. Illis Phiruzius. Ego pactus sum cum eo (Arschschanvaro) quòd lapidem non sim transiturus. Vehi igitur curabo ante me lapidem: nec unquam illum à tergo dimittam. At illi succlamabant. Pactum non juxta tuam explicationem debet intelligi, sed ut apparet (juxta simplicem & literalem sensum) Non est juramentum de lapide; sed (de loco lapidis? nam) fœdera explicanda sunt, prout vulgò ea homines intelligunt.] Noluit adquiescere huic sano consilio Phiruzius; sed superbè audax eremos illas superat iterato discrimine: & exspectatus, nam præcesserat fama, se sistit amico perfidus & perjurus. [Congressi autem Reges isti, ibi dimicant; mox Phiruzius cum suis cæditur, in fugam convertitur, meritasque perjurii pœnas luit.

a) Qui ejùs Arabica verba desideret, illa apud Ottingerum pag. 182. inveniet.

Quo sensu accipi debeant verba, quæ in contractu ponuntur?

Phiruzius iterum cæditur & vincitur.

Ottingerus *p.* 182. ponit in margine; *Nota æquivocationem Iesuiticam, ipsis Persis exosam*. Et in corpore ait. *Major certè Persarum istorum fuit fides, candor, & integritas, quàm eorum, qui juramenta sua, non ex intentione partium, sed mentali quadam reservatione metiuntur. Sed surdo narrabant fabulam*, &c. An-ne cogar impresentiarùm Mentales Restrictiones tueri, ut PP. Iesuitas eripiam ab Invidia Ottingeri? Mea illi adsistentia non indigent: nam calumniæ suo pondere corruūt; & quò graviores, citiùs. Dico ergo (1) Restrictiones Mentales nullo modo restrictas non admitti à Iesuitis; & licèt multos legerim, assero me ne unum quidem vidisse, ex quo colligere Ottingerus possit, secundam Phiruzii expeditionem excausari à perjurio. Iesuitis ergo imponit homo Hæreticus, quod nunquam apud illos reperiet. Dico (2) Mentales Restrictiones ad tales vel tales circumstantias restrictas passim admitti hodie in Scholis, nec debere Iesuitas singularitatis accusari, ob doctrinam, quæ est Doctoribus multarum Religionum communis. Dico (3) in restrictis hujusmodi Restrictionibus, (sed hoc jam sum sub ipsum initium protestatus) debere duo considerari, quid dicantur præstare, & quid præstent? Porrò dicuntur, positiones æquivocas & latè patentes restringere: & tunc illæ ipsæ positiones restringi certum est, tametsi non ab ipsis, sed à circunstantiis consignificantibus restringantur. Quam ob rem Mentales Restrictiones nil præstant.

An soli Patres Iesuitæ tueantur Restrictiones Mentales?

An ipsi admittant non restrictas?

An aliorum etiam Ordinū Theologi admittant Restrictiones restrictas?

Venio ad rem: & Phiruzium Sacramentum violasse, & fuisse perjurum affirmo: & ut demonstrem, sic discurro. Ejus verba, quæ fuerunt juramento firmata, sunto hæc. *Lapidem N. non transibo*. Et quia Elmacinus *pagin.* 255. dicit; *Eos* (Regem Persiæ, & Regem Haithaliæ) *posuisse lapidem duo illa regna discriminantem*, assero lapidem sumi posse bifariam, materialiter, & formaliter: quoniam materialiter sumptus, suam dicit entitatem & quocumque ponatur, erit idem: sumptus verò formaliter, præter suam entitatem includit locum, qui est forma characterica, quæ illum in esse lapidis terminalis constituit. Et hoc sensu est immobilis, non enim erit duorum regnorum terminus, si transferatur aliò. Lapides isti terminales fuerunt *Termini* dicti: & ut permanerent immoti, non nisi immanes ponebantur. Apud Virgilium Æneid. 12. Turnus,

An fuerit perjurus Rex Persiæ?

Lapis bifariam sumitur: nempe, materialiter, & formaliter.

An & unde sumi debeat restrictio?

Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum ingens, campo qui forte jacebat,
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis,
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus, &c.

Et quia pax est donum summi Dei, & hi Lapides continebant in pace homines, fuerunt Divino honore culti, & unus cōfictus Deus, qui vocaretur *Terminus*, qui in singulis limitum saxi divinitùs repeteretur. Grandia profectò templa erexerunt huic Numini. Et quoniam limites in loco aperto & libero debent, constitui: & sicut sub initium poni, sic etiam bona fide servari. Hanc ob rem carebant tecto templa Termini [Livius 1. ab Urb. *Cùm omnium sacellorum exaugurationem aves admitterent, in Termini fano non addixere*.] Et Numa Termino & Fidei unum templum erexit [Plutarchus in Numa.] prudenter innuens frustra constitui & conservari Terminos, si in illorum fixione bona fides deficiat, aut dolus in eorum conservatione subrepat. Hac doctrina præventi ad saxum Persiam ab Haithalia secernens oculos convertamus. Profectò lapis N. tametsi bifariam aliàs accipi posset, habet restrictam & determinatam significationem in illo contractu. Nam Hai-

Quo modo explicanda sint fœdera?

Haitalithæ retinebant captivum Regem Persiæ; &, ne bello altero affligerentur, ei vendiderunt libertatem; & pretium fuit, lapidem terminalem non transire, hoc est, in Haithaliam non ingredi. Ergo bene intelligebant pactum Persæ, cùm suo Regi insultabant dicentes; *Non est juramentum de lapide, sed* (de loco lapidis: nam) *fœdera explicanda sunt, prout vulgò ea homines intelligunt*. Consonat Persis Baldus asserens, omnem intellectum (vocum expositionem) qui non consonat auribus vulgi, impertinentem esse; *De pace Constant. in vers. promitt.* Semper & meritò laudatur claritas. *in Authent. de testam. imperf.* & contra improbatur obscuritas *leg. si legatario, §. fin. D. de fideicomm. libert.* Et hic est modus interpretandi leges, quoniam earum verba ad vulgi mentem debent, & non ad subtilitates Metaphysicorum exponi, *leg. certi conditio. §. si conditio*, & *leg. certè. in fin. de prec.* Et firmat hæc omnia Imperator *leg. 1. §. nulla, de vet. iur. enuc.* eas leges esse firmissimas asserens, quę quotidiano usu roborantur. Iac. Spieg. *in Lexic. Iurid.* nullæ autem in viridi observantia esse poterunt, nisi quæ ab omnibus intelliguntur: nec intelligi ab universis poterunt, nisi quarum verba juxta vulgi Vocabularium accipiantur.

In legum, testamentorum & omnium contractuum expositione sumenda verba sunt secundũ communem significationem.

In hac Persarum clade Summi Numinis Providentia & Iustitiam Vir quidam Eruditus suspiciens, hoc olim dictavit Tetrastichon.

> Καί με λίθον πέρσαι δεῦρ' ἤγαγον, ὄφρα τρόπαιον
> στήσωνται νίκας. εἰμὶ γὰρ νῦν Νέμεσις
> ἀμφοτέροις δ' ἕστηκα καί ἕλλησσι τρόπαιον
> νίκας καὶ πέρσαις τοῦ πολέμου νέμεσις.

Quod Ausonius Gallus sic reddidit.

> *Me lapidem quondam Persæ advexere, trophæum*
> *Vt fierem bello, nunc ego sum Nemesis.*
> *At sic ut Græcis victoribus asto trophæum,(a)*
> *Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.*

Et quidem meritò in Terminali Lapide Νεμέσεως Divinitatem Poeta concipit. Est enim immobilis, & agros ab agris secernit. Peccarunt autem in Divinam Iustitiam Persę Lapidem Terminalem transferendo: & ideò à Deo justissimè puniti sunt.

a] Tempore mutantur Regionum & Regnorum nomina; contrahuntur & dilatantur termini: ex hac autem historia duo colligimus, videlicet, & Haithaliam fuisse Persis conterminam, & sub Græciæ contineri vocabulo,

Crites.

SECTIO VI.

De Cleomenis & Argivorum Induciis. *Quid Dici nomine veniat intelligendum?*

Addam aliud perfidiæ exemplum, ut meliùs cognoscatur, unde in contractibus debeat sumi Restrictio. Apud Plutarchum *in Laconic.* hanc historiam interlego. Cleomenes Argivos bello difficili & molesto premebat; sed quia agens in agendo repatitur, ejus etiam premebatur, & multarum rerum inopia laborabat exercitus. Ergo, ut utrique, assiduo labore fracti, tantisper quiescerent, septem dierum pepegerunt inducias. Cùm autem tertia nocte Argivos ab omni suspicione liberos somno esse sepultos didicisset, inexspectatus eos invasit, & plerosque interemit. Et quia pauci illi, qui fuerant præterlapsi, exprobrabant Cleomeni violatam jurisjurandi fidem, illorum ipse verba ἀργεῖαν φορὰν *Argivam calumniam* abusùs adagio, vocitabat, & eorumdem lachrymas ridebat dicens, *De diebus quidem pactus sum, sed noctes jurijurando non sunt addita*. Sed nihil fuit à perfidia lucratus: quoniam civitatem, quam obsidebar, & propter quam crimen perjurii admisit, non obtinuit; mulieres enim tanto perfidiæ scelere concitatæ, & ob maritos, filios, fratresque proditoriè interemptos in rabiem actæ, subripuerunt è templis Deorum arma, & eis instructæ, ut tigrides prodiere in campum, & Cleomenis deleverunt exercitum. Ipse tandem à mulieribus cum dedecore victus, nolens hanc ignominiam ferre, sibi mortem conscivit.

Milites ubi maximè premunt, premuntur.

Inita inter Cleomenem & Argivos inducia.

Cleomenes inducias non servat. An potuerit mentali restrictione excusari?

A mulieribus vincitur.

Et se tandem occidit.

Recognosco hanc historiam; & quia duo habent nomina Græci, quibus *diem* significent: nempe, ἡμέρα, & ἡμερονύκτιον, quorum illud *diem ut sic*, posterius, *tempus & die & nocte compositũ* indicat; inducias illas non fuisse διὰ ἑπτὰ ἡμερονύκτια colligo; quoniam, si sub his verbis fuissent pactæ, non haberet unde cavillaretur Cleomenes. Ergo fuerunt induciæ διὰ ἑπτὰ ἡμέρας.

ἡμέρα, & ἡμερονύκτιον *sonant* diem: *quomodo differant inter se?*

Vox Græca ἡμέρα, sicut Latina *dies*, bifariam sumitur, civiliter & artificialiter: civiliter sumpta complectitur 24. horas, quæ apud Romanos à media nocte in mediam noctem numerantur; & antequam fuissent horæ receptæ, diei partes inæquales erant, & proprijs distinctæ nominibus;

De diebus civilibus, & artificialibus.

 ut

Ante horarum inventionem in partes dies aliter dividebatur,

ut Macrobius *libr.1.c.3.* exponit. Sanè nomina τὸ διήμερον, τριήμερον, τετραήμερον πενταήμερον, ἑξαήμερον, ἑπταήμερον, &c. *biduum, triduum, quatriduum, quinquiduum, sexiduum, septiduum*, &c. sumi debent civiliter: nam, si hodie tibi solvere debeam mille aureos, & postulem, ut διὰ τριήμερον, *per triduum* exspectes, & adquiescas: nemo dicet solvendi obligationem per diem cessare, & per noctem redire. Vox eadem ἡμέρα, *dies*, si artificialiter sumatur tempus significat, quod ab ortu solis ad occasum decurrit: & hoc tẽpus *dies artificialis* dicitur, toto enim illo artifices exercent suas artes. Et hoc sensu dies differt à nocte. Plautus Men. scen. 1. act. 2. *Ea si memorem, nox diem adimat.* Et in Capt. scen. 3. act. 2. *Neque die decet memorari, neque nocte noceriet.* Et in Asin. scen. 1. act. 4. *Hanc annum totos, dies, noctesque bibit*. Et Virgilius Æneid. 6. *Noctes atque dies patet atri janua Ditis*. Et hanc etiam distinctionem reperimus in Bibliis, quoniam Propheta Rex psalm. 18.3. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* & psalm. 120.6. *Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem*.

Cur tempus, quo sol supra horizontem excurrit, vocetur Dies artificialis?

Scio Davidem Origanum *Ephemerid. tom.1. part.1. de tempor. cap.* 5. saltem aliter loqui, & ut curiositati Eruditorum serviam, ejus verba produco. [Astronomi, ait, dies vulgari divisione in Naturales & Artificiales distinguunt. Et *Naturales* spacium temporis vocant 24. horarum, quo Sol facta una Cœli revolutione ad eumdem locum redit. *Artificiales*, quo Sol supra horizontem commoratur, & præsentia sua hemisphærium nostrum illustrat. At nos licet, similiter diem dividamus, appellationes tamen illas non amplectimur. Neque enim dies alius artificialis dici potest, quàm qui arte vel de nocte, vel in tenebris accenso lumine ad pellendas tenebras comparatur, ut & naturalis solummodo is rectè appellatur, qui natura dies est, & à nocte sejungitur. Sic enim, & Censorinus *in lib. de die naturali* inquit: *Dies naturalis est tempus ab oriente Sole ad Solis occasum; cujus contrarium tempus Nox est ab occasu Solis ad ortum*. Ergò quem Vulgus *Naturalem* vocat, eum Civilem appellamus, quando, & civilis consuetudo diem 24. horis numerat, & Solis restitutione proxima ad eundem ex circulis sphæræ immobilibus horizontem, vel meridianum mensurat: Et quem *Artificialem* appellat, eum *Naturalem* dicimus. Natura enim diem à nocte, lucem à tenebris sejungit, & diem laboribus, noctem quieti destinat. Græci hunc Naturalem diem simpliciter ἡμέραν, illum vero civilem νυχθημέρον vel νυχθήμερον, vocant quandoquidem noctem, & diem complectitur. &c.] Et, ut video etiam alii cum Davide hoc loquuntur, nam in Calepino Passeratii legitur, *Est dies naturalis ab ortu ad occasum Solis*. Interim, sive hoc, sive illo nomine dies, ut condistinguitur à nocte, intelligetur, non præstabit, ut à perjurio & perfidia Cleomenes emaculetur.

De Davide Origano.

Quomodo dies Naturales, & Artificiales exponat?

Non convertitur in diem artificialem, quãdo accẽsis ignibus & facibus illuminatur.

De Die Civili & Naturali.

ἡμέρα

νυχθημένον

νυχθήμερον

Calepinus & Passeratius.

Et ut id evidenter ostendam, siquidem ille contractus initus Græcè fuit, proderit examinare, *An vox ἡμέρα in illo sumatur genericè, prout à differentiis, per quas potest contrahi, præscinditur; an verò ad alteram significationem restringatur?*

Quid vox ἡμέρα importet in illo induciarum contractu?

Profectò Cleomenes, ut se à perfidiæ, & perjurii nota emaculet, discurrit sic. Induciæ initæ sunt διὰ ἑπτὰ ἡμέρας, *per septem dies*. Vox ἡμέρα, *dies*, est æquivoca, & duas habet significationes; & unicuiq; liberum est, eam ad alterutram contrahere & restringere. Ergo ego ita illam mente determino, ita mente restringo, ut illo nomine tempus, quo Sol supra nostrũ horizontem excurrit, intelligere velim; & nolim illud, quo inferiùs labitur, & *noctem* communiter dicimus. AT CONTRA Argivi, vocem illam æquivocam, inclamant, non per mentem aut voluntatem, quæ latent homines, sed per consignificantes circumstantias, notas universis, restringi. Fœdera (quod & scitè monebant Persæ, ut vidimus præcedenti Sectione) esse explicanda, prout vulgò ea homines intelligunt. Concludunt vocem ἡμέρα, *dies*, per circumstantias adjacentes restrictam, esse ἡμερονύκτιον, *tempus quod dies & nox simul sumpta componunt*. Sic ratiocinabantur Argivi, quos sanè intellexisse illud nomen restrictum esse ad civilem significationem, patet clarè; nam aliàs non dormivissent in utramque aurem, nec vitas suas induciarum fidei credidissent. Addo illos bene intellexisse, & eodem sensu Cleomenem, & ejus milites sub initium vocem usurpavisse: & hoc persuadeo. Quoniam induciæ, & utriusque partis milites, qui erant labore improbo fracti, quiescerent, & vires resumerent, concedebantur: at quieti & somno propriè nox indulgetur, unde Virgilius 1. *Georg.* somnum pro nocte accepit, dicens.

Cleomenes mentalium restrictionum ope se à perfidia & perjurii nota emaculare conatur.

Argivi mentales restrictiones rejiciunt, & recurrunt ad cõsignificantes circumstantias

Quo sensu vocem Cleomenes sub initium acceperit?

Libra dies (a) *somniq; pares ubi fecerit horas.*

a) *Dies* habet in Genit. *dies, diei, die, & dii* Cicero pro Sexto, *Non daturos illius dies pœnae*.

Ergo in induciis inclusæ fuerunt noctes. Ergo & illæ in juramenti sunt objecto Ergo Cleomenes fuit perjurus.

Accedit, quòd Argivi inducias à Cleomene petierint? ergo sicut ab Interrogatione responsio, sic à Petitione Concessio est

Responsio ab Interrogatione restringitur, & à Petitione Cõcessio.

est restringenda. Ergo cum extra dubium sit, in Petitione sua Argivos dierum nomine ἡμερονύκτια, utrumque tempus, diurnum nocturnumque intellexisse; debebit etiam extra dubii aleam poni Cleomenem eodem sensu vocem usurpavisse. Ergo violavit posteà fidem, perpetravit perjurium, & perfidè omnia illa homicidia commisit, nec ulla poterit Mentali Restrictione excusari.

P. Poncii Sententia.

P. Ioannes Poncius *tom. 4. in librum 3. sentent. dist. 38. qu. unic. pag. 605. 2. num. 55. §. Confirmatur secundò.* agit de Cleomenis perjurio, & duo supponit. Alterum publicos contractus solere iniri verbis incertis & ambiguis. Alterum, id non licere, saltem cum Reipublicæ hostibus. Et Conclusionem ad publicos hostes restringit, nam dubitat de Contractu privato. Ejus verba sunt hæc. [Dum convenitur cum ipsis hostibus, saltem publicis, non possumus æquivocatione uti. Ergo multò minùs cum aliis. Antecedens patet: quia aliàs non posset relinqui locus sedandi controversias & bella publica: quia quævis pars posset meritò semper timere de fraude mediante æquivocatione. Et hinc meritò malè fecisse ab omnibus æstimati sunt, qui in hujusmodi conventionibus æquivocatione sunt usi; ut ex. gr. Cleomenes ille, de quo Plutarchus *in Apophth.* qui triginta dierum cum hoste pactus inducias, noctu hostiliter se gerebat; non noctium, sed dierum pactas inducias asserens, cum tamen hostes, noctes etiam comprehensas intelligerent. Plura alia exempla recenset Molanus *lib. 1. de fide hæreticis servanda*, & Serrarius *in cap. 9. Iosua b. 5.* Dixi autem in Confirmatione, *saltem cum hostibus publicis*, nam de hoste privato & latrone res non est tam certa. &c.]

An aliter de Contractibus publicis, & aliter de privatis philosophandũ sit?

Cleomenis perfidia condemnatur.

Dicimus nullã æquivocationẽ fuisse in Cleomenis contractu.

Supponit, ut dicebamus, Cleomenem æquivocum inivisse contractum, & id nos semper negamus: quoniam contractuum verba accipi debent in sensu communi & civili: & si de hoc aliquod dubium sit, alterius partis indifferentia ab altera determinatur. Ergo, si certum erat *Diei* nomine Argivos νυχθήμερον intellexisse, omnis æquivocatio tollebatur.

Cur alii hominum actus mali & peccaminosi sint, & alii careant malitia, & sine peccato eliciantur?

Et quid, si esset possibilis in contractibus æquivocatio? Non licere ait contrahere æquivocè, cum hostibus saltem publicis: & probat, quia aliàs non possent publicæ controversiæ sedari. Et miror Scoticæ Theologiæ Professorem sic discurrere. Ratio, ob quam aliqui actus humani sunt illiciti & alii liciti, est quia aliqui sunt interdicti & alii non sunt interdicti: non autem, quia hoc vel illud præscindendo ab interdictione sequitur; aut non sequitur. At æquivocationes divinitus interdictæ non sunt; in Decalogo enim, *Non loqueris contra proximũ tuum falsum testimonium*, reperio; at verò, *Non uteris æquivocatione* non reperio. Et quia nec ibi lego, *Non uteris Restrictione Mentali*, liberè dico, si mendacia non sunt, licitæ sunt: & ideò illas condemno, qui esse existimo vera quidem, sed palliata mendacia.

An Poncius inconsequenter loquatur?

Addo illa verba, *saltem cum hostibus publicis*, & illa, *Ergo multò minùs*, & tandem illa, *res non est tam certa*, non cohærere. Quoniam stando Poncii menti, à contractibus publicis, de quibus se putat tradere doctrinam certam, ad privatos, quorum fundamenta, ut ipse asserit, non sunt tam certa, non potest à fortiori Consequentia deduci. Vide quæ superius præmittuntur.

SECTIO VI.

De Pacis contractu inter Ezechiam Hebræorum Regem & Sennacheribum Chaldeorum Regem celebrato: & perfidè ab isto temerato.

Qualis Ezechias fuerit?

ANNO Vrbis Conditæ LX. & Mundi MMMCDXL. Ezechiam præclari exempli & singularis Pietatis Principem Genebrardus coronat. Coluit optimas Artes; Geometriam & Architecturam Militarem, &c. Observavit Sydera, & Solis motum ad regulas & leges reduxit. Indixit Canones de intercalando tertio quoque anno Nisan (hodie autem Iudæi Adar (*) intercalant; quod tamen in idem recidit) ut periodi Lunares ad Solis motum accommodarentur. Ita Elias Tisbi *ex Talmudicis*. Et Deus qui Omnipotentiam suam Iustorum Genio attemperat, videtur recursum Solis, de quo *Isaia 38.* ejus ingenio accommodasse, ut scias antiquissimum fuisse apud Hebræos Horologiorũ usum, cum tamen Græci & Latini trecentis ante Christum annis, nec horas, nec illas distinstinguendi organa habuerint. Genebrardus.

(*) Hic mensis in nostrum Februarium incidit.

Quando apud Hebræos, & quando apud Græcos & Latinos cœperint Horologia?

Bellum gessit contra Philistæos, & celebrem Victoriam obtinuit 4. *Reg. 18.*

Ezechias triũphat de Philistæis.

Posteà anno quarto-decimo Regni (4. *Reg. 19.* & *Esaia 37.*) à Sennacheribo, Rege Assyriorum perfidissimo, invaditur, & interposito sacrilego juramento decipitur. Cum enim Barbarus immensis copiis armatus Lachinia, & Libnamia expugnatis, & tota Palæstina perterrita triumphantia arma contra Hierosolymas duceret, Ezechiæ Regis Oratores admisit, & ab illis di-

Sennacherib Assyriæ Rex Palestinam invadit.

dicit, velle Iudaicum populum imperata præstare, & tributa persolvere. Iubet Chaldæus trecenta argenti & triginta auri talenta sibi dari, jurejurando se discessurum pollicetur.

Receptis 30. auri, & 300. argenti discedit.

[*Et liceat hic mihi parenthesim hanc interserere & inquirere*. Quantum petierit Barbarus, talenta Hebræa ad nostram monetam reducendo? *Amussis Ferdinandea* Propos. XCV. *asserit*, unum Talentum 12,500. Regalibus simplicibus Hispanicis æquipollere. *Philippaum Belgicum, vel Ducatum Romanum continet* 10. *Regales. Ergo* 30. *talenta erunt* 375,000. *Reg. aut* 37,500. *Phil. seu Duc. Et, si* 300. *Talenta argentea non multum differre ab aureis* 30. *dicantur*, 300. *argenti*, *&* 30. *auri talenta erunt aqualia*. *Ergo* 37,500. *&* 37,500. *erunt* 75,000. *Phil. seu Duc. Qua pecuniarũ summa, tametsi hoc avo non sit nimia, illo tempore erat onus gravissimum, & fortè etiam intolerabile.*]

Quanta fuerit hac summa ad nostram monetam redacta?

Ezechias Iuramenti emissi à Barbaro Sacramento confidens, exhaustis templi, & civium corrasis thesauris, pacem emit; & mittit postulatam pecuniam. Accepta ea Sennacheribus exercitum suum in Ægyptum direxit: & tres inde militiæ Principes; nempe Thartanem, Rabsarinum, & insolentissimum Rabsacen contra Ezechiam immisit. Et quid dicemus de perjurio? se fidem servasse inquit Sennacheribus; nam ipse discessit, ut promiserat; se autem non esse missurum alios exercituum Duces non promiserat: Nec patietur ex Iuris Regula LXXII. *Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum*: argumentum deduci: quoniam humani actus à posterioribus legibus non recipiunt censuram: & cum, asserente Ricciolio, anno ante Christum 717. Sennacheribus fuerit: & anno Christi 1303. vixerit Bonifacius, qui has Iuris Regulas dicitur invenisse, aut si mavis, collegisse, stat Regis Assyrii actiones ad legem, quæ post annum bismillesimum erat Romæ ferenda, nullo modo judicari debere. Præterea, hæc verba, *Discedam*, duos habent sensus: videlicet *Discedam, & non revertar*: & *Discedam, & postea revertar*. Et illa, *Discedam, & non revertar*: potest intelligi *realiter*, & *civiliter*; nempe, *realiter*; ita ut ipsemet non revertar; atque *civiliter*, ita ut nec ipsemet redire, nec alios meo nomine legare possim. Et quid, si Sennacheribus ad Mentales Restrictiones recurrens, se Iuramentum realiter intelligere asserat; nec sua interesse, si à Iudæis civiliter intelligatur. Quam ob rem, addet, se Duces suos mittendo, in Palæstinam non venisse, adeoque nec promissionem violasse. *Si dicas*, Sennacheribum etiam in persona rediisse, exercitumque, quo Ægyptiacam expeditionem exornaverat, ut Hierosolymam strictiùs premeret, in Palæstinam reduxisse; duo volet Sennacheribus respondere: alterum se discessurum, non autem se non reversurum promisisse: & ideò fidem præstitam rediendo non violare: alterum, se quidem non ultrò, sed invitum rediisse; nec enim aliter poterat facere: arma enim contra Ægyptios susceperat; & ibi perstitisset, si ad votum expeditio accidisset: At mutavit Fortuna faciem, & qui triumphabundus fuerat in Ægyptum ingressus, triumpharetur ab hostibus, ni mutato consilio, sibi prospiceret, & ad exercitum, qui obsidebat Hierosolymas, reverteretur. Nã Taraclɛs, Æthiopum Rex, cum numeroso exercitu, venerat, ut contra Sennacheribũ Ægyptios propugnaret.

Tres Duces contra Hebræos mittit Sennacheribus.

An fuerit perfidus?

Senn. 717. Bon. 1303. summ. 2020.

Humani actus à legibus futuris moralitatem non recipiunt.

Verba Sennacheribi varias habere possunt interpretationes.

An ad unam determinari possint per meram Restrictionem Mentalẽ?

Ægyptios aggreditur Sennacheribus: sed à Rege Æthiopiæ repellitur.

Sunt verba: & insufficientia, ut Assyriorum Regem à crimine perjurii emaculent. Frustra enim Sennacheribus à Mentalibus Restrictionibus subsidium postulat: verba enim, si plures habeant significationes, intelligenda sunt sensu vulgari & plebeis hominibus accommodato, ut nos monebat Baldus: &, quæ per extrinsecas, & omnibus notas circumstantias restringuntur, non possunt per puræ mentis conceptus subire restrictionem contrariam. Vel attende. Tributum hosti, & numeratæ pecuniæ summam vim pendit Rex Ezechias, ut populus in pace vivat & insolentiam militum non patiatur. Obtineret-ne hanc, si Assyrius hodie discederet, & cras reverteretur? Obtineret, si ipse discederet & exercitum relinqueret, quem suo alii Duces nomine gubernarent? minimè. Ergo hæc verba, *Me discessurum pollicеor*, etsi latè pateant, & variis possint modis intelligi, per circumstantias adjacentes restricta, æquivalebunt his, *Me discessurum, & mecum totum exercitum educturum; nec reversurũ, nec alios meo nomine legaturum, qui Iudæis sint molestia, pollicеor: & hanc fidem servabo, quamdiu illa tributa promissa persolvant.*

Quo sensu & modo intelligenda sint contractuum verba?

Restrictiones à consignificantibus circumstantiis provenientes.

Iuramenti à Sennacheribo præstiti interpretatio.

Qui hodie coram nobis ob admissum perjurium vapulat, damnatus olim coram Deo dedit pœnas: nam Dei Angelus, Chaldeorum militum 185,000. occisis, Hierosolymam tutatus est. Putavit perfidus se à Deo suo Nisroch punitum fuisse: & ut sibi propitium illum redderet, duos filios suos Adramelechum & Sarasserem immolari præcepit: at illi moniti, patrẽ suũ occiderunt & confugerunt ad Armenios ut 2. *Reg.* 19.36. Sacra Hist. testatur.

Angelus Domini milites Assyrios occidit.

Hujus memorabilis cladis *libr.* 2. meminit Herodotus: sed locum, & effectricem

cau-

Hujus cladis, sed mutatis, quod solent, aliquibus circumstantiis, Gentiles meminerunt.

causam mutat. Sethonem, ait, Ægypti Regem & Vulcani Sacerdotem, à Deo suo impetrasse, ut innumerabiles murium copiæ una nocte per castra Chaldæorum se effunderent, qui sagittarum pennas, arcuũ chordas, ligulas scutorum, & habenas equorum corroserint: ita ut postridie Ægyptii cum hostes invenirent inermes, plerosque omnes occiderint, cæterosq; fugaverint. [Et, quod magis mireris, Iosephus *libr.10. Antiquitat. cap.2.* peste illos consumptos fuisse asserit: nomine *Angeli* pestem intelligens: sed verba Sacræ Paginæ debent accipi in communi significatione, ubi necessitas non cogit nos ut ad sensum virtualem, metaphoricum-ve recurramus.] Addit Herodotus hujus Regis statuam in Vulcani templo manu murem tenere, & hac inscriptione exornari.

Quomodo sint intelligenda Sacra Scriptura verba?

Statua Sennacheribi in Vulcani templo, qualis, & cur erecta?

Εἰς ἐμὲ ὁρέων εὐσεβὴς ἔσω.

Intuens in me aliquis, discat esse pius.

Quæ omnia juvabunt Io. Baptistam Gramaye, qui *in Historia sua Asiatica pag.196.* scribit; *Nescio, quare in Ægypto statua murẽ tenens Sacra sit.*

SECTIO VII.

De Furto & Perfidia Periclis.

Quantum in solo Minervæ Simulachro suffuratus sit Pericles?

NOn est cur fidum credas hominibus qui Divis infidelis fuit. Pericles, quẽ sub Vrbis cõditę annũ CCCXXXVI floruisse Genebrardus affirmat, sumptibus qui fiebant in Eburnea Minerva, quam dedolabat Phidias, præpositus, quinquaginta (*) talenta depeculatus fuit. Et ne pœnas cum ignominia daret, movit Peloponnense bellum. Suidas *in Phidia*.

Pecuniarum antiquarum & nostrarum proportio.

*) Vnum Talentum, ut nuper Amussis Ferdinandæa testabatur 12,500. simplices Argenteos complectitur. Ergo 50. Talenta Regales simplices 625,000. hoc est 62,500. continebunt Ducata. Magni enim stetit Eburneum illud Minervæ Simulachrum, siquidem in ejus conformatione potuit ille tantam summam (Hisp. *sisar*) decircinare & suffurari.

Hic ergo Pericles apud Deos sacrilego furto infamis, minimè potest à perjurio & perfidia excusari. Sub fidem enim suam susceperat hostes, qui deposuissent ferrum: & tamen posteà, tametsi tradidissent arma, quotquot in sagulis ferreas fibulas haberent, occidi jussit. Frontinus *l.4 c.7.* Perfidus fuit: nam tametsi non solùm gladij, clypei, & arcus, sed etiam fibulæ sint ex ferro; vox *ferrum* per circumstantiam belli ad dialectum militarem restringitur, & nodos, fibulas, aut cingulorum ornamenta (Hisp. *botones, cabos de agujetas, o yerros de pretinas*) non significat; sed ferra bellica: nimirum, offensiva, ut gladios, arcus, &c. aut etiam fortè defensiva, ut clypeos, galeas, &c. Ergo, cùm hosti *deponere ferrum* præcipitur, non de fibularum ferris, sed de armis agitur.

Quid sit Sisar?

Pericles est etiam perjurus.

Quid Ferrum significet?

SECTIO VIII.

De Ingratitudine & Perfidia Neronis.

Qualis sub Seneca, & qualis posteà Nero fuerit?

NEro, quamdiu à Seneca rectus, Optimus Imperator; eo sublato in omnia vitia lapsus, Imperatorum, ne hominum dixerim, pessimus fuit. Primus omnium Principum sævire in Christianos occæpit. Tertullianus *in Apolog.* Eusebius *libr.6.* Orosius *libr.7.* [Immanium bestiarum fœdissimus: dignus qui primus in Pios persequutionem inciperet. Nescio, an & postremus expleturus sit, siquidem opinione multorum receptum sit, ipsum esse Antichristum venturum. &c.] ait *libr.2.* Sulpitius. Et tamen, licèt hoc ultimum verum non sit, suadet nihilominus illum fuisse sceleratissimum, & talem, ut potuerit cum Antichristo confundi. Matrem occidit. Cuidam Pythagoræ ritu fœmineo nupsit, & alia probra commisit, quæ Sextus Victor, & Suetonius diligenter exponunt.

Primus omniũ Christianos persequutus fuit.

Nupsit ritu muliebri.

Fuit perfidus.

De ingratitudine & crudelitate adversus suum Magistrum Christianus Mathias *in Theatr. hist. pag.505.b.* (Senecam Præceptorem, ut aut mortem sibi ipsi consciesceret, aut mortis genus mandatum subiret, jussit, quamvis sæpe jurasset, periturum se potiùs, quàm (a) nociturum.) Seneca, cùm sibi optio daretur, esse αὐτόχειρ, & suaviter emori maluit, quàm, à sævo sicario trucidari crudeliter; & ideò ann. Christ. 66. die 30. April. venas in brachiis & pedibus aperuit: cicutam bibit: & ut liberius copiosiusque sanguis defflueret, balneum inivit. Tacitus *lib.15. §.54.* Multæ occurrerunt causæ, ob quas Senecæ mors erat Neroni utilis: at inter cæteras videbatur præcipua, Senecam immensos thesauros congessisse, quibus potiri honesto colore non posset, nisi ille condemnaretur. Sed cur non per sicarios Senecam, ut alios multos, trucidavit; sed jussit, ut ipse sibi mortem consciesceret? Vt observaret juramentum (dicet aliquis, qui fortè volet hominis pessimi in causa desperata patrocinium suscipere) quoniam in jurata hac promissione; *Ego nullum tibi inferam nocumentum*, triplex est sensus; vel enim nocumentum, quod ab alio, vel, quod à se ipso proveniat, vel utrumq; cavetur. Et per Mentalem Restrictionem Nero verba ad sensum primum determinavit. Ergo in Iuramento illo non includitur αὐτοχειρία: & ideò quem non poterat

a) Nociturus Plautus in Milit. Iura te non nociturum esse hominem de hac re nemini.

Seneca jubente Nerone se occidit.

Illum magnæ divitiæ perdiderunt.

Cur non fuerit per sicarios occisus?

An per mentales Restrictiones Nero possit à perjurio excusari.

terat sua,non aliorum occidere,jubere poterat,ut esset αὐτόχειρ, & manu propria occideretur. At hoc non est excusare Neronem,sed verbis tantummodò obludere: nam cogere aliquem, ut se occidat, est nocere, est crudeliùs occidere: & verba in contractibus & promissionibus sunt in sensu communi usurpanda.

SECTIO IX.

De Antonini Caracalæ Perjurio.

Papinianus Iuris Asylum vocabatur.

SEveri Imperatoris filius fuit: & majori Literarii Orbis damno Papinianũ quem Iuris Asylum Fama nuncupat, quã Getam fratrem trucidari curavit. Et quidem tam exsecrabilis fuit ejus perfidia, quam Herodianus narrat, ut nulla possit Mentali Restrictione expiari. Parthis enim, ut celebrarent Principis nuptias inducias concessit,& postea violata fide inermes, & nil tale exspectantes aggressus, fudit, & maxima ex parte interemit. Sed quid vir impius ex sacrilegio obtinuit? Vt Parthorum adversus Romanos odia crescerent, ut bellum,quod de regione erat, pro Religione contra ἱεροσύλους susciperetur. Recollegerunt enim Parthi vires, & tam nerosè in Caracallam irruerunt, ut captivis & spoliis recuperatis illum propudiosas pacis conditiones adegerint.

Occiditur à Caracala.

De perjurio Imperatoris Caracala.

Perjurii fructus.

SECTIO X.

De Solymano Imperatore. An Habraîmo fidem promissam observaverit?

De perfidia & perjurio Solimani.

PRonuncio denique Solimanum Supremum Saracenorum Principem perfidia exsecrabili dedecorari; quam nullæ Mentales Restrictiones delere queant. Erat ipsi inter Aulicos Habraîmus (*a*) charissimus; quia licet ignobili Epiri pago natus fuerat, singulari prudentia & virtute per omnes militiæ gradus adscendens, tandem ad Visiriatum (nomen est Ministerii supremi) adsumptus est. Illum honoribus & opibus supra modum augebat Solimanus; & Habraîmus, nam erat prudentissimus, suspectam habebat hanc fortunam, Senecam enim, & alios innumeros perdiderunt divitiæ, & ideò confidenter monebat Solimanum, ne tam prodiga manu thesauros, ut se decoraret, profunderet: posset enim contingere, ut Invidia, his iisdem favoribus irritata, succresceret & ita perturbaret Proceres, ut ipsemet Solimanus, ne odia illorum incurreret, cogeretur, se è summo dignitatis fastigio præcipitem dare & occidere. Amabat illum Imperator; & ut securum redderet, ait, *Vive feliciter: nam v'i vivo nunquam me vitam erepturum per Deum polliceor.* Et sic Habraîmus quievit, & timere præcipitium cessavit. At,quia mundana omnia sunt caduca, & Principum gratiæ mortales, fidelem Imperator Ministrum odisse incipit,& de ejus excidio cogitare. Trucidari jussisset, at eum morabatur emissi juramenti religio, in quam non volebat peccare. Interim Talismanes, Sacerdos, & Divini Iuris Interpres, quia erat multis Doctoribus Christianis similis, Theologiam profitebatur ceream, quam voluntati & utilitati Principis attemperaret. Hic monet,ad apices debere juramenta observari, non enim potest Deus illudi: at esse bene considerandos ipsos apices juramenti prolati. Illa verba *tibi vivo* fuisse prudentissimè posita:nam dormientes non vivunt: & hanc ob rem, sicut esset perjurus Imperator, si Habraîmum vigilantem occideret; sic læsæ Religionis & Fidei accusari non posset,si dormientem juberet trucidari. Et conclusionem suam ex summa somni & Mortis similitudine & affinitate probabat. Dixit enim 6.Æn.Virg.

a) Hebræa nomina suspiciũt Arabes alteratis vocalibus, nam pro *Salomon*, dicunt *Soliman*, & *Habraym*, pro *Abraham*,&c.

Habraimus qualis?

Ditatur ab Imperatore.

Obtinet vitæ securitatem juramento firmatam.

Ex gratia Imperatoris excedit, & jubetur occidi.

Multi, etiam Christiani, habent Theologiã ceream.

An dormientes sint vivi?

Et consanguineus lethi sopor, & mala
mentis
Gaudia.

& Homerus in Odiss ε.

Ἥδιστο θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Somnus morti proxime similis.

& Menander

Ὕπνος τὰ μικρὰ τοῦ θανάτου μυστήρια.
Somnus est parva mortis mysteria.

Seneca in Hercule furent. act.4.

Volucer matris genus Astrææ,
Frater duræ languida mortis.

& iterum Virg.Æneid.lib.6.

Dulcis & alta quies, placidaq; simillima
morti.

Consilium profectò sibi gratum, & ab eo datum,à quo debebat Verum discere, libenter Solimanus amplectitur. Et,quia nullus aderat Diogenes,qui versum illum Homeri succineret,

Ἔγειρεο. Μή τίς σοι εὕδοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.
Surge,ne quis, dum dormis, à tergo infixerit hastam.

Laert.*lib.6.*

Miser Habraîmus dormiens invasus, & occisus, somnum cum morte commutavit. Paulus Iovius *Hist. libr. 33. pag.* 267.

Dormientem vigilem occidit Epaminondas.

Sed quid dixisti, & consuluisti Talisma-

mane? An-ne, qui dormiunt, extra album viventium numerantur? Asseris: & te non decepisse Imperatorem asseveras: & probas PRIMO, quoniam Rhamnes, Rex & Augur, cujus simili jurejurando vita reddebatur secura, à Niso, quod Turni partes sequutus fuerit, noctu dormiens occiditur. Virgilius libr. 9. Æneid.

Rhamnetem somno oppressum occidit Nisus.

—— Simul ense superbum
Rhamnetem aggreditur, qui fortè tapetibus altis
Extructus toto proflabat pectore somnum.
Rex idem, & Regi Turno gratissimus Augur,
Sed non augurio potuit depellere pestem.

SECUNDO, quoniam Epaminondas prudentissimus & fortissimus Dux vigilem, quem dormientem invenerat, gladio transfixit: & objicientibus, nimiam fuisse severitatem, ait, *Talem eum reliqui, qualem inveni*. Sensit ergo Imperator bellicosissimus, hominem somno oppressum ac mortuum in eadem esse sorte ac conditione. Bruson. *libr. 6. cap.* 8. Probas TERTIO, quoniam Aristoteles *libr. 19. de Animal.* ubi philosophicè omnia pertractat, ait. *Somnus videtur esse medium inter vivere & non vivere*. At medium non est principium: Ergo nec somnus vita. Cùm ergo Habraîmus dormiens occisus fuerit: non est dicendus, cum vulnerabatur, fuisse vivus. Et probas QVARTO, quoniam etiam juniores eodem modo discurrunt; Calderon enim Poeta celeber, in Comœdia, quæ inscribitur, *Ni Amor se libra de Amor*. act. 1. fol. 173. col. 3. introducit Cupidinem, qui Sichida pulcherrimam Virginem invenit dormientem, & ait,

An inter vivere medium dormire sit?

An Somnus sit nomen æquivocum inter mortem & vitam?

Y puesto que alli dormida
La equivocacion advierte,
De si esta viva la muerte,
O si esta muerta la vida.

Ecce in somno vitæ, & mortis contingit homonymia. Ergo, si dormiens, nec est vivus, nec mortuus, erit vera hæc positio, *non est vivus*.

Audivi Talismane, audivi: & tibi cum Christiano Matthia *in Theatro Historia pagina* 54. *b.* respondeo. *Hoc sanè esse promissis, & juramentis ludere, non secus, ac pueri astragalis solent.* Sanè somnum mortis esse fratrem, & morti similem, multi Authores, & Poetæ præcipuè decantarunt: at dormientes non vivere falsum est, nec aliter quàm in sensu virtuali, & metaphorico potest concedi. Et ipsamet juramenti verba jubeo considerari. *Tibi vivo* Rhamneti Nisus, & Habraîmo dixerit Turcarum Imperator, *nunquam me vitam erepturum polliceor*. cur ponitur illud, *tibi vivo*? An-ne occiduntur mortui? Ergo cautè, & non sine fraude illa vox interseritur. Et quid te non esse erepturum promittis, vitam. Ergo Habraîmus, quando in lecto suo dormiebat; videlicet, antè quam ab eo vitam eriperes, habebat vitam; non enim posses eripere, quam non haberet. Ergo erat vivus: nam habere vitam, est vivere: & dicere contrarium est nugari.

Somnus mortis frater & imago est, non autem mors.

Solimanus non potest excusari à perjurio.

Nec contra sunt Nisus, Epaminondas, Aristoteles, aut Calderon. Nisum enim, æquè ac Solimanum perjurii incriminor. Addo Epaminondam sumpsisse vocem *mortuus* virtualiter. Et, si objicias, historiam hanc videri fabulam: nam *vigil* vocatur, qui vigilat; vigil ergo dormiens inveniri non potuit. Respondebo excubitorem dici *Vigilem*, quia vigilare debet: &, si non vigilat, non solum ita se habet, ac esset mortuus: sed etiam ita, acsi in rerum natura non esset. Sunt in Politica, & Militia res plurimæ, quæ *mortua* ab Hispanis dicuntur, in quibus non forma, sed usus deficiat. Quoniam *Dinero muerto* dicitur pecunia, quæ non fructificat *Guerra viva*, *Guerra muerta*, bellum actuale, & non actuale. *Plaza muerta* est militis, qui non habet obligationem serviendi. *Capitan vivo*, Centurio, qui actu militat. & ipsi opponitur, *Capitan reformado*, Centurio, qui nomen retinet, & tamen obligationem militandi non habet. [Et cur hîc non addam paucas lineas, quæ inter Catholicos & Calvinistas differentiam aperiant. Ecclesia hîc in mundo dicitur *Militans*, quia *militia est vita hominis super terram*. Et in ipsa baptismi jure numerantur Catholici & Hæretici: nam utrique sunt milites, fideles illi, isti rebelles; quia, ut Hispanus loquitur, *son soldados amotinados*. Inter Christianos milites alii sunt vivi, & alii Reformati: & hoc sibi Calvinistæ nomen adrogant. Et quid in militia Politica est Officialis reformatus? Qui non est Officialis vivus: qui nomen tantùm retinet, & in re non est è numero Officialium. Erit igitur Christianus reformatus in militia Ecclesiastica, qui non est Christianus vivus, qui nomen Christiani tantùm retinet, & in re ad numerum Christianorum non pertinet.]

Vox mortuus virtualiter sæpe, quid significet?

Cur Vigil dicatur?

Dinero muerto.
Guerra viva.
Guerra muerta.

Capitan vivo.

Capitan reformado.

Ecclesia Militans.
In ea sunt milites rebelles Hæretici.

Soldados amotinados.

Officialis reformatus, qualis sit?

Christianus reformatus, qualis?

Sed

Vita dividitur in substantialem & accidentalem.

Sed neque contra est Aristoteles, Primo, quia de illius libri, qui citatur, Authore dubitatur. Secundò, quia quisquis ille sit, qui hunc librum scripsit, agit de vita accidentali, quæ in sensuum exercitio; non verò de substantiali, quæ in corporis, & animæ vinculo, & unione consistit. Et quidem in somno cessare exteriorum sensuum operationes, verum est: vinculum verò, quo corpus, & anima conjunguntur, dissolvi, falsum est.

An æquivocatio, quæ in somno invenitur, quando quæritur, An ad mortẽ potiùs, quàm ad vitã pertineat? per Mentalem Restrictionem tollatur?

Et tandem non urgent illa verba Cupidinis, quæ à Calderone proponuntur. Vult nomen *somnus* esse æquivocum, & tam *vitam*, quàm *mortem* notare: unde innuit, per Mentalem Restrictionem posse ad alterutrum determinari. Ergo, si Solimanus sensit, & voluit dormientes mortuorum censui adnumerari, Habraîmus dormiens non erat vivus. At nil evincit, possum enim respondere, ejusdem Poetæ verba, quæ in column. seq. leguntur, ad parœdiam reducens. Dicebat Deus Amoris (Cupido)

An Pulchritudo dormiat?

Sera dos vezes error
Pensar, que Sichis lo advierta
Dormida, pero no es cierta,
Pues aunque duerme su vida,
Su hermosura esta despierta.

Et nunc Dea Iustitiæ (Themis) sic ait.

An dormiant Innocentia & Iustitia?

Es falsedad conocida
Pensar, que puede ser muerto
Dormido, porque es muy cierto,
Que hoy, aunque duerme su vida,
Su valor esta despierto.

Ergo, si generosi Viri Virtus, & Innocentia semper vigilant, non est cur à somno ad mortem argumentum sumatur.

Instas pro Solimano, & ais. Ergo nomen *vita* bifariam sumitur, substantialiter, & accidentaliter. Ergo potuit Solimanus juvari Restrictione Mentali, & vitam accidentalem intelligere, etsi Habraîmus aliter intellexerit.

Responsio ab Interrogatione, & Concessio à Petitione, si dubia, restringitur.

At non assentior. Primò, quia Solimanus, quod Habraîmus postulabat concessit: nam sicut per Interrogationem Responsio, sic per Petitionem Concessio, si ambigua sit, restringi debet. At quando Habraîmus petiit, ne occideretur, non distinxit inter vigiliam, somnumque, ita ut noluerit occidi vigilans, voluerit dormiens: sed petit, ut nec vigilans, nec dormiens occideretur. Adnuit Imperator, & Iurejurando confirmavit adnutum. Ergo vi Iuramenti non potest Habraîmum vigilantem, aut dormientem occidere. *Secundò*, quia verba ambigua in humanis contractibus posita per circumstantias adjacentes ad sensum civilem restringuntur, quia personæ, quæ loquuntur, debent considerari: nam sicut vox *fictio* æquivoca, à personis restringitur, inter Grammaticos enim est *deceptio*, inter Artifices Mechanicos est *formatio*, & inter Theologos de Sacramentis disputantes est *peccatum actuale, gratia susceptionem impediens*: sic nomen *vita*, tametsi varias in Metaphysica, aut etiam in Militia significationes habeat, civiliter, & vulgariter debet sumi in contractibus; & hoc acceptum sensu significat mansionem animæ in corpore, Aristoteles *libr. de vita, & morte*. Ergo sic accipi à Solimano, & non aliter debuit.

Vox Fictio est æquivoca, & per personas, quæ illa utuntur restringitur.

AR-

ARTICVLVS VIII.

De Testamentis. *Quid illa sint, & quo Iure introducta? Quomodo exponi & intelligi debeant? Et, Vnde sumenda sit Restrictio in clausulis, quæ possint habere varios sensus?*

Vnde Testamẽta vim & valorem habeant?

LOquor liberè, & mente bene loqui aliquando persuasi, & à Viris doctis & sinceris auscultari desidero. Sic enim inquam. *Quid verè Testamentum sit; & unde vim habeat, plerique omnes Scriptores ignorant.* Hinc oritur communis error, qui illud Iuri Gentium accenset, cùm sit Iuris purè Civilis, & stando Naturæ aut Gentium Iuri, & à Civili præscindendo Testamenta repugnent.

SECTIO I.

Exponitur essentia Testamenti; & ostenditur, à Iure Civili & Ecclesiastico quo ad Clericos potestatem condendi Testamenti procedere; & repugnare illam si Ius Naturæ aut Gentium consideretur, & à Civili præscindatur.

Causa, ut operetur, debet existere.

Impedimentum non prabet, quod non existit.

PОrrò Non-entis nulla sunt jura, nullæ prærogativæ, nullæ actiones, nullæque operationes. Est indubitatum Philosophiæ Naturalis Protheorema, qnod Iura Pontificia & Cæsarea subcollat. Et huc respiciens Bonifacius VIII. Regulam LII. statuit, videlicet, *Non præstat impedimentum, quod de Iure non sortitur effectum.* Nam sicut causa efficiens, non operabitur nisi reverà existat; sic Causa impediens, nisi existat, non poterit impedimentum ponere. Ergo, sicut Sol, ut suos in Lunam radios transferat, debet existere & habere splendorem: sic etiam moribundus, qui per Testamentum transfert hæreditatis dominium ad hæredem, in rerum natura esse debet: nam mortuus caret rerum dominio, & dare non potest quod non habet. Et hanc ob rem hoc argumentum debet bene considerari. Attende.

Qui donat, in rerum natura esse debet.

Homo, realiter & physicè consideratus, aut est vivus aut mortuus; nam inter vitam & mortem nullus status medius datur. At vivus nunquam rerum suarum dominium ad hæredem per testamentum transfert: illud post mortem transferre nequit: post mortem enim, nec est ampliùs dominus, nec operatur. Testamenta igitur sunt impossibilia stando nudo Iuri Naturæ. Ergo & stando Iuri Gentium: nil enim aliud est Ius Gentium, quàm Ius ipsum Naturæ Communitatibus & Rebuspublicis attemperatum.

Quid sit Ius Gentium?

Probatur posterior pars Minoris. Quia dominii transmissio postulat; cùm, ut qui sit transmissurus existat & sit dominus; nullum enim agens operari potest, quin existat; & nemo dare alteri potest(*), quod non habet: tum, ut loquatur, aut aliquo exteriori signo suam voluntatem exponat. At mortui, non amplius sunt in rerum natura: & jam per mortem esse desierunt rerum domini; & hanc ob rem, si non intercedat testamentum bonorum dominium ad proximiorem cognatum transit; &, si nullus cognatus sit, Fisco adcrescit. Et prætereà, mortui ampliùs non loquuntur, nec per nutus aut signa externa possunt voluntatem suam significare. Ergo homo mortuus dominium transmittere ad hæredem non potest.

*) Regula LXXIX. *Nemo potest plus Iuris in alium transferre, quã sibi competere dignoscatur.*

An mortui loquantur?

An Testamentum Donatio de præsenti sit?

Sed neque id per Testamentum præstat homo vivus; & hoc demonstrabo clarissimè. Nam vi sui Testamenti Testator ait *Dono*, aut *Donabo*. Sed neutrum dicit. Ergo. Et quidem eum non dicere *Dono*, persuadeo. Quia per Donationem actualem actualiter transfertur dominium; nam, si instanti A. Petrus Antonio donat Equum, in instanti A. redditur Antonius Equi dominus; ita ut in instanti B, jam Equus Petri non sit, Antonii sit. At die, quo fit testamentum ad denominatum hæredem non transfertur dominium, sed usque ad mortem penes Testatorem relinquitur. Ergo condere Testamentum non est dicere *Dono*.

An sit Donatio de futuro?

Quid Propositiones de præterito aut de futuro requirant, ut veræ sint?

Sed neque est dicere *Donabo*. Et id evidenter ostendo. Quoniam omnis Propositio de præterito, ut sit vera, postulat, quod eadem in tempore præsenti posita, aliquando fuerit vera: Ergo similiter, ut Propositio de futuro sit vera, requiret, quod

quod futurum sit, ut Propositio de præsenti aliquando sit vera. Est doctrina certissima, de qua in Logica minimè dubitatur: Et dilucidatur his exemplis. Huic Propositioni, *Adamus fuit*, quæ est de præterito, respondet hæc, *Adamus est* quæ est de præsenti. Et dico. Ideò illa prior nunc est vera, quia posterior aliquando fuit vera: si enim nunquam fuisset vera posterior (*Adamus est*) nunc non esset vera illa prior (*Adamus fuit*.) Hinc ad futurum transiens, ajo, huic Propositioni de futuro, *Antichristus erit*, correspondere hanc de præsenti, *Antichristus est*. Et addo, ideò illam priorem nunc esse veram, quia posterior aliquando erit vera: si enim posterior (*Antichristus est*) nunquam futura esset vera, nunc non esset vera illa prior (*Antichristus erit*.)

Qui condidit testamentum, nihil donat, dum vivit.

Hac doctrina præmissa (quæ est certissima, & in dubium revocari non potest) probo vi Testamenti non dicere Testatorem *Donabo*: & sic ratiocinor. Vt nunc sit vera hæc Propositio, *Ego donabo*, requiritur, ut adsignetur tempus futurum, in quo sit vera hæc *Ego dono*. Sed nemo adsignare hoc tempus poterit (quia nunquam erit verum dicere, *Ego dono*) Non ergo nunc (quando conditur Testamentum) Testator ait, *Ego donabo*. Probatur Minor; quia in nullo ante mortem instanti transfert Testator in hæredem dominiũ. Ait enim S. Paulus, ὅπȣ γὰρ διαθήκη θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τȣ̃ διατιθεμένȣ. Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ Διαθέμενος. Vulgatus. *Vbi enim testamentum est, mors necesse est, intercedat Testatoris: Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.* Et Arias Montanus ad literam. *Vbi enim Testamentum, mortem necesse est ferri Testatoris; Testamentum enim in mortuis ratum, quandoquidem nunquam valet dum vivit Testator*.

Ad Hebræos 9. 16.

Omne testamẽtum est invalidum, nisi moriatur, qui illud condidit.

Quando fiat hæreditatis transmissio.

Ergo post realem Testatoris mortem fit donatio, & hæreditatis transmissio. Ergo post realem mortem vivit adhuc Testator. Sed quomodo? Non realiter: nam realis ejus mors ad valorem testamenti requiritur. Ergo vivit civiliter & virtualiter: quia, etsi reverà mortuus sit, quoad ultimæ suæ voluntatis exsequutionem ita se habet, ac si realiter viveret. At hæc Civilis vita non contingit ei ex rei natura, sed ex beneficio Reipublicæ; quæ illam potest absolutè negare; immò negavit aliquando, & alicubi; non enim ubique, aut omnes condendi Testamentum jus habent [Germanis enim asserente Alexandro *libr.* 6. *cap.* 10. ignotum erat jus testandi;

Vita duplex; realis, & civilis.

nam, si liberi exstarent ad intestati patris hæreditatem admittebantur: si minùs, proximiores propinqui. Et in Saxonia, ut narrat Æmil. *libr.* 3. testandi jus à Carolo Magno Imp. olim sublatum; Ludovicus Pius Imper. restituit.] Testamenta ergo non pertinent ad Ius Naturæ aut Gentiũ: hæc enim humanitùs mutari nequeunt. Ergo Respublica, siquidem omnem potest condendi Testamenta tollere potestatem, illam poterit sub talibus conditionibus indulgere, aut negare; nam in Imperio septem testes requirit Testamenti sollennitas *leg. siqui.* D. *qui testam. fac. poss.* & *leg. ult.* C *de codicili.* Sylvester *in Summ. verb. testamentum.* I. *num.* 2. Sufficiunt in Castella quinque. Ita Lopez ab Acacio citatus. Quinque etiam in Insubria; sic enim Mediolanensia Iura statuunt. Regnum Valentiæ tres cum Notario requirit, Ita *cap.* 7. *Rubric. de testam.* Tandem sufficiunt duo, si addatur Parochus, in statu Ecclesiastico. *cap. cùm esses. de test.* & ad pias causas *ibidem* etsi absit Parochus. *cap. relatum. de testam.* Quam doctrinam pestis tempore generalem esse κατ' ἐπιείκειαν Maldėrus *in.* 2. 2. *tract.* 1. *cap.* 11. *dub.* 5. Diana *par.* 5. *tract.* 3. *resol.* 133. Cotonius *in Summ. verb. Testamentum. num.* 2. & alii Scriptores contra Alexandrum *cons.* 78. 16. *l.* 2. asseverant.

Respublica potest testandi potestatem, & negare, & concedere.

De testium numero.

De tempore pestis.

Et his positis jam tandem poterimus quid sit Testamentum exponere. Testamentum enim est, *voluntatis propria legitima testificatio* (*) *de omnium suorum bonorum distributione, quam Testator post realem suam mortem, virtute vita Civilis, qua ex legum beneficio tunc fruetur, erit celebraturus.*

*) Quæ secũdum legum præscriptum facta fuerit, erit legitima testificatio.

Hinc cognoscere poteris quid in Veterum, Iuniorum-ve definitionibus supersit, aut deficiat; quoniam Modestino *libr.* 1. §. *de testam. in fine.* Vlpiano *in fragm. tit. de testam.* & aliis *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo quod quis post mortem suam fieri vult.* Copiosiùs & religiosiùs Illustriss. D. Acacius Marchius de Velasco *tom.* 2. *verb. Testamentos. resol.* 433. *pag.* 773. *a.* inquit enim, *Testamento no es otra cosa, que una protestacion de Iusticia, con que el hombre da a cadauno lo que es suyo.* (El Alma a Dios) *el cuerpo a la tierra; las deudas a los accreedores: la hazienda a los herederos; la limosna a los necessitados.* Alterutra definitio eodem laborat morbo, nam Codicillo, Legato, Fidei cõmisso Donationi causa mortis, & aliis etiam ultimis voluntatibus convenit.

Ponuntur aliqua Definitiones.

An sint bona?

Vt medereretur isti morbo Acursius, addi jussit *cum hæredis institutione*, quod adhuc aliis non videtur sufficere, & ideò addi præ-

An bene ab Acursio corrigantur?

præcipiunt *cum directa hæredis institutione*: nam in aliis ultimis voluntatibus potest hæredis fieri institutio indirecta.

De Hærede. An debeat in testamento denominari?

Petis. *An de Testamenti essentia sit denominatio & institutio hæredis?* Respondeo Testamentum esse quid Civile aut Politicum, & ad valorem suum requirere, quæ decernat Respublica. Stando legibus Iustinianæis Testamentum in quo non instituitur aliquis hæres est invalidum. Constat ex §. *ante hæred. instit. de lega.* & §. *in primis de fideicomm. & leg. ultim.* D. *de hæred. institut.* & *leg. inter cætera.* D. *de liberis & posth.* At, quia hæc circumstantia ex rei natura non requiritur, Regiæ Hispanorum leges valere volunt Testamenta, quæ cæteras solennitates à Iure requisitas observant, etsi nullus in eis hæres sit designatus: si enim hæreditas vix aut ne vix quidem sufficit ut satisfiat debitis & creditoribus, superflua est hæredis institutio, siquidem hæres ab hærendo dictus fit, & ex bonis illi nihil hæret in casu. Iubentur igitur Exsequutores Testamenti, relicta post Testatoris mortem bona distribuere, ita ut primò veniant solvenda debita, nam hæc spectant ad Iustitiam; posteà legata, hæc etenim cōcernunt gratiam. Legem hanc habemus *in Recopilatione. libr. 1. titul. 4. leg. 5.* eamque Azebedus doctè dilucidavit. Vide interim Villalobos 2. *part. tract.* 30. *diff.* 1. *num.* 2. Sanchez *in consil. part.* 2. *libr.* 4. *cap.* 1. *dub.* 2. *num.* 10.

An, & quando hæres frustra denominetur?

Unde hæres dicatur?

De Testamentis Valentinis.

Castellanam hanc legem Iustinianæ aptiorem Valentiæ Regnum judicavit, jussitque, ut propter legata condi queat Testamentum, & sine ulla institutione hæredis valeat. Ita in hujus Regni legibus (quas *fueros* vocant) nempe *fuero* 8. *sub fin. rubric. de testam. vers. Et quod legata. nec non fuero*, *cascu.* 25. *ead. rubric.* de quibus Trullenchius *tom.* 2. *cap.* 1. *dub.* 14. Acacius *ubi supr. nu.* 2. & alii Valentini Doctores accuratè scripserunt.

SECTIO II.

De Testamentorum legitima Interpretatione. *Ne doctrinis & Regulis supervacaneis oneretur meus Lector, unicum Testamentum, de quo multi scripserunt, in exemplum propono.*

Quo debeant modo clausulæ obscuræ declarari?

Clausulas in Testamento ancipites & dubias juxta clararum, quæ proximè adjacent, sensum debere exponi; & eas, quæ contra Ius & bonos mores sunt, pro non scriptis habendas esse, docent (non tamen semper solidè) Iurisperiti; &, ut meliùs eorum sententia intelligatur placet Casum subsequentem proponere.

Crites.

Titius in testamento suum filium Albericum hæredem ex asse constituit, legitimamq; Fidei-commissi onere gravat.

An fidei-commissi onere legitima gravari possit?

Scripsere de hoc Testamento multi, & in oppositas sententias acti occasionem præbuerunt, ut alii eorumdem Scripta recognoscerent, & scholiis convenientibus dilucidarent.

Merlinus laudatus.

D. Franciscus Merlinus Pignatellus, per diversas Dignitates & Officia promotus, de controversiis Forensibus Volumen edidit, & in ipso *Centur.* 2. *c.* 48. Casum ipsum proponit, illumque sequenti Conclusione decidit.

Ejusdem Resolutio.

Data expressa Testamenti paterni approbatione, non est filio licitum onus Fideicommissi Legitimæ impositum rejicere; multoque minùs ejus (nempe, *filii*) *hæredi ab intestato.*

Et, ut bene hanc ejus Resolutionem intelligamus, oportet scire, quid Legitima sit, & quibus privilegiis à Iure Cæsareo fulciatur.

De Legitimæ nominibus.

Et primò, quia juvat semper, & manuducit nominum intelligentiam adnotato eam quæ *leg. omnimodò* appellatur *legitima*, aliis etiam nominibus significari; nam *in leg. scimus.* C. *de inoffic. testam.* nominatur *pars debita*, & simpliciter *debitum* dicitur in *auth. de trient. & semiss.* §. 1. Aliquando explicatiùs signatur *debitum bonorum subsidium.* ita *leg. si totas.* C. *de inoffic. test.* Et quia *in auth. de trient. & semiss.* §. *hoc nos.* dicitur *debita jure naturæ.* interrogas, an naturaliter filio debeatur? Respondeo filiis sicut vivente patre, ita post ejus mortem alimenta ex Iure naturæ deberi, saltem quousque aliunde, aut habeant, aut possint habere unde alantur. Cætera ad Iura humana spectant. *leg.* 11. §. *hinc descendit.* D. *de just. & jur.* & *leg. jus autem agnationis.* D. *de pact.* & *Institut. de Iure Natural.* §. 1. quæ omnia solidè Panormitanus *in cap. Raynutius. de testam.* & alii Doctores exponunt.

An ex Iure naturæ debeatur?

Quid sit Legitima?

Et secundò ad rem ipsam veniendo, legitima est hæreditatis portio, quæ filio non potest negari. Et est triplex: Naturalis, Trebellianica, & Falcidia. Prima à Iure Naturæ nomen habet, à quo ut paulò antè dicebamus, procedit. Secunda, & tertia (illa à Trebellio, hæc à Falcidio dicta) respiciunt hæredes institutos, de quibus non plura dicemus, quia ille, de quo agere debemus est hæres naturalis.

Est triplex: Naturalis, Trebellianica, & Falcidia.

Audi ergo Angelum, qui *in summ. verb. Legitima.* sic inquit. [Prima (Legitima) debetur de Iure Naturæ, tantùm filiis, & ipsis mortuis debetur nepotibus ex eis legitimè natis: nec eis potest imponi gravamen super ipsa per legata aut fidei-

*) Non gravatur per debita, nam hæc debent subduci priùs, quàm de legitima agatur.

deicommissa: sed bene possunt gravari per (*) debita. Non potest etiam eisdem imponi conditio, vel modus: &, si apponatur, pro non adjecto (pro non scripto) habetur. *C. de inofficios. testam. leg. omni modo, & legg. seqq.* Et hæc est tertia pars hæreditatis, si sunt quatuor filii, vel pauciores: si verò sunt quinque vel plures, tunc erit medietas totius hæreditatis, quã inter se divident æqualiter. *C. de inoffic. testam. auth. novissim.*] Et in sequenti pagina. [Adverte tamen, quod in Legitima filius non potest gravari per Fideicommissum secundum communem opinionem, *per leg. quoniam in priorib. C. de inoffic. testam. & leg. cùm patronus. D. de leg. 2. &c.*]

Habetur pro non scripto modus additus legitima.

Onera legitima imposita haberi debent pro non scriptis.

Consonat Angelo Merlinus, sic enim ait [Legitimam jure (a) naturæ filiis debitam, immunem prorsus ab onere quocúnque, & conditione relinquendam esse, appositumque in ea pro non scripto habendum, tam scitum est, ut nulla indigeat extrinseca probatione: sunt clara, & aperta jura *in l. scimus, l. omnimodo, l. quoniam in prioribus, C. de inoff. testam.* unde rectè consuluit Bursat. *cons. 92. vol. 1.* eam gravamẽ non admittere nec respectu quantitatis, nec temporis, nec modi, nec loci; idcirco nec venire in restitutionem fideicommissi, & si filius in tota hæreditate institutus sit, quoniam in portione illa fideicommissum ipso jure rejicitur, *d. l. scimus §. cum autem.* Vbi DD. latè probant, Roderic. Suarez, ut cæteros missos faciam, *in repetit. ejusdem l. quoniam in prioribus amplia.* 10. Vasquez *de success. creat. lib. 1. §. 10. à num. 196. cum seqq.* Marta *in summ. success. legal. par. 1. q. 25. art. 10.* centumque alios refert D. Io. del Castill. *quotid. contr. libr. 5. part. 2. c. 64. per totum*, & latiùs *cap. 107. ex. num. 45. eod. libr. 5.*

a) Aliquando debetur ex Iure naturæ, & ideò semper vocatur *naturalis*, ut à civili distinguatur.

Leges, & alia ob publicum, & alia ob bonum privatum feruntur.

Veris subditi cedere possint?

Iubent leges, ut videris, quòd tota & integra legitima filio tradatur. Et inquirendum est, an hæ ipsæ leges, ob bonum publicum, an verò ob privatum eorumdem filiorum fuerint latæ? Si enim intendant bonum publicum, observari debebunt; nec pendebunt ab ulla particularium voluntate. Si autem privatæ filiorum utilitati consulant, poterunt hi suo jure cedere, & interveniente hac cessione obligare cessabunt.

An filii possint cedere jure Legitimæ?

Quia igitur Reipublicę salus & incolumitas sive legitimæ tantæ aut tantæ sint; manuteneantur integræ, aut ex causa legitima decircinentur; eodem modo constabit, leges hujusmodi bonum privatum concernere dicendæ sunt: & conferre jus filiis, quo, si voluerint, possint cedere. Ergo, si gravamen, quod pater legitimæ apposuit, filius acceptavit expresse, cessit suo jure; & hac cessione interveniente, nulli dubium est posse sustineri onus in legitima impositum, proindeque eam venire in restitutionem fideicommissi, prout ex communi sententia tradunt Peregrin. *de fideicom. art. 36. num. 88.* Ioseph. Ludov. *dec. Perus. 28. num. 52. & 69.* Menchac. *de success. creat. lib. 1. §. 10. num. 532.* Ant. Gomez *tom. 1. var. cap. 11. num. 14.* cum aliis per Castillo *d. c. 64. num. 46. & seq.* & *d. c. 107. nu. 45.* & inferius. Fuit de hac ipsa re disceptatum dicetur.

An onera in Legitima admittere?

Casus cum propriis circumstantiis proponitur.

Hac doctrina præmissa Casum, qui sub generalibus terminis proponebatur, jam in specie, & sub determinatis circumstantiis, prout reverà accidit, reponi poterit. Est profectò inter Mariam Strina, & Fratres de Valignano difficilis in Sacro Consilio Dissertatio; cui occasionem præbuit Testamentum Io. Berardini Cantera, ipsius Mariæ viri; is namquè universali hæredi institutionis factæ in personam Margaritæ filiæ, plures adjecerat substitutionum gradus, hac oratione; *Voglio che morendo detta Margarita mia figlia senza descendenti da suo corpo, succedano sempre li figli maschi di detta Beatrice mia Sorella, cioè detto Cesare nella mità della mia heredità, con l'istessa conditione, & patti di sopra espressi, & li altri fratelli nella altra mità pro equali portione, e così ancora morendo tutti li figli che nasceranno da lei, succedano dopò la morte dell'ultimo gl'altri descendenti da detti figli di detta Signora Beatrice mia Sorella in perpetuo senza mai detratione in nullo caso di legitima, & trebellianica, che in ogni caso s'intenda prohibita.*

Litera Testamenti exhibetur.

An, si filius jure Legitimæ cesserit, filii hæres possit illã petere?

Cùm itaque fuerit Substitutioni apertus aditus, & quia Margareta sine filiis discessit, vocentur ad hæreditatem Substituti, exsurget Maria, Mariæ mater, hæres ab intestato, & ex paternis bonis legitimam Margaretæ suæ filiæ competentem requirit. Et Iudices, ante Resolutionem causæ, tres Quæstiones desiderant controverti & decidi; quarum est

Tres quæstiones, quæ resolutione indigẽt proponuntur.

PRIMA, *An posteriora, posita in Testamento verba, ne legitimam detrahat, ipsimet Margareta, an verò hæredibus eidem Margaretæ substitutis, præcipiant?*

SECVNDA. *An ex hypothesi, quod id præcipiant, censenda Margareta sit Iustinianææ Constitutioni* in leg. quoniam in prioribus, *renuntiasse, ex eo quod & testamentum paternum, & in illo prædictum præceptum, acceptavit & approbavit?*

TERTIA. *An facultas potestasq; removendi à legitima onera, quæ concipitur filiis, ad ipsorum hæredes ab intestato transmittatur: ac proinde in præsenti Casu, ad matrem Margaretæ, Mariam?*

Et

Et hæ sunt tres Quæstiones, quæ impræsentiarum specialem desiderant dilucidationem.

SECTIO III.

Prima Quæstio [An posteriora posita in Testamento verba, ipsimet Margaretæ, an verò hæredibus, eidem Margaretæ substitutis, præcipiant; Ne legitimam detrahant?] *proponitur, deciditur, & explicatur.*

Verba ambigua per proximiora non autem per remotiora restringuntur.

IVrisperiti, qui pro Maria ratiocinabantur, asserebant, prohibitionem illam detrahendi legitimam, in Testamento positam, non institutioni hæredis, sed substitutionibus censeri impositam: ea enim est verborum natura, ut ipsorum relatio fieri debeat ad proximè dicta, non autem ad remota, juxta tradita *per gl. in l. si idem cum eodem* §. *ultimo*, ff. *de jurisd. omn. judic.* idque procedit universim, seu consideretur favor, seu odium alicujus personæ: nam relatio debet fieri ad proximè, & immediatè nominatam.

Norunt id universi Grammatici; si enim Virgilii illos proponas numeros, & in ipsis

Victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat
Perculit, & fulva moribundum extendit arena.

Virg. lib. 4 Æn. Petrus Hispanus in suis Summulis hanc relationem appellationem nominavit.

Et, si interroges, quo epitheton *Bebrycia* referatur? vel, ut Hispanus Petrus loquitur, quo appellet? illud cum *gente*, quæ proximè legitur, & non cum *arena*, quæ prospectatur, compones. Hæc certa, & indubitata sunt; sed quia eò venit Iuniorum Iurisperitorum diffidentia, ut hanc ipsam chartam esse albam nolint credere, nisi Doctorum testimonio probaveris, nonnullos præclaros Scriptores subjiciā. Relationem enim ad proximiora, & non ad remotiora fieri, præter plurimos alios affirmat Peregrinus *cons. 38. vol. 2. num. 5.* Seraph. *decis. 606. num. 9.* Rot. Roman. *dec. 267. num. 3. & dec. 277. num. 8 par. 2. in novis. collectis* per Farinac. Et fieri non debet ad ea, quæ speciali indigent expressione, prout in legitima. *l. ita apud labeonem*, §. *hoc edictum*. ff. *de injur.* Affl. *decis. 111. num. 9.* Menoch. *cons. 250. num. 49. tom. 3.*

An etiam clara & manifesta, sint Authorum testimoniis probanda?

De sensu congruo & parum congruo.

Præterea, ubi duplicem sensum habent verba, quorum alter incongruus est, & alter congruus; restringi ad congruum debent. Si enim Episcopus dixerit Clericis, & Prætor laicis, *Ne ullus abeat cras ex civitate, sub pœna suspensionis præcipio.* Etsi *suspensionis* vocabulum erit æquivocum, & in Iure Canonico usu beneficii, aut etiam utriusque privabit Clericum; & in Cæsareo concernet patibulum, & reum privabit vita; tamen in Episcopi ore non comminatur mortem, nam ille neminem condemnat capite: & in Prætoris ore, non privat usu beneficii Ecclesiastici; nam hæc privatio ad Prætorem non pertinet. Ergo in præsenti Casu, cum pater in legitimam potestatem non habeat, si Testamenti verba admittant duos sensus, alterum, qui Testatorem intra terminos Patriæ potestatis contineat: & alterum, qui illum jubeat exorbitare; dispositionis verba ad eum restringi sensum debent, qui sit in disponentis potestate. Ita expressè *lex. Lucius.* §. *penult.* ff. *ad municipal. c. à nobis*, ubi Abbas *de sent. excom.* Bar. *in l. si quis sub conditione*, ff. *de condit. instit.* ita Castrens. *cons. 347. vol. 1. & 389. vol. 2.* Dec. *cons. 217. vol. 1.* Peregr. *de fideicom. art. 36. num. 83.* Qui omnes subscribunt Iuliano *lib. 87. Digest.* dicenti. *Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.* Et est Regula LXVII. Iuris Civilis.

Vox suspensio aliud significat dicta à Pratore & aliud dicta ab Episcopo.

Si dicat aliquis prorsus superfluam esse hujusmodi prohibitionem respectu substitutionum transversalium; iis enim nullum jus ad legitimam competit. Poterit responderi, non omnes, qui Testamenta condunt Iuris apices percallere perfectè: & ideò potuisse non filiæ, sed substitutis, licèt superfluè, eam prohibitionem fieri, si falsa credulitate delusus eam Testator necessariam putaret.

Possunt & solent in Testamentis poni clausula non necessaria.

Sed respondebatur pro fratribus de Valignano, non solùm ridiculam, sed à Principiis Iuris omninò alienam esse, quoties id contenditur, ut prohibitio detractionis legitimæ potiùs sit referenda ad casum, qui de Iure non potest effectum sortiri, quàm ad eum, qui Iure ipso validus est, cum uterque eadem sit contentus oratione: onus namque eatenus præsumitur injunctum hæredibus potiùs ab intestato, quàm filio, ut substitutio comprehendat legitimam, quatenus actus non continet in se Iuris, seu verborum repugnantiam, ut post Imol. Paulum Alex. & alios notat Hieron. Gabr. *cons. 117. à num. 31. lib. 1.* scitur namque interpretationem verborum esse faciendam ut actus valeat. Ergo, si detur duplex sensus & juxta alterum valet Fideicommissum, & juxta alterum non valet; cum constet Testatorem voluisse Fideicommissum instituere, censendus est eo sensu loqui, qui ejus voluntati non noceat, sed eam confirmet potiùs,

Si dentur duo: alter, qui prohibere possit, & alter qui non possit, an prohibitio de primo, & non de secūdo intelligenda sit?

Mens Testatoris est, ut illud Fideicommissū valeat. Ergo quæcumque interpretatio, quæ contra Fideicommissi valorem sit, erit extra voluntatē Testatoris.

&

& felicius ad effectum perducat. Ita, & quidem eleganter Ruin. *conf.* 185. *vol.* 2. sequitur Gabr. *loc.cit.nu.*33. & relationem ad casum, cujus respectu non sit inutilis, nec patiatur superfluitatem manifestam, *l.*1. *de admin.tutor.l.quod Labeo.,de Corbonian.edict.* latè Cravet. *conf.*701. *num.*42. *vol.*4. & tunc ad proxima, quoties sunt ejusdem speciei, *l.*1.§. *alienatio*, ff. *quand. act.de pecul.l.Plautius, de aur.& argen.leg. l. si idem cum eodem*, §. *fin. de jurisd. omn. judic.* Clementina 1.§. *ad hoc praben.* Bellamer. *conf.*3.*num.*13. Cravet. *conf.*612. *num.* 6.*vol.*4. Alex. *conf.*204.*num.*5.*vol.*2.

In dubio, An personam, an verò hæreditas gravanda sit?

Confirmatur; quia quando onus ita indeterminatè ponitur, ut ex verborum contextu discerni nullo modo queat, an personale sit, aut reale? hoc est, an hæredem ipsum, an verò hæreditatem gravet, communis apprehensio hominum jubet, ut hæreditas, non autem persona gravetur. Ita Ruin. *conf.*97.*col.fin.vol.*2. unde bene ad propositum scribit Bald. *conf.*279 *vol.* 1. quod onus impersonaliter impositum post aliquos substitutionum gradus, censetur injunctum omnibus gradibus, & in omnibus est exsequendum, sequitur Ruin. *conf.*137.*num.*6.*vol.*3. & comprobat Gabr. *loc.cit.nu.*4.

Verba clara nō indigent interpretatione aut restrictione.

Quod, si alicui hæc doctrina non placeat, dicam verba clara & in terminis ipsis restricta, neque expositione, neque ulteriori restrictione indigere: addamque Testatorem verbis usum fuisse clarissimis, Restrictionemq; aliquam non patientibus, ibi. *Senza mai detrattione in nessuno caso di legitima, o trebellianica, che in ogni caso s'intenda prohibita*; quæ quidem verba omnes casus comprehendunt, nec magis unum, quàm alium; habent præcisam naturam; nullam admittunt Restrictionem, & important præcisam executionem, latè prosequitur August. Barbos. *de diction. usufreq.dict.*140.*per totam*.

Legitimæ detractio est Margaretæ interdicta, ergo totam ipsa hæreditatem a divit & ut fideicommissaria possedit. At Margaretæ mater, hæres ab intestato, non habet jus in ea, quæ Margareta ut fideicommissaria possedit. Ergo non potest illud fideicommissū decircinare.

Confirmatur: quoties enim facta est filio puberi, prohibitio detrahendi legitimam non censetur facta substitutis, sed legitimis hæredibus, ut post alios testatur de communi Galtaula *in l. Centurio num.* 409. *de vulg.& pupill.* Mantic. *de conjectur. lib.*8.*tit.*3.*num.*6.*&* 8. Peregr. *de fideic.art.* 12.*num.*20.*&* 27. Caroc. *dec.*70. *nu.*5. Verus igitur illorum verborum sensus hic est, ut legitimæ detractio censeatur Margaretæ filiæ institutæ prohibita, cui debetur; eo quod privatio necessariò præsupponit habitum, Trebellianica verò, quia filiis primi gradus prohiberi non potest [ad text. *in l. jubemus*, C. *ad Trebell.* ubi Bald. & Salicet. *per eum text.* eamque veriorem opinionem esse dicit Dec. *conf.*81. *num.*3. & *conf.*227. *num.*5. Guid.Pap. *dec.* 51. Gabr. *conf.*93. *num.*26.*lib.*1. Covarr. *in Cap.Raynaldus*,§.3. *nu.*6. *ante finem, de testam.* Vnic. de Franch. *dec.*11. *num.*10. *& seqq.* Fachineus *libr.*12. *contr.cap.*11. licet eam sententiā validè impugnet Menoch. *conf.*164.*num.*23.*lib.*2.& *conf.*1141. *num.* 17. quam itidem veriorem esse dixit Alex. *conf.*67.*libr.*1. & post multos, quos refert Honded. *conf.*59. *num.*37. *vol.*1.] consequitur, ut prohibita censeatur substitutis ipsis, quo sensu admisso salva redditur ratio recti sermonis testatoris, salvaq; legum dispositio.

Quid tandem, si adhuc aliquod maneat dubium dicendum sit?

Præterea, ut nil maneat intactum, assero in sententiarum contrariarum concursu manutenendum eum, qui possidet. Cum ergo Fideicommissum in possessione sit, & legitimam ipsam includat, sine multorum injuria non poterit decircinari. Ergo sicut illud Margareta possedit, sic ad substitutos hæredes debet illud transire.

SECTIO IV.

Quæstio secunda (An Margareta Iustinianæ Constitutioni *leg. quoniam in prioribus*, acceptando & approbando testamentum paternum, renunciaverit?) *reponitur & examinatur.*

Quid requiratur, ut filius legitimè cedat jure, quod per leges adquireret?

PRobavimus legitimæ detractionis ab hæreditate prohibitionem, superest modò ostendere Margaretam hanc prohibitionem ipsam acceptasse legitimè: mens enim Testatoris fuit, matrem & cæteros substitutos per filiam, cui legitima debebatur, suæ ultimæ voluntati consentientem, ab illius legitimæ omninò prætensione excludere.

Debet scire, quid faciat, non tantùm in genere, sed in particulari.

Et quidem ut Testamenti approbatio sit valida duo sunt necessaria. Primum, scientia certa, & individualis prohibitionis prædictæ, & reliquorum in testamento contentorum, nec enim sufficit simplex, & generica approbatio. Ita DD. *in l.de his, ff.de transact.* Ruin. *conf.*91.*num.*10. *libr.*1. Cardinal. *conf.*44. *num.*3. Tiraquell. *ad l. connubial.glos.*8. *num.*183. & decisum per Rotam Roman. refert Farinac. *dec.* 95. & requiritur, quod quis habeat plenam notitiam sui præjudicii *ex gl.celebri in c.concertationi, verbo non consenserit, de appellat.in* 6. Alex. *conf.*114.*nu.*4.*vol.*1.& scientia debet esse plena & certa juris, & facti, Bald. *in l.mater.num.*4.*&* 5.C.*de rei vind.* Ozasc. *dec.*179.*nu.*13.*&* 17. Paril. *conf.*47. *num.*97.*libr.*1. latè Socin. *conf.*159.*col.penult.lib.*2. Menoch. *de recuper.possess.remed.* 15.*num.*123. Castillo *d.c.*107. *ex num.*53.

Debet habere juris & facti scientiam.

ad

ad 70. latè Giurba *dec.* 105. *nu.* 12. Et ratio est clarissima: quia, si nihil volitum, quin præcognitum, de circumstantia, quam nescivit, non potuit filius deliberare.

Debet illud onus expressè & in individuo acceptare.

Secundò non sufficit, quod omnes filius circumstantias cognoverit; sæpè enim, quæ cognoscimus, non adprobamus. Requiritur ergo, quod non solum sit approbatum expressè testamentum paternum, sed specificè, & individualiter quoad onus impositum legitimæ, quia simplex ipsius approbatio non extenditur ad jus quod competit filio in legitima, ita post plurimos tenet Peregr. *de fideicom. art.* 36. *num.* 87. & cum aliis. Sequitur Fusar. *de substit. qu.* 296. *nu.* 91. est enim specialiter constitutum favore legitimæ, ut non sit sufficiens generale pactum, sed requiratur expressa ipsius renunciatio, *ad text. in l. si quando*, §. *& generaliter*. C. *de inoff. testam.* ubi Classici omnes, & latè comprobat Roderic. Suar. *in d. l. quoniam in prioribus, ampliat.* 8. *per totam*, Vinc. de Franch. *dec.* 20. *num.* 6. Castillo post infinitos, quos allegat *d. cap.* 107. *num.* 54. *cum seq.*

In generali renunciatione nō intelligitur Legitima.

Hæc autem duo intervenisse in hujusce testamenti approbatione certum est. Nam quoad scientiam attinet, scitur paternum ipsum testamentum filia instante, eademque præsente, & audiente fuisse apertum, lectum & publicatum, ex quo actu plenam illam scientiam à Iure desideratam resultare non est ambigendum, ut advertit Sfort. Odd. *in repet. l. qui Romæ*, §. *duo fratres qu.* 3. *art.* 6. *num.* 98. Quo verò ad approbationem constat de ea his verbis. *In omnibus & singulis ejus partibus cum conditionibus & oneribus in eo contentis, prout sibi à Iure permittitur*; quibus verbis compertum est censeri expressè, & specificè approbatam prohibitionem legitimæ, & fideicommissum eam afficere, ut post Bart. Angel. Rip. & alios esse verissimum, & exploratissimum dixit Ruin. *cons.* 56 *nu.* 6. *&* 12. *vol.* 2. bis ita judicatum refert Peregr. post alios *de fideicomm. art.* 36. *num.* 89. sequitur Fusar. *d. qu.* 296. *nu.* 93. receptam, & magis communem dicit Turret. *cons.* 81 *n.* 22. *lib.* 1. Petra *de fideicom. qu.* 15. *nu.* 119. D. Mercurial. Merlin. *de legitim. lib.* 3. *tit.* 2. *qu.* 9. *num.* 35. *&* 38. Balthax. Tomas. *de renunt. legit. cap.* 16. *num.* 89. latè Gallerat. *de renunt. cent.* 1. *renunt.* 47. *num.* 15. *&* 21. & novissimè post alios sic decisum refert D. Consil. Marcian. insignis Iureconsultus, & collega noster *cons.* 25. *num.* 5. & Peralt. *in repet. l. cum Patronus, de leg.* 2. *nu.* 13. existimat, satis esse, si filius sciens gravamen appositum, illud approbaverit, sive verbis expressis, sive tacitè per aliquem actum facti, ut potè, si proprium nomen approbationi subscripserit; aut hæreditatis, quam sciebat Fideicommissi onere gravatam, possessionem adierit: aut aliquid simile fecerit. Cald. Pereyr. *de jur. emph. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 31. *&* 32.

Quomodo probetur oneris impositi admissio?

Approbatio verbis & factis potest fieri; loquimur enim aquè verbis, ac factis.

Id quod fortius procedit, ubicumque filiæ approbatio nonnisi ad legitimæ detractionem referri potest, quo casu generalis quamtumvis renunciatio habet vim specialis & individuæ, ita receptum apud nostrates dixerunt Gabr. *comm. conclus. tit. de legitim. concl.* 8. *nu.* 16. Menoch. *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 196. *nu.* 23. Mantic. *de conjectur. lib.* 7. *tit.* 8. *num.* 11. Peregr. *de fideicomm. art.* 36. *num.* 101. Mangil. *de imputat. qu.* 91. *num.* 13. Rota Romana coram Sanctiss. Ludovisio *dec.* 539. *num.* 15. Surd. *de alimen. tit.* 9. *qu.* 15. *num.* 16. Morot. *cons.* 9. *num.* 24. Balthax. Thomas. *loc. cit. num.* 9. Paul. Gallerat. *ubi supra nu.* 9. Cancer. *variar. tom.* 3. *tit. de pact. cap.* 7. *num.* 97. *cum seqq.* Fontanell. *de pact. nuptial. tom.* 1. *claus.* 4. *glos.* 24. *num* 42. *&* 43. Tiraquell. *ad ll. connub. glos.* 7. *nu.* 128. *cum seqq.* D. Reg. Rovit. *dec.* 56. *nu.* 10. *&* 11.

Ubi propter unicam circumstantiam petitur hæredis approbatio, illa approbatio ex hoc capite ad illam necessariò restringitur

Ad approbationis valorem legitimam ætatem requiri Adversarii asseverant: negantque illam habuisse Margaretam.

Respondemus nil obesse approbationem illam testamenti paterni fuisse factam à Margareta, licet pubere, minore tamen decem, & octo annorum; nam minor non restituitur adversus actum in sua evidenti utilitate gestum, & proinde actus ipse sustinetur omninò, quamvis ex incerto futuro eventu damnosus posteà eveniret, cum quisque pater familias actum gerere teneatur inspecta præsenti utilitate, prout disertis verbis respondet Iureconsultus *in l. verum*, §. *sciendum, de minor.* & communiter receptum dicit Sfort. Odd. *de integr. restit. par.* 1. *qu.* 4. *art.* 5. *nu.* 23. *&* 28. Et hoc ipsum clarissimè probari potest. Quoniam restitutionis beneficium, quod Minoribus concedi solet, eorum supponit in contractuum celebrationibus imprudentiam. At hæc ratio cessat, quando contractus alicujus celebratio fuit ad evidentem minoris ipsius utilitatem. Ergo & cessat tunc restitutionis beneficium, quod in aliis casibus concedi solet.

Ubi evidens fuit minoris utilitas, non datur restitutio, etiamsi contractus posteà damnosus sit.

Et quidē negare nolo esse nocivā filio institutionem si denominetur hæres in minori parte quam est legitima, tunc enim jure poterit supplementum aut ipsam legitimam petere, nam scitè Angelus *in summ. verb. legitima. nu.* 2. scribit. [Quid, si filius instituatur in minori parte? Respondeo, quod nihilominus aget usque ad sup-

Ostenditur fuisse valde utile Margaretæ illud gravamen acceptare.

supplementum, *leg. omnimodo.* quia hæc legitima datur in bonorum subsidium de Iure Naturæ.] At hæc consideratio locum non habet in hoc casu: certum est enim illam Testamenti paterni approbationem fuisse omninò Margaretæ proficuam, & utilem, utpotè cui ob agnitum onus prohibitionis legitimæ, lucrum opulentæ hæreditatis plusquam quadraginta mille aureorum quæsitum fuit: quo casu, non jam verior, sed absolutè vera est doctrina existimantium, valere patris dispositionem sive onus injunctum legitimæ, eamque cum residuo bonorum restituendam esse fideicommissario, cujus sententiæ author fuit Raphael Cuman. *in l. cohæredi, §. cũ filio, nu. 2. de vulg. & pupillar. & in l. in fideicommissariam, nu. 15. ad Trebell.* & *in cons. 25. col. ult.* quem post multos secutus fuit Menoch. *pluribus locis*, & in specie *in cons. 1141. vol. 12.* ea præcipua ratione, quod filius conqueri non possit de injuncto legitimæ onere, quando pater plus, vel tantundem ei reliquit: scitur namque filium posse etiam in re propria gravari, quando ei ultra legitimam relinquitur: *ad tex. in l. filius fam. §. apud Marcellum, de legat. 1.* & *in l. Imperator. §. si centum de legat. 2.* tenet Fabian. *in auth. novissima nu. 169. C. de inoff. testam.* Surd. *de alimen. tit. 2. qu. 15. num. 180. & seqq.* D. Mercurial. Merlin. *de legit. lib. 3. tit. 2. qu. 7. nu. 5. & 6.* Vinc. de Franch. *dec. 293. in fine* & aliis adductis probat Fusar. *de substit. qu. 296. nu. 70.* & decisum refert Mastrill. *dec. 181.* D. Marcian. *d. cons. 25. num. 9.* Et casus hoc poterit exemplo explicari. Titii filius habebat domum, quæ valeret 500. aureis, legitima adscendebat ad 100. & Titius testamentum condidit per hæc verba, *Constituo hæredem universalem Sempronium filium meum, sub onere quod domum illam suam donet cognato meo Toribio*. Ecce per testamentum in re propria gravatur, si illud acceptet. Et in hoc scitè casu inutilem cautelam existimat Ludovic. *dec. Lucen. 28. ex nu. 51.* ut filius relictum acceptet, & onus rejiciat, & quod incompatibile sit, ut filius simul, & semel legitimarius sit & universalis hæres, ut benè observat Gravell. *dec. Dolan. 61. num. 12. cum seqq.* & videtur tenere Surd. *de alimen. tit. 2. quæst. 15. num. 181.*

An possit filius in re propria gravari?

Poterit, si gravamen acceptet.

An simul & semel hæres universalis, & legitimarius esse possit?

Sed dices, nihil certi concludi, nec data fuisse fundamenta, ex quibus possint Iudices ad definitivam venire. Nam Cumani sententia, cui videtur nostra resolutio inhærere, non nisi incerta, & ut plurimum probabilis est; validè enim impugnatur ab Alexandro *in d. l. in fideicommissariam*, & ejus sequacibus, quos ad unguem recenset D. Reg. Rovit. *cons. 61. libr. 2.* qui amplius testatur fuisse per Sac. Cons. judicatum secundum opinionem Alexan. & Fusar. *loc. cit. num. 71.* nihilominus tamen data pro probabili utraq; sententia, de quarum viribus non est in præsenti necessariò disserendum; adhuc non sunt illæ contrariæ: nam Cumani sententia procedit ex hypothesi, quod filius paterni testamenti dispositionem acceptarit: & altera nihil supponit: quoniam in nostro casu, si nulla approbatio paterni testamenti intercederet, tunc, ut Gravell. *loc. cit.* affirmat, filia hæres universaliter instituta posset legitimam rejecto onere eidem imposito detrahere, si id fecit ante actum præjudicialem agnitionis, & tacitæ approbationis testamenti paterni, ad eam tantummodò fine onere consequendam, non verò ad hoc, ut possit consequi ultra legitimam id quod à testatore est relictum, & rursus ejus impugnare dispositionem, ita advertit D. Mercurial. Merlin. *de legit. d. tit. 2. qu. 7. num. 26. vers. sed respondetur*, & latius comprobat Castill. *d. c. 107. nu. 64. cum seqq.*

An fundamenta nostræ doctrinæ sint sufficientia, ut sententia in tribunali definitiva proferatur?

Authores, qui contrarii videntur, conciliantur.

Sed, quia sumus in casu quem Cumanus considerat, respondemus, agi omninò debere de Testamento, in quo Testator præcipit filio suo, ut hæreditatem cum onere accipiat, adjecta clausula illa resolutiva, sive annullativa, quod aliàs legitima sit contentus, & hæreditate privatus: quo distinctionis fœdere diffidentium sententias conciliat Angel. *in §. prohibemus, Auth. de trient. & semiss.* quem sequitur D. Mercurial. Merlin. *d. libr. 3. tit. 2. quæst. 8. num. 10.* & Surd. *de alim. quæst. 15. tit. 2. num. 186.* Quæ quidem clausula resolutiva, licet expressè in Testamento non legatur, virtualiter tamen continetur illis verbis *nunquam & nullo casu*, quæ eandem vim habent, juxta tradita per Ioann. Bernardinum Cantera Matienz. *ad l. 1. gl. 4. num. 18. in fine tit. 4. libr. 5. recopilat.* Ozasc. *decis. Pedemon. 165. num. 14.* cum aliis relatis per Barbos. *de dict. usufreq. dict. 240. num. 15.* Ex quibus videtur dicendum, Mariam actricem excludendam esse omninò à petitione legitimæ prædictæ ex persona Margaretæ ejus filiæ, quæ testamentum paternum cum onere injuncto expressè approbavit.

Quid resolutivè in suo testator testamẽto voluerit?

Quo modo ejus voluntas percipiatur?

SE-

SECTIO V.

Quæstio Tertia (An ex suppositione, quod sufficiens approbatio non fuerit, potestas removendi à legitima onera, quæ conceditur filiis, ad eorum hæredes ab intestato transmittatur: ac propterea nunc ad matrem Margaretæ Mariam?) *resolvitur, & dilucidatur?*

An legitima transeat ad filii hæredes sine onere?

SVnt in hac Quæstione duæ diversæ Jurisperitorum sententiæ. Nonnulli enim existimant permitti etiam hæredibus quod filio; & probant, Quia detractio illa oneris impositi in legitima fit ipso jure & legis ministerio *l. fin. C. de liber. præter. l. fin. C de repud. hæredit.* ideoque sicut transit in filium legitima absque onere, quasi illud impositum non fuisset, ita debet, & ad hæredes ipsius pervenire, per quos terminos hanc partem defendunt Facchin. *contr. jur. lib.* 12. *cap.* 10. Farinac. *cons.* 159. *n.* 46. *&* 59.

Libertus portionem patrono debitam nõ potest gravare onere fideicommissi.

Alii decidunt contra: quoniam sententia præcedens, ut existimant, ex diametro textui, qui expressus videtur *in l. cum patronus* 28. *de legat.* 2. ubi casus proponitur de patrono hærede instituto à Liberto suo, cum onere fideicommissi in portione sibi debita: respondet autem Consultus ad fideicommissum non teneri: quod si portio illa ad alium incipiat pertinere, hunc teneri eam restituere vigore fideicommissi, ea generica ratione, quia privilegium rejiciendi onus à legitima est personale ejus, cui portio ipsa debetur; quod quidem ad alium pertinere non debet, quam celebrem dispositionem non magis in patrono procedere, quàm in filio, ex identitate, seu potiùs majoritate rationis DD. omnes fatentur. Ergo virtute hujus doctrinæ, si Margareta onus fideicommissi in legitima sibi debita impositum recusaret, uteretur suo jure, & illa portio tali onere illa vivente non gravaretur, at eadem mortua illo onere afficeretur, nam privilegium illud personale desineret. Et pro hac doctrina, & rationum paritate præter Baldum, Castrensem, & alios antiquiores, citari solent Peralta *in d. l. cum patronus, num.* 17. *& seqq.* Vasq. *de success. creat.* §. 10. *num.* 423. *per tex. in l. final.* C. *de legat.* 1. Emanuel Acosta *in cap. si pater, p.* 1 *verbo legavit. num.* 14. *de testam. in* 6. Rodericus Suarius *in l. quoniam in prioribus.* 1. *limitatione, num.* 19. & *limit.* 4. Surd. post alios, quos congerit, *cons.* 412. *num.* 47. *&* 48. *vol.* 3. & 458. *num.* 27. *vol.* 4. Gratian. *discept. forens. cap.* 983. *num.* 24. *vol.* 5. Marta *de success. legal. tom.* 2. *p.* 4. *qu.* 21. *art.* 11. *num.* 10 Iacob. Cancer. *tom.* 2. *var. cap.* 2. *de invent. num.* 103. *& seq.* ideò Baldus *in d. l. cum patronus* eleganter ait, *quod mutatione personæ, mutatur etiam nomen legitimæ, & onus illi impositum habetur pro non scripto quo ad eum tantummodò, cui de jure debetur legitima absque onere, non autem respectu ejus, qui succedit legitimario*, idemque tenet Paulus de Castro *ibidem*, & mordicus defendit Roderic. Suar. *in d. l. quoniam in prioribus, limit.* 4. Vasq. *loco proximè cit.* Acosta *in d. c. si pater. verbo legavit, no.* 14. Marta *ubi supra*, Surd. *d. cons.* 458. *num.* 26. & rursus *cons.* 541. *num.* 28. Gregor. Lopez *ad l.* 11. *tit.* 4. *p.* 6. *verbo libremente*, & plures in hanc rem cumulat Mastrill. *dict. decis.* 181. ubi refert pro hac opinione judicatum.

An eodem modo de legitima filiis debita philosophandũ sit?

Consideretur bene ista rationis paritas.

Firmat doctrinam hanc Ius Canonicũ, & consuetudo cõstans à Regibus & Principibus in Orbe Christiano approbata; nã, si vinea A. gabelas debeat solvere, & obnoxia contributionibus, ita ut possit à Civitate gravari, si tamen detur Clerico in titulum ut ad Majores Ordines promoveatur, fit libera; & tamen, si mortuo clerico, aut ad congruam dignitatem promoto, ad manus laicas transeat, non transit libera, sed cum onere, quod priùs habebat; &, si iterum patrimonii Ecclesiastici titulo alii designetur Clerico, sine oneribus illis transibit: non enim vineæ, sed personæ (nempe, Clerico) est concessa illa immunitas. Quoniam, ut singulari libro *de dotis repetitione* (& etiam libro *de adsignatione libertorum*) Paulùs ait, *In omnibus causis id observatur. Vbi persona conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat*. Quæ verba tanti fecerunt Iuris Compilatores, ut *nu.* 68. loco Regulæ proposuerint Iudicibus, jusserintque ad eam in tribunali pronunciari. Quam ob rem in illa vinea Clerico in patrimonii titulum donata, quia personæ conditio (nempe, dominum esse Clericum) locum facit (immunitatis) beneficio, deficiente ea (personæ conditione: puta, si eadem vinea ad manus sæcularis trãseat) etiam (exemptionis) beneficium deficiet. Ergo similiter de hæreditate à Ioanne Bernardino in Margaretam filiam suam debebimus philosophari. In hac autem hæreditatis massa una portio est legitima, alia est quæ præter legitimam complet hæreditatem. Hanc posteriorem partem posse gravari à Testatore Fideicommissi circumstantia certum est: & de priori disputatur tantummodò. Et respondetur illam ipsam ad Margaretam Ioannis Bernardini filiam, & ea mortua ad alios hæ-

Bona, quæ oneribus civilibus in manu laici gravabantur, si Clerico in patrimonii titulũ ut ordines suscipiat, adsignentur, fiunt exempta: & si iterum ad laicos manus redeant oneribus rursus gravantur.

Proponitur Iuris Regula LXVIII.

Et Casui præsenti applicatur.

hæredes (collaterales) transmitti. In Margharetæ manibus ab omni onere Fideicommissi posse eximi non enim gravari legitima potest filia invita: cæterùm, si ad alias manus transeat, carere hoc privilegio, nam ex Iuris Regula LXVIII. in bonis, in quibus personæ conditio (nempe, quod filia sit) locum facit beneficio (nempe, quod habeant rationem legitimę, & non possint à patre Fideicommissi circumstantia gravari) in eisdem bonis, si personæ conditio deficiat (puta, si ad alium qui non sit filius transeant, jam non habebunt rationem Legitimæ) ac propterea beneficium (immunitatis) deficiet (non enim habebunt, cur non possint in patris testamento Fideicommissi circumstantia gravari.)

Quid possit, & quia non possit Fideicommissi circumstantia gravari?

Consideratis utriusque Opinionis momentis oculatissimi Iurisprudentiæ Professores hærent, & asserunt utramque videri probabilem. Ita Castillus *d.c.* 107. *num.* 72. *&* 73. *vers. verè tamen.* Et alii.

An utraque sententia sit probabilis?

Ego autem rem esse claram omninò judico, & implicari multis textibus, quę posset expediri perpaucis. Considera Conclusiones sequentes. Et sit

PRIMA. *Sunt in Iure sententiæ latæ, & sunt etiam ferendæ.* Et hæc doctrina, non solùm quoad rem, sed quoad modum loquendi est inter Canonistas communis, qui excommunicationem esse dicunt aliam latæ, & aliam ferendæ sententiæ. Prior, ipso facto, ante omnem sententiam Superioris incurritur: posterior verò Iudicis sententiam expectat. Habetur etiam hæc doctrina apud Iuristas; nam sunt pœnæ, quæ ipso jure; & sunt, quæ per sententiam incurruntur. Nam in læsæ Majestatis Divinæ aut Humanæ peccato perdit ipso jure omnium bonorum possessionem Hæreticus, Perduellis, &c. Ita *leg. manic.* l. *cog. c. de haret.* Quemada *in Quæstionib. Fisc. quæst.* 7. *num.* 6. Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resol.* 1. §. *Tertia*, & *tract.* 8. *resol.* 92. Cotonius *verb. Hæreticorum pæna. num.* 3. & 7. In aliis autem culpis lege merè pœnali interdictis, ante sententiam Iudicis nemo solvere mulctam tenetur. Est communis: & multos ex ea casus apud Cotonium *in summ. verb. restituere. num.* 18. 19. *&* 20. in specie resolutos reperies. Et, quia utrumq; dilucidare potest, Casum subsequentem adjungo.

De lata, & ferenda sententia.

De excommunicatione.

De crimine læsæ Majestatis.

De aliis criminibus.

In Civitate N. sub pœna mille regalium applicandorum fisco, pugiones interdicebantur. Accusatur Titius, & qui condemnari deberet, à Iudice contra leges absolvitur. Et quæritur, An prædictus Iudex ad restitutionem teneatur.

An Iudex, qui injustè absolvit reum, teneatur ad restitutionem?

Cotonius *loc. cit.* sic respondet. [Denique nec (tenetur ad restitutionem) Iudex ad talem pœnam, prout de Iure, non damnans, ut probabiliter Tannerus *in* 2. 2. *disp.* 4. *quæst.* 6. *dub.* 2. *num.* 18. contra Layman *cap.* 5. *num.* 7. Et in specie de Inquisitore qui Semphronium, hæreticum, cujus bona confiscari debebant, injustè & contra regulas Iuris absolvit, Moura *de sensal. sect.* 3. *cap.* 1. *num.* 35. Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 52. §. *Notandum* & *ibid. tract.* 6. *resol.* 35. §. *Tertiò*, & *part* 4. *tract.* 6. *resol.* 108. Et ratio est: quia in his casibus non delinquunt contra Iustitiam Commutativam, sed contra legalem. &c.] Interim in duobus istis casibus (Titii & Semphronii) summam ego differentiam reperio. In primo enim Tannerus bene philosophatur, nam ante Iudicis sententiam illa mulcta, quam esset soluturus Titius, si condemnaretur, non pertinebat ad Fiscum: quam ob rem iniquitate sua ille Iudex non privat Fiscum aliquo dominio (vel aliqua re, in qua habebat dominium) sed facit, ne Fiscus dominium adquirat. In casu autem altero adlucinatur Moura & Diana & Coronius cum ipso: nam, si hæresis rerum omnium dominio reum spoliat, & illud in Fiscum transmittit, Iudex, qui Semphronium absolvit, privat Fiscum re, quæ jam ante sententiam erat Fisci: ac propterea tenebitur ad restitutionem. Vide Andream Iserniensem *cap.* 1. *verb. sancimus. nu.* 9. *vers. sive autem dicatur*, quem etiam *n.* 30. D. Merlinus adducit.

An, & quando Fiscus ante Iudicis sententiã dominium adquirat: & quãdo nõ adquirit?

SECVNDA. *Legitima à reliqua hæreditate non est ex rei natura, non ipso Iure separata & discreta: Ergo est ab homine separanda.* Quoniam in nostro Casu. Si Testator bona ad triginta millium aureorum valorem relinquebat, & illa Fideicõmissi onere jubebat affici. Tunc omnia hæc bona essent hæreditas, & non daretur Legitima. Cæterùm, si filia admittere gravamen nollet, & hæreditatem recusaret; tunc locum haberet divisio, & tertia bonorum pars vocaretur *Legitima*.

An, & quando legitima ab hæreditate separetur?

TERTIA. *Si filius recusat hæreditatem, ob gravamen appositum, & est cõtentus Legitima, ad alios defertur hæreditas, nec est liberum filio posteà mutare consilium & repudiatam hæreditatem acceptare.* Et idem dicendum contra est, *Nam, si admittit hæreditatem & gravamen, non poterit posteà opinione mutata hæreditatem repudiare, & Legitimam à gravamine liberam eligere.* Probat id Iuris Canonici Regula XXI. *Quod semel placuit, ampliùs displicere non potest.* Cujus rationem exhibet Regula XXXIII. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.* Quam Layman *libr.* 3. *tract.* 4. *cap.* 14. *num.* 3. & *libr.* 4. *tract.*

An filius, si acceptavit, aut non acceptavit hæreditatem, possit posteà mutare consilium?

2. *cap.*

2.*cap.*12.*num.*10. & alii Viri docti dilucidant. Firmat id lex, *Cùm Patronus* (non enim debet contra nos sed pro nostra conclusione adlegari) ibi enim expressè dicitur, Patronum in portione, sibi ex jure debita, non teneri fideicommissi acceptare gravamen, & posse portionem illam acceptare, & gravamen respuere: quod si illam acceptare noluerit, tūc illa alteri cohæredi accrescet, & iste non poterit illam portionem fideicommissi pondere exonerare. Qam ob rem ex lege hac in nostro casu colligitur Margaretam in portione quæ legitimæ nomine sibi debetur non teneri fideicommissi acceptare gravamen. Et si, hæreditatem ipsa totam & suam legitimam renuerit & habere noluerit, ad alium hæredem eam transire cum fideicommissi gravamine; privilegium enim filio concessum à Natura vel Iure est personale, & ad cognatos aut amicos, à Testatore ad hæreditatem vocatos, non extenditur.

leg. Cum Patronus. libro Digestorum XXXI. Infortiati VII. num. 28.

Privilegium legitima personale est, & ad cognatos non extenditur.

Stando igitur paritati à lege *Cum Patronus* desumptæ, ubi filius recusat hæreditatem, in eam alii jus statim adquirunt, & posteà hos ipsos nequit filius pro libitu jure jam adquisito privare.

Vbi autem filius admittit hæreditatem, onere Fideicommissi affectam, tota afficitur isto gravamine; adeoque illa etiam pars, quæ vocaretur *Legitima*, si hæreditas repudiaretur. Ergo post hujusmodi acceptationem hæredes fideicommissarii etiam in illam partem habent jus, nec adquisito jure possunt pro filii arbitratu privari.

Si semel hæreditas fideicommissi onere afficitur, non poterit posteà hoc onere privata authoritate liberari.

Corollarium. *Ergo Maria, Margaretæ mater, partem quæ fuisset Legitima, si Margareta hæreditatem recusavisset, non potest onere Fideicommissi exsuere, & ab hæreditate separando in partem, quæ potuisset Legitima vocari, convertere, illamque adquirere, ut hæres Margarethæ immediata.* Patet clarissimè & Regula LXXIX. *Quia nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi competit.* Azor *tom.*2. *fol.* 622. *q.* 14. *libr.*4. *cap.*3. fusè Layman *lib.*1. *tract.*4. *cap.*6. *num.*6. & *li.*3. *tract.*5. *cap.*7. *num.* 15. & alii. At Margareta post testamenti paterni acceptationem, non amplius habuit jus ad legitimam, nec potuit tertiam partem à cæteris bonis hæreditatis separare. Ergo potestatem, quam non habuit, in Mariam matrem suam non transmisit. Hæc aliunde non habet, quid possit prætendere. Igitur ad illam tertiam bonorum partem, quæ potuerat esse Legitima & non fuit, nullum prorsus jus habet. Peralta *in d. leg. cum patronus. num.*7. & 13. Surdus *d. consl.*458. *num.*27. Cald. Pareyr. *ad titul. Institut. de inofficios. testam. in* §. *Sed hæc. num.* 89. Fachineus *libr.*12. *controvers. cap.* 12. Grivellus *d. decis.*61. *num.*15. & alii.

Resolutio totius difficultatis.

ARTICVLVS IX.

De Tribunalibus. *Nomina* Tribunal, Senatus, Consilium, & Concilium, *dilucidantur. De Iudice, Accusatore, Reo, & Testibus, qui sunt Personæ, quæ præcipuè in omni causa requiruntur.*

VERE, ut monet Philosophus, aliud est, unde nomen desumitur, & aliud quod nomen significat. Quod etsi exemplis clarissimis probari posset, sufficiet impræsentiarum paucas voces proponere. *Tres* nomen est numerale, notæ significationis. Quia autem Romanus Populus dividebatur in tres partes, quælibet ex illis tribus, nominabatur *Tribus*. Quæ vox tametsi sub initium esset indeclinabilis, & postularet ut *una ex* subintelligeretur, ita ut sensus esset, *una ex tribus*; successu temporis variationem admisit, & per Declinationem IV. *Tribus, us, ui*, & in plur. *Tribus, um, ubus*, inflecti occœpit.

De vocum Etymo.

Aliud est, unde nomen deducitur, & aliud quod nomen significat.

Vnde Tribus *dicatur?*
Quid significet?
An, & quo modo declinetur?

Multa sunt in Lingua nostra Nomina, quæ similem eclipsim passa. *Veintiquatro de Sevilla*, Latinè ad literam *Vigintiquatuor Hispalensis*, est unus ex viginti quatuor illis Senatoribus, qui illam Civitatem gubernant: illumque *Vigintiquatuórvirū* vocarent Critici, eo nimirùm modo, quo Romani olim *Duumviros*, *Triumviros*, &c. *Duumviratum*, *Triumviratum*, &c. nuncupabant. Erant Duúmviri, quando duo ad aliquod expediendum negotium legebantur. Livius libr.1. ab Vrb. *Duumviros facio, qui Horatio perduellionem judicent,*

Veintiquatro de Sevilla.

Vigintiquatuorvir.

Duumviri. Duumviratus.

Perduelliōnē judicare, quid sit?

dicent, hoc eſt, *qui Horatium in cauſa perduellionis judicent*. Cùm autem negotium committebatur tribus, *Triúmviri* vocabantur. Et Romæ fuerunt triplices, Capitales, Menſales, & Nocturni. Capitales criminalia expediebant; Pomponius de origin. Iuris leg. neceſſarium. *Triumviri Capitales conſtituti ſunt, qui carceris cuſtodiam haberent, ut Athenis.* Vndecim viri οἱ ἕνδεκα; *& cùm animadverti oporteret, interventu eorum fieret* Horatius Epod. 4.

Triumviri Capitales.

Vndecimvir. Athenienſes.

Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad faſtidium.

Triumviralia flagella.

Præfecti monetariæ rei vocabantur Menſarii, Livius. *Triúmviri Menſarii creati ſunt; hique nummulariis, & monetæ omnis generis & formæ cuſoribus præerant.* Nocturnorum intererat providere, ne aliqua noctu domus incenderetur. Cornelius Tacitus. *Triùmviri Nocturni, quòd ad incendium in via ſacra ortum tardè venerant à Tribuno plebis die dicta damnati ſunt.* Quia autem *Triumvir* eſt unus è tribus, Ovidius libr. 4. Triſt. Eleg. ult. pro definito definitionem uſurpavit; dixit enim,

Triumviri Menſarii.

Triumviri Nocturni.

Definitio pro definito poteſt poni.

Cepimus & teneræ primos ætatis honores,
Deque viris quondam pars tribus una fui.

Et poſt Cæſaris cædem, Octavius, Antonius, & Lepidus, qui reverà opprimebant Rempublicam, ut tyrannidem honeſto aliquo velarent (Hiſp. *encubrieſſen, deſmintieſſen, y disfrazaſſen*) nomine, dici voluerunt *Triumviri*, ut cenſerentur, publicam, & non privatam cauſam agere. Imminutus fuit numerus, & manſit nomen: ſi creviſſet, ſimiliter manſiſſet: & Hiſpali, ut exiſtimo, etſi creſceret numerus, nomen retineretur. Quoniam Muſicæ Scholæ pueri, quorum voces per notas ſuperiores decurrunt, qui *Tiples* nominantur Hiſpanicè, ſex olim erant, & ideò *ſeyſes* dicti; hodie ſunt plures (in Placentina Eccleſia ſedecim recenſentur) & tamen non mutarunt vocabulum. Et ante paucos annos illa trium Coronarum concordia, quæ *Fædus triplex* dicta (Hiſp. *la triplice liga*) retinuit nomen, etſi multi alii Principes in ſocietatem etiam admitterentur. Sic ergo ſimiliter *Tribus*, ſtando impoſitioni primæ, eſt una ex tribus Populi partibus, & nihilominus creſcente partium numero retinetur vocabulum: unde in Hebræorum Populo erant Familiæ duodecim, à duodecim Filiis Iacobi provenientes, quæ nihilominus *Tribus* nominabantur.

Triple. Diſcantus.

Seyſes.

Fædus Triplex La triplice liga.

Duodecim Tribus Iſrael.

N. B. Si vocis ſtaretur origini, idem eſſet, *duodecim tribus*, ac *duodecim tertias partes* dicere: tres autem, & non plures Totum habet.

A voce *Tribus* deducuntur *Tribunal*, *Tribunus*, *Tributum*, &c. Eſt autem *Tribunal* locus, in quo præſidet, qui jus tribubus reddit. Et jam per extenſionem locum, in quo judicatur, ſignificat, quibuſcumque jus & æquum dicatur. *Tribunus*, qui in plebeo Magiſtratu præerat: & *Tributum*, pecunia, quæ Populo imperata tributim (hoc eſt, per tribus ſingulas) pro cenſus portione ſolvebatur. Bene ergo Varro tributum deducit à Tribu; etſi non omninò rejiciendus ſit Feſtus, qui ait, *Tributum dictum eſt, quia ex privato in publicum tribuitur.* Hodie ſignificationis ampliatione, ut dicebam, omnia loca (civilia & Eccleſiaſtica) in quibus vel nobilibus vel plebeis adminiſtratur jus, *Tribunalia* vocantur. Et omnia quæ exiguntur à ſubditis *Tributa* generali nominantur vocabulo.

Quid Tribunal ſit?

Tributum, quid ſit, & cur ita dicatur?

Senatus à ſenectute dicitur, ut ſciamus non eſſe conferendam juvenibus hanc dignitatem. Interim Pater-conſcriptus, etſi eſſet juvenis, *Senator* vocabatur.

Senatus unde dicatur?

Quales Senatores eſſe debeant?

Conſilium non multùm diſtare à Senatu videtur, inquit enim pro Sextio Cicero, *Senatus, Princeps ſalutis, mentiſque publicæ.* Et Conſiliarii dicuntur, qui in rebus arduis & gravibus conſuluntur à Principe; & omnes ſimul ſunt mens & intellectus publicus, qui Principi omittenda, aut agenda proponit.

Quid ſit Conſilium?

Quale ſit munus Cõſiliarii?

Conciliare eſt ad concordiam reducere. Iunoni Æolus apud Virgilium Æneid. 1.

Conciliare, quid ſit?

Tu mihi quodcumque hoc regni, tu ſceptra, Iovemque
Concilias.

Et libr. 3. Triſt. eleg. 11. Ovidius,

Quique bovem Siculo fertur donaſſe Tyranno,
Et dictis Artes conciliaſſe ſuas.

Quid Concilium? & an, & quomodo differat à Conſilio?

Et hinc *Concilium* concordium perſonarum conſeſſus. Videtur Conſilium & Concilium ita inter ſe differre, ut profana illud, & hoc cæleſtia & divina concernat; canit enim Virgilius

Virgilius Æn. 10.

Conciliumque vocat Divum pater, atque hominum Rex.

Et hanc ob rem hodie conſeſſus Politicorum Patrum *Conſilium*, & Eccleſiaſticorum Patrum, aut Epiſcoporum congregatio nominatur *Concilium*.

Profectò in omni Tribunali (Senatu, Conſilio aut Concilio, in quo jus dicitur) quatuor requiruntur Perſonæ: videlicet, Iudex à Republica denominatus, qui pronunciet ex Iure: Accuſator aut actor, qui cauſam introducat: Reus, qui conveniatur: & Teſtes, quorum depoſitione Veritas cognoſcatur. De ſingulis in particulari diſſeramus.

Quænam Perſonæ in Tribunali requirantur?

MO-

MONITUM PROOEMIALE.

De Acceptione Personarum in omni Iudicio vitanda.

Προσωπο-ληψία. προσωπο-λήπτης. προσωπο-ληπτέω. λαμβάνω.

A Græcis dicitur Προσωποληψία Personarũ acceptio. Rom. 2. Ephes. 6. & Προσωπολήπτης Personarum acceptor, Act. 10 à verbo Προσωποληπτέω Rationem personarum habeo. Iacobi 2. Et hoc verbum à λαμβάνω deducitur, quod *accipere* importat. Aristoteles libr. 1. Ethic. Αὐτὸς μὲν θέλει λαμβάνειν διδόναι δὲ μή. *Ipse autem vult accipere; dare vero, non.* Est autem *Accipere personam* (si velimus ejus essentiã paucis verbis exponere) *attendere ad conditionem Personæ, nihil faciẽtem ad illud negotium.* Et hæc Acceptio est Realis aut Moralis: Moralisque in Philosophicam, Theologicamque subdividitur.

Acceptionis Divisio.

De Acceptione Reali. Quid ipsa sit?

Contingit Realis Personarum Acceptio; cùm quis, ut experientia docet, accedens ad mensam v.gr. in qua duo quos non cognoscit, & fortè nunquam vidit, de notabili pretio colludunt, & statim, nescio qua inclinatione duce, desiderat, ut iste lucretur & non alius. Et quidem in hoc desiderio reperio manifestissimam προσωποληψίαν, at moralitatem non reperio: Et quidem me προσωποληψίαν reperire assero, non enim huic potiùs afficior, quàm alteri, ut sit pro ratione voluntas, quia ab objecto sumitur hæc affectuum discretio, & in personarum differentia consistit Electionis motivum. Præterea in hac electione nullam esse moralitatem persuadetur; quoniam, qui sic desiderat, non habet obligationem sic vel aliter desiderandi: Ab aliis igitur præscindendo circumstantiis hæc Personarum Acceptio, ad Physicam & non ad Ethicam spectare censetur.

Dari in nobis frequenter hãc Realem Personarum Acceptionem experiẽtia persuadet.

Moralitates in Theologicas & Philosophicas sunt dividẽda.

Moralis Personarum Acceptio est contra Legem aliquam, & quia legum aliæ Philosophicæ, & aliæ Theologicæ sunt, in Philosophicam, Theologicamque dividetur Personarum Acceptio.

An dentur Actus qui sint philosophicè mali?

Si decentia postulet, ut tali Viro Dignitas talis conferatur; & tamen nulla sit Divina aut Humana lex, quam violare possit, qui contra decentiam operetur, committet actum Acceptionis Personarum Philosophicè malum, qui tamen nullum erit peccatum coram Deo.

Quid requiratur actus ut malus Theologicè?

Si tamen Lex Moralis jubeat ut digniori conferatur Officium, & tamen Iudex non digniori, sed sibi chariori illud conferat, peccabit coram Deo, & Personarum acceptionem Theologicè malam committet.

Cur passim Acceptionis Personarum nomine Theologica intelligatur?

Et quidem Theologi, quoniam Conscientias dirigunt, illas duas priores Philosophis edisserendas relinquentes, *Acceptionis Personarum* vocabulo Theologicam tãtũ intelligũt: unde illorũ sententia *erit Acceptio Personarum* (ut 2.2.qu.63. art.4. nos docet S.Thomas) *inæqualitas, commissa in Iustitia Distributiva materia, in quantum aliquid attribuitur alicui præter debitam proportionem.* Quod Alexander de Ales *in 2.2.tr. de accept. Person.* exponit paulò uberiùs dicens, *Est injustitia, qua Persona Personæ præfertur in conferendo ei aliquid, quod ex debito Iustitiæ alteri est conferendum, ratione alicujus conditionis transitoriæ non congruentis ad ipsam rem, existentis circa Personam, puta, divitiarum, potestatis terrenæ, vel cognationis carnalis, & non ob meritum ejus ad rem ipsam.*

Quid sit Personarum Acceptio?

Committitur in materia Iustitia.

An dividatur in diversas species?

Hæc est definitio hujus Vitii. Secundum essentiam suam in infima constituitur specie, at potest per materias, & circumstantias dividi: sunt enim variæ, in quibus hoc vitium exercetur, materiæ, & multæ causæ, ob quas in mentes Superiorum ingreditur. Hæ ferè reducuntur ad amorem, sanguinem & utilitatem: illas in sequenti Tabella repræsento.

Theologica Personarum Acceptio esse potest & solet

- *In hospitum receptione.* dist.42. quæst. Quiescamus.
- *In Fidei prædicatione.* dist. 96. quæst. Vbi.
- *In eleemosynarum erogatione.* dist.6.qu.Si cupit.
- *In sententiarũ pronunciatione*, de Reg. Iuris lib.6.
  - *circa honoris exhibitionem.* dist. 1. quæst. Vilissimus.
  - *circa dignitatum collationem.* dist.40.quæst.multi.
  - *circa dignitatum privationem.* dist.3.quæst.9.Necesse.
  - *circa pœnitentiæ impositionem.* dist.26.quæst.7.Sacerdos.

Et

Et hæc sunt præcipua hujus Peccati capita; de quibus multi Viri docti scripserunt. Nos quia nec tempus nec locus permittunt orationem diffundi, breviter nonnulla subnotabimus.

PARAGRAPHVS I.

De Abbatibus Ordinis D. Benedicti. *Ostenditur, summa Sanctum Patrem providentia cavisse, ne Personarum Acceptio in Claustra Monachorum subreperet.*

Qualis esse debeat erga Monachos Abbas?

MVlta in Regula contra hoc pessimum vitium magno spiritu scripta, summo fructu leguntur. Cap. 11. illud universim incriminatur, & proscribit his verbis. *Non ab eo* (Abbate) *persona in monasterio discernatur. Non unus plus ametur, quàm alius, nisi quem in bonis actibus, aut obedientia invenerit meliorem.* &c. *Ergo æqualis sit ab eo omnibus Charitas: una præbeatur in omnibus secundum merita disciplina.*

Quo modo pauperes, & quo modo divites sint recipiendi?

In hospitum receptione.] Si propter Deum hospites in Monasterio recipiuntur, Charitas præcipit, ut pauperioribus clementiori liberalitate succurratur. Et, quia S. Benedictus in Regula illos recipi præcipit, ne fortè Abbas προσωποληψίαν in eorumdem receptione committat, hoc illum Canone manuducit & regit. *Omnes*, inquit, *supervenientes hospites tanquàm Christus recipiantur; quia ipse dicturus est, Hospes fui & suscepistis me.* Ita Patriarcha prudentissimus Sanctæ Regulæ cap. LIII. Et verba Christi, quæ citat S. Pater habentur Matth. 25. 35. ibi enim inquit Dominus, Ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με. *Hospes eram, & collegistis me.*

Christus suscipitur, quando pauper suscipitur.

An, & ubi Monachi concionentur?

In Fidei prædicatione.] Non est Monachorum institutum prædicationis causa per regiones exteras peregrinari; interìm in suis ipsi Cœnobiis prædicatorum munus obeunt, & venientibus ad se legem Dei adnunciare non cessant. Ait enim Sanctus Legislator ubi supr. *Suscepti autem hospites ducantur ad orationem, & posteà sedeat cum eis Prior, aut cui jusserit ipse. Legatur coram hospite lex Divina, ut ædificetur.*

Psalm. 47.
Cur data fuerint Monasteriis divitiæ?

In eleemosynarum erogatione.] In receptione hospitis concinunt Religiosi, *Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.* Et testantur, se à Dei misericordia habere, quæ possint impertiri pauperibus; & à Deo habere pauperum illorum adventum, quibus servire possint. Et monentur à Patriarcha sanctissimo dicente, *Pauperum & peregrinorum maximè susceptio omni cura solicitè exhibeatur: quia in ipsis magis Christus suscipitur: nam divitum terror ipse sibi exigit honorem.*

Ad quam Iustitiam Iudicũ Sententia pertineant?

In sententiarum pronunciatione.] Sententiæ, privatæ illæ aut publicæ sint, Iustitiam Distributivam & Vindicativam respiciunt; illa enim Honores exhibet, & Dignitates distribuit; hæc aufert officia quæ aut per errorem collata, aut posteà administrata malè fuerunt; & ubi necessarium est pœnas corporales, adjungit. Hic magna indiget consideratione & circumspectione Prælatus, ne præbeat occasionem Satyrico, ut sibi insultet & inclamet.

Dat veniam Corvis, vexat censura Columbas.

Iuvenalis Sat. 7.

Vnde sumenda sit pœnarum magnitudo?

Capita XXIII. XXIV. XXV. &c. usque ad XXXI. magna prudentia & spiritu scripsit. Et in XXXIV. non amoris, aut odii, sed malitiæ in peccato repertæ ulna severitatem pœnitentiæ metitur: inquit enim, *Secundum modum culpæ excommunicationis vel disciplinæ debet extendi mensura.* Non ergo secundum aliam circumstantiam, quæ ad judicium non pertinet.

Ordinem, gradusque habere debent Religiosi.

Circa *honoris exhibitionem.*] Et potest hæc bifariam considerari: nempe Religiosorum, & Peregrinorum respectu.

Vnde illi coordinandi sint?

Circa primum adnotato in omni bene gubernata Republica debere esse gradus & ordines; ubi enim omnes sunt æquales, nemo obedit, nemo gubernat, & universa perturbantur. Quia Monasteria bene gubernata esse debent cap. 7. distribui in illis Religiosos per ordines debere supponens, præcipit unicuique, *ut pro Dei amore omni obedientia se subdat majori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus* ad Philipp. 2. *Factus est obediens usq; ad mortem.* Vt autem Monasticæ Hierarchiæ gradus justè determinentur, Cap LXIII. sic statuit. *Ordines suos in Monasterio ita conservent, ut conversionis tempus & vitæ meritum discernit, atque Abbas constituerit.* Ecce gradum ex tribus causis Religiosis adsignat. Ex antiquitate conversionis, vitæ merito, & prudenti voluntatis arbitrio. Prima ratio est communis, & nisi alia potior occurrat, sed cætera paria sint, debet necessariò observari; unde ait. *Exceptis iis, quos altiori consilio Abbas prætulerit, vel degradaverit certis ex causis, reliqui omnes ut convertuntur, ita sint: ut verbi gratia, qui secunda hora diei venerit in Monasterium, juniorem se noverit illius esse, qui prima hora venit diei, cujuslibet ætatis aut dignitatis sint.* Secunda ratio habet locum in paucis, quibus merita ad

Ordinat Religiosos antiquitas.

Vita etiam meritum.

gra-

gradû altiorem exaltant; unde Cap.LXII. Monachum ad Sacerdotium promotum, si in humilitate perseveret, in superiori gradu collocat; inquit enim. *Locum illum semper attendas, quo ingressus est Monasterium* (quem haberet, si consideraretur conversionis antiquitas) *prater officium altaris. Et, si fortè electio Congregationis, & voluntas Abbatis, pro vita merito eum promovere* (in altiori gradu constituere) *valuerit, tamen Regulam à Decanis & Prapositis constitutam, sibi observandam sciat: quod si aliter prasumpserit, non ut Sacerdos, sed ut rebellis judicetur.* Cap. LX. præscripserat modum, quo Sacerdotes, aut Clerici suscipientur ad habitum, & de gradu sic statuit. *Concedatur ei* (Sacerdoti) *post Abbatem stare, & benedicere, aut missas canere, si tamen ei jusserit Abbas.* &c. Et agens de Clericis subdit. *Siquis Monasterio sociari voluerit, loco mediocri collocetur.* &c. Tertia est secundæ modus: nam judicium de Promovendi meritis committitur Prudentiæ Prælati. Prudentiæ inquam, non Voluntati exlegi. inquit.n. Providus Legislator: *Abbas nô cõturbet gregem sibi commissum, nec quasi libera utens potestate injustè disponat aliquid, sed cogitet semper quia de omnibus judiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem.* Et huc pertinent etiam illa Capitis LXV. verba. *Cogitet Abbas se de omnibus judiciis suis Deo redditurum rationem; ne fortè invidia, aut zeli flãma urat animam suam.* Nam, & agens de hoc eodem argumento Cap. II. dixerat. *Non praponatur ingenuus ex servitio* (vitam suam) *convertenti, nisi alia rationabilis causa existat. Quod si ita Iustitia dictante Abbati visum fuerit, & de cujuslibet ordine id faciat. Sin aliàs propria teneant loca; quia sive servus, sive liber, omnes in Christo unum sumus, & sub uno Domino aqualem servitutis militiam bajulamus; quia non est Personarum Acceptio apud Deum.* Roman.2.11.

De Sacerdotum in Monasterio gradu.

De gradu aliorum Clericorũ.

Omnia Abbatis Prudentia, & nulla voluntati S. Benedictus committit.

Circa *dignitatum collationem.*] Ipsæ non cognatis non amicis; non divitibus, nobilibus-ve; sed benemeritis conferri debent. Cap. LXII. Sanctus Pater. *Siquis Abbas sibi Presbyterum vel Diaconum ordinare petierit, de suis eligat, qui dignus sit Sacerdotio fungi.*

Quibus sint dignitates conferenda?

Circa *dignitatum privationem.*] Ex causa Præpositus deponi potest. Cap.LXV *Quod, sic nec sit correxerit, tunc dejiciatur de ordine prapositura, & alius, qui dignus est, in loco ejus subrogetur. Quod si & posteà in Congregatione quietus, & obediens non fuerit, etiam de monasterio expellatur.* Sacerdos superbus & incorrigibilis non solum à ministerio suspenditur, sed si necessarium fuerit, proscribitur ex Monasterio. Cap.LXII. *Sapè admonitus si non correxerit, etiam Episcopus adhibeatur in testimonium. Quod si nec sic emendaverit, clarescentibus culpis projiciatur de Monasterio, si tamen talis fuerit ejus contumacia, ut subdi aut obedire Regula nolit.* Monachus ob culpas potest ad gradum inferiorem detrudi. Cap.LXIII. *Exceptis iis, quos, ut diximus altiori consilio Abbas* (propter merita vitæ) *pratulerit: vel degradaverit certis ex causis, reliqui omnes, ut convertuntur, ita sint.* Sed, si sit incorrigibilis poterit ex Monasterio expelli. Iubet Cap.XXVIII. ut omnia adhibeantur corporalia & spiritualia remedia, ut religiosus contumax convertatur, tandem offert Domino pro infirmo illo fratre Communitatis orationes. *Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur Abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus*, Auferte malum ex vobis, & *iterum*, Infidelis, si discedit, discedat, *ne ovis morbida omnem gregem contaminet.*

An, & quando possint, qui sunt in dignitate aut officio deponi?

An, & quando incorrigibiles ex monasterio expelli possint?

Verba S. Patris, quæ valde latè sonãt, incepit S. Bernardus restringere, ejusque prudentem resolutionem multi Summi Pontifices approbarunt.

Circa *pænitentia impositionem.*] Monet Cap.XXVII. Sanctus noster Pater Abbatem, ne in correctionibus, Personarum acceptione laboret. *Noverit*, inquit, *se infirmarum curam suscepisse Animarum, non super sanas tyrannidem; & metuat Propheta comminationem, per quem dicit Deus,* Quod crassum videbatis, adsumebatis; & quod debile erat, projiciebatis. *Et Pastoris boni pium imitetur exemplum.* &c. Sanè actus humanos in duas classes Practica Prudentia dispescit. Et hi profectò sunt, quos Prælatus non debet facere: quos autem, cum de correctione subditi tractat, debet agere. Respondet. *Omni sollicitudine* (summa autem indifferentia) *curam gerat Abbas circa delinquentes, quia non est opus sanis Medicus, sed male habentibus.* Et prudens Medicus, ut infirmitatis remedium adhibeat, non ægroti divitias, aut nobilitatem, sed vires & morbi vehementiam considerat. Ergo prudens Abbas librer pœnæ pondus & pœnitentis vires: & hanc ob rem, *Meminisse debet semper Abbas, quod dicitur* (dicitur enim ABBA, Pater; debet ergo ut Pater procedere.) *& scire, quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Sciatque quàm difficilem & arduam rem suscepit, regere Animas & multorum servire moribus. Et alium quidem blandimentis, alium verò increpationibus, alium suasionibus & secundum uniuscujusque qualitatem vel intelligentiam* (dissolutionem & capacitatem) *ita se omnibus conformet, & aptet, non solùm detrimenta gregis sibi commissi non patiatur; verum etiam in augmentatione boni gregis gaudeat.*

De correctione culparum.

Ezech. 34.

Luc. 16.

Sicut medicinæ, etiam bonæ, si per accidens ita male dispositus æger sit, ut ei debeant nocere, non applicantur: ita pænitẽtiæ & censuræ applicandæ sunt, quando prodesse possint.

PA-

PARAGRAPHUS II.

De cæteris Principibus & Iudicibus: In his diris gravissimis Personarum Acceptio divinitùs incriminatur.

EGI de Regula Benedictina, ut vel meam devotionem sequerer, vel obsequerer Genio, qui in quacumque materia ex illa depromit argumenta, quæ difficultates succurrentes dilucident. Modò convertam ad Tribunalia (Ecclesiastica, & Politica) oculos, rimaborque, An in illis hoc Vitium locum habeat? Saltem, ne habeat, exclamat Dominus, & minas gravissimas fulminat.

Levit. 19. 15. *Non consideres personam pauperis; nec honores*(nempe, contra Iustitię terminos) *vultum potentis: sed justè judica proximo tuo.*

Deuter. 1. 17. *Nulla erit distantia*(differentia) *Personarum; ita parvum audies ut magnum.*

Deuter. 16. 19. *Non accipies Personam, nec munera; quia munera excæcant oculos Sapientum, & mutant verba Iustorum.* (*)

Ad Rom. 10. 12. *Non est distinctio Iudæi, & Græci; nam idem Dominus omnium.*

Ad Coloss. 3. 11. *Expoliantes vos veterem cum actibus* (cum affectibus & passionibus) *suis.*

Peccant in modo sæpe Iudices, & peccant sæpe graviter; interdum enim modus pertinet ad substantiam. *Audite illos*, ait Dominus, *& quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla erit distinctio Personarum: ita parvum sicut magnum judicabitis; nec excipiatis cujusquam Personam*; Nota illa verba, *Audite illos*: non enim ait *Audite illum*; quia sine causæ cognitione non possunt Iudices ad sententiam procedere; nec censendi sunt habere causæ cognitionem, antequam audiant utramque partem.

Et posteà cap. 16. hanc de Tribunalibus legem præscribit. *Iudices, & Magistratus constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas Tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent.* Et quæ sunt istæ portæ, de quibus loquitur? Porrò nomina Hebræa SAAR, PETAH, Græcumque Πύλη, sicut Latinum *Porta*, per varias Metonymias deflectunt. *Porta* dicitur à portando, quod per illam omnia in domum aut civitatem portentur. Sic per primam significationem transmutationem res quæ porta munitur (arx, domus, palatium, &c.) Porta dicitur: & per Antonomasiam Metropoles *Portæ* vocantur. Unde & hodie Constantinopolis, Turcici Imperii Sedes, Porta cognominatur: & Oratorem ad Portam mitti dicimus, qui ad Calipham Turcarum. Iubet ergo Dominus, ut in singulis Portis (muratis & clausis oppidis seu civitatibus) sint tribunalia, ne clientes æris temporis & salutis dispendio Hierosolymam venire cogantur.

Orator fidei ad Portam, quis dicatur?

Alii Iudices ex malitia, & alii ex mera fragilitate exorbitant. An & hi peccant? Peccant utique; quoniam suæ propriæ imbecillitatis conscii, debebant munus non acceptare. Ecclesiast. cap. 7. *Noli quærere fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua.* Horum memor Summus Pontifex Innoc. IV. in cap. 1. de sen. & re judic. in 6. ita in Concilio Lugdunensi statuendo rescripsit. *Caveant Ecclesiastici Iudices, & prudenter attendant, ut in causarum processibus nil vendicet odium, vel favor usurpet, timor exulet, præmium, aut expectatio præmii justitiam non evertat; sed stateram gestent in manibus, lances appendant æquo libramine, ut in omnibus, quæ in causis agenda fuerint, præsertim in concipiendis sententiis & ferendis præ oculis habeant solum Deum, illius imitantes exemplum, qui querelas populi tabernaculum ingressus ad Dominum referebat, ut secundum ejus imperium judicaret.* Cujus quidem præcepti non solum sunt plenæ Sacræ Literæ, sed etiam Græcorum, Latinorum & Carthaginensium Historiæ.

Qui pusillanimis aut imperitus est, debet Iudicis non acceptare dignitatem.

Quales esse debebant Iudices: & præcipuè Ecclesiastici?

Pulchra sunt & ad rem Didûs ad Trojanos Æneæ milites verba, quæ apud Virgilium Æneid. libr. 1. leguntur, videlicet.

De Regina Didus æquitate.

Vultis & hic mecum pariter considere regnis?
Vrbem (*) quam statuo, vestra est: subducite naves,
Tros Tyriusq; mihi nullo discrimine agetur.

*) Modus loquendi à Græcis sumptus.

Ecce Virago prudentissima, veram optimè percallebat Politicam, sciebatque sine Iustitia amicitiam & pacem conservari non posse; nec locum esse posse Iustitiæ, ubi Acceptio personarum præscribit.

Pulchra etiam sunt Zeleuci verba: nam in egregio illo suarum legum prohœmio, quod verò Christianis Legislatoribus verecundiam facit, ita scripsit: *Porrò Principes non sint contumaces; neque ad contumeliam judicium ferant, neque judicando amicitiæ, inimicitiæ-ve meminerint, sed Iustitiæ; sic enim Iudicia, quàm justissima pro-*

Quales esse debeant omnes Reges & Principes?

proferent & officio suo digni erant: siquidem servos quidem convenit ob timorem aliquid justè facere, liberos verò propter reverentiam, & honestatem. Hæc Zeleucus, quæ inseruit Ioannes Stobęus suo sermoni 42. de legibus & consuetudin.

Sed proh dolor? *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est lumentis & similis factus est illis*. Agitatur passionibus, qui regi ratione deberet: & quia Officia Iudicialia sub hasta venduntur à Principe, postea Iudices sententias vendunt. Vnde de uno ex his, quidam Iunior Satyricus

Ovidius lib. 2. Amor.

Præmiaq; & pœnas decreta & vota Senator
Vendere jure potest, emerat ipse prius.

Non est cur de Iustitia inopes cogitent: nec enim personæ nec locus ipsis patet, sed tribunalia omnia sunt clausa, & surdi Iudices; hodie enim

Curia divitibus clausa est; dat census honores:
Census amicitias: pauper ubique jacet.

An pauperes ubique cadant?

Et *Pauper ubique cadit*, debuit dicere, hodie enim in tribunalibus, chorda, qua debilior, frangitur, neque est hoc vitium nostri sæculi, nam & olim fuit, eritque; Sui ævi depravatos mores lib. 2. de Ira. c. 8. & 9. sic luget Seneca. *Hac conditione*, inquit, *nati sumus, animalia obnoxia non paucioribus animi, quàm corporis morbis; non quidem obtusa, nec tarda, sed acumine nostro male utentia, alter alteri vitiorum exempla. Omnia sceleribus, ac vitiis plena sunt. Plus committitur, quàm quod possit coercitione sanari. Certatur ingenti quodam nequitiæ certamine: major quotidiè peccandi cupiditas, minor verecundia est. Expulso meliorii, æquiorisque respectu, quocunque visum est libido se impingit. Nec furtiva tam scelera sunt: præter oculos eunt; adeoque in publicum missa nequitia est, & in omnium pectoribus evaluit, ut innocentia non rara, sed nulla sit. Nunquid enim singuli, aut pauci rupere legem? undique velut signo dato ad fas, nefasque miscendum coorti sunt. Adde nunc publica perjuria gentium, & rupta fœdera, & in prædam validioris, quidquid non resistebat abductum.*

Improbos sæculi sui mores describit Seneca.

An in Secularibus tribunalibus ad Ecclesiastica acceptatio Personarum transeat?

An Iudex, qui vendit Iustitiam, vendat Deum?

Et tales interdum homines in Ecclesiastica Consistoria subrepunt, ait enim lib. 12. Mor. Gregorius. *Quis non erubescat dicere (immò & audire) Quid mihi dabis, ut tibi Iustitiam faciam? Nonne simile est, ac si diceretur, Quid mihi vultis dare ut Veritatem abnegem, Officium perdam, & Deum vendam?*

PARAGRAPHUS III.

An Acceptor Personarum sit Deus?

VIderetur quod sic, sunt enim multa & varia Sacræ Scripturæ testimonia, quæ convenientem solutionem requirunt.

Malachias 1. 2. *Non-ne frater erat Esau Iacob? Dicit Dominus. Et dilexi Iacob. Esau autem odio habui*. Et id antequam quidquam boni aut mali facerent à principio. Ergo sine meritis dilexit alterum, alterum odio habuit sine demeritis. Acceptione ergo personarum laborat.

Præterea ipse Paulus acceptionem personarum à Deo removere non scit, exclamat enim, *O altitudo divitiarum Sapientiæ & Scientiæ Dei; quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Ad Rom. 11. 33. Illud in est negativum unde clarius vertit Arias Montanus dicens, *investigabiles viæ ejus*. Et hu[...] respiciens Augustinus exclamat, *Decre[ta] Dei occulta esse possunt, injusta esse non p[ossunt].*

Et in eadem Epist. cap. 9. *Quid ergo [di]cemus? Nunquid iniquitas est apud De[um]? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor [cujus] misertus sum: & misericordiam præ[stabo] cui miserebor. Igitur non est volenti[s neque] currentis, sed Dei miserentis*. Ergo [hu]mana salus à Divina voluntate dep[endet]. Actus Fortunæ est, non Virtutis ve[ra], & gloriam ad quam vocat, eligit, & Deus personas, quas vult.

Præterea ostendere, non esse [...]rum Acceptionem in Deo, supe[...]tem, et [...] aliàs sublimem, Augustinus in hac quæstione semper interro[gatus] doceri vult, non docere. Pulch[ra] ab ipso [...]stituta Pharaonis cum [Nabucho]donosor[e] [...] collatio: quam proponi[t ...] bis. [Nabuchodonosor post *pœnitentiam* fructuos[...] *post innumera*[...]tates fla[gellatus ...] *Nonne pœnituit, & Regnum* perdider[at ...] *latus pœnitentiam, rursus accepit? Pharao* in flagel[lis ...] *durior est effectus, & peri*[...] mihi rati[onem ...] *em reddat, qui Divinum* lium nim[...] *m altè sapientique corde d*[...] cat, cum [...] *edicamentum unius (& ejus* Medici m[...] *nu confectum, alii ad inter*[...] alii valu[...] *it ad salutem, nisi quia C*[...] bonus od[or ...] *aliis est odor vitæ in vitam* est odor [...] *ortis in mortem? Quanti* naturarum [...] *ambo homines erant; qu*[...] ad dign[i]t[...] *sem, ambo Reges; quan*[...] causam [...] *ambo captivum Dei populum* sidebant [...] *quantum ad pœnam, am*[...] gellis cl[...] *enter admoniti. Quid e*[...]

...m fecit esse diversos, nisi quod unus ...manum sentiens, in recordatione pro- iniquitatis ingemuit; alter libero con- Dei misericordissimam veritatem ...gnavit arbitrio?

Addamus alium locum ex eodem Au- ...stino. *De Tyriis verò & Sidoniis quid ...iud possumus dicere, quam non esse eis da- ...m desuper, ut crederent? quos credituros ...uisse ipsa Veritas docet, si talia, qualia apud ...os credentes facta sunt, virtutum signa vi- ...dissent. Quare autem hoc eis negatum fue- ...rit, dicant, si possunt, qui calumniantur; & ostendant, cur apud eos Dominus mi- rabilia, quibus profutura non erant, fecerit & apud eos, quibus erant profu- tura, non fecerit? Nos etenim, si ratio- ne facti profunditatem judicii ejus pe- netrare non possumus: manifestissimè ta- men scimus, & verum esse, quod dixit, & justum esse, quod fecit: & non solum Tyrios & Sidonios, sed etiam Corazaim & Beth- saida potuisse converti, & fideles ex infideli- bus fieri, si hoc voluisset in eis Dominus ope- rari: Neque enim ulli falsum videri posset, quod Veritas ait; Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.*

Præter prædicta testimonia videretur adhuc Acceptionem Personarum esse in Deo, rationibus probari posse. Nam ...nterrogo, Cur ipse ex infinita multitudine ...nimarum, quam creare potest, has ex Omnipotentiæ suæ thesauris transtulit ad ...erum existentium flavissas, & cæteras ...anere voluit intra terminos puræ possi- ...ilitatis? Et posito creationis decreto ...iam interrogo, Cur ante prævisa ho- ...inum merita & demerita, hos prædesti- ...averit ad gloriam, & illos non prædesti- ...verit? Quoniam nulla ex parte homi- ...m ratio, nulla ex parte Dei requiritur, ...de sumi possit probabilis aut vera re- ...onsio. Ergo dicendum est, Deum hos ...mines creavisse, & non illos; & ex crean- ... hos ad Cælum præordinasse, & non ...s, quia sic voluit. At acceptio Perso- ...rum in hoc consistit, quod fiet pro ra- ...ne voluntas. In Deo igitur reperitur ...sonarum Acceptio. Majorem autem ... discursus innititur, ab Arriaga *tom. 1. ...olog pag. 327. a.* Poncio *in 1. senten. dist. ...pag. 1198.* Macedo *de Clavibus Petri ...171. b.* & passim ab aliis Viris Magnis ...nditur.

... veniendo ad Novæ Legis Sacramen- ... interrogem, Cur septem, & non ...aut pauciora? cur hæc, & non alia? ...li loco & tempore, & non alio insti- ... Dominus noster Iesus-Christus? Ea ...tuisse, quia sic voluit, pag. 223. a. re- spondebit Aversa scribens.

Confirmat omnia hæc communi opinioni sub- rat. 1. Serm. Satyr. 8. similitudo. Ibi. n. lego.

Olim truncus eram ficulnus, inutile li- gnum,

Cùm Faber ad dubitans scamnum, face- ret-ne Priapum,

Maluit esse Deum: Deus hinc ego, furum aviumque

Maxima formido.

Cur ex hoc li- gno Horatii Dei potiùs, quàm scamnum fit factum?

At lignum illud, nec vane-gloriari potest, quod in Deum fuerit transfiguratus, nec conquerereturlicitè, si in scabellum pe- dum dedolaretur, sed deberet monente Horatio dicere, *sum inutile lignum*. Ergo si nos ex nobis nil nisi inutilis materia sumus, & tamen ex sola Dei Misericordia ad Æternam Gloriam prædestinamur, Ac- ceptionem Personarum in Deo cogimur confiteri, quia non est volentis neque cur- rentis, sed Dei miserentis tota hominum Prædestinatio.

Et sumptam ex Horatio confirmat dilu- cidatque proposita ab Apostolo Similitu- do: Deum enim cum Figulo, & nos cum luto comparat. Ecce Figulus ex eadem massa argillæ conformavit duo vasa; alte- rum, ut in Regia mensa poneretur; alte- rum, ut in loco vili exciperet sordes. Et, quia ex parte materiæ differentia non erat, nulla hinc potest desumi ratio, ob quam sic Figulus fecerit & non aliter. To- ta ergo ratio se tenet ex parte voluntatis Figuli. Ergo sicut est Acceptio lutorum apud Figulum, sic est & Acceptio perso- narum apud Deum. Modò verba Apo- stoli consideremus. *O homo*, exclamat, *quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit fig- mentum ei, qui se finxit, Quid me fecisti sic? An-non habet potestatem Figulus luti ex ea- dem massa facere aliud quidem vas in ho- norem, aliud verò in contumeliam? Quod si Deus volens ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patien- tia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias Gloriæ suæ in vasa Misericordiæ, quæ præparavit in Gloriam.* Quibus ver- bis, probare videtur evidenter Apostolus Deum esse acceptorem Personarum; in ipso autem, nam est supremus Domi- nus, hanc eamdem Acceptionem omni culpa carere.

Cur ex eodem luto tale, & non tale vas sit con- cinnatum?

Sicut lutum in manu figuli, ne homines in ma- nu Dei.

An, & cur in personarum ac- ceptione non peccet Deus?

His tamen non obstantibus sit nostra Conclusio. *Non est Acceptio Per- sonarum in Deo*. Est de Fide Catholica, expressè & pluries tradita in Scripturis. Considera locos sequentes.

VERA SEN- TENTIA.

Deuter. 10. 17. *Deus magnus, & potens, &*

*) Iubet Dominus, ne respicias vultum & staturam, nam aliqui imperio faciem dignam habẽt, & proceritas corporis ad majestatem conducit, quâ ob rem cothurnis Tragœdi utebantur. Et quidem esse aliquos qui solo aspectu terrent, suadet Historia Marii. Victus enim à Sylla immissũ percussorem Gallum vultus authoritate ita deterruit, ut se potuerit subducere & trajicere in Africam, ubi diu exulavit.

& terribilis; qui personam non accipit, nec munera.

Samuel. 16.7. *Non respicias* (*) *vultum ejus* (de Eliabo Esaji filio ad Samuelem ait Dominus) *neque altitudinem staturæ: quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominum ego judico.*

Sapient. 6. *Nõ subtrahet Personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus.*

Ad Roman. 2. 11. *Non est acceptio Personarum apud Deum.*

Ad Colossens. 3. 11. *Exspoliãtes vos veterem hominem cum actibus suis, & induẽtes novum; eum, qui renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus, qui creavit eum; ubi non est Gentilis* (Græcus) *& Iudæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber; sed omnia & in omnibus Christus.* [Legit Langius *Christi* sed malè; quoniam in Græco expresse habemus χριςός.]

Actor. 10. 34. *In Veritate deprehendo* (inquit Petrus) *quia non est Acceptor Personarum Deus; sed in omni gente, qui timet eum, & operatur Iustitiam, is acceptus est illi.*

RESPONDETUR ARGUMENTIS.

An Deus sit personarum acceptor?

An ante meritorum prævisionem homines ad Beatitudinẽ prædestinentur?

An ad gloriam homines ullum jus habeant?

NOn est nova, & nuper excitata Quæstio, quæ interrogat, *An in Deo sit* Προσωποληψία (*Personarum Acceptio.*) nam Augustini ævo edisserebatur: & Sanctus Pater illam in *Epist. CV.* quæ ad Xistum est, ex veris fundamentis decidit. Deum ait esse non posse προσωπολήπτην quia ubi nõ datur obligatio, nulla fit Injustitia; & ubi hæc non committitur, Προσωποληψία locum non habet. Quos vult Deus ante meritorum prævisionem ad Gloriam æternam præordinat; & posteà, cùm prædestinatos coronat, & præscitos punit, his reddit pœnam debitam, & illis indebitam gratiam, quam sequitur debita gloria. Vnde, nec illi se indignos pœna illa possunt dicere, nec hi se dignos gratiæ aut misericordia. Ecce totus nervus difficultatis consistit in merito. Porrò, si hominum merita, ut ad cælum prædestinarentur homines, postularent, & tamen Deus aliquos in massa perditionis relinqueret, injuriam illis profectò faceret, & Προσωπολήπτης (Acceptor Personarum) appellari deberet. Cæterùm, si ex se nullum jus homines ad Gloriam habent, gratias summæ Misericordiæ prædestinati debent agere, nec habent unde cõquerantur omissi, in eis non est punienda hæc omissio, sed sola peccatorum commissio: nam possent illa non committere; & si non committe-

Quid sit Personarum Acceptio?

Cur Deus nihil malè Theologicè fecerit?

rent, non punirentur.

HInc igitur, ut argumenta sub initium posita diluamus, reponenda est definitio, quam sub initium hujus Moniti exposueramus. *Accipere* enim *Personam*, ut ibi dicebamus, *est attendere ad conditionem Personæ, nihil facientem ad illud negotium.* Et in memoriam revocanda est illa Personarum Acceptionis divisio, vi cujus in Realem & Moralem, & hæc in Philosophicam & Theologicam distribuitur. Ec his præmissis has conclusiones statuo.

PRIMAM. *Repugnat, ut Deus possit facere actum malum Theologicè.* Demonstratur: Quoniam Theologica malitia, vel in violatione Legis Naturalis, vel Divinæ consistit. Si primum, infinita Dei Bonitas nostram Conclusionem confirmat. Si secundum eamdem persuadet Summi Numinis Suprema Authoritas: nam, si sic discurratur, actus malus Theologicè malus, actus est violatio legis superioris: & Deus nulli Legislatori est subditus. Non ergo est possibilis talis violatio.

SECVNDAM. *Repugnat ut Deus eliciat actum malum moraliter, etiam si de Philosophica malitia disputetur.* Patet quia, cùm Deus, non solùm realiter, sed etiam moraliter infinitè sit bonus, nullum actum moraliter potest elicere, qui sit malus. A & non quando creavit Angelum A, Angelum C, & quando prædestinavit Angelum A, nullam injustitiam fecit, nullam iniustitiam commisit. Non ergo fecit esse Theologicè aut Philosophicè Personarum Acceptio.

TERTIAM. *Quando creavit illum Deus & non illum, & quando intentionis hunc & non illum circumstantiis destinavit, non respexit circumstantias, honorem & personas, sed solùm suum honorem, executionis quando in ordine exsecutionis illum æterna coronavit, & illum qualitatem navit suppliciis, non quæ merita & merita alterius, & demerita, respexit quam sanctissimus, Iudex, personæ circumstantiam personæ, quia omni modo respicere patet, quia Deus semetipsum operatus est.* Thomas 1. part. quæst. non suadet S. Scholastici ibid. non & omnes Scholastici, sed Deus sa voluntatis Divinæ: Augustinus vult. Lib. 83. quæst. Deus voluit Mundum; ris, Quare voluit Deus, voluntatis Dei; o *causam quærit; voluntatis major est, quàm i causa esse sciens; nihil autem majus volu citur.* Nihil causa quærenda est. *Non igitur* philosophandum de Christo *Sacramenta inst & non aliter.* Aversa pag. 223. *voluit.* Ita

is ergo præmissis argumēta opposita, consideremus,& singula juxta hanc inam dissolvamus.

nè asserimus verbis Malachiæ nihil ra nostram Conclusionem probari;dius enim,Prædestinationem,quam *dilenem* Propheta nominat, esse actum in o positivum: Reprobationem autem, am *odium* dicit esse negativum hoc est eram non prædestinationem.Et addimus, t intentum evinceret, debuisse Adversaium probare (1) Iacob propter personam uam electum fuisse, & propter personam Esavum odio habitum: quoniam, ut Conclusione III. dicebamus, non ab eorum personis,sed à gloria & voluntate Dei desumitur ista discretio. Ergo in Deo non reperitur Realis Personarum Acceptio. Subjungimus debuisse(2)probare in illa electione & discretione decentiam aut indecentiam reperiri; aliàs enim ille actus non potest habere Philosophicam Moralitatem. Et denique (3) ut aliquid Theologicè diceret,ostendere procul dubio deberet, Esavum ante Prædestinationis decretum habuisse jus, ut eligeretur ad Gloriam: si enim tale habuisset jus,inferret illi Deus summam injuriam, & Προσωποληψία macularetur.

Eodem modo ad locos ex Apostolo adductos respondemus. Ex Prædestinatione Pauli & non Prædestinatione Iudæ, multa & multa proveniunt, & in specie ex illa S. Stephani oratio, & ex hac contritionis negatio (non enim tenetur Deus dare peccatoribus gratiam, ut agant pœnitentiam: æternam enim pœnam graves culpæ,& nullam prorsus gratiam merentur) & huc respiciens, *O altitudo divitiarum, Sapientiæ,& Scientiæ Dei!* exclamat Paulus; non enim sufficit Intellectus Humanus eriem Divinorum decretorum comprehendere. Verùm enim verò Intellectus Humanus percipit, nullum jus Humanam Naturam,nullum Angelicam antequam onderentur, habuisse ad existentiam, nullum habuisse ad Prædestinationem;& ideò llis Hominibus & Angelis qui non sunt reati; & illis, qui sunt quidem creati, sed on prædestinati, nullam inferri injuiam.

Ad primum testimonium Augustini respondeo,non interrogare ibi Sanctum Patrem,an,& cur in intentionis ordine,à Deo erit Nabucodonosor prædestinatus, & harao præscitus? sed, cur in ordine executionis habuerint tam diversos fines? discrimen ex libero arbitrio desumit: que enim gratia præveniens data,at ilabylonius fuit usus, & Ægyptius abu-

In altero etiam testimonio exsequutionis ordinem Sanctus Doctor considerat,& agit de gratia,quæ datur peccatori,ut pœniteat. Hæc,ut dixi, nulli peccatori debetur. Ergo,si uni datur,& alii non datur,agere gratias debet, qui recipit;& conqueri non potest, qui non recipit. *Gratia nulli debetur.*

Et ad rationes, quæ subjiciuntur, respōdeo; multos homines & multos Angelos, in meræ possibilitatis thesauris relictos, qui potuerunt creari; ex creatis omnes (tam Homines, quàm Angelos) præscitos, potuisse ad Gloriam eligi, & ad Æternam Beatitudinem per gratiæ auxilia coordinari. Fateor Sacramenta potuisse aliter & aliter institui: &,si in ipsis essent materiæ liberæ potuisse regenerari in Christo illum, qui arena,ut in historia legimus, fuit baptizatus. Fateor multos sine Baptismo infantes mori; multos adultos sine confessione & viatico. Ac omnibus, ais potuisset Deus gratias conferre, quæ negantur. Fateor. Sed quid infertur inde? Ergo Deus est Personarum acceptor? Nego rotundè hanc Consequentiam; supponit enim injuriam & violatum jus Personarum Acceptio:& Deus nemini tenetur conferre istas misericordias: non enim vocarentur *gratiæ*, si essent debitæ. *Ergo si his det, & illis gratiā neget Deus, nō erit acceptor personarum.*

ET denique pro Coronide hujus Difficultatis proderit P. Roderici de Arriaga sententiam proponere & examinare,quoniam *in 1. part. tract. de Provid. d. 37. sect. 1. subsect. 1. pag. 416.b. num. 5.* sic scribit.

Adverte, Deum in aliquo sensu dici posse personarum acceptatorem,quatenus uni facit plura beneficia quàm alteri, & hoc à semetipso, unde & Paulus dixit de Iacob & Esau: *Antequam quidquam boni aut mali egissent, Iacob dilexi, Esau odio habui.* Neque in hoc sensu unquam Patres negarunt,Deum esse acceptatorem personarum, imò hoc ipsum expressè ipsemet Christus insinuavit in illa parabola, in qua æqualem retributionem dedit minus & plus laborantibus. Objectioni autem sibi factæ respondit, *Amice tolle quod tuum est,& vade, volo autem & huic novissimo dare, sicut & tibi.* Quod licèt non intelligatur de præmio gloriæ, intelligitur tamen de auxiliis & vocationibus ad majora merita. Eo ergo solo sensu, Deus dicitur non acceptare personas,quatenus benemerentibus non negat præmium propter aliquam displicentiam in naturali defectu personæ; hanc enim displicentiam non habet; sicut è contrario decedentes in peccato non relinquit inultos ob naturalem personæ bonitatem: solùm enim considerat

Potest Deus in aliquo sensu dici personarū acceptator.

Auctoritas D. Pauli.

Non considerat Deus personā, sed circumstātias meritorum

rat quantitatem meritorum, cum circumstantiis adjectis, non autem ipsam personam, & ut puniat, & ut præmio afficiat.

An Personarũ acceptio in Prædestinatione inveniatur?

Et ego re bene perpensa assevero, Virũ ingeniosissimum non penetrasse Acceptionis Personarum essentiam: illa enim non consistit in eo quod plus uni detur, quàm alteri, sed in hoc quod hæc differentia à Personarum differentia proveniat. Quam ob rem, cùm non elegerit Iacobum Deus, quia erat Iacobus; nec reprobaverit Esavum, quia erat Esavus, sed quia sic voluit: nulla, ne Realis quidem, in Prædestinatione est Acceptio Personarum concedenda.

De Patrum Antiquorum sententia.

In sensu à se adsignato, inquit Arriaga, Veteres Patres Deo nunquam Personarum Acceptionem negasse. Sed cur hæc scribit Vir doctus, siquidem illa Dei actio, in sensu à se adsignato Acceptio Personarum non est. Vt id optimè intelligas, illa Psalmi verba propono. *Manus tuæ fecerunt me & plasmaverunt me.* &c. An-ne Deus habet manus? Et quid, si dicat Titius, *Habet metaphoricas: & in hoc nullus Christianus sensu negavit Deum esse marmoreum?* Respõdebo adlucinari Titiũ; nam, etsi verum sit Deum habere Metaphoricas manus, tamen habere manus Metaphoricas, non est esse marmoreum. Ergo tametsi unum Deus & non alium prædestinet, non est dicendus esse Personarum acceptor: quoniam unum, & non alium prædestinare, non est Personarum Acceptio; ut enim talis esset, deberet illud Deus facere propter illas personas.

Psalm. 118.

An Deus manus metaphoricas habeat?

Evangelica Parabola dilucidatur.

Addo, Parabolæ illa verba, quæ adducuntur, non firmare, sed destruere Opinionem Arriagæ. Nam in illa Parabola non agit Christus de Vitæ æternæ præmio, hoc enim nec datur à Deo, quia sic vult, sed quia jure Promissionis sic debet. Sed neq; agit de primis auxiliis; nam de illis non potest dici, *Tolle, quod tuum est*: illa enim nulli prorsus debentur. Ergo agit de secundariis auxiliis, quæ quando bene prioribus utimur, de congruo & promissione meremur. Quod sic expono. Dicit Dominus noster Iesus-Christus, *Petite, & accipietis*. Adsignavit ergo auxilia & favores Orationi pro præmio. Primum auxilium, quod ad orandum ex. gr. est, siquidem est primum ab alio præcedente non pẽdet. Illud concedit Cajo & Aurelio Deus, negat aliis, quia vult, quia est Dominus; & quia differentia hæc à Personarum differentia non sumitur, nõ est Deus Personarum Acceptor. Pone Aurelium & Cajum bene usos auxiliis datis fuisse; pone æquali fervore oravisse: Pone quaternos gratiæ auxiliatricis gradus illis ex vi Promissionis deberi. Quid, si quatuor Aurelio donet Dominus, & Cajo quinque. Anne habebit, cur conqueri possit Aurelius? Minimè: illi enim *Tolle, quod tuum est*, dicet Dominus. Et, si instet, Cur non utrique gradus quinque? Et, si inæqualitas conducebat ad aliquid, cur non illi dantur gradus quatuor, & mihi quinque? Respondebo differentiam, quam Personarum Acceptio in Personis considerat à Divina Voluntate desumi; verba enim Christi Domini sunt, *Amice tolle, quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare, sicut & tibi.* Ecce ratio discriminis non à Personis sumitur, sed à voluntate Divina. Ergo in illo non habet locum Personarum Acceptio.

Desumpta est ex cap. 20. Matth. & Dominica in Septuagesima canitur ab Ecclesia.

Orantibus Deus auxilia specialia promisit.

Tametsi nunquam det minus quàm promisit, sæpè dat multò plus quàm promisit.

Cur in [illegible] ferentia [illegible] sit Perso[illegible] Accepti[illegible]

SECTIO I.

De Iudice. *Quales esse Iudices debeant, & cur inveniri & admissi à Republica? Debent Reos examinare. Eorum verba semper sunt per Transcendentales Circumstantias restricta. Et hæ ipsa Circumstantias, quæ à Tribunali & Iudiciali Dignitate proveniunt, & omnem Interrogationem restringunt, recensentur, & dilucidantur. Ostenditur Rei semper Responsionem per Interrogationem à Iudice [illegible] restringi. Adduntur nonnulla [illegible] missionem, Iudicibus datarum in praxi, [illegible] & quid importent ipsæ [illegible] & explicatur.*

SVrdã sunt multi Principes, & [illegible] altiori voce singulos adloqu[illegible] Me[illegible] ποτε κρίνειν [illegible] ἐδ[illegible]ης.

Nunquam jus dicere imperitos [illegible] mittere.

propter generis nobilitatem [illegible] propter numeratas pecunias, ut [illegible] rium ign[illegible]orantes Tribunali præ[illegible] etiam quando justa, eadem pro[illegible] pronunc[illegible] fient injustè: Sunt enim [illegible] lia in Republica erecta, ut puni[illegible] daces, qui præsumpserint con[illegible] decreta & leges vivere.

Qui à Latinis denominatur [illegible] Græcis κριτής dicitur, nam κρί[illegible] dicare. Aristoteles rem exposuisse [illegible] Latinus [illegible] elius [illegible] quoniam Iudico idem [illegible] Græcus [illegible] Iudex idem est ac [illegible] dico; unde [illegible] Vide Sanctum Thomam in 2. 2. [illegible] art. 1.

Iudex [illegible] vir bonus, Juris-dic[illegible] quitatis observandæ peritus, ad[illegible] adlectus [illegible] publica authoritate [illegible] Cantiun[illegible] a de Officio Iudic[illegible]

cap. 8. Vnde scitè Cass. *in epist.* scribit iu Iudex *dicitur, quamdiu & justus* ur; *quia nomen, quod ab aequitate su-* , *per superbiam non tenetur.* &c. Pro- nem *constat esse Iustitia, legum peritus* ces *ordinare; quia non facile erroris vi-* ordescit, *quem doctrina* (ab omni erro- suspicione) *purgavit*.

Sed cur Tribunalia in Republica ere- , & Iudices sunt à Principibus denomi- ti? Sequens respondebit CONCLVSIO, *secundum adlegata & probata expien- ur crimina, & compescantur scelerati, Tri- bunalia publica sunt instituta.* Non igitur ut tyrannidem exerceant Senatores, & puniant aut absolvant quos velint. Non ut *sit pro ratione Voluntas*: & denique, non ut *det veniam corvis, vexet censura columbas*.

Corollarium I. Ergo, *quando in alicu- jus causa examine Iudex Reum aut Testem examinat: puta, si v. gr. dicat,* Occidit-ne Fridericum, Aurelius? *hac verba tres à Lo- co recipiunt Restrictiones, quae tribus ad- verbiis* Criminosè, Politicè, & Homolo- gicè, *significantur*.

Corollarium II. *Haec ergo facta à Iudice interrogatio,* Occidit-ne Fridericum Aure- lius? *aequipollebit huic*, Occidit-ne crimi- nosè, politicè, & homologicè?

Syncategoremata, seu adverbia restrin- gentia Interrogationem expono. *Occi- dit-ne criminosè?* est *Occidit-ne ita ut in occisione crimen commiserit?* nam, qui cum moderamine inculpatae tutelae invasorem occidit, homicidium perpetrat, & tamen crimen non committit.

Occidit-ne politicè aut civiliter? est, *Oc- cidit-ne ita ut probari possit?* quae enim probari non possunt, puniri non possunt: & quae puniri non possunt, civiliter facta non sunt: unde *in libell. de praecept. & dis- pens.* scitè Bernardus ait, *Quod probari non potest, mihi infectum est*. Non ergo de peccatis secretis & sine testibus commis- sis in Tribunalibus inquiritur. Et qui- dem etiam apud priscae aetatis Iuris-Con- sultos haec Restrictio invenitur, quoniam Hebraeorum illa lex שפך &c. *Effundens (qui effuderit) sanguinem hominis per ho- minem sanguinis ejus effundetur*, ab Onkelo in Paraphrasi Caldaica sic exponitur, [illegible] &c. *Quicumque effuderit san- guinem hominis coram testibus, per senten- tiam Iudicum sanguis ejus effundetur.* Nota illud *coram testibus*, & illud *per sententiam Iudicum*. Et collige ex primo leges Rei- publicae non imposuisse poenas criminibus quae probari non possunt: & ex secundo causas omnes per Iudices expediri debere in nulla bene gubernata Republica privatam Iustitiam tolerari.

Tandem *Occidit-ne homologicè?* est In- terrogatio, Iuris Majestate suffulta; videli- cet, Interrogatio imperans & reum & te- stes ad respondendum cogens; & aequi- pollet huic. *Occidisti-ne, ita ut ex Iurium & Legum dispositione tenearis mihi respon- dere, & veritatem confiteri?* & hoc impor- tat illud adverbium ὁμολογικῶς, quia ὁμολογία, *Confessio* est, & ὁμολογητής, *Confessarius*. Et ob hanc Restrictionem Petrus, qui homicidium criminosè (quia ex odio) & politicè (quia coram testibus) perpetravit, si contra Ius interrogetur, po- terit sine mendacii suspicione negare: ver- ba enim Iudicis, videlicet, *Commisisti ho- micidium?* per Homologiae circumstan- tiam restricta, aequivalent his, *Commisisti homicidium, quod coram me confiteri tenea- ris?* & ideò sine mendacio dicit Petrus, *Non commisi*: quoniam tametsi illud com- miserit criminosè & civiliter, non illud commisit juridicè, homologicè, ita ut te- neatur id fateri.

Nec est speciale hoc in Tribunalibus Humanis, nam etiam in Sacramentali ha- bet locum; quoniam Poenitens, qui jeiu- nium v. gr. violavit, & posteà confessus & absolutus ritè fuit, si in altera confessione, An jejunium violaverit? interrogetur, ne- gativè poterit respondere: nam illa Con- fessarii verba, *Violavisti jejunium?* intel- lecta homologicè, reddunt hunc sensum, *Violavisti jejunium, ita ut illud peccatum tenearis mihi confiteri?* Et negat Poeni- tens; nam, ut dicebamus homologicè, hoc est, non de peccatis ritè confessis, & absolutis, sed de nondum confessis Con- fessarius interrogat, & ipse jam fuit con- fessus & absolutus, nec habet violati je- junii peccatum, quod debeat confiteri.

Corollarium III. *Non ergo est necessa- rium, ut Reus, aut Testis responsurus, legiti- mè ad verba aequivoca, aut ad Mentalem aliquam Restrictionem recurrat: siquidem ab Interrogatione per Locum & Iudicis Of- ficium restricta, Responsio praestanda re- stringetur.*

Haec sunt vera Theologiae Criminalis Fundamenta: nunc Doctrinas communes recognoscamus, & ad praecedentem Con- clusionem & Corollaria reformemus.

SEd quia interdum curiosae aliquae & plenae ingenio proponuntur Quae- stiones, quarum est maximè necessaria Dissolutio; illas subjiciam, & breviter di- lucidabo. Erit igitur

PRIMA. *Quid est judicare?* Est Iurium momenta & rationes perpēdere, & utriusque partis fundamentis libratis tandem pronunciare sententiam. Non est ac̄tus li-

De Homologicè.

ὁμολογία. ὁμολογητής.

De obligatione confitendi.

Confessarius in Poenitentiae Sacramento de peccatis ritè confessis & jam absolutis non interrogat.

Reus non indiget Restrictione Mentali.

Cur hae Quaestiones subscribantur.

Quid judicare sit?

liberæ Voluntatis, sed ad rectam rationem spectat: non enim cœcè & clausis oculis, sed re bene perspecta & examinata potest Iudex ad sententiam venire. Cicero. *Consulibus permissum* (injunctum) *erat, ut de Cæsaris actis cognoscerent, statuerent, judicarent*. Et iterum. *Atque, ut aliquando de rebus ab isto cognitis, judicatis, & de judiciis datis dicere desistamus*. Non ergo potest Iudex sine causæ cognitione procedere: nec aliter jus ore proferre, quàm apud se statuerit, & ipsæmet leges dictaverint. Hæc est Iudicationis universim sumptæ generalis idea: modò Restrictiones nonnullas perpendamus.

Cicero 4. in Verr.

Proponuntur nonnulla formulæ, quæ amplificant, aut restringunt Ordinariam Iudicii Potestatem.

Quid sit simpliciter & purè judicare?

SECUNDA. *Injunxit Titio Princeps, ut simpliciter & purè judicet, & interrogat quid importent hæc verba quo modo illorum vi procedere debeat in praxi?* Respondeo verbis his Ordinariam authoritatem & potestatem Titii nec restringi, nec protrahi; sed intra terminos communes relinqui: mens enim Principis, per illa expressa, non est, ut Iuris ordinem Titius in judicio non servet, sed ut abstineat à subtilitate pernitiosa, legumque interpretationes captiosas & fraudulentas non admittat, hoc est, ne sit similis illi contra quem apud Plautum *in Curc. scen. 3. act. 5.* exclamabat Pars læsa, *Istam rem judicasti perfidiosè* Phedrome. Vide Glossam *in Clem. Sæpe de verb. signif. in verbo, simpliciter*. *Ordo* enim Iudiciarius inventus est ad inveniendam dilucidandamque, non autem ad occultandam & obnubilandam Veritatem, ut in *capitis dilecti filii de judic.* illustratione monet Panormitanus.

Cur Tribunalia erecta sint?

Quid sit citra Iuris solennitates judicare?

TERTIA. *Commissa Livio causa fuerat, in qua deberet sine solennitate Iuris procedere. Et rescire desiderat, quid sibi specialiter per illa verba præcipiatur?* Ergo ante Responsionem rescire omninò debeo qualis sit ille Princeps; qui causam committit; & qualis sit hujus causæ materia. Principes enim, qui supremi non sunt, legibus subsunt, & nullum possunt Iudicem ab illarum observantia subducere. Ergo concessa in Iuris solennitate dispensatio, in ore Principis subjecti legibus, ad accidentarias juris circumstantias, quæ illæsa quoad valorem sententia, possunt intermitti, restringitur. Si supremus sit Princeps, quia privare neminem nisi ob bonū publicum iure adquisito potest; & resarcire debet damnum, quando contra jus adquisitum ob publicum bonum procedit; verba Supremi Principis etiamsi indefinitè sonent, ab ejus potestatis terminis restringuntur; non enim censendus est concedere authoritatem, quam non potest. Præter Principem, qui causam delegat aut

De Supremi & non Supremi Principis authoritate.

An possint dispensare in legibus?

committit; & materiam causæ, considerare oportet circa modum esse aliquas solennitates ex Iure Humano, & alias Iure Naturali aut Divino requisitas; quarum illæ, & non hæ, subjiciuntur Supremorum Principum authoritati. His præmissis, suppono Principem esse supremum, & Respondeo inter Ius Naturæ & Humanum eum debere, juxta ea, quæ mox dicebamus, distinguere: illud enim necessaria præscribit, hoc autem ad melius addit solennitates. Livius igitur satisfaciet præcepto, si leges Iuris Naturalis observet, etsi ad Cæsareas leges & Pontificios Canones Definitivam sententiam non elimet. Et sine Iurium solennitate dicuntur agere, qui ex Æquitate & Clementia procedunt. Seneca. *Clementia liberum arbitrium habet; nec sub formula, sed ex æquo & bono judicat*. Ergo procedere sine solennitate Iuris erit à Cæsarei & Pontificii legibus canonibusque præscindendo, oculos ad Naturale (in quo Ius Gentium (*) clauditur) convertere, & secundum Æquitatem & Rationis dictamen pronunciare.

An-ne idem est sine solennitate, ac sine strepitu Iuris Procedere? Respondeo ha[...] duas formulas apud Angelum *verb. Iudicare.* § 6. coincidere: citat enim Clement[...] nam *de verb. signif.* & ait ibi doceri qu[...] in hoc casu possit Iudex omittere om[...] quæ non sunt de Iure Gentium, vel N[...]turali. At Ego re bene considerata i[...] has duas formulas differentiam ma[...]stam invenio.

Princeps enim quando à Iudicio solennitates aufert, omnes Humanas & D[...] removet, & tantùm Naturales relinquit; quando autem removet strepitum, & expensis consulit, & ne [...]tur cliens, præcipit, ut sine inuti[...]tione processuum, & vociferatione [...]norum, auditis partibus, Iudex sta[...] secundum legum Humanarum pr[...]tum.

An-ne posset in casu Livius intern[...] Testium examen? Minimè: est enim [...]ralis amor proprius, & nemini in ca[...] propria creditur. Nec contra milita[...] creando Imperatore Constitutiones, & [...]stertiensium Privilegia. Nam, si Elect[...] pro se ipsis possunt dare suffragium, i[...] subest alicui inconvenienti; nam, cu[...] hodie sine [...]go, ille, cui proprium su[...]gium pro[...] debet habere tria vel quat[...] quæ non [...]isset habiturus, si non esse[...] gnissimus. Et Cistertienses, qui in c[...] propriis possunt testimonium profer[...] hujusmodi Privilegiis ob puritatem [...] & erga Apostolicam Sedem merita a[...]clesia honorantur; quia tamen semp[...] sit[...]

...t adversarii his frui & gaudere gra... minimè permittuntur.

...ed quot examinare Testes debet Livius? ...os, vel tres, etsi Iura Humana plurium ...imonium requirant. Quoniam in ore ...orum vel trium stat omne verbum, & ...teri ad pompam & causæ Majestatem ...tantur.

Sed quales hi Testes esse debent? An ve... ...iari & examinari à Livio poterunt à Iure Pontificio aut Cæsareo probibiti? In Angeli *Summ. verb. Iudicare. num. 2.* deficere nonnihil percipio: quærit enim de infantibus, & respondet de infamibus: & hos admittit ...nam Iuris Positivi est infamia, ut constat *ex cap. tuas. de simon.* Et positivas leges Livius observare non debet. Interim, si me audit, utrosque arcebit à tribunali Livius; non enim illos (infantes & infames) inhabiles reddunt Iura Humana, sed ex natura rei inhabiles esse pronunciant. Infantes quidem, quia carent prudentia & judicio: infames verò, quia regulariter sunt improbi, & semel mali, semper præsumuntur mali, ex Regula VIII. Pontificii Iuris in sexto. Hæc autem ipsa testimonia loco indiciorum Ius Naturale admittit: pueri enim solent, quæ viderunt referre; & non semper infamia est cum improbitate conjuncta. Sed quia præter infantes & infames alii etiam non sinuntur testimonium proferre, placet audire Ambrosium, qui illos *in Epist. 66.* verbis istis depingi. *Duobus, aut tribus testibus, ait, stat omne verbum; sed illis testibus, qui ante diem hesternum, vel nudiustertius non fuerunt inimici, ne irati nocere cupiant, nec læsi ulcisci se velint. Inoffensus igitur affectus Testium quæritur, ita tamen ut Accusator propiùs in medium procedat.* Et juvabit etiam auritum ab oculato distinguere, quoniam *in Truc.* inquit Plautus. *Pluris oculatus Testis unus, quàm auriti decem: Qui audiunt, audita dicunt; qui vident planè sciunt.*

Sed poterit-ne Livius omissa citatione partis ad sententiam venire? Nego cum communi sententia; nam citatio ad Ius Naturale pertinet; nemo enim potest condemnari inauditus. Ita Doctores universi. Nec contrà militant illarum Provinciarum mores, in quibus de perfidia accusati strangulantur, & posteà processus conficitur: cùm, quia non dantur tales mores in illa bene gubernata Republica; tum, quia, ...aliquando id alicubi accidit, temeritatis ...dices incriminantur, & illorum Scanda... ...m non debet in exemplum venire: quo... ...m *Num. 35. 30. & Deuter. 17. 6. & 16. & Matth. 18. 16.* & alibi, non solùm, ...ante informationem condemnetur

reus; sed, ne ... semiplenæ (ob unius te... stimonium) in ... discrimen vocetur, jubet Dominus.

QVARTA. Procedit Claudius, cui indi... ...ctum est, Iudica prout volueris: & interrogat, quid debeat facere? Respondeo potestatem & authoritatem Iudicialem in Claudio restrictam à legibus, per hæc verba ampliari; & hæc ipsa verba per terminos qui circumscribunt Humanam Principum authoritatem ad sensum opportunum restringi. Primò enim per voluntatem Principis extenditur dilataturque in Claudio judicialis authoritas: ut non debeat exerceri ad Iuris apices, sed ad voluntatem judicantis. At hæc ipsa voluntas per alias circumstantias restringitur; illa enim generalis Regula, *Nemo dat, quod non habet,* quæ ad Ius Pontificium restricta num. 79. proponitur à Bonifacio his verbis. *Nemo potest plus Iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.* Quibus consonant *lex. creditor. § Lucius. D. man. & caput nuper, de dotis post divort. restit.* Princeps enim, licet contra Ius Civile in aliquibus judicare potuerit (*) in nulla re poterat contra Ius Naturale. Ergo illa Principis verba *Iudica, prout volueris,* per limites Regiæ potestatis restricta, æquivalebunt his, *Iudica, prout prudenter volueris:* & Prudentia tunc dicta est, ut saltem Canones Iuris Naturalis observet. *Vnde in extravag. ad reprim.* Bartolus illum, ait, cui committitur, ut faciat quod vult, vel sicut voluerit, licèt non teneatur sequi Regulas Iuris Civilis, manere nihilominùs obstrictum Regulis Iuris Naturalis & Gentium, seu Naturalis Æquitatis: quas, quia Imperator observare non voluit *in Clem. Pastorali de re judic.* reprehenditur.

QVINTA. *Dictum est Petro,* Iudices secundum Æquitatem & Veritatem. *Quid ergo debet, aut potest facere?* His verbis Petri potestatem nec ampliari, nec restringi, *in cap. literas. de ju...* ...ca. asserit Paludanus: vera enim Æquitas est, quæ publico præscriptoque Iuri conformatur. Interim aliquid videtur Petro Principem concessisse: unde scitè Angelus Antonio adhærens pronunciat Petrum in isto casu non teneri Ius scriptum rigorosè servare, sed ex Æquitate procedere. Quam ob rem dicere potero, sic debere duas illas circumstantias intelligi, ut Veritas concernat factum, Æquitas Ius. Petrus igitur, si Veritatem privatìm sciat, etsi oppositum per testes in processu constiterit, debebit secundum Veritatem, quam scit, & non secundum adlegata & probata procedere: & præscindendo à Legum Humanarum præscripto, Æquitati (hoc est, Naturali Iuri) Resolutio:

De illis, ... quod non ... quam volunt ...

An illud Axioma, Nemo dat, quod non habet, etiam in Moralibus & Politicis sit admittendum?

(*) Sit lex Regia, Contractus in charta non sigillata scriptus nullus esto; quæ tamen circumstantia non requiritur Iure Naturæ. An ne Claudius, cui Princeps dixit, Iudica prout volueris, *judicare poterit, contractum in charta non sigillata factum fuisse validũ? Minimè. Ergo, ubi agitur de jure adquirendo, debet secundùm leges humanas judicare.*

Quid sit secundum Æquitatem & Veritatem judicare?

An Iudex, qui privatim Veritatem scit, si oppositum planè in processu probetur, secundùm privatam scientiam possit, an verò secundùm adlegata & probata debeat pronunciare sententiam?

tionem suam attemperare.

Ex hac doctrina non juvat consequentias generales inferre, nam D. Thomas 2.2. *quæst.* 67. *art.* 1. quem Cajetanus *ibid. art.* 2. Aragonius & Salonius *ibid.* Navarrus *cap.* 25. *num.* 9. Valentia *disp.* 5. *quæst.* 11. *p.* 2. Toletus *libr.* 5. *cap.* 56. Trullechius *in precept. Decalog. tom.* 2. *libr.* 5. *cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 14. *&* 15. Acacius *tom.* 2. *resol.* 136. *pag.* 310. *a num.* 2. & alii communiter [contra Contradum 1. *part. respons. Cas. consc. quæst.* 194. Petrum Aragonium *quæst.* 77. *art.* 2. Sotum *de Iustit. libr.* 5. *quæst.* 4. *art.* 2. & alios pios & doctos Theologos] docent inferiorem seu Ordinarium Iudicem qui propriis oculis vidit Ioannem occidi à Lælio, si Testes reum esse Isidorum convincant debere omnia media adhibere, ut se ab obligatione judicandi subducat; & , si id non possit consequi, posse Isidorum secundum adlegata & probata ultima sententia condemnare. Interim multis Viris doctis & piis D. Thomæ sententia nimis dura videtur. Audiunto P. Mendum, qui *in Opinionum tertiò probabilium Epitome in præleg. Distruf. num.* 18. sic scribit. [Si Iudex oculis suis videat homicidam, & alius homicidii illius accusetur, & probetur plenè causa, tenetur abstinere se ab Officio Iudicis in illa causa, & eam ad Superiorem remittere, ac testem (a) agere. Si id nequeat, juret coram populo (b) eum esse innocentem: si non sufficiat, probabile est utrumque posse eum morte damnare ob bonum publicū, ut ordo judicii servetur: & debere eum (c) alio supplicio non mortis damnare: nam Respublica, à qua leges dimanant, nequit de vita disponere. Sicut, si Tyrannus minetur eversionem Civitatis, nisi innocens occidatur, non potest occidi, quia in vitam non habet jus Respublica, adhuc si bonum publicum instet, juxta hanc opinionem.]

a] At Testis laltroneus, qui non est rogatus & requisitus, nullam habet authoritatem.

b] Illud juramentum est extrajudiciale, manet extra processum, & innocentem accusatū non juvat.

c] Iudex non potest imminuere pœnas à Iure præscriptas: immò nec Rex in multorum sententia. Acacius *quæst.* 144. *nu.* 3. *pag.* 324. *b.* sic statuit. *Inferre con Cajetano y otros, que si el Principe libraße de muerte al que justamente fue condenado a ella, por assassino, homicida, o ladrõ o por otro delito semejante, commutando la sentencia dada en destierro, o pena pecuniaria, pecaria mortalmente, y estaria obligado a restituir los da ños.* &c.

Quid sit judicare prout videbitur?

SEXTA. Commissio Aurelii continebat hac verba. Iudica prout tibi videbitur. *Quo igitur ille modo judicare debebit?* Hæc verba nihil addere aut minuere Iudicis potestati Ordinariæ, adeoque illam nec ampliare nec extra ... restringere censet Bartolus, nam juris Regulas ad verbum *videbitur* afferit, ad Aurelium in hoc casu sententiam suā ... mo illum conformare debere. At existi... pis verba adlucinari: nam singula Princi... ob rem habere debent pondus, & hanc ... te prout tibi duæ Formulæ, *Iudica*, & *Iudi*... At illa prior legibus scriptis Iudicem subjicit: ergo Posterior aliquid habet, quod non con... continebatur in altera. Quid ergo habet? Panormitanus *in cap.* 1. *de ju.* consen-... Gieres.

tiens Bartolo *in leg. quod tamen. §. arbiter. D. de arbitr.* asserit illud verbum *videbitur* ad intellectum pertinere: & ideò colligit Aurelium in judicio debere suam sententiam sequi, & quod ratio sibi dictat proferre. Vnde, tametsi Iudices Ordinarii [ut bene contra Ioannem Sancium *in selec. disp.* 54. *num.* 11. *&* *disp.* 64. *num.* 63. docent Thomas Sanchez *de matrim. libr.* 7. *disp.* 7. Diana *part.* 2. *tract.* 13. *resol.* 5. *&* 12. & *par.* 9. *tract.* 6. *resol.* 2. Cotonius *in Summ. verb. Opinio. num.* 2.] non possint sequi Cujacii, Donelli, Fabri, & aliorum Jurisprudentum singulares sententias, si tamen illas Aurelius veras crederet, posset eas in casu nostro amplecti & secundum ipsas pronunciare.

De singularibus Cujacii, Donelli, Fabri & aliorum sententiis.

An illis Iudices ... in casu ... possit ... assensum ... secundum ... judicare.

Vt autem Quartam & Sextam Conclusionem intelligas, adnotato, esse in formulis verba quæ ad Intellectum, & esse etiam quæ ad voluntatem spectant. Prioris generis sunt, *Iudica prout videbitur*; Secundum scientiam & conscientiam tuam; Prout sensentiam & opinionem tuam; juxta ... sententiam & opinionem cognoveris, Prout ris, Prout expedire cognoveris: &c. Posterioris autem, *Iudica prout volueris*, Prout placuerit, Vt libeat. &c. Et utrumque Intellectum & voluntatem includere videtur hæc formula, *Arbitrio tuo causam totam committo*. Tunc enim, ut scitè notat Panormitanus ... gelus, hæc verba denotant arbitrium ... viri ratione regulati. Vide super Glossam ... tantum in cap. 1. de seq. poss. & leg. 3. ... verb. suo vers. nota primò ... Fideicommiss. §. quamquam. D. de legib. 3. & in ... §. sorore. D. de fideicommiss. & ... Consil. in 4. Vide etiam Textum ... in cap. 2. de cor. vicia. Et componit ... quæ dicit Bartolus qui in extra... primen. ... verb. videbitur. vers. & ... princip. legem 1. D. de arbitr. ... opportunos adlegat.

NOTA.

AN Iudex ferre sententiam ... causa, in qua agitur de ... jure Tit... pro quo in aliis litibus ... vocatus ...

An Iudex, qui à Lælio, aut ... panegyr... fuit, aut libri dedicatione ... honorat..., possit in Lælii causa ... re?

An Iudex possit judicare aut ... tum pro ... ferre in causa Friderici ... suus Confessarius?

Resolutio.

[E]ST Fundamentalis Iuris Regula, *Omnia licent, quæ lege non sunt interdicta*. Homo enim est Agens liberum, & ideò facere potest, quæ velit, nisi lege prohibeatur. *leg.libertas,in princ.ff.de statu homin.* Iudex igitur legitimus, qui iudicat in cæteris causis, poterit in hac v.gr. in specie iudicare, quoties non detur lex, ob quam abstinere teneatur.

Est doctrina certissima. P. Mendus *in sententiarum certò probabilium Epitome. verb. Accusator. num.*13. asseverat, legitimam & necessariam causam, ob quam Semphronius hic & nunc ad accusandum debeat admitti, esse non dari certam causam, ob quam debeat repelli. Ergo per identitatem rationis, causa necessaria & legitima, ob quam Aurelius, aliàs verus Iudex, qui est in exercendi sui officii possessione, censendus sit, hic & nunc posse iudicare, est non dari causam manifestam & certam, ob quam debeat non iudicare.

Et huc respiciens Angelus *in summ. verb. Iudex*; sumit initium ab his verbis. [Iudex quis potest esse? Respondetur. Quilibet, qui non prohibetur. *cap. cum apud despon. & leg. mutus.* ff. *de procur.* §. 1.]

Ergo, si dentur expressæ leges, quæ iubeant Iudici, ne Titii, Lælii, & Friderici causis pronunciet, abstinere debebit: si autem non dentur, poterit liberè ad sententiam procedere.

Advocatum, quia patrocinium sub causæ initium præbuit, si adsumatur in iudicem, illam causam per sententiam terminare non posse, definit expressè Iustinianus *l.fin.C.de assess.*& rationem præbet, *ne affectionis suæ vel advocationis memor, incorrupti Iudicis non possit nomen perferre.* Quam Imperatoris Constitutionem firmat Ius Pontificium *cap. postrem.de appellat.* Vide Innocentium III. *cap.cum inter.de except.* Hanc doctrinam extendunt Cathalones ad eum, qui quando introducta causa fuit, in aliis causis erat Advocatus. Vide Franciscum Merlinum *in Controvers.Forens. lib.centur.2.cap.38.pag.217.nu.* dicentem. [Has affectionis reliquias, ex eo quis fuit Advocatus, tanti æstimarunt nonnulli Populi, ut etsi in illa causa qua nunc Iudex est, evidenter constet patrocinium non præstitisse adhuc, si tempore introductionis causæ Advocatum in aliis fuisse appareat, Iudicis partes non posse gerere, sicuti particulari constitutione Cathaloniæ sancitum, & secundum eam in occurrenti iudicatum refert Fontanella *decis.* [illegible] *num.*15.] Ergo, quia hoc est municipale ius, manet eum, qui in aliis causis fuit Advocatus, modò in ea, de qua agitur Advocatum non egerit, extra Cathaloniam esse habilem, ut iudicet, & sententiam pronunciet.

Et ad πανηγυρικὸν veniens, non percipio, cur in Lælii causa Iudex ille procedere ad sententiam non possit. Si enim abstinere deberet, id vel ob causam particularem, vel generalem teneretur facere. At neutrum dici potest. Ergo. Probatur quoad priorem partem Minor; quia nulla in alterutro Iure exstat lex, quæ iubeat Iudici, ne in Lælii, sui Panegyristæ causa ad sententiam procedat. Et probatur quoad priorem partem. Quia ut nuper scribit P. Raymundus Nidus Soncinas *in doctissimo suo libro de Conservatorib. Regularium. cap.9. partic. 2. pag.*179. [ad hoc, ut Iudex recusetur, legitima causa exposcitur, quæ est unica, nimirùm suspicio. Specul. *tit.de recus. Iud.* §. 2. *in princ.* Ioannes Andreas *in Addition.ad Specul.* Hartmannus *in observ. prax. observ.9. in princ.* Guazzinus *defens.p. cap.*19. Emanuel Gonzalez *in cap. cum speciali. de appellat. num.* 3. Recusatio enim Iudicis fit solum, quia est suspectus: at suspicioni multæ aliæ causæ subordinatæ sunt, ex quibus suspicio arguitur: de quibus videantur allegati Scriptores. &c.] At inter ipsas nec Panegyricum scriptum, nec Liber dedicatus reperitur. Ergo. Immò nec poni hæc possunt; tam parvi enim Mœcenates (si merentur hoc nomen, quibus docti suos labores nuncupant) obsequia hæc habent, ut experientia docti asseramus, Scriptores tot folia chartæ prodegisse, quot impendunt in Epistolis Dedicatoriis. Vnde iam Viri Docti cautiores redditi non Principibus, sed Amicis suos libros dedicant.

An recusari Panegyrista possit?

Cur recusentur Iudices?

Generalis Doctrina.

De illis, qui libros dedicant, & quibus libri dedicantur.

De Confessario eodem modo philosophor; nam Summus Pontifex, Episcopi & Prælati subditis confitentur, & non ideò censentur inhabiles, ut in eorumdem causis sint Iudices; nec enim tantus est Pœnitentis erga Patrem spiritualem amor aut contra; ne possit eos suspectos reddere.

An possit recusari Confessarius?

Stat igitur, nullam ex his tribus causis, quæ sub initium ponebantur sufficere, ut Iudex arceri à tribunali debeat. Ergo illis non obstantibus poterit causam examinare & ad sententiam venire.

Conclusionis Conclusio.

Sic sentio salvo meliori iudicio.

SEC-

SECTIO II.

De Accusatore, & Denunciatore. *Quid sint? quomodo differant? In quibus casibus, & de qua materia teneantur denunciare? Ostenditur Episcoporum Monitoria restringi plurimis limitationibus.*

Quid sit Accusatio aut Denunciatio?

ACcusatio & Denunciatio est criminis ad Superiorem delatio. In objecto conveniunt & differunt præcipuè in fine, quoniam in accusatione Rei punitio intenditur, in Denunciatione emendatio. Ita D.Thomas 2.2.qu.67.art.3.ad 2. P. Mendus *in Opinionum certò probabilium Epitome.verb. Accusator.nu.2.*

Illarum differentia.

Præter differentiam, quæ à Fine sumitur, aliæ inter Accusationem & Denunciationem inveniuntur. Nam PRIMO, correctio fraterna Denunciationem debet necessariò præcedere: cum tamen Accusator, etsi possit fraternam correctionem præmittere, non tenetur: nec ideò rejici Accusatio à Superiore poterit, quod fraterna correctio omissa sit. Ita Corduba *de detract.qu.2.concl.4.* & alii. [Et hic obiter nota, hanc de fraterna correctione doctrinam, esse generalem: & tamen non habere locum in Societate *Iesu*, in qua, quia jure naturali ceditur, possunt immediatè Superiori denunciari culpæ, quæ non sunt emendatæ; & si emendatæ sint, si adsit probabile & morale relabendi periculum.] SECVNDO, Accusator debet probare, saltem semiplenè, quæ dicit, aliàs talionis pœna condemnabitur: Denunciator autem nihil debet probare. [Et hic obiter nota, esse aliquos, qui valdè temerè loquantur, scribantque, contra pœnam talionis, velintque publico bono esse nocivam: nam, si Accusatorem pœna talionis maneat, nemo accusare audebit: si nemo accuset, crimina manebunt impunita: &, si regnet impunitas, omni scelerum iniquitate Respublica dedecorabitur. At vires hujus argumenti, inquam ego, cognoscebat perfectissimè Deus, & tamen in legibus quas per Moysem tulit, illam statuit Gen.9.6. Exod.21.23. Levit.24.17. Deuter. 19.9. Ergo argumento posito nil omninò probatur. Ergo nego primam argumenti propositionem: quia, qui Rempublicam amat, & habet testes, accusare poterit, & audebit: & frænum habebit Calumniator ne contra innocentem insurgat.] TERTIO, regulariter Accusatio in scriptis exponitur; sic enim *cap.accusatorum.24. qu.8.* statuitur; at verò Denunciatio rarò, vel nunquam scribitur. QVARTO, semper accu-

An fraternam correctionem requirant?

An, & aut correctio fraterna exsit à Societate?

De Probatione. An requiratur?

De pœna talionis.

An sit perniciosa in Republica?

Talionis pœna, si non esset sanctissima, non fuisset in Testamento Veteri instituta divinitus.

satio est de materia gravi, & culpam mortalem supponit; non enim ob leves negligentias erecta fuerunt Tribunalia: cum tamen Denunciatio esse possit de levibus, & præcipuè in Sanctissimis Religiosorum Communitatibus.

Possunt & solent Superiores per edictum jubere, ut criminosi denuncientur; at similia precepta restringuntur secundum concomitantes circumstantias. Pono exemplum. Publicatur è cathedra, & publicis locis affigitur hoc Decretum Episcopi: *Cum theca Sempbronii fuerit fracta, & inde sublati centum aurei sub præcepto & excommunicatione jubemus, ut qui notitiam de fure habeat, intra tot dies apud nostrum Cancellarium denunciet.* Et assero multis illud circumstantiis restringi. Excipit enim tacitè ab hoc præcepto Episcopus (1) illum, qui præscindendo ab hoc edicto non poterat licitè crimen detegere: (2) si pecunia sit restituta: (3) si ille qui denunciaturus esset, sit consors delicti: (4) si denunciatori immineret aliquod grave periculum: (5) si fur sit filius Semphronii: & (6) addunt aliqui, si ille, qui pecunias illas abstulit, illas inculpatæ compensationis titulo subripuerit. Et quidem has omnes, & alias similes Restrictiones in illo Monitorio reperiri, clarissimè demonstraturus sum.

Erat Prima Restrictio. *Excipitur, non potest qui ab hoc Edicto præscindendo, hoc furtum detegere.* Quoniam hoc Divino dictum in Iure Naturali aut Conf... dispensat: & hanc ob rem Confessione... qui hoc crimen in Confessione causa rev... Theologus, cui consilii causa, & alii sim... fuit sub naturali sigillo, & illud adh... edicti promulgationem illud ca... cere debebunt. Excipe etiam ... quo non dum ille fur sit fraternè ... P.Mendus. verb.Accusator. num... Episcopus aut Prælatus præcipi... ciari sibi, si id si... aliquod delictum, si correct... di, ut in eo locum habeat denunciari... na, ante hanc nequit, quod ... sit de præcepto Divino.] Et citat F... nendum est humano. ... verb. De... in illustratione Armillæ, ... ad Iusjurandum tra... tio. Et hinc etiam si juraverit quis ... ait. [Hinc ... juramentum intellig... ciare crimina, id præstare sit licitu... modo, quo de illicitis non oblig... Iuramentum non denunciare, inte... si jurasset ... non teneatur.] E... dum de ... enunciare ... sententia, si Petrus dic... tris Mendi ... *denunciaturum esse*, &... *me crimina ... denunciaturum* ... *Iuro, me crimina denunciaturum* ... uterque homo probus & bon...

An Accusatio & Denunciatio fieri in ... debeant ... an de ... levi possint?

De Mo... quo su... denun... ciare.

Qu... Restr... circu... indig...

Personæ circumstantia, assero hæc duo fundamenta (quæ indiffinitè prolata nullum casum viderentur excipere) limitari, & restringi, ita ut neuter de omnibus agat peccatis, sed de illis Petrus, quæ non vergant in Reipublicæ damnum, adeoque non debent denunciari ex præcepto.

Quando adæquans finis legis cessat in casu aliquo particulari, obligatio ejusdem legis cessat in eodem casu particulari.

Erat secunda. *Excipitur ille, qui sciat jam hanc fuisse pecuniam restitutam.* Patet; quia, cum hæc Censura in gratiam Semphronii fulminetur, & jam ipse quæ volebat, recuperaverit, cessat Censuræ finis, ac propterea, cessat impositi præcepti obligatio. P. Mendus *in Opinionum certò probabilium Epitome. verb. Accusator. nu. 7. pag. 21.* his verbis præcedentes Restrictiones dilucidat. [Si sub præcepto, aut censura, ait, jubeatur delinquentes denunciari, tenetur quis eos denunciare, quos licitè posset, adhuc eo præcepto non urgente; ut, si crimen sit publicum, aut semiplenè probatum per sufficientia indicia & tumorem (non ergo tenetur eos (*) denunciare, quos à præcepto præscindendo non posset.) Quod si Iudex aut Superior solum intendat partis læsæ satisfactionem, aut delinquentis emendationem, absque alia pœnæ inflictione, & sit satisfactum, aut ille omninò emendatus non tenebitur quis eum denunciare (†) at si nulla infamia præcessit non tenetur quis tunc alium denunciare.

(*) Medina Codic. de restit. quæst. 12. Navarrus, Sylvester, Corduba, Sotus, Navarra, & alii.

(†) D. Thomas 2.2. quæst. 33. art. 7. ad 3. D. Antoninus, Navarrus, Navarra, & alii.

De complice. An denunciare teneatur?

Erat Tertia. *Excipitur consors delicti.* Demonstratur, quia nemo tenetur se ipsum accusare aut denunciare, & tamen se ipsum denunciaret, qui consortem apud Superiorem deferret. Ita Diana *part. 1. tract. 4. resol. 8. & 9.* Mendus *verb. Denunciatio. n. 10.* Suarez, & alii Doctores communiter.

An humanæ leges obligent cum periculo vitæ?

Erat Quarta. *Excipitur ille, cui mors, aut grave damnum propter denunciationem immineret.* Vidimus enim Reos accusatores aut Denunciatores occidisse. Et ratio restrictionis est; quia non debeo proximum magis amare quàm me ipsum. At ego propter centum aureos proprios nolo exponere vitam periculo. Ergo propter centum alienos non teneor. Hæc est certa & generalis Restrictio, quæ in Civilibus nullam difficultatem patitur: cæterùm in materia Hæreseos ab aliquibus restringi solet: nam Cotonius *in summ. verb. Denunciare. num. 6.* sic scribit. [Nota tertiò, quod quamvis Fagundez. *p. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31.* excuset à denunciando hæreticum eum, cui periculum vitæ, famæ, aut bonorum æternorum in propriam, vel patris, matris, uxoris, fratris, vel alterius conjunctissimi personam immineat, unde

docet Freyta *q. 19. num. 15.* quod hæreticus, qui ob timorem magni damni complices tacuit, non est tradendus brachio sæculari & diminutus, sed mitius tractandus. His tamen non obstantibus, Bonacina *disp. 6. punct. 2. num. 6.* testatur, hanc doctrinam non omnibus probari. Et illam Genuensis *cap. 18. num. 8.* limitat, nisi hæreticus dogmatizaret, & seduceret animas, aut corpora læderet, &c. nam in his casibus tenetur homo exponere propriam vitam pro patria. Et ipse Freytas, stante praxi, contrariam sententiam amplectendam esse, inquit, maximè in casu hæresis formalis. *part. 1. tr. 4. resol. 7.* Et bene docet *qu. 12. num. 19.* quod stando etiam in prima sententia periculum in bonis temporalibus amici non excuset: quia major amicus est Deus & amicus usque ad aras. Alioqui nunquã denũciandus foret amicus vel consanguineus hæreticus, quia incurreret pœnam confiscationis bonorũ. *c. cum secundum de hær. in 6.* Amissionem verò bonorum temporalium propriorum tunc solùm excusare, quando cogeret factum mutare *p. 4. tr. 5. resol. 36.*

Erat Quinta. *Excipitur casus, in quo fur esset filius illius, qui procuravit Monitorium.* Quoniam nemo prudens volet suum filium infamari. Antonius Cotonius *in summ. verb. Furtum. num. 13.* sic scribit. [Quando promulgatur Monitorium ut reveletur furtum factum de bonis certæ personæ, non tenetur quis revelare filium talis personæ, si ille furatus esset, nisi constet mentem patris esse, ut etiam filius, si reus sit, manifestetur. Nam pater nunquam præsumitur velle filios diffamare. Ita contra Naldum *verb. Excommunicat. num. 8. & verb. Filius num. 3.* Raynaud. *de monit. par. 1. cap. 3. qu. 14.* Qui tamen id non extendit ad complices. Sed hoc etiam est difficile, nam eo ipso quod revelantur socii & complices, certum moraliter est, detegendos esse filios. *part. 5. tr. 13. resol. 69.* Ex furto oritur obligatio restitutionis tam in fure, quàm in concausis, de qua re vide *verb. Restituere quis teneatur ex injusta actione.*

Connaturale homini est, ut amet filios. Ergo nisi contrarium constet, nolle, ut suus infametur filius debebimus necessariò præsumere.

An denunciare quis suum proprium filium debeat?

Ex hac Quinta Restrictione oritur altera, nam si Semphronii filium non teneris v. gr. deferre, nec teneberis tuum filium, aut fratrem, quia ratio à fortiori decurrit. P. Mendus *verb. Denunciatio. num. 8.* [Quãdo præcipitur denunciari furem, incendiarium, percussorem, & similes, non tenetur quis denunciare patrem, avum, uxorem, filium, nepotem, alios ve valde sanguine conjunctos, sicut nec seipsum; eorum enim infamia supra ipsum reflectitur, & pietas, ac sanguinis vinculum excusat.] Et citat

De occulta compensatione.

Dia-

Dianam, Raynaudum, & Angelum, qui plures Iurium textus, ut id probet, adducit.

Ab aliquibus additur hæc Sexta. *Excipitur casus, in quo qui centum illos aureos abstulit jure occultæ compensationis usus fuerit*. Illa ponitur à P. Mendo *verb. accusatio num.* 9. his verbis. [Si denunciandum furem esse precipiatur, & quis sciat, aliquem rem accepisse ob occultam compensationem, omnibus requisitis servatis, non debet, nec potest eum denunciare, quia injustè infamaret illum. (*) Quod verum est etiam si adderetur, in excommunicatione denunciandum esse adhuc eum, qui titulo compensationis rem accepisset. Cùm enim accipiens sic non peccaverit, excommunicatio in eo vi caret, siquidem proferri nequit validè, ubi peccatum grave non intercedit.] At sunt aliqua, quæ non intelligo. Primò enim, casus in terminis, sub quibus proponitur à P. Mendo, *impossibilis est: illæ enim circumstantiæ, multæ & variæ sunt*, & nullus *præter ipsum Cajum potest* de singulis *exactam habere notitiam*: Ergo tametsi *Lælius sciat, Cajum Semphronii pecunias subripuisse; & tamen* si audierit, cum id *fecisse compensationis* inculpatæ prætex*tu: scire certò non poterit*, an certæ veri*tati innitatur prætextus* & , an illo actu *fuerint omnia, quæ in* occulta compensa*tione, ut sit honesta &* licita, requirunt Authores, *servata*: maximè, cùm Theologi*carum subtilitatum* imperitus sit Lælius; & Authores, qui occultæ compensatio*nis innocentiam* defendunt, in multis dis*sentiant inter se*. Secundò, videtur P. Mendus, tametsi doctissimus & oculatissimus, in suæ dilucidatione sententiæ involvere contradictoria, quoniam, si hujusmodi compensatio laudabilis & honesta dicatur, non habent locum illa verba (injustè infamaret illum.) nemini enim est dedecori, facere quæ sunt honesta & licita: &, si dedecori est compensatio secreta, non est honesta aut licita compensatio secreta. Tertiò duas hic personas P. Mendus confundit: denunciantem, videlicet & denunciatam. Ut enim Lælius, qui Cajū denunciare debebat, excommunicationē incurrat, non est necessarium, quòd peccaverit Cajus mortaliter: sed requiritur & sufficit, quòd Superiorum intersit rescire, quid fecerit Cajus. Tenebitur ergo intercire eum Lælius sub peccato mortali denun-, qui non peccavit mortaliter: ut in hæresi materiali videre est; non enim peccat materialis hæreticus (si enim peccaret, jam non esset materialis, sed formalis) & tamen illum denunciare te-

nemur; Superiorem enim erit examinare, an sit materialis, aut formalis. Et rem confirmo aliud exemplum producendo. In plerisque omnibus dicecesibus, publicis Notariis præcipitur, ut, si in testamento aliquid ad pias causas legetur, intra tot dies denunciare id debeant, ne ob hæredum negligentiam, & superiorum ignorationem Purgatorii Animæ priventur suffragiis. Pone in casu, Cajum testamentum condidisse, centumque aureos pro missarum eleemosina tali Monasterio legasse: pone & Lælium fuisse Notarium, & hoc testamentum scripsisse. Ergo vides clarissimè factum Caji, non solùm non fuisse peccatum, sed fuisse bonum & meritorium, & tamen illud debere à Lælio denunciari. Ergo posset similiter quis dicere (etiam admissa doctrina occultas compensationes excusante) esse in casu duas quæstiones toto cælo diversas; alteram, an Cajus debeat ob illatū pecuniarum subreptionē puniri? & alterā, an Sēphronius sit læsus, eidemque possit per Iudicis assistentiam succurri? Ergo, peccaverit, aut nōpeccaverit in illo facto Cajus, habent professò Superiores jus examinandi, quis nam illas pecunias subripuerit; & eorum lem erit disquirere. An justam causam habuerit subripiendi: & hoc examen non spectare ad personas privatas, certum est.

Interim, quia Ego privatam omnem justitiam à Republica damnari video, & in nulla bene gubernata Communitate excusationem hanc admitti, Occultas compensationes omnes esse illicitas censeo, Restrictionemque, quæ ex hoc capite deducebatur, non admitto. Et, ut videat Pius Lector, me non seduci affectibus, sed ratione præmoveri gravissima, lineas subsequentes scribo.

Porrò, si in Furto, seu bonorum temporalium materia, privata Iustitia locum habet; etiam illum habere poterit in Homicidio. Ergo, si possum mihi & adversario jus privatim dicere, quando injustè lædor in bonis temporalibus, (hoc est, si possum etiam à Semphronio centum aureos subripere, quando illos mihi certò debet, & non habeo testes, aut vires, aut modum illos per Iudicem recuperandi, ut quia tales succurrunt circumstantiæ, non possim me publica Iustitia defendere) similiter & etiam à fortiori; quoniam pretiosior aut honor, quàm omnia bona temporalia) potero mihi, & mihi est vita, aut honor, quàm adversario jus privatim dicere, quando injustè lædor in vitæ aut honoris materia (hoc est, quando per calumniam accusatus & falsorum testium depositione traductus aut subornato Iudice corrupto, suc-

*) Sylvester verb. furtum quæst. 15. Navarrus, Angelus, Corduba, Navarra, Medina, & alii.

An, qui prætextu occultæ compensationis rem subripuit, sit denunciandus?

An Casus impossibilis sit?

Tam multa Authores requirunt, ut occulta compensatio sit licita, ut præstaret illam omninò negare.

Nemini sunt dedecori, quæ honesta & licita.

An denunciandus materialiter?

An testamenta condita ad pias causas?

An, qui compensationis prætextu aliena subripuit?

Omnis Iustitia privata condemnatur in omni bene gubernata Republica.

Immò expressè condemnavit Innocentius XI. die 2. Martii 1679. Propositione XXXVII.

An in homicidio admittatur?

An etiam in honoris materia?

succumbens, tametsi pius & innocens, vita debeam aut honore privari.) Ergo, si potero tunc me indemnem reddere, privatim pecunias subripiendo, potero nunc vitam meam & honorem tueri, Accusatorem, Testes, aut etiam Iudicem occidendo. At id non possum. Ergo nec illud. Probatur Minor, nam Alexander VII. die 24. Septembr. 1665. has Propositiones condemnavit. [Num. 17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia de se crimina, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.* Num. 18. *Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò(*) imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare,* &c.]

*) Non illud certò, ut scias unum & idem posse adverbium ad duo extrema referri, & duo subjecta afficere & modificare, nam Authores condemnatæ opinionis, eam admittebant in eo casu tantùmodò, quo certò immineret, certò iniqua sententia.

SECTIO III.

De Reo. *Quis ille sit, & quomodo, & à quot Iudicibus debeat examinari?*

Quis olim Reus, & quis hodie dicatur?

REus à re dicitur: & est ille, de cujus re agitur, & ideò olim, tam qui in judicium vocabatur, quàm qui vocabat, *Reus* nominabatur. Gallus Ælius apud Festum, *Reus est*, inquit, *qui cum altero litem contestatam habet, sivè is egit, sive cum eo actum sit*. Et Cicero 2. de Oratorib. *Reos appello, non modò eos, qui arguuntur, sed omnes de quorum re disceptatur*. Sed jam tandem, qui debet, non autem qui postulat, *Reus* dicitur; qui enim reum in judicium vocat, est *Actor*.

Quis nominetur Actor?

Sicut crimina admissa, sic & vota emissa reos constituunt. Modestinus *leg.* 1. D. *de duobus reis constit.* Virgilio consonans, qui Æn. 7. cecinerat,

Vobis lætus Ego hoc candentem in littore Taurum
Constituam ante aras, voti reus,

Voti reus?

Etiam fœminæ, quia & delinquere, & promittere poterant, Reæ erant, si in judicium (publicum, aut privatum) vocaræ. Ovid. eleg. 3. lib. 1. Trist.

An fœmina Rea esse possint?

Protinus hæc vetiti criminis acta rea est. (a)

Et iterum eleg. 1. lib. 4.

Et mecum juncti criminis acta rea est. (b)

An, & quæ crimina honesta dicantur? An ebrietas ad illa pertineat?

a) Modestiæ philosophicæ violatio crimen est; & ideò *honestum crimen* Seneca *cap. ult. de tranquillit.* ebrietatem ad quam nos interdici lege humana videbat, & nesciebat Naturali aut Divina interdici, *honestum crimen*: hoc est (sic enim epithetum intelligo) *crimen contra Honestatem perpetratum* (*) ad mentem Catonis appellat: nam ut civile sit, esse debet lege Civili vetitum, sicut Theologicum lege Divina. Malitia ergo Philosophica ab omni lege Divina, & Humana præciditur: Malitia autem Theologica in Divinæ, & Civilis in Humanæ Legis violatione consistit. Vbi enim non est lex, nulla esse potest prævaricatio.

*) Hoc sensu Peccata Regularia, quæ côtra Religiosorum regulas; Civilia, quæ contra leges Civiles; Theologica, quæ côtra Θεόν

b) Agit de sua musa, & ostendit agentes & cooperantes pœna æquali puniendos.

Asconius recenset hunc modum procedendi apud Veteres. Dicebat apud Prætorem Accusator Reo, *Ajo te v. gr. Siculos spoliasse*. Si tacuisset, lis ei æstimabatur ut victo; quia qui tacet, consentire videtur. Si negasset, petebat à Magistratu diem Accusator inquirendorum criminum, & instruebatur Accusatio.

De tempore, ...

Dies dabatur ad ... inquirendo ...

Et quidem quanta olim circumspectione causæ examinarentur, constat ex Iudicum numero, qui impendebantur. Ovidius Eleg. 1. libr. 2. Trist.

Non male commissa est nobis fortuna reorum
Usque decem decies inspicienda viris.

Reos fuisse olim Iudices?

At hodie in Regiis Tribunalibus coram paucis: & in Episcoporum Consistoriis lites gravissimæ, in quibus de Sacerdotum honore & vita disceptatur, coram unico aguntur: & ideò sicut in antiquis judiciis tribunalibus tam multi Iudices sine causarum confusione interesse non poterant: sic hodie in consistoriis unicus esse non poterit sine manifesto periculo.

An unicus sufficiat?

SECTIO IV.

An, quando, & quomodo Reus respondere teneatur?

NOn tenetur respondere Reus, si certò sciat contra se non exstare aliud nisi dictum Denunciatoris, ait Antonius Cotonius *in summa verb. Reus. num. 6.* ex Antonino Diana *part. 3. tract. 2. resol. 102. §. Notandum quartò, & part. 9. tract. 9.* (qui est miscell. 4.) *resol.* 43. Qui tamen postea illum etiam excusat, si de hoc ipso notitiam probabilem habeat. Subscribunt Valentia *tom. 3. disp. 15. quæst. 13. punct. 2.* Dicastillo *de Iust. lib. 2. tract. 1. disp. 9. dub. 1. n. 12.* & aliis. Sed quia aliud est *non respondere*, & aliud *negare*, aut *cum æquivocatione respondere*, addemus conclusiones sequentes. Sit

PRIMA.

Reus qui illegitimè interrogatur, negare potest.

R*Eus accusatus de crimine, quod reverà commisit, quamvisque semiplenè probatum sit, illegitimè interrogatur; & si respondere cogatur, non est cur ad Æquivocationes aut mentales Restrictiones recurrat; rotundè enim negare crimen poterit, & illud negando non mentietur.* Demonstrat tur: & ne muremus exempla, supponamus ab Aurelio fuisse Fridericum occisum. Accusatur, & in carcerem truditur. Nulli sunt testes, aut saltem nulli, qui ad semiplenam probationem sufficiant; & tamen ad tribunal adducitur, & examinatur. Inquit Iudex. *Responde mihi, utrùm Fridericum occideris?* Et illi Aurelius, *Non occidi*. Et tu hæres. Fateris enim Aurelium, si non mentitur, posse suam responsionem juramento fulcire; verùm enim verò intelligere vis, cur non mentiatur ille, qui in tribunali

bunali negat, se commisisse crimen quod reverà commisit? Et Ego Tibi, Interrogationem per locum & Judicis officium restringi, & debere bene intelligi antè quàm de Responsione pronunciemus Censuram. Erat Interrogatio. *Responde mihi, utrùm Fridericum occideris*, quæ per circumstantias consignificantes restricta, æquipollet his verbis. *Mihi responde, utrùm peccaminosè & criminosè, & ita ut peccatum tuum probari & legitimè puniri possis, & illud fateri tenearis, Fridericum occideris?* Ad hanc restrictam Interrogationem respondet Aurelius, *Non occidi*. Et hæc Responsio restricta per Interrogationem vera est: quoniam, *Non occidi*, ait Aurelius, *ut tibi dicam; quoniam, ut respondeam legitimè, debeo legitimè interrogari, & tu me illegitimè interrogas*. Præterea, *Non occidi*, ait Aurelius, *nempe Politicè, ita ut probari crimen possit, & secundum leges puniri*.

Verba Judicis per locum & officium restringuntur.

Responsio Rei per Interrogationem jam restrictam restringitur.

Corollarium. *Peccat igitur gravissimè Iudex, cum Reum contra formam Iuris examinat*. Ita Ludovicus de Miranda *de Ordin. Iudicial. quæst. 19. art. 8. concl. 1.* Sotus *de secret. membr. 3. quæst. 1. concl. 1.* Et probatur clarissimè: Quia eadem lex, quæ Reo præcipit ut quando legitimè interrogatur, Veritatem respondeat, præcipit Iudicibus & Senatoribus, ne Reos contra formam Iuris interrogent.

Ubi contra Iuris formam Reum examinant, graviter peccant Iudices.

Petis Primò. *An à tali Iudice contra Iuris formam interrogatus Reus, mentiri possit?* Negat S. Thomas *in 2. 2. quæst. 69. art. 2.* Negat S. Augustinus *libr. contr. mendac.* & omnes Iuniores & Antiqui cum ipsis.

An aliquando Reus mentiri possit?

Sed instas. Petrus reverà commisit homicidium. At potest in Casu dicere *Non commisi*. Ergo potest mentiri. Patet consequentia, quia *Commisi* & *Non commisi* sunt contradictoria: & hæc non possunt esse simul vera. Ego autem nego esse contradictoria, quia alio sensu dicitur *Commisi*, & alio diverso *Non commisi*, prima enim in sensu reali, & secunda in homologico & Politico est vera.

An contradictoria sint Commisi, & Non commisi?

Petis Secundò. *An quando Fiscalis gerit vices Accusatoris, & qui aliàs accusaret, adsumitur in Testem censenda sit semiplena Informatio?*

An, qui adomnerat accusaturus ... in Fiscalem, & demum in Testem assumit?

Prima Sententia asserit; &, ut video, placet multis Tribunalibus, & Iudicibus, hac enim via adquirit Testes Causa, quos aliàs non haberet.

Non placet tamen Dicastillo, qui loc. cit. sic scribit. [Iam ad hoc fere semper utuntur cautela vel astucia, nimirum Officiali publico ad id designato (*Fiscalem* appellant in Hispania, quamvis aliqui alio nomine etiam id muneris obeant) rem denominare ... alioquin erat accusaturus, & ille fert, qui alioquin producitur tanquam Testis ab Officiali illo vel Fiscali. Quæ omnia sæpe (a) multum fraudis habere possunt, vel periculi, cùm omnia jam tandem nitantur dicto & authoritati unius fortasse nebulonis vel ad id pecunia corrupti qui Denunciatoris vices gerit & Accusatoris per alium submissum ad hoc, & se ipsum facit Testem. Quæ omnia, an sint semiplena probatio, alii viderint. Ego non puto. Unde, si constaret Reo (b) id ita factum esse, non puto eum debere suam causam censere tanquam semiplenè probatam. Porrò, nec Accusatorem, nec Denunciatorem, qui intendit punitionem, posse esse Testes, constat ex *leg. nullus D. de testib.* cum hi suscipiant causam tanquam propriam.

a) Ego dixissem, quæ omnia semper multum fraudis habere possunt, & sæpe multum fraudis habent.

b) Semper, ut existimo, constare poterit, nam id fit publicè, & hujusmodi homines Testes Fiscii vocantur.

Diana Ordinatus *tom. 6. tract. 1. resol. 97. §. 1. pag. 64. a.* hanc Dicastilli Opinionem nec condemnat, nec approbat; inquit enim. (Sed nolo praxim receptam si examinare: ideò tu cum Iudicibus timoratæ conscientiæ cogita: multa enim (N.B.) à Fiscalibus efficiuntur, quæ ego valde dubito in foro conscientiæ sustineri posse.)

c) De aliis Regnis non scio, at ex stare in Neapolitano mihi certum est.

Ego verò in hac Quæstione peto à Viro sincero, Cur leges Accusatoris & Denunciatoris testimonium non curent? Respondebunt ideò illos à testimonio excludi, quia non sunt fide digni: & eos fide dignos non esse, quoniam censentur agere causam propriam ac propterea passione præpediri & seduci. Hæc passio est quædam qualitas physica, realiter animæ inhæret; & non dependet à Fiscalis ingenio. Ergo, si Titius, si permitteretur accusare, obcæcaretur passione, & tamen passionem non aufert Fiscalis officium accusatoris ad suum mendo: manebit Titius qualis anteà. Ergo, si anteà non erat fide dignus, nec erit posteà fide dignus. Stat ergo bene Dicastillum discurrere.

Qui non erat ... fide dignus, esse Fiscalis faciunt quidquid volunt, non erit hodie fide dignus.

SECUNDA.

Reus post semiplenam informationem interrogatus si crimen reverà commisisse illud commisisse fateri. Est communis, tenet S. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 1. nec non Cajetanus, Bañez, & Thomistæ cum ipso. Ita etiam Alfonsus de Vega in Summ. tom. 2. cap. 8. cas. 1. Homobonus tract. de Statib. part. 2. cap. 4. Miranda in libr. Ordinis Iudiciar. tom. 2. quæst. 19. art. 8. concl. 1. Alfonsus ... de relig. disciplin. lib. 1. cap. 11. ... 5. & libr. 2. cap. 4. num. 8. & 24. Ioannes de la Cruz in Direct. consc. p. 1. ...

Quid Reus debeat fateri post informationem semiplenam?

2.præcept.8.art.3.dub.8.concl.2. Ledes[illegible] in Summ.tom.1.tract.8.cap.24.concl.2.[illegible] gianus in Pract.Crim.part.1.cap.7.in a[illegible] tionib.Soto de Iustit.libr.5.quæst.6.ar[illegible] Corduba in quæst.libr.1.quæst.43.dub[illegible] Azorius part.3.libr.13.c.25.quæst.3.S[illegible] rus in Clavi Regia.libr.12.cap.16.num[illegible] Valentia disp.5.quæst.13.punct.1.Sylv[illegible] in 2.2.quæst.69.art.4. nec non Saloni[illegible] Sylvester, Tabiena, Gabriel, Navarr[illegible], Toletus, Henricus, Paludanus, Covar[illegible], vias, Gomezius, apud Sayrum ubi su[illegible] & alii. Hæc doctrina aliquorum jud[illegible] est tam certa, ut Texeda in Theolog.[illegible] ral.tom.1.libr.2.tract.3.controv.7.num.[illegible] & Turrianus in Select.Centur.1.dub.75 [illegible] de Iustit.tom.2.disp.50.dub.3.num.7.& [illegible] oppositam improbabilitatis nota, & [illegible] censuris inurant. Vt autem fateri te[illegible] tur, debent ei notificari dicta testium [illegible] testis. Aldrete de Relig.disc.libr.2.ca[illegible] num.7. Miranda tom.2.quæst.19.art. [illegible] concl.1. Diana part.3.tract.5.resol.91. [illegible] contra Iosephum à S.Maria in Trib.R[illegible] tract.4.cap.17.§ 3.asserit id locum h[illegible] etiam in Regularium causis.

Sanè doctrina, quam tradit hæc Se[illegible]da Conclusio est communis, & à ple[illegible]que omnibus Juris-Consultis & Theolog[illegible] defendi solet. Interim adhuc propo[illegible] hæc

TERTIA.

Probabile est non teneri post semip[illegible] informationem Reum confiter[illegible] men à se commissum, ob quod sit gravi [illegible] damnandus. Et gravis pœna nomin[illegible] intelligitur mors, aurium aut manuum[illegible] cujuscumque alterius membri muti[illegible], flagella, triremes, infamia, &c. profes[illegible], bonorum confiscatio &c. Et huc resp[illegible] Diana Ordinatus tom.6.tract.1.reso[illegible] pag.66.a.num.4.pronunciat [reum o[illegible]ri, etiam sub peccato, quando damn[illegible] quod timet, non esset tanti momenti [illegible] leges humanæ possunt obligare reg[illegible] ter ad aliquod damnum subeundum [illegible]. Et quidem ad incolumitatem Reipublic[illegible] necessaria est hæc potestas in Iudice: [illegible] pro ejusmodi criminibus non facilè [illegible] sunt Rei subjici torturæ: quare, si Reus non obligatur ad respondendum, difficilis maneret punitio talium delictorum, quæ idcircò multiplicarentur cum maximo Reipublicæ detrimento &c.]

Quam ob rem hac limitatione præmissa tuentur Tertiam hanc nostram conclusionem Diana part.2.tract.15.resol.[illegible]7.& part.10.tract.13.resol.13. Sancius disp.43. num.29. Pesantius disp.unic.ad qu.70.&

Præcedentem d. Texeda non nisi probabilem esse.

alii, quorum sententiam probabilissimam esse ait Antonius Coronius in Summ.cer. Reus. num.10.

Hujus sententiæ probabilitatem fir[illegible]mat, Lugo de Iustit.tom.2.disp.40.sect.1.n.14.(*) inquit enim. [Dubitatur, An semper, quoties præcedit probatio semiplena, vel juridicè interrogatur, teneatur Reus rogatus fateri veritatem contra se? Hæc est Quæstio celebris & necessaria ad praxim quotidianam: oportet enim omninò scire, quomodo Confessarius se debeat gerere cum ejusmodi Pœnitentibus. Communis Sententia docet, teneri semper Reum legitimè interrogatum fateri Veritatem, etiamsi propterea morte plectendus esset. Secunda Sententia negat illam obligationem esse adhuc universalem. Excipiuntur autem ab aliquibus varii casus. Primus est, si timeatur sententia mortis. Secundus, si damnandus esset Reus ad triremes. Tertius, si confiscanda omnia bona. Quarto, si periclitaretur (*) omninò in honore: & in aliis casibus similibus. Suarez consultus anno 1596. eam dixit probabilem, sicut & P. Salas, & P. Henriquez cum aliis Theologis doctis, ut testatur idem Salas in schedula propria manu scripta, quam apud me habeo. Vnde excessit Turrianus, dum hanc sententiam improbabilem omninò esse affirmat. (a)

Addatur P.Serra qui in 2.2.qu.69.art.1. dub.3. sic scribit. [Sylvester hanc sententiam non judicat improbabilem, etiam in vita D.Thomæ, cum verb.Accusatio 1.qu.13.& verb.Confessio.qu.1.illum intelligat, quando agitur ad pœnam spiritualem, & non aliam. Ego absolutè hanc sententiam ob authoritatem Authorum citatorum & argumenta facta, probabilem judico: sic qui non esse cogendos miseros reos, etsi juridicè interrogentur, in causa capitali confiteri crimen. Nam ut ait Mag. Soto lib. 5.de Iust.qu.6.ar.2.concl.5.post med. debent Confessarii considerata maturitate tunc uti, ne calamitosum morti temerè addicant; scientes in re dubia propendendum esse potiùs in favorem Rei. Et ideò nisi meridie clariùs lex illos cogat, non sunt miseri cogendi, maximè in causa capitali, aut honoris & famæ. &c.] Et hic obiter nota hæc ultima verba, videlicet, nisi meridie clariùs lex illos cogat: & infer totam nostram DIALEXIM De Non-Certitudine nuper editam magna Viri hujus authoritate confirmari: fuit enim P. Serra Illustrissimi D.Acacii March de Velasco, Episcopi de Origuela &c. Magister, Vir piissimus & doctissimus, ut ipse testatur Acacius.

Hanc eamdem Opinionem benignam, pro-

(*) Et Lugonem esse pro se [illegible] Diana Ordinatus tom.1. [illegible] tr.1. resol. 10. n. 3.

(*) Et vix dabitur casus, in quo aliquis, aut plectendus capite, aut ad triremes mittendus, aut bonorum possessione casurus, fine gravissima honoris jactura.

a) Sunt in Scholis homines suorum scriptorum admiratores, quibus cætera displicent: & hi, nam præfestis laborant judiciis manifeste facile suis contrarias opiniones condemnant, & nimiis censuris imprudenter inurunt: & talem fuisse Turrianum, non solùm in hac Quæstione, sed in aliis, ejus Scripta evidenter ostendunt. De Texeda quid dicam? Eadem eum navi vehi, & eodem etiam vento conduci. Diana Ordinatus tom.6. tract.1. res. 100. num. 2. pag. 65.b. sic scribit. Olim Reverendissimus Generalis Patrum Dominicanorum Magister Turcus, non semel dixit mihi, dictum Texedam limites transire in Censuris Opinionum.

probabilem judicant Villalobos in summ. tom. 2. tr. 16. P. Bardi de consc. discept. 4. cap. 26. 5. Pellizarius in Manual. Regul. tom. 2. tr. 9. cap. 4. sect. 2. nu. 113. Lezana in summ. tom. 4. verb. Reus Regularis. num. 5. Escobar in Theol. Moral. tr. 6. exam. 6. cap. 6. nu. 49. Gesualdus in Theol. Moral. tom. 3. tract. 7. cap. 2. nu. 26. Bassæus in Theol. Moral. verb. Reus. num. 4. Fagundez tom. 1. in præcep. Decalog. libr. 8. cap. 32. num. 11. & seqq. Trullench in Decal. tom. 1 lib. 8 cap. 4. dub. 1. nu. 11. Gaspar Hurtadus disp. 4. de Reo. diff. 3. Baunius tom. 3. lib. 3. tr. 3. qu. 7. Reginaldus in Praxi tom. 2. libr. 14. cap. 3. sect. 3. num. 3. Portel in Dub. regul. titul. Correctio fratr. verb. reus. num. 43. Peyrinus de Relig. subd. tom. 1. qu. 1. cap. 16. tr. 1. Filliucius tr. 4. num. 166. Fagundez de præceptis Decal. præc. 8. cap. 31. num. 11. Alcozer in summ. cap. 16. §. Et reo. Unde patet posse & debere Confessarium absolvere in Confessione Sacramentali Reum, qui est semiplenè convictus, & tamen habet intentionem respondendi negativè in judicio: adhæret enim Reus probabilissimæ sententiæ, quam ei Confessarius inhibere nō potest.

Cum autem doctrinæ, authoritates, & rationes, quæ solent pro hac Tertia Conclusione adduci, plus probent, quàm ipsamet Tertia Conclusio postulare videtur, addi debuit hæc

QUARTA.

Hæc Conclusio connectitur cū præcedenti.

Si probabile est Reum non teneri confiteri post informationem semiplenam, etiam erit probabile non teneri post plenam, ubi nemo negativus damnatur.

Ergo vel utraque sententia admittenda, vel utraque simul neganda.

Et considera primò illud si; puto enim rationes, propter quas sententia, quæ traditur in Tertia Conclusione, judicatur probabilis, suadere etiam sententiam, quā quarta hæc Conclusio proponit, similiter esse probabilem: quā ob rem sic discurro. Illæ rationes, vel ad Probabilitatem sufficiunt, vel nō sufficiunt: si sufficiunt, utraq; est probabilis; &, si non sufficiunt, neutra est probabilis.

De Plena, & Semiplena Informationis nomine.

Et considera secundò illud plenam, & semiplenam: nam, si plenæ informationis nomine illa intelligitur, quæ ad cōdemnationem sufficiat, ubi nullus potest negativus damnari, centum testes sine Rei confessione ad plenam informationē non sufficient; & ideò debebimus dicere, in plena informatione ipsam Rei confessionem includi. Verùm enim verò impræsentiarum semiplenam vocemus illam, in qua Reum unus Testis condemnat: plenā, in qua duorum Contestium depositione ille convincitur; & quæritur, An in casu, C.rites,

Quo modo [illegible] possit intelligi, & quo à [illegible] [illegible] intelligatur?

quo nisi fateatur, à Iudice condemnari non debeat, possit licitè crimen negare? Et pronuncio, affirmativè respondere debere Authores pro tertia Conclusione citatos. Discutiamus igitur & exponamus fundamenta, quæ à singulis supponebantur.

Sanè, si D. Thomas, ut Sylvester, & Serra illum interpretabantur, agit de Reo, qui pœna spirituali est condemnandus: & non de illo, qui corporali est puniendus, sicut non jubet in capitali causa, ut post semiplenam informationem rem fateatur, sic nec post plenam, si negativus condemnari non possit. Stat ergo Sanctus Thomas, Sylvester, & Serra pro hac sententia.

S. Thomas Sylvester, & Serra.

Ideò Sotus jubet, ut absolvatur Pœnitens, qui post semiplenam informationem negat, quia non est meridie clarius esse legem, quæ reum tunc ad confitendum obliget: sed nec datur lex meridie clarior quæ post plenam informationem cum obliget, qui negativus condemnari non potest. Ergo de utroq; pari modo debemus discurrere.

Magister Sotus.

Citantur, & approbantur à Lugone, verba Ioannis Sancii in select. disp. 43. nu. 29. dicentis (Prima sententia (quæ docet debere Reum fateri post informationem semiplenam) probabilissima est, maximè accedente communi authoritate. Secunda tamen (quæ hanc obligationem non admittit) est valde probabilis & in praxi omnino secura, præsertim in causis capitalibus. Debet autem intelligi, quando Reus sperat, posse negando fugere condemnationem, alias negatio erit omnino inutilis. &c.] At post informationem plenam, ubi Reus negativus condemnari non potest, non erit inutilis negatio, quoniam non solum sperat, sed certò scit Reus se posse negando fugere condemnationem. Ergo ibi negare poterit licitè, etiam post informationem plenam.

Ioannes Sancius, & Lugo.

Nota bene, Ind., quamdiu Reus sperat.

Postquam multos Authores citaverat, Diana Ordinatus tom. 6. tr. 1. resol. 100. pag. 66. b. sic scribit. [Ex his sequitur in hoc casu Reum non esse cogendum à Confessario, ut Veritatem aperiat in causis temporalibus supradictis, dum adest spes evadendi: quia, ut dictum est, hic non peccat conformando se opinioni probabili. &c.] At ubi nemo condemnari potest negativus, etiam post informationem plenam, non solum est spes, sed certitudo evadendi, si crimen negetur. Ergo ita intellexit Diana omnes Authores quos citavit, ut etiam de hoc casu loquantur. Et huic sententiæ constando par. 2. tr. 15. (qui est Miscell. 1.) resol. 26. agens de Reo qui

Antonius Diana.

Quomodo [illegible] credere debeat Confessarius?

qui interrogatus, veritatem negarat, tamen condemnatur ad mortem, quæri An in casu debeat veritatem fateri? Ergo agit de Reo interrogato post informationem plenam. Et quia aliqua ad mentem aliorum scripserat, suam sententiam manifestat his verbis. [Hæc omnia dicta sint stante opinione, quod Reus legitimè interrogatus teneatur respondere: sed ego contrariam sententiam teneo.] Et ecce universim loquitur & casum semiplenæ, casu plenæ informationis, non distingui. Immò (& id bene nota) agit de Reo, qui fuit negativus damnatus, cui negatio non profuit: de quo quarta nostra Conclusio nil statuit.

An teneatur Reus legitimè interrogatus veritatem fateri?

Rationes pro Tertia & Quarta Conclusione ponuntur.

HIS præmissis proponamus rationes quibus Tertia probabatur sententia videamusq; an non æquè probent aut suadeant istam quartam. Igitur argumentatur

De jure servandi propriā vitam.

Primò, Quia quilibet habet à Natura jus conservandi suam vitam, etiam cum invasoris morte, & rerum qualiumcumque dispendio. At minorem crudelitatem deformitatem præsefert crimen verbis negare, quàm invasorem gladio occidere. Ergo licebit reo post semiplenam, etiam plenam informationem tueri suam vitam veritatem negando. Sed quia Turrianus & Texeda possent respondere esse falsam Minorem, nam in multis casibus homicidia sunt licita, & in nullo mendacia, hanc eamdem rationem aliis verbis repono. Sic inquam. (Occidere hominem loquendo humanitùs non est immediatè animam separare à corpore, hoc enim solus Deus potest facere: sed est ponere aliquid, ex quo mors sequatur, puta decapitare, strangulare, venenum infundere, cibos negare &c. At Judex Reo, etiam post informationem plenam, non potest præcipere, ut se occidat. Ergo neque, ut laqueo pendat, nam hinc sequetur ejus mors. Ergo neque, ut crimen commissum fateatur; nam, ubi nemo damnatur negativus, ex hac ipsa confessione sequetur ejus mors.] Minor est communis & certa, ut præter P. Joannem Poncium in Curs. Theol disp. 52. qu. 4. concl. 1. nu. 18. non habeamus, quem citemus pro sententia contraria: quoniam Aragonius, Victoria, & Corduba, quos ipse citat, esto asserant posse Reum, ut venenum hauriat condemnari; non tamen tenent hanc sententiam, quia judicant posse damnari ut se occidat, sed quia existimant sumere venenum non esse se occidere, sed quasi adscendere ad patibulum gradus, aut collum gladio, aut laqueo permittere. In quo,

An homicidiū possit cum mendacio comparari?

Quid sit occidere?

An possit Reo præcipere Judex, ut se occidat?

An condemnari possit reus, ut venenum hauriat?

bene aut malè discurrant; saltem non habent Ioannis Poncii sententiam. Admissa autem Minori, non potest prima consequentia negari: & ex illa inferri videtur secunda.

Interim, quia specialiter agunt hic Authores de illo, qui ut pereat veneno condemnatur, proderit præmittere paucula lineas ex P. Mendi Epitome, nam verb. Reus. num. 8. sic statuit. [Neque vir obligatur Reus justè damnatus ut ipse sibi mortem inferat; id enim natura refugit, & est crudelitas: quæ non solum datur excedente culpam, sed in modo inusitato & indebito. Unde nequit obligari ut abstineat omninò à cibo, si ei detur; nec ut sumat venenum. At cum non potest vitare mortem, valet proficisci ad locum destinatum, præparare collum, & similia: nam hæc cooperatio ad mortem est (*) remota, & de se indifferens, mortemque non inducens: & honestatur præcepto Iudicis, & adstantium exemplo, ubi non potest evadere, alacriter & non reluctans debet subire mortem.] Et citat S. Thomā 2.2. qu. 159, Bonacinam disp. 1. qu. 1. punct. 7. §. 2. Suarium lib. 5. de legib. c. 7. Lessium, Vasquez, Salas & alios.

(*) Immò in hujusmodi actibus nulla est ad mortem cooperatio, nam ab ipsis Rei mors aut vita nullo modo dependet.

His præmissis eum, cui ut venenum hauriat, & eum qui ut fateatur veritatem præcipitur, nam per omnia similes videntur componamus, & conferamus. De priori Antoninus Diana par. 5. tr. 6. 6. (& post Ordinationem tom. 6. tr. 1. resol. 118. pag 78. §. 8.) sic statuit. [Ego, ut verum fatear, non audeo discedere à sententia absolutè negativa. Quia, qui sumit venenum, ille sibi applicat & introsumit rem, quæ non minus naturam destruit & interimit, quam ignis, vel gladius, vel plumbum liquatum. Unde constat nihil hic commune esse cum adscensu scalarum ad patibulum, sive cum dispositione juguli ad gladium, quæ tanquam similia adducunt Victoria & Aragonius, cum manifestum sit hæc mortem non operari, sicut veneni applicatio.] Et, cur non æquè bene possit dicere. [Ego, ut verum fatear, non audeo à sententia, quæ docet Reum post semiplenam informationem, ubique; & post plenam, in locis, ubi nemo negativus damnari debet, posse veritatem negare. Quia, qui talem veritatem fatetur, contra se applicat circumstantiam, ex qua non minus certò, quàm ex igne, gladio, laqueo, plumbo liquato mors sequetur. Constat igitur commissum crimen sub talibus circumstantiis confiteri, nihil habere commune cum adscensu scalarum ad patibulum, sive cum dispositione juguli ad gladium, hæc enim ad mortem non cooperan-

Ille, cui jubetur venenum sumere cum eo, cui præcipitur fateri veritatem componitur.

An possit aliquis condemnari ut venenum sumat?

Regula Generalis & Communis, quam tradit P. Mendus: ait enim. Non licet et (Reo) cooperari immediatè, et proximè ad mortem: illa enim quævis justa, non esse potest, des mortem à se ipso inferenda, sed ab alio.

ran-

peraretur, sicut veritatis confessio. Et hoc probo clarissimè. D. Ioannes Bravo (Ioannis de Padilla in rebellione contra Imperatorē Carolū V. socius) capite condēnatus nullam ex his actionibus facere voluit; (nec enim jussus genuflexit, nec cultro suum collum exposuit) & tamen non ideò se à morte subduxit: illæ ergo actiones sunt indifferentes; & quæ, nec positæ, nec omissæ, per se ad mortem concurrunt. At in nostro casu, qui negat veritatem, mortem evadit: qui illam fatetur, debet mori. Ergo sibi mortem consciscit, qui in tali casu veritatem fatetur.

Testes comparantur cum Reo.

Et hoc ultimum iterum demonstratur, clarissimè. Quis, qui suo testimonio efficit ut ultima aliquis condemnetur sententia, fit irregularis. Ergo cooperatus est ad homicidium. At id præstat, qui in causa capitali suum peccatum fatetur. Ergo se occidit. At nullus potest jubere reo, ut se occidat. Ergo, nec potest, ut confiteatur crimen, ob quod sit occidendus.

De præcepto Iudicis, an sit commonitorium?

Secundò, Quia illud Iudicis præceptum est ad terrorem positum & in conscientia non obligat. Reus igitur non debet obedire. Suadetur Antecedens. Nemo post semiplenam aut etiam plenam informationem potest obligari ad testificandum contra parentes & consanguineos. *leg. 4. D. de testib.* Ergo nec contra se. Quoniam, ut habet Adagium, *Proximus sum ipsemet mibi.*

An sit possibilis casus, in quo Iudex possit interrogare & Reus non respondere?

Tertiò, Quia fundamentum oppositæ sententiæ falsum est. Ergo ex illo non illa securè probatur. Suadetur antecedens, quia objiciunt Adversarii ex benigna hac Resolutione sequi, dari casum, in quo Iudex justè interroget Reum, & justè Reus possit non respondere. Et hoc esse absurdum inclamant. At hoc non est absurdum; nam justè Iudex reum carceribus mancipat, & servum Dominus justè detinet apud se: & tamen uterque juxta probabilem Iurisconsultorum opinionem potest licitè fugere. Et sic respondet ad alterius sententiæ fundamenta Pesantius, cujus verba confirmare posset dicendo, esse possibile bellum ex utraq; parte justum: Nam Israelitæ justè invadebant, & occidebant Terræ divinitùs promissæ incolas, nam in hoc Supremi Numinis obediebant imperio: & ejusdem Regionis incolæ, quibus non constabat de hoc imperio, suas justè civitates, divitias, & vitas propugnabant.

An in quo [illegible] licitè possit detinere, & licitè fugere?

An possibile sit bellum ex utraque parte justum?

Considerantur & examinantur tres Propositiones.

EGo autem, ut rem sincerè fatear, in tota hac controversia, & in singulis Scriptorum sententiis magnam difficultatem invenio: & ut mentem meam clarius exponam has tres Assertiones opto considerari. Sit Prima. *In omni causa (Civilis, aut Criminalis sit) Reus post informationem semiplenam tenetur respondere.* Secunda. *In nulla (Civilis, aut Criminalis ipsa sit) ante informationem plenam tenetur respondere.* & Tertia. *In causis Civilibus Reus post semiplenam informationem respondere tenetur; in Criminalibus verò, in quibus agitur de gravi pœna, ante plenam informationem non tenetur.* PRIMA est in Cancellariis & Scholis communis, & illa praxis Tribunalium Ecclesiasticorum & Sæcularium gubernatur. SECUNDA est Imperatoris Constantini, qui ut constat ex *leg. Iurisjurandi. 9. C. de testib.* dixit: *Et nunc manifestè sancimus, ut omninò unius testis responsio non audiatur.* Ubi illa dictio *omninò* debet bene perpendi, est enim peremptoria, & nullum casum excludit. Ex quo Gothofredus *tom. 4. Codicis Theodosiani pag. 323.* & cum eo Clarissimus D. Felix Aquadia, in Neapolitana Civitate Regius Iuris Professor (apud me in *Dialexi de Non-Certitudine. Epist. v. num. 877. pag. 293. b.*) rectè inquit, jugulari sententiam, *quæ unicum testem ad semiplenam informationem sufficere asserit*, quam ex Sancio, Diana, Coronio, & aliis tradebamus.

Hoc Constantini Imperatoris Decretum ponderatur: magnumque ex illo Consequentia educuntur.

Ajo PRIMAM ideò plerisque omnibus adrisisse, quia est plausibilis, & rationibus opportunis firmatur. Quoniam accusator, qui accusare non cogitur, & sæpe contra charitatem procedit, si solus sit, non tenetur habere rationem [illegible] Accusatus. [illegible] is est innocens, & invitus jubetur veritatem [illegible] us illum mentiri, & confunderetur injustè, & falsum asserere[illegible]ret. In SECUNDA ego nullam difficultatem reperio: nam si propter unicum testem nemo in Civilibus aut Criminalibus damnari potest, cum Melleo pronunciandum est ab Doctore, *Quod (plenè: nimirùm, per duos testes) probari non potest, mihi infectum* [illegible]. At maximam invenio in TERTIA: nam autem ab eo, quod res est vel non est; non ab eo, quod cum parvo aut magno damno assereretur, Propositio redditur vera, vel falsa. Ergo, si hæc Propositio, *Ego perpetravi homicidium*, in Tribunali Civili, in quo impunitas conceditur, sit vera, per pœnam, quæ imminebit, reddi non potest falsa. Ergo si illam neget Reus, mentietur, & quia adjuratus loquitur, certissimè perjurium committet. Et hanc ob rem libentius Primam, aut Secundam, quàm hanc Tertiam defenderem.

Cur Prima ab omnibus ad[illegible]

Quid dicendū sit de secunda.

Quid de Tertia.

Sed neque rationes, quæ pro illa [illegible] runtur, efficaciam præ se ferunt: [illegible] respondebo

Ad Primam distinguendo Majorem [illegible] concedo enim singulis concessisse Na[illegible] tam jus ad vitam tuendam. Nego [illegible] tem omnes hoc jus conservavisse; n[illegible] multi illud perdiderunt. Primò enim [illegible] iniquo Iudice corruptorum testium su[illegible] fragio condemnandus, etsi certò videat [illegible] ultima plexum iri sententia, non pot[illegible] prævenire, & suæ securitati prospicere, [illegible] occidendo: qua enim die voluit in h[illegible] Republica vivere, hujus Reipublicæ v[illegible] luit legibus gubernari, & cessit jure su[illegible] siquod habebat, aliter procedendi. [illegible] certa: & opposita; videlicet, [Licet in[illegible] ficere falsum accusatorem, falsos Test[illegible] ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò i[illegible] minet sententia, si alia via non potest [illegible] nocens damnum vitare.] ab Alexan[illegible] VII. 24. Septembr. 1665. fuit condemna[illegible] Secundò justè damnatus, non potest fate[illegible] tes aut carnificem occidere: nam leges [illegible] bent, ut obediat & taceat. Est commu[illegible] & certa: & traditur à P. Mendo *in* E[illegible] *tom. verb. Reus num.* 12 his verbis. [C[illegible] demnatus justè ad mortem nequit Iu[illegible] aut Ministris vim ullam inferre, ut lib[illegible] tur, cùm ei injuria non inferatur.] E[illegible] similiter, siquidem leges, ut post semi[illegible] nam probationem directè respondeat, p[illegible] cipiunt, sive in pecuniis, sive in hono[illegible] sive in vita condemnandus sit, fateri V[illegible] tatem tenebitur.

Ad argumentum, quod ex condem[illegible] tione ad venenum hauriendum dedu[illegible] batur, posset quis bifariam responde[illegible] videlicet paritatem admittendo aut [illegible] gando. Et, si eam admitteret, posset [illegible] cere licere Iudici hujusmodi senten[illegible] proferre: nam ex Dicastillo *de Iustit.* l[illegible] *2. tract. 1. disp. 10. dub. 17. num.* 522. An[illegible] ninus Diana *part. 11. tract. 6. resol.* 50. post coordinat. *tom 6. tract. 1. resol.* 18. [illegible] 78. a. S. 6.) sic scribit. [Quando senten[illegible] non est irrationabilis; ut quando non [illegible] test damnatus interfici commodè, nisi [illegible] venenum, tunc ipse cooperari potest [illegible] thoritate superioris mandantis; atque [illegible] li casu ipsius cooperatio nullam ha[illegible] malitiam &c.] Ex quibus hoc potest ar[illegible] mentum formari. [Per vos æquè potest [illegible] dex præcipere, ut reus sumat venenu[illegible] ac jubere, ut secretam veritatem aper[illegible] At in casu, quo aliter Reus commodè [illegible] niri non possit, potest ei mandare Iud[illegible] ut ipsemet venenum sumat. Ergo, qu[illegible] do aliter veritas liquidò constare non [illegible] test, potest præcipere Reo Iudex, ut i[illegible] revelet & exponat.] Si autem parita[illegible]

negaret posset dicere, quòd venenum, si sumatur, per se mortem inferat; & quòd, veritas, si dicatur, mortem per se non inferat; quia adhuc hic confessione posita, si aut Iudex sententiam non pronunciet, aut Supremus Princeps pœnam condonet, Reus non occidetur.

Ad Secundam negando Antecedens respondeo: non enim ad terrorem illud Iudicis præceptum ponitur, sed Reum obligat in conscientia. Ad Probationem dico, Iuris Naturæ vi neminem à testimonio secludi: & ideò posset contra Patrem filius, & contra filium Pater examinari, & hoc in causis Fidei facit Sanctæ Inquisitionis Tribunal, ut testatur Cotonius in *summ. verb. Denunciare. num.* 4. & verb. *Inquisitorum jurisdictio quo ad sortem* & verb. *Inquisitorum praxis circa testes. &c.* Vbi autem Iura Humana Reum consanguineos excludunt, Reum ipsum non excludunt: & hoc est tam certum, ut non debeat in quæstionem acciri. Falsum igitur in secunda Objectione supponitur, & ex falso fundamento nihil potest deduci.

Tertiam rationem dico concinnari à Pesantio, non autem objici ab his, qui parti adhærescunt Oppositæ. Interim, illud quod ait de Servo, ut ut asseratur à Lessio *libr. 2 cap. 5. dub. 5. num.* 24. & expressis Cæsarei Iuris legibus confirmati videatur, doctè negatur à Molina *tom. 1. tract. 2. disp.* 37. *concl. 1.* Quoniam post Servationis contractum, sicut occidi nequit servus, sic nec fugere: &, si fugiat furtum committit & se domino restituere tenetur.

QVINTA.

In criminali causa Reus etiam post semiplenam informationem interrogatus de re, quam reverà, sed non peccaminosè, commisit, negativè poterit respondere. Et, ut certitudinem Conclusionis percalleas, adnotato, esse aliqua, quæ tali modo facta sunt crimina; & tali, sunt actus boni, vel tolerabiles. Et (1) Homicidium, execrabile est scelus, quando sine legitima causa committitur: Et tamen illud, quod post definitivam sententiam Iudicis patratur à Carnifice publicè; & illud, quod cum moderamine inculpatæ tutelæ fit ab invaso; sunt actus Virtutum, quibus in hac vita respondet gratia, & in altera corona gloriæ. (2) Non licet jejunii diebus vesci carnibus, nec festivis non audire missam: Et tamen, si Petrus æger sit, ex prudentis Medici præscripto & carnes diebus jejunii sine peccato comedet, festivisque è lecto non surget. (3) Tametsi pleraque omnia, quæ de Occulta Compensatione dicuntur,

An ... [illegible]

An justè con-demnatus Carnificem occidere possit?

An condemnatus Reus, ut venenum hauriat, irrationabilis sententia sit?

An, qui fatetur crimen commissum ad judicem interrogatus, peccet?

An Iudicis præceptum sit ad terrorem?

An, & qui, & quibus Iuris testes a testimonio excluduntur?

An servus possit licitè fugere?

Sunt aliqua, quæ sub his circumstantiis licitè, & sub aliis illicitè fiunt.

De homicidio.

De violatione jejunii.

De occulta compensatione.

tur, mihi sint falsa & omninò condem nanda in bene gubernata Republica, sunt tamen Authores & docti & probi, qui cum aliquibus limitationibus illam admittunt, & sua illam authoritate reddunt probabilem & tolerabilem. Nec patiar ab aliquo Novitatis incriminari doctrinam de compensatione, est enim antiquissima, & Iure Naturæ firmatur. Et, ut id videas, aperiamus Virgilium, cujus numeros à longo jam tempore non recitavimus. In Ecloga, cui nomen *Palæmon* Menalcas Damœtæ furtum exprobrat, dicens.

An fuerit vetustioribus nota?

Virgil. Ecl. 3.

Quid domini facient, audent cum talia fures?
Non ego te vidi Damonis pessime caprum
Excipere insidiis multum latrante Lycisca?
Et cùm clamarem. Quò nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus: tu post carecta latebas.

Furtum exprobratur Damœtæ.

Et quid ad incriminationem hanc Damœtas? Ius Naturæ, omni homini (magno & parvo) commune, occultam compensationem permittere. Caprum illum clam subripuisse, erat enim suus, obtentus in decertatione, & nondum traditus. Verba ipsa Damœtæ erant hæc.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
Si nescis: meus ille caper fuit; & mihi Damon
Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.

Et occultam compensationem, seu recuperationis tituli ipso se ornabat.

Nil reponit Menalcas. Ergo admittit esse securam doctrinam de Compensatione. Nec juvat dicere, Damœtam & Menalcam fuisse analphabetos rusticos, qui in Theologicis jus suffragii non habent, quia Virgilius, eruditus & magni ingenii vir, est qui loquitur: & introducit rusticos, ut hanc doctrinam esse universalissimam, & non in Vrbe modò, sed etiam in pagis notam & receptam insinuet. Interim monco, universa, quæ stando nudo Naturæ Iuri possent dici, legibus humanis restringi: non enim hodie possumus facere, quæ ante humanarum legum prolationem & acceptationem poteramus. Et tandem (4) universaliter loquendo, Ignorantia Invincibilis in omni materia & sententia à peccato operantem excusat: & in multorum opinione Vincibilis à nonnullis censetur: nempe ab illis, quæ contra scienter agentes fulminantur: non enim scienter legem violat, qui laborat ignorantia vincibili.

Iam sæpenùs manum hæc doctrinam de occulta compensatione fuisse nuper ab Innocentio XI. condemnatâ.

Quæ à iure Naturæ permittuntur, legibus humanis limitantur.

De ignorantia invincibili, & quando vincibilis à culpa excusat.

Omnibus iis bene consideratis Conclusionem hanc Quintam probat ... verè-ba dabo Portellii qui in Additionib. ad Dubia Regularia, verb. *Iuramentum*, sic inquit (Quotiescumque factum externum contra legem excusatur à peccato propter aliquam circumstantiam, potest rogatus juridicè de illo, sub juramento illud negare, intelligendo de crimine criminoso seu de opere quod fuerit peccatum. Ut si quis occidat hominem putatum feram: vel ob justam sui defensionem: vel quodcumque aliud opus faciat ex ignorantia invincibili: vel quid simile. &c.) Et hæc est nostra Conclusio. Sed quo illam modo suadet Portellius? Supponens nobiscum Responsionem per Interrogationem restringi: & Interrogationem per Tribunal & Iudicis Officium restrictam, esse de opere criminoso: & ideò doctrinam suam esse tenendam scribit (Nam Interrogatorium Iudicis solùm tendit ad opus, quod sit crimen, quale non fuit illud legitimè excusatum à culpa.) Et ut hanc doctrinam generaliter veram & facilem dilucidet, persuadeat que, tria exempla proponit, quorum loco ego libentiùs meminerim, invasi hominis, qui aggressorem cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit: in hoc enim homicidio nemo malitiam reperit. Casus à Portelio propositi laborant specialibus difficultatibus. Interim uberioris doctrinæ causa illos proponam.

Confirmatur Doctrina Portelii verbis & authoritate sæpè dicta ...

In Tribunalibus Criminalibus, quæ vocat, ... non de ... sed de criminibus ... disputatur.

De homicidio admisso ob necessariam defensionem.

De iniquitate taxarum ...

Colligit enim Portelius Primò (Quod quando taxa alicujus rei est injusta, si is vendens, aut defraudans in pondere vel mensura, ut sibi satisfiat pro injustitia pretii, potest hic rogatus à Iudice an vendiderit, vel defraudaverit in pondere vel mensura, id negare & asserere se vendidisse pretio justo, quo res ab ipsa Iustitia debebat taxari. Hæc enim est mens Iudicis ibi juridicè interrogantis; videlicet, quod interrogetur de pretio justo. &c.) Et hic ego dico, præsertim circa casus substantiam, taxas à Republica constitutorum injustitiam sæpè in excessu, & rarò aut nunquam in defectu inveniri. Quoniam, qui vendunt res ipsas (Hispani *los Obligados* vocamus, qui apud Italos *Impresarii* vocantur) jam ipsum Principem, jam supremos Ministros subornant & corrumpunt muneribus, ut taxas altiores præfigant. Sed de defectu hic positum, locum non habet. Et, si tales sint taxæ, exemplum à Portelio cum Portellio, & mea utens dialectica clariùs loquerer. Dicerem illa Iudicis verba, *Vendidisti-ne* ... *Adimmisisti-ne rem in pondere majori pretio?* ... mus taxam esse iniquam, sentirem ... peccare. Tunc ego ...

Sæpe majores, quàm debent, rarò minores pretii, quàm debeant taxantur.

pondere aut mensura? per Tribunal [illegible] dicis officium restricta æquivalere [illegible] *Vendidisti-ne majori pretio criminosè? [illegible] minori-ne res quas vendebas, in pondere [illegible]* *mensura minuisti?* & ideò Reum sine [illegible] æquivocatione responsurum, *Non*. [illegible] hæc responsio Tribunalis intentioni [illegible] tacit.

Colligit secundò, eum, qui per Oc[illegible] tam Compensationem pecunias, [illegible] gratia, sibi debitas recuperavit, si inte[illegible] getur à Iudice, posse jurare se pecunias [illegible] jusmodi non subripuisse. Ego autem [illegible] ctrinam hanc de Occulta Compensati[one] [illegible] esse judico, ubique pernitiosam, & quæ [illegible] cum non habeat in bene gubernata Re[publica]. Interim in insula, quæ leges hu[ma]nas nesciret, qui per occultam compe[nsa]tionem se indemnem reddidisset, deb[illegible] supponere, verba illa Iudicis, *Subripu[isti-]ne tales pecunias?* ab adverbio *crimi[no]sè*, quod in illis necessariò clauditur & intelligitur, restringi: & ideò Reum [illegible] respondere dicendo *Non*; tametsi e[illegible] eas subripuerit, criminosè illas, & pecc[illegible] nosè non subripuit.

Colligit Tertiò eodem modo phi[illegible] phandum esse [De illo, qui nummos [illegible] pit mutuatos à Petro, eosque illi [illegible] non tamen habet testes, neque chir[ogra]phum solutionis. Si enim cogetur [illegible] dice, potest jurare se illos mutuò no[n] [ac]cepisse, intelligendo, ita ut teneatur [illegible] iterum solvere. &c.] Sed hæc ipsa [illegible] ctio non ponitur à Reo, sed à Iudice [illegible] enim verba Iudicis *Est-ne verum qu[od] [ti]bi mutuò Titius centum aureos v.gr.* [illegible] *derit?* per locum, personam, & offic[illegible] restricta, æquivalent his, *Est-ne ve[rum], quod centum aureos Titius mutuò tibi [illegible] dederis: quos tu criminosè retines, & [illegible] injuria illius restituere recusas*. Et ad [illegible] interrogationem dicendo rotundè [*N*]*on*, respondere debebis.

Totam hanc Portelii doctrinam, [illegible] facit Cotonius, *in summ. verb. Reus.* [illegible] eamque ad synopsim reducens, sic [illegible] [Quòd siquis crimen solùm materi[illegible] commisisset, v. gr. furtum in justam com[illegible] pensationem; homicidium in justam de[illegible] fensionem. &c. interrogatus à Iudic[illegible] gare posset æquivocando: quia manda[illegible] Iudicis solùm tendit ad opus crimino[illegible] &c.] Et his doctè scriptis verbis ego [illegible] illud *æquivocando*, nam, si mandatum [illegible] dicis solùm tendit ad opus crimino[sum], jam mandatum Iudicis (hoc est, Interr[oga]tio) sufficienter restringitur, & illi di[illegible] respondebit Reus dicendo, *Non*.

Suam etiam facit hanc Portelii doctrinā Antoninus Diana *pa. 3. tr. 5. (qui est Mi-* *scell. 1.) resol. 66.* (& post coordinationem *tom. 6. tr. 1. resol. 102. pag. 67. b.*) & subjungit [Hæc omnia Portelius: multū à Confessariis adnotanda, quia multum practicabilia. Vide etiam Bañez *in 2. 2. qu. 69. ar. 2. dub. penult.* & Azorium *tom. 1. lib. 11. c. qu. 5.* &c.]

Sic Portelius, sic Cotonius, & sic Diana discurrunt: eorum sententias admitto, & tantisper elimo, & ad bonum loquendi modū reduco. Pono igitur exempli gratia (1) Casum Fundamentalem, qui quoniam est clarior, debet ut Generalis Regula dicendorum adsumi: à Clodio invasum, eum, ut se tueretur, occidisse: & (2) cum multæ sint causæ, quæ infirmos ab abstinentia excusent, pono Ioannem in Quadragesima carnes ratione morbi comedisse: & (3) condonando nonnullorum Theologorum doctrinam, qui sub aliquibus limitationibus Occultas Compensationes tolerant, pono Antonium, cui aureos centum debebat, & solvere nolebat Ferdinandus, quia aliter non poterat pecunias suas recuperare, per Occultā compensationem sibi satisfecisse: & tandem (4) pono in Diœcesi A. esse excommunicationem contra Sponsum, qui scienter (hoc est, cum notitia hujus legis) suam sponsam cognoverit: & tamen Heliodorū commisisse istud crimen.

Et positione hac data sunto in tuo Tribunali Milo homicidii, Ioannes temerati jejunii, Antonius furti, Heliodorus incursæ excōmunicationis accusati. Examinātur, & omnes negativè respondent: & tu interrogas. *An hæc ipsa Responsio, contra Prudentiam, & contra Veracitatem impingat?*

Et quidem consultò Prudentiam à Veracitate distinxi; non enim semper, quod verum, prudenter dicitur; nec licitum, prudenter exhibetur. Est enim notissimum illud Morale Axioma, *Veritas odium parit*, unde Xenocrati liberiùs alloquenti Dionysium, illum Homeri versum,

Talia si loqueris, non longo tempore vives,

dixit in aurem Plato. Et Paulus de agendis rebus disserens, *Omnia mihi licent*, ait, *at non omnia expediunt*. Ergo in carcere Rei præter Veracitatem, Prudentiam debent, ut linguam suam moderentur, consulere: & examinare, an omnia, quæ licent, expediant. Quam ob rem non semper cautè & prudenter viderentur procedere, negando actum, qui non est criminosus, nec pœnæ obnoxius, si faciliùs se expedirent è carcere, si faterentur. Ego nihilominus singulis, ut negent suadeo; nempe in casu quo contra se, nec sit, nec esse possit,

De illo, qui nummos mutuatos solvit, & tamen non potest solutionem probare.

Cotonius cum communi doctrina peccata in materialia, & formalia distinguit, Quæ ipse vocat MATERIALIA, ego HYPOTHETICA appello.

Conclusio ex pro exemplis opportunis dicendorum.

Considerentur bene casus, ut possint solutiones intelligi.

Nunquam mentiendum est, at aliquando prudenter tacenda veritas.

Non omnia, quæ licent, expediunt.

Ei, qui homicidium, sed non criminosè commisit, quid potius suadendum, ut fateatur, an, ut neget?

Et plus quam informatio semiplena. Et ratio est, quia dum Milo v. gr. se homicidium commisisse pernegat, Accusatori incumbit illud probare: & tamen, si confiteretur illud Milo, contra se constitueret Regulam Generalem, *Qui gladio perdit, gladio peribit*; & exceptionem provenientem à moderamine inculpatæ tutelæ ostendere & probare deberet. Interim, si sit securus Milo, quod plenè possit exceptionem legis, (hoc est, moderamen inculpatæ tutelæ, & in ipso suam demonstrare innocentiam) prudenter poterit homicidium sub inculpabili circumstantia fateri.

Transeo ad veracitatem, & quia dicebat Miloni Iudex, *Occidisti-ne Clodium?* & Ioanni *Comedisti-ne carnes in Quadragesima?* & Antonio, *Abstulisti-ne à Ferdinando centum aureos?* & Heliodoro denique, *Sponsam-ne tuam cognovisti*, has ipsas interrogationes, inquam ego, per Tribunalis & Iudicii consignificantes circumstantias (ut constat ex Corollario I. præmisso) restrictas: æquivalere his, *Occidisti-ne criminosè Clodium? Comedisti-ne peccaminosè carnes? Abstulisti-ne sceleratè illas pecunias? Cognovisti-ne sponsam tuam cum notitia legis Episcopalis?* Et Milo, Ioannes, Antonius, & Heliodorus sic interrogati, rotundè respondent *Non*. Et hæc Responsio est verax: &, Veracitatem, qua condecoratur, non recipit ab aliqua Æquivocatione, aut Intellectuali Restrictione, sed ab ipsamet Interrogatione, quæ restricta per consignificantes circumstantias, Responsionem restringit.

Et consultò hunc Quartum Casum posui, ut inter crimen & crimen distinguerem, ostenderemque dari Casus, in quibus Secunda Restrictio intercedit. Peccatorũ enim tria genera sunt adsignanda: nam aliorum cognitio relinquitur Tribunali Divino: alia in Civili, & alia in Episcopali examinantur. Prioris generis est simplex fornicatio à Laico in lupanari commissa: est enim mortale peccatum contra Deum & tamen in humanis tribunalibus nec cognoscitur, nec expiatur. Secundi generis est furtum ab homine laico commissum: de quo in Divino & Civili, non autem in Ecclesiastico tribunali disceptatur. Et tandem ultimi generis sunt omnia illa crimina quæ aut ratione sui, aut ratione censuræ ad forum Ecclesiasticum pertinent. Ergo cum in Episcopali Consistorio interrogatur Heliodorus à Iudice, *An cognoverit sponsam suam?* hanc ipsam interrogationẽ adverbium *criminosè* restringit, ita ut, si coram Parocho de præsenti Heliodorus contraxerit, ut ut peccaverit publicationes ab Ecclesia præscriptas omittendo, si verè conjugatus, & utendo sua sponsa nõ peccat. Negat igitur suam sponsam cognovisse Heliodorus in hoc casu, quia de peccaminosa cognitione erat Interrogatio, & suam ipse sponsam peccaminosè nõ cognovit. Sed per verba de futuro contraxisse dicatur. Citatur à Iudice laico, interrogaturque, *An sponsam cognoverit?* Veritatem-ne apertè debebit? Videtur, quod sic: quoniam Interrogatio per adverbium *criminosè* restricta, agit de peccaminosa cognitione: & Heliodorus cognoscendo suam sponsam peccavit. Sed respondeo, quod non. Interrogatio enim non est de crimine universim, neque de qualicumque crimine: sed de crimine, quod ad civilia pertinet tribunalia; & hoc quod sponsus commisit, ut ut ad Divinũ & Episcopalem spectet, ad civile non pertinet: & ideò per adverbium *homologicè* (hoc est, ita ut tenearis mihi hic & nunc in hoc tribunali confiteri) excluditur à laici Iudicis Iurisdictione. Sed denique citatus in Episcopali Consistorio Heliodorus comparet & interrogatur *An sponsam cognoverit?* & quia hanc ipsam interrogationem adverbia *Criminosè, Politicè, & Homologicè* restringunt, ajo illam non esse de copula, quæ peccatum non sit: nec de secreta, quæ nequidem semiplenè probari possit: nec de illa, quam hic & nunc Sponsus confiteri secundum iura non debeat. Igitur Heliodorus, si censuræ cognitionem non habuit, crimen negare poterit: tamen enim certum sit illum peccasse contra Deum, de hoc peccato non agitur: sed de censura: & probationes, quas adverbium Politicè requirit, non sunt de copula, sed de censuræ notitia, in homine enim & præcipuè laico, qui literas non profitetur, legum ignorantia *præsumitur*, *ubi scientia non probatur*; ut Bonifacius VIII. tanquam Regulam jubet supponi. Et, si illa censuræ notitia nequidem semiplenè probetur, per adverbium *Homologicè*, Reus excluditur ab obligatione confitendi.

Ergo Reus in omni Interrogatione Iuridica illa tria transscendentalia adverbia, *Criminosè, Politicè, & Homologicè* (juxta expositionem à nobis traditam) semper subaudiat & subintelligat, & videbit clarissimè nulla se Æquivocatione vocali, aut Mentali Restrictione indigere.

SEXTA.

REus in criminali causa post informationem Plenam interrogatus de re, quam reverâ, sed non peccaminosè commisit, illæsa Veracitate, non autem semper illæsa Pro-

Verba Iudicis in singulis casibus per consignificantes circumstantias explicantur.

Non de quacumque crimine sed de commisso contra leges Civiles in Tribunali interrogatur.

Quomodo intelligenda sint Iudicum Ecclesiasticorum in Consistorio Episcopali?

In omnia sententia contra excusat à Censura Ignorantia invincibilis.

Canonici Iuris Regula XLVII.

Conclusionem Conclusio.

Prudentia negativè poterit respond[illegible]

Et quidem in tali casu reum re[illegible] do negativè, non peccare contra V[illegible] tem parce, quia Iudex de actu cri[illegible] commisso interrogat, & ille talem [illegible] criminosum non commisit.

Et eumdem interdum impru[illegible] procedere, demonstratur clarissime [illegible] enim rei negativi, si convicti, etiam [illegible] enim rei negativi, sibi non [illegible] sententia condemnantur, sibi non [illegible] & idem de cæteris dicito [illegible] let Milo (& idem de cæteris dicito [illegible] micidium negando, sed tunc debe[illegible] cere, se quidem admisisse homici[illegible] in illo autem nec contra Deum, ne[illegible] tra Rempublicam egisse, nam prop[illegible] defensionem unicuique Mortali N[illegible] rerum Mater concedit: ipse autem [illegible] quæsivit Clodium, sed ab illo fuit [illegible] tus, inventus, & invasus: & ad te[illegible] tales reductus, ut nisi eum occidisse[illegible] posset ullo modo mortem immine[illegible] evadere. Et consequenter se carne[illegible] nes comedisse fatebitur: sed præsc[illegible] Medico, ut pote necessarias in m[illegible] recuperandam valetudinem. Et [illegible] nius; se quidem centum aureos à [illegible] nando subripuisse compensationis [illegible] nam illos sibi debebat, & solvere [illegible] Ferdinandus. Et hanc viam ingr[illegible] Damœtas apud Virgilium, ut pa[illegible] exposuimus: quoniam accusatus p[illegible] se caprum subripuisse fatetur, sed [illegible] erat; & tamen Damon *Ipse fatebar* [illegible] *reddere posse negabat*. (a) Et tand[illegible] liodorus, se, etsi suæ sponsæ con[illegible] rit, nullam excommunicationem i[illegible] ses nam illa censura fulminatur c[illegible] operantes scienter, hoc est, contra [illegible] tes illius legis notitiam, qua ipse d[illegible] batur. *Interim* Romæ, & in aliis [illegible] quibus nullus negativus condem[illegible] qui rem de qua sunt accusati sine p[illegible] aut saltem sine mortali, cõmiserun[illegible] runt respondere negando: & juxta [illegible] tam Conclusionem procedere.

a] Præter Forum interius, in quo gravis[illegible] difficultates subit Sententia, quæ Occultas Com[illegible] pensationes tolerat, hanc in Foro exteriori patitur, q[illegible] propono: advoco enim Antonium, & sic inquam [illegible] Illi qui Occultarum Compensationum inne[illegible] tuentur, eas tantum admittunt in casu, quo d[illegible] certum sit, & creditor sibi tales pecunias v. gr. [illegible] in tribunali probare non possit: quoniam, si [illegible] potest per Publicam Iustitiam consulere, recursum a[illegible] Privatam universi condemnant: Modò audi, Anton[illegible] Convictus es de subrepta pecunia, & tantum agitur [illegible] de circumstantia, quæ ipsammet subreptionē emacu[illegible] Huic ergo Dilemmati respondere digneris. Ferd[illegible] tibi debere centum aureos, coram Ordinario [illegible] vel probare poteris, vel non poteris. Si non [illegible] necessario condemnari debebis; stabit enim [illegible] tis & probaris tuus Iudex, diceturque, te nihil [illegible] à Ferdinando subripere, ille enim tibi nihil o[illegible] bet. Si debitum probare possis, similiter cond[illegible] debebis, nam occultè nil potuisti subripere [illegible] nemo

enim concedit, ut causam, quæ per Publicam debet per Privatam Iustitiam unusquisque prius videtur expediat. Ergo, Antoni, damnari debebis, quidquid dixeris. Ergo etiam ab omni Iure Divino præcavendo, Occultæ hujusmodi Compensationes bruttis sunt periculosæ.

SEPTIMA.

QVærenti, an in dubio (quando videlicet nescit, an legitimè interrogetur) Reus respondere teneatur, respondetur: Vtramque videri probabile. Teneri asserit Sancius *disp.* 43. *num.* 28. quia Iudex stat in possessione interrogandi, & defendus est legitimè interrogare, nisi oppositum constet. Consonat Pirigonus in *Pract. cap.* 3. & hanc doctrinam extendit etiam ad Testes. Non teneri, si causa sit gravis, & confessio notabiliter futura sit nociva reo, docent Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 106. Lessius *lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 3. *n.* 10. Sanchez *in Summ. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 24. Salas *in* 2. *part. quæst.* 2. *tract.* 8. *disp. unic. sect.* 17. *num.* 155. Henriquez *lib.* 14. *cap.* 3 *num.* 3. *in gloss. liter.* X. Bañez, Sotus, Medina, & alii quorum sententiam probabiliorem censet Diana *part.* 3. *tract.* 5. *quæst miscell.* 1. *resol.* 107. *alias* 106. & post coordinationem *tom.* 6. *tract.* 1. *resol.* 96. Consonat Coronius *in Summ. verb. reus. n.* 11. & probat [Quia Iura favent Reo sicut Possessori, suæ famæ; qua proinde possessione spoliari non debet, nisi per certitudinem, quòd juridicè interrogetur.] Sed hæc ratio æquè suadet in gravibus ac minùs gravibus; æquè in Civilibus ac in Criminalibus, &c. semper enim est in possessione Reus.

SECTIO V.

De Testibus. *Qui sint Oculati, & quomodo ab Auritis distinguantur, exponitur: & an, & quando respondere teneantur?*

QVem Græci Μάρτυρα, olim *Superstitem*, jam *Testem* nominamus Latini quòd supra causarum statum testimonium deponerent. Vt in Tribunali admittatur, omni debet exceptione esse major: & ut is ab aliis secernatur, sequentes sunt considerandæ qualitates,

Ætas, Conditio, Sexus, Discretio, Fama,
Vis, Fortuna, Fides, Lucrum, Iactura, Locusque.

Testis in Oculatum & Auritum dividitur: & Oculatus dicitur, qui rem percepit eo sensu quo potest illa percipi: Auritus qui illam non percepit, sed ab aliis, qui illam perceperunt, audivit. Rem exemplis dilucido,

Virgilius Ecl. 3.

Testis (Græcè Μάρτυς) *unde dicatur?*

Quas qualitates habere debeat?

In Oculatum & Auritum dividitur.

Qui testatur se audivisse blasphemiam, in quæstione de hoc crimine testis oculatus censetur.

lucido. Fuit occisus Aurelius: & Titius Caiusque ad tribunal vocantur. *Ego adfui, Aureliumque à Friderico occidi vidi*: ait Titius. Et Cajus, *Audivi à Titio, Aurelium à Friderico occisum fuisse*. Et assero esse Oculatum Testem Titium, & Cajũ Auritum. Vbi autem aliquis de blasphemia, exempli gratia, arguitur, qui in judicio deponit, *Ego Clodium blasphemantem audivi*, est Oculatus Testis: Auritus verò qui respondeat, *Mihi narravit Lælius, se Clodium blasphemantem audiisse*. Et quidem Auriti Testes ut Veritas inquiratur, adjuvant: ut autem inveniatur, & Reus damnetur, non sufficiunt. Et hoc respiciebat Plautus in Truc.

Auriti testes parum probant.

Pluris est Oculatus Testis unus, quàm Auriti decem.

Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Ad semiplenã informationem non sufficiunt.

Vnus Testis, tametsi maximæ authoritatis nec ad plenam informationem, nec Rei condemnationem sufficit. *Numer.* 35. 30. *Deuter.* 17. 6. & 16. 15. *Matth.* 18. 16. An reddet saltem informationem semiplenam? Vide, quid *præcedenti Sectione*. §. *Ego autem*, scripserim de hoc argumento.

Quorumnam testimonia admittantur?

Non omnes ad testificandum admittuntur: Primò enim repelluntur Excommunicati non tolerati: licitè enim tolerati admittuntur, ut ait Præpositus *in* 3. *part. quæst.* 2. *dub.* 12. *num.* 90. & Filliucius *tom.* 2. *tract.* 12. *cap.* 7. *num.* 188. Qui non toleratum admitteret, peccaret venialiter; quia hæc non est communicatio in Divinis sed in humanis. Diana *part.* 5. *tract.* 9. *resol.* 113. nec plus colligitur ex *cap. decernimus de sentent. excomm. in* 6. quod intendum producitur. Non tolerati testimonium, tametsi sit illicitum, non est invalidum. Ita Henriquez *libr.* 3. *cap.* 7. *num.* 118. contra Fabrum *cap.* 6. *num.* 192. Et ratio est, quia humanarum operationũ valor aut nullitas à legibus & juribus publicis non autem à privata alicujus Doctoris voluntate dependet. Cùm autem nullus in Pontificio Iure Canon, nulla in Cæsareo lex hoc testimonium irritet, legitimum & validum dicendum est.

De excommunicatis toleratis: & non toleratis. Anne eorum possit testimonium admitti? Quid, si admittatur? An erit validum?

Cur rejiciantur servi?

Excluduntur servi *ex leg. quoniam liberi. C. de Testium & leg. pridem. C. de quæst.* tum, quia sunt civiliter nulli: cùm, quia homines viles facili negotio corrumpuntur, & in eorum ore Veritas periclitatur. Hanc doctrinam Diana *part.* 7. *tract.* 7. *resol.* 71. Farinacius *de testib. quæst.* 55. *in spect.* 2. *num.* 165. Mascardus *de probat. concl.* 1358. *num.* 18. & alii limitant; jubentque illos in criminibus atrocioribus, & difficilioris probationis admitti. Indignos fide si multi sint, in eisdem casibus Veritates.

An multi testes, quorum singuli indigni fide sunt, sint fide digni simul sumpti?

celsius admittit, vult eque defectum qualitatis quantitate suppleri. Alibi uberiùs de hoc argumento disputavi: nunc Socratem audiri postulo. *Qui multitudini imperitæ aut scelerate fidem adhibent, inquit, perinde faciunt, ac siquis nummum, quem seorsim esse falsum cognosceret, in acervo simul positum probaret, & ut verum admitteret. Cui non fideres soli, ei nihilo magis fidendum est in turba similium: nec enim refert, quàm multi testes sint, sed quàm graves. Nummus adulterinus in quovis magno acervo adulterinus est.* &c. Et quidem sicut ex multis anseribus conflari non potest unus leo, & sicut ex multis leonibus conflari non potest unus homo, sic nec ex multis nebulonibus unus honestus vir: nec ex multis perjuris unus homo religiosus & verax. Et hæc quidem à doctis recognosci desidero: video enim esse non paucorum sententiam, quæ docet, *insufficientiam Testium, numero compensari*: at ego, iterum dico, ut quis admittatur in Testem, debet esse probus & fide dignus, & sicut scelerati plures efficere non valent unum probum, sic nec unum fide dignum constituere poterunt multi mendaces.

Sententia digressus Socratis.

An Testium indignitas & insufficientia numero compensetur?

Tametsi hæc viderentur sufficere, unam aut alteram necessariam Quæstionem uberioris doctrinæ gratia proponamus. Sit ergo

Quæstio proponitur.

PRIMA.

De Iudice. An licitè inquirere possit?

VTrùm, quando constat de corpore delicti, & ignoratur malefactor (id est, quando crimen esse notorium, & tamen qui Author nescitur) possit Iudex inquirere, ut qui illud commiserit, cognoscatur, & puniatur? Et, ut Quæstio meliùs intelligatur, proponatur hic Casus. Tali die in [illegible] Francisci domum inventus est Theodor[illegible] mortuus: cadaver cognoscitur ab univ[illegible] sis. Delictum est notorium, & petic[illegible] *An possit inquiri homicida?*

Dissentiunt antiquorum Opinio.

Negarunt olim Paludanus *in* 4. *dist.* 19. & Adrianus *quodl.* 3. quibus nuper subscripsere Cajetanus *in* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 2. Sotus *de tegend. secr. membr.* 2. *quæst.* 6. *concl.* 1. & *de Iustit. libr.* 5. *quæst.* 2. *art.* 2. Et probant quia procedendum est per inquisitionem, quando de authore est fama aut indicia, ut in *cap. cum oporteat. de accus.* & *cap. qualiter & quando eod.* *inquisitionis*, & *cap. qualiter & quando* [illegible] *tit.*

[illegible] communis, & [illegible] à [illegible]

Contrariam tamen sententiam communiter docent Theologi: & præcipuè P. Mendus *in Opinionum certò probabilium Epitome. Verb. Iudex. num.* 26. dicens, [In publico delicto v. gr. homicidii, combustio-

ftionis, & fimilium, ignorato reo, [illegible] reft Iudex Inquifitionem facere adhuc [illegible] oc-culto delinquente. &c.] citatque G[illegible] fonè Alphabet. 34. liter. Q. Navarrum, An[illegible] um, Medinam, Cordubam, Navarram, [illegible] Inmitanum, Arcvalum, Armillam, In[illegible] nor-[illegible] en-tium, & alios. Et eidem fententia[illegible] fcripferunt Malderus in 2.2. tract. 6. [illegible] ub. dub. 18. Villalobus in Summ. tom. 2. tr[illegible] p. 1. diffic. 7. num. 2. Valentia tom. 3. disp. 5. [illegible] 14 4. punct. 1. Bañez in 2.2 quaest. 70. art. [illegible] ꝗſt. 2. & alii quorum opinionem proba[illegible] ab. rem vocat Diana part. 2. tract. 15. (M[illegible] lio. 1.) resol. 68. & post coordinationem r[illegible] ell, tract. 1. resol 65. & locos ex Canonic[illegible] 6. re productos, de particulari, non aut[illegible] Iu-generica inquifitione pronunciare a[illegible] de [illegible] eve-rat.

Et ego, quia Cajetani & Soti ing[illegible] nia magni facio, non audebo improba[illegible] lita-tis accufare primam illam fententi[illegible] m, quam ratio nulla fulcit, & evidente [illegible] præ-fcripti omnium Regnorum more [illegible] & Objectiones manifeftæ refellere. I[illegible] etim argumentor fic.

Omnia delicta funt contra bonu[illegible] pu-blicum. Ergo Iuftitia Vindicativa [illegible] poftu-lat, ut expientur; &, ut ad aliorum [illegible] exem-plum, qui illa perpetrarunt, puniant[illegible]. At id præftari non poteft, nifi per inq[illegible] fitio-nem generalem. Hæc igitur debebit fieri.

Præterea, fi talis inquifitio ge[illegible] neralis effet illicita, maximè, quia per ill[illegible] ali-cui inferretur injuria. At hæc null[illegible] infer-tur. Ergo non eft illicita. Probat[illegible] Mi-nor. Quia per illam non infamatur Com-munitas, cujus eft jam publica mac[illegible] no-torium eft enim aliquem in illa Com[illegible] mu-nitate commififfe illud crimen. Ac [illegible] neque infamatur aliquis particularis: d[illegible] nullo enim Iudex interrogat in particula[illegible].

Tuentur tamen negativam Turrianus tom. 2. in 2.2. disp. 50. dub. 5. num. 9. Navarr. de restit. libr. 2. cap. 4. num. 167. Bonacina de legib. disp. 10. quaest. 2. punct. 5. num. 14. Salonius de Iust. in 2.2. tom. 1. quaest. 69. art. 1. contr. 7. Filliucius tom. 2. tract. 40. cap. 6. num. 185. Lessius libr. 2. cap. 29. dub. 14. nu. 118. & Diana part. 2. tract. 15. (Miscell. 1.) resol. 68. & probant. Quia, ubi non eft certa fuperioris authoritas, nullus fubdi-tus obedire tenetur; poteft enim adhære-re opinioni contrariæ. At qui in hoc cafu de Iudicis authoritate funt duæ, fibi ad-verfæ fententiæ, ut Quæftione præceden-te confpeximus. Nemo ergo tenetur Iudi-ci refpondere.

At quia supe-rioris iubendi vel probabili obediens tene-tur?

Objiciunt aliqui, hinc fequi, contingere aliquando poffe, ut bellum ex utraque parte fit juftum. Sed refpondemus, vel concedendo Confequens, & Confequen-tiam negando. Nam abfolutè concedi po-teft Confequens, quoniam in bello utrim-que jufto nullum inconveniens reperitur: nam, ut jam iterum dixi, Hebræi juftè in-vadebant Ierichuntinos, quia Deus id præcipiebat, & in illam eis regionem do-minium abfolutum concefferat: & ta-men Ierichuntini, tam præcepti, quàm Di-vinæ donationis ignari suas juftè domos, & poffeffiones propugnabant. Nemo igi-tur negare poterit illud bellum juftum & legitimum utrimque fuiffe. Bene ergo admifi, & conceffi illud Confequens. Sed cur Confequentiam negavi? Nam ex illis Præmiffis, quæ ponebantur, non fequitur, utrimque juftum effe bellum: quia certa jubendi authoritas, & certa non obediendi poteftas ita opponuntur, ut componi non poffint: at verò probabilis jubendi autho-ritas & probabilis non obediendi poteftas non folùm componi poffunt, fed ita com-poni debent, ut feparari nequeant. Ergo non opponuntur inter fe. Et de hac op-pofitione vide Navarram, Turrianum, & Filliucium citatos.

An bellum utraque parte iuftum poffit?

Pars affirma-tiva demon-ftratur.

Aliud eft Con-fequens & a-liud confequen-tiam concedere.

De certa, & probabili Supe-rioris authori-tate.

[illegible] omnium Gentium con-firmatur.

Omnia homi-num communi bonum, eft Reipublica [illegible]

Pro generalem inquifitionem, nec Communi-tas, nec parti-cularis aliquis infamatur.

SECUNDA.

AN Teftis in generali inquifitione interrogatus, refpondere & veritatem aperire teneatur?

De Tefte. An refpondere teneatur?

Affirmativè adhærent Miranda de ordin. judiciar. tom. 1. quaest. 6. art. 6. concl. 3. Ioannes Valerius de differ. utriusque fori, verb. inquifitio. num. 9. & alii. Quia quando Iudex habet jus interrogandi, Teftes habent obligationem refpondendi: potentiæ enim activæ paffivas poftulant, in quas poffint fuam virtutem exferere. Quia, ficut fruftra effet vifiva potentia in animali, nifi & daretur vifibile, quod ipfam termi-net: fic etiam fruftra effet in Iudice præ-ceptiva & obligativa potentia, fi non ef-fent, qui poffint obligari præceptis.

An omni poten-tia activæ fua paffiva debeat correfpondere?

TERTIA.

AN Teftis refpondere, & veritatem a-perire teneatur, quando fcit nullum alium effe, qui viderit illud crimen com-miffi?

De Tefte fin-gulari. An refpondere teneatur?

Eft res perplexa & dubia, tres enim funt Illuftrium Theologorum Sententiæ.

Tenetur fub peccato mortali veritatē fateri, inquit Sotus de Iuft. libr. 5. quaest. 7. art. 1. Azorius part. 1. libr. 13. cap. 27. dub. 2. qui Paludanum, & Sancius in felect. disp. 43. num. 39. qui Valentiam & Turrianum adlegat.

Proponuntur duæ contrariæ fententiæ.

Tenetur fub mortali dicere, fe nihil pror-

A. datur tertia, utramque admittens.

prorsus scire, asseverat Ioannes de la Cruz *in Direct. Conscient. part. 1. præcept. 8. art. 4. dub. 13. in princ.* Ledesmæ, Bañez, Orellanæ & aliis viris doctis adhærens.

Potest facere alterutrum asserit Lessius *libr. 2. cap. 30. dub. 6. num. 49.* Villalobus *in Summ. tom. 2. tract. 17. diff. 1. num. 11.* Pitigianus *in tract. crimin. cap. 3. fol. 166.* Hanc tenet Opinionem Diana *part. 3. tract. 5. (Miscell. 1.) resol. 101. aliàs 100.* & post coordinationem *tom. 6. tract. 1. resol. 94. num. 4. pag. 62. b.* inquit enim. [Ego puto probabilem esse opinionem negativam, licèt affirmativa sit probabilior. &c.] Et subscribit Octavio Spatario *in Praxi de modo corrigendi Regulares tract. 7. cap. 8. num. 7.* dicenti. [Patet, quòd non tenetur quis testificari, si sciat nullum alium esse testem contestem, vel aliud æquivalens indicium, sive procedatur ex munere, sive ad instantiam partis. Et Ego (*) aliquando interrogatus sub præcepto & juramento super delicto, quod sciebam, nullum alium nosse, nisi denunciantem, nunquam testificari volui, etsi de usu & certa scientia potuissem; quod tuta conscientia fecisse reputavi, & reputo. &c.] Sic ille, & addit Diana: (Notentur hæc, quia practicabilia erunt.)

*) Non videntur prudenter scriptæ hæ litteræ; nam ex illis infertur, in Communitate illa, in qua erat meus frater Spatarius, gravia committi crimina, quod est illi dedecori, potuitque illæsa doctrinæ veritate, ac probabilitate taceri.

Quomodo secunda fateatur probari.

Secundæ Opinionis Authores, illam apud Dianam *loc. cit.* sic suadere conantur. [Cùm Testis (inquit) sciat neminem alium illud delictum à reo perpetratum scire, ejus testificatio nihil proficiet, nisi ad vexandum reum; quia ex sola ipsius depositione minimè condemnari potest. Ergo, &c. Igitur absque causa infamat tunc Testis delinquentem, cùm sciat ipse probandum non esse delictum. &c.] Et, ut puto melius argumentarentur, si dixissent [Ejus testificatio nihil proficiet, nisi ad vexandum Iudices, & tribunalis Administros, &c.] ubi enim unicus tantùm Testis est, multa dicuntur & scribuntur inutiliter, nunquam enim poterit ad definitivam veniri.

Ostenditur hæc ipsam tamen esse informam, & nihil absolutè probare.

Hæc autem probatio ut existimo, non est firma & sufficiens: Nam possent Adversarii dicere, expedire, ut vexetur homicidii ex. gr. reus: nam, si Testis ille scit eum reverà commisisse illud crimen; & Respublica vult, quod plectatur capite, si convincatur, quis illi indulsit jus, ut Testi dicat, *Noli me tangere.* Ergo, Reipublicæ, & morum reformationi expedit, ut si Reus non possit puniri, quantum debet, saltem puniatur quantum possit: (hoc est, ut si defectu probationum plecti nequeat, quantum scelus meretur; plectatur saltem quantum Iura permittunt.) Et in hoc (quod notandum est bene) aliter Iudex, & aliter Testis procedit. Iudex enim ex Crit.

Criminibus nulla permittatur deveniri ...

unici Testis depositione probabilem notitiam adquirit, quæ non potest possessioni innocentiæ, in qua reperitur Reus, præjudicare. At oculatus Testis (tametsi unicus sit) quoad se habet criminis commissi certitudinem, & quoad eum cessat illud Universale Protheorema, *In incertis standum est pro possessione*, nam, ut dicebam, crimen non est incertum apud Testem, unde nec apud ipsum Reus est in innocentiæ possessione, prætereà, illa verba (Absque causa infamat tunc Testis delinquentem) posita videntur absque causa: quoniam expedire videtur ut ille, quem scit Testis infamiam certam promereri, & probationum defectu ea condemnari non posse, saltem probabilem infamiam subeat; quoniam informationem semiplenam non sequitur certa sed tantùm probabilis & incerta infamatio: relinquitur enim unicuique, ut credat, aut decredat, quæ velit. Stat igitur à suis Authoribus non bene suaderi hanc Sententiam.

Reum, innocentem non esse, est probabile Iudici, sed certum Testi.

An Reus sine causa infametur?

Qualem infamiam inferat semiplena informatio.

Sed quia solet positivè impugnari, Casum istum propono. [Sicarius, conductus pretio homicidium infame, quod vocant assassinium commisit. Claudius vir pius & probus ex solo Divini honoris, & publici boni zelo, commotus criminis atrocitate, quia scit Aurelium è fenestra omnia prospexisse, Claudium apud Iudices incriminatur.] Sunt igitur in Tragœdiæ theatro Accusator, & Reus: ille est vir ingenuus & probus, hic est nequam & improbus. Et modò quæritur, quid Aurelius ut Conscientiæ, & Prudentiæ satisfaciat, debeat agere? Ut cogatur tacere dicunt Secundæ Opinionis Authores, [Testificatio nil proficiet nisi ad vexandum Reum.] Adversarii (Primæ Opinionis impugnatores) reponunt [At non testificationi (puta, si nihil se scire, afferat Testis) proficiet, nisi ad vexandum Accusatorem.] Et, si instent illi [Igitur absque causa infamat tunc Testis delinquentem.] in cabunt hi [Igitur absque causa (immo contra rationem & æquitatem) infamat tunc Testis Accusatorem.] & hoc argumento subjicient, [cum potioris jus potius sit, nullus vir probus & doctus poterit dicere, esse æquitati & Prudentiæ conformius, Reum, hominem sceleratum, ab omni prorsus pœna liberari, & in Accusatorem, virum pium & ingenuum, talionis legem pœnam (*) exonerari: quàm Accusatoris zelo innocenti prospici, & Reum, si non quantum meretur, quantum tamen Iura permittunt, in semiplena informatione pœnæ subjici.]

Proponitur contra Secundam Opinionem quædam positiva impugnatio. Verum potiùs haberi debeat, an Accusatoris?

*) Pœna Talionis, quam vocant, in nostris tribunalibus est notissima. Et, si subsistit ratio, ob quam illa à nostris hodie tribunalibus exulat, (videlicet, quia nullus auderet accusare) etiam Moysis tempore subsistit, & debuit in Deuteronomio intermitti. Ergo, ab illo monetur esse necessariò omninò, ut Calumniatorum compescatur audacia. Plautus in Pseud. ... (qui calumniosè accusant) ... Si non ... Accusatores (calumniatores) ...

Possent nihilominus secundæ sententiæ Authores dicere, neminem habere obligationem

Nemo tenetur accusare.

tionem accusandi; adeoque Claudium, siquid contra votum, & exspectationem perpetratur, suæ imprudentiæ, & non alii causæ imputare debere: tenebatur enim antequam libellum Accusationis porrigeret, singula, quæ supervenire poterant, bene perpendere.

Propria sententia exponitur, & declaratur.

Interim ego, rebus omnibus consideratis, sic definio. *Dico ergo*, utramque sententiam (Asserentem, Negantem) esse merè probabilem. *Infero*, Testem in casu posse aperire veritatem, sed non teneri. *Consulo*, ut, ubi Iudex ex officio procedit, si Reus censeatur pœnitens, & non sit reincidentiæ periculum, Testis, illum subducat à periculo, se nihil prorsus scire dicens. Cæterum, si vel interveniat Accusator, qui dignus sit, ut honoretur; aut à Reo scelera alia timeantur, veritatem aperiat; licèt enim ille vi semiplenæ informationis plenè puniri nequeat, frænum saltem accipiet, ne posteà propudiosè insolescat.

An Reus pœnitens & correctus, deceat juvari?

QUARTA.

AN Testis legitimè interrogatus teneatur ex Iustitia, an ex Obedientia respondere? An, si aut fugiat, & non comparet; &, si comparet, se nihil prorsus scire dicat, teneatur ad restitutionem?

Ex Iustitia teneri testem asserit prima sententia; & *Iustitiæ* vocabulo commutativam intelligit, jubetque eam à Legali distingui, quæ est merè præceptiva, & ei sumus obnoxii, quoniam à Deo in quarto Decalogi præcepto, Superioribus suis subditi obedire jubentur. Et hanc sententiam, sic expositam, tenent & propugnant Malderus *in 2. 2. tract. 6. cap. 2. dub. 9. §. Dico tertiò.* Azorius *part. 3. libr. 13. cap. 17. dub. 4.* Turrianus *in 2. 2. disp. 52. num. 2.* Octavianus Spatarius *in Pract. Regul. tract. 7. cap. 11. num. 7.* nec non Navarrus, Medina, Orellana, Sotus & alii. Unde Testis, qui aut fugit, aut in Tribunali, *se nihil scire*, dixerit, tenebitur ad restitutionem nimirum, parti læsæ, non autem Fisco (Fisco enim (& est generalis doctrina) ante sententiam nil debetur: unde qui impedit, ut sententia confiscationis expediatur (impediendo peccaverit, aut non) ad nullam tenebitur restitutionem.]

Probantque Authores hi suam Conclusionem, quia ex Iustitia tenetur, qui ex officio tenetur. Ergo ex Iustitia tenentur, Testis. Probatur Minor; quia sicut in illa causa officium veritatem discutiendi, & juxta adlegata & probata habet Iudex, sic & *Testis habet* officium dicendi veritatem, At hi Doctores, ut ego adquiescerem, Majorem illam persuadere deberent; sunt enim in Republica multa officia, quæ non debent ad Iustitiam reduci.

Teneri ex Charitate & Obedientia (quam aliqui, ut paulò antè diximus, *Iustitiam Legalem* appellant) non autem ex Iustitia Commutativa docet Sylvius *in 2. 2. qu. 71 ar. 1. quærit. 2. concl. 6.* Pitigianus *in pract. crimin. part. 2. cap. 6. fol. 191.* Joannes de la Cruz *in Directorio p. 1. pr. 8. art. 4. dub. 13. concl. 5.* Villalobus *in summ. tom. 2. tr. 12. diffic. 1. num. 12* Leonardus Lessius, Molina & alii. Et eorum opinionem non minùs probabilem quam antecedentem affirmat esse Diana *par. 5. tr. 5. (qui est miscell. 1.) resol. 102. alias 101.* & post coordinationem *tom. 6. tract. 2. resol. 91.* (a) & ut video, plerique omnes argumento utuntur negativo, eoque irrefragabili. Nam obligationes, non debent imponi, nec admitti, nisi benè probentur. At Oppositæ Sententiæ Doctores nondum benè probarunt obligationem Commutativæ Iustitiæ quam protrudunt. Talis igitur obligatio non datur.

a) Notetur Dianæ verba. Nimirum probabilem [illegible] Iustitiam [illegible] judicat [illegible] probabiles. Cur ergo [illegible] Sed [illegible] Quoniam, si æquè probabiles illæ sunt, [illegible] altera præferri debeat.

Obligationes debent clarè probari.

Ergo (1) Testis, qui se absentat, ne citetur, non peccat. Et hoc in utraque sententia; nemo enim tenetur ante citationem ad tribunal venire. Immo, si veniret, rejiceretur, sunt enim falsitatis suspecti omnes testes ultronei & à tribunali abiguntur,

Testis spontaneus rejicitur.

Ergo (2) Testis, qui citatus subterfugit, peccat contra obedientiam, non tamen subterfugiendo censetur affirmare, aut negare; nec obligatur ad aliquam restitutionem.

De Teste, qui non vult comparere.

Ergo (3) Testis, qui scit veritatem, & tamen in tribunali quando obligationem respondendi, dicit se nihil omninò scire; Primò, peccat contra Obedientiam, non enim satisfacit legitimo præcepto Reipublicæ: Secundò mentitur, & mentiendo peccat mortaliter; est enim mortale Regi, aut Reipublicæ in re gravi mentiri, etiam à Iurejurando præscindendo: Tertiò est perjurus; quia in tribunalibus hodie nullus injuratus auditur. Et Quartò tenetur ad restitutionem damni, quod suo mendacio parti intulit.

De Teste, qui negat se scire veritatem, quam reverà cognoscit.

Ergo (4) Testis, qui scit Ioannem nihil debere Livio, aut saltem non scit debere, asserit se interfuisse, quando ex. gr. mutuos centum aureos suscepit, positivè cooperatur ad furtum; est inobediens, mendax, perjurus & ad restitutionem tenetur. Hæc doctrina est certa sed duas apud Dianam *p. 3. tr. 5. (Miscel. 1.) resol.* 106 aliàs 105. patitur exceptiones, aut modificationes, quas ut meliùs intelligas casum sic confor-

De illo, qui vel falsum positivè deponit.

De tertio Teste An teneatur à restitutione, quidem duo priores ad Rei condemnationem sufficiebant.

formido. Illa homo honestus & innocens ... falsi testes, qui totam rem se vidisse asseverant; & tertio loco examinatur Titius, qui est conscius, & sua depositione priorum testimonia confirmat. Sedet pro tribunali Iudex, & ad restitutionem pecuniæ ablatæ Reum, & ad pœnam corporalem condemnat. Hinc quartæ consequentiæ limitationes à Diana propositas consideremus. Et est

Videtur illa verba, nec Iudex firmior additus fuit, esse de re impossibili, semper enim certè ai Testis depositione Iudex firmior redditur.

Prior. Si Reus jam erat per alios falsos testes convictus, & tunc Titius suum testimonium addens nihil prorsus effecit, eo quod pœna propter Titii testimonium, neque imposita fuit, neque aucta, nec Iudex firmior redditus fuit ad illam irrogandam; Titius ad restitutionem non tenetur; quia, etsi injuriam Reo faciat, non tamen est causa efficax damni, quod ex prioribus testimoniis jam censetur illatum. Ita Diana, citans Pitigianum *in pract. crimin. Clar. de testib. cap. 6. fol. 193.* testaturque in facti contingentia ex hac doctrina multos, se pœnitentes à restitutionis onere liberasse.

At ego in ipsa difficultates & non paucas reperio. Et primò verba illa recognosco, *Etsi injuriam Reo faciat, non tamen est causa efficax damni.* Et in ipsis contradictionem manifestam perspicio; ideò enim injuriam Lælio facit Titius, quia damnum infert. Ergo, si nullum inferre damnum, nullam facit injuriam: &, si facit injuriam, damnum infert. Secundò, illi, propter quos Iudex sententiam tulit, sunt causa damni, quod perpetitur Lælius. At fortè propter primum & tertium, aut propter secundū & tertium, & non propter primum & secundum Iudex ad sententiam processit. Ergo sicut Diana tertium testem liberavit ab onere restitutionis, sic primum aut secundum potuit. At ipse se nec primum, nec secundum se posse liberare affeverat: ergo nec potuit tertium. Male ergo ex hoc capite pœnitentes à restitutionis onere liberavit. Tertiò, quia in bello injusto, si vel unus occidatur (quidquid dicat Ægidius Coninch *de Sacram. disp. 18. dub. 10. nu. 98.* qui tantum quinquaginta vel centum milites viciniores condemnat) omnes fiunt irregulares, ut docent Diana *part. 4. tr. 2. resol. 27.* Hurtadus *disp. 2. diff. 6. num. 21.* & Doctores communiter. Sed in informatione trium testium magis concurrit ad Rei condemnationem tertius, quàm in exercitu viginti millium ad alicujus hostis mortem ultimus. Ergo, si miles ultimus fit irregularis, quia ad mortem ab alio realiter perpetratam concurrit; etiam tertius

De bello. An quando unus hostis occiditur, omnes milites fiant irregulares?

testis concurret, & si Reus capite condemnetur, fiet irregularis.

Vnde proveniant omnes restituendi obligationes.

Posterior limitatio docet, eum, qui ex ignorantia, vel ex inadvertentia (& generaliter loquendo, eum, qui sine peccato mortali) testimonium falsum in judicio deposuit, etsi Reus ob id fuerit damnatus ad restitutionem non tenetur. Ita Pitigianus *ubi supra*, Cajetanus *in 2.2. qu. 70. art. 4.* Petrus de Navarra *lib. 2. cap. 2. num. 253.* Becanus *in 2.2. de Iust. & Iur. qu. 70. de restit. qu. 1. concl. 2.* Lessius *lib. 2. cap. 30. dub. 7. nu. 53.* & Diana *p. 3. tr. 5. (Miscell. 1.) resol. 106. alias 105.* nec non *p. 4. tr. 4. miscell. resol. 99.* Qui argumentantur sic. (Omnis restituendi obligatio, aut ex re injustè accepta, vel ex damno injustè illato provenit. At in præsenti casu Testis nihil accepit & nullum damnum Reo injustè intulit; cum enim mortaliter non peccasse supponimus. Testis igitur in casu non habet obligationem restituendi.)

Waltherius Strovesdorffius videtur potius obludere, quàm ratiocinari; docet enim, testem manente inadvertentia & ignorantia ad nihil teneri, ad restitutionem superveniente notitia erroris commissi obligari; & hoc sensu Lessium interpretatur. Ergo dicit duo, & utrumque potuisset tacere. Dicit enim primò, Testem manente illa ignorantia excusari: & hoc asserunt omnes. Dicit secundo, superveniente erroris notitia ad restitutionem teneri, & hoc nemo prudens admittit. Vnde hanc sententiam Diana velut nimis strictam explodit.

QVINTA.

De falso item Teste. An, & quando teneatur revocare?

AN falsus Testis teneatur revocare suum dictum, si propter illud alicui inferenda sit mors, etsi ipse æqualem, vel majorem pœnam sit incursurus?

Diana *p. 4. tr. 4. resol. 99.* & post coordinationem *tom. 6. tr. 1. resol. 99.* sic inquit. [Scribo hæc cum animi dolore, nam olim interrogatus fui de hoc casu à quodam Teste falso, qui ex importunitate & minis Regii Fisci, tandem falsam depositionem fecerat in re magni momenti. Et tunc respondi, quod qui falsum testimonium dicit, ratione cujus mors, vel mutilatio est inferenda tenetur sua dicta retractare, si id profuturum putet, quamvis ipse similis pœnæ periculum timeret: nam unusquisq; tenetur resarcire damnum, quod alteri injustè intulit, etiam cum pari damno suo, nam *in pari damno melior est conditio innocentis.* Ita Lessius *libr. 2. cap. 30. dub. 7. num. 53.* & communiter Doctores. Immò (attendant falsi Testes & timeant; hanc

sen-

[Sen]tentiam Walterus Strovesdorff. in D. Thom. de Iust. & Iur. qu.70. art.4. concl.3. docet esse veram, licet testi ex revocatione majus damnum immineat. &c.] Hæc omnia Diana: quæ pauci consideraant; nam qui in tribunalibus serviunt, experiuntur quotidie esse plurimos calumniatores.

Omni modo falsus testis tenetur ad restitutionem.

Legis verba illa, *si id profuturum putet*, interrogas, quid facturus sit, si, an sua revocatio profutura sit, dubitet? & quid, si certò sciat, illam profuturam non esse?

Ad quid teneatur in dubio?

Si retractatio profutura non est, Testem à revocandi obligatione absolvit Petrus de Navarra *de rest. lib. 2. cap. 3. num. 25.* addit tamen, damna eum semper resarcire debere; monetque non esse, cur se Iudicibus tradat, cum possit ad locum tutum confugere, & inde suum dictum revocare.

De inutili retractatione.

Ac contra Strovesdorffius pronunciat, etiam, si de revocationis utilitate dubitet, habere obligationem dictum suum revocandi. Et probat, quia Reus est in possessione suæ innocentiæ, & ab omnibus juvari debet.

Cur revocandum sit quo?

Ego autem puto impossibilem esse casum, in quo vel dubitetur, vel certò sciatur inutilem fore retractationem; quoniam in similibus causis agitur de vita, de pecuniis, & etiam de honore. Ergo, etsi post sententiam definitivam non soleat testis admitti retractatio, saltem hæc, si fiat, ad honorem condemnati conducet. Fore ergo certò utilem à nemine negari potest.

An semper falsi testis retractatio sit utilis?

SEXTA.

De Teste, qui secretum crimen imprudenter detexit.

AD *quid teneatur Testis, qui crimen Rei aperuit, quando illud tacere poterat, & non tenebatur revelare?* Diana assentitur Maldero, quem docere asserit, quod Testis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit (si bona fide detexit, ut frequenter solet fieri) quia purè probar legitimè de illo interrogari à Iudice, non tenetur lege Iustitiæ retractare testimonium suum. Si tamen sine detrimento possit, & speret retractationem profuturam, tenetur lege Charitatis retractare, ita tamen ut non obligetur ad restitutionem, si non retractet. Et addit idem Diana [& hæc pro praxi erunt valde notanda.] At hæc valde inconsequenter dicta à Maldero fuerint, quia ut præcedente Quæstione vidimus, ex Iustitia, & non solum ex charitate Testes obligat. Ego autem

Malderi opinio.

An Testes ex Iustitia, an verò ex Charitate obligentur?

DICO PRIMO. *Peccator nullum Ius habet ad secretum.* Corollarium I. *Ergo, si causa subsistens qui scis crimen occultum Petri,* illud revelare poterit; illi videlicet, qui tali notitia, se possit, aut alios juvare. Corollarium II. *Qui sine causa revelavit crimen occultum Petri, peccavit contra charitatem, nullam tamen injuriam Petro intulit; adeoque nec ad retractationem sui dicti, nec ad ullam restitutionem ex Iustitia tenetur.* Debet igitur amplius de re illa non loqui, ne iterum contra charitatem delinquat: & in aliis rebus laudare Petrum, quod suadent Scriptores, & suadeo & ego interim, quia ipsi in hoc ipso esse obligationem non persuadent, illam nemini impono. Vide

Criminibus nulla competunt privilegia. Deus, nullis legibus humanis, à prudentibus Principibus lata, attenduntur.

DICO SECUNDO. *Qui in judicio occultum alterius crimen bona fide detexit, nempe, sincerè existimans, illud se debere detegere, nullo modo peccavit.* Patet: quoniam, *Quidquid agant homines, intentio judicat omnes*, & bonam intentionem habet, qui procedit sincerè.

Bona fides excusat.

DICO TERTIO, *Qui sciens se non teneri respondere, sine ulla Communitatis, aut Amici sui utilitate secretum Titii crimen revelat, mala fide procedit; peccat contra charitatem mortaliter; non autem leges Iustitiæ violat, nec ullam Titio injuriam infert adeoque nec ad retractationem, nec ad restitutionem tenetur.* Patet ex Dicto Primo, Quia Natura (Deus) peccatis pœnas præscripsit, at nulla omninò illis privilegia concessit. Nobis ergo Charitas (Deus) jubet, ne sine causa peccata secreta detegamus; non verò concedit peccatis, ne possint detegi.

Interdum est contra Charitatem secreta proximi delicta revelare.

Consultò scripsi illa verba, *sine ulla Communitatis aut amici sui utilitate*; ubi enim silentium aut Communitati, aut alicui Testis amico nocet, militat contra Charitatem. Et hanc doctrinam hoc exemplo dilucido. Interceptæ sunt ad hostes literæ, quæ proditionem moliebantur. Indicia accusant Florimundum. Nullus est in Civitate, qui ejus characterem probè cognoscat præter Lælium. Murmur vulgò excitatum, oculos in Aurelium convertit. Citatur Lælius, & interrogat, an in tribunali veritatem aperire teneatur? Dico autem Primò, posse Lælium à Iudice in Tribunali interrogatum, se Florimundi characterem non cognoscere dicere, si literæ illæ nulli alii, nisi soli Reo, præjudicarent: quia est testis unicus; & ut constat ex his, quæ Quæstione III. resolvebamus, Testis singularis potest respondere, se nil scire. Et dico Secundò, in hoc casu, si veritatem aperiret, contra Charitatem peccaret; noceret enim Florimundo sine ulla prorsus necessitate. At in nostro casu dico Tertiò, debere per accidens Lælium veritatem exponere, vel aliàs contra Charitatem peccaturum; & hoc

Et interdum contra Charitatem est non revelare.

Quomodo respondere debeat Testis singularis?

Quamnam obligationem sortitus sit per se, ratione muneris seu qualitatis, quam in tribunali illo exercet; & quam per accidens, propter damnum quod ex sua possit taciturnitate provenire?

hoc proprium homicidas : nam agitur de
bono publico, & Reipublicæ interest, ut
proditionis authores cognoscantur: & agi-
tur de innocentis vita & fama, quoniam, si
ce essent suspiciones, incriminantur quæ
Florimundum, in Aurelium, qui innocens
est, omnes exonerabunt.

NOTA.

Testibus serviunt, quæ sunt dicta de Reo.

QUÆ dicuntur de Reo scitè ad Te-
stes in Pract. cap. 3. Pitigianus ex-
tendit. Non enim tenentur
respondere, nisi interrogentur juridicè, nec
juridicè interrogantur nisi secundum le-
ges. Et quid in dubio? Quarta præce-
dentis Sectionis Conclusio, & hujus Se-
ctionis Quæstio secunda §. tuentur res-
pondebit.

De adverbiis consecutionis, quæ in interrogationem operantur.

In examine Testium Interrogationem
factam à Judice tria illa adverbia crimino-
sè, civiliter & homologicè, ut Sect. I. Coroll.
I. diximus, tacitè concomitantur. Et ideò
ipsam Interrogationem, & per eam tam
Rei, quàm Testium Responsiones restrin-
gunt.

SECTIO VI.

De Responsione æquivoca. An Reo, & Testibus liceat per amphibola verba respondere?

Multa Authores, quàm agunt de hac materia supponunt, quæ sunt realiter impossibilia.

AN licitè possint? interrogor: & ul-
terius pergo & Interrogatione al-
teram priorem elido. Quæro itaque, An
sit possibilis casus, in quo Judici respondea-
tur æquivocè?

Casus propositus à Dorotheo.

P. Ioannes Poncius tom. 4. in 3. sentent.
dist. 38. qu. unic. pag. 618. n. 102. respon-
det Abbati Alonio, qui apud S. Dorotheũ
doctr. 7. num. 7. Agathoni Coabbati pro-
ponebat hunc casum. Ecce duo Viri juxta
te eadem patrarunt; alter ad cellam tuam
fugit. Ecce Princeps, seu Judex illum quæ-
rens, interrogat te, Vivitne homicidium &
cades illa coram te sit perpetrata: & apud te
sit homicida? Rem fateri, prout accidit, nõ
suadet, ne homo ad mortem supplicium
tradatur. Negare rem, quæ accidit non
licet, nam illa ipsa negatio labe mendacii
inquinaretur. Quid ergo? Mutare verba
& variare sermonem licere puto, ait, in tali
articulo & necessitate.

An prohet dari Restrictiones Mentales?

Ecce Dorotheus (exclamat Emone-
rius) admittit Restrictiones Mentales. At
nil dicit, sed dicta ab Alonio refert Doro-
theus, inquam ego. Et quia neuter (nec
Dorotheus, nec Alonius de hujusmodi
Restrictionibus loquebatur, Nescio, inquit
Poncius, unde illud inferre poterat Emone-
rius nisi divinando.

Quo modo ergo rem intelligit, & Do-
rotheum, Aloniumque interpretatur Pon-
cius? [Respondeo, ait, ad vitandam ma-
gnam necessitatem, licere mutare verba
& variare sermonem, quod est totum
quod prædicta Authoritas vult, secundum
quamcumque translationem(a) Sed nego
ex hoc sequi, quod liceat uti oratione ex-
ternè falsa, & vera solummodò secundum
Mentalem Restrictionem, &c. Posset enim
quis mutare verba per orationem æquivo-
cam optimè, & clarissimè, sine Restrictione
Mentali, ut in casu proposito, Si Judex pe-
teret ab aliquo, An homicida esset in cella
sua? & is responderet Non est, intelligen-
do per est comedit, profectò mutaret ver-
ba & variaret sermonem, nec tamen uteretur
oratione restricta. Ergo ex eo, quod
dicat Dorotheus, licere mutare verba, &
variare sermonem, non licet inferre, quod
dicat, licere uti oratione restricta, de qua
agimus.]

a) Sic loquitur, nam Dorotheus est Author Græcus, & Emonerius duplici Versione utebatur.

An verbum est significet comedit?

Ecce Poncius realiter & moraliter æ-
quivocationem considerat, & in casu pro-
posito esse possibilem & licitam asserit.
Ego autem frustra de licitate quæram, si-
quidem illam in casu impossibilem assero.
Dico igitur verbum est & esse, si seorsim
sumatur, æquivocatione laborare: vel enim
à sum, es, fui, vel ab Edo, es, est deduci po-
test. Prima verbi usurpatio frequentissima
est. Virg. Eclog. II.

De verbo est. An, & quando æquivocum sit, & quando non sit?

Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo
est.

& altera interdum occurrit: dixit enim
Virg. 4. Æneid.

——— *Est mollis flamma medullas.*

& Horatius lib. 1. epist. metaphoricè,

Quæ lædunt oculos festinas demere: si
quod
Est animum, differs curandi tempus in
annum.

An illud possit Reus fovere in altera significatione?

Verùm in Responsione esse æquivocum
nequit, adeoque in proposita à Poncio tam
poterit accipi pro comedit, quàm pro tri-
pudiat; non enim est ambiguum, sed jam
per Interrogationem contractum. Nun-
quærit Judex, an homicida in Agathonis
cella comedat? sed an in illa lateat? an in
ea sit? Ergo verbi est per Interrogationem
tollitur æquivocatio.

Hæc, quam impugno, est valde periculosa doctrina. Omnia Tribunalia Ecclesiastica & secularia everteret.

Et quidem, si hæc Poncii doctrina (quam
realiter impossibilem judico) semel admit-
teretur, possemus omnia Tribunalia clau-
dere, aut consultius auferre: nam in om-
ni interrogatione verbum est expressè, aut
implicitè ponitur; & dum illud in altera
significatione Judex, in altera Reus, aut
Testes usurpant, nunquam exploraretur
Veritas. Pone Titium accusari, convinci,
& damnari propter propositiones has

Nun-

Mundus est ab aeterno. Deus est corporeus. Christus est ubique. &c. Posset sordescere in sua haeresi, & tamen dicere, Mundus non est ab aeterno, Deus corporeus non est, Christus non est ubique, si per est intelligeret comedit; verae enim sunt hae propositiones, Mundus non comedit ab aeterno, Deus corporeus non comedit, Christus non comedit ubique. &c. Ergo, quando aequivocum est per Interrogationem, aut per alia circumstantiam restrictum, non manet ambiguum & indifferens, ut pro arbitrio possit aliter & aliter accipi vel determinari.

SECTIO VII.

De P. Mirandae doctrina. *Ostenditur illum, nec Circumstantias consignificantes pervalere, nec Opinionem assertivam Restrictioni Mentales.*

P. Ludovicus de Miranda laudatus.

OBservo passim aliquos Viros, etiam doctos, qui ex uno capite exsecrantur Restrictiones Mentales, & ex alio non bene didicerunt doctrinam de circumstantiis consignificantibus, impraesentiarum praepediri; & ideò, nec sumere, nec dare legitimam resolutionem. Inter alios recensendus est mihi P. Ludovicus de Miranda, qui *de Ordine Iudiciali* doctissimum Opus scripsit: & tamen ubi de Reo disputat, multa confundit. Nam qu. 19. art. 8. concl. 4. ait. [Si Reus non legitimè, sed praeter Ius interrogetur à Iudice de secreto suo crimine; vel, si Iudex est incompetens, & legitimè recusatus, aut ab eo sit appellatum legitimè, non tenetur Reus eidem veritatem dicere.] Est certa & à nemine negari potest. Dixerat concl. 2. [Si Reus jure aut injuria interrogetur à Iudice, nunquam mentiri potest.] Est etiam certa; & à D. Thoma in 2. 2. qu. 69. art. 2. Soto de Secreto. membr. 2. qu. 7. traditur, & à Miranda omnium esse Doctorum rectè asseritur. Sed quo modo componentur haec duo. Nam examinatur & interrogatur de homicidio Theodorus, de occulto, de non perpetrato politicè (ita videlicet ut probari possit) ex Concl. IV. non tenetur fateri; ex Concl. II. non potest negare; nam aliàs mentiretur, quod non est licitum. Quid ergo faciet? Concl. VI. respondebit. [Hujusmodi Reus praeter Ius, seu non legitimè interrogatus à Iudice, priusquam aliud faciat, debet tacere, & nolle loqui; & si cogatur, debet appellare, adlegando, quod per injuriam interrogetur; seu alio quovis modo, quo poterit, debet se defendere; absque eo [N. B.] quod de patrato à se crimine vehementè

Exponuntur Casus, in quibus Reus non tenetur respondere.

Quid Reus in Tribunali debeat facere?

Praescribit P. Miranda gradus, per quos debeat procedere.

suspicionem generet.] Et citat D. Thomam 2. 2. q. 66. art. 1. & conclusionem hanc hoc Scholio dilucidat [Legitimus ordo se ipsū defendendi id exposcit, ut omnia priùs tententur, quàm mendacium etiam apparenter proferatur. Qua ratione dico, quod Reus injustè interrogatus, priùs debet tacere; postmodum, si cogatur, appellare. Et tandem, si ista non sufficiant remedia, alia, quae in sequenti Conclusione dicentur, adhibere.] Et quae sunt illa? ea exhibet Concl. 6. [Reus, qui praeter Ius de patrato à se crimine interrogatur, si per injuriam cogatur respondere, & alia remedia non sufficiant, bene potest verborum amphibolologia uti dicendo, *Nego proposita, ut proposita sunt*, vel dicendo absolutè *Se nescire*; quod etiam facere licet.] Et probat postea illustrare que hanc sextam Conclusionem his verbis. (Pro hujus Cōclusionis intelligentia oportet in memoriā adducere id quod in initio hujus Articuli diximus, & est sententia D. Thomae 2. 2. qu. 69. nempe quod aliud est *Veritatem tacere*, aliud *Falsitatem proponere*, sive *Mentiri*, & hoc ultimum cum sit intrinsecè malum, sive quis justè, sive injuria, & contra jus interrogetur, facere in nullo casu licet, & quod reus non tenetur veritatem dicere, quando interrogatur non legitimè. Dices, Quid igitur faciet, si respondere per injuriam cogatur? Respondeo D.Th. & dicit modo nostra conclusio, & est sententia communis, quod in tali casu potest verborum amphibologia uti, quod est veritatem tacere, respondendo aliquid, quod non sit mendacium, sed in aliquo sensu sit verum, licet non ad mentem Iudicis, à quo reus injustè interrogatur. (a) Est enim amphibologia verbum diversas habens (b) significationes, de qua & de multis modis, quibus ipsa in proposito utendum est plura dicit, Soto *de Secreto, memb. 3. qu. 3. & de Iust. & Iure. lib. 5. qu. 6 art. 2.* & Arag. *2. 2. num. 69. art. 3. in fine.* Ex quorum omnium resolutione dico breviter, quod reus interrogatus de (c) aliquo crimine, quod verè commisit, sed quia ipsum est occultum, non tenetur ipsum confiteri; postquam alia remedia adhibuerit, nempe tacere, appellare & allegare injuriam, quae sibi irrogatur, dum interrogatur injustè; si hoc non sufficiat, potest cum Soto *in qu. & dist. 15. qu. 4. art. 3.* respondere, *Nego proposita ut proposita sunt.* Quod, si ulterius urgeatur à Iudice, ut respondeat directè, & confiteatur, vel neget propositum, potest talis reus dicere, se jam sufficienter ad accusationem respondisse. Et, si instetur adhuc, & molestetur ulterius nimis, potest cum Adriano in 4. qu. de sigil.

An illi ab [illegible]

Aliud est tacere, & aliud falsum dicere.

In nullo casu licet se juvare mendacio.

Quid sit verbum Amphibologia, & an, uti illo liceat?

Crimen secretum non tenetur fateri Reus.

Responsio Iuridica, Nego proposita, ut proposita sūt.

An Reus possit absolute negare?

gillo in ... Se ... quod ... huncne ... ut (g) ... aut ... respondeat ...

argumentis dicere, de quo interrogatur, & quod illud non fecit, ad eo sensu intra se retento, illud sibi revelare teneatur, responsionibus dicere. His, & aliis similibus cem (e) illudat, potest uti reus, quo Iudiria se eximat, & ut ab ipsius vi & injuvis excentte. Quo quidem casu, quamdicere non tenetur, quamvis veritatem celet, quam tametsi respondeat, quamvis etiam asseverantes se nihil tale fecisse (ut præmissum est) se mentiuntur, neque peccat (d) nam id, quod dicit, in aliquo sensu verum est (a) quamvis non in sensu illius, à quo injustè interrogatur. In quo casu injustitia Iudicis, qua reum absque Iure interrogat, Ius ipsi tribuit, quo (e) ipsum possit illudere, & decipere. Concludendo tamen (f) dico mentiri esse de se malum, & illicitum quod si verba non occurrant, quibus citra mendacium, per æquivocationem verborum reus celare possit crimen, de quo injustè interrogatur à Iudice, mori potius debeat, quàm mentiri. Quæ Doctrina est Magistri Soto de Secreto. memb. 3. qu. conclus. 7. & est valde notanda. &c.]

An tandem P. Mirandæ mentales Restrictiones admittat?

An Iudex injustè interrogans, tribuat Reo, ut se licitè decipiat & illudat?

MVlta hic, aut etiam alibi P. Miranda collegit, & ideò debet ab eruditione laudari; at, ut video, non penetrat quæstionem hanc; & ideò proderit sequentia scholia benè considerare.

Verba P. Mirandæ examinantur.

a) Iudex bifariam potest considerari; videlicet materialiter & formaliter. Vbi enim Petrus sedet in tribunali, Reum examinare potest, vel ut Petrus est, vel ut Iudex est. Interrogatio facta à Petro, qua Petro, continet verba Petri materialia, quæ dicit præcisa ab omni Restrictione provenienté à dignitate & loco judiciali. Interrogatio autem facta à Petro qua Iudice includit Restrictiones illas transcendentales, quas iterum, iterumque dilucidavi. Hac doctrina, quæ est indubitata, præmissa, venio ad Mirandæ verba, quæ litera notabantur. Erant hæc, In tali casu potest verborum Amphibiologia uti, quod est veritatem tacere, respondendo aliquid, quod non sit mendacium, sed in aliquo sensu sit verum, licet non ad mentem Iudicis à quo reus injustè interrogatur. At frustra ad Amphibolologiam recurritur, inquam ergo; quia omnis Responsio, qualitercumque ambigua, ut Sectione præcedenti edisserui, per interrogationem restringitur. Respondeat ergo Reus in casu, Non feci, Nihil scio; aliæ enim responsiones non juvant, sed eum suspectum reddunt: & hæc ipsa Responsio (& nota id benè) licèt non Criter.

Iudex aut ratione duæ personæ (privata & publica) considerandus.

An amphibolologicè Reus respondere possit?

Non est fundamentum Reo, ut Mirandæ Responsionem in commissi crimine, suspicionem vitatur.

sit ad mentem Petri qua Petri, est ad mentem Petri, qua Iudicis, quia Petri Interrogatio per locum & officium restricta est de homicidio criminoso, quod probari possit & debeat revelari.

b) Quid sit Amphibolologia, & quo ipsa modo ab Homonymia distinguatur sæpe insinuo, & jam aliis in locis dilucidavi. Hic tamen (nam castè & rigorosè loqui placet) observa, P. Alitandam Abstractum cum Concreto confundere; verbum enim diversas significationes habens non est Amphibologia, sed amphibolum: sicut verbum impropriam & translatam significationem præ se ferens, Metaphoricum est, sed non Metaphora.

De Æquivoco.

De Amphibologia & Metaphora.

c) Reum deducit ad expressam criminis negationem per gradus, asserens cum debere (1) tacere (2) appellare (3) negare proposita ut proposita sunt (4) se sufficienter respondisse (5) illud crimen non commisisse. Et Ego sic de hac ultima negatione discutto. Vel mentitur Reus quando dicit, Ego non commisi homicidium, vel non. Si primum: sicut in principio non poterat sic respondere, sic nec modò potest; nunquam enim mentiri & fallere Superiores est licitum. Si secundum: sicut nunc post tot licitationes hoc modo respondere licet, sic etiam in ipso initio licuit, & potuit Reus, se ab improbitate Accusationis in ipsomet examinis initio subducere dicendo, Ego non commisi homicidium.

Superflui videntur illi gradus: vel enim negando crimen mentitur vel non mentitur. Si primò, nunquam illud potest negare. Si secundum, illud negare potuit initio.

d) Et huc redit iterum Interrogationis in materialem & formalem divisio: quidquid enim de materiali sit, illa Responsio exæquat Interrogationem formalem.

Interrogatio materialiter & formaliter potest considerari.

Vt doctrinam hanc novis radiis dilucidem, in memoriam revoco divisionem Finis, qua in Finem Operis & Operantis à Philosophis passim dispescitur: sæpe enim in Medicina v. g. alius est finis pharmaci, & alius Medici. Quoniam, si Galenus suus pretio serviat, & ubi syrupum purgativum præscribat, finis Medici erit obtinere honorarium, corpusque evacuare erit finis medicinæ seu syrupi. Et hic notare oportet, non dependere à voluntate Medici quòd medicina consequatur suum finem: nam si venena sumantur, quæ ignoranter Medicus, ut ægrum juvaret, præscripsit, occident ægrum illa, nec volent à Medici voluntate pendere.

Doctrina de Fine Operis & Operantis, præsenti argumento applicatur.

Modò discursum hunc applicemus argumento præsenti. Dico igitur Tribunalis & Iudicis eamdem debere esse vocem, eamdem intentionem, eumdem finem, interim, quia aliquando contingit, aliam esse Interrogationem Tribunalis, & aliam

De Iudice quà Persona Publica, & quà Privata.

Prætoris, monemur, duas Personas (Privatam & Publicam) in Prætore distinguere, & per intentionem Publicæ, Interrogationis verba, si fortè sint ambigua, contrahere. Tribunal, & Iudex quà Persona Publica de actu criminoso, politico, & homologico interrogat: & hoc velit vel nolit Iudex, quà Persona Privata. Is autem, liber enim est, de actu oppositis qualitatibus prædito potest inquirere. Et quid, si fecerit? Tunc tota Interrogatio, quæ ex facta à Tribunali, & ex facta à Prætore, componitur, terminos involveret contradictorios, & Reus respondebit, *Non feci*, nam talis actus (ut superiùs exposui) nequit fieri. Rem dilucido exemplo. Petrus à Ioanne invasus occidit illum cum moderamine inculpatæ tutelæ. Accusatur, capitur, & tandem ad Tribunal defertur. Rogat Prætor. *Occidisti-ne Ioannem?* Reus respondet, *Non*; & non mentitur: verba enim Prætoris, per Tribunalis circumstantiam restricta, æquivalent his, *Occidisti-ne criminosè Ioannem?* & negat Reus; Ioannem enim, non autem criminosè, occidit. Instat Iudex, & ait. *Iam scio, cur neges; quia illum ut tuereris vitam tuam occidisti. Ergo nunc mihi directè respondeas, Occidisti-ne Ioannem cum moderamine inculpata tutela?* & Reus respondet, *Non occidi*. Et ego in hac Responsione nullam esse falsitatem ostendo. Quia non est liberum Iudici præstare, ne loquatur Tribunal, ne sua verba restringat. Ergo, siquidem Tribunal omni Iudicis Interrogationi adverbium *criminosè* apponit, verba Iudicis per circumstantiam Tribunalis restricta erunt hæc, *Occidisti-ne Ioannem criminosè & cum moderamine inculpata tutela*, & quoniam tale homicidium repugnat, respondet Reus, *se illud non commisisse*. Sed de hoc uberiùs & diffusiùs alibi tractavi. Dixi non esse liberum Iudici præstare, ne loquatur Tribunal: & id reponens distinctionem inter Finem Operis & operantis (quam nuper tetigi) dilucidabo. Nam, sicut Medicus, tametsi alium sibi potest finem præscribere, finem tamen seu effectum Medicinæ verbis impedire non potest, sic etiam Prætor tametsi possit verbis suis alias, immò etiam diversas & adversas ponere, tamen Restrictiones, quæ à Tribunali & Officio proveniunt, impedire non potest. Ergo, si unam ponat Tribunal, & oppositam Iudex, tunc Interrogatio erit de re impossibili, nam terminos continebit contrarios. Ergo Reus poterit directè respondere, *Non feci*: non enim fecit, quod nec facere potuit.

Proponuntur verba Interrogantis Iudicis, & ostenditur quomodo illa per Tribunalis circumstantiam restringantur.

Nil potest Prætor contra Tribunalis impedire.

e) Illa Mirandæ verba, *In quo casu injustitia Iudicis qua Reum absque Iure interrogat, ius ipsi (Reo) tribuit, quo ipsum possit illudere & decipere*, ne severiùs loquar, sunt falsa; nil enim est in mundo (bonum, malum) quod possit concedere jus ad illudendum, decipiendum, mentiendum.

An liceat Reo Iudicem aliquando decipere?

Et hinc solvitur Quæstio, quæ postulat, *An, qui per testes falsos opprimitur, se tueri possit, illis aliud falsum testimonium imponendo?* Vbi notare debes illud *se tueri possit*, nam, si sit falsum testimonium, quod reum non juvet, cessat Quæstio. Rem expono. Erat Aurelius innocens, & per injuriam accusatur de furto, & à testibus filiis Belial convincetur omninò, nisi illorum testimonium elidat. Probat per falsos testes illos commisisse homicidium; & ajo non agere Quæstionem de hoc; quoniam hæc Consequentia, *Sunt homicida, Ergo mendaces*, nullibi terrarum est bona. At illos probat esse ebriosos: & ajo, de hac agere probatione, si simus in Hispania, Quæstionem; ebriosi enim ad ferendum in Tribunali testimonium Hispanorum Prudentia non admittit. Ad Quæstionem sic propositam Ledesma *tom. 2. tract. 8. cap. 35. concl. 21.* Cruzius *pract. 8. art. 4. dub. 17. concl. 1.* Dicastillus & alii probabile putant hunc defensionis modum, secluso perjurio esse tantum peccatum veniale. Sed Malderus *in 2. 2. trac. 6. cap. 3 dub. 3.* & Doctores communiter docent, esse mortale; quia, cùm mendacium sit intrinsecè malum, Reus non potest habere jus per illud se defendendi. Vide Dianam *part. 3. tract. 5. resol. 4* [Addit Coroninus *in Summ. verb. Reus. nu. 9.* juxta Editionem Lugdunensem anni 1654. *Qua tamen ratio non probat esse mortale.*] Et Ego probare id assero, mendacia enim in Tribunali circa substantiam dicti commissa, præcisa à juramento, sunt mortalia, est enim gravissimum peccatum mentiri Principi seu Reipublicæ.

An Reus mendacii possit, mendaciis se defendere possit?

Non omne Rei mendacium potest illum à testibus falsis defendere.

Homicidium testimonium non infirmat Ebrietas infirmat.

Mentiri Reipublicæ legitimè & in materia gravi interroganti, mortale est.

Et redeundo ad Mirandam, sic inquam. *In prædicto Casu injustitia Iudicis, qua Reum absque Iure interrogat, nullum jus Reo ipsi tribuit, quo possit illudere & decipere Iudicem: sed ponit in Interrogatione modum contradicentem modo, quem Tribunal præscribit, ideoque facit, ut de actu impossibili Reus interrogetur, quem se commisisse debeat Reus necessariò negare.* Non ergo jure aut injuria Reus Iudicem illudit & decipit; sed se ipsum Iudex decipit & illudit.

Nota bene hãc doctrinam.

f) Ad ea, quæ concludendo dicit, admitto, minus malum esse perire, quam mentiri: at nego Casum esse possibilem, in quo innocenti non occurrant verba, quibus

Quomodo Reus deberet respondere?

bus absque mendacio celare crimen [illegible] Ar-[illegible]
sit, de quo injustè interrogatur, [illegible] [illegible]
enim debet, ut Soto, Miranda, & alii [illegible] exi-
stimant quærere verba æquivoca, quibus [illegible]
se ab Interrogatione subducat, sed Inter-
rogationi Iudicis per Tribunalis circum-
stantiam restrictæ, debet directè responde-
re, Non commisi.

An Miranda admittat Restrictiones Mentales?

g) Ecce, quas non cognoscit nec ad-
mittit, hic præscribit & consulit Miranda
Restrictiones Mentales.

SECTIO VIII.

An, qui crimen patratum, aut occultè, aut ita ut [illegible] talibus circumstantiis non teneatur fateri, si se commisisse crimen dixerit, mentiatur, & perjurium committat?

An possit Reus fatendo, se crimen commisisse, mentiri?

QVanta Miranda cura, quanta Sotus & alii procedant, ne fortè Reus de-lictum negando mentiatur; vidi-mus; cùm tamen despicere debuissent, ne fatendo Reus mentiretur, & consequen-ter pejeraret. Illos adlucinari dixi, & di-co; & ut præjudiciis tenebrosis eos libe-tem, tres Casus decidendos propono.

Proponuntur tres Casus.

Sit Primus. A Clodio invasus Milo, cum perdere aut perire deberet, sibi jure à Na-tura universis concesso adsistente, agressorem occidit.

Secundus. Clam Isidorus (ita ut nemo id videret) adulterium commisit.

Tertius. Coram duobus testibus, qui fortè aderant, Arsindus spoliavit Sabel-lium.

Accusantur: capiuntur: detruduntur in carceres: tandemque examinandi ad Tribunal dicuntur.

An, qui invasorem occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ, si homicidium commisisse se dicat, mentiatur?

Sedet in Areopago (in ipso causis san-guinis discutiebantur) Trogus, & Milo-nem interrogat, Occidisti-ne Clodium? Et Ego assero hanc Interrogationem per Tribunal restringi, ut de homicidio injusto & criminoso sit, non autem de honesto & laudabili. Verba ergo Trogi per Tribu-nalis circumstantiam restricta, erunt hæc, Occidisti-ne criminosè Clodium? Et modò convertens ad Milonem oculos, quid sit responsurus ausculto. Mentietur sanè, si audeat dicere, Feci: potest, Non feci. Non enim ipse criminosè in-vasorem occidit: Ut ergo Verum dicat, & Iudici directè respondeat, Non feci di-cet.

Nihil simile in Adulterio apud Lacedæmonios.

Non sumus apud Spartanos, aut sal-tem non sumus in Lycurgi temporibus, sub quo tanta fuit pudicitia, ut nulla con-tra adulteros lex succlamaret, pœnaque nulla edicto publico fulminaretur. Plutar-chus in Apoph. Lac. [illegible] [illegible] unquam tempora [illegible] ideò adulterium non [illegible] probationes non [illegible] agitur, citatur ad Tribunal. [illegible] tur à Iudice, [illegible] [illegible] dulterium [illegible] [illegible] inquam Ego, [illegible] [illegible] tiam restricta, [illegible] Tribunalibus publicis tiam-ne [illegible] [illegible] commisisti, nam in [illegible] delictis, sed de il-non de quibuscunque, quæ possunt per testes lis tantùm agitur, ut scitè semel dixit probari: quoniam, [illegible] Quod Bernardus, & Ego centies repetii, Mo-probari non potest, mihi infectum est. & dò igitur, siquidem rem ipsam scimus, In-interrogationem percallemus, quid sit In-dorus Iudici responsurus, videamus. Men-tietur sanè, si dicat, Adulterium commisi, restringitur enim per Interrogationem Responsio, & ipse, quale in Interroga-tione quæritur, non commisit. Ut ergo rectè interrogationi satisfaciat, Non com-misi respondere debebit.

Quod levitèr probari non potest, civiliter infectum est.

Ad Tertium venio. Est verum Arsin-dum peccavisse, & coram testibus [illegible] quid respondebit Iudici [illegible] Spoliasti Sabellium? [illegible] Tribunalis circumstantiam [illegible] in hanc, [illegible] Spoliasti Sabellium [illegible] dus & coram [illegible] misit, [illegible] tur sanè [illegible] tium adhuc [illegible] nihil potest decidi [illegible] illegitimè [illegible] tur, An Iudex [illegible] [illegible] [illegible] adhuc, an proceda-gitimus: nam ab [illegible] an formam à Iure præ-timè potest examinari [illegible] At repetit se post me-gitimus sit, [illegible] semiplenam infor-legitimè, hoc [illegible] quæ semiplenam scriptam observ[illegible] [illegible] & postulat, ut In-ram accusationem [illegible] interrogationem [illegible] mationem, aut [illegible] [illegible] [illegible]. Erat ille exæquent, interrogationem ip[illegible] [illegible] eandem per Iu-terrogationem [illegible] [illegible] æquival-quid importet [illegible] [illegible] [illegible] Sabellium [illegible] Spoliasti Sabellium [illegible] dicis circumstantiam [illegible] re huic. Spoliasti, [illegible] mihi revelare hoc est, ita ut delictum [illegible] fateri teneatis? At [illegible] informationem com-faltem semiplenam, [illegible] non teneri ad fateri: aperiat ergo [illegible], Iudicæque Interrogationis apices accuratè conside-ret. De delicto quod Reus debeat fateri, illa agit: Ergo, si Non spoliavi dicat, bene respondebit & verè; si verò Spoliavi dicat, male & falsè.

N. B. Ut fateri teneatur Reus, debet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] logicè [illegible] commi[illegible] Si vel [illegible] his cir[illegible] tiis [illegible] non [illegible]

An illegitimè, hoc est, contra Iuris formam interrogatus, si non, falsum dicere censendus sit?

HAEC DOCTRINA Sacramentali Tribu-nali

An possit Reus suo jure cedere?

An criminis occulti Reus, se accusare possit, etiam in causa capitali?

na Ili de quo supra agemus, poterit applicari: hic autem obiter notandum est, *Favores non concedi invitis*, & sicut potest pœnitens cedere jure secreti & permittere, ut Confessarius, ubi expediat, sua peccata revelet; sic in Politico Tribunali posse Reum cedere suo jure, quod Publicæ Leges concedunt; & hac cessione posita posse non solùm ante informationem plenam, sed ante semiplenam respondere, immò etiam ante omnem Accusationem se prodere, & manibus Justitiæ tradere, ut crimen verè, sed secretè commissum, etiam perdendo vitam, expiet. *Ita* Sancius *disp.* 46. *num.* 13. Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 7. §. *Notandum.* & ex eo Coronius *in Summ. verb. Occidere. num.* 37. & *verb. Reus num.* 4. Ergo, si cesserit suo jure, si homicidium (quod, vel sine crimine, vel sine testibus, vel sine obligatione respondendi, commisit) fateatur, non est censendus falsum dicere.

An tunc, si crimen se commisisse dicat mentiatur?

CAPVT II.

ECCLESIASTICVM.

Multæ resolvuntur Quæstiones, quæ Religionem Orthodoxam concernunt.

Multis signorum generibus loquuntur homines.

Loquimur, ut toto hoc libro ostendimus, verbis, factis, nutibus, gestibus, signis, &c. unde scitè Sanctus Thomas *quod libr.* 12. *art.* 16. interroganti, *An in aliquo casu liceat revelare confessionem?* respondet, *quod non; nec enim verbo, nec facto, nec nutu, nec aliquo signo licet id facere, quia est sacrilegium.* Ergo, si interrogaretur, An in aliquo casu liceat falsam Religionem profiteri? respondere deberet, *quod non: nec enim verbo, nec facto, nec nutu, nec aliquo signo* (veste, pileo, torque, aut insigni) *licet id facere; quia est sacrilegium.*

Nullo modo potest Confessio Sacramentalis revelari.

De cæremoniis.

Ergo in sequentibus de Novæ Legis Sacramentorum cæremoniis, & illarum Ecclesiastica significatione; nec non de Ethnicorum ornamentis & ritibus disputaturi, uberioris doctrinæ gratia, breviter præmittamus. Quæratur igitur, *An post Christi passionem observari possint cæremonia legales absque culpa mortali?* Respondet D. Thomas *in* 1. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. *in corp.* Dicendum quod omnes cæremoniæ sunt quædam protestationes fidei, in qua consistit interior Dei cultus. Sic autem fidem interiorem potest homo protestari factis, sicut & verbis, & in utraque protestatione si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter. Quamvis autem sit eadem fides, quam habemus de Christo, & quam antiqui Patres habuerunt; tamen, quia ipsi præcesserunt Christum; nos autem sequimur, eadem fides diversis verbis significatur à nobis, & ab eis; nam ab eis dicebatur, *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*, quę sunt verba futuri temporis: nos autem idem repræsentamus per verba præteriti temporis dicentes, *Quod concepit, & peperit*: Et similiter cœremoniæ veteris legis significabant Christum, ut nasciturum, & passurum, nostra autem sacramenta significant ipsum natum & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter qui nunc suam fidem protestando diceret *Christum nasciturum*, quod antiqui piè & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter, si quis nunc cœremonias observaret, quas antiqui piè & fideliter observabant. Et hoc est, quod Augustinus dicit contra Faustum. *Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa Sacramenta quodammodo personabant; sed annuntiatur quòd natus sit, passus sit, & resurrexit, quòd hæc Sacramenta, quę à Christianis aguntur, jam personant.*

Per illas loquimur, & Religionem profitemur.

Quomodo Lex Vetus & Nova differant inter se?

Cur peccent hodie, qui legē antiquam profitentur?

Quid Veteris & Novæ Legis Sacramenta significent?

AR-

ARTICVLVS X.

De Restrictionibus, quæ in Sacramentorum Formis communi necessariò admittenda.

Rerum, quæ sunt dicenda, cum præcedentibus connexio.

Egimus de impositione manuum; illamque, tametsi materialiter unam, juxta diversitatem circumstantiarum in diversis Sacramentis & præcipuè apud Græcos restringi, qua potuimus brevitate dilucidavimus. Sed adhuc ulteriùs pergimus: quoniam doctrinæ similitudo postulat, ut videamus, an etiam, & quomodo Formarum Sacramentalium verba, si fortè lat[e] pateant, restringantur?

SECTIO I.

De Sacramento Baptismi.

An pronomen ego in Baptismi forma necessariò ponatur?

An valeat Baptismus absque eo?

Vt omnia expressè fiant vult Catholica Ecclesia, & ideò in Baptismo hac forma utitur, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Illud [illegible] includitur in verbo *baptizo*; & ideò majorem expressionem, non autem ex necessitate profertur. Est sententia communis contra aliquos, quorum [illegible] siquis, de baptism. & Aureolus dist. 3. q. [illegible] meminerunt. Nos illam docent [illegible] nocentius III. in cap. 1. de baptism. & [illegible] retulerunt. de consecr. dist. 4. S. Thomas [illegible] stione 66. art. 5. & suadet Leander ita [illegible] baptism. disp. 3. quæst. 2. pag. 32. a. his verbis [illegible] Et clarè probatur etiam exemplo Ecclesiæ Græcæ, quæ sine pronomine illo, baptizat [illegible] vel baptizat, cùm hac utatur forma; (petrus) aut *baptizatur servus Christi, Filii &* Ioannes) *in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, Amen*. Qua ratione Pesantius [illegible]

An, pe quidem implicitè sit necessarium?

in 3. p. quæst. 66. disp. 4. docet quòd prædicta particula, ego, nequidem implicita, est necessaria. Quod antea docuit D. Thom. quem refert & sequitur Vega cap. 13. casu [illegible] & post hos Hurtado *[illegible] mihi* 2 1. Legantur Vasquez disput. [illegible] disp. 2. difficul. 7. Bonacina [illegible] 2. cap. 3. Archangelus disp. 3. Bonacina [illegible] cit. num. 11. Sayrus lib. 1. de Sacramentis [illegible] art. 4. & alii apud ipsos, [illegible] in genere cap. 4. sequitur Dicastillo loc. cit. quos novissimè probare intentat, quod in num. 79. ubi probare intentat, quod in

An pronomen Ego expressè in verbo Baptizo includitur?

verbo *baptizo*, non solùm implicitè, sed etiam explicitè significetur prima persona.

Recognosco hæc Leandri verba, & pronuncio omnes illos Authores asserere non esse necessarium illud *ego*, at non omnes dicere, nequidem implicitè debere poni: quoniam hoc non contingeret, si quis diceret *Te baptizo in nomine Patris*, &c. quia in verbo *baptizo*, illud *ego* includitur; &, si velis expressè; idem enim est dicere *amo*, ac *ego amo*: haberet autem locum siquis participio, aut gerundio uteretur, & diceret, *Baptizans te in nomine Patris*, &c. aut *Baptizando te in nomine Patris*, &c. in his enim duobus [illegible] verba ipsa nec expressè, nec [illegible] nomen *ego* importans; [illegible] sufficientes, est vera sententia [illegible] aliorum, quibus [illegible] Sed unde in his [illegible] subintelligitur [illegible] nus quando [illegible] ingreditur, [illegible] subintelligitur, [illegible] & videtur [illegible] stantis [illegible] diceret *Baptizando te*, &c. subaudiri & subdicitur, quia [illegible] intelligi possunt [illegible] sum, ut totus sensus tur, intelligi per circum [illegible] *in nomine Pa*similiter per circum[illegible] necessariò haberes, quando quis [illegible] cujus nomini nõ &c. vel *Baptizans* [illegible] præsentis intelligi posset, [illegible] & non nisi: & esset, *Ego sum bap*[illegible] quam ob tris. &c. Et hæc [illegible] locum in lingua [illegible] est præsens, sed [illegible] ANI TOBEL nam POQED, est [illegible] ANI POQID, est [illegible] Ergo sublato rem forma Baptismi [illegible] LECA. *Ego baptizans* [illegible] pronomine EGO non [illegible] sed *Baptizans te*, & [illegible] per circumstantiam personæ baptizantis [illegible] *Baptizans* ad primam personam restringeretur. Nec multum hinc absunt [illegible] Chaldæi, & inter eos Maronitæ, quæ dicunt ENO MAAMEDNO LO &c. hoc ad literam, *Ego baptizans* &c. ubi sublato pronomine ENO, *Ego*, manebit eo commodò MAAMED, *baptizans*. Et quia idem est, qui loquitur, & qui facit, quando ego te bap-

An uti possimus participio loco verbi?

[illegible]

[illegible]

De sermoni Hebræo sen participium [illegible] verbum.

De forma Baptismi in lingua Hebræa.

De eadem forma juxta linguam Chaldaicam, seu Syriacam.

baptizo & dico, *Baptizans te*, subintelligor dicere, *Ego sum baptizans te*. Et hoc modo Pesanti opinio propugnatur. Sed quia dicebat Leander clarè eam probari ex forma, qua Græci utuntur, illam subjicio.

Qua forma Græci in Baptismate utantur?

Græcorum forma in Baptismo est, Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀμήν. *Baptizatur servus Dei (talis) in nomen Patris, & Filii, & Spiritus-Sancti*. Attende *Baptizatur*, dicunt, & non *Baptizetur*: unde cessat quæstio illa apud Latinos excitata, quæ supponit Optativo, aut Subjunctivo, & non Indicativo Græcos uti; & inquirit; An forma Græca sit sufficiens. Porrò hanc esse illam ipsam formam, qua utuntur Græci Parrochi, certum est, nam eam desumpsi ex libro, qui inscribitur Σύνοψις τῶν θείων καὶ ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας Μυστηρίων *Compendium Divinorum & Sacrorum Mysteriorum (Sacramentorum) Ecclesiæ*. Et fuit editus Romæ typis & impensis Sacræ Congregationis de propaganda Fide, anno 1633. in ipso *pag.* 18. invenitur hæc forma. Ecce Ego, si jubear uti ritu Græco dicam Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. *Baptizatur servus Dei*. S d à quo? πρὸς ἐμοῦ, *à me*. Sed hoc πρὸς ἐμοῦ *a me*; quod non dicitur, & tamen subauditur à quo significatur? non à verbis: nam, si Petrus baptizaret Ioannem, & ego interrogarer, *Quidnam Ioannes faceret?* eisdem verbis, uterer & responderem. Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης πρὸς Πέτρου *Baptizatur servus Dei Ioannes a Petro*. Ergo non habent verba vim, ut illam actionem, cui correspondet passio, quam significant, ad primam personam restringant: & tamen verba restringuntur: ergo est aliquid, quod restringat. Sed quid hoc? Non actus mentalis baptizantis, nam illum circumstantes non vident, & tamen illud πρὸς ἐμοῦ *à me*, subaudiunt. Quid ergo erit quod has particulas illis significet? Ipsa persona, quæ baptizat; ipsamet baptizandi actio; nam, si ego de facto baptizo Ioannem & illum baptizando dico, Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης. *Baptizatur servus Dei Ioannes*, quia omnes illi vident, quod baptizatur à me, tametsi ego non dicam, omnes subaudient, omnes subintelligent illud πρὸς ἐμοῦ *à me*. Ergo ibi Restrictio, non à mente, sed à persona & operatione desumitur.

Βαπτίζεται non est baptizetur in Subjunctivo, sed baptizatur in Indicativo.

Cur πρὸς ἐμοῦ à me, subauditur in Græcorum Baptismo?

Restrictio non à mente, sed à persona baptizante, & ab ipsa operatione desumitur.

N. B. Manus humano sanguine maculatæ sacra non debent tangere.

HAbuerunt Ethnici sua baptismata, in quibus non solùm reales sordes, sed morales maculæ eorum opinione abluebantur. Virgilius *libr. 2. Æneid.*

Corpus abluere.

Tu Genitor cape Sacra manu, patriosque penates:
Me bello è tanto digressum, & cade recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Et posteà *libr. 4:*

Corpus aqua spargere.

Tunc breviter Barcem nutricem affata Sichæi
(Namque suam patria antiqua cinis ater habebat)
Annam, chara mihi nutrix, huc siste sororem:
Dic corpus properet fluviali spargere lympha,
Et pecudes secum & monstrata piacula ducat,
Sic veniat, tuque ipsa pia tege tempora vitta.

Et paulò antè dixerat.

Stant aræ circùm: & crines effusa Sacerdos, &c.
Sparserat & latices simulatos fontis Averni.

Et *lib. 6.* apud Cyclopum mœnia.

Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua, ramumque adverso limine figit.

N. B. Omnes ceremoniæ Ecclesiasticæ secundum se considerata, nec sacræ, nec prophanæ videntur; cæterùm per loci, temporis, & personæ circumstantias restrictæ in civiles, vel religiosas transeunt.

Vide Macrobium *libr. 3. cap.* 1.

Et quidem *libr. 1. Æneid.* se vult abluere in fluvio Æneas, & hæc ablutio profana aut religiosa esse poterat: & in Ænea à causa & fine ad Religionem restringebatur: qua enim mundabatur, ut simulacra Deorum dignè tangeret.

Alter locus etiam Restrictionem dilucidat. Ob multas causas aquam spargimus, sed hæc sparsio per pecudes & piacula, quæ comitabatur, & per Sacerdotalem vittam restricta, ad Religionem pertinebat.

N. B. Aquæ lustralis usus, ut conspicis, antiquis Gentilibus placuit; & à superstitione emaculatus piè & sanctè ab Ecclesia observatur.

Vt sciamus, quid illud *sic* importet, oportebit ad Didòs convertere oculos, ejusque gressum, & habitum considerare.

Posteà τὸ *spargere latices*, per personam spargentem restrictum, est ceremonia religiosa.

Tandem ille ramus aquam prophanè spargeret, nisi per dedicationem restringeretur. Nam Æneas *libr. 6.* illum affigens limini consecravit Proserpinæ.

SECTIO II.

De Confirmationis Sacramento.

Qua forma in ejus collatione utamur?

FOrma communis & in Ecclesia recepta in Confirmationis Sacramento est *Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filii & Spiri-*

De usu Restrictionum in praxi ...

Ita Concilium Florentinum ... Spiritus-Sancti. Ita & Catechismus Romanus quaest. 72. art. 4. quem ... 225. S. Thomas sequuntur, asserentes ... nes Doctores sequuntur, asserentes hanc esse formam à Christo traditam, & ab Apostolis promulgatam. Si interroges, An omnia hæc verba sint necessaria? negabunt doctissimi Viri: quoniam Guillielmus Estius in 4. dist. 7. §. 10. Basilius tract. de Confirm. part. 2. cap. 7. & alii afferunt illa verba signo Crucis non esse necessaria, nam ipsa actione Episcopi qui confirmandi frontem in formam Crucis inungit consignificantur. Alii etiam excludunt illa verba, *Chrismate salutis*. Vnde cùm remaneant illa duo *Signo*, & *Confirmo* quæ videntur coincidere (nam illud prius actionem externam, & posterius internam hujus Sacramenti operationem consignificat) putant sufficere alterutrum, ita ut tota forma sit, *Confirmo te in nomine Patris & Filii, & Spiritus-sancti*; quam liber qui Ordo Romanus inscribitur, in officio Sabbati Sancti præscribit. Et hanc formam probabiliter admitti posse, Henriquez lib. 3. cap. 2. num. 4. in Gloss. litera ... Diana part. 8. tract. 4. resol. 27. Leander tract. 3. de Confirm. disp. 4. quaest. 16. pag. 70. & alii Doctores affirmant.

Quænam in illa verba sint necessaria & essentialia?

An, & quomodo differant signo, & confirmo?

Hinc progreditur ingeniosa Curiositas, & interrogat, An vertendo in passivam formam ex Ordine Romano desumptam possit dicere Episcopus, *Confirmetur servus Christi N. in nomine Patris &c.?* ... Bellarminus de Confirm. ... gacas 4. tract. de Confirm. part. 2. cap. 10. ... riquez lib. 3. cap. 2. num. 5. Bonacina disp. ... quaest. ult. punct. 3. num. 9. qui Suarez disp. 33. sect. 5. & Reginaldum num. 33. ... Et hanc doctrinam esse probabilem docet Leander loc. cit. quaest. 18. oppositam vocat probabiliorem. Si autem interrogetur, An sit sufficiens forma *Iste signetur (aut signatur) servus Christi signo Crucis; & confirmetur (aut confirmatur) chrismate salutis, in nomine Patris &c.* ipse Leander contra Philippum de Cruce tract. de Confirm. fol. 144. quia ... affirmativam jubet negativæ sententiæ, resolvitque Episcopum esse probabiliorem, validè quidem ... pum sic confirmantem mortaliter; quia procedere, sed peccare contra usum universalis Ecclesiæ ... operaretur contra usum Græcæ; & addo, certam Latinæ, quam subditi habent ... peccare mortaliter ... Confirmationem ab ... ut petant certam, ... ipse deesset suo muneri conferendo Episcopo, & illis incertam, & merè probabilem ... dendo illis sine ullo damno proprio ... m, cùm posset certam conferre. A Leandro ... periculo ... Nugnus quaest. 72. art. 1. diff. 1. Diana ...

An hoc Sacramentum passivum ... possit conferri?

An, qui illud sic conferret peccaret mortaliter?

An teneatur Episcopus certa & non probabili forma Sacramentum conferre?

... part. 8. tract. ... tract. de Conf. ... dub. 7. num. 75. ... aldus, & alii.

Ego formam ... ne, quæ asserit ... forma Optativo ... est evidenter falsa ... vo utuntur ... utendo Indicativo ... N. in nomine ... mator servus Christi ... &c. vel hanc, *Signatur servus Christi N. signo Crucis, & confirmatur chrismate salutis, in nomine Patris, &c.* consideremus. *Signatur* audio. Sed quis? *servus Christi N.* Hoc etiam audio. Sed à quo? Hoc ... pus: jam audio, & positis eisdem verbis ... verba non dicunt: & positis mille modis variari posset persona agens ... non est significatio. At in hoc Sacramento non est significatio indefinita, sed ad personam realem restricta & determinata. Non illam restrinxit mente Episcopus: nam ego Restrictionem percipio, & mentem Episcopi non cognosco, non intueor, sed ex circumstantiis ... iacentibus rimor. ... deo Petrum signari & confirmari ... ab Episcopo, & audio ... & confirmatur ... thesis, quæ eruditionis ... servit; in praxi enim ... antè dicebamus, Episcopis ... Ecclesia præscripsit: & ... mortali.

Vnde in illa se persona restrictio?

SECTIO III.

De Sacramento Extremæ-Vnctionis.

NEscio, cur ... Extremam-Vnctionem ... Hispanorum Catechismus ... quinto: sed quia ... vel alio loco exponere ... ramus.

Forma, qua utimur ... est: *Per istam sanctam unctionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum*, ... Et reperitur ad singulos sensus illum nominando, qui inungitur.

Quæ sit ista forma?

Et petis primò, An illa ... de essentia Confirmationis ... sic ... gativè Diana part. 9. tr. 4. resol. 175. Nugnus quaest. 29. art. 9. ... Palaus tract. 26.

An, & cur committere possit ... sacerdos?

16. *punct. 4. n. 4.* Leander *tract. 4. disp. 2. qu. 12. pag. 80. b.* Reginaldus, Pitigianus, Ægidius, Bonacina, & alii Doctores communiter. Sed cur? Quia illo verbo omisso adhuc sensus manet integer, inquiunt ipsi: Ego autem aliam rationem addo, quia illa vox *sanctam* à circumstantiis adjacentibus consignificatur; sufficit enim dicere *unctionem*, ut nos, qui illud oleum esse benedictum scimus, & gratiam conferre firmiter credimus illam esse *sanctam* subaudiamus & subintelligamus.

An, & cur, subaudiri debeat, si omittatur?

Petis secundò; *An illa verba, & suam piissimam misericordiam, illaeso Sacramenti valore omitti queant?* Afferunt S. Thomas *in 4. dist. 23. quaest. 1. art. 4. quaestiunc. 3.* Suarius *disp. 4. sect. 3. num. 13.* Dicastillus *disp. 1. dub. 4. num. 68.* Trullenchius *lib. 5. cap. de Extrem. Unct. dub. 2. num. 10.* Diana *part. 9. tract. 4. resol. 175. & 180.* Leander *tract. 4. disp. 2. quaest. 19.* Angles *de Extr. Unct. art. 1 diff. 5.* Henriquez *lib. 3. cap. 8. num. 3.* Nicolaus Plovè *de Extrem. Unct. pag. 34.* Archangelus *dist. 23. pag. 273.* Reginaldus *lib. 28. num. 56.* Filliucius, Ægidius, Layman, Pitigianus, Bonacina, Ochagavia, Pesantius, P. Cafendus, & alii. Illorum ratio est: Nam haec verba non sunt de substantia formae, cùm adhuc maneat sensus integer, etsi illa omittantur. Hancque ego rationem confirmo. Nam illa verba à circumstantiis significantur. Qui enim imploratur, est Deus. Et, cur imploratur? Quia ex justitia peccatori dare gratiam tenetur? minimè: nam peccatis, non gratiae, sed supplicia debentur. Cur ergo? Quia est clemens, misericorsque: unde dicebat David Psalm. 50. *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Et Psalmo 129. *De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam;* quem versum, quidam vir eruditus, sic transtulit.

De illis verbis, & suam piissimam misericordiam.

An substantialia sint? An & cur illaeso Sacramenti valore omitti possint?

Peccatis non gratia, sed supplicia ex justitia debentur.

Del profundo de mi error
Te llamè, porque tu eres,
Quien solo puedes y quieres
Ayudar al peccador.

Ergo cùm gratias petimus, non Justitiam, sed Misericordiam implorare debemus.

Ergo idem est orare Deum ut peccatis indulgeat, quàm orare ut indulgeat secundum magnam misericordiam suam. Ergo verbum *indulgeat*, tametsi secundum se variè usurpari possit, per Deum, qui est, qui oratur; & per peccata quae indulgentiae sunt terminus, restringitur, ut per piissimam misericordiam, & non per justitiam, aut aliam viam possit effectum obtinere.

Petis tertiò; *An nominari necessariò debeat ille sensus, qui ungitur?* Negant Diana *part. 9. tract. 4. resol. 175. & tract. 7. resol. 46.* & *part. 10. tract. 12. resol. 32.* Dicastillus *disp. 1. dub. 4. num. 68.* Aureolus *in 4. dist. 23. art. 1.* Reginaldus *lib. 28. num. 56.* Coronius *in summ. verb. Extr. Unct. num. 12.* Ægidius, Hurtadus, Bonacina, Petrus à Sancto Iosepho Praepositus, & alii, quorum sententiam esse probabilem putat Leander *tract. 4. disp. 2. quaest. 21.* nam oppositam cui adhaeret, vocat probabiliorem. Resolutionem habes, &, si rationem petas, respondet Dicastillus, *quia per illa verba, & unctionem factam in illa parte satis significatur sensus, qui lingua non dicitur.* Ecce habes totius hujus libri doctrinam paucis verbis expressam. Verba significant, sed aequivocè, & largè: & quia moribundus per omnes sensus peccavit, cùm, *quidquid deliquisti*, dicit Parrochus, & nullum sensum lingua exprimit, dicit aliquid universale, quod ad singulos sensus debet restringi & contrahi. Et, quia unctiones concomitantes consignificant, quando Parrochus oculos inungit dicendo; *quidquid deliquisti*, haec illa unctio verba ad visus peccata restringit; ita, ut sensus integer sit, *quidquid deliquisti per visum*: & quando aures ungit dicendo similiter, *quidquid deliquisti*, haec verba restringit ad auditus peccata, ita ut integer sensus sit, *quidquid deliquisti per auditum*. Et idem dicendum est de sensuum aliorum unctione. Ergo quando inunguntur oculi, & dicitur, *quidquid deliquisti*, subauditur *per visum*: & quando inunguntur aures, & dicitur, *quidquid deliquisti*, subauditur, *per auditum*, &c. Ergo, quia semper habemus consignificantes circumstantias, non est cur aliquando ad Restrictiones mentales recurramus.

De sensibus, qui inunguntur, an debeant nominari?

De Actionum consignificatione.

Unctio ipsa restringit verba ad illum ipsum sensum, qui inungitur.

Restrictionibus mentalibus nō indigemus.

SECTIO IV.

De Poenitentia Sacramento.

Poenitentia secundum se considerata, Virtus est, & necessaria hominibus: peccant enim, & per Poenitentiam à peccatorum sordibus emaculantur. Graecè Μετάνοια, Metanaea dicitur, nam μετὰ est *trans* & νοῦς *mens*, quòd Poenitentia mentis sit transmutatio. Ausonius Epigramm. 12.

Sum Dea, quae facti, non factique exigo poenas;
Nempe ut poeniteat, sic Metanoea vocor.

Et quidem facti, & non facti unusquisque enim rerum; nempe factarum, quas debebat non facere; & non factarum, quas debebat facere, sub Iustitia Infinita luet poenas; quod & solo naturali lumine ducti cogno-

De Poenitentia Virtute.

Μετάνοια. *Quid illa sit.*

De factis & non factis Deo rationem exhibere debemus.

[illegible] cognoverunt Gentiles: Trojani contra Africanos apud Virgilium [illegible] bant.

Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

Virgilius Æn. 1.

Nomine Dea Ausonius Virtutem intelligit, ut inde colligas Metanceam esse habitum, vi cujus hominem male factorum pœnitet, manetque honestè & sanctè operandi voluntas.

De Dea nomine, ac Virtutem significandam.

Pœnitentia, aut est Perfecta aut imperfecta. Illa est, quæ ab actu Contritionis procedit: hæc, quæ nascitur ab Attritione. Illa sola sine Sacramento Pœnitentiæ justificat: & quia difficilis est, Iesus-Christus, Clementissimus Dominus, Pœnitentiæ Sacramentum instituit, quod Metanceæ defectus & imperfectiones suppleret. Habet illud tres partes: Confessionem dolorosam, absolutionem, & satisfactionem. Confessio dolorosa, est quæ cum dolore fit: & procurandum est, ut dolor sit conterens, sciendum tamen, cum Sacramento in re dolorem atterentem sufficere. Sed hæreamus tantisper, & de singulis Pœnitentiæ sacramentalis partibus in particulari differamus.

De Pœnitentia perfecta & imperfecta.

Cur institutum sit Pœnitentiæ Mysterium?

De ejus partibus.

Sanè Pœnitentia, sicut & alia Sacramenta, constat materia & forma: nam pro formali dicit Absolutionem, pro [illegible] tiali dolorosam Confessionem: & dicit [illegible] tisfactionem ut partem integrantem [illegible] complentem. Scio nonnullos Doctores [illegible] has hujus Sacramenti partes alio [illegible] claudere: & quia ex diversis funda[illegible] tis procedunt, dividi in varias cla[illegible] Leander *tract. 5. de Pœnit. disp. 1.* qu[illegible] quinque enumerat, & posset plures, [illegible] illas subdistinguere vellet. At Ego [illegible] non scribo hæc, ut Sacramenta dilucidem (hoc enim præstat liber III. Theologiæ nostræ Fundamentalis,) sed, ut Restrictiones, quæ in illis inveniuntur, exponam: eligo opiniones securas, & quæ habent in Scholis applausum. Quam propositionem nos docet S. Thomas *quæst. 84. art. 1.* & *quæst. 90. art. 2.* Sotus, *dist. 17. quæst. 1. art. 2.* Bellarminus *lib. 1. de Pœnit. cap. 17.* Suarius, Ricardus, Granadus, Henriquez, D. Antoninus, Valentia, Alensis, Guillelmus, Vasquez, Luysius, Be[illegible] Lugo, Hurtadus, Nognus, Bonacina, Canus, Ægidius, Molfesius, & est hodie [illegible] didus, Fagundez, communis.

Omnia Sacramenta materia & forma constituuntur.

De Pœnitentiæ partibus variæ opiniones in Scholis traduntur.

§ De Confessione.

IN Confessione (nam ab illa oportet incipere) varias Restrictiones invenio.

Primò moris est, ut pœnitentes minùs [illegible] crites.

[illegible] in pace [illegible] doctos [illegible] gando vim [illegible] quæ sæpius [illegible] gnificare [illegible] verba Confessarius [illegible] Missam [illegible] tens, [illegible] consideratum [illegible] lenis rebus [illegible] tionem restrictionis [illegible] gæ propositionis. [Et hic obiter nota, præter Theologos, cæteros pœnitentes multa in Confessione dicere, quæ possent tacere: & fœminas interdum cum majori verecundia quàm circumstantias peccatorum confiteri, quæ non substantiam; cum tamen illas, quæ non speciem, possunt omittere: & ideò etiam juvabuntur Aulici, Iurisperiti, Medici, si respondere ad interrogationes necessarias, & non diffundi per non necessarias narrationes jubeantur.]

Omitti possunt circumstantiæ quæ novam non addunt speciem.

Secundò quando pœnitens, quem est Conjugatum, aut Sacerdotem esse Confessarius cognoscit, se fœminam [illegible] se fatetur, in verbis conjugati [illegible] tiam adulterii, & in verbis Sacerdotis [illegible] cumstantiam [illegible] verba [illegible] rita sunt [illegible] moniti [illegible] doctum [illegible]

Restringuntur interdum confessionis verba [illegible]

Tertiò [illegible] significationem [illegible] ciem significent [illegible] Abbas [illegible] licentia ingrediantur Monasterium Religiosorum [illegible] larum ibi esse scie[illegible]

Quartò, in [illegible] graves præcipit [illegible] monachi sine [illegible] Fr. Ioannes ejusdem [illegible] Semel ingressus fuit in [illegible] qui hoc præceptum [illegible] peccatum ex[illegible] confitetur, & [illegible] ; quia quod ipse [illegible] locum A & licèt [illegible] significantes circum[illegible] primat, confitetur [illegible] silet, exponunt [illegible] stantiæ. Ingredi [illegible] do à præcepto, est [illegible] est confessionis materia [illegible] gressionis confessio, [illegible] Confessarius esse scit [illegible] sio inobedientiæ sacrilegæ, & Confessio[illegible] nis necessaria materia. Et simile quid accideret illi, quis e[illegible] die Veneris confiteretur, Non esse comedere carnes ex se sit actus indifferens, posito [illegible] præcepto Ecclesiastico, [illegible] mo, est peccatum mortale: & hæc [illegible] notissi[illegible] tia tametsi non dicatur expressè, subauditur.

P

Suffi-

Sufficiat hæc de Confessione dixisse: ad Absolutionem transeamus.

§. De Absolutione. Qua verborum formula conferatur?

FOrma in Pœnitentiæ Sacramento est, *Ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Quia tametsi aliæ interdum apud Authores antiquos reperiantur, hanc solam approbavit ut legitimam & veram Ecclesia. Et circa hanc formam

De pronomine Ego, an ad formæ essentiã & substantiã pertineat?

Quæris primò, *An illud* Ego *sit necessariò pronunciandum?* Respondeo negativè; quoniam includitur in *absolvo*, nec enim plus significat, *Ego te absolvo*, quàm *Te absolvo*; sicut *sect.* 1. §. *Vt omnia*, idem erat dicere, *Ego te baptizo*, quàm *te baptizo*. Ita D.Thomas 3.*p.qu.*84.*art.*3. tametsi à Llamas 4.*p.method. c.*2.§.1.*pag.*985. adducatur pro sententia contraria. Hanc longè probabiliorem censet Leander *tr.*5. *dis.*2.*qu.*2. Cajetanum, Navarrum, Nugnũ, Suarium, Vivaldum, Sà, Vasquez, Lugonẽ, Ægidium, Candidum, Villalobos, Molfesiũ, Luysium, Hurtadum, Fagundez, Toletum, Ochagaviam, Henriquez, Sotum, Bonacinam, Granados, Vegam, Reginaldum, Archangelum, & alios, ut illam adfirmet, producens. Scio fuisse, qui oppositam habuerint sententiam: at hodie ita est recepta hæc, ut Moure 3.*part. cap.* 6. §.7. *num.* 4. asserat, de illa neminem dubitare.

Quid dici deberet, si hebraicè hoc Sacramentum conferretur?

Si dicas pronomen *Ego*, quod potest in lingua Latina aut Græca omitti non posse in Hebræa, in qua loco præsentis temporis utimur participio; & ideò cessaret ibi ratio: quia licet *Ego* in *absolvo* claudatur, non clauditur in voce *absolvens*. Respondebo illud idem pronomen *Ego* in verbo Βαπτίζεται, *baptizatur*, quo in Sacramento Baptismi utuntur Græci non includi, & tamen ob baptizantis circumstantiam subintelligi. Porrò Confessarius in lingua Hebraica dicit, ANI MAZDIQ LECA. *Ego absolvens te.* Et subintelligitur *sum*. Et sublato pronomine ANI, *Ego*, manet, MAZDIQ LECA, *absolvens te*: & deest *Ego sum*. Et, si hæc forma dicatur esse sufficiens, illud participium *absolvens te* per circumstantiam tribunalis in quo Dei loco Sacerdos præsidet, restrictum erit *Ego sum absolvens te*: unde quando Sacerdos diceret, *absolvens te*: subaudiri deberet *Ego sum*. Quod à Sacramentali tribunali, & persona Iudicis cognificatur.

An participiũ, quod personis caret, per ipsamet operationẽ ad primam personam restringatur?

De pronomine Te, an sit in absolutione substantiale?

Quæris secundò, *An pronomen* Te *sit de essentia & substantia Absolutionis?* RESPONDEO PRIMO verbum illud *absolvo* debere ad pœnitentem contrahi & determinatum: nam Absolutio est sententia, & hæc non potest pronunciari de re aut persona incognita, sed de certa & determinata.

Sententia debet esse de re determinata.

RESPONDEO SECVNDO in hac formula *Ego absolvo à peccatis tuis*, subaudiri illud *te*; poterit igitur, siquidem subaudiri, omitti. Ita Lugo *disp.*13.*num.* 24.*pag.* 196. Et cur? Quia in voce illa *tuis*, illud *te* clauditur, inquit Lugo. At ego Lugonis conclusionem admitto, sed rationem assero infirmam & debilem esse. Vnde sic arguo. In voce *tuis* semper includitur vox *te*; vel aliquando includitur, & aliquando non includitur. Non primum, ergo secundum. Non semper includi, sic probo. In hac oratione, *Ego me defendo à calumniis tuis*, nec dico, nec insinuo me te defendere: ergo *te* non clauditur in *tuis*. Vera autem ratio est, quia illud in hoc casu *absolvo*, per vocem *tuis*, & alias circumstantias restrictum, æquivalet voci *absolvo te*. Nam cum Deus dixerit, *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*, & iterum, *Filius non portabit iniquitatem patris*. Et cum Christus instituerit Pœnitentiæ tribunal, ut pœnitens à suis peccatis absolvatur, sequitur ut, si ego absolvo à peccatis tuis, à quibus nullum præter te possum absolvere, sequitur, inquam, ut absolvam te. Ergo illud *te* non includitur in voce *tuis*, nec consignificatur à sola voce *tuis*, sed ab hac voce & aliis circumstantiis, quas proposui.

An Vocula Te in Vocula Tuis includatur?

Vnde restringatur verbum absolvo, ut debeat subaudiri illud te, etsi non exprimatur?

RESPONDEO TERTIO, Sacramentale Tribunal instar Politici erectum esse. At Romani veteres per duas literas A & C ferebant in causarum decisione suffragia. Ergo nobis preferunt facem, ut sciamus, quo debeamus modo in Pœnitentiæ tribunali procedere. Sanè A, variè accipi potest: nam si sit dictio integra, est à, idem ac *ab* & deducitur à Voce ἀπὸ. Si initium vocis sit, in notis erit *Augustus*, vel *ager*, vel *annus*, vel *aliquando*, vel *Aulus*, vel tandem *absolve*. Et quando in scripta memori invenitur, ex vocibus aliis constat quomodo restringatur. C in notis erat *Cajus*, vel *Civis*, vel *Causa*, vel *Comitia*, vel *Centum*, vel etiam *Condemno*; & ex loco, & circumstantiis ad hanc aut ad illam significationem determinabatur: inusta enim servi fronti denotabat *Captivum*. Et picta in nobilium Romanorum calceis *Cives* ab exteris & peregrinis distinguebat. Hæ duæ in Tribunalibus literæ, à loci circumstantia restrictæ, erant *Absolvo* & *Condemno*. Et ideò litera A, à Cicerone *salutaris* vocatur, & C posset dici *nociva*. Græci in causis capitalibus literis B & Θ utebantur, ut τὸν Βίον *vitam*, & τὸν Θάνατον *mortem* significarent. Et huc adlusit Persius Satyr. 3.

Prisci dabant suffragia per A, & C.

A Præpositio unde ducatur?

Quid C significet in Notis?

Quid inustũ servo?

Quid in Nobilium calceis?

Litera salutaris, & litera nociva, quæ?

Quid B, & Θ importent?

Et

Et potis es vitio nigrum præfi[illegible] ta.

Albus pro bono sumitur: niger pro malo

Calculum nigrum Theta vocat, qui [illegible] calculis albis & nigris, loco literarum [illegible] tinarum A & C aut Græcarum B [illegible] dices utebantur. Hinc albus pro viro bono & candido, & niger pro vafro & perverso usurpatur. Persius.

— Per me equidem sint omnia protinus alba.

Et pro Cæcin. de teste Sex. Clodio Phormione Cicero. Nec minùs niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus Phormio: & Horat.

— Hic niger est: hunc tu Romane caveto.

His præmissis, mecum, Candide Lector, Senatum ingredi & attende.

Iudex producens unum C, aut dicens Condemno. An nobis sufficienter exponat, quem, propter quod crimen, & ad quam pœnam condemnaverit?

Iudex tacitus ob oculos posuit unum C. Quid hæc litera importat? Tametsi multa & varia significare posset, hic per loci (tribunalis) & personæ (Iudicis) circumstantias restricta, significat Condemno. Sed quem condemnat? Id verbum Condemno non dicit: & tamen subauditur, nam reum (illum cujus causa agebatur) potest condemnare & non alium. Sed cujus reum [illegible] condemnat criminis, qui crimen subticet [illegible] illius, de quo inquisitus fuerat & accusatus illius, de quo fuerat convictus. [illegible] quam illum pœnam ad illam quam [illegible] præscribunt. Vnde in Republica, [illegible] furta & rapinas expiat laqueo; si Clodius de furto accusetur; & Iudex Condemno dixerit, subintelligitur Persona condemnata, subintelligitur causa, seu crimen commissum, & subintelligitur pœna, ut [illegible] la Condemno, quæ secundum se pate[illegible] tissimè per consignificantes rei, proc[illegible] & legis circumstantias restricta, sit [illegible] demno Te, Clodi, laqueo propter furtũ commissum. Et eodem modo de Iudice [illegible] Absolvo diceret, philosophator. Ecc[illegible] dices Politici absolvunt & condemn[illegible] his duabus vocibus Absolvo & Condemno, quin exprimant personam rei. Et n[illegible] pronegante sententia hoc argumentum conformo. [Sacramentale Tribunal est Politico simile. Sed Politicus Iudex sententiam dicendo absolvo, aut condemno, sententiam definitivam profert; & nemo causatur, quòd non expresserit quem absolverit, condemnaverit-ve. Ergo Confessarius similiter, dicendo absolvo, definitivam poterit pronunciare sententiam, nec erit necessarium, ut dicat Te, quia etsi illud lingua non exprimat, exponunt consignificantes circumstantiæ.] Et hæc est Soti in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. vers. Posit. Vivaldi de Absol. num. 97. & Henriquez lib. 1. de Pœnitent. cap. 21. num. 3. necnon apud Henriquez & Crites.

Sacramentale Tribunal est Politico simile. Ergo analogia servata sicut de Politico, sic etiam de Sacramentali debebimus philosophari.

An illud Te probabiliter non omitti possit?

[illegible] torum in præ[illegible] Bonacina & [illegible] tri Soti, Navarri [illegible] præmisso [illegible] quid [illegible] nomen [illegible] tur) non esse de [illegible] testor me Lovanii [illegible] S. Th. Doctorem [illegible] publica disputatione [illegible] cum verbum, [illegible] hanc eandem probabilem qui ejus resolutionem [illegible] potius esse probabilem specialiter dixerat [illegible] disp. 5. qu. 4. oppositam. Et as- sententiam Leander [illegible] certissimam. bilem, nam tr. 5. [illegible] vocat certissimam, quam sequitur [illegible] Navarrumque ab- serit, malè D. Thomam & Bonacina, malè etiam Petrũ Henriquez & Bonacina citari, quibus Sotum ab eodem Bonacina citari, quibus sublatis solus Sotus relinquitur: contra quem tot sunt Authores, ut Valentia tom. 4. disp. 7. qu. 1. punct. 3. §. Tertia opinio asserat, ipsi Soto contradicentem, esse omnium Theologorum sententiam.

Vnde verbum absolvo [illegible] Soti & Paludani [illegible] restringatur?

Nolo ego impræsentiarum de probabilitate harum sententiarum differere, sed exponere, quomodo posset P. Sotus, aut etiam P. Paludanus suam sententiam defendere, & ostendere, si per Leandrum [illegible] stet, illam esse probabilem. [illegible] Verbum absolvo, cum activum [illegible] accusativum, ergo nisi [illegible] habebit accusativum [illegible] unde restringatur [illegible] nitens Me accuso [illegible] Cont. [illegible] vo per verbi [illegible] absolvo te. [illegible] conceditur, qui [illegible] cujus causa fuit examinatus [illegible] quorum absolutione [illegible]

Quæris tertiò: An illa vox [illegible] necessariò exprimenda [illegible] Leander d. tr. 5. [illegible] certissi- 2. qu. 5. longè probabilius, illam vocem necessa- mum esse respondet [illegible] probat [illegible], quia nec riam non esse: [illegible] Suarium, Lugonem, Florentinum, nec [illegible] Sanctum, Villalo- ponunt. Citat pro [illegible] dum, & posset etiam Fagundez, Granadum [illegible] disp. [illegible] bos, Coriolanum, [illegible] adlege- multos alios. Granadus [illegible] ipse ait: Quia 6. sect. 1. nu. 4. litt. C. [illegible] tur pro contraria opinione [illegible] per ministerium Deus principaliter absolvit, [illegible] aliquid Sacerdotis, convenit [illegible] principali- quod pertineat ad [illegible] ter absolventis, ut sit: Ego te absolvo à peccatis tuis in nomine Patris, &c. Vnde videntur illa verba omninò sufficere & esse congrua. Ecce non [illegible] omnibus. Et cur vocem istam omisit? [illegible] respondet. Cum dicitur, Absolvo te à peccatis tuis, omnia peccata includuntur, & ab omnibus absolvitur;

In tribunali Pœnitentiæ Deus causa principalis, & confessarius instrumentalis est.

ditur, si non ponit obicem: unum enim peccatum, saltem mortale, sine alio non remittitur. Ecce dicitur *à peccatis*, & subauditur *ab omnibus*, quia terminus indefinitus in materia necessaria, per necessitatem restrictus aequivalet universali. Quam ob rem cum stando institutioni Sacramenti, quidquid de absoluta potentia sit, Confessarius non possit unum mortale, & non aliud absolvere; sed debeat ab omnibus poenitentem absolvere, vel à nullo: illud *à peccatis* per institutionem Sacramenti restrictum, *ab omnibus peccatis est.*

Unum peccatum non potest remitti sine alio.

An, & quando indefinitus terminus sit universalis?

Hinc patet, cur Benedictini ad tria vota teneantur, & tria emittere solenniter dicendi sint? Obedientiam promittunt expressè & in illorum solenni professione nec verbum de Castitate aut Paupertate reperitur. Cur ergo quãdo Novitius elapso tyrocinii tẽpore, dicit *Promitto* &c. *Obedientiam* &c. Ecclesia & Ordo Castitatem & Paupertatem, quas ipse non nominavit, subaudit & subintelligit? Dicam, Ita professio solennis est comparata, ut illae tres virtutes (Obedientia, Castitas, & Paupertas) simul vovendae sint, & una sine caeteris solenniter promitti non possit. Ergo hoc verbum *promitto*, nominet unam, nominet duas, nominet nullam, si solenniter fiat, omnes tres virtutes comprehendit; & ad *esse solenne* per aetatis (sedecim anni requiruntur completi) probationis (annus novitiatus debet esse integer) & loci (in Religione approbata) circumstantias restringitur. Ecce ab his circumstantiis illud *promitto* restringitur, contrahitur, & determinatur, ut fit votum solenne. Et postea ab ipsamet solennitate restringitur ut simul illas tres virtutes debeat necessariò pertingere. [*Dices*, Votum illud per solennitatem non restringi, sed ampliari: nam una sola Virtus exprimebatur lingua, & ad tres per solennitatem propagatur. *Respondeo*, latissimè patere Votum simplex, & posse has vel illas, paucas, aut multas, &c. virtutes concernere: & per solennitatem in Ordine nostro restringi, ut nec plures, nec pauciores, nec alias attingere possit.]

NOTA. De solemni Benedictinorum Professione.

Promittunt solam Obedientiam expressè.

Unde nam votum, quod simplex, & solenne esse potest, ad esse solenne restringatur?

Unde, quod possit plures vel pauciores attingere ad tres Virtutes restringitur determinari?

Quaeris quartò; *An illud* Tuis *exprimi debeat?* Responsio negativa est manifesta: qui enim dicit *Absolvo te à peccatis*: non est censendus te à peccatis Poncii Pilati absolvere, sed à tuis: illa enim confiteris, de illis doles, illis gravaris, & illorum imploras remissionem & veniam.

De particula Tuis, an necessaria sit & essentialis?

De voce à peccatis, an necessaria sit?

Quaeris quintò; *An illud*, à peccatis, *debeat exprimi? an, etsi sileatur, subaudiatur & subintelligatur?* Absolutionẽ fore validam, etsi illud non dicatur, resolvo: & addo, subintelligi, quotiescumque omittatur. Antonius Cotonius *in Summ. verb. absolutio. num. 2.* [Reliqua verba, *à peccatis tuis.* &c. non sunt de essentia absolutionis. Et multò minùs deprecatio, quae additur, Passio Domini Nostri. &c. Ita Diana *par. 3 tr. 4. resol. 97.*] Quibus praemissis hic non iterit de Conclusione, quàm de ejus ratione disputandum. Conclusionem nostram longè probabiliorem opposita esse asserit Leander *tr. illo v. de Poenit. disp. 2. q. 7. pag. 105. b.* Ego autem certam esse dicerem, quia nata est cum Scholasticis, eam enim habuit S. Thomas *3. par. qu. 84. art. 3.* quem Cajetanus & Thomistae sequuntur. Et quia est antiquata jam cum suis Authoribus sententia altera, & pleríque omnes, qui post Concilium Tridentinum scripserunt, nostram amplexi sunt, Ego eam sic probo. *Ideò fuit coactum Tridentinum, ut necessaria, & praecipuè in Sacramentorum materia doceremur. At illud tantummodò praescribit haec verba*, Absolvo te. *Ergo haec sufficiunt, & alia non sunt necessaria.* Et haec est sententia communis; nam à Lugone, Villalobos, Petro de Ledesma, Reginaldo, Llamas, Raynerio, Palao, Vasquez, Hurtado, Luysio, Turriano, Fagundez, Nugno, Navarro, Valentia, Henriquez, Suario, Granado, Bonacina, & aliis propugnatur.

a) Ait Leander. Tridentinum disputasse de forma hujus Sacramenti, &c. Est lapsus calami: nam Cõcilia agũt, decidunt, & definiunt, non disputant.

An sufficiant haec verba, Absolvo te?

Contra illum argumentatur Petrus Soto *lect. 4. de Confess.* dicens, non valere Absolutionem illam *Absolvo te*, quia illa verba sunt indifferentia ut tam Absolutionẽ à censuris, quàm Absolutionem à peccatis significent. Ergo necessariò indigent sequentibus verbis, nempe, *à peccatis tuis*, quibus eorum significatio restringatur. Ecce Sotus, & Paludanus, Major, Angelus, & Gabriel, quibus adhaeret, docent, verba aequivoca & latiùs patentia non per mentem, sed per verba adjacentia restringi. Leander *loc. cit.* ait Palaum *tr. 23. punct. 5. num. 2.* huic benè respondere argumento, inquit enim [Haec verba *Absolvo te*, absolutè prolata stare pro famosiore significato, quod est peccatorum absolutio. Praeter quam quod peccatum confessione sufficienter determinatur.] Duas rationes proponit, ut ostendat, verba illa *Absolvo te* prolata à Confessario restringi: quarum prior insufficiens videtur, & posterior à nostra doctrina desumitur. Si *Absolvo te* absolutè dictum pro famosiori significato usurpetur, & famosius significatum peccata sint, in Tribunali Civili, ubi Petrus v. gr. de debito centum aureorum conveniebatur. Si dicat Iudex *Absolvo te*, censendus est à peccatis absolvi, & non à debito civili, quod sine peccato (ex mutui, fidejussionis; &c. contractu) passim incurritur.

P. Soti argumentum.

Si verbum absolvo te, maneat aequivocum & indifferens, debet restringi; & si non possit aliter, quàm si vocula alia te addatur, hoc debet addi.

An aequivocum absolutè positum, stet pro famosiori significato?

An, & quomodo absolutio per locum restringatur?

Si

Tribunalium Civilis, Criminalis, & Sacramentalis differentia.

Si dicas, aliter in Tribunali Civili [illegible] in Sacramentali debere fieri verb[illegible] interpretationem: me habere in[illegible] respondebo; jam enim verba illa *Absolvo* [illegible] quæ indifferentia sunt, & latè patent, [illegible] Loci circumstantiam restringi: ut in Tri[illegible] bunali humano Civili reus à debitis, [illegible] Criminali à criminum pœnis, & in Sa[illegible] cramentali ab ipsismet peccatis absolva[illegible] tur.

Verbum absolvo etiàt restringi, non indiget verbis, ut restringatur.

His præmissis ad Soti argumentum re[illegible] spondeo concedendo verba illa *Absolvo* [illegible] esse æquivoca, & valde generalia, & de[illegible] multis rebus posse intelligi, & ideò debere restringi & determinari, etiam concedo. In[illegible] fert, ergo debent addi illa verba *à peccatis* [illegible] tuis, ut restringantur: nego consequen[illegible] tiam; quia sine illis restringuntur clari[illegible] simè. Primò enim per Loci circumstan[illegible] tiam restringuntur: nam in Tribunali sæ[illegible] culari important Absolutionem Civilem, & in Ecclesiastico Ecclesiasticam. Præterea quia Tribunalia sæcularia in Civilia & cri[illegible] minalia dividuntur, Absolutio in Crimi[illegible] nali prolata, non erit de solvendo legato, & pronunciata in Civili non erit de ho[illegible] micidio aut rapina: quia singula Loca de[illegible] rebus diversis pronunciant. Sic etiam ali[illegible] ter aguntur causæ in Episcopali & aliter in Sacramentali Tribunali: & ideò aliter in illo, & aliter in hoc restringitur verbum *Absolvo*. Et veniendo ad Pœnitentiæ Tribunal, quærit Sotus unde scit [illegible] peccatis, & non à censuris pœnitentem absolvi, nisi illud *à peccatis tuis* subj[illegible] tur. Ut respondeam, hunc casum [illegible] pono. In tribunali Civili (Constan[illegible] politano, v.g.) agebantur duæ causæ à Titio mille aurei ex [illegible] bantur: & à Semphronio fidejussione tui. Dicit in prima causa Judex [illegible] equus jure [illegible] dicit in secunda etiam Judex *Absolvo*, & ita [illegible] ro, an Semphronium *Absolvo*, & ita [illegible] Titium à mutui obligatione fidejussione liberaverit? minimè. Quia illud verbum *Absolvo*, per materiam, de qua agitur, re[illegible] stringitur; & quia in causa Titii non agi[illegible] tur de mutuo, & in causa Semphronii non agitur de fidejussione, ideò à fidejussione & non à mutuo Titius, & à mutuo & non à fidejussione Semphronius liber per illam sententiam declaratur. Dictum puta. Ver[illegible] ba *Absolvo te* à Confessario dicta, per ma[illegible] teriam Ecclesiæ clavibus subjectam, restrin[illegible] guntur & determinantur. Si pœnitens [illegible] commisisse peccata, & non incurrisse censuras confessus sit; illa (peccata) con[illegible] cernunt, & tunc subauditur & subintelli[illegible] gitur *à peccatis*, ut tota Absolutio sit, *Ab*[illegible] *solvo te à peccatis*. Etsi confessus sit pec[illegible] cata censuris affectus, illa & has concer-

A Loci circumstantia restringitur.

Absolutio, ut de hoc, aut illo sit, restringitur per subjectam materiam.

Eodem verbo Absolvo, aut Condemno potest Judex uti in diversis materiis & causis.

Verbum Absolvo est ad peccata, & ad censuras indifferens, & ad has, illas, aut utrasque, per verba confessionis contrahitur.

[illegible] ctionum infra [illegible] [illegible] *à peccatis* [illegible] *absolvo* [illegible] docet Canon [illegible] per inquit enim [illegible] Ugolinus de cen[illegible] cere, si dicatur [illegible] *Absolutio* negat [illegible] part. disp. [illegible] dum puto: & [illegible] tionem à censuris [illegible] quia ratione pœnitentia [illegible] habet suam determinationem [illegible] quimur, restrictam [significationem], sicut [illegible] quando absolutio est à peccatis, illud ver[illegible] bum (nempe *absolvo*) determinatur (& restringitur) à peccatis expressis. Si ve[illegible] rò quis absolvatur invitus, vel absens, non sufficere (*) sed explicari debere nomen censuræ. Ita Diana part. 5. tract. 9. resol. 31. &c.] Ecce unum & idem verbum *absolvo* per incidentes circumstantias, jam ad pec[illegible] cata, & jam ad censuras restringitur.

Vis tamen scire, An possit simul & [illegible] mel & peccata & censuras significare? Jam diximus posse contingere ut nomen [illegible] æquivocum utramque [illegible] mul habeant. Dixit enim [illegible] lib. 1.

—— Confessionem [illegible] Orantes, veniam [illegible] ubi illud [illegible] pergebat [illegible] bantur [illegible]

[illegible] ta simul & peccata [illegible] ad absolvendum à [illegible] solet, istam controversiam [illegible] censuris. Et in corpore [illegible] der tract. 5. disp. [illegible] Sylvester. Absolutio, [illegible] rogat enim, [illegible] est, & Vega cap. 6 Absolvo te, [illegible] respondet, valid è peccatis simul & [illegible] ait. Negare [illegible] 6. num. 2. §. Quar[illegible] cas. 50. Sed proba[illegible] posse; quia nulla [illegible] cùm & verificent [illegible] relaxatio vinculi [illegible] Ego te absolvo, si [illegible] re à censuris, & à peccatis [illegible] lidè absolvet: quia [illegible] tia sit simul, semper [illegible] rarum est prior [illegible] lorem utriusque. Et [illegible] Navarrum Gersonem, Henriquez, [illegible] Ægidium, Sotum, Coriolanum, [illegible] Trullen[illegible] chium. Praxis autem quam omninò ob[illegible] servare debemus est, ut prius pœnitens à censuris & postea à peccatis, expressis ver[illegible] bis, absolvatur.

Quæris Sextò, An valida sit absolutio, si

Con-

Pœnitens [illegible] à censuris [illegible] possit, & consulto sit superior benè procedere, si non constet oppositum, ipsamet absolutione Absolutio non ad censuras restringatur.

Unum & idem [illegible] potest & simul duas habere significationes.

An forma Absolvaris à me, sit valida?

Confessarius judicat, Absolvaris à me, *aut* Absolvatur Petrus à me, *in modo Imperativo?* Asserunt Suarez *disp.* 18. *sect.* 1. *n.* 24. Fagundez *libr.* 2. *cap.* 9. *num.* 8. Granadus *disp.* 6. *num.* 27. *pag.* 1108. Hurtadus *disp.* 5. *diff.* 3. Bonacina *disp.* 5. *quæst.* 4. *punct.* 2. *num.* 7. Vasquez *quæst.* 84. *art.* 3. *dub.* 4. *num.* 12. Nugnus 3. *part. quæst.* 84. *art.* 3. *dub.* 2. *concl.* 4. *pag.* 28. Lugo *disp.* 13. *num.* 104. Hancque controversiam edisserit Leander *loc. cit. quæst.* 18. *pag.* 108. *b.* & ait, asserentem sententiam esse communem, & æquè probabilem. At ego dico primò, me non percipere esse æquivalentes has duas formas, *Ego te absolvo*, & *Tu absolvaris à me*: nam Indicativus distinguitur ab Optativo. Dico secundò, hanc opinionem fundari arenæ; nam supponit formam, qua utuntur Græci in Baptismo esse, *Baptizetur servus Christi*, quod est falsum, nam ipsi dicunt Βαπτίζεται, *Baptizatur*, ut vidimus sec. 1. Dico tertiò, à fortiori hos Autores debere admittere hanc formam, *Absolveris à me*, nam hæc ab *Ego te absolvo* non distinguitur. Dico quartò has formas *Ego te baptizo*, non differre essentialiter ab hac *Baptizatur servus Dei N.* nam illa utitur Ecclesia Latina, hac autem Græca, cùm certum sit formas materiasq; Sacramentorum in utraque non differre quoad substantiam: ut doctè tradunt Ochagavia *quæst.* 4. *num.* 3. Vasquez *disp.* 129. *cap.* 5. *num.* 49. Gaspar Hurtado *disp.* 1. *diff.* 13. Leander *tract.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 12. *pag.* 3. *b.* qui ait esse omnium Theologorum sententiam. Infero, Ergo hæ formæ, *Ego te absolvo*, & hæc, *Tu absolveris*, vel *servus Dei N. absolvitur*, non distinguuntur quoad substantiam. Ergo in illis voculæ *à me*, tametsi non dicantur, subaudiuntur & subintelliguntur: & illa indifferentia, & æquivocatio, quam parit personæ agentis omissio, (non enim voce expressa profertur) à circumstantiis adjacentibus tollitur: voces enim latiùs patentes persona & operatio restringunt, nam, si ego sum Petri Iudex, & sedens pro tribunali dico, *Petrus absolvitur*, tacitè dico, *illum absolvi à me*.

An solo ad Imitationes fundetur?

De forma Absolveris à me. An sit valida?

De particula à me, quæ non exprimitur. An subaudiatur?

§. De satisfactione.

Vocatur Pœnitentia in Dialecto vulgari.

Jejunium est quadruplex: Naturale, Anachoreticum, Ecclesiasticum & Regulare.

VErbis non rarò æquivocis præscribitur satisfactio, quæ vocatur *Penitentia*, tametsi pœnitentia non sit, sed pœna temporalis reo imposita in Sacramento Pœnitentiæ. Et tunc ex circumstantiis restringitur, & determinatur. Pono exemplum. Jejunium est quadruplex. Naturale, Anachoreticum, Ecclesiasticum & Regulare, primum est tam rigidum, ut ne haustum quidem aquæ admittat: secundum ab Eremitarum pœnitentia severa nomen habet: & est, quod nos *jejunium panis & aquæ* dicimus: nam illi veteres Anachoretæ hunc vitæ tenorem servarunt: Tertium carnes & lacticinia excludit, & prandium meridie, & vesperi collationem permittit: quartum clementius est; jubet enim ne cœnetur vesperi, at meridie semper ova & lacticinia, & aliquando carnes tolerat. Hac doctrina præmissa Petrus, cui Confessarius unum jejunium pro pœnitentia præscripsit, interrogat, quale sibi jejunium præscripserit (Respondeo nomen jejunii esse æquivocum, & debere restringi per consignificantes circumstantias: & hanc ob rem *dico* (1) Confessarium non jussisse Petro naturale jejunium, nam ex Iuris Regula XLV. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. At nulli Confessarii pœnitentibus jejunia naturalia præscribunt. Ergo non est verisimile, quòd suus Confessarius Petro tale voluerit jejunium pro satisfactione jubere. Ecce vox *jejunium* per morem & consuetudinem restricta, in illo casu nô significat naturale jejunium. An-ne forte Anachoreticum significabit? minimè; quia Confessarii, quando volunt tale jejunium indicere, expressè pœnitenti dicunt *in pane & aqua jejunabis*. Ergo Naturali & Anachoretico exclusis vox *jejunium* in proposito casu significat Ecclesiasticum vel Regulare. Et ideò *dico* (2) si Petri Confessarius Sacerdos sæcularis fuit, vocem illam *jejunium*, Ecclesiasticum significare. Ostenditur; quia illa vox per personam loquentem restringitur, & sæculares presbyteri nihil sciunt de forma jejunii regularis. *Dico* (3) si pœnitens sæcularis sit, etsi sit Religiosus Confessarius, illam vocem per personam *cui* restringi & contrahi, & ideò jejunium Ecclesiasticum significare. Et hoc suadetur: nam Confessarius, ut pœnitentem instruat, uti debet lingua aut dialecto, quam intelligat pœnitens. At pœnitens sæcularis, quid sit jejunium Ecclesiasticum scit; quid autem sit Regulare non scit. Ergo Confessarius Ecclesiasticum illi jejunium, & non Regulare præscribit. Ergo superest, ut dicamus, unde sumẽda sit hujus vocis *jejunium* limitatio & restrictio, quando in eodem Ordine, aut in eodem monasterio unus Religiosus confitetur alteri Religioso. *Dico itaque* (4) si diem Confessarius determinet, & illa die carnes aut lacticinia in Refectorio ministrentur, Cõfessarium *jejunii* nomine, regulare intellexisse certum est: non enim privatus Religiosus potest indicere, ut pro se alii parentur cibi, quàm parantur pro Communitate. Si diem determinet, in

quo

Quidnam ex hac significet vox jejunium, si absolutè ponatur?

N. B.

Ex hac Regula XLV nascitur ille Syllogismus moralis, quem voco PLACIDI. Et infert evidenter dicendo, *Ergo probabilius est, &c.* quoniam propositio probabilis affecta Probabilitatis modo est evidens. Quod expono & persuadeo hoc exemplo. Hæc assertio. *Materia prima existit existentia forma*, est probabilis: hæc autem, *Probabile est materiam primam existere existentia forma* est certa & evidens.

De usu Re...

quo comeduntur in Refectorio ... fat quæstio, quia tunc jejunium Ec... ſticum & Regulare coincidunt: ... ber contra hoc objectio fieri de Quadra- gesimæ Dominicis; quoniam nomini ... Pru- denter præcipitur, ut die Dominica non jeju- net. (a) Tandem, si Confessarius non de- terminet diem, & præceptum æquivocum fit, erit odiosum, & odia debent restringi ex Regula XIV. Ergo tunc jejunii nomine intelligemus Regulare.

(a) *Summa Diana edita Antuerpiæ anno 1662. verb. Votum. n. 19.* Qui vovit jejunare, per mensem v. gr. non tenetur jejunare diebus Dominicis, nisi expressè hos comprehendere intenderit suo voto: idemque est quoties jejunium ex voto incidit in Dominicam; quia votum illud regulandum est juxta consuetudinē Ecclesiæ, quæ diebus Dominicis non jejunat. Ita Diana *part. 9. tract. 8. resol. 10. & part. 10. tract. 16. resol. 50.*

SECTIO V.

De Ordinis Sacramento.

Quid illud sit?

An sint plures Ordines in Ecclesia?

An prima Tonsura sit Ordo?

Enumerantur omnes Ordines in parte singulari.

SACRAMENTUM Ordinis est signum quoddam sensibile per quod in ordine ad Eucharistiam (conficiendam vel ministrandam) potestas tribuitur ordinato. Plures esse in Ecclesia Ordines de fide est. Synodus Tridentina *sess. 23. can. 2.* expressè. *Siquis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines majores & minores, per quos veluti per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur; anathema sit.* Prima Tonsura non est Ordo, sed janua seu dispositio ad Ordines. ... in Minores & Majores dividuntur. Minores quatuor sunt Ostiariatus, ... Lectoratus, & Acolytatus, Exorcistatus ... quatuor sunt, Hypodiaconatus; majores ... tus, Presbyteratus, & Episcopatus. Dia... mus dicere Ordines majores esse tres ... Episcopatum, cùm Ordo summus sit ... possit dici maximus, potest cum majori ... non numerari. Accedit, quòd Episco... tus non sit Ordo à Sacerdotio ... ctus, licet enim validè Diaconatum ... piat, qui non est Hypodiaconus, & ... Sacerdotium, qui non est Diaconus ... autem validè Episcopatum, qui non ... Presbyter: quam ob rem, ut bene obser... Bellarminus, sicut in Homine Animal ... in Episcopatu Sacerdotium includitur ... Episcopatus igitur pro materiali impor... Sacerdotium, & pro formali Presbyte... (Episcopos, &c.) benedicendi & con... crandi potestatem. Archiepiscopatus, Pa- triarchatus, & Pontificatus non sunt Or- dines ab Episcopatu distincti. Qui non est Episcopus, nec Archiepiscopus, nec Pa- triarcha, nec Summus Pontifex est.

De Episcopatu. An sit Ordo à Sacerdotio distinctus?

De Archiepiscopatu, Patriarchatu, & Pontificatu.

De Protestatione, quæ ante Ordinum celebrationem fieri publicè solet. An qui sine qualitatibus, quas prærequirit Pontifex, Hypodiaconatum suscipiat, ordinetur invalidè?

PONTIFICALE præcipit, ut Archidiaconus

Superior Prælatus inferiori Prælato, non solùm potest dicere, Iubeo, ut facias, sed etiam Iubeo, ut præcipias.

ec illo Ordines, sive illud Decretum legeretur, sive non legeretur, neminem ex eo capite excommunicationem incurrisse, quia jam (erat enim acer & vehemens, Archiepiscopus) suam mentem & voluntatẽ declararat. Vt autem non solum, quid ille fecerit, scias, sed quæ debuisset facere dicam secundò, Archiepiscopum (aliàs omni laude dignissimum) in hoc nec fuisse laudabilem nec imitabilem, debent enim Prælati omnes obedire Apostolicæ Sedi, quæ sicut eis potest jubere, ut rem talem, aut talem faciant, sic etiam potest, ut talem aut talem præcipiant. Ergo ad primum respondendum est, *quod est vera, & revera fulminatur ab Episcopo excommunicatio, quam Archidiaconus in Decreto pronunciat.*

Excommunicatio duplex: quid dicat latæ & ferendæ sententiæ.

Vt ad secundum respondere possim, hæc verba ex P. Mendo præmitto. [Alia est excommunicatio lata, alia ferenda, seu comminatoria: illa contrahitur statim ac id peragitur, quod sub illa prohibetur, exponiturque per verba, *Sub pœna excommunicationis latæ sententiæ*, aut per similia; quæ ultimæ voces non apponuntur in excommunicatione ferenda.] Ita ille *in Epitome. verb. excommunicatio. nu. 6.* Ergo jam habemus claram & manifestam Regulam, ad quam nomen *excommunicationis*, latæ & ferendæ commune restringamus. Ergo siquidem in Decreto non dicitur *sub excommunicationis latæ sententiæ pœna*, hæc excommunicatio est ferenda. Interim procedat ad sententiam, aut non procedat Iudex, peccat mortaliter, qui contra hoc Decretum ordinatur. P. Mendus *ubi supr.* [Peccat graviter, qui peragit id, quod sub hac (sententiæ ferendæ) excommunicatione prohibetur, cum sit contumax, & possit illicò excommunicari. *cap. nemo. cap. nullus. 11. qu. 3. cap. dilecto. de sentent. excommunic. in sexto.*] Et ad praxim veniendo, etsi excommunicatio esset latæ sententiæ nihil mutaretur in re; quoniam ante sententiam Iudicis nullus excommunicatus vitari debet. Ergo sine ullo scrupulo adhuc posset Episcopus cum nondum accusatis, condemnatis, & denunciatis excommunicatis in sacris & civilibus communicare.

Quale peccatum sit committere, quod præcipitur sub censura ferendæ?

Quando est vitandus excommunicatus?

Secretarii Pontificalis Decretum non intelligunt.

Ad Tertium respondeo Secretarios, qui sic Decreti verba interpretantur, illa non intelligere, alia est enim mens Ecclesiæ & Episcopi. Et hanc ob rem dico (1) *eos eum, qui contra præscriptum Decreti Ordinem suscipit, ordinari nulliter & invalidè, si Episcopus habeat voluntatem, qualem eum habere Secretarius pronunciat.* Ita Lugo *de Sacram. disp. 8. sect. 7. num. 119.* & Ego *in Theol. Fund. num. 3665. pag. 286. q.* Et ratio est, quia non conficiuntur Sacramẽta, si desit intentio Ministri. Dico (2) *Episcopum duo gravia peccata commissurum, si sine speciali, eaque gravi, ratione alicui Ordines conditionatè conferat.* Patet, quoniam judicium temerarium in materia tam gravi est mortale: & non licet sub conditione baptizare, quem certitudine practica scio non esse baptizatum: & idem de Sacramentis cæteris dicendum est. Dico (3) *non debere interrogari Episcopum, qualem voluntatem habuerit.* Patet, quia debemus supponere eum esse prudentem & pium, & habuisse, quam debuit. Dico (4) *peccaturum mortaliter, qui à Episcopo talem interrogationem proponeret.* Quia injuriam ei gravem inferret, de ejus prudentia & sanctitate dubitando. Ergo dicendum (5) est, *Episcopum singulis, non conditionatè sed absolutè Ordinem contulisse; adeoque eos, qui contra Decreti præscriptum promoti fuerint, illicitè, sed validè fuisse ordinatos.* Vide Theolog. Fundam. *tom. 3. num. 3955. pag. 422.*

De mente & de intentione Episcopi.

An, & quando conditionatè Ordines conferantur?

An interrogandus sit Episcopus, qualem voluntatem habuerit?

An-ne sic illicitè ordinari privilegio fori gaudere poterunt? Audi Antonium Colonium *in summ. verb. Clericus. num. 15* dicentem. [Clericus ordinatus per simoniam, vel ab Episcopo, qui erat impeditus Ordines conferre aliquo impedimento juris, scilicet interdicti, &c. gaudet privilegio fori. Ita Graffius *eff. 1. num. 666.* Idem dic si Clericus sit ordinatus ante legitimã ætatem, aut extra tempora, &c. quia est verè ordinatus & characterem recepit. Ita Squillante *cap. 7. dub. 3. nu. 29.* contra Vasquez *alleg. 45. num. 20.* At verò ordinatus sine literis dimissoriis sui Episcopi, vel cum literis falsis, non gaudet privilegio fori, ex Constitut. Vrbani VIII. die 11. Decembris 1624. Ita Diana *p. 1. tr. 2. resol. 62. in fine, & tr. 4. resol. 26. &c.*] Et hanc Vrbani VIII. constitutionem ignorabant Regii Senatores Madriti, qui Sacerdotem Hispanum, falsis literis in Gallia ordinatum, de homicidio convictum, Madriti anno 1672. ex sæculari carcere ad Archiepiscopalem transmiserunt.

An, & quando illicitè ordinatus debeat fori privilegio gaudere?

De Promotis per saltum.

Quid sit ordinari per saltum?

Et quas pœnas per saltum ordinatus incurrat?

TAmetsi paulò ante Ordines numeraverim, & debito singulos ordine recensuerim, debui hic illos repetere, ut ob oculos Lectorum ponerem, quid sit ordinari per saltum? Ordinari enim ille per saltum dicitur, qui inferiori ordine prætermisso ad altiorem adscendit. Qui autem sic ordinatur, peccat mortaliter, violat enim Ecclesiæ præceptum in re gravi; & suspenditur in Ordine suscepto,

scepto, & non potest ulterio[illegible]
re.

Sed petis, An hæc suspensio latæ senten-
tiæ sit, an ferendæ? Respondeo ubi jura
non sunt clara, sententias æquivocas ad
rei favorem restringendas; & convertit
Suarius oculos ad cap. Solicitudo; quia
textum esse clarum existimat, ipso jure ait
suspensionem incurrere, qui ordinantur
per saltum. Ita lib. de censur. disp. 31. sect.
1. dub. 2. conclus. 2. Et hanc sententiam Con-
cilium Tridentinum sess. 23. cap. 14. confir-
mare videtur. At in illis textibus Acu-
gna in Decret. p. 1. dist. 52. cap. 1. num. 9. An-
gelus verb. irregularitas. nu. 36. & alii ma-
jorem claritatem requirerent, & ideò vo-
cem suspensionis ad ferendam per Iudicis
sententiam restringunt. Diana p. 5. tr. 1. re-
sol. 27. Coronius in summ. verb. Ordo. num.
25. putat utramque esse opinionem pro-
babilem.

An suspensio hic latæ, an ferendæ sententiæ sit?

Variæ proponuntur sententiæ.

Pergis ulterius, & supponens latam esse
contra per saltum ordinatos suspensionis sen-
tentiam, interrogas, An illa Ordines uni-
versos comprehendat, an verò ad solos Ma-
jores restringatur? Communis Opinio
hanc restrictionem non admittit: Portel-
lius autem Resp. p. 3. cas. 41. qu. 2. nu. 5. Dia-
na p. 5. tr. 10. resol. 47. Coronius loc. cit. [illegible]
& alii odia restringunt, & suspensionem
hanc ad Ordines Minores non propaga[nt] [illegible]
Cum quia probabile est illos non esse Sa-
cramenta à Christo Domino institu[ta], [illegible]
cæremonias quasdam Sacramentales [illegible]
majorem Ecclesiastici Honoris orna[tum]
tum ab Ecclesia dispositas. Tum, [illegible]
Pius II. omnes sine literis dimissoriis,
ante ætatem, & extra tempora ordi[illegible]
suspendens, nomen Ordines ad Ma[illegible]
restrinxit. Ergo pari modo, si agere[t] [illegible]
ordinatis per saltum, Ordines Mi[illegible]
excluderet à sua Censura. Ergo, [illegible] re-
mittatur, eum, qui intermisso Subdia[illegible]
tu ad Diaconatum promoveatur, ipso [illegible]
suspensionem incurrere, probabilit[er] [illegible]
neri posset, id non debere dici de eo, [illegible]
vel Acolytatum v. gr. sine aliis inferior[ibus] [illegible]
Ordinibus, aut Subdiaconatum sine Aco-
lytatu susciperet. Confirmat hanc do-
ctrinam Navarrus, qui cons. 38. de sent. ex-
comm. num. 11. irregularitatis sententiam
latam contra excommunicatos ad ordi-
nes Majores restringit. Et rationem præ-
bet, quoniam pœnæ & odia restringuntur.
Ergo eodem modo, si interrogaretur, de Suspensione, res-
qua nunc agimus,
ponderet.

De Ordinibus Minoribus per saltum susceptis.

An Minores Ordines sint Sacramenta?

An excommunicatus, si recipiat Minores Ordines, fiat irregularis?

Præterea, adhuc ex suppositione, quòd
promoti per saltum ad aliquem Minorem
Ordinem ipso jure suspensus sit, & qui in
excommunicatione Minores Ordines su-
[illegible]crites.

De Prima Tonsura, an sit Ordo?

qui in Diaconatu, per saltum suscepto administravit, postulabat dispensationem alterum, ut possit Diaconatus Ordinem exercere; alterum, ut possit adscendere ad Presbyteratum, Acugna *loc. cit. num. 9.* Diana *p. 5. tr. 10. resol. 27. §. Notandum tertiò & resol.* 29. & alii Concilii verba ad illud posterius restringunt, ita ut Episcopus dispensare possit cum Titio in Diaconatus exercitio; non autem, ut ad Sacerdotium adscendat.

Quid illi, qui exercenit Ordinem concedere possit Episcopus?

De Minoribus Ordinibus.

De quibus rebus agendum sit?

DE illorum essentia & attributis jam uberiùs in Theologia Fundamentali disputavi, & ideò impræsentiarum illa solùm exponam, quæ materiam Restrictionum, de qua differit hoc syntagma, concernunt.

De campanis.

Ostiariorum (ipsi enim sunt, qui in infimo gradu sedent) interest pulsare campanas, Ecclesiamq; hora opportuna aperire, & opportuna claudere.

Quomodo ad diversas significationes sonus illarum restringatur?

Porrò sonus campanarum est signum; nam pulsatæ multa & varia significant. Populum advocant ad Missam, Choristas ad Officium Divinum: jejunia & conciones prædicunt; qua hora debemus Deiparam salutare nos monent: & præter hæc, & alia, quæ Pietatem concernunt, habent etiam Politicas significationes; nam, si fortè ardeat Domus, civium adsistentiam implorant: si occasio subsit, convocant ad arma mechanicos; & hora tali noctis præcipiunt, ne quis post illud signum per plateas Civitatis excurrat.

De circumstantia temporis. An significationem Campanarum restringat?

Sed unde in tanta significationum varietate debet sumi Restrictio? A circumstantiis, quæ succurrunt, inter quas non infimum habet locum Tempus. Quoniam Campanæ sonus, quo ad chorum Religiosi, v. gr. advocantur, per horam diei restrictus, illam Canonici Officii partem significat, quæ solet tunc in choro cantari.

Transeo ad Lectores, & quia tam ipsis, quàm etiam alii tradi Missale video, interrogo, An sit aliqua in hoc Libro Restrictio? &, si sit, unde debeat desumi?

De Missali. Nulli Ordinando totum traditur.

Qua pars illius singulis porrigatur?

Respondeo. In Missali est Verbum Dei, sunt Exorcismi, sunt Epistolæ, sunt Evangelia & tamen si ad manum non sint Libri distincti, Lectoribus, Exorcistis, Hypodiaconis & Diaconis à Pontifice in Ordinatione Missale traditur; nec ideò totum singulis, sed per Ordinem, qui confertur restrictum; unde quà Dei Verbum continet, Lectori traditur; quà orationes, quæ Dæmones fugant, complectitur, Exorcistæ porrigitur: quà habet Epistolas datur Subdiacono: & quà Evangelia enunciat, confertur Diacono.

Spirituales Imperatores, & Probabiles Medici, quinam sint?

In Exorcistarum Ordinatione duæ sunt voces, quæ speciali consideratione indigere videntur, nam & *Spirituales Imperatores*, & *Probabiles Medici* ab Ecclesia dicuntur. Sed quia in Hierarchia nostra Ecclesiastica fusè dilucidantur; non est, cur quæ ibi sunt dicta rescribamus.

Cur in Templis Luminaria accendantur?

Accipiunt cum cereo candelabrum Acolyti, ut sciant ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Luminaria olim à Moyse & Aaron in tabernaculo testimonii accendebantur, & non erat hæc inutilis & vacua cæremonia, monebat enim homines, ut sicut oleo corporeo lampades, sic immateriali Charitatis unguento Animæ ardeant: & hoc orat Dominum Ecclesia in Ordinatione Acolytorum: inquit enim Episcopus, *Deum, Patrem Omnipotentem, Fratres Charissimi suppliciter deprecemur, ut hos famulos suos bene ✝ dicere dignetur in Ordine Acolytorum, quatenus lumen visibile manibus præferentes, lumen quoque spirituale moribus præbeant.* Ergo Sanctus Benedictus, Pater noster, qui sciens habitu & tonsura Monachali puritatem vitæ significari, ubi videbat aliquos, qui relaxatè viverent, exclamabat dicens, *Adhuc operibus servantes sæculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur*, si hodie Acolytos prospectaret, lumen visibile manibus præferentes, invisibili culparum caligine, & vitiorum tenebris inquinari, ingeminaret, *Adhuc servant sæculo fidem, & mentiri Deo per lumen, quod gerunt, noscuntur!*

S. Benedictus in Regul. c. 1.

An Coronæ in Monachorum capitibus mentiri possint? An & Lumina in manibus Acolytorum?

De Majoribus Ordinibus.

An omnes Ordines, tam Majores, quàm Minores sint Sacri?

ETiam illi, qui vocantur *Minores* sacri sunt, & tamen hodie *Sacrorum Ordinum* nomine, non Minores, sed Majores tantùm intelliguntur, quoniam, ut alibi jam dixi, nomen *Sacer*, cum Ordinis epithetum est, per Castitatis Observantiam apud Latinos ad specialem sanctitatem restringitur.

An, & quando circumstantia Ordinis sit in confessione explicanda?

Hinc est utrosque Ordinatos (tam Majoribus, quàm Minoribus initiatos Ordinibus) si fortè libidinentur, graviùs Laicis peccare: nam Ordo susceptus addit circumstantiam delicto: nimirùm aggravantem, & non addentem novam peccato speciem, si fuerit Ordo Minor; addentem autem Sacrilegii malitiam, si fuerit Ordo Major, quam ob rem suscepti Ordinis circumstantiam in Sacramentali Confessione exponere, debet Subdiaconus & Acolytus minimè debet.

Summa providentia Synodus Tridentina,

na,

Cur, ut quis [illegible] ordinetur, patrimonium, aut beneficium requiratur?

na, ne fordidè Personæ Sacræ vivant, jussit ne quis promoveri ad Ordines Majores possit, quin aut sufficiens Beneficium, aut congruum habeat patrimonium. Et, quia multæ Mentales Restrictiones in utrumque, & præcipuè in patrimonii designationem irrepserunt, operæ pretium erit considerare qualitates, quas Titulos patrimonii requirit, illasque à quacumque fallacia aut Restrictione purè mentali emaculare.

De Patrimonii titulo.

De Patrimonii quantitate, unde hæc determinetur?

PRæcipit Apostolica Sedes, ut nemo ad Ordines Majores promoveatur, quin habeat unde decenter possit vivere. Quam ob rem non ad cujuscumque Beneficii aut Patrimonii titulum Clericum licet ordinare, sed debet habere, quantum Taxa præscribat: quia enim in aliquibus locis victualia majori pretio, in aliis minori venduntur, Tituli valor à Taxa, quam præscribunt Episcopi, & hæc ipsam et Taxa, à victualium abundantia & penuria secundum qualitatem loci restringitur & determinatur.

Quid patrimonium fictum sit? Et, an debeat retrodonari? Quid verbum retrodono, significet?

Interrogas, An Patrimonium fictè donatum ad Ordines suscipiendos sufficiat? [illegible] illud fictè donari dicitur, quod vel [illegible] nus sine intentione transferendi do[illegible] dederit, aut mente, aut etiam verbo [illegible] calamo, addendo aliquam circumsta[illegible] quæ valorem donationis elidat. Et [illegible] rogas postea, An, qui fictum Patrim[onium] recepit, teneatur illud retrodonare? Et [illegible] isto verbo, licèt enim sit fictum, & in [illegible] gilio aut Cicerone non legatur, signi[illegible] exactè, quod volumus, non enim est [illegible] æquipollens, quod rem exponat ita cla[illegible] Est autem retrodonare, rem dono acc[eptam] iterum donatori donare.

Respondeo hoc Dubium non be[illegible] proponi à Theologis, & postulare, ut [illegible] ta in ipso clariùs proponantur, & decid[antur] tur. Et hanc ob rem ante Resolutione[m] dico, accidere aliquando, ut obligatio [illegible] lem aut talem rem faciendi contractu[illegible] donationis efficiat. Addo hanc obliga[tionem] poni in contractu, ut conditionem, [vel] ut onus: & hinc contractuum in Co[nditionatos] & Onerosos divisionem prodire. Profectò, si obligatio ut conditio ponatur, non erit contractus validus, nisi purificetur conditio: si autem obligatio insit contractui ut onus, contractus quidem erit [vali]dus, et si non adimpleatur illud onus, [ad] ejus autem adimpletionem poterit cogi donatarius. Rem exemplis illustro. Dixit Aurelio Livius. Si pinxeris mihi talem tabulam, numerabo tibi triginta aureos, & Crises.

Quando obligatio aliqua contractum afficit, consideranda est, an illum vel ut conditionem, vel ut onus afficiat: si primum, erit contractus conditionalis; si secundum, contractus onerosus.

sine titulo ordinetur. Ergo taliter ordinatus peccat mortaliter, & *ex cap. Neminem*, & *cap. Sanctorum*, *dist.* 50. suspensionem incurrit: quam Tridentinum *sess.* 21. *cap.* 2. innovat, inquit enim, *antiquorum Canonum pœnas super hoc innovando*.

An Tridentina Synodus aliquot Pontificii Iuris revocata & antiquata capita revalidaverit?

Et quidem tametsi hæc doctrina communis sit & bona, est nihilominus probabilis Ledesmæ *tom. 1. de Sacram. Ordinis cap. 7. concl. 6. diff.* 3. Dianæ *part. 2. tract. 16. resol.* 5. & *part. 3. tract. 4. resol.* 184. & *part. 5. tract. 10. resol.* 50. Cotonii *in Summ. verb. Ordo. num.* 20. & aliorum sententia, quæ asserit illos duos Iuris Canones, qui pro altera opinione allegabantur, fuisse olim *per cap. Cum secundum. 16. de prabend.* revocatos, pronunciatque Tridentinum non constituisse novum jus, nec revocatos Canones reposuisse, sed eos observari voluisse, qui non fuerant legitima authoritate revocati. Ergo stando huic sententiæ, ex Concilio Tridentino, & *cap. Episcopus*, & *cap. Cùm secundum Apostolum*, *de simon.* quæ ab illo innovantur, Clericus, qui sine titulo, aut cum titulo ficto ordinatur, peccat mortaliter, & debet severè puniri, non autem aliquam incurrit suspensionem nisi simoniæ labe ejus maculetur promotio. Interim non videntur Ledesma, & Authores, qui ei adhærent, bene significationem verbi *innovare* penetrare: nec enim *innovare privilegia* est nova concedere, aut concessa, quæ sunt in observantia viridi, manutenere; sed antiquata, obsoleta, aut revocata reponere & revalidare. Et hoc sensu hoc verbo utuntur Theologi, nam P. Gabriel à S. Vincentio *cons.* 44. *num.* 11. *pag.* 95. *a.* sic scribit. [Non tamen revocaretur potestas concedendi privilegia, seu innovandi revocata, quia hæc facultas non est privilegium. &c.] Ergo, si hoc sensu verbum *innovare* accipi debet, falsa est Ledesmæ opinio, nam Concilium revocatos, & antiquatos Canones, qui contra promotos sine titulo lati erant olim, reposuit & revalidavit.

An sit suspensus, qui sine titulo ordinatur?

Quid verbum innovare significet?

Per privilegiorum revocationem, qua non sunt privilegia non revocantur.

Reversales, si pons continuat, non diminuunt valorem donationis.

Cæterùm, si dictæ Reversales ad formam posteriorem condantur, Donationem in suo valore relinquunt. Ergo taliter ordinatus, non est aut caruisse legitimo titulo, aut fictum protulisse censendus. Ergo tantùm debemus agere de promissione, & juramento adnexo, & quærere: An hoc fuerit sacrilegium, & illa invalida?

Cotonii, aliorumque de retrodonatione sententia.

De retrodonatione patrimonii hæc apud Cotonium *loc. cit. num.* 21. lego. [exigimus restitutionem patrimonii, saltem verè dati, ante Ordinem vel dimissorias factam, non valere. Et sic, stante etiam sententia Navarri & Suarez (qui dicebant ea

cumque sine titulo promovebatur, manete suspensum) sic renunciantem non manere suspensum, quia valido titulo omnia gerit. Ita Diana *part. 5. tract. 10. resol.* 55. §. *Sed, quid quid*. Si autem restituat post susceptos Ordines, antequam alia bona adquirat, unde vivat, graviter peccare ait Turrianus *de Censur. libr. 5. disp. 46. dub.* 1. quia violat Tridentinum *sess.* 21. *cap* 2. non tamen incurrere suspensionem, quia hæc nullibi statuitur, Ita Diana *part. 5. tract. 10. resol.* 57.] Sic ille. Ego autem

De renunciatione patrimonii.

An fieri possit validè?

Dico, *Beneficii aut Patrimonii, quod in titulum Subdiaconatus in Episcopali Cancellaria admissum fuit, renunciatio illicita & invalida est.* Ita statuit expressè *loc. cit.* Tridentinum inquit enim. *Id verò Beneficium renunciare non possit, nisi facta mentione, quod ad illius Beneficii titulum sit promotus; neque ea resignatio admittatur, nisi constito, quòd aliunde vivere commodè possit; & aliter facta renunciatio nulla sit.* Et statim agens de Patrimoniis, &c. *Illa deinceps sine licentia Episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenus possint, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant, unde vivere possint, antiquorum Canonum pœnas super his innovando.* Subintellige, *& aliter facta alienatio, aut extinctio, vel remissio sit nulla.* Et hanc clausulam subintelligi debere, persuadeo: nam eodem modo de Patrimonio ac de Beneficio agunt Patres: Finis enim illorum est, *ne illi, qui Divino ministerio adscripti sunt, cum Ordinis dedecore mendicare aut sordidum aliquem quæstum exercere cogantur.* Et hic finis æquè frustraretur, si Patrimonium validè alienaretur, ac si Beneficium validè renunciaretur. At jubent, ut Beneficii in hoc casu renunciatio sit nulla; ergo non jam per paritatem, sed per identitatem rationis colligitur, eosdem jussisse Patres ut alienatio Patrimonii in eodem casu sit invalida.

Quid Concilium de Beneficiis statuat?

Quid de Patrimoniis disponat?

An, & cur utriusque alienationem esse velit invalidam?

Per identitatem rationis ex casu ad casum possumus argumentari.

An & quando obligent Reversales?

Et hinc convertendo oculos ad Reversales, quas dedit Theodoricus, donationem illam, quæ Theodorico facta, validam fuisse supponendo, inquiritur, an Theodoricum obstringat promissio de retrodonando, quam complectuntur Reversales?

Opinio Avilæ.

Avila *part. 3. disp. 5. dub. 5. concl.* 3. asserit Theodoricum ad retrodonationem in conscientia obligari, quia in hoc foro donatio valet secundum intentionem donantis. Sed non ingreditur difficultatem: supponimus enim donationem fuisse absolutam & validam, & videndum tantum modo, quod Reversales polliceantur. Porrò illarum promissio est de re, quam nec licitè, nec validè potest Theodoricus præstare, nam est de retrodonatione, quam Concilium

cilium Tridentinum interdicit & dirimit. Ergo peccavit mortaliter Theodoricus Reversales illas expediendo, & sacrilegium commisit easdem juramento firmando: & illas observare non potest: &, si de facto retrodonaverit patrimonium, illa retrodonatio erit illicita & invalida: semperque Episcopus, si voluerit Theodoricum punire, poterit recurrere ad illud patrimonium retrodonatum. Ita Ledesma *to. 1. de Sacra. Ordinis cap. 7. concl. 6. diff. 3.* Et hanc Resolutionem non paucæ Iuris Regulæ confirmare videntur.

Patrimonii retrodonatio illicita & invalida est.

Regula VI. *Nemo potest ad impossibile obligari.* At, Theodoricus non potest facere, ut valida retrodonatio sit, quam dirimit Concilium Tridentinum, & invalidam esse pronunciat. Ergo ad hanc retrodonationem faciendam se Theodoricus obligare non potuit.

Impossibile Reversales promittunt.

Regula XXXVI. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.* At, cùm retrodonavit patrimonium illud, Theodoricus dolosè egit. Ergo moraliter & juridicè ipse possessor est.

Dominium donatione, dolo facta, non transfert.

Regula LII. *Non præstat impedimentum quod de Iure non sortitur effectum: hoc est, quod secundum Iuris dispositionem fit invalidè.* At hæc retrodonatio de jure [illegible] sortitur effectum; est enim nulla, & [illegible] dentino dirimitur. Ergo non præst[illegible] pedimentum. Ergo illa non obst[illegible] Theodoricus poterit illud patrimon[illegible] resumere, & Episcopus ex causa sic [illegible] liorum patrimonia gravare.

Nullus effectus oritur ex invalido & nullo contractu.

Regula LVIII. *Non est obligato[illegible] contra bonos mores præstitum juramentum.* Sed tale est illud, quod Theodoricus Reversalibus distinguit, promittit en[illegible] juratq; se crimen inobedientiæ commi[illegible] tum.

De juramento contra bonos mores.

De malis promissis.

Regula LXIX. *In malis promissis* [illegible] di (immò, necessarium est) *fidem non servari.* At mala est & impia Theodo[illegible] promissio. Ergo tenetur illam non servare.

Ex tribus Donationum formulis, q[illegible] §. Hypothesis, proposueramus: Primam posuimus: alias duas breviter exponam[illegible] Secunda erat: *Dono tibi tales red[illegible] sub conditione, quòd illos post Ordinationem retrodatur mihi [illegible].* Et assero accen[illegible] debere formulam hanc positionibus [illegible] ficantibus. Nam, si dicatur valida erit [illegible] valida, & hoc evidenter ostendo, ponamus hanc donationem esse validam, Ergo [illegible] transfert dominium. Ergo per illam [illegible] dominus redituum illorum donatarius. Ipse, si semel, sit dominus, retrodonare nequit, nam hujusmodi donationem Concilium Tridentinum interdicit, & dirimit.

De conditionibus donatione.

De improprietate [illegible] implicat contradictionem.

eum videt in literis nolle proficere, ad Vicarium Generalem recurrit, qui examinatis testibus patrimonii donationem à Titio factam revocavit.

Per patrimonii adsignationem Clericus usumfructum adquirit.

Respondet Pater Gabriel, quod cùm patrimonium ex Sacri Concilii decreto (afferente Barbosa *in collect. Bullar. & Decretor. verb. Patrim.*) sit quædam donatio, aut donum per parentes factum, ea lege, ut filius usumfructum habeat, donec aut Beneficium, aut bona aliunde ad sustentationem sufficientia adquirat, erit quædam donatio inter vivos, ac propterea erit irrevocabilis. Et hæc omnia admitto; non tamen, quæ subjungit, videlicet, propter ingratitudinem, aut manuum violentam injectionem Parentem posse hanc donationem revocare; quoniam illi redditus dati sunt ad usum Theodori juxta Concilii Tridentini dispositionem; & disponit Concilium, ut sine Episcopi consensu non possint alienari.

An cogi possit, ut inde totam familiam alat?

Petis, An saltem Theodorum filium suum cogere possit Titius ut illos redditus, quos in patrimonii titulum consignavit, ad domus paternæ beneficium expendat, ut ex eis pater, mater, fratres, & sorores alantur? Negat, & bene P. Gabriel *loc. cit.* & iterum *de Sacrament. Ordinis. disp. 2. quæst. 4. num. 42.* nec non *in Summ. Morali. verb. patrimonium*, quia Concilium Tridentinum *sess. 21. cap. 2.* statuit, ut patrimonii in titulum designati Clericus habeat liberam dispositionem, *quia non decet eos, qui Divino ministerio adscripti sunt, cum Ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere.* Et non consequeretur suum intentum Cōcilium, si redditus, qui vix ad tenuem unius sustentationem sufficiunt, impendi permitteret in totius paternæ familiæ nutritionem.

Intentum Concilii Tridentini.

De Mensæ Titulo. *Quid ille sit, & unde Restrictionem sortiatur?*

Quid sit Mensæ titulus?

IN Bohemiæ regno, in quo Episcopatum Reginohratzensem habui, Pragensemque Archiepiscopatū Emin. Principis Cardinalis ab Harrach nomine quinque annis gubernavi, reperi Clericos, si habebant mensæ titulum, ad Ordines Majores admitti. Titulus autem mensæ continebat hanc formulam, *Ego Comes (vel Baro) N. polliceor alimenta Clerico N. si non habeat bona aut beneficium unde vivat.* Vel obtinerent hujusmodi titulos Clerici, dabant reversales Patronis, ac propterea non pauci ordinabantur sine titulo. Et nos huic occurrimus inconvenienti, præcipiendo, ut Instrumenta scriberentur ad hanc formulam, *Ego Comes (vel Baro) N. Eminentissimo Principi, Archiepiscopo Pragensi, polliceor, me subministraturum esse alimenta Clerico N. si non habeat.* &c. Hæc enim promissio, cùm non fuerit facta Clerico sed Archiepiscopo, non poterat per Reversales scriptas à Clerico dirimi.

An, & quomodo fieri possit, ut non sit obnoxius reversalibus?

De quantitate hujus tituli.

Quia illa verba, *unde vivat*, nimis generalia videntur, & ad praxim reduci nequeunt, nisi ad determinatam significationem restringantur, interrogas, Unde sumi debeat hæc Restrictio? Et respondeo, à patrimonii quantitate desumi. Adeoque Patrono, qui mensæ titulum dedit, erit liberum clienti suo, aut victum & amictum præbere, aut quadraginta scuta annua designare; tot enim titulus patrimonii ut quis ibi ordinetur, importat.

Quid alimentorum Fidejussio sit, & an à Titulo mensæ distinguatur?

Hunc mensæ titulum alii vocant *Fidejussionem alimentorum*, putantque ad Ordines recipiendos sufficere. Cotonius *loc. cit.* [Adverte etiam sufficere, quod Ordinandus fidet fidejussionem alimentorum, nam sic in eo cessat timor mendicandi, & satisfit menti & dispositioni Concilii. Unde, si Ordinatus sine titulo incurrit suspensionem, ut docuit Navarrus, non incurreret Ordinatus cum tali fidejussione, ut notat Grillenzonius *consil. 14*, & Diana *part. 5. tract. 10. resol. 48.*]

An, & quæ sit inter Titulum mensæ, & Titulum patrimonii differentia?

At, si bene res consideretur, inter titulum patrimonii, & titulum mensæ, quicunque Vir prudens magnam differentiam inveniet: ille enim prior in possessione, hic posterior in mera promissione fundatur, & difficultatibus erit obnoxius; & præcipuè, si fidejussor, aut valde potens sit, aut valde dives. Ego autem hoc unicum asseverare possum, videlicet, casum semel me in Bohemia gubernāte accidisse, Dominumque Rodulphum de Coloredo, Magnum ibi Priorem Ordinis Melitensis, qui mensæ titulum cuidam pauperi Sacerdoti, jam tunc deliro, dederat, ad præbenda alimenta condemnatum, nunquam obedire voluisse, nec potuisse cogi, quia ejus, tam Cæsareæ, quàm Archiepiscopalis Cancellariæ ministri, potentiam verebantur. Ergo, nisi aliter res constituantur, est titulus sine re, qui apud Bohemos vocatur *Mensæ titulus*.

An mensæ titulus effectu careat?

De Subdiaconi Ordinatione.

Quibus loquatur in Admonitione prævia Episcopus, quando præter sæculares, etiam Religiosi ad subdiaconatum promoventur?

VEniunt ad suscipiendum Subdiaconatus Ordinem Sæculares Acolyti, veniunt & Religiosi, & tamen omnes audiunt Pontificem dicentem, *Hactenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitratu ad sæcularia vota (seu ad nuptias) transire; quod si hunc Ordinem susceperitis, am-*

plius

plius non licebit à proposito resilire, sed Deo, cui servire, regnare est, perpetuò famulari, & Castitatem, illo adjuvante, servare oportebit. &c. &, quia scis, non posse Religiosos ad vota sæcularia transire, quia solenni voto Castitatis tenentur, interrogas, *Cur hæc dicantur verba, quando præter Sæculares Acolytos, etiam Regulares promoventur?*

Respondeo non omnibus ea dici, quæ dici solent coram omnibus; nam distributio accommoda postulat, ut singuli ea sibi dicta intelligant, quæ sua intersunt. Et, ut id bene exponam, meminerim Rhetoricæ illius Figuræ, (*) ad cujus leges carmina curiosa concinnantur: in quibus, tametsi plura verba, & plura instrumenta, & plura obliqua conglomerentur, non quodcumque cum quocumque conjungitur, sed sensus & Grammatici Canones, quæ cohærent, conjungunt, & à cæteris separant. Considera subscriptum Distichum.

Pastor, arator, eques; pavit, coluit, superavit;
Capras, rus, hostes; fronde, ligone, manu.

Anne in illo aut pastor pavit rus; aut [illegible] superat capram? minimè. Sed quid? [illegible] pavit capras fronde: arator coluit rus [illegible] ne; & eques superavit hostes manu. [illegible] quæ conveniunt Pastori non adtribu[illegible] aratori vel equiti? Quia agitur de r[illegible] ta; & sententiæ ratio, quæ indefinitè [illegible] videri possent, ad locos convenientes [illegible] stringit. Ergo sic similiter, illa verba [illegible] in Hypodiaconi consecratione à Pont[illegible] promovente dicuntur, tametsi dica[illegible] coram omnibus, illis tantùm dicun[illegible] quibus conveniunt. Indubitatum en[illegible] est, nec dici Sacerdotibus, qui Pontifici [illegible] sistunt; nec dici Famulis, qui Pontifici [illegible] viunt: non enim isti sunt, qui ordinant[illegible] ergo nec dicentur Religiosis, non en[illegible] sunt isti, qui uxores possunt ducere: E[illegible] ad omnes & solos Acolytos non Relig[illegible] sos, qui ordinandi, restringentur: nam [illegible] his tantummodò verificantur.

(*) Vide Ioannem Ravisium Textorem Pro sodiæ libr. 3.

De Articulo, quæ Figura apud [illegible] Rhetores.

Vnde Oratio restringatur, ac [illegible] propriss loca revocentur?

Non omnia, quæ coram omnibus dicuntur, dicuntur omnibus.

Laudas responsionem exhibitam, tamen non esse omninò admittendam [illegible] quoniam, etsi locum habere possit, quan[illegible] simul Religiosi & Non-religiosi promo[illegible] ventur, verificari nequit, ubi soli Mona[illegible] chi consecrantur. Qua enim sinceritate [illegible] dici Monachis solenniter professis pot[illegible] Liberi estis, *licetque vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire*, siquidem solenne Castitatis votum est quoddam impedimentum dirimens, quod incapaces Monachos reddit contractum matrimonialem celebrandi? Ergo, ubi soli Religiosi promoventur, non poterimus præcedentem interpretationem admittere.

Respondeo, adhuc in illo casu, quo soli Religiosi ordinentur, illa verba Pontificis sensu opportuno verificari. Et, ut id demonstrem, sic discurro. Quando una & eadem actio duobus titulis est interdicta, & Superior, in altero tantùm dispensat, & tamen dicit, *Concedo licentiam ut possis id facere*, hæc ipsa Superioris verba, per circumstãtias succurrentes restricta, postulãt subintelligi hanc restrictionem & limitationem, *quantum est ex hoc capite*, ita ut licentia non sit absoluta, sed ad talem circumstantiam restricta; Quam ob rem superioris verba, si quæ subintelliguntur, iis, quæ expressè dicuntur, adjungantur, æquivalebunt his, *Concedo licentiam, ut quantum est ex hoc capite, possis id facere*. Et hoc totum exemplo manifesto dilucido. Ecclesia generali præcepto diebus Veneris indicit abstinentiam à carnibus, eamdem eisdem diebus in sua Regula S. Franciscus statuit: eamdem S. Benedictus in sua. Ecclesiastico Canoni lege Obedientiæ omnes Christiani obedire tenemur: vi voti solennis Franciscani Regulæ observant Canones, peccantque graviter, si feria sexta non jejunent. At, S. Benedicti Regula mitiùs obligat: nam, vel leges purè pœnales continet, aut morales ad veniale obligantes, utrumque à doctis probabiliter defendi solet. His positis in speciali Bulla dicat Pontifex. *Ad majorem Verbi nascentis gloriam in Ecclesiastica lege dispensamus, concedimusque, ut feriâ sextâ, quãdo in eam Nativitas Dominica inciderit, possint Fideles vesci carnibus*. peto, Virtute-ne hujus dispensationis poterit Franciscanus, poterit Benedictinus illa die carnes edere? Et quid, si ediderit? Quo modo erit judicandus, aut incriminandus? Respondeo, Summum Pontificem illius Bullæ virtute in sola lege Ecclesiastica dispensasse, & cæteras obligationes, si quæ erant, intactas reliquisse. Vnde, cùm Franciscanus vi Ecclesiasticæ legis, & proprii voti diebus Veneris per annum à carnibus abstinere teneatur, si forte carnes edat, duo peccata committit, alterum contra Obedientiam, & alterum contra Votum. Si autem feria sexta, ob festum Nativitatis sacra carnes comedat, nullam Ecclesiæ legem temerabit, nulla enim est de abstinentia à carnibus, quæ obliget, illa die, at franget votum, votum enim emisit de observanda Regula, & hæc illa ipsa die abstinentiam præscribit. Præterea, si D. Benedicti Regula obligat sub veniali, ut multi probabiliter dicunt, nostri Ordinis Monachus, qui quocumque die Veneris carnes comederit

De S. Benedicti & S. Francisci Regulis.

Quomodo Religiosos obligant.

De die Veneris in quem incidit solennitas Dominicæ Nativitatis.

An carnes in illa possint Religiosi comedere?

Quid de Patribus Franciscanis;

Et quid de Benedictinis dicendum sit?

xit duo peccata committet: videlicet mortale & veniale; illud in genere Obedientiæ, nam Ecclesiæ præceptum est grave: hoc in genere voti, nam vota obligant ex intentione voventium, & supponimus Benedictinos in solenni professione nolle se obligare ad observantiam Regulæ sub peccato mortali. Et potuisse se obligare sub veniali cum multis aliis docet Sanchez *de Matrimonio tom.1.libr.1. disp.9.n.6.* Suarius *in 3.part.tom.4.disp.38.sect.7.n.5.* Diana *part.3.tract.6.resol.91.* & Coronius *in Summ.verb. lex.num.36. & verb. votum.num.24.*

An, qui votum grave vovet, se possit Deo obligare sub veniali?

Ergo, siquidem Benedictini & Franciscani, &c. die Veneris, in quem incidit Nativitas, vesci carnibus nequeunt, & tamen dispensatio à Sede Apostolica concessa universos concernit, postulant solennium votorum circumstantiæ, ut in Pontificiis verbis congrua intelligatur Restrictio, videlicet, *quantum est ex hoc capite*, vel alia similis, ita ut tota sententia sit, *Concedimus, ut feria sexta, quando in eam Nativitas Dominica inciderit, quantum est ex parte Ecclesiasticæ legis possint Fideles vesci carnibus*. Et hæc dispensatio non tollit, ut maneat adhuc obligatio Regulæ, vi cujus à carnibus Religiosi abstinere teneantur.

Vera expositio dispensationis Pontificiæ.

Quando sunt duæ obligationes, potest per dispensationem tolli altera, altera remanente.

Et, quia jam instructor, iterum Pontificis verba recognosco, propter quæ hæc omnia fuerunt dicta; & illa, quæ in eis subintelliguntur, expressè scripturus, attentionem debitam postulo: propono enim casum, in quo Pontifex solos est Monachos consecraturus. Et, ut procedam monasticiùs, introducam Episcopum, qui loquatur, Religiosos Voto, & Subdiaconos præcepto (*) ad Castitatem obligari supponens.

(*) Placet hic hanc tenere opinionem, sunt enim variæ inter Doctores, ut Paragrapho sequenti explicabo.

Filii dilectissimi, ad Sacrum Subdiaconatus Ordinem promovendi, iterum atque iterum considerare debetis attentè, quod onus hodie ultrò appetitis. Voto solenni Religiosi, præcepto solenni Hypodiaconi ad Castitatis observantiam tenentur. *Hactenus* quidem à præcepto hoc solenni *liberi estis, &* quantum ex hoc capite (nempe, ex parte præcepti) *licet vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire*; &, si Ecclesia, quod potest, dispensaret in voto, etiam absolutè liceret. *Quod si hunc Ordinem susceperitis, amplius non licebit*, etsi voti dispensationem impetretis. Sublata enim altera obligatione, manebit altera, vi cujus *non licebit à proposito resilire, sed Deo, cui servire, regnare est, perpetuò famulari, & novo* Castitatem titulo, *illo adjuvante servare oportebit*.

Qui Religiosi sunt, & quo ad Ordines Majores promoti Castitatem observare tenentur?

Pergis ulteriùs, & illos advocans, qui docent Hypodiaconos voto Castitatis obstringi (quorum probabilissima sententia est) præcipis, ut id probent, quod asserunt: asseris enim te nunquam audivisse aliquem, qui in Ordinatione sua diceret, *Ego Castitatem promitto*. Immò contra eam sententiam & Theologos, qui eam tuentur, sic argumentaris. Ideò ad Obedientiam specialiter Sacerdos tenetur, quia dicenti Pontifici, *Promittis mihi, & Successoribus meis reverentiam & obedientiam?* respondit *Promitto*. Ergo, si dicenti Pontifici, *Promittis Deo Castitatem*, Subdiaconus responderet, *Promitto*, ad Castitatem teneretur. At neque Subdiacono talia verba inquit Pontifex, nec tale responsum ille dat. Ergo nunquam Subdiaconus votum Castitatis emisit.

An in Ordinatione sua Hypodiaconi votū Castitatis emittant?

Propositur ratio dubitandi.

Respondeo Subdiaconos voto Castitatis obstringi à D.Thoma *in 4.dist.37.qu.1. art.1.* Cajetano *tom.1.Opuscul.tr.27.sub fin.* Soto *lib.7. de Iust. qu.4.art.2.* & *in 4.dist. 38.q.1.ar.1.§.Est autem.* & Petro Soto *lib. 5.de Matrim.§.Cæterum*. Palatio *in 4.dist. 37.disp.unic.concl.3.in fin.* Bonaventurâ *in 4.dist.37.art.1.qu.2.* Richardo *art.1.qu.2. ad 1.* Capreolo *dist.34.qu.unic. art.1.concl. 3.* S.Antonino *p.3. tit.1. cap.8.* Bellarmino *lib.1.de Clericis cap.18.* Henriquezio *libr. 12.de Matrim.cap.5.nu.9.* Vasquezio *disp. 248.c.2.* Thomâ Sanchez *de Matrim. disp. 27.num.10.* & aliis Doctoribus eximiis asseri. Et hanc eamdem sententiam alteram quæ obligationem à præcepto desumit esse probabiliorem docet Franciscus Amicus *tom.8.disp.22.sect.3.num.90.pag.29.b.* & probat ex Concil.Ancyrano, Arlatensi, Carthaginensi III. nec non ex Beati Gregorii, Bonifacii VIII. Innocentii III. & aliorum decretis.

Authores, qui Sententiam Asserentem tuentur.

An utraque Sententia sit probabilis?

Sed quàndo hoc illi votum emisere? Quando accesserunt ad Pontificem, ut ordinarentur. Et quo illud modo emiserunt? Tacendo. Nam silentium, per locum, tempus, personam & verba præcedentia, ab Episcopo dicta, restrictum, virtualiter æquivalet huic assertioni, *Ego Castitatem promitto*; vel etiam huic, quæ uberiùs mentem Ordinandi dilucidat. *Scio* (tacitè & nullum verbum proferens, inquit ille) *quòd, si hunc Ordinem suscepero, mihi amplius non licebit ad sæcularia vota transire, sed Deo, cui servire, regnare est, me perpetuò famulari debere. Adeoque in testimonium, quod castitatem adjuvante Deo servare voveo, & quod Ecclesiæ ministerio in perpetuum me mancipo, in nomine Domini huc accedo*. Et hæc tacitè dicere, qui Subdiaconatum suscipit, evidenter ostendo. Postquam enim Pontifex Subdia-

Quando, & quo modo hoc Castitatis votum emittatur implicitè?

diaconatus Candidatos monuit esse adnexam illi Ordini Castitatem (quam obligationem è voto provenire Authores, quos citavi, pronunciant) subjungit: *Proinde, dum tempus est cogitate: & si in Sancto proposito perseverare placet, huc accedite.* Accedunt taciti. Ergo accedendo & tacendo admittunt illam obligationem: hoc est, votum emittunt. Nec est hic modus vovendi novus in Ecclesia Orthodoxa, nam in Concilio Ancyrano legitur: *Quicumque tacuerint, & susceperint manus impositionem* (hoc est, Diaconatum) *professi Continentiam* (sunt) *&* (si) *postea nuptiis obligati sunt, à ministerio cessare debent.* Ecce tacendo etiam olim Continentiam sacri homines profitebantur. (*)

An quis possit tacendo, votum Castitatis emittere?

Sed cur *per manus impositionem* Diaconatum intelligo? Quia tametsi manus impositio videatur æquivocum & posse tam Diaconatum, quàm Sacerdotium significare, duo sunt quæ illam ad Diaconatum restringunt; nam est manus impositio & non manuum: & est ad ministerium, & non ad mysterium; nam, si uxorem ducat, jubetur à ministerio cessare. Habet enim Liber Pontificalis in Diaconi consecratione. *Hic solus Pontifex manum* [illegible] (manum dicit, non manus) ponit [illegible] *put cuilibet Ordinando*, &c. quia [illegible] *Sacerdotium, sed ad* (a) *ministerium* [illegible] *crantur.* Et in Consecratione Sac[illegible] ait idem Liber. *Pontifex*, &c. *imponit utramq; manum super caput cujuslibet ordinandi successivè, nihil dicens.* Et P[illegible] sub ipsum Missæ finem, *Imponit manus super capita singulorum*, &c. Di[illegible] natus igitur per impositionem unius [illegible] nus, & Sacerdotium per impositionem ambarum, si cætera accedant, con[illegible] tur.

An imponere manuum sit æquivocum, & per numerum restringi debeat, ita, ut simplicis manus impositio, sit conferre Diaconatum: impositio utriusque, sit conferre sacerdotium?

(*) Ut meliùs hoc Votum tacitum seu implicitum intelligatur, proderit recognoscere illam Juris [illegible] ficii Regulam, quæ nu. 43. proponitur à Bonifacio in sext. videlicet, *Qui tacet, consentire videtur* [illegible] ego in Logica Morali fusè edissero, [illegible] quivalere huic, *Ille, qui quando tenetur & potest* [illegible] *tacet, consentire censetur.*

Exponitur Regula Juris, Qui tacet, consentire videtur.

Διακονέω.

(a) A verbo διακονέω *ministro*, hab[illegible] Græci nomen διάκονος. quod ministr[illegible] significat: quo epitheto significari ab Athenieis Mer[illegible] rium legimus, volebant enim ut minister & interpres Deorum esset. In lib. 1. Epigr. veter. [illegible] Τὸν πλευσόν ... Θεῶν ὑπη[illegible] τὴν.

An, & cur Mercurius Deorum Minister sit?

Ventem ventilabro Mercurium, Ministrum Deo[illegible]

Est autem πτύον, ventilabrum, quo [illegible] trituram utuntur rustici, quando contra ventum [illegible] stantes grana à paleis, & pulvere expurgant. [illegible] πτυωός, qui hoc instrumento utitur. Ho[illegible] merus Iliad. v. Xen. & alii.

πτύον τό.
πτυωός, ὁ.

Et ὑπηρέτης apud Conradum Di[illegible] in Græco-latinis Epithetis, verb. ὑπηρέτης pag. 303. est *Minister*.

ὑπηρέτης.

Crites.

illosque inhabiles ad celebrandum nuptias reddat. Certum est enim [non rectè philosophari eos, qui docent, adhuc ex voto continentiæ teneri sacros homines non contrahere matrimonium, etiamsi aut votum ignoraverint, aut non emiserint: eo quod, ut ipsi autumant, votum continentiæ contrahitur, hoc ipso quòd Ordo suscipitur, quia cum votum pendeat à voluntate voventis, est enim libera promissio facta Deo, non poterit sine voluntate voventis contrahi. Nec satisfaciunt dicentes, Ecclesiam præsumere eos votum emisise: nam etsi hoc locum habeat in foro externo, in quo veritas cedit præsumptioni. Quare etiamsi id matrimonium esset illicitum, haud tamen invalidum, si re ipsa non esset votum emissum, & aliunde contrahentes non fierent inhabiles lege Ecclesiæ.] Vt ergo fiant inhabiles, debet illis imponi solenne præceptum.

Sunt verba P. Amici tom. 2. disp. 22. sect. 13. num. 92. pag. 10. 2.

Ad voti valorem requiritur voventis voluntas; nemo enim votum emittit, nisi velit.

Stando igitur huic Opinioni præceptū hoc Episcopus Ordinandis proponit, quando ait, *Proinde dum tempus est cogitate; & si in sancto proposito perseverare placet (& hoc solenni præcepto Ecclesiæ velitis stringi) in nomine Domini huc accedite.* Præceptum conditionatum est, & non imponitur nisi volentibus. Vnde illi, etsi nec verbum proferant, accedendo ad Episcopum, tacitè dicunt, *Cogitavimus: & quia in sancto proposito perseverare placet, & hoc solenni volumus præcepto Ecclesiæ stringi, huc accedimus.*

An, cur, quando, & quomodo Ecclesiæ acceptetur præceptū.

Tertiam sententiam addunt alii & dicunt præcipi Subdiaconis ut voti Castitatis emittant, adeoque illos duplici titulo (nempe, voto, & præcepto) ad Continentiæ observantiam teneri. Et hanc sententiam Amicus *ubi supr.* S. Bonaventuræ attribuit.

An Subdiaconi voto simul & præcepto ad Castitatis observantiam teneantur?

Hæc autem sententia, cujuscumque illa sit, mera allucinatione fundatur, nam præceptum & votum, quæ ponit, non sunt de eadem re; nam præceptum est de voto emittendo, & votum de Castitate observanda: quam ob rem, si datur de vovendo præceptum, illi Subdiaconus satisfecit vovendo, & post votum emissum, non jam præcepto, sed solo voto ad Castitatem observandam tenebitur. Id exemplo manifesto illustratur. Nam, si sub pœna decem aureorum ad pios usus Ecclesia Ordinandis præciperet, ut votum Castitatis emitterent, qui id emittere nollet, deberet illā pœnam solvere; ille autem, qui votum emisisset, satisfecisset legi, & non teneretur mulctam solvere. Et quid, si postea violaret Castitatem? An singulis vicibus, quibus contra eam peccaret, teneretur denos aureos persolvere? Minimè: nam præceptum non erat de Castitate observanda, sed de vovenda: & per voti emissionem jam fuit ei satisfactum. Ergo sicut de hoc pœnali, sic de morali præcepto philosophandum esset.

Videtur certa & indubitata negativa sententia.

Adversarii præceptum de vovenda Castitate dari probant; at illud dari de observanda non probant.

De Religioso ad Ordines Majores promoto.

Hic quæri potest, *An Religiosus, qui Ordinem Majorem suscipiat, duplici jure ad Castitatis observantiam ligetur? An, si fortè illam temeret, utramque in Confessione circumstantiam explicare teneatur? an verò satisfaciat alteram exponendo?* Et respondebunt Conclusiones sequentes. Estque.

An Religiosi, qui sunt in sacris voto & præcepto ad Castitatis observantiam teneantur?

Prima. *Stando sententiæ, quæ docet, Subdiacones vi voti ad Castitatem observandam teneri, uno solo jure obstringitur Religiosus Subdiaconus, adeoque in Confessione satisfaciet, aut se esse Religiosum, aut ad Ordinem Majorem promotum, explicando.* Patet; quia illæ duæ obligationes non distinguuntur specie; nam utraque procedit à voto. Nec distinguuntur numero, secundum enim votum, non est alterum novam obligationem inducens, sed tantùm repetitio primi; nam qui de eadem pecunia dat duo chirographa, non ideò debet plus, quàm si unicum tantùm dedisset. Sic & bene ad mentem Sancti Thomæ discurritur: tenet enim Doctor Angelicus, non posse in eodem subjecto reali & physico existere duas formas distinctas puro numero: &, quia malitiæ, formæ mortales sunt tenetur dicere, duabus malitiis distinctis puro numero infici non posse eumdem actum mortalem. Hunc dialecticandi modum admittit Coronius *in Summ. verb. Circumstantia. num. 84.* dicens, [Qui furaretur rem sacram de loco sacro, unum sacrilegium committeret, nec teneretur utrumque explicare in confessione, sed tantùm alterutrum. Ita Fagundez *part. 2. libr. 4. cap 5. num. 21.* & Diana *part. 1. tract. 7. resol. 22. in fin.*] At totum hoc non nisi probabiliter dicitur: est enim multò clarior & receptior Scoti & Patrum Franciscanorum sententia, quæ cùm doceat in physica duas formas puro distinctas numero inesse posse eidem subjecto, docet consequenter in Ethica, inesse eidem actui posse distinctas puro numero peccaminositates. Et stando fundamentis Scoti Religiosus, qui in Professione & in Ordinatione votum Castitatis emisit, tenebitur utrāque circumstantiam in confessione exponere, quia non solùm peccatorum species, sed numerum explicare debemus. Et idē dici

Quo sensu fieri modo debeant, si peccatum carnis commiserint?

An duæ formæ distinctæ numero in eodem subjecto inesse possint?

De eo, qui rem sacram in loco sacro fuit furatus.

Hanc Scoti sententiam sequitur Cancellaria Romana, quæ in Bigamiæ, Irregularitatis, & circumstantiis, an simplex an verò duplex sit, præcipue explicari.

dici debet de illo, qui rem sacram furatus fuit in loco sacro.

De Religioso, qui gerit habitum Regularem. Quomodo debeat confiteri?

Corollarium. *Ergo ex prima Sententia ad D. Thoma fundamentum illustrata deducitur, quòd Titius (Religiosus Subdiaconus) qui habitum sua Religionis gerit, neutram in Confessione circumstantiam explicare tenetur, sed satisfaciet dicens*, Fui fornicatus, &c. Patet, nam Religionis circumstantiam vestes explicant, & Subdiaconatus non addit novam aliquam obligationem, sed priorem auget. Vnde tametsi Religiosus subdiaconus graviùs peccet, quàm Religiosus simplex, non tamen in via D. Thomæ sacrilegæ fornicationi novum addit peccatum. Dico in via D. Thomæ: nam si duæ insunt malitiæ distinctæ numero illi actui (duæ videlicet, votorum solennium violationes, prout tenentur Scotistæ resolvere,) utramque pœnitens debebit in Confessione declarare. Debebit ergo dicere se esse in sacris: nam tametsi religionis actus primam voti violationem exponat, non cognoscet Confessarius secundam, nisi pœnitens dicat, se esse in sacris nam circumstantia sacrilegæ fornicationi novum addit peccatum.

Diversa D. Thomæ & Scoti sententia.

Reditur ad alteram sententiam, qua Subdiaconos ad Castitatis observantiam præcepto obligat, exponitque, quomodo pœnitens, qui eam sequatur, confiteri teneatur?

SECVNDA. *Stando alteri Sententiæ, qua [illegible] obligari, duplici jure obstringitur [illegible] Subdiaconos vi præcepti ad Castitatem [illegible] Subdiaconus, adeoque in Confessione [illegible] tur utramque circumstantiam exponere [illegible]* probabilissima hæc Conclusio, & [illegible] adspectu videretur certa & indubitata [illegible] tamen non excedit Probabilitatis [illegible] nos, ut statim videbimus. Probatur [illegible] quia votum & præceptum, & etiam [illegible] gationes ex eis ortæ distinguuntur [illegible] cie.

Corollarium. *Ergo Titius (Religiosus Subdiaconus) qui habitum sua Religionis [illegible] rit, non tenetur violationem solennis [illegible] exponere, at tenetur violationem præcepti [illegible] adeoque dicere, se esse ad Ordines Majores promotum.* Non debet, inquam, voti solennis circumstantiam exponere, nam [illegible] jam exponit habitus; at debet Subdiaconatus circumstantiam explicare, hæc per habitum non innotescit; eodem modo induitur Chorista, qui nondum in sacris, ac cæteri, qui ad Majores [illegible] nes fuerunt promoti.

An Religiosus [illegible] ad Ordines Majores promotus, [illegible] aliqua [illegible] præcepto [illegible] obligationis?

TERTIA. *Stando eidem Sententiæ, qua docet, Subdiaconos solenni præcepto ad Castitatis observantiam obligari, adhuc probabiliter possemus dicere Religiosum Subdiaconum tantùm solenni voto, & hoc unico (nam in Ordinum Majorum susceptione nulla ipsi nova obligatio imponitur) ius [illegible] teria Castitatis teneri.* Ita Pater Amicus tom.8. de Ord. disp.22. sect.13. pag. 29.6. nu. 91. qui probat [illegible] Crites.

[illegible]t doctrina [illegible] otiis & ingeniosa, in qua maximè relucet Restrictionum doctrina, & Apostolicæ Sedis in præceptis imponendis intentio.

Primò authoritate Concilii Tridentini sess.24. can.9. contra Hæreticos hanc excommunicationem fulminantis. *Siquis dixerit, Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares Castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, anathema sit.* Iubet P. Amicus ut consideremus illud vel; Ecclesia enim disjunctivè loquitur, quæ tamen copulativè loqui deberet, & dicere, *non obstante lege Ecclesiastica & voto*, si Religiosi ad Majores ordines adsumpti lege & voto simul obstringerentur.

Objectioni tacitæ respondetur.

Et ut objectioni posset adhuc fieri, satisfaciat, sic inquit [Nec dici potest, legem referri ad Continentiam sacris ordinibus annexam; votum ad Continentiam, quam professi in Religione vovent: cùm etiam continentia per professionem in Religione emissa ex constitutione Ecclesiæ habeat, ut dirimat matrimonium.]

Ecclesia Romana est mater; nec censenda velle onerare Fideles aliqua obligatione sine causa.

Pergit Amicus, & probaturus alterutro tantùm titulo Ecclesiasticos teneri homines constitutos *in sacris*; nempe, voto, si illud emiserint, præcepto verò, si votum non emiserint, sic inquit. [Non sunt absque necessitate multiplicandæ obligationes: nec est de benignitate Ecclesiæ præsumendum, ut pluribus vinculis velit suos filios astringere, quàm sit necesse ad intentum finem consequendū, ne eis ansam præbeat graviora peccata committendi. At finis Ecclesiæ est, irritare matrimonium à sacris hominibus attentatum, ut eos ad perpetuam Continentiam astringat: & hic habetur, vel per solum votum Sacri Ordinis susceptione solennitatum, vel per solum præceptum Ecclesiæ; ergo non erit duplex obligatio inducenda.] Sic ille, & quidem prudentissimè: hoc enim Axioma, *Non sunt multiplicanda Entia absque necessitate*, quod est generale, restringitur ad omnem materiam. In Logica enim dicimus, *Non sunt multiplicanda Syllogismorum & Argumentationum Figuræ aut Modi sine necessitate.* Et ex hoc Ego capite non Baralip. Celantes, Dabitis, & alios argumentandi Modos, ab Aristotele & Peripateticis admissos, inutiles esse persuadeo. In Physica, *Non sunt multiplicanda Materia, Forma, Causa Efficientes, Fines, &c. sine necessitate.* Et hinc oriuntur alia curiosa Axiomata, qualia sunt, *Frustra ponuntur formæ substantiales, ubi sufficiunt accidentales. Frustra admittuntur accidentia, ubi sufficiunt modi. Frustra inesse jubentur modi, ubi sufficiunt formalitates. Et tandem, Frustra ad formalitates recurritur, ubi sufficiunt extrinseca denominationes.*

Quomodo Generalia Pronunciata ad scientias diversas restringantur.

An in Logica habeat superfluos Modos Aristoteles?

In

In Theologiâ, *Non sunt multiplicanda miracula sine necessitate*; & hanc ob rem doctè aliqui Qualitates inesse Quantitati præcipiunt, ut hac in Eucharistiæ Sacramento miraculosè existente, illæ connaturaliter remaneant. In Medicina, *Non sunt multiplicanda remedia, aut etiam Medici, sine necessitate*. Appositissimè enim Verinus cecinit.

An decernimanda multa sine in philosophiâ?

Impediunt certam medicamina crebra salutem,
Non plures Medici, sed satis unus erit.
Nunquam (crede mihi) à morbo curabitur æger,
Si multis Medicis creditur una febris.

Nocet Medicorum & medicinarum multitudo.

Vnde Hadrianus Imperator, se occidi à Medicorum multitudine sentiens, illud Axioma antiquum Πολλοὶ στρατηγοὶ Κάριαν ἀπώλεσαν, *Multi militiæ Principes Cariam perdiderunt*, ad suum casum detorsit dicens, πολλοὶ ἰατροὶ τὸν Βασιλῆ ἀπώλεσαν. *Multi Medici Regem occiderunt*. Ita Dion. Et hanc ipsam sententiam suo sepulchro inscribi jussisse Zuinglius in Theatro testatur.

Iurisprudentia est quædam Medicina politica.

Hanc ob rem, cùm Iurisprudentia (Pontificia, Cæsarea) quædam sit Medicina (nam vitia sunt Reipublicæ morbi, & leges sunt alexipharmaca) debebit necessariò dicere, *Non sunt multiplicandæ leges sine necessitate*. Sicut enim *cessante causa cessat effectus*, ut constat ex *leg. adigere. §. quamvis D. de jure patron. leg. si pater. D. de hæred. instit. leg. generaliter. C. de Episc. & Cleric. leg. cùm te. C. de pactis inter emptor.* & *cap. magnæ. de voto.* & *cap. cum cessante. de appellation.* Et loquendo in particulari, & hoc ipsum Principium restringendo, *Cessante causâ obligationis, cessat ipsa obligatio*, ut definitur à Rota *decis. 50. num. 3. & 7.* & *decis. 55. num. 1.* apud Farinacium *part. 1. recent.* & P. Gabrielem à S. Vincentio *in Consil. resp. 50. pag. 108. a. num. 7.* Et *Cessante causa promissionis, cessat promissio*; & *Cessante causa (*) exclusionis, cessat exclusio*, ut habent Rota *decis. 463. num. 11.* Farinacius *loc. cit.* P. Gabriel *loc. cit.* & alii. Et *Cessante fine (adæquato) legis, cessat legis obligatio*; nam, ut scitè ait Coronius *in summ. verb. lex. num. 18.* [Ego teneo cum Granado *in 1. 2. controvers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 15. sect. 2.* & aliis, quòd, sicut cessante fine legis in universum, cessat lex totaliter, sic cessante fine adæquato legis in uno casu, cessabit obligatio legis pro illo casu. &c.] At quoad Religiosos cessat finis adæquatus, quem intendit Ecclesia, ut benè probavit Amicus: illi enim

Cessante causa cessant effectus, obligationes, promissiones, exclusiones, &c.

*) Cessante causa exclusionis cessat exclusio. Ergo à fortiori cessante causa inclusionis, cessat inclusio. At quoad Religiosos cessat causa propter quam sæculares in præcepto de conservanda Castitate includuntur. Ergo quoad ipsos Religiosos cessat inclusio.

von[illegible] vi[illegible] obstringuntur, & sunt ad nuptias celebrandas inhabiles, ergo quoad eos cessat causa imponendi illam legem. Ergo illis non imponitur ab Ecclesia illa lex.

Cessante fine adæquato legis cessat observandi legem obligatio si fuerit lata: ergo & cessabit ferendi eam obligatio, (aut fortè potestas) si non sit lata.

Et hinc bene intelligitur primò, cur non duplici malitia (numero, aut specie distincta) peccatum committant fornicarii, qui ad ordines Majores promoti, quia non nisi una obligatione obstringuntur: iis enim, qui non sunt Religiosi, solenne præceptum imponitur; & Religiosis (non enim sunt absque necessitate imponenda præcepta) nullum prorsus imponitur.

Cur Græci Sacerdotes contrahere Matrimonium non possint?

Et hinc bene intelligitur & exponitur Secundò, cur Græci non habentes votum continentiæ, nihilominus sint inhabiles ad matrimonium post Sacros Ordines contrahendum; nam, etsi votum non emiserint, astringuntur præcepto Ecclesiæ, quod eos inhabiles reddit ad matrimonium.

De infante ordinato.

Et hinc benè intelligitur Tertiò, cur, & quo in Ecclesia Latina modo, illi, qui ordinarentur in infantia; qui fortè hanc obligationem esse adnexam Ordinibus Majoribus nescirent; & tandem illi, qui positivè dicerent; se nolle continentiam vovere; teneantur castè vivere, reddanturque ad matrimonium celebrandum inhabiles: redduntur enim inhabiles præcepto Ecclesiæ, quæ ex speciali Religionis motivo illis præcipit Castitatem servare, & inhabiles reddit ad nuptias, matrimoniaque si ab illis celebrentur, esse nulla declarat.

De adulto ordinato, qui nolit ad Castitatem obligari.

Si hæc tertia admittatur Conclusio, tria debebimus dicere, PRIMVM, Pontificem, quando illa profert verba, *Filii dilectissimi ad Sacrum Subdiaconatus Ordinem promovendi, &c.* si tantùm ordinaturus sit Sæculares Acolytos, solenne Ecclesiæ præceptum Ordinandis notificare: quod quidem est de observatione Castitatis Virgineæ, Ordinatosque reddit ad contrahendum matrimonium inhabiles, & ab illorum acceptatione non dependet. SECVNDVM, eumdem Pontificem, si simul sæculares & Regulares ordinaturus sit, vel ad priores tantum & non ad posteriores illa verba (*) dirigere, vel si ad utrosque alio ipsa respectu sæcularium sensu, & alio respectu Regularium accipere. TERTIVM, illa eadem verba, si soli sint promovendi Religiosi, debere ad hunc sensum restringi.

Verba Episcopi, cum Subdiacones ordinat, dilucidantur.

Filii dilectissimi ad Sacrum Subdiaconatus Ordinem promovendi, iterum, iterumque attentè considerare debetis, quod onus hodie ultrò appetitis. Hactenus enim, si fortè ex aliquo impedimento dirimente, sit invalida solennis illa, quam in vestro Ordine emisistis, professio, liceret vobis pro arbitrio, ad se-

*) Iam exposui alibi eadē materialiter verba, posse pluribus dici, ita ut apud singulos in diversa significatione accipiātur. Quod clarissimè probat versus ille Virgilii Æneid. 1. *Orantes veniā & templum clamore petebant.* In quo verbū peto unicum materialiter est, & tamen respectu templi est [illegible], & respectu veniæ est implorare. Non ergo mirum videri alicui potest,

Si eadem Episcopi Ordinem conferentis verba, alio sẽsu non Religiosis invalidè Professis, & alio Religiosis validè professis, dicuntur;

sæcularia vota transire; quod si hunc Ordinem susceperitis, amplius non licebit à proposito resilire; Ecclesia enim Apostolica monitione Episcopi Ordinandis, etiam Religiosis, si qui forte solenne votum validè non emiserunt, solenne præceptum imponimus, adeoque, ejus præcepti vi, si hunc Ordinem susceperitis, Deo, cui servire regnare est, perpetuò famulari, & Castitatem illo adjuvante observare debebitis.

Verba S. Pauli, quæ à Pontifice in Subdiaconi consecratione dicuntur, accuratè explicantur, & eorum occasione inquiritur, an verba æquivoca, quæ duos sensus veros habent, possint nomine S. Pauli citari, si in sensu altero, quo non fuit ille loquutus, exponantur:

De Sensu Accommodatitio.

Quis, & qualis is sit? & an Sacræ Scripturæ conveniat?

INter alios Sacræ Scripturæ sensus, quos exponunt Theologi, Accommodatitius communissimus est, & maximè apud Ecclesiastas in usu. Nam, quæ in Veteri aut Novo Testamento de uno dicta scripta sunt, dici solent de altero, de quo suo modo possint verificari. Gratiæ, quæ olim Sanctis sunt concessæ divinitus, etiã nunc conceduntur, nec enim Summi [illegible] minis exhauritur Clemẽtia, nec hom[illegible] cessavit necessitas. Spiritus hoc est, [illegible] lancia & Prudentia, qua Moyses in E[illegible] tantam multitudinem gubernavit, [illegible] septuaginta Seniores distributus præ[illegible] ut propter Æquitatem & Æqualitat[illegible] quam observabant in Iudiciis, totid[illegible] Moyses, esse viderentur realiter, & [illegible] liter essent. Spiritus etiam (miracul[illegible] trandi potestas) qui in Elia residebat, [illegible] plicatus in Elisæum pertransiit, ut ill[illegible] Paradisum raptor, alius Elias maneret [illegible] in Filiorum Prophetarum consilio pr[illegible] deret. Et in Novo Testamento posse[illegible] Ioanne Baptista rediit idem Spiritus. enim Dominus, Αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, *Ipse (Ioannes) est Elias [illegible] futurus venire.* Diffunditur ad alios etiã [illegible] Sanctos hæc Dei misericordia, unde de Benedicto canimus in Antiphona: *Vir [illegible] Benedictus, omnium Iustorum Spiritu ple[illegible]* fuit. Et in Hymno,

Quicumque in Senioribus in Deserto erat alter Moyses.

Elisæus erat alter Elias.

Matth. 11. 14. Et in Novo Testamento alter etiam Elias fuit, Ioannes Baptista.

In S. Benedicto fuerunt Abraham, Isaac, & Moyses [illegible].

Ipse virtutum cumulis onustus,
Celsior nostri Patriarcha Cœtus,
Isaac, Moysen, Abraham, sub uno
Pectore clausit.

[illegible]

Hinc audentiores facti Theologi, verba, quæ de Deo dicta, adtribuerunt hominibus, in quibus Dei virtus residebat per gratiam, unde illa Ioannis verba, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil,* in Panegyricis

Ioann. 1. 3.

multis reperio: quoniam si collaudare auditores volunt aliquem, qui vel in sago gubernavit exercitum, vel in toga Senatum, exclamant, *Omnia per ipsum facta sunt,* & etiam, *Sine ipso factum est nihil.* Nec ideò blasphemiæ incriminantur, nam, quæ de Verbo Æterno sensu opportuno dicta, modo congruo accipiuntur, cùm hominibus accommodantur.

Et, ne quis incuset, quos excuso, ipsamet Ecclesia in Missa & Officio Canonico, Deiparæ accenset, quæ de Sapientia Æterna dicta. Porrò Æterna Dei Sapientia (Infinitum Dei Verbum) Eccl. 24. 4. 14. sic inquit, *Ab initio & ante sæcula creata sum* (*) &c. Et eadem formalia verba (si formalia vocari poterunt, quæ sensũ mutant) quasi ob ore Virginis purissimæ procedere, quotidie audimus. Et, quæ Salomon de Sponsa cecinit, passim de eadem Regina Angelorum dicuntur.

Ubi nos nihil dicimus, Græci, ut vides, οὐδὲ ἕν habent, hoc est, nec unum, Hispanicè ninguna cosa, nec unam rem.

(*) Verbum creare à Philosophis & Theologis usurpatum est significare rem producere ex nihilo. At in hoc illud sensu nec ab Oratoribus, nec à Poëtis accipitur: nec est locus in sacra Pagina, in quo certo hãc significationẽ obtineat. Nam illud, *In principio creavit Deus Cœlum & Terram,* nil evincit, quoniam Patres antiqui asserũt creasse Mundũ Deum ex materia informi. Ergo hæc fuit ex nihilo, & Mundus ex ipsa.

Et hæc volui præmittere, ut verba Pauli in ejusdem Epistola, & in exhortatione, quam facit Pontifex in Subdiaconi consecratione perspiciamus, conferamus & cõsideremus. Scribit ad Romanos (14. 23.) Apostolus, *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide: omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Et ad hunc locum convertens Episcopus oculos, admonet Ordinandos his verbis. *Estote ergo tales, qui sacrificiis Divinis, & Ecclesiæ Dei, hoc est, Corpori Christi, dignè servire valeatis, in Vera & Catholica Fide fundati; quoniam, ut ait Apostolus, Omne, quod non est ex Fide, peccatum est, schismaticum est, & extra unitatem Ecclesiæ est.*

Considerat Dormitantius hæc verba, & ait, malè illa produci & citari ab Episcopo, non enim Fidei nomine Paulus Orthodoxam intelligit, sed rationis dictamen, quod Iuris-consulti *bonam fidem* appellant. Non agit Paulus de Articulis, quos debebant sui Discipuli credere, sed de cibis quos licitè poterant edere, unde ait: *Qui discernit* (percipit cibum esse interdictum) *si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide* (quia non procedit sincerè, & bona fide, secundum dictamen suæ conscientiæ) *omne enim, quod non est ex fide* (secundum conscientiæ dictamen) *peccatum est.* Ergo contra mentem Apostoli hic ab Episcopo verba producuntur Apostoli.

Nomen Fides sumitur æquivocè.

Fides Theologica.

Bona fides, & mala fides.

Respondeo tamen primò, verba illa materialis, Omne quod non est ex Fide, peccatum est, esse Apostoli, ut patet.

Respondeo secundò, nomen Fides esse æquivocum, & significare Virtutem supernaturalem Theologicam, qua credimus

(*) Est-ne hæreticus, qui dubitat de veritate Fidei? Negat Coronius *in verb. summ. Hæresis num.* 2. dicens. [Dubius in Fide non est hæreticus positivè, sed solum privativè, quatenus caret assensu Fidei: Et ita intelligi debet authoritas Stephani Papæ *in cap.* 1. *de Hæretic.* ut satis probabiliter & tutò explicant Puteanus in 2. 2. qu. 11. art. 2. dub. 3. & alii.] At tu Pabro de Bastam. Ordinis . . . 25. qu. 5 . . . cap. 4. nu 112. dic æquè impingere in certitudinem Divinæ Fidei has duas Propositiones; *Deum esse trinum falsum est*, & *Deum esse trinum dubium est*. Vnde cum illa prior sit hæretica, hæc posterior excusari non poterit.

mus necessaria ad salutem; & significare rationis dictamen, nam bona fide procedere ille dicitur, qui rationis suæ dictamen sequitur; & ille mala fide, qui contra dictamen operatur.

Respondeo tertiò, verba illa Apostoli in utroque sensu esse vera, nam & peccat, qui (*) decredit, quæ Ecclesia ut credenda proponit; & peccat, qui aliter operatur quàm ratio & dictamen præscribunt. Et, ideò in posteriori sensu *in tr. de præcept. & dispens. cap.* 14. *num.* 40. à Mellifluo Bernardo, & ab aliis passim in altero sensu adlegantur.

Ergo poterunt in utroque citari: nam, si ea in significatione illa sumit Pontifex, in qua loquutus est Apostolus primarium in eis sensum expressit; si in altera significatione ea sumit, exprimit secundarium, quem *Accommodatitium* Theologi, ut sub initium dicebamus, appellant.

De Consecratione Diaconi. *An vocem* LEVI *bene Pontifex interpretetur?*

An LEVI *additus, seu adsumptus sit?*

AVdis Pontificem dicentem, *Ecclesiã Dei, veluti tabernaculum, portare & munire debetis, ornatu sancto, prædicatu Divino, exemplo perfecto.* LEVI *quippe interpretatur* additus *sive* assumptus. *Et vos Filii dilectissimi, qui ab hereditate paterna nomen accipitis, estote assumpti à carnalibus desideriis, ut dignè* addamini *ad numerum Ecclesiastici gradus.* &c. Et quia Linguæ Hebraicæ delectaris notitiis interrogas, *An nomen* LEVI *à Pontifice bene exponatur?* Et ratio dubitandi est, quia in Expositorum libris interpretationes dissonaneæ leguntur.

Impressus est Leusdeni liber Vltrajecti anno 1663.

Iohannes Leusden in Onomastico Sacro, sic definit. [LEVI. λευΐ. לוי. *Copulatus*. Tertius Filius Iacob ex Lia Gen. 29. 34. Sic vocabatur & Matthæus Apostolus Matth. 9. 9. Luc. 5. 27. Pater Matthat Luc. 3. 24. LEVITA, *Copulatus*, Iudic. 17. 9. LEVITES λευΐτης *idem* sing. num. Act. 4. 36. inde plur. num. LEVITAE Levitic. 25. 32.]

Prodiit hic Liber Francofurti ad Mœnum an. 1616.

Georgius Cruciger in Cardinalium Linguarum Harmonia, asserit להה, cujus cognatum & synonymum est לאה, significare *lassum esse*; & inde venire λήγω, *cesso* & λέχος *Lectus*. Addit לו *utinam*. Vnde λάω & λῶ *volo & cupio* & Latinorum *Lmo*, quod ut constat ex Plauto, est *ex amore conjungo*. Et potuisset ex utroque capite nomen LEVI deducere; Ecclesiastici enim affecti rerum terrestrium tædio, jam fatigari & lassi, & cælestium amore Diaconis (hoc est, Ministris, qui serviunt Ecclesiæ) adjunguntur. Subjungit autem posteà. [לוה *mutuari* & *mutuò accipere.*] Erit igitur LEVI, *mutuò acceptus*. Pergit ulterius & notat voces, quas ab hac Radice Idiomata Cardinalia deducunt: Hebræum enim hinc habet לוי LEVI, proprium nomen filii Iacobi, quod ei impositum est à matre Lea, quia maritum mutuò & commodatò acceperat. (*) Græc. λάω & λαύω (ἀπολαύω) *fruor, utendum accipio, commodum capio*. Latin. *Levo (relevo)* quia, qui fratri commodat, relevat ipsum.]

(*) Non repulsus polygamus vocabat uxorem, quam volebat, sed penes has erat arbitrium, ut quicum ille dormire deberet, determinaret.

Hæc encyclopædia dividitur in quatuor tomos, & fuit impressa Lugduni an. 1649.

Iohannes Henricus Alstedius Encyclopædiæ *tom.* 1. *lib.* 5. [לו VTINAM. Hinc λάω *fruor*. לוה *Mutuari, copulare*. Hinc LEVI, *copulatus*.]

In Tabula, quæ plerumque Sacris Bibliis adjungitur, inscribiturque *Hebraicorum, Chaldæorum, & Græcorum interpretatio*, LEVI dicitur significare *copulatum*.

Stat igitur in Diaconi Consecratione nomen LEVI Pontificem bene interpretari.

An Prædestinati necessariò salventur?

Prædestinationis & Humanæ Libertatis concordia.

NEC Dei Præscientiæ nec Prædestinatio ullam humanis actibus necessitatem imponit. Et Prædestinatorum Hæresis, quæ in Lutheranam & Calvinianam exonerat, ubi Homines libero arbitrio spoliat, absolutè delirat. Est certissima & infallibilis Prædestinatorum Beatitudo: at neque in Deo, neque in creatura ullam ponit necessitatem. Prædestinatus damnari quidem poterit, sed non damnabitur; sicut etiam præscitus, qui revera, si velit, salvari poterit, sed quia non volet, nõ salvabitur. Interim, quia in Subdiaconi Consecratione Pontifex Deum implorat his verbis. *Oremus Deum ac Dominum nostrum, Fratres charissimi, ut super hos servos suos, quos ad Subdiaconatus officium vocare dignatus est, infundat bene ✝ dictionem suam & gratiam, ut in conspectu ejus fideliter servientes prædestinata Sanctis præmia consequantur.* &c. Et quia in Quadragesima dicimus *Deus, cui soli cognitus est numerus Electorum in superna felicitate locandus, tribue quæsumus, ut intercedentibus omnibus Sanctis tuis, Vniversorum, quos in oratione commendandos suscepimus, & omnium Fidelium nomina, Beatæ Prædestinationis Liber adscripta retineat*; occasionem præbuit aliquibus, ut interrogarent, Quomodo certa & infallibilis illorum esse salus potuit, qui nisi viventium orationibus adjuvarentur, expungerentur ex Prædestinatorum Catalogo?

N. B. Siquidem de Oratione, & Prædestinatione hic disseritur, quæritur opportunè, *An Oratio Prædestinationis causa sit; an verò Prædestinatio Orationis?* & loquendo in particulari: *An ideò Cœlum S. Paulus consequutus sit, quia pro illo oravit S. Stephanus, an verò pro S. Paulo oravit S. Stephanus, quia S. Paulus erat prædestinatus?*

Hæc Quæstio est similis illi quæ movetur *De vitæ termino*; de qua Beverovicius Viros quos Europa celebrabat consuluit, & eorum eruditas epistolas tribus volumi-

minibus complexus est. Interrogas, An vitæ terminus fatalis, an mobilis sit? illum quæ nec fatalem, nec mobilem, sed certum & infallibilem esse respondemus: hoc enim sensu loquutus est Iob, cum dixit: *Breves dies hominis sunt. Numerus mensium ejus apud te est. Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt*; tametsi enim termini sint, ad quos etsi velit homo pervenire non possit (nemo enim hoc ævo ad ætatis ducentesimum annum perveniet) sunt alii aut contingentes, aut ab humana libertate pendentes termini, in quibus nulla mobilitas, & nulla reperiatur necessitas, & tamen summa sit infallibilitas.

Ordinem Inscriptionis ab ordine exsequutionis distinguendo respondeo. Quoniam in Intercessionis ordine Sancti Stephani orationem infert S. Pauli Prædicatio; at verò ordine Executionis Oratio S. Stephani prior fuit, & Divo Paulo Cælestem Gloriam imploravit.

De Stola, quæ Diacono imponitur. *An esse debeat candida.*

Stola, qua præmitur Diacono, aut sit alius coloris ipsa sit, à Castitatis candore, quem significat, Candida nominatur.

INterfuisti in Ecclesia, cum Episcopus generales Ordines celebrabat. Sedebat ille ornatus mitra, & cuilibet ordinando, ante se genuflexo, Stolam imponebat super sinistrum humerum, dicens, *Accipe Stolam candidam † de manu Dei, adimple ministerium tuum; potens est enim Deus ut augeat tibi gratiam suam*; Et quia acce[illegible] ex illis Stolis erant rubræ, aliæ viol[illegible] aut virides; albæ paucæ, vel null[illegible] rogas, *An error sit admissus in illa[illegible] ribus?* nescis enim, cur candidæ [illegible] fuerunt, quæ talis coloris non erant [illegible] Respondeo, Stolam illam, non [illegible] re, quem habet (sæpe enim est aliu[illegible] tis) sed à Castitatis candore, quem [illegible] cat, candidam denominari: dicebat [illegible] Pontifex, *Estote nitidi, mundi* [illegible] *deriis, à terrenis concupiscentiis carnalibus, quæ militant adversus Animam. Estote* [illegible] *ri, & casti. &c.* Et statim: *Cogitate B*[illegible] *Stephanū, meritò præcipuæ Castitatis* [illegible] *dem ad Officium istud electum. &c. E*[illegible] *moribus eorum præcepta sua fulgeant* [illegible] *Castitatis exemplo, imitationem san*[illegible] *plebs adquirat. &c.*

De Presbyteri Consecratione. *Nova* [illegible] *Dubia excitantur, & explicantur.*

Verba Monitionis pronuntiantur.

PVlchra sunt illa Episcopi verba, quæ in initio pronunciat, videlicet: *Quoniam, Fratres Charissimi, Rectori navis, & navigio deferendis eadem est, vel securitatis ratio, vel communis timor, par eorum debet esse sententia, quorum causa communis existit. Neque enim fuit frustra à Patribus institutum,* (*) *ut de electione illorum, qui ad regimen Altaris adhibendi sunt, consulatur etiam Populus; quia de vita & conversatione præsentandi, quod nonnunquam ignoratur à pluribus, scitur à paucis; & necesse est, ut facilius ei quis obedientiam exhibeat Ordinato, cui assensum præbuerit Ordinando.* Hæc verba, quibus rationem dat Episcopus, cur instituat examen, & de moribus Ordinandorum inquirat, non ponuntur, sed tamen subintelligi debent ante Diaconorum Consecrationem; utrobique enim (ibi, & hic) dicitur adsistenti Populo, *Siquis igitur habet aliquid contra illos, pro Deo, & propter Deum, cum fiducia exeat, & dicat: verumtamen memor sit conditionis suæ.* Et tu attentè relegens & considerans hæc Pontificis verba, interrogas Primò, *An Antistes bene cum Navarcho componatur?* Secundò, *An hæc Pontificis Consecrantis verba morale contineant præceptum; & omnes debeant eis obedire? An Auditores accusare, an verò denunciare teneantur?* Quartò, *An deferre ad Superiorem debeant, quod scitur à paucis?* Quintò, *An denunciare aliorum culpas possit, qui non est inculpabilis vitæ?*

(*) Nota illud *consulatur etiam Populus*, ut scias, in Præsbyterorū electione nunquā vocem decisivam habuisse sæculares, sed tantū consultivam, aut veriùs exclusivā; monentur enim, ut indignos, quos noverint, denunciatione interposita ab Electione excludant.

Ad Primum respondeo plurimos hanc similitudinem Rectoris, & rectorum commune periculum usurpasse, & dilucidasse. Dion Chrysostomus *Orat. 74. de lege.* [*Quemadmodum inter navigantes, qui faces turrium* (*) *observant, hi maximè salvi evadunt, portusque inveniunt: ita, qui secundum leges vivunt, tutissimè per vitam transeunt, commodamque sedem nanciscuntur. &c.*] Et S. Benedictus in *Regula cap. 2.* [Sciatque (Abbas) quam difficilem & arduam rem suscepit, regere Animas, & multorum servire moribus, &c. Sciatque, quia suscepit animas regendas, & præparet se ad rationem reddendam. Et quantum sub cura sua Fratrum se habere scierit numerum agnoscat pro certo, quia in die Iudicii ipsarum omniū Animarum redditurus est Domino rationem, sine dubio addita & Animæ suæ. &c.]

An Navarcho (Antistiti) sit commune periculum?

(*) Multæ voces in Lingua Græca & Latina deficiunt, quæ in Hispanica habentur: nobis enim Fax turris, el Farol appellatur.

Ad Secundum respondeo, præceptum esse morale & legitimum & in materia summè necessaria ad suæ Divinæ Majestatis servitium, & obligare ad peccatum mortale. At, quia fiunt tribus diebus solennibus publicæ admonitiones, & potuerunt, qui contradicere volebant, tempestivè denunciare, quæ scirent; siqui exspectaverint, & tunc in ipso Ordinationis actu voluerint aliquem confundere, debebunt necessariò puniri.

An denunciatio in ipsomet Ordinationis actu possit fieri?

Hæc doctrina etiam in matrimonio locum habet; ideò enim tempestivè monetur tribus vicibus populus, ut qui sciat aliquod adesse impedimentum, admoneat parochum, ne contrahi matrimoniali adsistat.

De denunciationibus, quæ ante matrimonium debent fieri.

sistat. Quam ob rem, si quis in ipsa Ecclesia, coram plebe, matrimonii celebrationi obsistat (quod aliquando factum) audiendus, & puniendus est.

Quinam possint & debeant denunciare.

Ad Tertium dico, hujus Monitorii virtute neminem cogi ad accusandum, sed satis facere abundè, qui denunciet.

Ad Quartum respōdendo etiam Tertiū dilucidabit P. Mendus, qui *in Epitome. verb. Accusator. num. 1.* sic scribit. [Accusator tenetur delictum probare, secus Denunciator. Qui sciens delictum vergens in Reipublicæ detrimentum, non accusat, aut saltem non denunciat delinquentem (*) graviter peccat. Etiam peccat, qui falsò accusat. Et qui, quamvis verè tamen ex affectu (a) odii, aut vindictæ. Et, qui non denunciat delinquentem post edicta Prælatorum id præcipientia, nisi ille sit pater, mater, filius, conjux; quamvis etiam denunciandi sint de delicto hæresis. (b) Hos tamen de blasphemia hæreticali non tenere denunciare (c) affirmant aliqui. Probabile certò est (d) si unicus solùm sit conscius delictorum aliorum præter hæresim ad tribunal Fidei spectantium, eum non teneri ad denunciandum.]

(*) D. Thomas & communis sententia apud Mendum de Bulla Cruciatæ disp. 34. n. 116.

a) Sed tunc non peccabit in Denunciationis substantia, sed in modo.

b) Mendus loc. cit. n. 117.

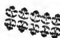
c) Mendus loc. cit. Villalobos, Lessius, & alii.

d) Suarez, Bonacina, Machadus.

Ad Quintum dico, inculpabilem vitam nec ad accusationem, nec ad denunciationem absolutè requiri; sed illam clausulam, *Verùmtamen memor sit conditionis suæ*, æquivalere huic, *Verùmtamen, quod sibi nō vult, alteri ne fecerit.* Ergo nō debet denunciari, quando non est necessaria denunciatio: puta, si reus jam mores suos correxerit, aut illos sit, si corrigatur fraternè, correcturus. P. Mendus *in Epitom. loc. cit. num. 6. & 7.* [Si peccatum est publicum potest absque correctione fraterna Superiori denunciari; si fiat ob ejus emendationem, nec detur tunc fama, cui consulatur. Idem est, si delictum vergat in damnum publicum, aut etiam privatum, & non speretur emendandum delinquentē, aut dubia sit emendatio, nam damnum certum prævalet. Delicta secreta nequit quis denunciare nisi præcedente correctione fraterna. &c. Si sub præcepto aut censura jubeatur delinquentem denunciari, tenetur quis eos denunciare, quos licitè posset adhuc eo præcepto non urgente, ut si crimen sit publicum, aut semiplenè probatum per sufficientia indicia aut rumorem. &c.] Ita ille & Medinam *Cod. de restit. q. 12.* Navarrum, Sylvestrum, Cordubam, Sotum, Navarram & alios adlegat.

De Correctione fraterna.

An debeat ante denunciationem præmitti?

De Sacrificii applicatione. *An non solum Missæ, sed & Epistola, & Evangelia pro vivis & defunctis legantur?*

Dubium resolvit Pontifex, Subdiaconis enim tradit Epistolale, dicens, *Accipite librum Epistolarum; & habete potestatem legendi eas in Ecclesia Sancta Dei, tam pro vivis, quàm pro defunctis.* Et postea Diaconis Evangeliale tradens, dicit. *Accipite potestatem, legendi Evangelium Dei, tam pro vivis, quàm pro defunctis.* Et denique in Consecratione Sacerdotum, ut possint meliùs instrumenta, quæ tanguntur, contingere, non jam pluribus simul, sed successivè singulis, tradit calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia, dicitque. *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missasque celebrare, tam pro vivis, quàm pro defunctis.* Ergo sicut Missæ à Sacerdotibus, sic Evangelia à Diaconis, & Epistolæ ab Hypodiaconis tam pro vivis, quàm pro defunctis in Ecclesia leguntur.

Sicut Missale à Missa, sic Evangeliale ab Evangelio, & Epistolale ab Epistola debebit dici.

Quæstionis Resolutio.

De ipsa Panis & Vini conversione.

Est tam mirabilis & supernaturalis hæc Conversio; ut, quia nulla similis reperitur in Physica, nec à Platone, nec ab Aristotele, nec ab aliis Antiquis Philosophis habeamus nomen, quo eam indigitemus. *Sess. XIII. cap. 4.* Tridentinum. *Quoniam autem Christus Redemptor noster, corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, propriè esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo Sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri; & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus, quæ conversio convenienter & propriè à Sancta Catholica Ecclesia* Transsubstantatio *est appellata.*

Quomodo sit nominanda?

Non habet aliā similem in rerū natura.

Nesciverunt illam Veteres Nomenclatores.

Petis, *An hæc ipsa Conversio vocari possit* Transformatio? Respondeo ad Transformationem unius formæ generationem & alterius corruptionem manente materia requiri. Quam ob rem, cùm in Eucharistia post consecrationem panis & vini materiæ non remaneant, illa conversio, si rigorosè loqui volimus, non potest *Transformatio* vocari. Vide *Theologiam Fundamentalem. tom. 3. Fundam. 67. art. 12. §. sed neque. num. 3561. pag. 252. b.*

An dici possit Transformatio?

Sed objicies. Ipsemet Pontifex in Sacerdotum consecratione panem & vinum in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu-Christi transformari asseverat. Ergo admitti & dici potest, Conversionem Eucharisti-

Objectio ex verbis Pontificalis desumpta.

sisticam esse Transformationem. Et Antecedens probas verba ipsa Pontificalis adducendo. *Deus justificationum omnium Author*, ait Pontifex, &c. *super hos famulos tuos, quos ad Presbyterii honorem dedicamus, munus tuæ benedictionis infunde, ut* &c. *panem & vinum in corpus & sanguinem Filii tui immaculata benedictione trāsforment.* &c. Ergo illa Conversio est Transformatio.

Benedictionis immaculatæ nomine intelligit Consecrationem.

Respondeo verbum *transformare* strictè & laxè sumi posse: strictèque sumptum conversionem Aristotelicam significare; laxè, illam, quam circumstantiæ postulare videntur. Ergo in ore Pontificis, non Philosophi Ethnici, sed Theologi Christiani, verbum *transformare* per circumstantias rei, de qua agitur; & personæ, quæ loquitur, restrictum, transsubstantiationem, & non aliam conversionem poterit significare.

Disparitas ... ista ...

Unde Restrictio desumatur?

De Episcopo. *An utrumque Testamentum scire debeat? An mentiatur, si nesciat cùm respondet se scire?*

MUltæ fiunt piè & devotè cæremoniæ, quando consecratur Episcopus. Non vacat singulas dilucidare, il las enim considerabo & explicabo [illegible] quarum intelligentiam aliqua Re[illegible] requiritur.

An mentiantur Episcopi, qui in Consecratione sua respondet, se utrumque Testamentum scire?

[In ordinatione interrogatur [illegible] pus (inquit P. Mendus) An sciat [illegible] & Vetus Testamentum. Atque ut [illegible] firmet, sufficit, si sciat ea, sine quibus [illegible] quit sufficienter munus suum exer[illegible] Ita ille *in Opinionum certò probabilium Epitome. verb. Episcopus. num.* 56. R[illegible] tumque, Angelum, & alios adlegat [illegible] ratio est, quia Interrogatio eò dirigi[illegible] sciatur, An sit sufficienter doctus, ut m[illegible] Episcopale ritè exerceat? Ergo agitu[illegible] Interrogatione de illis in utroque Te[illegible] Testamento doctrinis, sine quarum no[illegible] non poterit novus Episcopus suo offi[illegible] & dignitati satisfacere. Ergo per fine[illegible] ob quem illa fit, Interrogatio, ipsa re[illegible] gitur. Et, si Episcopus, qui sufficienter [illegible] tus ad exercendum munus est, [illegible] scis Testamentum, respondeat, non men[illegible] tur quia sicut Interrogatio per finem [illegible] hæc Responsio per Interrogationem [illegible] stringitur: & æquivalet huic, Quantum [illegible] ta, qua mihi ut satisfaciam muneri Epi[illegible] pali, necessaria censentur, utrumque Te[illegible] mentum scio.

Interrogatio per Finem, & Responsio per Interrogationem restringitur.

De Episcopi Consecratione.

IN Episcopi consecratione, inquiunt Crites, [illegible] passim Doctores, materiam esse manuum impositionem, & formam illa verba, *Accipe Spiritum sanctum*, &c. Nomina autem *Spiritus-sancti pro donis ejus sumitur*, & illa sunt multa & valde varia, ut 1. *Corinth.* 12. Sanctus Paulus scribit. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus est, & divisiones ministrationum sunt, unus verò dominus; & divisiones operationum sunt, unus verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, &c. alii autem sermo scientiæ, &c. alii autem Fides &c. alii dona Sanitatum, &c. alii operationes virtutum, &c. alii prophetia, alii discretiones spirituum, alii genera linguarum, alii autem interpretatio sermonum*, &c. Ergo in tanta donorum & gratiarum multitudine erunt valde indiscriminata illa verba, *Accipe Spiritum Sanctum*; sed nihilominus in Episcopi consecratione nomen Spiritus sancti per circumstantias adjacentes restrictum, significat Episcopalem potestatem, ita ut idem sit dicere, *Accipe Spiritum Sanctum*, ac dicere, *Accipe potestatem exercendi munus Episcopale*, & restrictius & clarius, *Accipe potestatem chrisma & oleum sanctum conficiendi; altaria, vasa, & vestes sacras benedicendi: virgines consecrandi*, &c. nec non *ordinandi confirmandi, offerendi, & baptizandi*. Illud prius colligitur ex *cap. referente, de celebr. Missar. cap. pervenit. dist.* 95. *capite Chorepiscopi, dist.* 17. &c. hoc posterius ex Concil. *Tridentin. sess.* 23. *de Ordin. cap.* 4. & ex *cap.* 1. *dist.* 25.

Spiritus sanctus pro donis ejus usurpatur. Hæc multa & valde varia sunt.

Quæ & quotuplex potestas Episcopo in ejus consecratione confertur?

De Ecclesia Græca. *An, & quomodo differat à Latina?*

NOn sunt duæ diversæ, sed unica & simplex Ecclesia: nec Dominus noster Iesus Christus alias materias & formas Sacramentorum pro Græcis & alias pro Latinis constituit. Ita Ego in *Theol. Fundam. num.* 3634. Leandro *part.* 2. *tract.* 6. *disp.* 5. *quæst.* 4. *pag.* 15. & aliis doctissimis viris subscribens.

Ecclesia Græca & Latina unica est.

Hanc eamdem doctrinam supposuerat idem Leander *part.* 1. *tract.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 12. *pag.* 3. & ex illa hoc dignum scitu corollarium deducit. [Unde (inquit) & Ecclesia Græca valide ordinaret Presbyteros per traditionem panis & vini, & validè consecraret in pane azymo, in quo consecrat Latina, & validè baptizaret sub ea forma (a) qua Latina: Et contra Ecclesia Latina validè ordinaret Presbyteros per manuum impositionem. &c. Sic Ochagavia *quæst.* 4. *num.* 3. Vasquez *disp.* 129. *c.* 5. *num.* 49. Gaspar Hurtado *disp.* 1. *diff.* 13.

Sacramentorum forma in ipsis quoad substantiam non differunt.

Illicitè quidem sed validè ritu Latinus Græco, & Latino Græcus Sacramenta conficeret & administraret.

S &

& apud eos omnes Theologi.] *Ergo*, si hæc est omnium, ut inquit Theologorum sententia, cùm etiam apud Latinos super Presbyteri Ordinandi caput ambas manus iterum, iterumque imponat Pontifex, multi cessant scrupuli, quæ ex aliis cæremoniis quas addit Ecclesia Latina, exoriebantur.

De Consecratione Sacerdotis. Quid manuum impositio significet?

Sanè in Consecratione Sacerdotis, ut paulò antè diximus, in Ecclesia Græca nec panis nec uinum porrigitur, sed manus imponuntur, quod ultimum etiam fit in Ecclesia latina. Et verba Episcopi Græci sunt. *Divina Gratia quæ semper infirma sanat; & quæ desunt, supplet, creat, seu promovet N. Venerabilem Diaconum, in Presbyterum*. Ergo illa manuum impositio per hæc verba restricta significat *Accipe potestatem Sacerdotalem*, hoc est, ut habet Pontificale Latinorum, *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missasque celebrare tam pro vivis, quàm pro defunctis*. &c. nec non etiam *Accipe spiritum-sanctũ (potestatem remittendi peccata) quorum remiseris peccata, remittuntur eis*, &c. Et ad illam primam clariùs significandam traditur calix cum vino, & patena cum pane in Ecclesia Latina.

In Ordinatione Diaconi unatantùm manus imponitur, non ambæ manus.

In Consecratione Diaconi Episcopus Græcus sicut in consecratione Sacerdotis imponit manum dexteram (non ambas manus) & hoc sicut in Ecclesia Latina; at hæc manuum impositio per verba illa *Accipe potestatem*, &c. ad unam significationem, & per verba hæc, *Accipe spiritum sanctum*, &c. ad alteram significationem restringitur.

Quid hæc cæremonia significet?

Græcus Episcopus, quando Diacono ordinando manum imponit ait. *Divina Gratia, quæ semper infirma curat, & imperfecta perficit, creat & promovet Reverendum Hypodiaconum N. in Diaconum*. Et tunc impositio manus per hæc verba restricta significat, *Accipe potestatem Diaconalem*: hoc est, *rite exercendi munus Diaconi*. Et clariùs, *Accipe potestatem ministrandi Sacerdoti, & dispensandi Eucharistiam, in necessitate*, &c. nec non legendi *Evangelium*, &c. Et, ut hæc ipsa authoritas clariùs cognoscatur, eidem libet Evangeliorum traditur in Ecclesia Latina.

De Baptismi forma apud Græcos.

a] Supponit cum multis Leander in Baptismatis forma Latinos à Græcis differre, & ubi nos dicimus *Ego te Baptizo* &c. illos dicere, *Baptizetur servus Christi*. &c. Verùm enim verò, qui oculatiùs rem inspexerunt, hanc differentiam non inveniunt, *Baptizatur* enim Græci, non autem *Baptizetur* dicunt, ut in *Ebraolegia Fundam. tom. 3. num. 3044. pag. 71. b.* manifestè persuadeo. Tertia persona in dialecto Politica ponitur pro secunda: & Oratio activa conversa in Passivam priorem significationem semper retinet.

SECTIO VI.

De Sacramento Eucharistiæ.

An Sacerdotis, an Christi nomine verba Consecrationis dicantur?

Verba, quibus fit consecratio, secundum se considerata sunt æquivoca: nam illa verba, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est calix sanguinis mei*, aut de Sacerdote aut de Christo possent intelligi, Ita ut sint corpus & sanguis, vel Sacerdotis Missam celebrantis, vel Christi. Ergo, ut *corpus meum*, & *sanguis meus* intelligantur de Christo, & non de Sacerdote, qui Missam legit, indigent, restrictione: & hoc certum & indubitatum est. Sed unde sumetur Restrictio?

An debeant necessario restringi?

Scotus *dist. 8. quæst. 2.* Angelus *verb. Eucharistia 1. numer. 24.* existimant illa verba à præcedentibus restringi; & ideò asserunt ex prioribus illa esse necessaria, quæ sufficiant ostendere Sacerdotem non suo, sed Christi nomine verba Consecrationis pronunciare. Attende. Non dicit Scotus verba illa præcedentia esse partem formæ consecrativæ, sed esse conditionem, sine qua non haberent debitam significationem verba Consecrationis: & per consequens non possent consecrare. Et hanc ob rem ab illis verbis *Qui pridie*, vel saltem ab illis *Accipite*, omnia putant ad consecrationem necessariò requiri.

De opinione Scoti.

Hæc Scoti sententia communiter reprobatur: esse enim improbabilem asserit Suarius *disp. 59. sect. 1.* consonat Leander *tract. 5. de Eucharist. disp. 9. quæst. 2. pag. 142. b.* nam oppositam, cui adhæret, dicit esse certissimam.

An sit improbabilis?

Eamdem Scoti sententiam esse hæreticam inquit Ochagavia *quæst. 31.* Et ego præscindendo à censuris) multa enim requiruntur, ut una doctrina sit hæretica, quæ non poterit probare Ochagavia in sententia Scoti reperiri) duo dicam: alterum, Scotum (erat enim subtili ingenio præditus) percepisse restringi debere verba consecrationis, ut dicantur, non nomine Sacerdotis, sed Christi: alterum erravisse putando à solis præcedentibus verbis restringi.

An hæretica?

An dentur, & quænam aliæ sint Restrictiones totales? In consecrationis verbis tres Restrictiones reperiuntur: prima à verbis præcedentibus, secunda à vestibus, & tertia à persona dignitate dejuncta.

Consultò *à solis* dixi quia in hoc casu dantur multæ Restrictiones totales, quarum quæcumque sufficit. PRIMÒ enim illa verba præcedentia nempe, *Qui pridie*, &c. formam Consecrationis restringunt. SECVNDÒ, restringunt etiam vestes Sacerdotales, quibus qui Missam legit, non tanquam Titius, sed tanquam Minister Christi induitur. TERTIÒ restringit Sacerdotium, & Sacerdotalis character, vi cujus est Christi Minister ad cõsecrandum destinatus. Ergo, cùm non possit Sacerdotium deficere, hoc etiã causa

sa restrictiva primaria, quæ etsi præcedentia verba, & vestes Sacerdotales deficiant, sufficienter restringet Consecrationis verba, ut Christi, & non nomine Sacerdotis dicantur.

De particula enim. An substantialis sit?

Petis, *An particula enim, quæ in consecratione ponitur, sit de ejus necessitate & essentia.* Ante hujus Dubii resolutionem Leander *tract.7. disp.9. quæst.3. pag. 143. a.* sic inquit. [Affirmativam sententiam docuisse Scotum *in 4. dist.9.* & Angelum ait Moure *5. part. cap. 4. §. 6. num. 1. pag. mihi* 246. Sed malè profectò: quia nullus horum, nec alius id docuit.] *Sed bene professò*, inquam ego: doctrinæ enim consequentia postulat, ut eam habeant sententiam, quam Moure illis accensuit. Quod sic persuadeo. Sanè verba præcedentia docuerunt Scotus & Angelus: at non possunt illam restringere, si particula *enim* omittatur. Ergo ad mentem illorum erit necessariò dicenda. Probatur minor. Duæ positiones disparatæ, & quæ inter se connexionem non habent, non se possunt illustrare aut restringere. At priora verba *Qui pridie, &c.* formã consecrationis, Scoti & Angeli opinione, restringunt consecrationis [illegible] sunt cum illa connexa [illegible] habent profectò connexæ. Si sunt [illegible] lata, nec essent connexionem; & [illegible] rent. At illa conjunctio rationalis est formæ & verborum præcedentium connexio: ergo ad Scoti & Angeli [illegible] tem debet necessariò proferri. Ergo [illegible] re bene intellexit Scoti & Angeli sententiam, & bene illos citavit.

Ex opinione, quæ docet verba, quæ ante Consecrationem dicuntur, esse necessaria ad Consecrationis valorem sequitur illud enim, quod Consecrationem & verba præcedentia conjungit, esse necessariò exprimendum.

Inferuntur tamen contrarium ex contrario.

Nos autem, cùm paulò antè dixe[illegible] Restrictionem, quæ à verbis præced[illegible] bus sumitur, necessariam non esse, u[illegible] præcedentia consecrationis verba negavimus ad val[illegible] consecrationis verba requiri, consequente[illegible] cturi sumus, non esse necessarium [illegible] enim. Ita S. Thomas *quæst. 78. art. 3.* [illegible] quem omnes Doctores sequuntur [illegible] præ cæteris hanc difficultatem explican[illegible] ediderunt Bellarminus *de Euchar. lib. 4.* [illegible] 14. Dicastillus *disp. 3. dub. 5.* Henriquez [illegible] 8. c. 16. Lugo *disp. 11. sect. 3.* Suarez *disp.* [illegible] sect. 1. Bonacina *disp. 4. quæst. 3. punct.* [illegible] num. 3.

SECTIO VII.

De Sponsalibus.

Quid sint?

Sponsalia sunt nuptiarum futurarum promissio: & ideò nonnibil de illis dicemus, antequam de Matrimonio disseramus.

Interrogas. *An sola subarratio annuli sit sufficiens signum sponsalium, etiamsi nulla interveniant verba?*

An aliquid significet annulum dare?

Tradere annulum, si nihil addatur, nihil determinatè significat: nam aureus annulus ex mera liberalitate potest famulo vel amico donari. Cicero 5. Verr. *Sæpè enim nostri Imperatores superatis hostibus, optimè Republica gesta, Scribas suos annulis aureis in concione donarunt.* In Doctorali laurea promovendo Doctori annulum imponit Promotor. Nec ex natura rei inter personas differentis sexus donatio annuli sponsalia significat. Comœdiæ enim, quæ mores communes repræsentant, passim exhibent famulos à sui domini amasia, ancillas à suæ dominæ amasio donatas annulo. Tambien ay dueños las Calderon in sua, Simoni Felicis sui famulo Damas, scen. 1. sic ait:

Diversi mores donandi annulos.

Violancia son locuras tuyas,
Aunque por suyas me vendes,
Las que sta pessado de sirlas,
No me essa sortija, y vete.

An annulus, an verò annulus dicendus sit? Calepinus, Anulos pro digitorum ornamento à circuitu vocatus est, sive à rotunditate quasi annus. Ergo per duplex nn scribi debet.

Solebant Romani suis amicis dare annulos, in quorum Gemmis erat nomen vel imago donantis. Plautus Curc. scen. 2. act. 2. *Expressam in cera Rex annulo suam imaginem*, & in Pseud. scen. 1. act. 1. [In annulis Prisci gestabant imagines amicorum. Ovidius eleg. 6 lib. 1. *Trist.*] Moribundi olim, sicut per testamentum hodie constituebant hæredem & mos iste æquè à Principibus & Civibus observabatur. 1. *Machab.* 6. de Rege Antiocho. *Arbitratus est se mori, &c. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum: & dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut adduceret ad Antiochum filium suum, & nutriret eum, & regnaret. Et mortuus est.* &c. Et ad Civium mores respiciens in Curcul. *scen. 2. act. 5.* Plautus. *Pater moriens annulum mihi dedit, tanquam suo, ut æquum erat, filio.* Ministri etiam à Regibus & Imperatoribus per traditionem annuli olim instituebantur. De Cancellario summo (sic hodie dicitur) Iustinus libr. hist. *Trogus dicit patrem suum sub Cajo Cæsare militasse, epistolarumque, & legationum, simul & annuli curam habuisse.* Possem & alia adducere, si vellem hic diutiùs hærere. Ergo in tanta significationum varietate dicendum est, *donationem annuli præcisè sumptam, si nihil addatur, quod significationem restringat, nihil dicere determinatè.* Et hinc patet non esse audiendum Lublinum, qui *verb. Sponsalia, num. 5.* ex Daniele Venatorio sic ait [Sponsalia, non uno, sed variis modis contrahuntur, ut puta, re, verbis, literis. Re contrahuntur, per nudam subarrationem vel annuli missionem, &c.] At nuda annu-

Hæredem constituere per annulum.

Creabatur Cancellarius per annulum.

An traditio annuli sponsalia significet?

Quot modis contrahantur Sponsalia?

si missio non sufficit, nisi aliæ succurrant circumstantiæ, quæ illam restringant & determinent: Ergo.

Verba & operationes præter naturalem habere possunt significationem ad placitum.

Ego autem ad Quæstionem respondeo hominines, sicut verbis, sic etiam actionibus loqui: & sicut illa, sic etiam has naturaliter & ad placitum significare, & per mores patrios & consuetudinem restringi debere. Vnde addo Leandrum *tract.9. de Matrim.disp. 1.quæst.43.pag.211.* ex Becani *quæst.11.* & Sanchez *disp.12.* prudenter dixisse [*Si consuetudo loci sit, ut annuli traditio significet sponsalia, vel matrimonium, verè præsumitur talia* (in nostro casu significare) *juxta loci consuetudinem: si autem verba unius præcesserint, tunc immissio annuli & receptio* (quia per verba præcedentia restringitur) *operatur verbum expressum & consensum alterius. Vnde, si verbum Matrimonii præcessit,* ut ego te accipio in meam, *operatur Matrimonium: si verò sponsalium, sponsalia. Quia tacet consentit ipso facto dum annulum recipit.*] In quibus verbis uberioris eruditionis gratia hæc pauca adnoto.

An Leander certa incertis confundat?

Primò enim occurrit illud verbum *præsumitur* & possit alicui displicere: quia ubi est certitudo, nullum habet locum præsumptio; & ubi *imponere annulum*, ex patriæ more, est dicere, *accipio te in meam*, per annuli impositionem contrahi sponsalia certum est. Sed quæ certa sunt, non præsumuntur. Ergo Leander *præsumitur* dixit, cùm *cognoscitur* aut *scitur* deberet.

Tres sunt Præsumptionis species.

Ergo ante responsionem volo de Præsumptione aliquid dicere, ut scias, quid, & quotuplex sit? Alexander Scotus *in Vocabulario utriusque Iuris.* [Sunt tres species Præsumptionis. Vna est temeraria, quæ consurgit à malis hominibus; & ex causis pluribus, aliàs puerilibus, & suspicionibus levibus: & hæc repellitur, & reprobabilis est, *ut 2.quæst.1.cap.16.quæst.1. oves, de sent.excommunic. inquisitioni.* Alia est probabilis vel verisimilis, quæ consurgit ex multis causis & suspicionibus, & hæc admittitur ad informationem semiplenam, *ut de præsumpt. in multis capitulis & in cap. solitæ de rest.spol.* Vnde coadjuvat ad probationem, si sine alia coadminicula. *cap. à nobis, qui mat. accus. poss.* ubi Glossa admittitur, etiam ad purgationem indicendam. *cap. si quis, de Purg. cap.12. quæst.4. presbyter.* Tertia est violenta, quæ ad pronunciandum vel condemnandum sufficiens deputatur, *32. quæst.1. dixit dominus ff. de his, qui sui vel alien. Iur. sunt. leg. Filium, & cap. literis, de Præsumptione.*]

Temeraria,

Probabilis, & Prudens,

Certa, & Violenta.

Nescio cur *Violentam* eam dixerint Iurisconsulti, quam meliùs *Efficacem*, aut *Indubitatam*, vocavissent.

Modò Præsumptionis divisione, & explicatione præmissa, sic discurro. Tres significationes habet illud *præsumitur*, ut Alexander Scotus erudite nos docuit. Ergo debet restringi, ut ad sensum debitum reducatur. Sed unde sumetur Restrictio? A persona loquente, & à sequente Regula. *Quotiescumque aliqua Propositio, à Viro docto dicta aut scripta, plures patitur sensus, in quorum uno est vera, & in cæteris falsa; in illo, in quo est vera, usurpabitur à Viro Probo & pio; & qui in eo, in quo est falsa, usurpare eam voluerit, improbus & invidus est judicandus.* Ergo quia probi sumus, & caremus invidia, & Leander est Vir eximiè doctus, & omni laude dignus, debebus eum opportunè explicare. Ergo, ubi dixit *præsumitur*, egit de præsumptione violenta, quæ adhæret certitudini. Patet consequentia: quia in hoc sensu ejus verba sunt vera: & essent falsa, si ibi pro temeraria aut probabili sumeretur præsumptio.

Qualis, & [illegible]

Secundò, ubi dicit, *operatur verbum expressum alterius*, dixissem ego, *operatur, quantum operaretur verbum expressum alterius*: non enim annuli immissio & receptio operatur, ut alter verbis expressis consentiat, nam tacere supponitur: sed operatur, ut loquatur virtualiter, hoc est, ut ita se habeat, ac si realiter consensum verbis expressis præberet.

Quid sit loqui virtualiter?

Tertiò, illa etiam verba *Accipio te in meam* restringuntur: nam in illo pronomine possessivo *meam* Ellipsis committitur & substantivum desideratur. Sed quale subintelligendum est? A Restrictione præscindendo posset quis *amicam, dominam, ancillam*, vel aliquid simile subintelligere: verùm enim verò illud *meam* per præcedentia sponsalia, per chartam dotis, per præsentem solemnitatem & alias circumstantias restrictum, uxorem afficit, ut idem sit dicere *in meam*, ac dicere *in uxorem meam*.

Vox meam latissimè patet, & per circumstantias restringitur.

Quartò, illa verba, *Tacens consentit ipso facto*, non videretur admissurus, qui Iuris Regula XLIV. *Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.* Sed tu inter consensum expressum & implicitum, realem & virtualem distingue. Et dic illam XLIV. Iuris Regulam de externo reali & expresso quæ verbis fit, intelligi, at si agamus de implicito, tacito, & virtuali consensu, *Qui tacet, consentire videtur*, juxta Reg. XLIII. de cujus intelligentia fusè in Logica Morali disserui.

Simul tacet, & loquitur, qui tacet quidem realiter, & loquitur virtualiter.

SE-

SECTIO VIII.

De Matrimonii Sacramento.

AD formam illæ sufficiunt signa (sive verba, aut nutus) quibus exprimatur consensus; quæ quidem, etsi Grammaticè non videantur importare consensum, si in aliqua regione sunt admissa, ut illum significent. Et quidem varia illum significabant, & diversimulla autem à re magis distare videntur, quàm illa, quibus aliqui Populi utuntur, videlicet, *Ego te sepeliam*; & tamen eadem ipsa Civiliter & Moraliter sumpta, æquivalebunt his, *Ego te accipio in meam*.

Quidam sunt confessiones in Matrimonio Sacramento Conventid.

Ego hoc volo, Ego te sepeliâ, formam Matrimonii...

Ad hunc morem (inscius, ut existimo) alludit Mag. Tirsus de Molina (a) qui in Comœdia, quæ inscribitur, *Desde Toledo a Madrid*. fol. 143. a. sic scribit.

Ludov. *Vive Dios, que me dan pena* (b)
Estas burlas. *Que aya humor,*
Que guste de esto? Balthas. *El Señor*

Que guste de la Señora Elena.
(c)
Da el Si a la Señora Elena.
Phil. *De marido, y de mi dueño.*
Balth. *Y ella.* Elen. *El Alma con el Si.*
Balth. *Y Cassilda?* Cassild. *Ya le di,*
La mano. Balth. *Quiere Carreño*
Ser su Esposo? Carr. *Y enterralla.* (d)
Elen. *Testigos hay no los llamemos.* (e)
Balth. *Todos dizen Amen, amen*
Si no es D. Sancho que calla. (f)

Multa paucis verbis clauduntur, quæ multis explicari deberent. Interim, ne luce congrua careant, hæc Scholia subscribo.

Tirsus de Molina, quis sit?

a] R. P. Gabriel Tellez, Ordinis B. Mariæ de Mercede Religiosus; fuit quidem Concionator Egregius, & quia studiis aliquando benignioribus delectabatur, Carmina ingeniosa, quæ scripsit, sub ficto Tirsi de Molina nomine provulgavit.

b] Talia sunt hominum ingenia, utilla ipsa, quæ sunt Semphronio jubilo, sint Aurelio torturæ.

c] Illud nomen *el Señor*, si nihil additur, est valde generale, & dici de quocumq; potest: at *manu* & oculis ad Philippum conversis ita restringitur, ut significet Philippum & non alium.

Restringitur vox communis per manum.

Et hic nota illam phrasim *Dar el Si*; esse idem ac *prabere consensum*. Et hic iterum nota, non esse apud Latinos vocem, quæ Hispanicæ *Si* correspondeat: omnes enim quæ adducuntur à Criticis (videlicet, *Sic, ita, etiam, maximè, utique*, &c.) non purè affirmant, sed affirmationi modum, aut qualitatem addunt.

d] Verba illa, *Y enterralla*, Matrimonialem formam de qua sub initium, continere videntur.

e] Mutat accentum, ut voces *amen* & *llamen* consonent, nos autem *amen* semper solemus pronunciare.

De accentu vocis amen.

Hinc Quevedus *Amenes* adulatores dixit, quod semper ipsi *Amen* ad omnia, quæ dicuntur, respondeant. Sum imitatus D. Augustinus Coronctius, oleum perdere & operam qui Principibus ferunt (sub Ministrorû enim tyrannide patiuntur servitutem) & illos promoveri tantummodò (digni sint, aut indigni) qui Ministro adulantur; epist. 8. sic cecinit.

Qui sint Amenes in Republica?

Sen Guardo el Dugue estaba,
Y nadie le mirabat
Porque solo el Privado
Con sus Amenes era el venerado.

Veri sit, Principi, an Ministro serviendû?

Y sin hablar dexia
A todo presente el conte, que lo via,
El servir a los Reyes
Es ignorar de nuestra edad las leyes. &c.

f] Poematis antiqui versus est. Et quoniam lego in margine, *señalando a D. Luis*; affirmo, vocem illam *D. Sancho* per manus motum, à significatione antiqua exui, & ut significet Ludovicum restringi.

Redeamus ergo ad Matrimoniales Restrictiones, quæ quia sunt Conditiones postulant, ut de Consensu conditionato differamus.

Ejus essentiam nomen ipsum exponit; quoniam ille Consensus dicitur conditionatus, qui conditioni alicui innititur: & in Absolutum convertetur, cum primum purificetur (ponatur) & existat conditio. Nonnullas igitur conditionatas formulas consideremus.

Quid Consensus Conditionatus sit?

Petis primò. *Quid de hac formula contraho tecum, si cras Sol oriatur, dicendum sit?* scio diversas esse hominum apprehensiones, & aliter sentire nonnullos. *Interim respondeo* (1) illud *si* differre à *quando*, & esse conditionem de futuritione, & æquivalere huic, *si cras Sol orietur*, hoc est, *si certum nunc sit, Solem esse cras oriturum*, illum autem esse cras oriturum, nunc certum est. *Respondeo* (2) omnem contractum conditionatum, esse ambiguum & indifferentem secundum se; erit enim validus, si purificetur conditio; invalidus, si non purificetur. Illum ergo ad esse, & non esse, validum purificatio & non purificatio conditionis restringit. *Respondeo* (3) conditionem de futuro in rebus contingentibus suspendere suum effectum quousque illa ponatur & existat à parte rei: Quoniam si Calendis mensis dicat Petrus, *Do tibi equum, si Nonis hujus mensis Titius venturus sit*. Si Titius Nonis veniat, sciam Calendis fuisse verum illum venturum fore, quod tamen Ego in Calendis non sciebam: quoniam futurorum contingentium cognitio humanæ mentis superat perspicaciam. Ubi autem causæ sunt necessariæ, sicut necessariò erit cras existentia, sic est nunc necessariò futuritio. Et veniendo ad nunc necessariò conditionem; *Si Sol orietur*, dico illam conditionem, *Si Sol orietur*, *Solem*, dico illam conditionem; *Si Sol orietur Solem*, dico illam conditionem huic, *Si verum est, Solem cras esse oriturum*; Et ideò dico hanc jam conditionem fuisse impletam; quia jam nunc certum est quod Sol orietur cras, & nam hoc determinatum in suis causis, & ita oppositum naturaliter est impossibile. Ita Valentia *tom*. 4. Basilius *lib*. 3. *cap*. 1. *num*. 8. Bonacina *qu*. 3 *punct*. 3. Bonacina *qu*. 2. *disp*. 10. *qu*. 3. *punct*. 3. Bonacina *qu*. 2. *p*. *libr*. 2. *qu*. 10. *sect*. 2. *disp*. 10. *num*. 6. Rebellus 2. *p*. *libr*. 2. *qu*. 10. *sect*. 2. *num*. 11. & Paulus qui *disp*. 2. *punct*. 11. §. 2. *num*. 1. dicit esse communem. Et Sanchez qui *lib*. 3. *disp*. 1. *num*. 2. viginti septem Doctores pro illa adducit.

Particula si differt à quando.

De conditione futura contingenti.

Conditionatus consensus de futuro, si conditio est necessaria, censetur absolutus.

Petis secundò, *An-ne hac formula*, Contra-

traho tecum *si* Antichristus nascatur, *præ-cedenti similis sit?* Esse diversas Leander *tr.9.disp.8.qu.4.* judicat: nam sub illa ma-trimonium esse certò validum asserit, & sub hac vult esse validum probabilius. Ego autem inter illas nullam prorsus differen-tiam reperio: nam, si particula *si sit quan-do*, matrimonium in utroque casu non erit validum, quousque impleatur conditio: & si sit conditio de futuro, cum nunc in utroque casu certa sit futuritio, jam est impleta conditio: nam hæc formula æqui-pollet huic, *Contraho tecum, si futurum est, quod nascetur Antichristus.* Et hunc esse nasciturum de fide est. Ita Palaus *disput.* 2.*punct.*11.§.2.*num.*2. Sanchez *lib.*5.*disp.*2 *num.*7. Rebellus *lib.*2.*qu.*10.*sect.*2.*num.*14 Bonacina *qu.*2.*punct.*10.*num.*7. Luysius in *summ.*1.*p.cap.*101.*dub.*2. & mihi videtur certissima.

Res futura ex existentia, cum futuritio debet considerari, ad existentia nisi, et tamen futuritio nunc est.

Petis tertiò. *An matrimonium validum sit, si conditio impossibilis, aut turpis apponatur?* puta, si Petrus dicat, Contraho tecum, si digito Cœlum tetigeris, *aut* si furtum commiseris?

De conditione turpi, vel impossibili.

Respondeo duplicem esse vocum sup-positionem: materialem, formalem: nam interdum sumuntur pro seipsis, aliquando vero pro re significata. Materialiter su-mitur vox *homo* in his propositionibus: *Homo est nomen, Homo est vox dissylaba,* &c. in his autem formaliter, *Homo est risi-bilis, Homo est animal rationale,* &c. Nulla est vox, quæ non possit materialiter sumi: at multæ sumi nequeunt formaliter, & ta-les sunt *Blittri, Syndapsus,* & aliæ, quas di-cunt Logici nihil significare. Et quid est, quæso nihil significare? Antonius Guzzius in *Agrophilo pag.* 112.

Suppositio est, vel materialis, vel formalis.

Quid sit nihil significare?

Significare nihil clamas, Dialectice, Blittri;
Sed quæro, hoc nihil significare, quid est?
Est aliquid nihilum, quod non est; quis neget ergo,
Blittri, quod nihil est, significare aliquid.

De voce Blittri apud logicos nota.

Sed aliter vox *Blittri*, & aliter vox *Nihi-lum* dicuntur *nihil significare*: vox enim *Nihilum* significat ipsummet *nihil*: & vox *Blittri* nihil significat, hoc est, nullam for-malem significationem habet. Quam ob rem voces *Nihil* & *Nihilum*, tametsi ipsum *nihil* significent, non dicuntur nihil signi-ficare. Et, ut altiùs Materialis, & For-malis suppositionis distinctionem intel-ligas, hanc cogitatam Historiolam pro-pono.

An voces nihil & nihilum nihil significent?

E Cruce pendebat scelerata Claudius ille,
Quem lalî plecti Cæsaris ira jubet.
Quid miser egisset? pendentem interrogat Ancus:
Olli respondet Claudius ipse nihil.
Ast ego Theologos: an-ne hic miracula subsint?
An sine prodigio dixerit ille nihil.

De Cadavere, quod interroganti respondet Nihil.

Audivi iterum, iterumque, hanc Historiam proponi, & Auditores asserere, Claudium esse innocentem; non enim hoc accidis-set miraculum, si ille ob crimen admissum penderet, quoniam sine miraculo interro-ganti, *Quid fecisti?* non potuisset respon-dere, *Nihil*, hoc est, *Nihil se egisse*: nam illud *Nihil* per interrogationem contrahi-tur. At fallacia in suppositione consistit: quia Poeta sumpsit vocem *nihil* formali-ter, & Auditores, qui ad prodigium recur-runt materialiter. Nam, si cadaver illud *respondit, Nihil* hoc est, *dixit hanc vocem, Nihil*, intervenit stupendum miraculum, ex quo centenæ consequentiæ inferantur: Cæterùm, *si respondit nihil*, hoc est, *non respondit*, non est, cur ad prodigium recur-ras.

Quid potuit materialiter sumi.

Vox nihil potest materialiter & formaliter sumi.

Hac doctrina præmissa interrogas, *An, quando in Iure verba aliqua haberi pro non positis statuitur, jubeatur illa materiali-ter sumi?* Respondeo, juberi saltem, sumi materialiter negativè, hoc est, non sumi formaliter positivè: nam voces, quæ pro non adjectis habendæ, tametsi significati-væ sint, & sint dictæ, aut scriptæ; ex legis imperio ita se habent, ac si essent expertes significationis, ac si à nullo fuissent dictæ, aut nusquam scriptæ.

De verbis quæ habentur pro non positis.

Addo Caput, *Quicumq; de condit.appos.* præcipere ut conditiones impossibiles & turpes habeantur pro non adjectis. Et, ut textum intelligas, adnotato non omnes esse conditionatas propositiones, quæ vi-dentur: scire enim debes *conditionem pro onere* interdum sumi, ita ut idem sit, *Do ti-bi cum conditione, quod rem talem facias,* ac *Do tibi cum onere, quod rem talem facias.* Et hoc sensu in omni humano pacto stat contractus validus & illæsus, illa autem turpis conditio aut impossibilis habebitur pro non adjecta: quia contractum illa se-quitur, & antequam de ejus adimpletio-ne disputetur, debet contractus esse vali-dus. Pono exemplum in casu quem Ale-xander III. *cap. verum. de condition. appos.* proponit. Attende. Quando quis init contractum per hæc verba, *Dono Ecclesiæ* (aut etiam cuicumque personæ) *aliquid* (v.gr. prædium) *cum conditione*, (cum onere) *ut aliquid facias, vel dones*, si illa non facit, vel donat, donatio stat, & dona-tor illam revocare non potest: sed potest urgere, ut impleatur conditio, si talis ea sit, ut impleri possit, nam impossibiles & tur-pes

Conditio interdum usurpatur pro onere.

Si sumatur pro onere, & impossibilis, aut turpis sit, habebitur pro non adjecta in omni contractu, etiã matrimoniali.

pes impleri non possunt. Ergo quando quis contrahit matrimonium his verbis, *Contraho tecum cum conditione* (cum one re) *ut cælum digito tangas, aut furtum committas*. Si illa postea hoc non facit, matrimonium stat: & maritus illud revocare non potest, sed posset urgere, ut impleretur conditio, si ea talis esset, ut impleri posset: sed quia altera est impossibilis, & altera turpis, impleri non poterant, & ideò haberi debebunt pro non adjectis.

Conditio valorem contractus præcedit, atque sequitur.

Subjungo. Si conditio verè conditio sit, contractum præcedet; &, si consensus revera fuerit conditionatus, ille non erit validus, quousque purificetur conditio: ergo in casu non erit illud matrimonium validum, nisi illa digito Cœlum tetigerit, aut commiserit furtum: nec illæ conditiones debent haberi pro non positis: tametsi enim fecerint Summi Pontifices, ut non omnes, qui volunt, possint matrimonium contrahere: non tamen possunt facere, ut validè contrahant matrimonium, qui non volunt. Sic Palaus *disp. 2. punct. 11. §. 3. num. 1.* Sanchez *lib. 5. disp. 3.* Basilius *lib. 3. cap. 3. à n. 2.* Bonacina *q. 2. punct. 10. à n. 17.* Ægidius *disp. 2. num. 4.* Covarruvias *4. Decret. 2. par. cap. 3.* Lessius *lib. 2. de Iust. cap. 18 num. 122.* & alii.

Non potest facere Pontifex ut duo nolentes validè contrahant matrimonium.

Ad meliorem intelligentiam præcedentium adnotato esse res, de quibus potest independenter à Republica disponere & esse res, quæ ex voluntate inferiorum, & consensu inferioris consentialiter dicunt liberum dissensum. Pono hæc exempla. *Ego te ducam in uxorem cras, si hodie te mihi prostituas. Ego constituo Franciscum meum hæredem, si meum inimicũ occidat. Ego lego Ioanna mille aureos, si cum tali Sacerdote peccaverit, &c. Ego lego Florentio centum, si in Cœlum transvolet.*

Aliqua turpes & impossibiles conditiones proponuntur.

Primum contractum valere dico, si purificetur conditio; si non purificetur, non valere: quia nulla est humana potestas, quæ possit facere, ut matrimonium contrahatur validè ab invitis. Et, si Titius non purificata turpi illa conditione, non vult matrimonium inire, illud coactus non celebrabit validè. Vnde tametsi illa verba, *Si hodie te mihi prostituas*, sumi possint bifariam, materialiter & formaliter: in casu, quia per voluntatem contrahentis, (cujus operationes, ut in hoc genere validæ sint,

Non quæritur in matrimonio, cur Titius noluit; si enim non vult, etsi inique procedat, matrimonium non fiet.

à superiorum dispositione nõ dependent) ad acceptionem formalem restringuntur, habebunt formalem significationem; & non poterunt censeri non adjectæ.

Notum est illud tritum Axioma *De occultis non judicat Ecclesia*. Humana enim authoritas non substantiam mentis, non voluntatis actus, sed corpus, & actus externos concernit. Quoniam in bona temporalia particularium habet potestatem Respublica, quæ potest ob bonum publicum præscribere conditionem contractibus, etiam si inviti sint, qui contrahunt. Nam, si ratio id postulet, poterit cogi Pater, ut filium emancipet; dominus, ut servum vendat, vel manumittat; civis, ut talem domum vendat, talem emat, &c. Cum ergo conditiones impossibiles videantur superiores obludere, & turpes Reipublicæ honestati se opponant, sanctissimè institutum est, ut turpes & impossibiles conditiones pro non adjectis reputentur. E hæc lex, ut ab aliis secerni queat, vocetur Pia.

Nec animæ, nec intellectus, nec voluntati sub fiunt Respublicæ: sed subsunt temporalia bona; si intersit boni publici de illis ad libitum, vi dispositione transferre, & imponere tributa.

Hinc illam Testamenti conditionem, *si meum inimicum occidat*, meditor & expendo. Est æquivoca: materialiter & formaliter accipi potest. Ergo supervenire aliquid debet, quod eam ad alteram acceptionem restringat. Illam ad sensum formalem restringeret ultima Testatoris voluntas, si maneret illæsa. At hæc rescinditur à potentiore agente: nempe à Principe, à Republica; quæ per legem Piam illam eamdem conditionem ad sensum materialem restringit. Illa ad sensum materialem restricta nihil prorsus significat, & in illo loco ita se habet, ac si non esset. Habetur igitur pro non adjecta.

In testamentis conditiones & circumstantiæ turpes pro non adjectis reputantur.

Idem dicito de legatis Ioannæ & Florentio relictis; illæ enim conditiones, si cũ tali Sacerdote peccet, & si in Cœlum transvolet, possunt similiter bifariam sumi: nempe formaliter, & materialiter, & tametsi illas Testator velit ad formalem acceptionem restringere, per legem Piam elisæ, nihil obtinent; & ideò illas easdem lex hæc ad acceptionem materialem restringit. Sic restrictæ, hoc est, materialiter sumptæ nil omninò significant; & ita se habent, ac si nunquam dictæ fuissent, aut scriptæ.

Meritò turpia cum impossibilibus conjunguntur, quia probi & ingenui homines respectu turpia ut impossibilia judicantur.

AR-

ARTICVLVS XI.

De Sacramentali Confessionis sigillo. *Vtrum Confessarius interrogatus, An Titius confessus sit tale peccatum? tacet, violet Sacramenti secretum? An debeat absolutè negare? Cur in casu, quo Titius revera illud peccatum sit confessus, & hoc ipsum Confessarius neget, non mentiri dicendus sit? An eum restrictio mentalis excuset?*

An, & quod strictè sigillum obliget?

Upponit Quæstio esse omninò servandum Confessionis sigillum, nullumque dari Casum in quo liceat vel levissimam culpam auditam in Confessione revelare: Ius enim Naturæ præcipit, ut Confessarius sit pœnitenti fidelis: quod præceptum in Sacramenti Pœnitentiæ institutione Christus renovat: & in *cap. omnis utriusque sexus, extravag. de pœnit. & remiss. §. Caveat autem.* Ecclesia Orthodoxa reponit: Ita S. Thomas *in add. 3. p. qu. 11. art. 1.* Scotus *in 4. dist. 21. qu. 2.* eorum Discipuli & alii Doctores communiter. Et tam severè hæc intelligi debet doctrina, ut Antonius Coronius *in sum. rer. verb. sigillum, nu. 1.* non solùm Dianæ *p. 9. tr. 11. resol. 1.* sed Theologis universis subscribens, scitè dixerit, *Nullo modo (frangere licet) nec, si totus Orbis, nec si tota Fides Christiana periret; quia nunquam licet injuriam facere Sacramento.* [Et hic obiter nota, verba illa Psalmi XXXI. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*, ex quibus Novatores colligunt, non deleri, sed tantummodò tegi peccata, à Leandro *p. 1. tr. 5. disp. 10. qu. 2.* bene exponi: nam dicuntur remissa, quia deleta: & tecta, quia triplici sigillo signata, à Confessario revelari non possunt.]

Teguntur-ne, an delentur peccata?

Posita ergo secreti servandi necessitate, quæ à Catholico negari non valet, tria inquiruntur, PRIMVM, *An Confessarius, si interrogetur, tacere possit?* SECVNDVM, *An teneatur positivè negare?* TERTIVM, *Cur non mentiatur in casu, quo verè pœnitens peccatum illud sibi confessus sit?*

An possit Deus dispensare in Decalogo?

Si dicat Isidorus, [Confessarium, quando interrogatur, *An Margarita adulterii confessa sit, quod fuit verè confessa?* revera mentiri; sed non peccare, quia Christus, quando Pœnitentiæ Sacramentum instituit, & sigilli præceptum rigorosum imposuit, in Decalogi Octavo contrariè dispensavit; *contrariè*, inquam, quoniam jussit contrarium,] totam contra se concitabit Scholam: quia tametsi S. Bernardus, & cum illo Angelicus Doctor aliquando, & ubique Scotistæ rotundè asserant, posse Deum in tota Tabula secunda dispensare; nemo ex ipsis, quem sciam, hanc viam inivit, ut tueretur Sigilli Sacramentalis sanctitatem. Præceptum de non admittendo mendacio certum est; dispensationis possibilitas non nisi probabilis videtur: necessitatem improbabilem puto: ergo imponam Isidoro silentium, & per aliam viam certam & claram meum Lectorem conducam.

An in mendacio de facto dispensaverit cum Confessariis?

An-ne in Casu poterit Confessarius tacere? Asserit Gabriel *dist. 21. art. 3. dub. 1. cas. 3.* Et cur? Quia non respondere est indifferens, nec potest per se suspicionem in alio generare. Et posset suam sententiam firmare authoritate Iuris in sexto: nam *num. 44.* hæc proponitur Regula, *Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.* Verùm enim verò hæc ipsa Regula naturam Realem & Grammaticam silentii, & non virtualitatem concernit: etsi enim verum sit *tacere* realiter consideratum, nec esse *negare*, nec *asserere*. Constat ex præcedentibus virtualiter loqui homines, etiam quando maximè tacent. Quod considerans Pontifex *nu. 43.* hanc Regulam pro moribus regendis posuit, *Qui tacet, consentire videtur.* Quæ, si universaliter admitteretur, dicendus esset Confessarius interroganti consentire, ac propterea violare sigillum, cùm tacet. Porrò, quia illa Regula quadragesima-tertia, nec semper obtinet, nec semper claudicat, P. Leander à Sanctissimo Sacramento *part. 1. tract. 5. de Pœnitentia, disp. 10. quæst. 86.* tametsi

Possit-ne tacere Cōfessarius de peccato pœnitentis interrogatus?

De Regulis Iuris XLIII. & XLIV.

An, qui tacet, nec asserere, nec negare censendus sit?

tametsi

melius opinionem Gabrielis putet esse pro-
babilem, [probabilius, & sub distinctio-
ne respondet. Si Confessarius de casu
interrogatus, tacet, advertens ex taci-
turnitate generandam esse in interrogan-
te pravam suspicionem pœnitentis, v.g.
Mariæ. Tunc reverà, saltem indirectè,
violavit sigillum per omissionem respon-
sionis: si verò hoc non advertat, aut cre-
dat, non propterea generandam esse in in-
terrogante, dictam suspicionem; tunc non
violavit sigillum; cum non respondere sit
omninò indifferens, ut bene Gabriel. Sic
Coriolanus 1. *part. sect. 3. pag.* 302. Sanci-
nus *in select. disp.* 35. *num.* 10. Hurtadus
disp. 12. *diff.* 13. & alii.]

An sigilli infractio sit adver-tentia aut inadvertentia Confessarii respondentis?

Sed ego existimo nihil Leandrum re-
spondisse ad Quæstionem: primò, quia
non exponit, an, & quando tacere sit as-
serere: & hoc erat, quod quærebatur: se-
cundò, quia non petimus, An peccaverit?
sed an sigillum violaverit? multa enim,
quæ certissimè sunt interdicta, ob ignoran-
tiam, inadvertentiam, aut alias etiam
causas à peccato excusantur. Quidquid
enim Iansenistæ dicant, hæc est morum
securissima Regula, *Ut actio sit pecca-
minosa, oportet, ut procedat ab homine, qui noscit
& percipit, quid boni mali-ve in ea sit, &
antequam id videat aut advertat, ani-
mum reflectat, actio neque bona esse, neque
mala.* Quam ob rem, si vel Confessarius
invincibiliter ignoraret se teneri ad sigil-
lum, vel ex inculpabili inadvertentia aut
distractione, responderet, *Illa fuit adulte-
rium confessa*, reverà violaret sigillum, &
tamen nullo modo peccaret. Non dico,
posse esse Confessarium, qui de sigilli
obligatione ignorantiam invincibilem
habeat: non tanta inadvertentia distrahi
de facto inculpabiliter posse, ut peccata
sibi dicta revelet: sed assero, ex hypothe-
si, quod illam habeat, aut distrahatur ista,
violare reverà sigillum, & tamen nullo
modo peccare.

An Quæstioni satisfecerit Leander?

Ad omne peccatum advertentia requiritur.

An frangi sigillum possit sine peccato?

Præterea illa Regula *Qui tacet, consenti-
re videtur*, juxta legitimam interpreta-
tionem æquipollet huic, *In favorabilibus
qui tacet consentire videtur: at in odiosis
non semper, sed in eo solùm casu, quo quis
potest & debet respondere.* Ergo, si ex illa
deberet judicari silentium, videndum es-
set, An materia, de qua interrogaretur
Confessarius, esset odiosa, aut favorabilis?
&, an censeri deberet asseruisse, qui negati-
vè respondere deberet. Ergo, quia sem-
per Confessarii silentium manet exposită
malitiosæ aut prudenti interpretationi in-
terrogantis, illud mihi non placet, & ideò
moneo Confessarium, ut verbis expressis
respondeat.

Exponitur Regula Iuris, Qui tacet, &c.

Confessarium in casu non tacere debere.

Crites.

Sed quibus? Prima responsio, opinione
multorum, debet esse reprehensio: nec
enim interrogans tantæ esse potest autho-
ritatis, licèt Cæsarea aut Regia condeco-
retur Majestate, cui non possit dicere Con-
fessarius: *Pudeat te conscientiæ esse tam
perditæ, ut adeò exsecrabile & propudiosum
audeas sacrilegium committere: & pudeat
iterum te me tam vilem hominem judicasse,
ut speraveris me esse de auditis in confessio-
ne responsurum*, &c. Sed quid, si interrogans
ex ipsamet responsione suam suspicionem
obfirmandi occasionem desumet? sigillum
Confessarius expressa negatione firma-
bit.

An reprehendere interrogantem satis sit?

Et quid, si Princeps ille nefarius & sa-
crilegus instet? quid, si mortem minetur,
aut non minetur, sed tamen velit, ut sibi
respondeas directè. An-ne dicere poteris,
Adulterium non fuit illa confessa? At illud
eam fuisse confessam supponit Casus: quo
ergo modo à mendacio poteris libe-
rari?

Ut confessarius negat expressè suadet.

An mentiatur, si neget?

Non posse sic respondere Confessa-
rium, Veteres nonnulli docuerunt: & illos
Hadrianus *in 4. quæst. ult. de Confess.* &
Quodlib. 9. *ad* 2. qui, cùm fuerit summus
Romanæ Ecclesiæ Pontifex, dat sententiæ
summam authoritatem. Illos Gabriel *di-
stinct.* 21. *quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. *conc.* 3. Palu-
danus *in* 4. *dist.* 21. *art.* 3. & alii: & quod
mirabilius mihi videtur, Sotus *dist.* 18. *q.*
4. *art.* 5. & *tract. de tegend. secret. membr.* 3.
quæst. 3. & 4. & alii Viri docti sequuntur.
Hanc sententiam Leander judicavit pro-
babilem, oppositam enim, cui subscribit,
vocat probabiliorem. Et, si rescire velims,
cur sic pronuncient? respondent, [Quia
aliàs mentiretur Confessarius, quod num-
quam licet.] quod est, fateri, se minimè
hanc difficultatem penetrasse.

Authores, qui eum mentiri affirmant.

Nos verò contrarium ut certum & in-
dubitatum pronunciamus, & asserimus
posse & sæpe debere respondere Confes-
sarium: &, si opus fuerit, posse hanc ipsam
responsionem juramento firmare, quin
mendacium aut perjurium committat. Et
in hoc D. Thomæ *in* 4. *dist.* 21. *quæst.* 3. *art.*
1. Navarro *in summ. cap.* 8. *num.* 19. & *in ca.
Sacerdos, à num.* 254. Victoriæ *num.* 184. a-
liàs 185. Sylvestro *verb. Confess.* 3. *num.* 10.
Nugno *quæst.* 11. *art.* 1. *ad* 4. Suario *disp.*
33. *sect.* 6. Vasquezio *quæst.* 93. *art.* 4. *dubio*
12. Leandro *part.* 1. *tract.* 5. *disp.* 10. *quæst.*
85. Lugo *disp.* 23. *num.* 74. & *seqq.* Grana-
do *tract.* 11. *disp.* 6. *num.* 4. Hurtado *disp.* 12.
diff. 13. Ægidio *disp.* 9. *num.* 25. Coriolano
1. *part. sect.* 3. *pag.* 302. Fagundez *præcept.* 2.
lib. 6. *cap.* 4. *num.* 3. Dianæ 5. *part. tract.* 11.
disp. 6. *num.* 4. Ledesmæ, & aliis viris doctis
subscribimus. Nec Hadriani defero au-
tho-

Vera doctrina.

Potest negare, & suam negationem juramento, si opus sit, confirmare.

An, & quando à Pontificum sententiis discedere possimus?

thoritati; nam licèt fuerit summus Pontifex, illos ipse libros scripsit ut Lovaniensis Doctor, nec unquam voluit contentæ in eis doctrinæ Pontificiam addere authoritatem.

Cur, nec mentiatur, nec sit perjurus Confessarius?

Sanè, ut ostendat in Confessarii verbis nullum esse mendacium, nostram resolutionem *lib. 3. cap. 19. num. 7.* persuadet Henriquez his verbis. [Neque enim in hoc mendax est, aut perjurus Confessor; quia quæ scit ex confessione, scit ut Deus, & non ut homo, via humana, ac publica, eo modo quo alter authoritate publica habet jus interrogandi: & quidem, si compellatur respondere, an audiverit ut Deus, aut ut Dei minister? ad hæc poterit respondere, se non audivisse ut Dei ministrum, & id jurare, si opus fuerit; est enim adhuc responsio amphibologica, & intelligitur, *ad dicendum*, vel *eo modo, quo tentatur dicere.*]

An verò ali aliqua Restrictione salvetur?

Placet Conclusio: placet probatio; tamen si hæc ultima verba non placeant, nam videntur ad mentalem Restrictionem recurrere.

Mentali illa restrictione non indiget.

Dico igitur Confessarium respondentem ut supra, nec mentiri, nec esse perjurum: & hoc ultimum patet, quod enim sine mendacio dicitur, potest sine perjurio, juramento firmari. Superest ergo, ut nunc clarè & dilucidè, quin vel minimam mentalem Restrictionem permittamus irrepere, eum non mentiri demonstremus. Attende.

De Confessario interrogato authoritate publica.

Qui interrogat, aut authoritate publica aut privata procedit. Si publica; loci, officii, & personæ circumstantiæ consignificant, & illarum virtute, Iudex interrogat de rebus pertinentibus ad suum officium: videlicet de criminibus, quæ possint probari & expiari. Et hanc ob rem, quando examinatur homicida, verba hæc Iudicis, *Occidisti-ne Petrum?* per circumstantias consignificantes restricta, afficiuntur tribus adverbiis, videlicet, *Criminosè Politicè, & Homologicè*, ac propterea æquivalent his, *Occidisti-ne Petrum, ita ut crimen commiseris, ita ut possit homicidium probari, & ita ut mihi dicere & fateri tenearis.*

Quænam consignificantes circumstantiæ, verba Iudicis contrahant & restringant?

Et tu, qui illum cum moderamine inculpatæ tutelæ, aut saltem secretò occidisti, respondes *Non occidi*: nam responsio per interrogationem restricta, æquivalet his verbis, *Non occidi Petrum, ita ut crimen commiserim, quod possit probari & expiari.* Et bene; & verè: nam si processisti cum moderamine inculpatæ tutelæ, non commisisti crimen: si excessisti, sed tamen secretò perpetrasti homicidium, non commisisti crimen, quod possit probari & expiari. Te etsi crimen commiseris, & legitimè interrogeris, posse illud negare docent multi Doctores. Antonius Cotonius *in summ. verb. Reus, num. 10.* ait [Probabilissimam esse Sancii *disp. 43. n. 29.* & aliorum sententiam, quod reus licèt juridicè interrogetur, non tenetur in conscientia delictum, ex quo ei capitis, triremium, mutilationis, confiscationis, vel alicujus gravis dedecoris malum imminet fateri, nec delictum plenè probatum sit.] Et cur? Respondet [Quia quilibet habet jus à Natura se conservandi; idque etiam cum morte invasoris, vel alienæ rei dispendio.]

An, si punitio sit, quod commisit, neget?

Cur id facere liceat?

Sed, quia nemo habet jus vitam suam defendendi mendacio, nihil probare debet enim probare reum crimen, quod reverà commisit, negantem, non mentiri. Vt rem in casu à mendacio excusent aliqui, ad restrictionem aliquam mentalem recurrunt, ita ut reus interrogatus de crimine quod reverà commisit, possit respondere, *non feci*, subintelligendo, *ut tibi dicam*. Hanc viam init Leander à Sanctiss. Sacram. *part. 2. tract. 9. disp. 24. quæst. 32. pag. 338. b.* quia interroganti, *An cognati teneantur explicare copulam, ut validam impetrent dispensationem?* Respondet [Colligitur, quòd quando in dispensatione, aut rescripto non apponitur illa clausula, *Dummodò copula non fuerit*, valida sit dispensatio, quamvis contrahentes de copula interrogati ab Ordinario taceant. Quia hi in eo casu non tenentur respondere, quamvis sub juramento interrogentur de copula habita: & ita possunt illam sine peccato negare, retinendo in mente, *ut tibi dicam*, quamvis copulæ adsit infamia, aut semiplena probatio, eò quod tunc non interroget juridicè, quia interrogat de re, quæ non pertinet ad dispensationem sibi commissam.] Et jubet legi Basilium Hurtadum, Sanchez, Luysium, Dianam, Perez, Palaum. Et jocos producit. *Verùm enim verò* nulla est hic necessaria Restrictio, quia Iudex interrogat de crimine, quod expiari & puniri possit, & nullum, donec plenè probetur, est juxta Reipublicæ leges punibile.

Nemo potest se mendacio tueri.

An sit necessaria aliqua in casu restrictio mentalis?

De consanguineorum incestu. An explicandus sit, ut impetretur valida dispensatio?

Quid requiratur, ut Iudex juridicè interroget?

Quod igitur plenè probari non potest, infectum civiliter & virtualiter est: hoc est, prudentum judicio & æstimatione ita se habet, ac si factum non esset. At quæ facta non sunt, negari possunt: ergo etiam, quæ secretò sunt facta. Sic *in libello de præcept. & dispens. cap. 18. num. 55.* [Et habetur *tom. 4. pag. 83. a.*] discurrit expressè Bernardus, à quo hanc certissimam doctrinam didici: nam ad Monachos Carnotenses sic scribit. [*Sed vos deinde sequimini, & quatenus accipi hoc ipsum velitis, quod appellatis* irregulare, *aperiendo, subjungitis*: Præsertim, si electionis irregularitas adeò involuta sit, & intorta, ut licèt de ea coram Deo

Virtualiter & civiliter non facta, quæ?

non

non dubiretur, coram hominibus convincatur. Verum tamen, ... dicit Non, & verum respondet; aut vivat nullatenus ... sapiens elogium, nunc quoque in mentem ... Occasionem quærit, qui vult recedere ab amico. Quovam enim vos modo ... irregularem dicitis electionem, quæ ... regulariter non valet, nec reprobari ... Et quidem legitur: Quod probari non potest, mihi infectum est. Sed dicitis, &c.) Ergo & Reus, qui secretè peccavit, potest dicere, Quæ secretè facta, probari nequeunt. Quæ probari nequeunt, mihi infecta sunt. Quæ facta non sunt negari possunt. Ergo quæ secretè facta à me, possunt negari. Soritæ ergo secundissimo insistit.

Quomodo irregulares debeant irregularitatem (?)

Proverb. 18.

Consideratur his Soritis.

Et agendo in particulari de consanguineis illis, qui apud Leandrum examinabantur ab Episcopo, dico, verba illa Ordinarii, Habes istis-ne copulam, de qua juxta præscriptum ... mea commissionis vos debeam interrogare? Et ipsi rotundè respondent Non habemus, & respondent verum; quia respondent verum, & respondent verum; & suam possunt juramento responsionem ipsi respondent verum; firmare; portò ba per interrogationem restringuntur; quia illorum verba interrogationis verba restringuntur per consignificantes circumstantias.

In casu à Leandro posito Restrictionem mentalem non requiri.

Si reus sit innocens; puta, si Petrum occiderit cum moderamine inculpatæ tutelæ, quando à Iudice interrogatur per hæc verba, Occidisti-ne Petrum? sanctè & veraciter respondet, Non, & sine perjurio jurat. Quia Tribunalia sunt erecta ad puniendacrimina, & non ad vexandos innocentes. Ergo tribunal, officium Iuris strepitus, &c. sunt consignificantes circumstantiæque verba Iudicis restringunt, ut non de quocumque homicidio, sed de criminoso intelligantur. Ergo illud per interrogationem restrictum æquivaleat huic integræ propositioni, Non occidisti ... tem criminosè. Audi Coronium, ... summ. verb. Reus, num. 15. sic inquit. ... verè hic cum Portellio in addit. ... juramen. n. 16. quod si quis ... materialiter commisisset crimen ... justam compensationem, v. gr. furti ... justam defensionem, &c. homicidii ... dice negare posset æquivocando ... mandatum Iudicis interrogatus ... criminosum. Ita Diana Part. 3. tract. ... fol. 66.] Sed cur æquivocando? ... verbum excidisse ex præjudicio Restrictionum Menealium, quo præoccupari videtur. Ego ad hominem sic argumentor. ... suppositione, quam nego, quòd occulta compensatio sit licita. Si Iudex interroget eum, qui ut sibi compensaret centum aureos à Francisco subripuit: Verum ... fueris? ... reus sine ulla mentali re...

Quomodo respondere ille debeat, qui non peccavit, sed crimen materialiter tantùm commisit?

N. B. Committere crimen materialiter, est facere aliquid sanctè, quod solet sub aliis circumstantiis criminaliter fieri.

An necessaria sit in hoc casu aliqua æquivocatio, aut mentalis Restrictio ...

idem resolvendum est in altero casu. Ergo quis furtum est ablatio rei alienæ, & ipse abstulit non alienam, sed suam. Præterea, pone Iudicem dicere, Cepisti-ne à Francisco aliquos aureos. Et ego relego illa Cotonii verba. Mandatum Iudicis solùm tendit ad opus criminosum. Ergo Iudicis verba æquivalent his. Cepisti-ne criminosè à Francisco aliquot aureos. Et reus sine Restrictione Mentali, aut æquivocatione respondet, Non, & verum dicit, quia nullos ipse aureos criminosè subripuit. Et idem resolvendum est in altero casu. Ergo ad hujus responsionis verificationem nec Mentalis restrictio, nec æquivocatio requiritur.

Hæc tandem doctrina, quæ clarissima est, & mihi videtur certissima Confessario applicetur. Si fortè authoritate publica Princeps illum examinet, & interroget dicens. Audivisti Margaretam in confessione se adulterium admisisse explicantem. Hæc interrogatio per circumstantias consignificantes restricta inquirit de auditione, quæ crimen sit, & possit probari. Cùm autem Confessarius Sacramentaliter audiendo Margaretam, nullum crimen commiserit; & quæ audiverit, secreta sint, & probari non possint, verax erit respondendo non audivi. Et hæc ipsa responsio per interrogationem restricta æquipollet his verbis, Non audivi Margaretam in confessione se adulterium admisisse explicantem, ... ita ut in hac ipsa auditione crimen quod possit probari nos commiserim ... Ergo hæc ... gunt ut ad formalitatem ... ut minister Dei, ... sunt, & utiles ... ramus; nam ... Quod probari non ... quam, ut fundum ... Bernardus suppone ... tur, Sacramentalis secreta sit ... (quæ cum secretò interrogantibus, qui respondere infecta est ... Iudici interrogant ... rio: nam hic est, qui ... virtualiter & moraliter ... superiùs in Articulo III. hujus Capitis præcipuè quæ ante Sectionem I. præter ... buntur perpende, ...

Quomodo restringantur verba Principis interrogantis Confessarium?

Major esset difficultas, si Confessarius interrogaretur authoritate privata: si videlicet Petrus, non ut Iudex, aut superior, sed ut amicus aut consanguineus procederet. Putasti diceret, Soror ... & ignaras ... amicissima ... an sit adultera mea uxor. Ergo in summo secreto mihi respondere digneris, an tibi fuerit adulterium confessa? nam hic cessant loci & officii circumstantiæ; & tamen consignificantes ... Con-

Confessarius sine mendacio respondet : *Non fuit mihi adulterium confessa*. Et cur ille non mentiri dicetur? expono.

Duæ mihi occurrunt securissimæ viæ, ut persuadeam Confessarium negare rem absolutè debere, & negando nullo modo mentiri. Alteram ipsamet Interrogatio aperiet, ponendo ob oculos qualitates, per quas illa restringitur & modificatur: Alteram verò Responsio, perpendendo concomitantes circumstantias.

Duo Modi Confessionem explicandi & defendendi proponuntur.

Priorem itaque & faciliorem aperit & sternit Cap. præcedentis Artic. IV. in quo agitur, & disputatur, *De Restrictionibus Transcendentalibus*: asserit enim omnem Viri privati interrogationem debere intra Amicitiæ & Honestatis terminos se continere, & ut id præstet, debere his tribus *Si possit, Si liceat, Si expediat*, Qualitatibus modificari: non enim, quæ fieri non possunt, quæ non licent, & quæ non expediunt potest quis illæsa amicitia ab alio postulare. Lege totum illum articulum, & doctrina, quæ edisseritur ibi supposita, huc revertere, ut iterum Petrum audiamus. Instat rursus & ait. *Dicas mihi, an mea uxor tibi sit adulterium confessa?* Ego pronuncio hæc ejus verba, per Personam dicentis restricta, æquivalere his, *Dicas mihi, an mea uxor tibi sit adulterium confessa, ita ut mihi hoc revelari possit, liceat, & expediat*. Et Confessarius dicit, *Non fuit mihi adulterium confessa*. Et nihil falsi dicit, nam Confessarii hæc verba per interrogationem restricta, æquivalent his, *Non fuit mihi adulterium confessa, ut possim tibi revelare, ita ut tibi dicere, mihi liceat, aut expediat*. Quid facilius, aut clarius?

Tres circumstantiæ, quæ omnem privatam Interrogationem modificant, & in omni subintelligi debent. Et quidem illæ sunt (1) Si possit, (2) Si liceat (3) Si expediat.

Posteriorem aperiet & sternet Sacramentalis Confessionis Essentia & Attributa, quæ dilucidant Domini Nostri Jesu-Christi, qui est Causa Principalis, Majestas, & delegata Confessarii, qui est causa instrumentalis, authoritas. Profectò in omni bona Philosophia admitti hæc Propositio debet, *Actiones sunt suppositorum*: non enim instrumenta operantur *ut quod*, sed *ut quo*; sunt enim rationes, quibus utitur causa principalis, quæ operatur *ut quod*. Impropriè ergo loqueretur, qui diceret, *Calamus scribit, Penicillus pingit, &c.* propriè verò, qui adderet, *Non calamus, sed scriba scribit: Non penicillus, sed pictor pingit &c.* Progredior. Sacramenta sunt instrumenta gratiæ: & physica, si Thomistis assentiri volueris: Amicus *tom. 7. disp. 4. sect. 9. pag. 47.* interrogat, *An Novæ legis Sacramenta, sint physica an moralia instrumenta gratiæ?* & respondet, (Prima sententia S. Thomæ 3. p. q. 62. ar. 3. & 4. & fere omnium Thomistarum affirmat, Sacramenta nostra esse physica instrumenta gratiæ &c.) Ergo Sacramenta operantur *ut quo*, & Christus in illis operatur *ut quod*. Ergo, in Pœnitentiæ Sacramento Causa principalis est Christus, qui procedit *ut quod*: Ergo per Confessarium Christus audit pœnitentis peccata, & eum per Confessarium absolvit. Ergo Confessarius audit peccata *ut quo*, & absolvit *ut quo*. Ergo tam vera est hæc propositio, *Confessarius audit pœnitentis peccata*, quàm hæc, *Calamus scribit*. At hæc, si propriè loquamur, & calamus sumatur *ut quod*, est falsa, ergo altera etiam falsa est. Ergo, si actiones suppositorum, & non instrumentorum sunt: peccatorum auditio Christi est, Confessarii non est. Ergo sine mendacio dicit, *Non audivi*: & revera mentiretur, si diceret, *Audivi*.

Actiones suppositorum sunt, & non instrumentorum aut formarum.

Sacramenta sunt instrumenta, per quæ operatur D. N. Iesus Christus.

Hujus doctrinæ veritas pendet ab explicatione præcedentis Principii, quæ si bona & legitima est, stant omnia, quæ dixi. Ergo, quia in Sacro-Sanctæ Trinitatis materia opus est, ut summam castitatem, rigoremque observemus in verbis, dabo loquendi modum, quem Patres & Doctores observant, ut inde discat Lector, qualiter possit & debeat agere, cum de Pœnitentiæ Sacramento disseritur. Summa Theologos circumspectione loqui de superessenciali Trinitatis Mysterio constat ex Augustino, cujus verba subscribo. *Ubi quæritur Unitas Trinitatis, Patris & Filii, & Spiritus-Sancti*, ait, *nec periculosiùs alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid invenitur*, &c. Profectò in omni Agente principium *quod*, & principium *quo* reperitur. Principium *quod*, ut dicebamus, est quod agit: principium *quo*, est forma *qua* illud agit: & ideò instrumenta omnia ad principium *quo* reducuntur: nam corpus calidum est principium *quod* calefacit: & calor est forma, *qua* corpus illud calefacit: & sic homo est *qui* scribit, calamus autem *quo* scribit. Sanè Essentia Divina non est principium *quod*. Raynerius de Pisis *in Pantheologia part. 3. verb. Trinitas, cap. 11. §. 8 pag. 783. b.* ait in objectione IV. *quòd quantumvis Divina Essentia considerata in abstracto non sit operans ut quod, ac proinde subsistens actu per seipsam, &c.* Et hoc in responsione non negat. Præterea *Omnes conveniunt* (ait Amicus *tom. 2. disp. 23. nu. 12. pag. 328. a.*) *principium producendi quod in Divinis realiter distingui à termino producto. Controversia sola est de principio producendi quo; nam, qui docent potentiam productivam notionalem formaliter constitui sola essentia, consequenter affirmant principium pro-*

Quantum in verbis rigorem Theologi, cùm disputant de Trinitate, observent.

Augustinus lib. 1. de Trinit.

Principium quod distinguitur à principio quo.

Quid in Divinis sit principium quod, & quid principium quo?

producendi quo non distinguitur realiter à termino producto, sed identificatur cum termino producto, quàm cum principio ipso producenti quod. Ergo principium quod generationis in Divinis est suppositum, nempe Pater Æternus, quoniam actiones sunt suppositorum & Pater, qui realiter distinguitur à Filio, Filium generat: & principium quo hujus generationis est Natura Divina, quæ nec distinguitur realiter à Filio producto, nec ab ipso Patre producente. Et quinam sunt, qui sic statuunt? Mag. in 1. dist. 7. lit. F. S. Th. 1. p. qu. 41. art. 5. Cajetanus ibid. Ægidius in 1. dist. 7. art. 1. qu. 2. Scotus qu. 1. S. Loquendo, Capreolus qu. 1. art. 1. conc. 2. Basso qu. 1. art. 3. Argentinas art. 1. Gabriel qu. 1. & 2. Palat. disp. unic. Ferrariensis 4. contra Gentes cap. 17. S. Consider. Banes in 1. p. qu. 41. art. 5. Sylvius. Zumel, & Molina ibid. Vasquez disp. 164. cap. 3. Suarez lib. 6. de Trin. cap. 5. Torres in 1 p. q. 41 art. 5. & alii. Quæ doctrina ab Amico ex Concilii Florentini sess. 18. & 19. probatur sic. [Ioannes Theologus agens partes Latinorum ait, Filium ex Patre, & ex Patris substantia generari, ita ut Pater sit generans (hoc est, principium quod) principium autem, quo persona generat, est id quod solum est communicabile. At sola natura in Divinis est communicabilis. Igitur sola natura in Divinis est principium quo generationis.] Et ex Scoto sic. [Si Deus produceret Deum natura distinctum, produceret illum per Deitatem, ut per rationem proximam producendi, non per proprietatem aliquam relativam: ergo neque nunc producit illum per proprietatem aliquam relativam, ut per potentiam proximè productivam, sed per ipsam Deitatem; quia nunc producit Deum communicando illi eamdē numero naturam: si verò produceret Deum natura distinctum, communicando illi diversam numero naturam. At minus est communicare eandem numero naturam quàm diversam [illegible] Igitur si tunc principium proximum producendi quo, esset Deitas, à fortiori etiam nunc principium proximum producendi quo, erit eadem Deitas.]

Et disp. 29. examinat idem Amicus [illegible] Regulæ servandæ sint in Mysterio Trinitatis. Et num. 51. ait hanc propositionem Deitas generat, & hanc, Deitas (Natura Divina) generatur, esse falsas, ut monet S. Thomas 1. p. qu. 39. art. 5. ad 2. Dixerat [illegible] Pater generat, Pater & Filius spirant [illegible] Deus generat, Deus spirat, &c. Filius generatur, Spiritus-Sanctus spiratur, &c. veras esse. P. Augustinus Redingus in 1. p. qu. 14. controv. 1. pag. 488. b. statuerat hanc propositionem, idem ex parte objecti importa-

tur, cum per abstractum Sapientiæ Divinæ nomen, cum per concretum τὸ Deus sapiens, &c. posteaque contra hanc ipsam Conclusionem sic sibi objicit [Instabis, verè dici, quod Deus generet: è contra, quod Deitas seu Essentia Divina generet, falsum esse ex cap. damnamus. de Trinit. & Fide Cath. Oportere igitur, quod concretum τὸ Deus, & abstractum τὸ Deitas, seu Essentia Divina ex parte rei conceptæ importent aliquam diversitatem. Pari ergo ratione τὸ sapientia, & τὸ sapiens, cæteraque abstracta & concreta in Divinis nomina dicere ex parte rei significatæ aliquam differentiam.] Conceditque antecedens, & negat consequentiam Redingus: & mihi antecedens concedi sufficit: moneo tamen malè ab illo paritatem, & in ea fundatam consequentiam negari. Addit posteà controvers. 3. pag. 492. a [Falsæ sunt istæ, Deitas generat, Intellectus Divinus spirat, Voluntas intelligit, Immensitas creat, Misericordia punit, Justitia miseretur, &c.] Capitis, Damnamus, Glossam his verbis Petrus Alagona proponit. [Res (nempè Deitas) non est generans; id est, non generat: sed est persona generans.]

At hæc, Deitas generat, est vera realiter & identicè; nam Deitas in Patre est Pater, & Pater generat [illegible] Deitas enim [illegible] positio est vera ut quo, [illegible] in Patre generat Filium, ut quo [illegible] absolutè negatur [illegible] postulat cum [illegible] maliter, & non materialiter [illegible] ticè; cum [illegible] Sed huic [illegible] istæ naturales, Oculus videt [illegible] &c. Intellectus intelligit, Voluntas [illegible] Item hæ Calor calefacit, &c. [illegible] Frigus frigefacit, Calamus scribit [illegible] artificiales, Acus consuit, Lima [illegible] gis, Acus consuit, [illegible] &c. Nec non istæ Morales, [illegible] indicit, Carnifex, cum [illegible] plectit, injustitiam committit, Consignat [illegible] Apostolus loquitur, Confignas [illegible] &c. Omnes enim sunt veræ ut quo, non ut quod. Quoniam loquendo ut quod, non Deitas, sed Pater per Deitatem generat, & sic nec oculus videt, nec auris audit, nec intellectus intelligit, nec voluntas vult ut quod; sed homo, sicut per oculos videt, & per aures audit, sic etiam per intellectum intelligit, & per voluntatem vult. Et progrediendo ulteriùs, nec calor calefacit, nec lumen illuminat, nec frigus frigefacit ut quod, sed corpus calidum per calorem calefacit, & luminosum per lumen illuminat, & frigidum per frigus frigefacit. Quæ omnia clariùs patent in or-

Authores pro nostra sententia.

Principium quo in Divinis est communicabile. Vide P. Augustinum Redingum in 1. par. q. 12. ar. 2. controver. 2. pag. 443. n. 2.

Persona est principium quod & Divinitas principium quo.

Qualis sit hæc propositio, Deitas generat?

An in Divinis differant [illegible] & [illegible]?

An ut quod, an verè ut quo prædicentur [illegible]

[illegible] sic nius separatus ab Ammanibil videret, & intelle-

Ιectus separatus ab Anima … intelligeret; ut enim Homo scribit calamo, ita ut ille sit qui scribit; & ille quo scribit sic Anima visiva potentia videt, & intellectiva intelligit, nempe Anima ut quo, illis ut quibus.

artificialibus, sunt enim mortua, & organis … ab extrinseco, operari non nisi moveantur: adeoque nec scribit calamus, nec possunt; … penicillus, nec consuit acus, nec radit lima, nec scindit culter *ut quod*; sed per calamum, penicillum, acum, limam, cultrum, scribit, pingit, consuit, radit, & scindit Artifex. Non nego Authores etiam Sacros, in naturalibus & artificialibus propositionibus non semper observasse rigorem, quod minori illa exactione posse tractari judicaverint: at aliter debemus agere, cum Divina & supernaturalia edisserimus. P. Augustinus Redingus *in 1.p. q.14.art.3. pag.487.a.* [Nō veritates duntaxat, sed certæ etiam loquendi formulæ de hoc Mysterio à Sacris Conciliis, & Patribus, ac Theologis Orthodoxis magna ex parte sunt definitæ ac præscriptæ, ut adeò Philosophis quidem liberum sit, quibus voluerint uti verbis; Theologis verò, D. Augustino teste, de Trinitate ad certam regulam loqui pernecessarium sit; dum præsertim secundum D. Hieronymum à Sancto Thoma *1.p. qu.31.ar.2.* citatum, ex verbis circa istam veritatem inordinatè prolatis facilè incurratur hæresis.] Ergo transeamus ad Moralia; & accuratè in illis nos loqui debere, ostendamus. Attende.

An, & quo modo Fecialis bellum indicat?

PORRO PRINCIPIS Supremi est bellum indicere. At Fecialis non est Princeps Supremus; Non ergo ipse, sed Princeps per ipsum bellum indicit. NON FUIT carnificis examinare, an D. Alvarus de Luna fuerit de crimine capitali convictus? Hoc Judicum à Rege adsumptorum intererat.

An D. Alvarus de Luna fuerit justè decapitatus?

Pone illos temere processisse (per me stat; nam in rebus antiquis, quando eruditi dubitant, nil definio.) Pone Regem pusillanimem fuisse, & invitum condemnationi subscripsisse (quid scio? saltem Poeta Alvaro coætaneus exclamat,

An Judicum temeritas carnifici sit imputanda?

El Rey Don Iuan el segundo,
Turbado toma la pluma,
Para firmar la sentencia
De Don Alvaro de Luna)

At temeritas, siqua fuit, & perturbatio non affecit carnificem, qui prudenter & sedato animo, gladium strinxit, & miserum decapitavit. Ergo, si ponamus fuisse injustam sententiam, hæc propositio, *Injustè Judices Alvarum per manus carnificis decapitarunt*, vera est; falsa autem hæc *Injustè Alvarum carnifex decapitavit*. Quoniam injustitiæ moralitas non principium *quo*, sed principium *quod* (non instrumentum, sed causam principalem) concernit. Tanta est inter potentias, seu instrumēta naturalia & moralia similitudo, ut sicut Ministri *Principis instrumēta* dicuntur, sic & naturales potentiæ, *Animæ Ministri* nominentur.

Ministri sunt instrumenta Principis: sunt vero & potentia, qua sit quadam naturalia instrumenta sunt ministri Animæ.

S. Gregorius à Rayne r. *in Pantheologi. verb. Oculus. cap.5. S.3. pag. 75.a.* citatus. *Sanctus vir, qui acceptis corporeis sensibus (velut subjectis ministris quædam æquissimus Judex) præest; velut insidianti morti fenestras corporis claudit, dicens*, Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitem quidem de Virgine, *Iob cap.31. vers.1.* PRÆTEREA, an, & quo sensu vera sit illa propositio, *Loquebantur variis Linguis Apostoli magnalia Dei*. Constat ex illis Christi verbis. *Quis vos audit, me audit, &c. non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Ergo Apostoli, quà tales loquebantur *ut quo*, & Deus per illos loquebatur *ut quod*. Ergo negari hæc Propositio debet, *Apostoli, quà tales, loquebantur ut quod*, item & hæc, *Apostoli, quà tales, loquebantur*, si agatur de loquutione *ut quod* [Consultò addidi illud *quà tales*, non enim omnia, quæ fecerunt & dixerunt Prophetæ & Apostoli, fecerunt & dixerunt *ut quo*, Deo concurrente *ut quod*: Christum enim Iudas vendidit, & Petrus negavit *ut quod*, & non *ut quo*. Et Paulus quando *2. Corinth.13.1.* scripsit, *Veniam ad vos*, non enim posteà venit, loquebatur *ut quod*. Item quando *1. Corinth.16.6.* dixerat, *Apud vos autem forsitan manebo*, non enim Deus diceret *forsitan*. Et expressum *1. Corinth.7.12.* testimonium habemus; ait enim ibi S. Paulus, *Cæteris Ego dico, non Dominus*. Ergo illa verba, quæ Paulus, & non Dominus dicit, ipsemet nobis dicit *ut quod*.]

An Apostoli fuerint loquuti ut quod: an verò loquuti sint ut quo, & Deus per ipsos ut quod?

Non semper Apostoli operantur ut quo.

His præmissis redeamus ad Confessarium, propter quem eadem omnia præmisimus. Absolvere à peccatis est solius Dei. Constat ex miraculosa illa erectione paralytici, quam *in Christi historia cap. 2. 5.* S. Marcus recenset. Dixit enim paralytico Dominus. *Τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. Fili Dimittuntur tibi peccata tua.* Et inter eos, qui aderant, sedebant Scribarum nonnulli, qui διαλογιζόμενοι dialogizantes (ratiocinantes) dicebant in cordibus suis. Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; *Quid hic sic loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, si non unus (nisi solus) Deus?* Et absolvere hominem à peccatis est opus summæ misericordiæ. At Confessarius *ut quod* non est Deus, & pœnitentem ritè confessum absolvens non facit actum misericordiæ, sed justitiæ; nam peccaret mortaliter, si absque causa pœnitentem audita confessione sine absolutione dimitteret. Ergo, cum dixit Apostolis Christus, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, censendus est

Solus Deus potest peccata dimittere.

N. B. Illud Græcum *εἰ μὴ*, melius exprimit Hispanicum *sino*, quàm Latinum *nisi*.

An confessarius ritè dispositum teneatur pœnitentem absolvere?

In Sacramento Pœnitentiæ Confessarius absolvit ut quo, & Deus ut quod.

est addidisse, *Qui per vos absolvuntur, per me absolventur, non enim vos estis qui gratiam confertis ut quod, sed Spiritus Patris vestri est qui ut quod operatur per vos.* Stat igitur, hanc propositionem, *Deitas generat*, esse similem huic, *Confessarius audit peccata, & ab illis absolvit*. Ergo, si interroganti, *An Deitas generet?* debeo respondere *Non generat*, etiam interroganti, *An mihi Margareta fuerit adulterium confessa?* rotundè respondere debebo, *Non fuit*.

NOTA.

Antonini Dianæ & Antonii Coronii sententia proponitur & examinatur.

Ad Dianæ mittatis Summam Antonius Coronius scripsit?

Debeo hos duos Theologos sæpius conjungere, quoniam hic, quæ alter uberius diversis in tomis scripserat in summa ad σύνοψιν reduxit: unde idem erit posteriorem quàm utrumque citare.

An Confessarius possit abjurare à negare?

Igitur Coronius *in Summ. verb. sigillum Sacram. num. 30.* sic statuit [Siquis impiè Confessarium interroget sub juramento, an in confessione peccatum aliquod audierit; respondet Sotus *in 4. dist. 18. quæst. 4 art. 5.* non posse negare, quia mentiri in nullo casu licet, sed debere objurgare interrogantem, quamvis Iudicem, quod talia interroget. Ego verò existimo cum Graffio *p. 1. l. 1. cap. 23. n. 3.* posse jurare se illud nescire, subintelligendo: *tanquam homini subjectum*: Et, si compellatur jurare, an audierit, idem jurare posse subintelligendo: *tanquam purum hominem*. Et tandem, si impius urgeat, an audierit ut Deus, jurare etiam posse, se non audiisse, subintelligendo *ad modum causæ principalis*.

An restrictione debeat uti?

Et ratio est, quia cum his restrictionibus non jurat falsum, & amphibologia ex rationabili causa non est illicita, ut dicitur [illegible] est verb. *Iuramentum*, à n. 8. Immò Confessarius teneretur sic respondere, quia silendo, vel respondendo in genere, [illegible] oriretur suspicio, quòd pœnitens peccatum illud commiserit. Et quibus reprobatur est opinio Altisiodorensis *lib. 4. tract.* [illegible] *quæst. 7.* quod in tali casu Confessarius [illegible] velare possit Confessionem, ne sit perjurus. Sic Coronius [illegible] *tit.* [illegible] *3. §. sexto*, nec non Dianæ *part. 3. tract.* [illegible] *part. 5. tract.* [illegible] *fol. 43.* & aliis locis, in quibus de hoc argumento Diana disputat, consonans.

An possit secretum Confessionis detegere?

Altisiodorensis opinio damnatur.

Ego autem dico Primò, Altisiodorensem, alias hominem doctum, in hac controversia, esse cœcum, ejusque opinationem esse hæreticam & injuriam Sacramenti sigillo.

Dico Secundò, etiam errare Sotum, nã Confessarius, cui Aurelia fuit adulterium confessa, mentiretur, si diceret, *Aurelia adulterium confessa non fuit*; & ut veritatem dicat, debet asserere *Illa mihi confessa adulterium non fuit*.

Soti opinio rejicitur.

Addo utrumque erravisse (illum secreti violandi facultatem temerè concedendo; & hunc Confessarium propellendo ad ambages) & in utroque erroris causam fuisse ignorantiam Grammaticæ Speculativæ: quæ etiam alios admittere Mentales Restrictiones coegit.

Cur invenerint Restrictiones Mentales.

Dico Tertio Dianæ & Coronii doctrinam, etsi Mentales admitterentur Restrictiones, non sufficere, ut difficultates universæ tollantur. Vel attende. Interrogat crudelis Princeps, & ait. *In Aureliæ confessione non scis (non audivisti) illam confiteri adulterium.* Et jubent illi, ut Confessarius dicat lingua *Non scio (Non audivi)* & mente addat, *ut purus homo*. Si pergat Princeps, & interroget. *Non-ne audivisti ut Deus*, jubent ipsi, ut respondeat, *Non audivi ut Deus*. Et addat mente videlicet, *ad modum causæ principalis*. Sed quid, si adhuc pergat Tyrannus, & interroget dicens, *Non-ne illud crimen in confessione audivisti, ut instrumentum Dei?* Et ipsi, quid debeat Confessarius dicere, non præscribunt, & [illegible] Soto aut Altisiodorensi subscribere. [illegible] lorum adlucinatio in eo consistit, quod [illegible] consignificantes circumstantias intermittunt. Nam [illegible] cè debent considerari [illegible] Princeps ille, aut interrogat [illegible] thoritate publica [illegible] privata & absoluta [illegible] violentia [illegible] tur, tales circumstantias debeat [illegible] Confessarius [illegible] men id non audivit [illegible] necessitas [illegible] nem juramento firmare [illegible] dem (Dianæ & Coronio) [illegible] materia differendus [illegible] 4. sect. 3. §. Sed quid.

An Mentales Restrictiones, à Dianâ & Coronio assignatæ, sufficiant?

Non respondent interrogationi quæ [illegible]

[illegible] ceius.

SEd quid, si de confessione sceleratissimi latronis, aut inveteratæ meretricis agatur? Respondet Coronius his verbis. [Advertit Granadus *in 3. part. tom. 3. controvers. 7. tract. 11. disp. 6. num. 4.* quòd, si peccatum sit tale, ut meliùs consulatur famæ pœnitentis, illud non negando, quàm negando, respondere Confessarium posse his, aut similibus verbis: *Peccata sua confessus est, & ego illum absolvi, vel functus sum officio meo*. Nam, si meretrix publica, v. gr. confessa sic peccata carnalia, Confessarius negaret se talia audisse, ingereret rudi populo suspicionem, quod non fuerit [illegible]

An ipsius peccata audita [illegible] confessione [illegible] meretricis?

Sic etiam, si quærat Sacrista,
tè confessa. minister, *an apponenda sit parti-*
vel missæ respondeat. *Id ab*
cula pro communione?] Et citat Dia-
ipso Petro quærendum esse.
nam *part.5.tract.11.resol.43.§.Non desinã.*
Interim, quia utrinque suboriri possunt
occasiones scandali, unicum consilium esse
debet, *Tacere, & de rebus in tali confes-*
sione auditis nunquam agere. Si enim ne-
get, latronem & meretricem dicet, qui eû
audiverit, male confessos fuisse; si autem
affectat, ille ipse (qui audiverit) dicet, sigil-
lum sacramentale frangi.

Confessarius religiosè observandum.

De scheda, quæ Pœnitentibus concedere solet à Confessariis.

PRoderit pro coronide novam dissol-
vere Difficultatem. Quæritur ergo,
An, quibus, & quando possit aut debeat Con-
fessarius schedã Confessionis concedere? Re-
spondet Coronius *loc. cit.* dicens. [Quando
Pœnitentes ferre debent testimonium
suæ Confessionis, ut sunt multoties famu-
li Principum, filii familias, &c. Si con-
fessarius quempiam non absolvit, ait Hen-
ricus *lib.3. de pœn. c.22. num.4.* dare ei po-
se schedulam, vel non dare prout ei libue-
rit; nam, si non det, utitur jure suo, non dan-
do schedulam indignis; si verò det, magis
favet sigillo, nam pœnitens absque sche-
dula venire potest in suspicionem apud
sodales, Dominum, Patrem, &c. Sed Co-
ninch. *de Sacr. disp.9. dub.1. n.14.* docet ab-
solutè teneri dare, quia sic non mentiatur;
Schedula enim non est de absolutione, quã

An danda sit impœnitenti?

non obtinuit, sed de Confessione, quam
revera fecit & alias aliquo modo frangi
sigillum.] Et citat Dianam, qui *part.5. tract.*
11. resol.22. (quod sæpe solet) Authores
citat, & nihil omninò resolvit.

Porrò schedula (ut ab hoc ultimo inci-
piam) de absolutione est: petitur enim à
Superioribus, ut sui subditi præcepto Ec-
clesiæ satisfacere cogantur. Ergo petitur
de Confessione ritè facta, quam absolutio
debet sequi. Et hanc ob rem

An de sola Confessione schedula à Pœnitentibus petatur?

Dico Primò, *Impœnitenti, sicut negatur*
absolutio, sic debet scheda Confessionis nega-
ri. Sed instas, Confessarius, qui negat, ali-
quo modo frangit sigillum. Et respon-
deo, illud non frangi, &, si frangitur, à pœ-
nitente solo frangi: nam per eum stat, ut
habeat schedam, aut non habeat: si enim
ritè disponeretur, & Confessario obediret,
absolutionem obtineret.

Debet negari impœnitenti.

Dico Secundò: *Ei, qui non fuit confes-*
sus, non potest scheda Confessionis concedi.
Et Pragæ sub Cardinale Harrach, regni il-
lius Archiepiscopo, duobus annis ante-
quam ejus essem Generalis Vicarius, Pa-
rochus N. de quinque schedis, quas Hære-
ticis, qui non fuerant confessi, vendiderat,
convictus, degradatus traditur brachio sæ-
culari, & publicè decapitatur. Post sen-
tentiam se plures quàm 30. vendidisse, fuit
fassus, sed capitalis sententia propter
pauculas prolata est.

Et à fortiori illi, qui non fuerit confessus.

Ob venditas schedulas Pragæ quidam Parochus decapitatur.

ARTICVLVS XII.

De Naturali secreto. *Examinat, exponitque, Cur non possit violari? & Quid facere debeat, qui crimen falsum imposuit, aut verum, sed secretum, detexit?*

N. B. Sacramenti Pœnitentiæ sigillum obligationem Secreti Naturalis supponit, & addit præceptum adhuc Sacramentale.

UT omnia, quæ sacramentali Secreto Articulo præcedenti diximus, meliùs intelligantur, oportet, ut de Naturali breviter disseramus. A Conclusione incipio, & sic statuo. *Qui crimen à Titio commissum fuisse noscit, si tamen illud occultum sit, & sine damno Reipublicæ aut Particularium nesciri possit, tacere debet; & si illud revelet, peccabit graviter.* Et ut Conclusionem dilucidem propono hunc Casum. Petrus, ut petat consilium, Claudium Virum doctum accedit, & ait, *Ego occidi unum hominem: parti læsæ satisfacere volo, sed nescio, quid, quibus, & qualiter debeam restituere, & ideò me tua prudentia committo.* Quod est dicere. *Ego non habeo intellectum, prudentiam & experientiam sufficientem, ut ab hoc intricato Labyrintho me expediam: Ergo patere, ut tuo intellectu, prudentia, & experientia juver: patere inquam, ut illis utar, ut Deo & meæ conscientiæ satisfaciam.* Adquiescit ille doctus, Gerit vicem intellectus; Petrum instituit, bono consilio juvat, &c. Ajo Claudium, si dicat, *Petrus homicidium commisit*, mentiri: dicere veritatem, si neget. Quoniam, asserendo asseverat,

Consiliarii sunt consulentis instrumenta: audiunt consulta ut quo, non ut quod.

quæ

quæ nescit: Siquam enim habet de homicidio à Petro commisso notitiam, illam habet ut quo non ut quod: & ut fusè probavimus, actiones instrumentis non nisi impropriè, & ut quo conceduntur: & ut quod, & propriè loquendo negantur.

Alius modus clarior & facilior proponitur, & explicatur.

Fateor esse magni & molesti moliminis bene intelligere & explicare in materia secreti terminos ut quod, & ut quo. Ergo videamus, An possimus sine tot, & tam obscuris Philosophiæ & Theologiæ speculationibus rem exponere cluè? Tu me sequere.

De verbis do, δόω, doy.

Verbi do, Græc. δόω, Hisp. doy, primaria & nota significatio res corporeas, quæ manu capiuntur & donantur, concernit; Plautus in Amphitr. *Nunc tibi hanc pateram, quæ dono mihi ob virtutem data est, Alcumenæ tibi condono.* At secundariò ad sensus externos & internos transfertur.

Non solùm res corporea, sed etiam verba, & per ipsa notitia interiores aliis dantur.

Plautus Curc. scen. 1. act. 4. *Da aures* [illegible] Suetonius in Cæsare cap. 30. *Datus est* [illegible] *Datam memoria* dixit. Et in Claudio cap. 15. Plautus in Asin. scen. 4. act. 3. *Priusquam animam meam istis dedi.* Et multò clarius in Hispanica lingua, ut si dicam. *Dile un vestido. Diò* [illegible] *tierra. Te diò a entender. Se diò a entender. Diò palabra. Diò razon. Diò noticia. Diò cuenta, &c.* quæ omnes phrases significationem præseferunt summè diversam, ex quibus unam realem & alteram intentionalem eligo; ut *damt esse libro*, sit *exhibe mihi istum librum*: & *date a entender*, sit *exhibe mihi, quid intelligas.* Et, quia jam habemus verba, ad rem veniamus. Casum propono.

Casus I. proponitur.

Petrus famulo suo numerat centum aureos, & præcipit, ut illos det Maximiliano. Et huic famulo occurrit Isidorus, & ait: *Da mihi mutuos centum aureos*, Et respondet famulus, *Non habeo*, & ne mentiatur ad duplicem restrictionem recurrit. Tamen [illegible] si enim centum ipse aureos habeat, nec habet illos tanquam Dominus suæ dispositioni subjectos, nec habet illos ut Isidoro mutuet. Et hic nihil mente restringit [illegible] quia utramque restrictionem à circum[illegible]tis consignificantibus recipit. Illa enim verba, *Non habeo*, æquivalent his, *Non habeo, quos mutuos dare possim, nec quos tibi.* Dicebat Isidorus, *Da mihi centum aureos mutuos.* Ergo per hanc petitionem restricta responsio illa *Non habeo*, erit, *Non habeo, quos tibi mutuos dare possim.* Et itidem eadem responsio, *Non habeo*, per præceptum restricta, erit, *Non habeo, ut dem tibi*, cum illos habet, non ut Isidoro, sed ut Maximiliano consignet.

Frustra ad Mentales Restrictiones recurritur, cùm præstò sint adjacentes, & significantes circumstantia.

Casus II. [illegible]

Præterea, Cajus apud te vas aureum deposuerit hac lege, ut custodias, & nemini ostendas. Porrò, si Claudius petat, ut ipsi vas aureum dones; Titius, ut commodes; Cnejus, ut vendas; & Serenus tandem, ut ostendas. tu *Non habeo* respondes tandem, ut [illegible] suspicione mendacii, etsi enim illud habeas, non tamen ut vel dones, vel commodes, vel vendas, vel ostendas. Ergo illud unicum *Non habeo*, variè per varias petitiones restringitur, ita ut si dicatur Claudio, *Non habeo, ut donem*; si Titio, *Non habeo, ut commodem*; si Cnejo, *Non habeo, ut vendam*; & denique, si Sereno, *Non habeo, ut ostendam*, significet. Et, quia petitio responsionem restringit, non est, cur Mentales Restrictiones quærantur.

Eadem verba ex diversis causis, & respectu diversarum petitionum significant [illegible] sicut diversas.

Non solùm suarum pecuniarum aut divitiarum, sed etiam suarum notitiarum homo est dominus. Sicut enim, qui adamantem invenit, potest illum aut ad amicum per famulum mittere, aut alicui custodiendum concredere: sic similiter, qui aliquam Mathematicam demonstrationem, ex. gr. invenit, illius est proprietarius Dominus; potest eam sibi retinere, quin injustitiæ debeat argui: potest eam donare socio, ut iste illa utatur ut sua: poterit mittere ad amicum per famulum, & tunc illa non erit famuli (a) nec [illegible] Poterit eam [illegible] communicari; imò & [illegible] custodiendam notitiam alicui ex causa opportuna [illegible] concredere, & tunc [illegible] & nemini revelare [illegible] de adamante [illegible] quam habeo [illegible] bene Hispanes [illegible] dar (Latinè, dare) [illegible] adamantem [illegible] conditionibus [illegible] bunt religiosè observari [illegible] dar noticia de lo que [illegible] notitiam alicui [illegible] sub conditionibus [illegible] conditiones [illegible] ri. Ergo, si illa notitia [illegible] mea, illam poteris tibi [illegible] usum proprium commodando concedere, sed ad [illegible] Ferdinando [illegible] nere, ut nemini des, sed ad [illegible] tem illa utaris. Sanè, ut dicebam, ego sum notitiæ illius (Mathematicæ demonstrationis, quam inveni, ex. gr.) dominus. Ergo, si eam donationis vi, poteris de illa tamquam de re propria disponere, & aliis [illegible] quibuslibet communicare. Si autem tibi commodem, tu illa uti poteris; sed non poteris tuas Positiones [illegible] re. Illa, inquam, poteris nec seorsim [illegible] firmare sine mea licentia, nec publici juris facere; imò nec in tuis libris poteris ea [illegible] nec alicui, ut legatur, permittere. Si

Sicut divitiarum, ita suarum cognitionum homo est dominus.

a) Verba, quæ mittuntur per famulum internuncii [illegible] Procopius de bello [illegible] Principis [illegible]

Si tibi illam, ut referas Ferdinando, concredam, ipsam tibi non dono, non commodo; sed tantum ut tradas Ferdinando, consigno. Eam igitur tradere Ferdinando, debes; & alii, quicumque ille sit, communicare non potes.

Possunt alicui ad aliam per ministrum transmitti.

Tandem depositi jure tibi confidam eam notitiam; eris illius depositarius; nulli eam dare poteris, immo nec uti, nisi secundum legem, quam tibi præscripsi.

Possunt in deposito & custodia confidari.

Hac doctrina præmissa alios duos casus in materia notitiæ, qui sint similes illis, quos paulò antè exposuimus, proponamus.

Petrus famulo suo dicit hæc & hæc: & præcipit, ut illa nunc ferat Maximiliano. Ex vi præcepti illa verba sunt Petri, non alterius; concreduntur Famulo, non ut Isidoro, aut alii, sed ut Maximiliano dicantur. Hæc omnia præceptum consignificant. Interim, supervenit Isidorus, & ait famulo. *Quid tibi Petrus dixit?* & famulus respondet, *Nihil*. Et veraciter; quia hæc ipsa responsio per præceptum restricta, æquipollet huic, *Nihil mihi dixit Petrus, ut tibi dicam*. Ecce illud, *ut tibi dicam*, non est aliquid, quod pura mente concipitur, sed quod per extrinsecum & sensibile præceptum consignificatur.

Parallelum Casui I. respondens.
An aliud, ut tibi dicam, quod multas asserenter à menaariis proponunt, in aliqua Mentali restrictione consistat, vel potius ab adjacentibus consignificetur circumstantiis?

Præterea, Cajus tibi aliquid in secreto dicit: vel, si vis, confitetur: verba ejus sunt, *Ego occidi unum hominem*. Hoc crimen tibi exponit (Hisp. *te da a entender*, *te dize*) ut nulli unquam dicas, sed hac solum notitia, ut eum instruas, dirigas, vel absolvas, utaris. Ergo ante omnem supervenientem restrictionem mentalem, ex ratione Naturalis, aut Sacramentalis secreti est, ut adquiras notitiam, quam nulli possis revelare. Interim convenitis à Claudio, & interrogat, *An tibi in secreto (vel in confessione) se commisisse homicidium, Cajus dixerit?* Ergo petit, ut notitiam, quam habes, ei communices. At tu habes notitiam nemini communicandam, hoc est, non habes notitiam alicui communicandam. Non ergo habes notitiam qualem sibi Claudius communicari postulat. Et ideò respondes, *Non dixit mihi Cajus in secreto (vel in confessione) se commisisse homicidium*. Et à vero non devias quia tametsi Cajus illud tibi dixerit non tamen dixit, ut dicas.

Parallelum Casui II. correspondens.
N. 8.
Quærenti aliquem dicit in secreto Franciscus, illius notitiæ cum [illegible] depositarius, at depositarius rem depositam nulli [illegible] potest? Ergo qui [illegible] depositarius est, notitiam secretam [illegible] nemini dare, aut revelare potest. Non ergo habet notitiam, ut tibi revelet. Ergo de re secreta interrogatus, Nescio, aut Non habeo notitiam sine mendacio dicet, quoniam ut tibi revelem subauditur: hoc enim à circumstantiis adjacentibus consignificatur.

Vt rem meliùs intelligamus, adhuc addamus paucula. Si lingua expressisses hæc verba, *Se occidisse hominem, mihi non dixit Cajus, ut tibi dicam*, nemo te accusaret mendacii. Ergo nemo te arguere justè poterit, si responderis Claudio, *Se occidisse hominem mihi non dixit Cajus*. Quoniam illa verba, *ut tibi dicam*, quæ lingua intermittit, à circumstantiis consignificantur; nam quæ utroque mihi in secreto (aut in confessione) exponuntur, dicuntur, *ut tibi non dicam*. Ergo ut serventur Naturale & Sacramentale secretum, & in utroque nulli discrimini exponatur veritas, non est, cur ad Restrictiones Mentales recurramus, cum id, quod ipsæ præstare nequeunt, jam priùs clarè & dilucidè præstiterint consignificantes circumstantiæ.

Addo & hunc casum. Summo secreto est Iulius captus, & in Sancti Officii carcerem profundiorem conjectus. Et cur tanto secreto? Vt ejus incarcerationem nemo sciat, & nulli dicatur. Ergo consideratis circumstantiis, *Non est Iulius in carcere, ut dicatur*. Interim ejus frater Antonius illum quærit solicitus; &, quia tandem aliquid suspicatur, Assessorem Tribunalis interrogat, *An Iulius sit in illo carcere?* Et Assessor rotundè respondet, *Non est*. An-ne mentitur? minimè. Et cur? Ob rationem, quæ nuper edisserebatur. Si respondisset Assessor, *Non est, ut tibi dicatur*, nemo eum incusaret mendacii. At illud, *ut tibi dicatur*, quod lingua non dicit, dicit tribunalis severitas (qui enim in ergastulo secreto ponuntur, non ponuntur illic, *ut tibi dicatur*.) Ergo illa verba, *Non est*, per illa, *ut tibi dicatur*, quæ Tribunalis sunt, restricta, nil continent fallaciæ, aut mendacii.

Quare secreto in Tribunali Inquisitionis causæ agantur?

An qui non revelat, quæ sibi in secreto, mentiatur?

DVBIVM.
An, & quale peccatum sit, proximi crimen verum, occultum tamen, revelare?

DOctrinæ similitudo postulat, ut breviter examinemus, *An possis occulta revelare?* occulta dico crimina, non tibi sub sigillo secreti naturalis concredita, sed te solo & nullo alio adspiciente commissa. Multa profectò de hoc argumento in variis libris lego, quæ erunt bona, aut etiam vera, siquidem à Viris doctis scripta. Illa ego non intelligo: sed non inde infero, non esse vera: multa enim humanum captum superant, multa Angelicum: & ideò, cum in Quæstionem, quam non intelligo, incido, Humilitatis actum, meam cognoscendo tenuitatem, elicio; sed nulli insultare præsumo. *Hanc ergo ob rem in hoc ego Dubio, siqua sunt contra communem opinionem, non doceo sed solum eruditionis & exercitii gratia, ut à doctis legantur & corrigantur scribo, & idèò pro singulari ulla doctrina me nolle citari protestor*. Et hac monitione præmissa sic discurro.

Vt consilium petas, occultum casum referre prudenti amico potes; immo etiam si afflictus sis, ut possis dolorem lenire. Et ratio est: nam (1) manet res sub eodem secreto. Nam (2) jugum Divinæ legis suave est, & onus leve; & nimis profectò du-

An possis injustè afflictus eloqui, injuriamque secretò revelare?

durum esset, & humanæ conditioni repu-
gnans, obligare aliquem ad sufferre, &
concoquere injurias in suo pectore; & pro-
hibere, ne uni aut alteri amico illas com-
municet, ut levius feræ. Eadem enim
argumenta, quæ probant Deum non præ-
cipere realiter impossibilia, persuadent
eum nihil omninò præcipere, quod mora-
liter impossibile sit. Ita Sylvius in 2. 2.
qu. 62. art. 2 1. qu. 5. Diana 3. part. tr. 5. resol.
32. Coronius verb. Detractio num. 4. Imo
Cruz p. 8. qu. 2. art. 2. dub. 3. concl. 1. asserit,
non esse mortale, si quis nimio dolore
pressus, ut pectus afflictum exoneret, in
publicas querimonias prorumpat: hoc
enim naturalissimum est. Videretur enim
durus, & nimium profectò durus Legis-
lator, qui permitteret innocentem affligi,
& adhuc, ne injustè oppressus conquera-
tur, præciperet. Est doctrina hæc com-
munis, quam tuetur P. Mendus, qui in O-
pinionum certo probabilium Epitome, verb.
Secretum. num. 4. sic scribit. [Non violatur
secretum, si quis super illo consulat virum
doctum: sed hic tenetur secretum servare.
Siquis intra penetralia Communitatis pa-
tiatur injuriam, non peccat manifestando
illam amico, non animo detrahendi, sed
levandi dolorem (a) cum durum valde sit
injurias silentio premere, & conquerere.
Lessius, Diana & alii. Est probabile non
esse peccatum grave, etiam absque gravi
causa manifestare crimen occultum & re-
velare secretum uni vel alteri prudenti vi-
ro, qui non sit evulgaturus illud: nam ibi
datur læsio levis Iustitiæ, & à fortiori non
erit gravis culpa contra Fidelitatem.
&c.]

An Deus præcipiat moraliter impossibilia.

a) Nota illud etiam durum valde sit, & [illegible] non velle eum, qui dicit Iugum meum suave est, & onus leve, hominibus valde dura præcipere.

Si ex casu, aut crimine occulto, cujus
notitiam habes, alicui proximo notabile
damnum immineat, illum monere poteris,
ut sibi prospiciat. Nam, si Cloris se pro-
[illegible] statuerit Nævio sub onere, quòd Cajum
occidat, & tu rem vidisti, & audisti, Cajum
monere poteris, & revelare quæ fu[illegible]
necessaria: non plura: inutiliter enim,
non sint necessaria, dicentur.
Cæterùm, si nullum bonum fine[illegible]
tendens, crimen secretum evulgaveris [illegible]
tra Charitatem te peccavisse scis & [illegible]
an contra Iustitiam & Veracitatem pec[illegible]
veris, docere vis. Communis sente[illegible]
assertivè respondet. Tamburinus lib[illegible]
cap. 3. §. 4. pag. 431. [Si crimen verum [illegible]
cultum evulgasti, uti poteris æquivoca[illegible]
tione, ut si dicas, cum hominem crimen [illegible]
illud nequaquam patrasse, intelligendo [illegible]
publicè, vel quid simile.] Et in margine à
Sotum, Cajetanum, Villalobos, aliosque [illegible]
Dianam p. 3. tr. 5. resol. 10. productos adlegat.
Ergo teste Tamburino, qui sic restituat [illegible]
Cruz.

Quando crimen occultum detegi possit?

Et quando non possit.

An teneatur ad restitutionem?

An detur casus in quo quis teneatur [illegible]

honorem, mentietur, nisi utatur Restrictio-
ne Mentali. At quæ sunt falsa, non red-
duntur vera, etsi Restrictio Mentalis acce-
dat. Præterea: Nemo potest mentiri:
quia mendacium, etiam officiosè dictum,
est peccatum. Nemo tenetur uti Restri-
ctionibus Mentalibus; illarum enim usum
semper inutilem & vanum, aliquando no-
civum & interdictum esse lego: at esse
præceptum non lego. [Essent contenti
oppositæ Authores sententiæ, si Mentales
Restrictiones esse licitas concederemus: at
velle eas esse præceptas, nimium est.] At
asserente Tamburino nullo alio modo
poteris honorem restituere, qui crimen
occultum, sed verum divulgasti. Ergo,
quia Logicam bene scis, tu ipsemet con-
sequentiam opportunam deduces.

Inter rem secretam tibi sub fide amici-
tiæ ad Dei majorem gloriam, creditam, &
rem secretam, quam tu casu vidisti, distin-
gue. Rationes & circumstantiæ, quæ il-
lam virtualiter infectam reddunt in hac
locum non habent. Ergo hæc est, facta [illegible]
Ergo qui illam sine causa excusante dete-
xerit, non mentietur, sed contra Charita-
tem peccabit. Res est, quæ indiget majo-
ri examine: & hanc ob rem eum, qui so-
lus crimen committi à Ioanne forte vidit,
& narrat, peccare contra Iustitiam, nec
nego, nec affero. Ideò doceri ab ingeniis no-
bilioribus volo. In quantum bene guberna[illegible]
Republica Iura & Privilegia sint conce[illegible]
peccatis. [illegible]
lus. Eadem causa [illegible]
xam nocuit, nec [illegible]
precisior fit. [illegible]
respiciunt, [illegible]
tatem consequuntur [illegible]
alicubi permitteretur [illegible]
communis. [illegible]
tatur, si quando in [illegible] legislator,
tuntur impune [illegible] quæ privilegia
cus ille Iurisconsultus [illegible] sceleribus [illegible]
nem, quas [illegible] remanet.
satis esse, ut qui leges transgreditur [illegible]
alius (impunitus) [illegible]
At illa (Communitas) concedit sceleribus [illegible]
immunitates concedit. Deus summus est legislator,
perdita. Deus summus legum humanarum
sanctissima ejus decreta [illegible] ut lib. 9. de Civit.
sunt Regulæ: quoniam Omnium legum [illegible]
Dei asserit Augustinus, nisi Divinæ legis imaginem
inanis censura, nisi Divinæ legis imagine[illegible]
gerant. Ergo sacrilegæ blasphemiæ cri[illegible]
reus, qui gratias & privilegia Deum cri[illegible]
minibus concessisse asserat, quæ Rex ter[illegible]
renus sine crimine indulgere non posse[illegible]
Etsi vim harum rationum non percalles,
cum sit quæstio satisrespondere digneris,
ro. O enim à te scito, in qua Sacra Scriptu[illegible]

Aliud est rem sub secreto naturali audivisse, & aliud rem in oculos factam vidisse.

An privilegia & [illegible]

ra pagina, in quo Propheta libro, hominis scelerato concessisset Deus jus & privilegium, ut possis securè coram uno peccare? Vbi fecit, ut qui verum secretum tamen diceret, mentiretur? Vbi, ut quis sic eum infamavit, esse verum dixerit, tenetur asserere (&, si fuerit necessarium, jurare) se fuisse mentitum. Sunt omnia difficilia, & quæ maturiore indigerent examine. Qui huic respondere Dubio velit, frustra petet à Mentali Restrictione subsidium. Sperari potuit à circumstantiis consignificantibus: at hæ non videntur efficere, ut mentiatur Petrus, quando uni aut pluribus dicit, se vidisse quæ vidit. Non videntur efficere, ut teneatur Petrus dicere se fuisse mentitum dicendo ea, quæ veraciter dixit.

An sententia sit fundamento destituta?

An prodesse possint Restrictiones mentales?

Argumentum fortissimum, quod ab Adversariis fieri solet, est hoc. [*Petrus esse in possessione sui honoris: Ergo habet jus, ne privata authoritate ab honore possesso spolietur. At, si crimen ab eo secretè commissum detegeret, cum privata authoritate honore exueret. Ergo mortaliter peccaret.*] Vltimam consequentiam & concessi, & concedo: at non est illa, quæ debeat inferri: non enim te *peccare mortaliter*, detegendo crimen secretum, sed *te fuisse mentitum* debet probari.

Fundamentalis ratio quæ ab adversariis insurgitur.

Vt huic ego argumento, quod fortissimum vocant, respondeam, aliud formabo simile, & mutata materia discurram per propositiones analogas. Habebat Fridericus centum millia ducata, clausa in theca secura, & ex Hispania in Italiam contendens, naufragium patitur, & thecam perdit: quod solus vidit Carolus, & non alius. Porrò gloriosum erat illi habere centum millia ducata: inglorium ad mendicitatem reduci; Ergo ne mentietur Carolus, si passim dicat se interfuisse naufragio, & propriis vidisse oculis totum illud aurum perire? Asseris & argumentum simile præcedenti conformas & sic ratiocinaris [*Fridericus est in possessione honoris, qui in divitiis consistit. Ergo habet jus, ne privata authoritate ab hujus honoris possessione exspolietur. At, si Carolus Friderici divitias naufragio periisse diceret, eum privata authoritate, honore proveniente à divitiis exueret. Ergo peccaret mortaliter. Ergo & mentiretur. Ergo ad restitutionem teneretur. Ergo deberet se retractare, & se fuisse mentitum asserere.*] Lego attentè, & singulas præmissas & consequentias recognosco, & sic inquam.

Casus proponitur, ut ex illo contra procedens argumentum nova ratio formetur.

Datur argumentum præcedenti simillimum, sed in alia materia.

Ad illam propositionem, *Fridericus est in possessione honoris, qui in divitiis consistit*, dico honorem proficisci à virtute, & divitiis, nec bene eos procedere, qui illum à sola virtute deducunt. Has duas humanæ gloriæ origines cognovit & asseruit Aristoteles *lib. 4. Rhetoric. cap. 3.* dicens. *Imperia & Opes gloriæ causa expetenda sunt.* Fuere enim, & erunt semper in mundo divitiæ, & opes honoratæ. Ovidius F. stor. 1.

An honor à divitiis provenit?

> *In pretio pretium nunc est; dat census honores.*
> *Census amicitias: pauper ubique jacet.*

Et iterum 3. Amor. 8.

> *Curia pauperibus clausa est; dat census honores;*
> *Inde gravis Iudex, inde severus Eques.*

Quæ apprehensio (nam honos à communi apprehensione dependet) ita, etiam apud Ecclesiasticos obtinuit, ut D. Benedictus pauperibus opponat nobiles, & opinari videatur, eos solos, qui affluunt divitiis, nobilibus adnumerari. Caput LIX. habet in titulo. *De filiis nobilium, vel pauperum, qui offeruntur.* Et in corpore, *siquis fortè de nobilibus offert filium suum Domino in monasterio, &c. similiter autem & pauperiores.* Esto divitiis suis concedatur honos, non inficior. At divitiis fictis honorem verum deberi, non admitto. Est honos materiæ primæ similis, quia existit existentia formæ: & materia prima (sic S. Thomas, & ejus Schola definit) existere sine forma non potest. Ergo, si opulentiæ honos existentia divitiarum existit, fictus est, ubi fictæ fuerint divitiæ. Agesilaus asserente Plutarcho *in apophth. Lacon.* Divinos honores à Thasiis sibi oblatos risit, irrisitque; cùm enim Divino honore colitur, qui Deus non est, esse censetur Βῦς ἐπὶ πίνακος ἀργυρῶ *Bos in quadra argentea*, in loco, in quo non solùm non deberet esse, sed deberet non esse. Nego igitur *Fridericum, qui divitias non habet, esse in possessione honoris, qui in divitiis consistit.* Et hoc antecedente negato, ruit illa consequentia, *Ergo habet jus, &c.* Addo etiam subsumptum illud, *At si Carolus, &c.* esse falsum; nemo enim spoliari poterit re, quam non habet. Consequens immediatè subductum, videlicet, *Ergo peccaret mortaliter*, debet distingui; agi enim potest, de Veracitate, Iustitia, & Charitate: si de prima, cur Carolus dicendus sit mentiri, non video: si de secunda, à te peto, ut digito mihi ostendas, quid à Friderico suffuratus sit Carolus. Si de ultima, dicam casum rarum aut fortè impossibilem esse, in quo error communis possit esse sine aliorum damno utilis Friderico; tunc enim Carolus contra Charitatem peccaret. Verum enim verò, si Fridericus, exempli gratia, ficta divitiarum opinione

An, qui divites, nobiles?

S. Benedictus in Reg. cap. 59.

An materia prima existat existentia formæ?

Qua honos substantia subsistat?

Nemo privari potest re, quam non habet.

In quam Virtutem peccat, qui crimen occultum propalat?

An debeat dici veritas, si quis se esse divitem fingat, ut prætentem feminam decipiat, ut in uxorem habeat?

nione ad nobiles nuptias viam aperiret: error ille communis in damnum tertii (sponsæ) vergit, & Charitas non postulat, ut fraudi Carolus cooperetur tacendo; sed potius postulat, ne miseram illam sponsam falli patiatur. Altera consequentia, quæ subsequitur: nimirum, Ergo (Carolus) mentiretur: deberet bene inferri, ut aliquid argumentum probaret: at ipsam non video à præmissis deduci: nam, si verum fuit in naufragio periisse Friderici divitias, etiam erit vera assertio Caroli. Et, si vera hæc: falsæ sunt aliæ duæ consequentiæ, quæ in argumento inferebantur.

Hæc omnia dicta, ut clariùs dissolvi posset illud prius argumentum, quod ad Petri favorem formabatur. Postulat profectò bonum publicum, ut boni à malis secernantur. Unde Laertio lib. 6. asserente, percontaretur Antisthenes, quæ res portenderet ruinam, exitiumque Civitatibus? Quando in his, inquit, nullam esse potest bonorum & malorum discrimen. Ergo Ius gentium postulat, ut omnes quà possint, huic ipsi cooperentur discrimini. Ergo contra Ius gentium ageret, qui bonum à malo posset, crimen occultum revelando, discernere, & tamen tacere præsumeret, & nollet loquendo publico bono cooperari.

An Reipublicæ intersit, ut crimina etiam occulta, detegantur?

Hinc ad argumentum illud venio, & singulas propositiones recognosco. Erat prima. Petrus est in possessione sui honoris, distinguo, in justa, nego: in injusta, concedo: aut aliter, Est in possessione honoris debiti, nego; indebiti, concedo: nam ut lib. 4. Ethic. cap. 3. pronunciat Aristoteles, si verè judicare volumus, solis bonis honos debetur. Et, si verius judicare volumus, malis non solùm honos non debet exhiberi, sed debet non exhiberi, honos enim malis exhibitus in rerum commutatur ruinam, ut expe- rientia probat, & lib. 7. Moral. S. Gregorius cognomento Magnus testatur. Inferebatur. Ergo habet jus, ne privata authoritate ab honore possesso spolietur. Et singula nego: Non enim (1) aliqua privilegia seu jura sunt peccatis concessa: [illegible] mò nec concedi usquam possunt. [illegible] enim (2) privata authoritate crimen [illegible] tegit, quem ex Iure gentium loqui [illegible] Antisthenes. Non enim (3) hon[illegible] Petrus possidet: nam iste in virtute [illegible] datur, & corruit sublata virtute. [illegible] Chrysostomum de reparatione lapsi dicentem. Honos verus, virtus animi est: (ergo ubi hæc non reperitur, aut nullus honos est, aut si quis apparet, non est verus) nec à Cæsaribus præstatur, nec adulatione conquiritur, &c. Ergo quem Principibus extorsit adulatio, non est verus, sed imago quædam umbræ & fumo [illegible]

De possessione justa & injusta.

De honore debito, & indebito.

An malis debeatur honos?

An verum honorem possideat?

umilium. Non enim (4) etsi honorem possideret, manuteneri posset; nam esset possessor injustus, vel ostenderetur præsentæ possessionis titulus. Et hinc patet, quid ad subsumptum illud, At si crimen, &c. & ad consequentiam illam, Ergo mortaliter, &c. debeamus respondere.

In verbis meis Amice Lector duo ut video, observare potueris: alterum, me absolutè tenere, Nulla concessa esse privilegia peccatis; & Eum, qui crimen verum, sed occultum detexerit, non contra Iustitiam, sed contra Charitatem peccare: alterum, me nolle aliquorum indignationem, aut obloquutionem incurrere. Et ideò in prima Editione hujus Libri pag. 383. num. 208. summa me providentia scripsisse subsequentem Paragraphum, videlicet. [Omnia, quæ hucusque in toto hoc Dubio dicta, valeant, quantum valere possint. Interim tu sequentes Assertiones lege, quas non Conclusiones, sed Palimpsestos appellavi: non enim illas defendendas adsumo, sed propono, ut illas Candidi (aliis enim coloribus multi tinguntur) Theologi perpendant & examinent. Est enim παλίμψηστος charta deletitia. Germanicè Esels haut vocant. Videm Iurisconsulti [illegible] D. de bonor. possess. secund. [illegible] pianus leg. charta. D. de bonor. [illegible] tab. ait. Charta appellatio ad novam refe[illegible] tur, & ad deletitiam, quæ vocem de[illegible] Confirmat Budeus in libro de Asse, interpretatur chartam deletitiam, in qua abstersis prioribus litteris, altera [illegible] Græcam retinuit [illegible] Trabes. sic scribit [illegible] pfecto laudo [illegible] quid in illa chartula [illegible] malueris, quam hæc [illegible] suas formulas. Ergo [illegible] nostris Palimpsestis [illegible] præbes, hos verò nec [illegible] temerè, nec forte alicui [illegible] scripsi; ne forte [illegible] displicerem. At quia [illegible] de [illegible] syntagma integrum [illegible] perpendis Romani [illegible] scripsi, & re bene [illegible] Magister illud [illegible] sores, & Sacri Palatii [illegible] in lucem prodire permi MDCLXXIII. in lucem [illegible] in hac E ferunt & approbarunt, [illegible] qui in prima ditione secunda Conclusionem, [illegible] monere de fuerant Palimpsesti. Hoc te [illegible] subsequentes bui, ut pede illæso paginas [illegible] percurreres. Sit igitur Conclusio

PRIMA. Qui crimen verum, sed occultum, videlicet, [illegible] bono animo detegit, ut [illegible] rem publicam, aut privatum quemcumque [illegible] vem à periculo eripiat, aut alicujus [illegible] gravi utilitati prospiciat, non peccat. Est com-

Cur Author in prima Editione hujus Libri [illegible] voluerit [illegible] suam per Assertiones [illegible] exponere?

Quando crimen occultum possit detegi.

communis : nam inter duos potioris pars potior est. At innocens semper est scelerato præferendus. Ergo, ubi de criminis detectione, aut occultatione differitur, curandum est, ne ita tacendo homini malo faveas, ut bono noceas.

An Amicorum literas eorum injussu possimus edere, aut comprimere? an falsum ostendere?

Hanc doctrinam tam severè Politici & Aulici accipiunt, ut suas literas, non dicam imprimi, sed ne quidem aliis ostendi aut legi solerent. Eorum opinioni adhærens Justus Lipsius *Centur. 1. in Proœm. ad Lectorem* sic exclamat, [Mali exempli arbitrium hoc sibi sumere inscripta aliena. Mihi fieri nolim; & tamen faciunt, atque ecce edunt alibi hanc aut illam epistolam, me non ignaro solum, sed invito. Quæ hæc temeritas, sive improbitas, est? Clamo & testor apud homines, qui sunt, qui erunt, inimicus mihi quisquis hoc facit. *Quicumque quodcumque meum, præter me, divulgat aut divulgabit, præses Literarum & Famæ Deus vindicato.* Homo imperite & φρένας ἠκλεής, verba aliquod apud te familiaria aut libera aut blandè effudit: sed apud te: & in lucem tu hæc calidè effers? *Quid hoc est aliud* (utar disertissimi Viri verbis) *quam tollere è vita vitæ societatem? tollere amicorũ colloquia absentium? Quàm multa joca solent esse in Epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur! quàm multa seria, neque tamen ullo modo divulganda!* Abi igitur inhumane inepte: (*) nec sic me produce imò traduce. En, cum cautè omnia & circumspectè scripsimus (ut hoc ævum est) non effugimus morsum: tu subitaria mea prodis, id est, latus pectusque meum nudum objicis ad omnem ictum? Abstine, & tu Lector, mea ama, sed mea.]

Negat Justus Lipsius.

φρένας ἠκλεής, *mente vacuus.*

An Societati humanæ prajudicet Epistolas edendi libertas?

*) Produce & traduce *dicebant veteres, hodie dicimus* produc & traduc.

An, & quando aliorum scripta ostendere, aut etiam publicare valeamus, aut debeamus?

Interim, ut ut assentiar Lipsio, nec nænias, quæ amicis scribuntur interdum, mitti in publicum patiar; ea, quæ cum gloria Scriptoris, & Auditorum utilitate possunt legi, non est, cur supprimamus. Sed & in his ipsis summa est opus prudentia: nam forte Operi Author ultimam manum non imposuit: aut fortè habet rationes, ob quas aut editionem Libri differat, aut totum supprimat. Et earumdem rationum non tenetur nobis rationem reddere; suæ enim speculationes suæ sunt, & à nostro non dependent arbitrio. Si tamen Virgilius aliquis in suum ingenium sæviat, & suis laboribus fraudare Orbem Literatium voluerit, sit tibi exemplo Augustus, qui tam dirum facinus, prætextu ultimæ voluntatis, locum habere non permisit. Ejus verba considera.

Virgilius suam Æneidem flammis mandari jubet: sed eam Augustus Cæsareo decreto conservat.

a) Æneidem suam Virgilius flammis in suo testamento legavit, vel ut loquar cum Augusto mandavit; unde Hispani legare in testamento, mandar dicimus: & mandas legata vocamus.

Ergo-ne supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare (a) nefas? Ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scelus indignum! solvetur littera dives?
Et poterunt spectare oculi, nec parcere honori
Flamma suo, dignumque operis servare decorem?
Noster Apollo vetat, Musa prohibete Latina, &c.

Ergo contra bonum publicum nunquã est deferendum privatæ voluntati. Et ultima, tametsi multis sit condecorata privilegiis, nunquam hoc obtinebit, ut sit valida & nociva Reipublicæ.

SECUNDA. *Qui crimen verum, occultum tamen, perpetrari vidit; non tenetur reum accusare; at potest fraternè corripere; & si non prosit, aut non sit necessaria hæc fraterna correptio (non enim ubique locum habet) potest criminis commissi notitiam ad Superiorem, ut ad Patrem, deferre.*

De Accusatione, & Correctione fraterna.

Prima Pars Assertionis, stat: nemo enim tenetur media ponere, quæ finem non possint sortiri. At accusationis finis est, ut crimen expietur, & reus puniatur. Ubi autem desunt testes, neutrum poterit obtinere accusator. Nemo ergo alium criminis veri occulti accusare tenetur. Est communis. Præterea ad S. *Qui interrogat* & illud Protheorema, *Quod probari non potest, mihi infectum est*, à Melleo Doctore adsumptum & à nobis dilucidatum, oculos convertamus, & videbimus, Accusatorem in hoc casu mentiri, nam dicit Politicè factum, quod est infectum (seu non factum) Politicè; quoniam Accusatoris verba per consignificantes tribunalis & muneris circumstantias restricta, includunt transcendentalem limitationem, *ita, ut probari possit*. Ergo qui vidit homicidium à Francisco committi, & accusationem concipit his verbis, *Franciscus homicidium commisit*, censetur dicere, *Franciscus homicidium commisit, ita ut probari possit*. Hoc enim importat ipsummet Accusationis nomen, & susceptum Accusatoris officium: nam, ut *libr. 9. in Decalog. cap. 2. § 4. num. 1. pag. 418.* ait Tamburinus, *Qui accusat, suscipit in se onus probandi, debet se subscribere Accusationi; & si non probat, patietur ex lure pœnam Talionis, quam non subit Denunciator.* At occultè commissum crimen probari non potest. Mentitur igitur Accusator, cùm reum de occulto crimine accusare præsumit.

An mentiatur, qui accusat reũ de crimine secretò commisso?

Secunda etiam est certa: eamque firmant omnia, quæ de Fraterna Correctione à Theologis eruditè dicuntur.

TERTIA. *Ergo, qui crimen verum, occul-*

An sine mandato privatim possit crimen occultum revelari?

cultum tamen, extra tribunal narrat, etsi plurimis dicat privatim, & reo damnum maximum inferat, non mentitur. Consultò illud *privatim* posui, nam verba extra tribunal dicta non possunt à tribunalis circumstantia restringi. Præterea neminem quis potest de crimine falso corripere, nec ullus potest crimen falsum ad Superiorem deferre. Ergo in casu, quãdo quis suo Superiori potest, aut debet dicere, *Titius secretè tale crimen commisit*, non mentitur. Et retine in memoria hoc Corollarium, nam plurimum servire poterit.

An bono vel malo animo sit mendax revelatio, sufficiat?

QUARTA. *Qui crimen verum, occultum tamen sine bono animo, aut etiam ex malo animo detegit, non peccat contra Veracitatẽ.* Patet, quia non mentitur. Et hoc sic demonstrabo. Quando revelat bono animo non mentitur: Ergo nec quando revelat malo animo; non enim ex eo, quod bono animo, vel malo dicatur; sed ex eo, quod res sit, vel non sit, propositio redditur vera, vel falsa.

An contra Charitatem sit revelare secreta?

QUINTA. *Qui crimen verum, occultum tamen, sine aliqua ex illis causis, quæ in prima Assertione ponuntur, ex malo animo detegit, peccat contra Charitatem. Et si contra hanc veritatem tantùm, ad nullam restrictionem tenetur*. Scitè, ut solet, *libr. 9. in Decal. cap. 3. §. 3. num. 4. pag. 428.* Tamburinus. [Excusatur, ait, à restituenda fama is, qui non peccavit contra Iustitiam. Quare quoties in superioribus & consequentibus invenies infamantem per suam actionem externam solum peccasse contra Charitatem, vel aliam Virtutem & non contra Iustitiam, toties eum non obligari ad restitutionem pronunciato, &c.] Iste autem contra quem peccat. An-ne contra illum solũ quem infamat? sic putabam, donec legi Maximum qui rem accuratius discussit & *serm. 20.* sic inquit. *Hieron arcana enunciantes, injuriam facere dicebat etiam eis, quibus enunciarent. Odimus enim, non solum eos, qui effutierint, sed eos etiam, qui quæ nolumus, audierint.*

An tenetur restituere, qui nullam injustitiam commisit?

SEXTA. *Qui crimen verum, occultum tamen, sine aliqua ex illis causis, quæ in prima Assertione ponuntur, ex malo animo detegit, non peccat contra Iustitiam*. Corollarium I. *Ergo ad nullam restitutionem tenetur*. Corollarium II. *Ergo, nec tenetur, nec potest se retractare, aut dicere se fuisse mentitum*. Ita Cajetanus *in 2. 2. qu. 72. art. 2.* & alii. Est contra doctrinam, quæ olim erat communis quam Coronius *in summ. ver. Detractio num. 10.* proponit & exponit: quam Villalobos *tom. 2. tr. 11. diff. 37. num. 11.* Tannerus *in 2. 2. disput. 4. quæstion. 6. dub. 6. num. 146.* Diana *part. 3. tractat. 5. resol. 34.* Tamburinus & alii propugnant.

An contra Iustitiam sit revelare secreta?

Quo debeat modo, qui illa revelavit, restituere?

Doctrina profectò, quæ, ut dicebam, olim erat communis, mihi nunquam placere potuit: & contra illam duo argumenta fortissima, alterum à priori, & alterum à posteriori, conformabo.

Cur communis hæc doctrina nõ placeat?

INCIPIAM ab hoc ultimo, ut notiora præmittam, nam effectus clariùs cognoscuntur, quàm causæ, & sic inquam. [Non est credibile aut possibile sub infinitè bono & justo Deo innocentem per calumniam traductum carere opportuno remedio, ut honorem injustè detractum recuperet. Non est, inquam, possibile esse à Deo, esse à Christo institutam Rempublicam, in qua calumniator debeat necessariò triumphare, & innocens nulla habeat media, ut famam per injuriam perditam possit recuperare. In qua à Publica derelictus Iustitia, omne cogatur desperare remedium, & interminabilem infamiam injustè subire, & clamare, Ἀλλ᾽ οὐκ ἔνεστι συκοφάντου δήγματος! *Non est remediũ adversus sycophantæ* (calumniatoris) *morsum*!] Sed si staret doctrina olim communis, innocens non haberet unde honorem posset recuperare. Ergo illa doctrina non stat. Probatur minor. Qui crimen falsum imposuit innocenti, debet se retractare, debet se fuisse mentitum dicere: &, si fuerit necessarium, tenetur retractationem suam juramento firmare. Ita S. Th. 2. 2. *qu. 82. art. 2. ad 2.* Scotus *in 4. dist. 15.* Sylvius *in 2. 2. qu. 62. art. 2. qu. 22. tr. 32. cap. 10. nu. 245. & 10.* Villalobos *tom. 2. tr. 11. diff. 37. num. 3.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 39.* [Consentit in cæteris Faber *in dist. 15. qu. 3. dis. 53. cap. 1. num. 32.* nec differt in juramenti circumstantia: non enim dicit, detractorem non habere obligationem jurandi se falsũ dixisse, si hoc sit necessarium juramentum; sed ait, hoc juramentum necessarium non esse. Et ut existimo, Faber benè discurrit: nam si detractor sit ita lapsæ fidei, ut ejus retractationi nemo debeat credere, nisi illam juramento confirmet, etiam censendus erat talis, cujus detractationi nemo debuerit credere, nisi illam juramento firmasset.] Ergo, si eodem modo, qui crimen verum, occultum tamen, detexit, se retractare, & se mentitum fuisse dicere teneretur, nunquam posset innocens recuperare honorem per mendacem detractionem amissum. Probo consequentiam clarissimè: & casum sequentem propono. Aurelium virum sanctum & probum commisisse adulterium heri narravit nobis Ioannes in nostra æstimatione homo verax. Credidimus: Nam (1) præmittebat rationes verisimiles, ut ostenderet, nos indigere illa notitia, quam non ut noceret Aurelio, sed ut nobis prodesset, suggere-

Effectus sunt notiores causis.

An esse modus debeat, detractum injustè honorem recuperandi?

An detractor debeat retractationem suam juramento firmare?

An eodem debeat modo restituere, qui falsum testimonium imposuit, ac qui crimen secretum revelavit?

An causæ interdum dentur ob quas detractori credamus?

gerebat: Nam (2) Aurelium esse adulterum vir bonus (sic putabamus) asserebat; & Ioannem mentiri coram nobis nullus vir fide dignus asseruit. Nam (3) considerata hominum fragilitate, minùs incredibile erat, virum bonum in tentatione & occasione lapsum fuisse apud pulchrã virginem, quàm virum bonum eo temeritatis devenisse, ut innocenti falsum testimonium imponeret;&c. At hodie Ioannes pœnitentia ductus, quæ dixerat heri, retractat, se fuisse mentitum affirmat, & Aurelium innocentem esse asseverat. &c. Et quid hic nos si simus prudentes & doctrina, quam impugno, retineatur, dicemus? Hanc retractationem posse provenire à duabus causis: sive enim Aurelius nunquam adulterium commiserit, sive revera illud, sed secretò commiserit, sua Ioannes verba retractare deberet. Non esse, cur ab una potiùs, quàm ab alia retractationẽ causa provenire dicamus. Immò quia faciliùs crimina vera, quæ occulta, narrantur quàm non vera imponuntur, censebimus Aurelium revera fuisse adulterum, sed in secreto crimen id commisisse. Ergo Aurelius est miser: & non habet unde famam injustè detractam possit recuperare;& hoc quia in Scholis hæc sententia defenditur. [Et hic obiter nota id, quod alibi uberiùs edisserui; videlicet, omnem opinionem strictam esse laxam: nam Circulus, si ex uno latere stringitur, relaxatur ex alio: & Theologi dum ex una parte contra eos, qui crimina vera, sed occulta, revelant, volunt esse severi, in innocentes, quibus falsa testimonia imponuntur, sunt crudeles, & privant omni Iuris subsidio, coguntque ut maculati injusta infamia, recuperandi honorem omni destituatur remedio.] Vide Theologiæ Regularis Procemium; quod ut ex ipsomet titulo constat, *Geometricis Fundamentis insistit, agitque & Moralium Opinionum delectu; & demonstrat obiter, sententias, quò magis stricta sint, laxiores esse.* Et habetur in Editione Lugdunensi anni 1665. pag. 32.

An ad restituendum detractum honorem retractatio sufficiat?

An, & cur innocens non possit honorem perditum recuperare?

An omnes opiniones, quæ strictiores, sint laxæ?

Confirmatur primò. Puella habet jus ad tuendam vitam: ergo, si post scelus cõmissum habet jus ad secretum, & conservationem honoris, omnia quæ gravida potest facere ad conservationem vitæ, poterit ad conservationem secreti & honoris. Quid dicis? An-ne eodem modo de vita, & secreto philosophandum est: an diverso? si diverso; habebit ad vitam ex Iustitia, & ad secretum post peccatum commissum ex sola Charitate spem. Si eodem modo philosophandum sit in utroque casu, sequentur absurda quibus assentiri non audeas. Attende. Si fœtus inanimatus sit, & nisi emittatur, mater sit moritura, posse abortum procurari directè, nempè, ut medium conducens ad salutem matris, asserunt Sanchez *de matr. lib 9 disp.* 20. Graffius *par.* 1. *lib.* 2. *cap* 8. *num.* 5. Sà *verb. homicidium*, Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 5. *par.* 3. *cap.* 4. *num.* 4. Et alii apud Dianam *part.* 3. *tr.* 3. *resol.* 11. contra Filliucium *tr.* 29. *cap.* 6. Lessium *lib.* 2. *cap.* 9 *num.* 61. *&* 62. Vtramque sententiam probabilem judicat Tamburinus *in Decalog. lib* 6. *cap.* 2. §. 4. *num.* 4 *pag.* 97. qui probat afferentem opinionem his verbis. [Ratio est: quia tunc fœtus est aggressor contra matris vitam: & sicuti pravi humores possunt depelli, quia invadunt vitam; ita & ille fœtus, qui nunc instar humoris pravi est.] Et hic obiter nota, Conclusionem esse de fœtu inanimato, & Rationem æquè adversus animatum procedere. Sed quia nobis Conclusio sufficit, quæ de inanimato resolvuntur, sumamus. Progredior. Per te eodem jure potest gravida vitam & honorem defendere. At, quando conjugata ex adulterio absente marito concepit, fœtus honorem suæ parentis aggreditur. Ergo potest ut contra aggressorem procedere. At vitæ aggressor potest occidi: ergo aggressor honoris. Posse in casu fœtum ab adultera expelli Sanchez, Graffius, Sà, Layman, & alii negant: immo audio, inquit Diana *par.* 6. *tr.* 8. *resol.* 17. affirmativam sententiam fuisse damnatam in Congregatione Sancti Officii. Et negantem contra Torreblancã, Bordonum, Lessanam, Trullenc. & aliquos ex Societate Iesu, monet Diana *par.* 3. *tr.* 5. *resol.* 12. & *p.* 6. *tr.* 8. *resol.* 37. & Tamburinus *loc. cit. nu* 6. esse hodie in Schola communem: & debet ab omni viro pio & prudenti defendi, quoniam affirmativa summè est periculosa; aperit enim viam ad propudiosa scelera, quæ perpetrarentur cum pernicie Reipublicæ. Stat ergo Ius naturale non concedere adulteræ, ut defendat honorem, sicut gravidæ innocenti concedit, ut defendat vitam.

De jure ad vitam conservandam.

An liceat procurare abortũ?

An possit contra fœtum mater, si ab illo invadatur procedere?

An ad tuendũ honorem possit abortum procurare gravida?

Est falsa & perniciosa sententia afferens.

Confirmatur secundò. Damnum grave est amissio honoris, pro quo tuendo licitũ est hominem cum moderamine interimere, si aliter salvari non potest: *in summ. verb. Occidere invasorem, num.* 23. ait Coronius. Ergo (1) vir nobilis, si invadatur, non tenetur fugere. Ita Sotus *De Iust. qu.* 1. *art.* 8. Diana *p.* 5. *tr.* 4. *resol.* 9. & *par.* 11. *tract.* 2. *resol.* 20. §. *Prætereà*, Coronius *loc. cit. nu.* 10. *&* 23. contra Sylvium *in* 2. 2. *qu.* 64. *art.* 7. *qu* 9. Ergo (2) vir nobilis poterit occidere volentem se baculo vel alapa percutere. Ita multi Doctores quos citat & sequitur Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 12. *nu.* 77. Ergo (3) quia hæc verba *honor pretiosior bonis for-*

Honor defendi potest.

Nobilis, si invadatur, non tenetur fugere.

An percutere possit?

tuna

tum est, vera sunt, & in Cotonio *loc. cit.* expressè posita, in omni casu liceat bonorum invasorem occidere, licebit etiam invasorem honoris. Ergo (4) quia perindè est auferri honorem lingua aut baculo, poterit vir nobilis, si verbis se non possit tueri, hominem contumeliosum occidere, qui se imponendo falsa crimina invadit. Ita Baldellus *lib. 2 disp. 24.* Stroversdorfius *in 2. 2. qu. 64. art. 7. concl. 5.* Tuetur hanc sententiã Bañez, quia *in 2. 2. qu. 64. art. 7. concl. 2.* asserit falsum testem & iniquum accusatorem posse occidi. At hoc tametsi spectato solo Iure naturæ admitti debeat, hoc Iure cessimus, qui leges Civiles admisimus Ita Coninchius *de actibus supernaturalibus disp. 32. dub. 2. num. 12.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 97. & par. 5. tr. 3. resol 7. & p. 11. tr. 1. resol. 20. §. Primò.* Cotonius *in summ. verb. occidere invasorem, num. 13.* Ita etiam Malderus, *in 2. 2. tr. 3. cap. 1. dub. 12.* negat enim falsum testem & iniquum accusatorem posse occidi, quia non invadunt authoritate privata, sed publica: At, qui calumnias spargit, aut dicit, invadit authoritate privata. Ergo, si aliud non succurrat remedium, teste Maldero, occidi poterit. Sed quo tendunt hæc omnia? ut Casum sequentem proponam. [Anselmus, vir Ecclesiasticus & in dignitate constitutus (sit v. gr. Episcopus) unam fœminam vilem cognovit. Hæc vanæ gloriæ ducit prostituisse se Episcopo. Narrare incipit: &, si supervivat, narrabit omnibus: sibi, ut existimat, honorem indipiscens ex alterius infamia. [Et ut aliquid dicam in particulari: scio Dominum N. ad summas dignitates evectum & tamen etiam audivi à fide-dignis Bertham, inveteratam meretricem, narrare passim, se illi frequenter prostituisse &c.] An-ne illam occidere potest Episcopus? audivi Virum valde doctum dicentem, [Potuisset P. Amicus ab illa sententia abstinere: nam ex illa sequitur Religiosũ, qui se immiscuit scorto, posse illud occidere. At jam, ut illum defendamus, debebimus illam defendere.] Sed ex doctrina Amici, si bene intelligatur & exponatur, non sequitur esse licitam scorti cædem. Nec Episcopus in casu proposito potest mulierculam illam occidere. Et hoc omnes Viri cordati mecum dicent. Sed cur non poterit? Aliam rationem non reperio, quàm hanc. Nam peccator nullum jus habet, ut servetur secretum. Nam peccator occultus, qui admisit crimen, cui infamia adhæret, revera non habet honorem, sed habere creditur. Vnde, qui sine legitima causa illud crimen revelet, non contra Iustitiam, sed contra Charitatem peccabit.

An honor sit fornicis protector?

An, qui injurias & contumelias evomit, occidi possit?

An, & accusator iniquus, & falsi testes?

An mulierculà possit post fornicationem occidi?

An ille, qui peccavit secretò, honorem habeat?

Critis.

PONAMVS secundum argumentum, procedendo à priori & inquirendo causam, si qua est, ob quam se retractare debeat, qui crimen verum sed occultum detexit. Attende. Nullum privilegium aut jus peccatorum commissioni à Deo, nullum ab homine, conceditur, aut potest concedi. Ergo, qui peccavit in occulto si fortè ejus crimen venit in alterius notitiam, non habet jus, ut alter teneatur tacere, nec possit in foro narrare, quæ vidit: nam impotentia, quæ à præcepto Charitatis oritur, non est privilegium concessũ peccato, sed denominatio extrinseca, nata à lege, *Ama proximum sicut te ipsum*. Suadetur Antecedens. Quia pœnam merentur omnia crimina, etsi minus gravia, vel levia; & privilegia seu gratias non merentur. Quam ob rem illa venialis peccati definitio, *Peccatum veniale est, quod facile veniam meretur*, etsi passim recepta, à bonis Theologis communiter reprobatur: illud enim *meretur*, in *consequitur* mutari debet; quoniam nullum peccato Veniali ad gratiam jus; nam facilitas, quæ in ipso reperitur, nõ est privilegium ipsi intrinsecum, sed quædam denominatio extrinseca desumpta ab infinita Numinis misericordia: unde Hermannus Busembaum *in Theologia Moralis medulla, lib. 5. cap. 2.* sic id definit. *Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi fervorem Charitatis imminuat, & temporalem pœnam mereatur.* *Dicitur* Veniale; *quia solo vita spiritualis principio, scilicet gratia, languorẽ animæ curabilem infert, veniamque facile consequitur.* Nota quanta circumspectione Vir Eximius loquatur. Vtitur verbis *meretur* & *consequitur*: sed illo, cum agit de pœna, hoc autem, cum de venia seu gratia. [Nec est, cur nimium causeris, si similes definitiones aut assertiones apud Veteres legas: nam singula sæcula propriã habent dialectum: unde Theologus, qui scripsit eruditas in Chrysostomum notas, verba illa, *Nam licèt similem etiam illi consecrationem mereantur, sed non illis similis voluntas, nec rerum similis præparatio*, quæ *tom. 5. homil. ad baptizandos*, leguntur, accuratè perpendens, negat illam esse Chrysostomi & ut ostendat, cur hanc sententiam teneat, ait. *Homilia est latini hominis, qui ut ætas sua ferebat*, mereantur *dixit, pro* obtineant &c.] Ergo si peccatũ veniale nullum privilegiũ sortitur, amens sim, si præsumã occultæ mortalium commissioni ex Iustitia exemptiones & immunitates deberi.

Dices, nihil me probavisse, nam illud ipsum Ius, quod Lex Naturalis non concedit, impertiuntur Civiles. Et probas, producendo Cotonium, qui *in summ. verb.*

An jura & privilegia concessa sint, aut possint, concedi peccatis?

Quid Veniale Peccatum sit?

An aliquam gratiam, aut favorem mereatur?

Cur facilè consequatur veniam?

An singula Ætates proprias dialectos habeant?

An mereri pro obtinere aliquando ponatur?

Iustitia in Naturalem & Civilem divisio.

X Oc-

Occidere invasorem, num. 13. sic infit. [Bañes *in* 2.2.*qu.*64.*ar.*7.*concl.*2. licere inquit prævenire falsum testem & iniquum accusatorem, qui contra Iustitiam Legalem pandit crimen alioqui verum sed occultū; non solùm, si ex hoc timeatur sententia mortis, sed etiam notabilis amissionis rerum temporalium: dummodò priùs admonitus nolit desistere & non sit alia spes evadendi. Quia etiam in crimine vero, quando est occultum, deest jus accusandi.] *Attende*: nam repugnantia interspicio. Agit de accusatione, quam sequi possit mortis, aut bonorum amissionis sententia. Ergo de accusatione, quæ causam possit ad plenam informationem perducere. Ergo de crimine coram duobus vel pluribus testibus perpetrato. Ergo de crimine, ob quod reum accusandi habet jus unusquisque. Non ergo bene Bañez de jure accusandi discurrit. *Præterea* scire vellem, quæ sit ista Iustitia, quam *Legalem* appellat? Et ideò *Dico primo*. Qui peccatum occultè (coram uno teste) commisit, non habet jus naturale ad secretum. Patet, quia si hoc haberet, non esset cur Bañez ad Iustitiam Legalem recurreret. *Dico secundò*. Qui crimen verum sed occultum detegit contra Iustitiam Legalem non delinquit. Patet quia nullus in Iure Pontificio canon & nulla legitur in Regio vel Cæsareo lex, quæ prohibeat ut crimen coram uno commissum detegatur. Vel qui oppositum pertinaciter asserat, illum, illam-ve ostendat. *Dico tertiò*. Etsi lex humana præciperet, ne criminis coram uno teste perpetrati reus accusaretur, qui illud crimen narraret, non mentiretur. Nā ex lege illa reus adquirit jus, ne accusetur; non autem, ne privatim inter amicos aut quoscumque alios de illo crimine agatur. Et suadetur. Nam latrones viarumque excursores iniqui, interdum indultum adquirunt. Et indultum est lex, quæ concedit, ut in nullo tribunali de criminibus illis accusentur. Et tamen indulti lege non obstante verum est ipsos fuisse grassatores viarum; & qui hoc nescientibus, sine causa legitima dixerit, peccabit contra Charitatem, non autem contra Veracitatē aut Iustitiam: & ideò rettactare, quæ dixit, non tenebitur.

An liceat testes & accusatorem occidere?

An Bañez bene intelligat locum?

De jure ad secretum. Illud, nec jus Naturale,

Nec Humanum concedunt.

An lex humana possit concedere jus ad secretum?

SEPTIMA. *Si ille, qui peccatum verum, sed secretum detexit, teneretur ad restitutionem, nemo sciret eum dirigere, ut debitam restitutionem faceret.* Vel attende. Scis Presbyterum N. evomuisse blasphemiam; crimen indignum sacerdotio, ob quod debeat ab omnibus haberi nihili. Hoc scelus tu, & sine ulla utilitate, ut solùm illi noceas, Amicis narras. Te moraliter contra Charitatem peccavisse, cum communi omnium Theologorum opinione concedo. Sed quia, te contra Iustitiam deliquisse asseverant non pauci, adesse volo, & videre, quomodo honorem injustè detractum restituas. Laudas illum à præclaris virtutibus: & magnas illum eleemosynas erogare asseris, servire ægrotis inculcas, & similia. Sed reponunt Amici. Hæc, vel sunt vera, vel falsa. Si falsa, non potuerunt dici, nemo enim debet honorari mēdaciis. Si vera, ad rem non sunt, nam per eleemosynas & præstita ægrotis servitia, ignominiam blasphemiæ commissæ non evadet. Addentque, Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομεν αὐτὸν ἀλλὰ περὶ βλασφημίας *De pulchro (bono) opere non eum lapidamus, sed de blasphemia*. Ioann. 10. 33. Sed perges, dicesque, vel ut Hispanus loquitur, *te desdizes*. Rettactas, quæ dixeras, & ais: *Nullam ipse unquam blasphemiam protulit. Ego, cùm eum evomuisse blasphemiam recensui, fui mentitus*. Et duo tu mendacia dicis, ut tuæ conscientiæ satisfacias. An-ne putas talem Dei legem esse, ut te obliget ad mendacia & perjuria? Deus fidelis est, & fidelis non esset, si mentiri præciperet.

Qualem restitutionem debeat facere, qui crimen verum, sed occultum detexit?

Laus in uno genere non tollit infamiam in altero.

An possit, aut teneatur dicere se fuisse mentitum?

Sanè omnia hæc, quæ diximus, magna authoritate confirmat S. Thomas, quoniā *in* 2.2.*quæst.*62. *art.*1. *ad* 2. interroganti, *An, qui abstulit famam alicui, teneatur ad restitutionem? & ad qualem, si tenetur, tenatur?* respondet dicens [quod aliquis potest alicui famam tripliciter auferre; uno modo verum dicendo & justè, puta cùm aliquis crimen alicujus prodit ordine debito servato, & tunc non tenetur ad restitutionem famæ: alio modo falsum dicendo & injustè, & tunc tenetur restituere famam confitendo se falsum dixisse: tertio autem modo verum dicendo sed injustè, puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum, & tunc tenetur ad restitutionem famæ quantum potest, sine mendacio (*) tamen, ut potè quòd se malum dixisse dicat, vel quòd injustè eum diffamaverit; vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, puta vel in pecunia, vel in aliquo honore considerata conditione personæ.] Similia scripserat *in* 4. *sentent. dist.* 15. *quæst.* 1. *art.* 5. *quæstiunc.* 2 *ad* 1. Et hanc esse veram Sancti Doctoris mentem censuere P. M. Franciscus Getius Ord. Prædic. & Sacræ Theologiæ in Conventu Tarasconensis Ordinis ejusdem Professores, qui ex S. Thomæ verbis Summam Moralem concinnarunt: quoniam *verb. Restitutio. quæst.* 22. verba citata produxerunt, Angelicum Doctorem sequitur Cajetanus, & Thomistæ

Qua sit germana D. Thomæ sententia?

*) Ergo non tenetur dicere se falsum dixisse: &, si sic loqueretur mentiretur. Dicere autem se injustè loquutū esse, est dicere, *Verè Titium illud crimen commisisse, sed secreto*. Et quia hæc restitutio Titio non videtur prodesse tacere præstat, & compensare Titio in alio genere.

Authores, qui tuentur Conclusiones, quas in priori hujus libri editione, vocabam Palimpsestos.

ſtæ communiter. Adhærent alii, qui extra Scholam D. Thomæ ſcripſerunt. Tamburinus *in Decalogum libr.9.cap.3 §.4. num. 2.pag.432.* præter Cajetanum, etiam Sotum, & Villalobos citat: doctrinamque, etſi non generaliter, in aliquibus caſibus poſſe admitti decidit. Reverendiſſ. Abbas D. Ioannes Baptiſta Sacchi Romanus, Ordinis Cœleſtini decus, eſt vir doctus & eloquens, & Romæ hoc anno MDCLXXI. apud S. Iacobum Conciones Quadrageſimales habuit, quas honoravit Eximius illuſtrium Virorum accurſus; & in Paſſionis hebdomade nos docuit Cajetani doctrinam & monuit eſſe in praxi ſecuram, & debere obſervari. Interim, quia nonnulli Iuniores malunt à Cajetano, aut etiam à D. Thoma abeſſe, has lineas addo.

Authores, qui contrarium propugnant.

N. B. Tamburinus *loc.cit.pag.431.* ut te retractes præcipit, & ne mentiaris jubet, ut ad Mentalem Reſtrictionem recurras.

Coronius *in ſumm. verb. Detractio, num. 30.* hæc habet. [Qui verum crimen, ſed occultum alterius propalavit (1) ſufficit, quod ſe retractet apud illos, quibus crimen manifeſtavit, (2) etiam ſi hi aliis notum fecerint, quia poſterior hæc infamia per accidens ſequitur ex priori, & ex malitia audientium, (3) qui etiam ipſi tenentur apud ſuos Auditores reſtituere. Ita Villalobos *tom.2.tract.11.diff.37.num.11.* Tannerus *in 2.2.diſp.4.quæſt.6.dub.6.num. 146.* & Diana *part.3.tract.5.reſol. 34.* Immò in hoc caſu reſtituendi (4) ſufficit, quod de tali delicto non ampliùs loquatur apud eoſdem, & illum laudet, honorificè de eo & cum eo loquendo. Ita Cajetanus *in 2.2.quæſt.72 art.2.* Diana *part.3. tract.5.reſol.30.* & alii.] Id quod *num.1.* reſolvebat Coronius hodie paſſim admittitur. Et de hac materia ſatis ſtrictè loquitur Tamburinus *lib.9.cap.3. per tot.* ubi multos Authores Recentiores pro ſua doctrina producit. Quod *num.2.* ponitur, ſi priora ſtant, non eſt omninò verum: ait enim Tamburinus *loc.cit.§.5.num.3.* [Certum mihi videtur, ſi advertis Auditores tuos eſſe malos, & prævides facilè coram aliis obloquuturos ea, quæ illis manifeſtas te obligari etiam corã illis aliis famam reſtituere.] Numerus tertius ex primo ortus & de Cajetani ſententia, quæ ſuperiùs ſunt, ut puto, veriſſima: Et, ſi ſemel dicatur non peccaſſe contra Iuſtitiam, ſed contra Charitatem Titius, qui crimen verum detexit; etiam erit verum, non loqui ampliùs de illo crimine, & reum laudare, &c. Titium non ex Iuſtitia, ſed ex Charitate debere. At, quia Charitas incipit à ſe ipſa, cum proprio damno, & præcipuè gravi, proximo favere non præcipit.

Sed hæc Mentalis Reſtrictio nec tollit, nec excuſat; & nemo tenetur mentiri: Ergo aliam viam inire debebit Tamburinus.

De hoc argumento uberiori calamo ſcripſimus ſpeciale Syntagma, & ideò non eſt cur uberiùs impræſentiarum diffundamus.

ARTICVLVS XIII.

De Infidelium linguis. *An Orthodoxus Turcica, Perſica, Hebraica, Indica, Saxonica, &c. quæ utuntur Mahometani, Iudæi, Gentiles, Lutherani &c. ſine peccato contra Fidem & Religionem, uti queant?*

Alcoranum liber eſt, in quo Mahometus ſuæ Religionis cæremonias & præcepta deſcribit.

VRCAS & Perſas profiteri Alcorani deliria, & linguas ſpeciales habere, certum eſt. Indi ſũt hodie Idololatræ, & habent ſuum idioma à Turcico & Hebraico diverſum. Lutherani ſunt intra Germaniam Brandenburgici & Saxones, & extra illam Dani, Sueci, & populi Septentrionales, qui ſuas dialectos habent, & ſicut Fide, ſic etiam verbis à cæteris Germanis differunt. Iudæi, per orbem terrarum ſparſi, linguam regioni, in qua peregrinantur, attemperant: & Hebraica, non in communi colloquio, ſed in ſynagogis tantummodò, utuntur. Etiam utriuſque Solis (Orientis & Occidentis) Indi (*) proprio utuntur idiomate, & Idolorum ſuperſtitione maculantur. *Ergo-ne Fidelis & Orthodoxus poterit lingua infidelium utens, ut cenſeatur infidelis ſimiliter, occaſionem præbere?* Reſpondebunt Concluſiones ſequentes.

**) India olim ea Mundi Orientalis pars nuncupabatur, quam abluit fluvius Indus. Quia ſicut ab India Luſitani, ſic ab America Caſtellani & Iberi inceperunt magnas in patriam apportare divitias, illam Occidentalem Indiam appellarunt.*

Prima. *Dantur linguæ, quæ ſunt ſolius nationis. Fortè dantur, quæ ſunt ſolius Religionis. Fortè etiam mixtæ.* Tres partes habet hæc Concluſio. Prima eſt indubitata. Secunda poſſibilis. Tertia utramque

De Regionis & Religionis lingua.

componit. Et quidem Ægyptios in sacris speciali lingua & hieroglyphicis literis usos fuisse, passim Scriptores testantur.

An infidelium linguis liceat uti?

SECUNDA. *Hispanus, v.gr. qui Turcica aut Persica, qua Mahometanorum lingua est, utitur, non peccat.* Et consultò *non peccat* sine ulla restrictione dico, ut omne peccatum excludam. Non peccat contra Religionem, quoniam linguæ Turcica & Persica (& idem de Arabica, Chaldæa, Indica, & similibus dicito) Regionem à Regione, non autem Religionem à Religione separat & distinguit. Non peccat contra Veracitatem; non enim Hispanus quando loquitur Turcicè, censetur dicere, *Ego sum Turca*, & quando Arabicè, *Ego sum Maurus*, multi enim loquuntur Turcicè, qui non sunt Turcæ, & Arabicè, qui non sunt Mauri. [Consideretur bene, & in memoria retineatur hæc Conclusio, in multis enim casibus prodesse poterit.]

Provincia, non autem Religiones distinguuntur idiomate.

De Paraglossa.

TERTIA. *Hispanus, qui Constantinopoli utitur paraglossa certa & determinata, & inter Mahometanos nota genealogia, non peccat.*

Quid illa sit, & quomodo à Glossa (seu Lingua) discernatur

Duo supponit Conclusio. *Alterum* ab Idiomate Paraglossam distingui; nam idioma habet voces communi Populi cōsensu approbatas: & Paraglossa voces privatim fictas, publicè ignotas, & tantùm apud paucos receptas. *Alterum*, esse familiam, aut familias, quæ, ut securiùs sua negotia inter se tractent & expediant, speciali utantur paraglossa. Et tales sunt, quæ per Europam universam decurrunt; & quia se ab Alexandria, aut alia simili Civitate provenire mentiuntur, vulgò *Ægyptii* vocantur.

Quinam utantur Paraglossa?

Quinam sint, qui vocantur Ægyptii?

Hispanus igitur, qui illa paraglossa, qua hujusmodi nebulones utuntur (nullos enim vir probus nomen suum dat tam infami exercitio) voluerit uti, non peccabit. Et primò non violabit leges Religionis Christianæ, quia nec Fidem, nec Religionem hujusmodi paraglossa concernit. Sed nec peccabit contra Veracitatem; quia sicut Hispanus Ægyptiacè loquens non censetur dicere, *Ego sum Ægyptius*, sic nec probus & honestus vir, etsi nebulonum paraglossa utatur, censendus est dixisse, *Ego sum nebulo*. Interim, sicut à lingua & pronunciatione, sic ab hujus paraglossæ notitia, si adminicola ab aliis circumstantiis proveniant, sumi possunt indicia. Nam, si ob commissum furtum, quæratur pseudoægyptius, qui mutata veste, inter honestos latere viros dicitur; & tamen ex aliquo accidenti Titium Ægyptiacam paraglossam percallere resciatur, habebit occasionem Iudex, ut inquirat, & examinet, quis, & qualis is sit Titius: & qua occasione aut causa infamem illam nebulonum paraglossam didicerit.

De paraglossa Ægyptia.

Est universalis lecum.

An, & quando possit esse suspecta?

Ex suppositione, quod Constantinopoli sit dialectus aut lingua, qua soli utantur Nobiles Mahometani, quæri merito poterit, An & quomodo uti ea Hispanus possit, quin mentiri dicatur, si sit rusticus; aut Fidem negare Chatolicam, nam est Fidelis?

QUARTA respondebit Conclusio. *Non peccat contra Fidem & Religionem, qui utitur lingua, qua simul Nationem & sectam Mahometanam significat, si aliquo signo protestetur se illa uti lingua non quidem quà Ecclesiastica, sed quà Politica.* Procedit Conclusio ex hypothesi, non enim occurrit exemplum, quo persuadere possim dari linguam aut verba, quæ simul Nationem & Religionem consignificent. Ex copulativo ergo sensu ad disjunctivum transeamus: sunt enim etiam apud Latinos verba, quæ ex.gr. recitativè, vel consecrativè possunt dici. Ergo attende.

An detur Lingua, qua ad Religionem & Nationem copulativè pertineat?

An saltem disjunctivè?

Fuerat Ioannes ad Presbyteratum promotus, & quia dixerat Neomystis Pontifex, *Quia res, quam tractaturi estis, satis periculosa est, Filii dilectissimi, moneo vos, ut diligenter totius missæ ordinem, atque hostiæ consecrationem ac fractionem & communionem ab aliis jam doctis Sacerdotibus discatis, priusquàm ad celebrandum Missam accedatis*, ipse, ut bene obediret, cæremonias addiscit, & coram docto Sacerdote, an bene illas sciat, periclitatur (Hisp. *se ensaya*) & ex charta hostiam formans, & scyphum vacuum pro calice adsumens, supra sui Musæi mensam, sine vestium Sacerdotalium ornamento totam Missam percurrit. *An-ne licitè id facit?*

Monitum Ecclesiasticum.

Ensayarse apud Hispanos, quid?

Respondeo bifariam Missam posse legi vel dici: consecrativè videlicet & recitativè. Dicitur priori modo, (hoc est, consecrativè) quando cum intentione consecrandi. Et tunc qui illam dicit, debet esse Sacerdos; debetque ornatus vestibus Sacerdotalibus, in loco, & altari ab Ecclesia præscripto, cum intentione consecrandi & sacrificium offerendi, & communicandi, totam legere. Modo autem posteriori illa dicitur (nempe, recitativè) quando sine intentione consecrandi, ut addiscantur cæremoniæ, recurritur. Et tunc, qui illam legit, potest non esse Presbyter; solent enim Diaconi, antequam in Sacerdotes consecrentur, altaris cæremonias addiscere. Potest carere ornamentis & vestibus Sacerdotalibus, illamque quocumque in loco supra quamcumque mensam, recitare. Non est, cur consecrationis verba proferat; Et, si jubeatur illa proferre, ut mo-

Missa bifariam potest legi.

De lectione consecrativa:

De recitativa.

An, qui addiscit cæremonias verba consecrationis debeat dicere?

modum proferendi graviter & decenter addiscat, sine intentione consecrandi illa debet proferre. Et denique non est cur totam Missam legat; sed illam potest partem, in qua videtur instructione indigere.

Quomodo Missa debeat legi?

Sed, quomodo rescire poterimus, an recitativè Ioãnes, an verò consecrativè (an, ut discat cæremonias tantùm, an verò ut sacrificium faciat, & offerat) Missam legat? Id nobis insinuabunt circumstantiæ prædictæ. Ego enim, quia Pius V. Clemens VIII. & Vrbanus VIII. in suis Bullis, rubricas observari præcipiunt: & Congregatio de Ritibus 16. Maji 1626. præcepta præcedentia reponit: non posse sine ornamentis, &c. celebrari cognosco. Quia autẽ Ioannem esse virum probum & bonum scio, si fortè eum in cubili sine ornamentis missam legere video, quia non possum præsumere illum sacrilegium committere, quod se probat & præparat (Hisp. *que se ensaya*) ne in cæremoniis erret, judicare debebo.

Vide Dianam part. 10. tract. 12. resol. 40.

In ambiguis pro proximo debeo Iudicare.

Paenosa hebdomas qua?

In hebdomade Sanctâ, quam *pœnosam* meritò Cistercienses vocamus, quater juxta quatuor Evangelistas, Dominicam Passionem concinimus; &, qui Christi personam agit, verba, quibus panis & vinum consecrarentur, concinit, nec tamen consecrat, quia illa non dicit consecrativè, sed recitativè. Et, qui celebrat Missam, bis illa in missa verba profert, (semel in passione, & iterum post præfationem) & tamen non per priora, sed per posteriora consecrat; hæc enim dicit sacramentaliter, & illa historicè & recitativè.

Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19.

An-ne præter Missam in aliorum Sacramentorum formis præcedens locum habet distinctio? Habet. Attende.

An Baptismi sacramentalis forma, dici possit recitativè?

Celebrabatur Madriti ingeniosa Comœdia, quæ *El Vaquero de Granada* inscribebatur, (Autor ejus est Adamantius: & inter varias part. XXVI. num. 1. habetur.) Et in illa agebat P. Bartholomæi personam Comicus, homo laicus, & si volueris conjugatus, Paschasiumque ad suos pedes provolutum absolvit à peccatis his verbis.

Barth. *Quieres, que te absuelva?* Pasch. *Si.*

Barth. *Pues yo en el nombre supremo*
Del Padre, y del Hijo, y del
Santo Espiritu te absuelvo
De tus peccados Pascual. &c.

Circa hujus Sacramenti formam Poeta bene discurrit.

Et quidem non pauca possent in Confessionis hujus modo & integritate perpendi: nonnulla Cap. de Silentio *art. 3. sect. 3.* breviter cuilserunt: nunc tantummodò inquiro, *Quo hæc verba modo proferantur?*

Respondeo, verba (quæ sunt Latinè *In nomine Patris, & Filii, & Spiritussancti ego te absolvo à peccatis tuis.* &c.) posse bifariam dici: videlicet Sacramentaliter & recitativè. Priori illa modo dicit verus Sacerdos, legitimè approbatus, quando audita pœnitentis integra confessione, illa profert, cum intentione absolvendi. Et posteriori, quando ab eo, qui non potest Pœnitentiæ Sacramentum administrare, pronunciantur. Sed unde sciam utro modo dicantur? A circumstantiis, quæ adjacent. Si enim illa à Parocho super caput genu-flexi pœnitentis dicantur, habere vim & significationem Sacramentalem censebuntur: si autem in theatro proferantur à Comico, censenda sunt dici repræsentativè; & per illa non fieri Sacramentum, sed modum, quo illud fiat, repræsentari.

Bifariam possunt Sacramentorum forma dici.

Vnde rescire possim, an verba sacramentaliter, an recitativè dicantur?

Si dicas, non debere permitti, ut in theatris Sacramenta (quæ sunt Fidei Orthodoxæ mysteria) à Comicis repræsententur: respondebo, id piè & religiosè fieri posse; & hujusmodi repræsentationes (modò nullus error in circumstantiis omittatur) conducere ad ædificationem Fidelium. Augustæ, in Collegio Societatis Iesu, coram Excellentissimo Comite de Peñaranda, fuit acta erudita & devota comœdia, quæ non fabulam, sed historiam veram repræsentabat, in qua infans, qui niger natus fuerat, baptizabatur, & aquæ Divinæ virtute dealbabatur. Præter numerosam Catholicorum multitudinem plurimi interfuerunt Hæretici, & utrique laudavimus Omnipotentem Deum, qui Sacramentorum Veritatem tam claris manifestat miraculis. In multis Ecclesiis Superioris Germaniæ, & in plerisque Belgii, die Iovis sancto, Cœna Dominica repræsentatur. Mensæ Christus, & Apostoli assident; qui agit Christi personam consecrationis verba profert, panem porrigit, vinum propinat; & quia omnes sciũt hanc cæremoniam non sacramentaliter, sed repræsentativè tantùm fieri, ut suam foveant devotionem, accurrunt, & Deum collaudantes recedunt. Lovanii ann. 1643. cum aliis S. Th. Doctoribus, huic cæremoniæ interfui; & didici, non esse cur illa incusetur, si enim ex aliquo capite reprehensibilis esset, in tam sanctâ & doctâ Vniversitate minimè toleraretur.

An Sacramentorum administratio in theatris & comœdiis licitè possit repræsentari?

Cum omnium ædificatione Baptismus repræsentatur.

Etiam Cœna Dominica.

Vniversitas Lovaniensis laudata.

AR-

ARTICVLVS XIV.

Ex Theologia Præterintentionali Præcep. 2. Caf. 5. pag. 26. hic Articulus desumptus fuit. Interim dum illum relegerem, addidi aliqua, quæ ad Eruditionē conducent.

De Externa Confessione Fidei. *An Vestibus, Ornamentis, Vexillis, Signis, &c. quibus Infideles (Iudæi, Ethnici, & Mahometani) utuntur, Christiani uti possimus, quin impietate maculemur?*

An liceat Turcicis vestibus indui?

MErcatores Christiani, imò etiā peregrini qui devotionis causa Palæstinam invisunt, ut suis personis consulant nonnunquam vestibus Mahometanis, & præcipuè pileo turcico (*turbantum* nominant) utuntur. Et quia res omninò perplexa, doceri volunt, *An Christiani, qui turbanto illo utuntur, ut securi per Turcicas ditiones transeant, peccent mortaliter?* esset enim miserum pietatis & devotionis gratia loca adire, quæ sine peccato mortali contra pietatem & Religionem transiri non soleant, imò nec valeant.

Turbantum pileus Turcicus est.

An Christiani apud Turcas Turbantum gestare possimus? Quot sint vestimentorum præcipua genera?

Respondeo cum communi Theologorum sententia varia esse vestimentorum genera, nam sexum, provinciam, prosapiam Religionem, & vitæ professionem, seu statum significant.

De virili, & Fœminea.

Primò enim nulla est gens, quæ alias viris, & alias fœminis vestes non præscribat. Deut. 22. *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste fœminea: abominabilis enim apud Deum, qui facit hoc.* Et quales esse debeant mulierum vestes exponitur 1. Timoth. 2. 9. & 1. Petr. 3. 3. Et reprehenduntur Græci, apud quos habitus medius videbatur admitti: quo utebantur effœminati juvenes, qui ab specie & pulchritudine laudem aucupabantur. Laertius lib. 6. [Cùm adolescens quidam comptior quæstiunculam proposuisset Diogeni, *Non tibi priùs*, inquit, *responsurus sum, quàm sublatis vestibus ostenderis, masculus sis, an fœmina?* Ex vultu & habitu parùm virili, notavit illius mollitiem.]

De habitu inter Virilem, & Fœmineum medio.

De Emaphroditis.

Emaphroditæ dicuntur, qui utroque sunt sexu sigillati: & hi, sicut utriusque sexus genium & passiones participant, sic & vestibus partim virilibus, & partim fœmininis utuntur. De quodam ex his laudabatur hoc Distichum.

Dum dubitat, faceret-ne Virum faceret-ne Puellam,
Iuppiter, est factus Semipuella Puer.

Sed à natura habent Emaphroditæ, quod semipuellæ sunt; at Catamiti, aliquid simile à propudiosæ Veneris sordibus aucupantur. Sunt frequentes in Asia; & apud Mahometanos præcipuè: & quales erant, qui se prostituebant in Combru, in suæ Persiæ Epistola XVIII. 18. Ian. 1623. his verbis Petrus della Valle recenset. *Dopo il nostro ritorno in Combrù altro non mi occorse ivi da notare, se non la sfacciatezza grande fra' Mahomettani, di certi giovanacci effeminati, che fan vita abominevole & infame: i quali non si vergognano punto di andar publicamente per le strade, vestiti, dalla cintura in sù, da huomini, & dalla cintura in giù, quasi da donne; con canti, & con suoni, e con altri loro stomachevoli e lascivi scherzi procurano di allettar le genti alle loro opere nefande, per guadagno. Alcuni di questi erano così laidi, così foschi, e cenericci di colore, assai peggio di quel che son di ordinario gli altri habitatori delle terre quì d'intorno: in fine, al veder mio, così brutti, che io mi feci segni di Croce, maravigliandomi, come il Diavolo con zimbelli così sozzi trovasse genti da pigliare a reti tanto immonde.*

Catamiti, qui, quales?

Sunt effrenes, & inverecundi.

A cingulo sursum virili, deorsum fœmineo habitu utuntur.

Sunt immundi & deformes.

Secundò singulæ provinciæ & regna habent diversum habitum, aliter enim vestiuntur Romani, aliter Græci, aliter Germani, & Hispani. Togam habebant Romani, pallium Græci: & hodie plerique omnes Europæi gestant pileum, & turbantum Asiatici. Et qui oras Euxini Ponti colunt tam magnas habent manicas, ut & illis se cingant, & modestiæ gratia manus tegant: & ideò uti dicūtur χαρεβρῶντι δεσμῷ. *Manivoro vinculo.* Et qui volunt haberi graves, etiam quando peregrinantur, & per exteras regiones excurrunt, vestes retinent patrias: & hac virtute Hungari alios populos superant; & sunt alii tam leves, ut se ἐνδύματι attemperent peregrinorum. Tales erant Romani; Augustus enim Cæsar, cùm pro concione eos palliatos videret, indignabundus dixit,

Diversorum regnorum & provinciarum homines habitu discernantur.

—— Ecce Quirites,
Romanos rerum dominos, gentēq; togatā.

Ter-

Aliqua prosapia habent, distinguuntur ab aliis.

Tertiò, hodie apud nos Clypeus, Stemmatibus Majorum ornatus, prolapiam à prosapia distinguit. Ensis in Germania soli permissus nobili. Et Mahometi nepotes gerunt turbantum viride, ut ab Agarenis cæteris distinguantur. Habitus Militares (nimirùm, Vellus aureum, & diversæ Equestrium Religionum Cruces) inter Christianos, non nisi Nobilibus dantur.

Iudæi signantur.

Quartò Iudæi diversis in locis signantur: utuntur Romæ pileo flavo, Venetiis rubro, & in Germania circellum panni flavi pallio affigunt: aliisque locis aliis signis notantur.

An Religionis Christianæ, Mahometanæ, &c. specialis sit habitus?

Quintò & ultimò ad Religionem converto oculos, & assero Religionis tales aut tales vestes speciales non esse: non enim Iudæi habitu speciali induuntur, nam hodie miseræ, & nullæ miserabiles, Hebræorum reliquiæ populis Catholicis, Hæreticis, & Mahometanis immixtæ utuntur illius Provinciæ vestibus, in qua peregrinantur; & si aliquo signo, non ex Rabbinorum, sed ex decreto Principum (adeòq; in variis regionibus vario) nec utiliter ad circumcisionem recurritur; hæc enim Iudæorum character non est, nam etiam circumciduntur Mahometani: sed neque ex istis omnes, nam multi non sunt scrupulosi, & Mahometanismum Atheismo temperant: sed neque Mahometani sunt in toto orbe quoad vestes similes: aliter enim in Barbaria, aliter in Turchiâ, & aliter induuntur in Persia.

An dentur solum religionis vestes? Iudæi utuntur veste patria.

Ipsi & Mahometani circumciduntur. An omnes Mahometani circumciduntur? An omnium Mahometanorũ vestes sint eadem?

SECTIO I.

Vera Doctrina proponitur, & dilucidatur.

Quæ præmisimus postulare videntur, ut quid in re obscura dicendum sit, exponam, & mentem meam nõnullis Conclusionibus explicem, & confirmem. Sit igitur

De vestium generibus.

CONCLVSIO I. *Dantur vestes, quæ solam Nationem, & quæ solam Religionem; & dantur, quæ utramque significent.* Et ex dictis satis clarè colligitur.

CONCLVSIO II. *Qui inter Mahometanos aut Ethnicos utitur veste nationis, non peccat.* Sic & Patres Iesuitæ qui convertendis infidelibus navant operam, utuntur Sinensi, & Iaponensi habitu, dum apud illas gentes Apostolos agunt; nulla enim lege divina humanave interdictum, ne more regionis, in qua degimus, Vestes habeamus. Multæ quidem, & valde profectò graves ex illis verbis *non peccat*, possunt Consequentiæ deduci. Aperi ergo oculos, & nunc meum discursum perpende. Sic inquam. (Quando Madriti Gallus utitur veste Hispanica: quando Londini Anglica, ut Germania, Viennæ, &c. non peccat. Ergo non mentitur. Patet: quia, si mentiretur, peccaret. Ergo, si per vestes loquitur, Hispanicis vestitus, non inquit, *Ego sum Hispanus*: aut Anglicis indutus, *Ego sum Anglus*, &c. Patet; quia, si hæc aut similia diceret, mentiretur. Ergo aut nihil profectò dicit, aut tantùm hoc, *Ego habeo vestes, quales habere solent Hispani*, si vestibus utatur Hispanicis: & *quales habere solent Angli*, si Anglicis, &c. Considera bene hanc rationem: nemo enim unquam dixit, mentiri & peccare hominem Gallum, qui Madriti more Hispanico induitur. Ergo neque, qui Turcico Constantinopoli.

An Infidelis nationis vestibus uti possim?

Sed contra præcedentem doctrinam sic breviter argumentaris. Sic ille, qui vestes Hispanas gerit, non censetur dicere, *Ego sum Hispanus*, nec ille, qui Regulares gestat, censebitur dicere, *Ego sum Religiosus*. Ergo Monachus, qui v.gr. peccatum adulterii commisit, non explicabit bene suum peccatum dicendo *Adulteravi*. Patet consequentia; quia debet Sacrilegii circumstantiam exponere. At omnes dicunt, eum non debere verbis eum exponere, quia ut existimant, illam vestis exponit. Ergo ille per vestes loquitur, & non ait, *Ego gero vestes quales Religiosi solent gerere*; id enim ad Confessionis integritatem non sufficeret: Ille ergo per vestem Regularem ait, *Ego sum Religiosus*. Ergo, qui Hispanicam gerit, ait, *Ego sum Hispanus*. Ergo, qui Anglicam gerit, ait, *Ego sum Anglus*. Ergo, qui Persicam, ait, *Ego sum Persa*.

An Religiosus, qui peccavit carnaliter, & sacrilegium commisit, teneatur hanc verbis circumstantiam exponere? An per vestes illam sufficienter declaret?

Respondeo, te nil omninò evincere; nã qui voluerit dicere hominem per vestem non loqui, sed dare occasionem, ut qui illas respicis, de ejus qualitate judicium opportunum efformes, optimam viam inibit, quam nemo occludet argumento efficaci. Quam ob rem, cum in Hispania etiam exteri utantur veste Hispanica, & soli Regulares Religiosa, viso homine Hispana veste induto, erit temerarium judicium dicere, *Hic est Hispanus* non enim illa vestis ad hoc judicium conformandum sufficiet. Viso autem homine habitu S. Francisci ex. gr. induto, si alia notitia careas, debes eum esse S. Francisci Religiosum censere, rarò enim aut nunquam laicus licitè habitum Regularem præ se fert, & ut bene de meo proximo judicem, præceptum Charitatis indicit.

Cur ex veste Hispanica ad Nationem non possit, & ex veste Religiosa possit ad statum Religiosum argumentum duci?

CONCLVSIO III. *Non peccat contra Fidem aut Veracitatem qui veste utitur certa ge-*

An infidelis genealogiæ?

genealogiæ. Religiones enim hominum dictamine distinguuntur, non prosapia: bene enim stat, quod sis nepos Mahometi, & tamen Mahometanus non sis; & quod sis Christianorum filius, & tamen professus Alcoranum. Consultò illud, *nimirum contra fidem*, apposui: potest enim peccare contra humanas leges, qui indebita adsumit insignia; hoc enim cavetur Cæsareis, Regiisque, ne detur qualitatum confusio, & plebei privata audacia & industria ad Nobilitatem promoveantur.

An prosapiæ simul & religionis, aut nationis simul & religionis?

CONCLVSIO III. *Non peccat contra fidem qui utitur veste, quæ sit prosapiæ simul & religionis, aut nationis simul & religionis index, si per nova circumstantia additionem superstitionis impietatem elidat.* In duabus prioribus Authores universi conveniunt, differunt tamen in Conclusione hac &, ut rem fatear, non differunt Theologicè, sed Grammaticè: nam, ut singulis diebus experior, contumaces Theologorum conflictus non semper nascuntur ex ipsismet Theologiæ Fundamentis, sed ex Conclusionibus Artium & Facultatum, quas supponunt. Omni Theologo hæc duo asserta sunt vera; videlicet, I *Nemo potest negare Religionem Catholicam.* II. *Negat, qui profitetur Catholicam.* Sed hæc tantùm inter ipsos est quæstio, *An, qui veste utitur prosapiæ & Religioni, aut nationi & Religioni communi, profiteatur Religionē illam, an verò tantùm nationem, aut prosapiam?* Solvitur Quæstio PRIMÒ ad præcedentes Conclusiones recurrendo: nam, si Gallus veste Hispanica indutus, non dicit, *Ego sum Hispanus*, aliàs mentiretur & peccaret: nec Laicus veste Regulari indutus dicet, *Ego sum Religiosus.* Et id videtur valde clarum. Et SECVNDÒ solvitur eadem quæstio, vestes cū verbis & aliis signis cōparādo: Signa enim sunt, & debent ad placitum, ut signa reliqua significare. Rem igitur radicitùs expositurus, dico dari voces compositas, æquivocasque; utraque duo significant, differunt tamen, nam duas in unam voces Compositio conglutinat, & simplicibus vocibus seorsim positis convenit æquivocatio. Verbi causa *Equiferus* & *Canis* nomina sunt significantiæ duplicis: prius *Equum* & *Ferum*, posterius *Animal* & *Stellam* indigitat: est tamen hæc diversitas, quod prima vox simul utrumque exprimat, non alterutrum, & secunda vix possit, aut soleat utrumque connectere; nam vox *canis*, quando significat stellam, non significat animal; & quando significat animal, non stellam. [Consultò illud *vix* posui, quia potest aliquando æquivocum dupliciter simul contrahi, & simul tunc plura significabit, sed hoc non habebit à se, sed ab altera voce, quæ adnectitur. Loco exempli ponatur & contrahatur illud Distichum.

Quàm sit certa hæc conclusio?

Unde plerasque Theologorum Controversiæ oriantur.

Quid supponant omnes, de quo disputant?

Consideretur bene hæc assertio conditionata.

Vestes sunt signa ad placitū.

Vocum aliæ sūt composita, aliæ æquivoca.

Quomodo differant?

Æquivocorum significatio est disjunctiva.

An, & quomodo possit æquivocum duas res simul significare?

> *Quis neget Æneæ clara de stirpe Neronem;*
> *Hic siquidem matrem sustulit, ille patrem.*

ex quo illud *sustulit*, respectu Neronis & matris est *auferre de medio*, seu *occidere*; & respectu Æneæ & patris *humeris sustentare*, nec non *è periculo eripere*.

Quid sufferre significat? Abstuli alterū *sustulit*, ut meliùs congrueret exemplum

SECTIO II.

Exponitur doctrina communis, & quid adhuc juxta eam dici possit aut debeat, exponitur & examinatur.

De distinctionibus, quas non cognoverunt Antiqui.

SIgnificant vestes, dicunt passim Authores, dico & ego: at addo aliud esse, *eum, qui vestes habet, per eas loqui*, & aliud *vestes solas loqui, & qui eas habet, non loqui, sed vestes loquentes gestare.* Præterea, assevero & demonstro, *sicut verba, sic & alia signa, jam ad Primam Mentis Operationem, jam ad secundam spectare*; adeoque *alia nihil affirmando aut negando; & alia aliquid affirmando aut negando rem aliquam significare.* Et subjungo, *magnam has distinctiones lucem impertiri, & esse omninò recipiendas.* Interim, quia Theologi indistinctè loquuntur, & tamen bonas & veras passim Conclusiones eliciunt, placet eorum libros evolvere, & quid de hoc argumento statuant breviter explicare. Est illorum

An sint utiles vel necessariæ?

CONCLVSIO. *Nemo nisi priùs significatio sacrilega elidatur, potest uti vestibus significationis compositæ, bene autem æquivocæ.* Et restat examinandum, an flavum signum pileo adpositum Romæ, an circellus pallio adfixus, Francofurti (idem de Turbanto viridi, Leone nigro, & aliis apud Mahometanos insignibus, dico) significet conjunctivè Nationem & Religionem, an verò Nationem, vel Religionem disjunctivè; an verò solam Religionem.

An vestes, quæ duas significent res, illas copulatim, non verò disjunctivè significent?

Significare Religionem (nempè aut solam, aut cum Natione conjunctam (alterutrum enim dicatur in idem recidit) existimavit Cajetanus 2.2.*quæst.*3.*art.*2. D. Antoninus *part.*2.*tit.*12.*cap.*6.*sub finem*, Sylvester *verb. Apostasia quæst.*1. *num.*4. Angelus *verb. Infidelitas num.*9. Navarrus *in man.cap.*11.*num.*17. Philiarchus *de Officio Sacerd.tom.*1.*part.*2.*lib.*3. *cap.*9. Toletus *lib.*4.*cap.*2. Valētia *tom.*3.*disput.quæst.*3 *punct.*2. Becanus *in* 2.2.*cap.*9. *quæst.* 5. *dub.*6.*num.*35. quibus probabiliter subscribit Diana *part.*3.*tract.*5.*resol.*49.

De copulativa significatione.

An, & quomodo signa illa, quæ Iudæis imponuntur, significent eorum perfidiam?

Significare Nationem vel Religionem di-

disjunctivè probabilius putat ipse Diana, subscribens Emanueli Sà *verb. Fides num.* 5. Tannero *in 2.2. disp. 1. quæst. 7. dub. 5. nu.* 110. Bañez *in 2.2. quæst. 3. art. 2. dub. 2.* Sãchez *tom. 1. lib. 2. cap. 4. num.* 20. Coninch. *tract. de Fide disp.* 15. *dub.* 3. Laymano *in Theol. Morali, libr. 2. tract. 1. ca. 11. n....* Villalobos *in sum. tom. 2. tract. 1. difficult. 5. nu.* 10. Suario *de fide disp. 14. sect. 5. num.* 7. & aliis, & quidem hæc Opinio, stando nudæ rationi, mihi probabilis videtur: nam oppositam (cui propter Authores, qui eam tuentur, nemo negare poterit extrinsecam probabilitatem) intrinseca puto probabilitate destitui. Et ideò Tertiam sententiam addo.

An, & quando, & an sine peccato, Christiani pileum Iudæi adsumant?

Quando populus mutat Religionem & Vidum, vestes antiquas retinet?

Afferens *Vestes, toti populo in aliqua Provincia communes, Nationem tantummodò significare.* Communes dico, ut Religiosas & Sacerdotales excludam, quibus nulla Gens caret. Vt huic sententiæ adhæream, habeo tres rationes, quæ mihi convincentes videntur. Et est *Prima.* Scimus multas Nationes Ethnicas in diversis temporibus admisisse Evangelium, multas Mahometanismum. At licèt Religionem mutarint, Vestes antiquas retinuerunt: Nulla ergo est inter Vestes & Religionis professionem connexio. Est *Secunda.* Romæ, sciente Summo Pontifice, multi (& ipsi interdum Nobilissimi) Viri larvati juxta loci & temporis morem in Bacchanalibus per urbem decurrunt. Hi tunc Turcicum, illi Persicum, isti Indicum, & isti Iudæum habitum gerunt, eumque minimè permitterentur gerere, si determinatè Religionem signaret. Est *Tertia.* Ex speciali privilegio aliquibus Iudæis Romæ, Venetiis, Francofurti, &c. conceditur carere signo. Ergo Nationem Vestes, & non Religionem significant: aliàs enim nec ipsi possent hoc privilegium postulare, nec Christiani Magistratus concedere.

An, & quando Iudæi Christianas vestes, & Christiani Hebræas habere permittantur?

Qualia Iudæorum signa sint?

An copulativè, An disjunctivè?

Sed inquiris, *Vtra ex his opinionibus haberi debeat?* & respondeo, multos non facile posse induci ut credant signa illa Iudæorum, quibus apud Christianos, Turcasque utuntur, esse signa Nationis, vel Religionis disjunctivè. Et ideò Cajetani Opinioni adhærentes asserunt utramque simul significare, & probant Primò, Quia Iudæo ad fidem orthodoxam converso dantur vestes candidæ, & vestes priores interdicuntur. Ergo, sicut Vestis candida, quam gestare debet anno integro, significat Nationem Hebræorum, & Religionem Christianam simul; sic etiam priores Vestes Nationem Hebræam, & Religionem Iudaicam simul significabant. Probant Secundò, Quoniam Carolus V.

Augustin. ad Possidon.

Iudæi, cùm convertuntur, vestes mutant.

Romanorum Imperator, & Hispaniarum Rex, ut Mahometanorum reliquias, quibus suo adhuc ævo inficiebatur Hispania, aboleret, linguam & vestes Agarenas Mauriscis (*) interdixit, ut constat ex Prudentio Sandovallio *in Caroli V. hist. li.* 14. §. 18. *pag.* 648. *a. ad ann.* 1526. Ibi enim Leges eis præscriptas recenset, & asserit illis præceptum fuisse, *Que no hablassen Algaravia, sino que todos hablassen en Aljamia: y que todas las Escrituras y Contratos, que solian hazer en Arabigo las hiziessen en Castellano. &c. Que las marlotas que solian traher en lugar de sayas, y las balmalafas de lienço que trahian en lugar de mantos, las dexassen, y deshiziessen: y que todas las Moriscas, y Moriscos se vistiessen, como los Christianos. &c. Que de alli adelante ningun Sastre fuesse ossado de cortar ropas, ni Platero de fabricar obras Moriscas: porque en aquel tiempo, ni se vestian ropas, ni trahian joyas de plata (o oro) sino de la manera, que quando eran Moros.* Putant se ex hac Imperatoris Pragmatica fortissimum posse argumentum deducere, & ideò eam reponunt Latinè, ut ab omnibus intelligatur. Illis ergo hominibus, ex sanguine Ægyptio & Barbarico satis, quorum multi Mahometanam Religionem publicè profitebantur, alii se esse Christianos simulabant, ut tandem ad Christianam Fidem seriò converterentur, præcepit sub gravissimis pœnis, *Ne imposterùm inter se Arabicè, sed Hispanicè colloquerentur. Et, ut instrumenta & Scriptura Publica, quæ Arabicè solebant confici, in Castellana deinceps lingua, & in nulla alia conformarentur. Prætereà, ut marlotæ, quibus loco cycladum, & lintea balmafa, quibus loco palliorum utebantur Maurisca, antiquarentur, & dissuerentur; & universi posteà utriusque sexus Agareni, vestibus Christianis induerentur. Denique, ut nullus in tota Hispania Sartor aut Aurifex vestes vel gemmas Mahometanorum more consuere seu auro exornare præsumeret: quoniam eo usque illi vestibus, & supellectili, quali in Africa Mauri, utebantur.* Ex his Pragmaticæ Cæsareæ verbis probant Cajetani Discipuli Vestes & Religionem intrinsecè connexas esse; argumentantur enim sic. Quæ sunt intrinsecè mala (a) fieri licitè nequeunt. Sed uti Mahometanorum vestibus est intrinsecè malum. Ergo nullus Christianus licitè potest illas gestare; nullus Princeps subditis suis Christianis potest illas permittere. Quoniam Major est certa, & à nemine negari potest, Minorem suadent. Idioma & habitus Mahometanorum, inquiunt, intrinsecè & per se sunt cum Mahometi Reli-

Iubet Carolus V. ne Mauri lingua aut habitu Arabico utantur.

*) Inter *Maurum* & *Mauriscum*, necnon inter *Iudæum* & *Iudaizantem* Hispanus repetit distinctionem. *Maurum* vocat, qui Mahometanã Religionem sectatur. *Mauriscum* hominẽ baptizatum, sed à Mauris oriundum. Et sic etiam *Iudaizantem* nominat, qui Mosaicam Religionem sectatur: *Iudæum* verò hominem baptizatum, sed ab Hebræis oriundum.

a) Sed quid *intrinsecè malitiæ* nomine debet intelligi? Respectu Dei *malitia Philosophica*; nam est deordinatio essentialis & à Divina voluntate independens. Respectu hominum *malitia Theologica*: homo enim nequit facere, ut homicidium non sit malum Theologicum, sed Deus potest.

gione connexa. Sed intrinsecè propudiosa & exsecrabilis est Pseudoprophetæ Ismaelitæ Religio. Ergo etiam habitus: Ergo etiam lingua. Probant Majorem: Quoniam nulla est cura Principibus & Legislatoribus de his, quæ cum rebus malis connectuntur per accidens: nam aliàs omnia, omnia, deberent interdici: nam nihil est in Mundo, quod cum rebus pessimis per accidens nequeat conjungi. Vel alias deberet sic Christiano-Politicus dialecticari. [Possunt homines in Templis occidi, possunt Virgines deflorari in Ecclesiis, possunt in tribunalibus calumniæ & perjuria contexi; possunt & millena alia scelera committi in foro, perpetrari in palatio. Claudantur ergo Templa, interdicantur Ecclesiæ, tollantur Tribunalia, non fabricentur fora, palatia & arces funditùs evertantur. &c.] At hæc est mala Logica, Ergo Dialectica Moralis postulat, ut differatur sic. [Vbi alicui malo aut inconvenienti obviam itur, interdici omnia illa debent, quæ cum illo connectuntur per se, non autem quæ cum illo connectuntur per accidens. At Imperator Carolus V. volebat erradicare ex Hispania superstitionem Mahometanam. Debuit ergo inhibere omnia illa, quæ cum ipsa per se, & non quæ per accidens conjungebantur. At Africanas vestes, & Arabicam linguam inhibuit. Igitur Christianissimus Cæsar, & Consiliarii sui, qui semper sunt Prudentissimi Heroes, censuerunt inter Religionem illam & vestes illas esse connexionem intrinsecam.]

An possint aut debeant interdici, quæ cum rebus malis & perniciosis connectuntur per accidens?

Caroli V. interdictio.

Fatebor rem esse difficilem, & quæ puri Theologi captum exsuperet; pendet enim ab speculativa Grammatica, quam pleriq; omnes, qui Superiores Artes & Facultates profitentur, neqnidem à longè salutarunt. Et hanc ob rem Andabatarum more festinant, nec morantur Augustinum dicentem *Nolo, ut de ornamentis auri vel vestis properam habeas in prohibendo sententiam*. Tu interim permittas alios in suo sensu abundare & huc, illuc, currere veriùs, quàm discurrere; & si me amas, hæc mecum Asserta suscipias.

Quæstio hæc & omnes aliæ similes, requirit Grammaticæ Speculativæ peritiorem notitiam, qua hodie Theologi & Philosophi carent.

PRIMVM. *Vtraque sententia (videlicet, tam illa, quæ Vestes Nationem & Religionē copulativè, quàm quæ disjunctivè significare asserit) est probabilis; Tertia autem, quæ illas solam Nationem significare asserit, est probabilior*. Constat ex præmissis rationibus:

SECVNDVM. *Cum omnis probabilis sententia sit secura in conscientia, illa præstantiorum debet admitti, quæ ad solamen Christianorum conducat & Infidelium conversionem promoveat*. Ergo Tertia: aut, si non hæc secunda; Ergo de prima non est in praxi cogitandum. Nec argumenta quæ pro illa formabantur, evincunt; nam habent solutionem clarissimam. Respondeo enim

De delectu Opinionum Probabilium.

Ad Primum, quod ex Iudæorum ad Christianam Religionem conversorum habitu sumebatur, vestem illam candidam, quam gestare per annum jubentur, Nationis & Religionis simul esse; significat .n. *illum hominem fuisse Iudæum, spontè adjurasse perfidiam, fuisse baptizatum, & nunc jam vitam Christianam agere*. Et consultò illud *sponte* expressi, ut hunc habitum candidum ab Hispanorum Cruce, quæ est rubra & literæ X similis & cum infamia geritur, & à nobis *Sanbenito* vocatur, separem, & distinguam: quoniam Sancti Benedicti illa Crux significat, *illum hominem Iudaicæ Religioni adhæsisse: à Sancto Officio Inquisitionis fuisse captum: convictum, condemnatumque; priorem abjurasse perfidiam, & in sui peccati pœnam illo signo notatum*. Sed de hac veste, aut signo, non loquimur in Conclusione. Quæstio erat de Pileo flavo Romæ, rubro Venetiis &c. de Circello panni flavi Francofurti &c. quem ferunt Iudæi, ut à cæteris discerni possint. Hunc Nationem & non Religionem significare dixi & dico. Nam Providentia Publica illo signo civibus & indigenis prospicit. Et quid timet Respublica, & illo signo impedire conatur? An quod Christiani Iudaicam Religionem admittant? Minimè; nunquam enim vidimus ad illos deficere Christianos. Quid ergo timet? Ne ab illis decipiantur Christiani. Illud ergo signum Nationis vafræ mores, non verò Religionem concernit. Et quando aliquis baptizatur, quia deseruisse veterem hominem cum actibus & imperfectionibus suis, prudenter creditur, hoc signo carere permittitur.

Iudæus, cùm baptizatur, gestat albam vestem per annũ.

De Sancti Benedicti Cruce.

An signa, quibus Iudæi notantur, Religionem, an solã nationem significent?

Nunquam Christiani ad Iudaicam Impietatem deficiunt; & tamen in contractibus passim ab Hebræis decipiuntur.

Ad secundum, quod insistebat Prudentissimæ Caroli V. Regis Hispaniarum Pragmaticæ, respondeo, inter multitudinem & unum aut alterum hominem debere necessariò distingui: nam, si unus aut alter in regnis Hispaniarum Mauriscus habitu & lingua uteretur Arabicis, non fuisset cur Imperator ederet illam Constitutionem. Interim, quia multa interdum fiunt ad melius, quæ præcisè necessaria non erant, ad argumentum pro contraria sententia positum respondeo. Erat Major, *Vbi alicui malo aut inconvenienti obviam itur, interdici omnia illa debent, quæ cum illo connectuntur per se; non autem, quæ cum illo connectuntur per accidens*. Ejusque priorem partem esse certam & indubitatam

Non feruntur leges propter unum vel alterũ.

An interdici debeant, quæ sunt mala per accidens?

De Scandalo dato & recepto.

tam affirmo; & posse totam, si universim sumatur, esse falsam. Sunt enim scandala recepta & data: quam ob rem non solum Hæreticorum libri, qui per se mali & nocivi sunt, interdicuntur, sed etiam boni aut indifferentes, si sint pernitiosi per accidens: & ex hoc capite olim Rabbini aliquot Sacræ Scripturæ Capita Iuvenibus interdicebant. Sed & Veteres Patres multos bonos libros suis subditis interdixerunt, qui ætate & hora diei consideratis essent pernitiosi per accidens. Quod & hodie præstat Apostolica Sedes, omnes Sacræ Scripturæ versiones quæ in lingua vulgari, etsi factæ sint à Catholicis & Eruditis, interdicens. Ergo illas versiones interdicit, non quia sunt malæ & impiæ sed quia abutuntur illis Viri indocti & per accidens nocere solent. Ergo similiter Carolus V. vestes & linguam Arabicas potuit in Hispania interdicere, quia tametsi nō essent per se & intrinsecè malæ, considerata Mauriscorum fragilitate, eis nocebant per accidens.

An, & quando interdicendi sint libri boni?

Cur Sacra Biblia in vulgari scripta interdicantur?

Hac itaque doctrina præmissa pergamus ulteriùs, & aliqua Corollaria edisseramus.

De mutatione vestium.

An vestibus æquivocis uti possit?

Corollarium I. *Non peccat, qui se. aritatis gratia (puta dum quæritur à Satellitibus) pileum palliumve signo flavo notatum inter nostras, aut Turbanto viridi inter Turcas, utitur.* Et ostenditur. Quoniam vestes hujusmodi vel significant Nationem tantū vel Nationem & Religionem disjunctivè (non enim assentiri volumus dicentibus illas significare copulativè) Si primum: salva res est, non enim est sacrilegum Nationem alienam profiteri. Si secundum dicatur, etiam stat Corollarii doctrina: potes enim uti verbis æquivocis, & intendere sensum verum, tametsi scias te in alio sensu intelligendum; quia quando voces habent duplicem sensum, potes unum intendere rejecto altero. Atqui hæc signa etiam sunt æquivoca. Ergo poteris illis uti in una significatione, tametsi prævideas te ab aliis intelligendum esse in altera.

Vestes sunt signa & interdū æquivoca.

Objectio.

At dicet aliquis esse rationem disparem quia cum uteris vèrbis æquivocis, habent illa duos sensus, quorum ille saltem, qui à te intenditur, verus est; at quando uteris vestibus significationis æquivocæ, neuter sensus est verus: tu enim, ut evadas periculum, uteris pileo Iudaico & tamen non intendis profiteri hac actione religionem, sed nationem, & ne quidem hæc ultima professio vera est. Et ego dico primò, esse tres in Intellectu Operationes; (simplicem apprehensionem, Iudicium & Discursum) & in secunda sola Mendacium & Veracitatem reperiri. Addo non omnes voces pertinere ad Iudicium, sed universa nomina simplici apprehensioni accenseri. Fateor Vestes & alia externa signa æquivalere vocibus sed gerunt vices nominum, aut saltem nemo demonstrabit contrarium. Ergo in vestibus mendacium reperiri non potest. Dico secundò, Vestes ad secundam intellectus Operationem spectare condonans, nihil inde ab Adversariis utiliter inferri posse. Quoniam esto non sit vera: sit si velis peccatum veniale: per me stat; non tamen est confessio Iudaicæ fidei: nam qui illum pileum gereret, esset similis Christiano, qui diceret, *Ego Natione sum Hebræus*; quod aut verum aut falsum, non militat contra nostram fidem.

An homo sicut verbis, sic etiam vestibus mentiri possit?

Objectio altera

Subjunget alius; Nunquam licet negare veram religionem: At, qui, aut Iudaicum, pileum palliumve aut Turcicum turbantum gestat, negat veram religionem: Rem igitur illicitam facit. Probatur minor. Negat veram, qui falsam profitetur: at, qui Iudaico illo pileo aut pallio, sicut & ille qui Turcico turbanto utitur, falsam: (videlicet, Iudaicam aut Mahometanam) profitetur: ergo negat veram. Et ego nego utriusque syllogismi minorem; qui enim pileo aut pallio Iudaico utitur, non Mosaicam fidem, sed nationem profitetur: qui turbanto albo, nationem Turcicam; qui viridi, non fidem, sed consanguinitatem Mahometi.

Solvitur.

Corollarium II. *Probabile est licere Vexilla Turcica & Ethnica expandere, tametsi in illis sint imagines Mahometi, Solis, Lunæ, Iovis, aut cujuscumque Idoli.* Ita Tannerus *tu 2.2. disp 1. qu. 7. dub. 7. num.* 117. Laymanus *Theol Moral. lib. 2. tr. 3. cap 13. num. 4.* Diana *p. 3 tr. 5. resol.* 49 §. *notandum est secundò.* contra Azorium *tom 1. lib.* 8 *c.* 27. *qu* 9. Et ratio est; quia illa vexilla, aut Nationem tantùm, aut Nationem Religionemque disjunctivè significant. Ergo, si primum, ut dicebamus, nulla erit irreligiosæ professionis suspicio. Et si admittatur alterum, Vexilla erunt significationis æquivocæ, & ego potero illis uti in quacumque significatione velim; & nihil enim contra Fidem est, si intendam credi natione Turca, Maurus, aut Tartarus. Sed erit saltem hoc, signis mentiri, ais, & ego juxta ea, quæ paulò ante dicebam, distinguo: si enim Vexilla primam Mentis Operationem exprimant, nego: si secundam, concedo. At id erit mentiri nationem, non Fidem: adeoque ut plurimum, peccatum veniale. Consultò dico, *ut plurimum*, quia fortè æquivoca ante Restrictionem non habent significationem disjunctivam, sed neutram actu, utramque autem potentia.

De vexillis in quibus sunt figuræ Ethnicæ. An liceat illa expandere?

Pars afferens probatur.

An ejusmodi vexilla sint æquivoca?

An sicut verbis sic etiam vexillis possit homo mentiri?

Æquivoca ante restrictionem neutrā, tu significant.

Dices hæc omnia tolerari posse, nisi in Vexillis sint Idolorum imagines, tunc enim stemmata ad Idololatriam vergunt, & qui ipsas erigit, erit idololatra.

An Gentilium Idolorum imagines in nostris vexillis habere possimus Catholici?

Respondeo primò, Solis & Stellarum imagines esse æquivocas: nam, si ab Ethnicis figurantur, ut Apollinem, Iovem, Martem, aut alios Deos falsos significent, à Christianis sine superstitionis ulla nota, ut generis splendorem & puritatem exprimant, usurpantur. Mahometani utuntur in vexillis hoc signo ☽ Lunam esse plerique dicunt: aliqui Venerem, quod hæc sicut Luna interdum falcata conspiciatur. Hæc secunda expositio hodie doctissimum propugnatorem Romæ habet, cui non assentior; nam hoc signum apud Mahometanos antiquissimum est, & in falcem acui Venerem à paucis annis post telescopii inventionem detectum. Porrò hoc signum ☽ apud Mahometanos, seu Venerem, seu Lunam significet, omnis idololatriæ exsors est. Si illud Venerem significare dicas, scire debes Mechæ (ibi Mahometus natus) fuit cultã fuisse Deam Venerem, antequam Mahometus suam legem promulgaret. Ergo, cum unum Deum Cœli & Terræ Creatorem Saraceni hodie omni Idololatria rejecta profiteantur, non utentur Veneris imagine ob devotionem, ut colant: sed ob contemptum ut triumphatam & destructam veterem idololatriam à se fuisse significent: ergo nihil erit mali, si Christianus etiam vexilli erectione se Venerem & omnia Ethnicorũ Idola vicisse & triumphasse protestetur. Nec mirum, si in stemmatibus illi posuerint Deam triumphatam: nam etiam hodie Maurorum capita & Saracenos Reges in stemmatibus Nobilium Hispanorum conspicimus, quos illi non ponunt ob oculos, ut veneremur, sed ut victos captivos & occisos fuisse cognoscamus. Hoc ergo Mahometani sensu posuerint Veneris imaginem in stemmatibus. Si hunc characterem ☽ non Venerem, sed Lunam significare dicas, moneberis esse purè politicũ, & religionem non concernere. Canit Hispanus,

An Solis & Syderum imagines sint æquivocæ?

Mecha Mahometus nascitur. Mecha venus ut Dea celebatur: sublata à Mahometo ejus cultus, & in memoriam illa triumphata in vexillis depingitur.

Cur Hispani Principes prosiferant in suis stemmatibus Regum Maurorum capita? An ut ea venerentur?

Luna creciente
Corren à Oriẽte
Luna menguante
Corren adelãte.

Alii, qui cultiùs loquuntur, non *corren*, sed *pun-tar* dicunt.

Quomodo signa fiere possit an crescat aut decrescat Luna?

Agareni igitur, dum Lunam cornua in sinistram obvertentem depingunt, crescentis Lunæ Symbolo suam Monarchiam semper crescere volunt significare. Cessat ergo scrupulus: nam signa in Vexillis aut sunt heroica Symbola, aut Deorum imagines; si primum, sunt Politica: si secundum, licèt ab Ethnicis; aut triumphantia erigantur, erigi poterunt à nobis ut triumphata, juxta ea, quæ dudum dicebamus.

Cur Mahometanorum symbolum sit Luna crescens?

Corollarium III. *Probabile est licere uti vestibus, tametsi institutis à Iudæis, Mahometanisque, ad solum usum rei Sacræ.* Ita Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 2. cap. 4. nu. 20.* & alii, quibus minùs probabiliter subscribit Diana *ubi supra* §. *Sed plus.* Ratio est vera, subtilisque & indiget expositione. Vox *camelus* secundum communem, & universalem suppositionem, animal significat, quem etiam κάμηλον Græci nominãt: & tamen in dialecto Nautica, qua in mari utimur, sonat rudentem crassum fortemq; qui vela sustinet. Et quis demonstrabit te in navi non posse voce *camelus* uti juxtà communem acceptionem? Ergo similiter de vestibus philosophemur. Nos ipsæ, quæcumque sint, distinguunt à Barbaris, qui nuditatem suam non tegunt; ergo universæ indigitant illum, à quibus geruntur, non esse barbarum: si accidat, quod gentis speciali ritu aut consuetudine etiã ipsæ ad alias significationes transferantur, erunt in regione illa significationis duplicis, & poterunt in altera cautè usurpari. Puto hanc rationem, si benè perpendatur, sufficere. Interim, si adhuc in vestibus remanere opineris aliquod impiæ Religionis vestigium, elidi poterit, ut inferius dicemus.

An uti liceat vestibus religionem tantùm significantibus.

An quando vox habet duas significationes, alteram communem, & alteram particularem possit in communi sumi, rejecta particulari?

Vestes habent significationem communem & particularem.

Præterea, si sint verba communia tuæ & externæ linguę (puta tuæ patriæ & provinciæ in qua peregrinaris) poteris uti in significatione materni idiomatis, modò non adsint (præcedant aut sequantur) alia verba aut circumstantiæ, quæ illa ad linguæ externæ significationem restringant. Pono exemplum, *largo* vox est Italis, & Hispanis communis, illis significat *latum*, & his *longum*. Si Hispanus Romæ Vaticanum conspiciens admirabundus dixerit, *O edificio largo!* non erit cor magis latitudinem, quàm longitudinem admirari credatur: nam si instes, *Loquitur Romæ. Ergo loquitur Italicè*: Instabo dicens, *Est Hispanus*, *Ergo loquitur Hispanicè*, & addam neutram consequentiam esse infallibilem, aut necessariam. Si autem Hispanus diceret, *Questo è un' edificio largo*: censendus esset loqui Italicè propter voces *questo* & *è* (nam Hispanicè deberet dicere, *Este es un edificio largo*) & quis Italicè, non longum, sed latum dixisse.

An verbis quæ ad duas linguas pertinent, uti possimus in alterutra significatione?

Largo Hispanorum & Italorum vox.

Quomodo contrahatur?

Ergo si Vestes, quæ in mea patria significant hominem, non esse barbarum, in regione, in qua peregrinor, habent alias significationes, etiam ibi vestibus loquar. Sed cur in significatione regionis peregrinæ, & non meæ patriæ? Profectò vestes illæ, il-

An sicut de verbis, sic de vestibus philosophandum?

la-

larumque significatio, si nullæ circumstantiæ consignificantes accedant, manebunt æquivocæ, & neutram habebunt significationem; vel si aliquam habere dicendæ sunt, habebunt significationem meæ patriæ. Cæterùm, si circumstantiæ particulares accedant, ab illis restringi poterit vestium significatio. Nam si vestes apud Iudæos, Mahometanos Religionem significantes ritu, & cæremoniis Religionis recepero, hæ cæremoniæ me Iudæum aut Mahometanum esse consignificabunt; æquivocationem tollent, & ad significationem religiosam restringent: si autem illas ego sæculari authoritate sumpsero, & illis crucem adjecero, hoc Crucis signum omnem tollet æquivocationem & ad significationem politicam seu civilem restringet.

Quomodo contrahatur vestium significatio?

P. Andreas Mendus laudatus.

Vt firmem præcedentem doctrinam & historiæ subsequenti præluceam, P. Mendi doctissimi Viri interponam, quæ hucusque dicta & statim dicenda magna authoritate succollant. *In Opinionum certò probabilium Epitome. verb. Fides. num.* 5. sic statuit. [Vestibus Turcicis inter Turcas uti est grave peccatum, si absque necessitate fiat, cum designetur Fidem deleri & sectam illam impiam velle fateri. At licitum erit ob gravem causam, veluti ob vitandam mortem, ob reportandam victoriam, seu quid simile. Ita Diana *p. 3. tr. 5. resol.* 49. & *p. 5. tr. 7. resol.* 33. Thomas Sanchez, Suarez, Bonacina, Machado & plures alii.] Et hæc ipsa verba ex sequentibus restrictionē & expositionem nanciscuntur: non enim præstat necessitas, ut quis licitè possit signo, quod impiæ sectæ admissionem concernat: sed mutat significationem illius signi & efficit ut rem aliam ostendat. Pergit autem & ait. [At sicut etiam licebit Romæ ut quis quæsitus ad carcerem & mortem, eam evadat, uti pileo flavo Iudæorum. Hæ enim vestes ex se sunt indifferentes, & solum vitandæ sunt, cum sunt protestativæ falsæ Religionis ex circumstantiis, quibus est attendendum. Idem dicito de aliis actionibus, veluti de ingressu in templa Infidelium, Turcarum & Hæreticorum.] Et hic nota illud *ex circumstantiis*, & illud *uti pileo flavo*. Sanè, si à circumstantiis habent vestes, quod Religionem protestētur, aut non protestentur & illis attendendum est: id non habent ab aliqua Restrictione Mentali, nec est cur tali Restrictioni attendatur: nam effectus à solis circumstantiis, quæ sensibiles sunt & concurrunt ad significationem, procedit. Præterea illud quod de flavo Iudæorum pileo dicitur, verum est; & juvat nos, ut per analogiam (ubi teneri hæc potest) de rubro & viridi galero (turbantum vocant Arabes) quorum priori Nobiles utuntur apud Persas; & posteriori apud Turcas, qui sunt ex Mahometi prosapia.

Nulla est causa aut necessitas, propter quā quis possit verbo aut signo aliquo veram Religionem negare, & falsam profiteri & amplecti.

An vestes sint indifferentes?

Et omnis signorum indifferentia, aut æquivocatio, à circumstantiis, & non ab ullo purè interno mentis actu restringitur.

Cum flavis Iudæorum pileis, Turcarum virides, & Persarum purpurei conferuntur.

His ergo præmissis clarissimè intelligere, & opportuna afficere censura poterimus Historiam de qua multi loquuti sunt, & non pauci scripserunt. *D. Rupertus Scherley, nobilis Anglus, curiositatis gratia per diversas Provincias peregrinatus, tandem in Persiam venit. Abanti Regi placet ingenium Iuvenis: utitur in rebus Politicis, legas ad diversos Principes, & ille negotiis ad votum Regis expeditis in Persiam redit. Ad Catholicam Religionem (erat enim Hæreticus) Spahaamis (id urbi Regia nomen) convertitur: à Rege donatur Persia & ut indigenarum juribus & privilegiis nobiliùs frueretur, Qizilbasciis adscribitur & Tago insignitur: uxorem ducit; in Hispaniam mittitur, &c.*

D. Ruperti Scherley historia.

N. B. Rex Persiæ Abas Christianos & Religiosos præcipuè ad alios Principes ob gravia negotia legabat.

Incipio à prima circumstantia, ut laudem Deum mirabilem in operibus suis. E parentibus Puritanis in Anglia nascitur, ab Hæreticis Magistris instituitur: peragrat Belgium, Galliam, Germaniam, & Italiam, & manet in sua hæresi contumax. Transit in Persidem, ubi luxus immensus, vita sub Abante liberrima, mores corrupti; & hic, juvenis, divesque: qui poterat hac libertate fruisci, à Deo tangitur & à Patribus Carmelitanis Excalceatis adjutus ad Catholicam fidem convertitur. Fœlix hæc resolutio & Regi & Principibus placuit: amabant juvenem propter ingenium & mores, at propter Calvini dogmata contemnebāt: Angli enim apud Persas, quia non adorant Crucem, despiciuntur & habentur tanquā Pseudo-Christiani. Vide in Petri de Valle Persiam, epist. IV. datam Ferhabadii Kalendis Maji 1618. *nu.* 16. *pag.* 212. Sed & alios Europæos Hæreticos & Idololatras Indos Lusitanorum & Italorum Religiosorum opera conversos ad Catholicam Religionem fuisse in Persia recenset idem Author Epistola III. dat. 18. Decembris 1617. Quod ipsum est valde mirabile.

Manet D. Rupertus inter Christianos hæreticus, & inter Persas Mahometanos convertitur.

Angli & omnes Calvinistæ censentur Pseudo-Christiani apud Persas, quoniam non adorant Crucē, quam Franci, Græci, Armeni, & cæteri Christiani adorant. Alii etiam hæretici Germani &c. in Persia convertuntur.

Fuit donatus Perside, hoc est cooptatus genti & nationi Persicæ: An-ne licitè? Hic nemo difficultatem reperit: hunc potuit honorem Rupertus tuta conscientia acceptare: Nationem enim & non Religionem concernit.

Conceditur D. Ruperto ut sit Persa virtualiter: hoc est, ut ita se habeat, ac si natus esset in Persia.

At fuit adscriptus Qizilbasciis & Tago insignitus. Hic est nodus difficultatis. Qizilbascii, ut Epist. V. dat. 22. April. & 8. Maji 1619. nos docet idem Author, sunt nobiles Supremi Ordinis apud Persas, quos D. Ioannes de Persia ad Fidem Catholicam in Hispania conversus in sua

Adnumeratur Qizilbasciis

Hi-

Qui & quales ipsi sint?

Historia, cum nostris Ducibus & Marchionibus componit. Hi Qizilbascii sunt nepotes & posteri militum, qui extincta familia Vluni-Hasani, & abactis Turcommannis, Sciham Ismaelem primum Persarum Regem & Hæresiarcham (Persæ enim in Mahometana Religione sunt Hæretici) ad Coronam imperiumque evexerunt. Hic Rex, ut ait citatus Author pag. 37 t. *Gli vannò, gl' instituì, e gli nobilitò, e diede loro per insegna di nobilità, e di Religione il Tag, che portano in capo, da che si chiamano Chizilbasci, ò Capi rossi.* Qizilbascii ergo sunt militia religiosa & Tagum pileus est, quo & nobilitas & Religio significatur. Volebat Abas, Persiæ Rex, propter ingenii dotes honorare Rupertum; & ut faceret, obtulit ipsi pileum rubrum, insigne Nobilitatis Qizilbasciæ. Et Rupertus Theologos consulit, An possit tuta conscientia acceptare hunc honorem?

Familiam Vsuni-Hasani extinxerunt, Ismaelem ad regiam coronam evexerunt, & ejus hæresim sanguine suo firmarunt.

Tag nobilitatis & religionis signum est.

Qizilbascii apud Persas sunt Religiosi militares.

An D. Rupertus Tag à Rege oblatum acceptare potuerit?

Laertius *libr. 2. cap.* 22. in meam memoriam ante Responsionem succurrit, si enim bene recordor, Stilo conspiciens Cratetem media hyeme frigore titubantem, Δοκεῖς, inquit, μοί χρείαν ἔχειν ἱματίου καινοῦ (seu καὶ νοῦ ut potis festivitas consistit in vocabulo aliquo ambiguo quod latinè reddi non potest: nam καινοῦ conjunctim, sonat *novo* & καὶ νοῦ divisim sonat *& mente*: & discrimen, si scribatur hoc verbum, oculis videri potest; sed auribus vix sentiri potest) Sensus totius propositionis est. *Videris mihi egere pallio novo*, seu *pallio & mente*. Arguit enim amentiæ Cynicum, qui vestem tempori non accommodabat.

Apophthegma curiosum in verbi divisione consistens.

Sunt tempori vestes accommodanda.

His positis ad Persiam revertamur. Dicebat Rex Abas Ruperto, Δοκεῖς μοί χρείαν ἔχειν Ταγίου καινοῦ: ad literam *Videris mihi necessitatem habere pilei novi.* Hisp. *Me pareces tener necessidad de un sombrero nuevo.* Et quia, Tu Ruperte Σόφους consulis & scire ab eis desideras, An possis sine conscientiæ scrupulo pileum hunc novum, hoc est, Qizilbascium acceptare; Ego, licet non Σοφος, sed φιλόσοφος sim tibi respondeo. Δοκεῖς μοί χρείαν ἔχειν Ταγίου, καὶ Νοῦ. *Videris mihi necessitatem habere Tagi (pilei Qizilbascii) & Mentis.* Illud itaque accepta, ut apud exteros gloria & honore condecoreris: & hac utere, ne fortè Tagum ipsum aliquam superstitiosam circumstantiam importet, quæ obsistat puritati conscientiæ. Ergo, quærendus modus est, quo tametsi Tagus Procerum te numero accenseat, te esse Mahometanum non dicat. Crucifixum igitur super Tagum impone; hic enim, ibi collocatus, intactam relinquet Nobilitatis gloriam; & Mahometanæ Hæreseos impietatem elidet. Sic fecit ut Vallæus narrat, ille: & sic in eodem pileo Politicā à Theologica, Civilem à Religiosa circumstantiā distinxit.

Quia Rupertus Tagum Crucifixo exornavit, honorem Qizilbascii admisit, & contra Hæresim Qizilbascicam clarissimè protestatus est.

Corollarium IV. *Probabile licere uti Cærmoniis & Cultu Infidelium etiam idololatriam concernentibus, modò cum æquivocatione fiat: sine hac autem æquivocatione nunquam licere certum est.* His paucis verbis comprehenditur sententia Loreæ, cum omnibus suis limitationibus; asserit enim *in 2.2. qu. 6. disp. 24. num. 7. & 9.* licere uti Gentilium & Ethnicorum cæremoniis. *Primò* si tales actiones ipsæ sint, ut ratio cultus ab iis separari possit. *Secundò* si absit scandalum. *Tertiò*, si non obscuretur confessio Fidei, quando hæc obligat. Et sanè, qui æquivocatione utitur, cultum à cæremoniis abstrahit, & quantum ex intentione sua neminem scandalizat: Et non teneri pro tunc Catholicam Fidem profiteri positivè & expresè ab interrogante supponitur. Consentit nostro Loreæ Medina *in p. 2. qu.* 103. *ar.* 4. An Loreæ sententia sit probabilis, aliis judicādum committit Diana *ubi supra* S. *Notandum est etiam.* Et quidem mihi videtur plusquam probabilis: vel supponamus Loreæ opinionem esse falsam, & videamus quî poterit Diana historiam Elisæi & Naamani defendere; maximè, si dicatur, ut potest & solet (immò ut debet) dici Propheta in Decalogo non dispensasse. Prophetæ Assyrius Princeps *Non faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam Diis alienis, nisi Domino. Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo* (legunt alii, *in hoc negotio propitius sit Dominus servo tuo*) *quando ingredietur Dominus meus in Templum Remmon, ut adoret & illo innitente super manū meam si adoravero in Templo Remmon, adorante eo ut ignoscat* (*ut propitius sit*) *mihi Dominus meus* (*hoc est, Deus*) *servo tuo pro hac re.* Et Propheta Principi. *Vade in pace.* Pro intelligentia hujus Historiæ notandum est, tria esse verba in Textu Hebræo, Græco, & Latino, quæ sunt æquivoca; & tametsi in Metaphorica acceptione conveniant, differunt in Primaria. Illa sunt *Saha* προσκυνέω & *adoro*.

An & quomodo liceat uti infidelium cæremoniis?

An cultus ab ipsa materiali cæremonia sit separabilis?

An hæc doctrina sit probabilis?

An Elisæus in Decalogo dispensaverit?

Elisæi & Naamani historia recensetur.

De propria & metaphorica significatione.

Adoro, ut à latino incipiam, sæpe est idem, quod *Oro, Loquor*. Apulejus lib. 2. *Infusa aqua populum sic adoras*, hoc est, *alloquitur*. Interdum est idem, quod *Oro, Precor.* Virg. Æn. 10.

Adoro est Loquor.

Est etiam Precor.

—— Vos ô potiùs miserescite venti.
In rupes, in saxa volens vos Turnus adoro
Ferte ratem, sævisque vadis immittite Syrtes.

ait enim Servius. [Ad vocas & est metri

causa

Ju us ad redundat.

causa additum.] Et tandem est *ad os admoveo*; & ideò sine voce adoratio fieri potest, sine ore non potest: & hanc ob rem Elephas & Phœnix (si ulla usquam est) Solem adorare dicuntur, unde non est cur quis subscribat Nonio dicenti *Ador frumenti genus est, quod epulis & imolationibus sacris pium putabatur; unde* Adorare *id est*, propitiare Religiones *potest ductum videri*.

An, & cur Animante: adorare dicantur?

Adoro *est ad ad ora admoveo.*

Nonium Priscianus & alii sequuntur,

Προσκυνέω ex πρὸ *ante* & κύω *osculor*; aut, si velis, ex προὶξ seu προῖξ *donum* & κύω *osculor* componi potest: ita ut significet, *Praosculor*, aut *Donum offerendo osculor*,

Quid sit, & unde proveniat προσκυνέω

Saha, ut in Harmonia quatuor linguarum habet Georgius Cruciger, est *humiliari, procumbere, inclinari deorsum*; unde per Metaphoram *adorare* & *supplicare*. Ponitur in *Hithpahel*, ut in Textu Hebræo videre est.

Quid sit Radix Saha, *unde* Histhahe *in* Hithpahel?

Porrò Historia hæc si stemus Latini aut Græci Textus verbis, est difficilis: si Hebraico facilis. Vberioris ergo doctrinæ gratia singulos percurramus.

Textum latinum sic expono, *Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo; quando ingreditur Dominus meus in Templum Remmon, ut adoret (ut ad os Diastiri effigiem admoveat) & illo innitente super manum meam, si adoravero (si & ego ad os ejusdem effigiem admovero) in Templo Remmon adorante eo, ut ignoscat mihi Dominus meus servo tuo pro hac re.* Et nec video, cur Naaman deberet necessariò ad os suum admovere Idoli effigiem; nec cur posset ab impietate excusari, si faceret.

An Idoli effigiem sine culpa Naaman *ad os admovere potuerit?*

In Versione ex Græco, sic lego. *Hoc autem solum est de quo depreceris Dominum pro servo tuo; quando ingreditur Dominus meus in Templum Reman, ut adoret (ut illū praosculetur, aut donum offerens osculetur) & illo innitente super manum meam, si adoravero (si & ego eumdem Remanem praosculatus fuero, aut donum osculando ipsi obtulerim) in Templo Remanis, adorante eo, ut ignoscat mihi Dominus meus pro hac re.* Et hic interim eadem censura condemnabo Naamanem: non enim habebat, cur exoscularetur Idolum, aut ei munera offerret.

An illum praosculari: aut offerendo munus osculari potuerit?

Cessant autem omnes omnes difficultates, si ad Textum Hebraicū recurramus; quoniā ad literā latinè redditus sic habet. *Hac re parcat* IEOVA (a) *servo tuo. In intrando Dominus meus* (b) *ædem Rimmon* (c) *ad incurvandum se ibi, & ipse innixus fuerit super manum meam & incurvavero me in æde Rimmon, in hac incurvatione mea in æde Rimmon, ignoscat quæso* IEOVA *servo tuo hac in re.*

An se in Idoli templo incurvare potuerit?

a] Hic nomen Dei mirabile in Lingua Hebraica, & est, si Latinis characteribus exprimatur, mirabile. Ibi ineffabile dicitur, quod puncta vocalia non habeat, & sine iis proferri nequeat. Hic contra omnes quinque vocales continet & nullam habet consonantem.

Nomen Dei est mirabile.

b] Hebræam Latinus phrasim nequit reddere, at exactè eam Hispanus exprimit: diceret enim, *Al entrar mi Señor en el Templo de Remon.* &c.

Lingua Hisp. melius exprimit Hebraicas phrases, quàm Latina.

c] Non est hic Deatier tanti, ut frangere debeamus caput nostrum aut vestrum inquirendo, an *Remmon*, an *Remon*, an *Reman* fuerit ille vocatus: at hoc ipsum dissidium prodere, ut cognoscamus Inventores punctorū antiquas vocales alterasse.

In textu Hebræo Rabbini antiquas vocales mutarunt,

Dico igitur in Hebræo Textu nullam prorsus difficultatem reperiri; tametsi .n. Rex & Naaman se incurvarent in Templo, hæc ipsa incurvatio & inclinatio habebat diversas causas & diversa motiva: nam se Rex incurvabat, ut reverentiam exhiberet *Rimmoni*, & Naaman se incurvabat, non ut revereretur Idolum, sed ne Rex caderet.

Tametsi Regis & Ministri incurvatio essent materialiter similes, differebant formaliter, nam significabant res diversas,

Vt hanc historiam benè intelligas, alterā non omninò dissimilem ex Regiis Annalibus adnectam. Apud Persas, Medos, & Indos Reges adorari, & qui illos salutabant toto corpore inclinari (incurvari) invenimus; quo apud Thebanos cultu solus Deus honorabatur. Et quid Ismenias faceret? Cum Artaxerse de gravissimis rebus acturo corpus inclinare non permittebant leges patriæ, erat enim Thebanus: & toto procidere corpore jubebant Persicæ: magno consilio annulum labi in terram permisit, lapsum sustulit; & sic toto corpore se inclinavit coram Rege; non tamen se inclinavit Regi. Alexander ab Alexandro *lib. 2. cap. 19.* Ergo Naamanus poterat se inclinare & incurvare coram Remmone, quin se inclinaret aut incurvaret Remmoni. Sic igitur ex præmissa doctrina discurramus. Cum Naamanus Militiæ Assiriæ Princeps, Regi à brachio (Hispanicè *assendero del Rey*) genuflectebat coram Remmone Idolo, vel peccabat mortaliter, vel non, &, si non, vel Propheta dispensavit in primo præcepto Decalogi, vel actionis æquivocationem approbavit. Atqui primum (videlicet Naamanum in hac incurvatione peccavisse) non potest dici; nam quomodo in pace mitteretur, qui petebat conscientiæ remedium, ne peccaret; & tamen dimittebatur peccaturus: ergo dicendus est Naamanus non peccasse genuflectens coram Assyrio Idolo: Et quia Propheta proprio nomine in Decalogo dispensare non potuit, & Dei nomine non dispensasse ponimus (nam contra Ochamum cum sententia communi, in Ecclesia & Schola sentimus, non posse Deum in prima Decalogi tabula contrariè dispensare) videtur sententiam Naamani approbasse, cujus genuflectio erat, ut sic loquar, æquivoca; poterat enim

Ismenias floret anno 308. ante Christum Ergo Artaxerses quicum erat acturus, fuit Tertius, qui Deus nominabatur.

Ismenias corā Rege Persarum se inclinat, & tamen illum nō adorat,

An Naamanus suo Regi serviens coram Idolo se potuerit sine culpa inclinare?

An in prima Tabula Decalogi possit Deus dispensare?

Dispensare contradictoriè est dare licentiam, ut res in præceptam nō faciam: dispēsare autem cōtrariè est concedere, ut oppositam faciam.

fieri

fieri vel ad λατρείαν cultum & ad obsequium Regis. Nam ministerium, quo fungebatur Naamanus, & publica ipsius Dei externi professio (dixerat enim, *En nunc novi quod non est Deus in tota terra nisi in Israele. &c. non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut sacrificium Diis alienis, nisi Ieovæ*) quam apud suos faciebat, ad secundam significationem restringebant, ergo Naaman se coram Idolo inclinabat, ut Regem sustineret, non autem se Idolo inclinabat.

Aliud est se coram Idolo inclinare, & aliud ipsi se Idolo inclinare.

NOTA.

HÆC secunda Sectio ad Illustrium Theologorum mentem securissimè defluit; at eadem clariùs faciliùsque deciderentur, si ad Sectionis primæ Conclusiones singula Asserta elimarentur.

Porrò se coram Rege aut Idolo prosternere si nihil addatur, adorare non est, sed cæremonia indifferens, quæ multa potest significare. Vt autem corporis incurvatio cultus sit Religiosus per deprecationē debet necessariò restringi. Martialis enim semel dixit, quod plures repetierunt Theologi,

Inclinatio, ut præcisè sumpta, nō est adoratio.

Qui fuxit sacros Pario de marmore vultus,
Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit.

Et, si de Naamane aut Ismenia loqueretur, dixisset,

Quid inclinationi addendū sit?

Qui coram Idoli statuam prosternitur, illud
Non facit ipse Deum, qui rogat, ipse facit.

At, inquies, Ismenias, se incurvabat & rogabat; erat enim Thebanorum Orator. Ergò & Artaxerxem adorabat. Respondeo autem Oratores orare; proponunt enim, quæ sui Populi intersunt; si fiant, pacem promittunt; aliàs, bellum minantur.

An Oratores regent?

ARTICVLVS XV.

An Imperatores Christiani potuerint olim sine conscientiæ labe Summi Pontificis Gentilitiam Stolam, & cum ipsa Ethnicam Dignitatem admittere?

An, & cur Ethnici habuerint Summum Pontificem?

TAM Græci, quam Romani, siquidem multos Sacerdotes habebant, qui in Sacris suorum Idolorum ministerio servirent, habere debuerunt ἱεράρχην, (videlicet, *Summum Pontificem*) qui in rebus, quæ Deos concernebant, cæteris præsideret. Ejus utrobique (in Græcis & Latio) fuit absoluta & interdum dissoluta potestas: erant enim exempti à Consulum Iurisdictione eorumque actibus invigilabant tanto imperio, ut si juberent, dignitatem illi statim abdicare deberent. Indicebant Comitia, indictis tempus contrahebant aut prorogabant: & dum celebrabantur, Religionis prætextu dissolvebant. Criminalium, Civiliumq; Iudicum Decreta firmabant, & si placeret dirimebant: se in Senatus negotia intrudebant & dicendo id Diis placere aut non placere apud imperitum vulgus reverentiam, obedientiamque consequebantur. Cicero *lib. 2. de natur. Deor.* & iterum *libr. 2. de legib.* Valerius Maximus *lib. 4. cap. 2. & 3.* Cornelius Tacitus *de morib. German.* Timannus Gesselius *in Hist. facr. tom. 2. ad ann. 312. pag. 373.*

Quanta ejus Immunitas & authoritas fuerit?

Omnia agebant Religionis ac Pietatis prætextu.

Hanc ob rem Summi Pontificis dignitas non nisi Viro illustri & seniori, & de Republica optimè merito conferebatur; primus enim qui in adolescentia ad tantā potuit dignitatem adscendere, fuit Iulius Cæsar; qui tanta ad illam animositate adspiravit, ut matri suæ diversa consilia, sed suę ętati cōveniētiora, suadenti dixerit, *Hodie habebis, ô Mater, aut Summum Pontificem filium; aut proscriptum à toto Orbe Romano.* Fuit quidem ἱεραρχίας consequutus; quam æstimavit tanti, ut Imperator factus, illam noluerit abdicare. Imitatus fuit Ægyptios, apud quos Regia & Pontificia authoritas conjungebantur: Mercurius enim celeberrimus illorum Rex, ideò Τρισμέγιστος, *ter maximus* etiamnum dicitur, quod Philosophus maximus, Sacerdos maximus, & Rex maximus fuerit: quoniam ibi è collegio Philosophorum Sacerdotes, & è Sacerdotum consistorio Rex, imperaturus omnibus, deligebatur. In Delo similis observabatur consuetudo: fuit enim ibi teste Virgilio *Æneid. lib. 3.*

De ejus ætate. An senex esse deberet?

Iulius Cæsar juvenis promovetur.

Imperatoriam Pontificiamque potestatem conjungit.

Cur Mercurius dictus sit Τρισμέγιστος?

Rex Anius: Rex idem hominum, Phœbique Sacerdos.

De Anio, Rege & Pontifice.

Sed

De Numa Pompilio.

Sed & apud Romanos Numa Pompilius, secundus à Romulo Romanorum Rex, se cum Ægeria Nympha nocturnos congressus habere simulans, Deorum se constituit interpretem & utriusque sexus Sacerdotes instituit, quibus ipse suprema præerat authoritate. Stat ergo tanti *ἱεραρχίαν* habitam fuisse apud Gentiles, ut illa Reges Imperatoresq; Majestatem suam condecorarint:

Proponitur quæstio.

Et his præmissis Quæstio excitatur, quę interrogat, *An Imperatores Christiani potuerint in iis quæ ad Ethnicorum Numinum cultum spectant, esse Summi Pontifices?*

Qualis fuerit Constantinus? Quales ejus Successores? Quales illo ævo Episcopi?

Pro parte affirmativa hoc argumentum militat. Fuit sanè Constantinus Princeps religiosissimus: & in imperio illum Viri Christianissimi sequuti sunt: eorumque tempore in Oriente & Occidente floruerunt Sanctissimi Episcopi. At Constantinus & Christianus & Religiosissimus oblatam ab Ethnicis Sacerdotibus *ἱεραρχίαν* (Sūmum Pontificatum) acceptavit; idemque ejus successores usque ad Gratianum pręstiterunt: nec fuit inter Græcos Latinosq; aliquis Episcopus; qui contradiceret, aut contra obloqueretur. Ergo & ipse, & Episcopi, posse id tuta fieri conscientia judicarunt. Probatur Minor, scribit enim Zosimus.

An Pontificia & Cæsarea dignitas apud Ethnicos fuerint connexa?

Simul atque Summum Imperium quisque consequebatur, Amictus ei Sacerdotalis offerebatur à Pontificibus, & continuò Pontificis Maximi titulus ei tribuebatur. Ac cæteri quidem Principes lubentissimis animis honorem hunc accepisse, & hoc usi titulo videntur; adeoque Constantinus etiam potitus imperio, &c. *itemque post illum reliqui ordine sequuti & Valentinianus & Valens.* &c. Timannus Gesselius *Hist. Sacr. tom. 1. ad ann. 312. pag. 373.* [Munus Pontificis Maximi erat Dignitas Imperatori propria. &c.] Dixerat. [Constantinus Imperator fit Summus Pontifex. &c.] Nec erit cur objicias Constantium Constantini filiū multosque cum eo Proceres, Episcoposq; tunc fuisse Arrianos: cum quia Constantius cum Dalmatio parvo in Oriente regnans non fuit Summus Gentilium Pontifex: tum quia æque Arriani ac Catholici Idololatriam exsecrabantur.

Constantinus divisit Imperium inter filios, Constantinum, Constantium, & Constantem: quorum secūdus fuit Arrianus, alii verò Catholici.

Gratianus & Theodosius Ethnicam ἱεραρχίαν (Summum Pontificatum) sibi oblatam, recusant.

Pro negativa parte hoc argumentum conformatur. Ea quæ sunt cum magna utilitate conjuncta, si honestè fieri possint, nequeunt prudenter recusari. At Summi Pontificis dignitas Gentilitia summè erat utilis Imperatoribus Christianis ut Ethnicos suprema authoritate gubernarent. Ergo, si honestè & licitè potuit admitti, à nullo Viro prudenti debuit recusari. At ultrò à Sacerdotibus Ethnicis oblatam Gratianus, & ejus exemplo Theodosius recusarunt: & in hac ipsissima recusatione summa prudentia, quia ex magnorum Theologorum consilio, processerunt. Ergò & ipsi optimi Imperatores, nec non Theologi, quorum regebantur consilio, non posse tuta conscientia Summum Religionis Ethnicæ Pontificatum admitti judicarunt. Constat Minor subsumpta ex Zosimo *lib. 4.* Gesselio *loc. cit.* ex quo Genebrardus ad ann. 385. sic scribit (Pontificis Maximi titulum (Gratianus: adde & Theodosium) sibi ab Imperio oblatum recusavit: quod penes Civilem Magistratum jus sacrorum esse negaret Zosimus.]

Debet Princeps in iis, quæ conscientiam tangunt, ex consilio Theologorum procedere.

Hanc autem Quæstionem decisurus & dilucidaturus, sequentes conclusiones pronuncio. Et est

An Christianus possit imperare infidelibus?

Prima. *Licitum est Principi Fideli & Christiano gubernare subditos infideles.* Est certa, nam Romæ Summus Pontifex, Viennæ & Pragæ Imperator, & multi Principes aliis in locis, Iudæos tolerant, & legibus opportunis coercent. Et Rex Hispaniæ, qui Iudæos non admittit, multa Mahometanorum millia Madriti, Hispali, Neapoli, &c. habet in servitute & illa piè & sanctè gubernat.

An Iudæi, & Mahometani in Christianorum urbibus licitè tolerentur?

Quid debeat, aut non debeat contra heterodoxos & infideles Princeps pius & Catholicus facere?

Secunda. *Christianus Princeps, si illos nequeat ad Fidem Orthodoxam convertere, potest, ut in sua lege vivant infideles permittere; non autem sacrilego eorumdem cultui cooperari.* Est certa & antiquissima hæc doctrina. Quia autem conditionata est, ut patet & illis verbis, *si nequeat*, ad duos casus controversiam deducit: vel enim Orthodoxus Princeps Infideles coercere potest, vel non potest. Si non potest, quia vana sine viribus ira, illos toleret, exemplumque Constantini & Licinii sequatur (*) Gesselius ad ann. 313. *Promulgatur*, ait, *nomine Constantini & Licinii Imperatorum Edictum, quo tam Christianis, quàm Gentilibus libertas Religionis conceditur.* Eusebius *lib. 10. cap. 5.* si possit contra Infideles magna cum fiducia procedat: Iovinianus enim Dei gratiæ, & auxiliis confidens [Imperii noluit priùs Insignia suscipere, quàm milites uno ore se Christianos profiterentur; arguens se Christianum Paganis imperare posse. Nicephorus *lib. 10. cap. 28.* Ruffinus *lib. 2. cap. 1.* Idololatricas vanitates à Iuliano restauratas destruxit; quas postea (non enim potuit aliter) Valens permisit Theod. *lib. 4. cap. 24.*] Dedi verba Genebrardi *in Chronic. ad ann. 368.*

(*) Illud Morale Monitum, *Necessitas caret lege*, ab aliquibus Hispanis per Assonantiam vertitur, *La necessidad tiene cara de Herege.* Et meritò, multa enim cohonestat necessitas, quæ extra necessitatis casū censerentur sacrilega; quale est universim loquendo, minora peccata permittere

De Elibertino Concilio.

Hinc lux Canoni LX. Concilii Elibertini, *Nequis frangat Idola*, præcipienti. Gesselius *Hist. Sacr. pag. 383.* [Habitum est secundum Baronium ann. Chr. CCCVI.

Vossio & aliis serius, Eliberi, Civitate Hispaniæ Bæticæ, cui interfuit Magnus ille Osius, Episcopus Cordubensis, & posthac futurus Præses Concilii Nicæni. &c.] Sic autem sub ann. CCCXV. scribit Genebrardus *in Chronico*. [Eliberrinum prope Granatam in Hispania Episcoporum novemdecim: seu Illiberitanum ad radices montis Pyrenæi; cui interfuisse Helenam, matrem Constantini, cum Constante nepote ait Johannes Gerundensis.]

Ejus sensus genuinus Canon exponitur.

Citatus Concilii Eliberini Canonem dilucidatur Timannus Gesselius *ubi supr.* pronunciat; [non licere id proprio motu (1) quia tale quid in Evangelio non præcipitur, nec Apostoli suo exemplo præiverunt; (2) quia ex eo concitatur persequutio: (3) quia Christus dicit, *Siquis te persequutus fuerit, fuge in aliam Civitatem.*] Sed non tangit difficultatem. PRIMÒ

Quænam licita & illicita sint?

enim hæc Propositio, *Ea tantùm licent, quæ vel Evangelium præcipit, aut Apostoli exemplo præiverunt*, falsa est: multa enim licitè facimus, quæ nec fecerunt Veteres, nec nobis indicuntur divinitùs. Ergo ejus loco hanc ex nostra DIALEXI *de non certitudine* substitue. *Sunt omnia in praxi nobis certò licita, quæ certò interdicta non sunt.* SECVNDÒ, quia, si, ne conciteteur persequutio deberemus non confringere

Locus Evangelii dilucidatur.

Idola, etiam illa colere & adorare debuissent omnes Martyres; nam ob Idolorum contemptum concitatæ fuerunt omnes veteres persequutiones. TERTIÒ, non bene exponit Gesselius verba Christi, nam virium carentiam supponunt. Si enim Ci-

Quando è civitate in civitatem abire Christianus fugere?

vitatem Christianam Infideles invadant, & resistere non possimus, fugiemus, exterùm si aut armis, aut solvendo tributa valeamus subversionis aut mortis contingentiam evadere, è duobus minus malum eligimus, & in civitate manemus. Ergo

An S. Benedictus contra prædictum Canonem Idola fregerit?

vera ratio Canonis est, *Quia nemo injussus potest privata authoritate facere, quod vergat in aliorum perniciem.* At cessante periculo possumus & debemus. Et hoc nos docent Apostolicorum Patrum & Sanctorum exempla; quoniam, ut alios prætercam, D. Benedictus,

Hymnus ad Vesp. in S. Benedicti solennitate.

Æream turpis Clarii figuram,
Et nemus stravit Veneri dicatam,
Atque Baptistæ posuit sacrato
Monte sacellum.

Sub Christianissimis Imperatoribus ob Ministrorum negligentiam in monte Cassino Idololatria observabatur.

Quod etiam narrat S. Gregorius, ex quo in secundo nocturno paragraphum sequentem legimus. *Posità Cassinum migravit, ubi simulachrum Apollinis, qui adhuc ibi colebatur, comminuit, aram evertit; & lucos succendit, ibique S. Martini sacellum, & S. Ioannis Ædiculam extruxit: oppidanos autem & incolas Christianis præceptis imbuit.* &c.

An Infideles possint extra casum necessitatis tolerari?

Sed obiicies. Tolerare Infideles sola licitum facit necessitas. At Romæ Pontifex, Viennæ & Pragæ Imperator, Orani in Africa Hispaniarum Rex; & alibi alii Christiani Principes Iudæos (& idem de Mahometanis dicito) abigere & proscribere possunt. Ergo & debent.

An convertentur, si expellantur?

Et ego verbum illud *necessitas* exponendo, respondeo: hic necessarium Principi dici, quidquid ab ejus arbitrio & voluntate libera non dependet; & quia in eadem re potest & solet una circumstantia esse libera, & altera non esse libera, necessitatem aut libertatem dico posse Religionem ipsam, aut etiam solum locum concernere. Et quidem, si est liberum alicui Principi Infideles, in suis civitatibus habitantes, convertere, tenetur illos ad Catholicam Religionem reducere. Cæterùm, si illos nequit convertere, & tamen retinet cum utilitate & fine spirituali aut etiam temporali suorum subditorum periculo, non tenetur expellere. Vnde agens de Pontifice in particulari & convertens oculos ad Iudæos, qui in territorio Ecclesiæ tolerantur, quia non est medium proportionatum ad illorum conversionem proscriptio, sic inquam. Romæ Profectò Iudæi sunt sub Pontificii verbi securitate admissi, dimitti quidem possunt, at spoliari aut occidi non possunt. Et quid, si dimitterentur? Si dimissi, ad Christianam fidem converterentur, dimitti necessariò deberent, & eorum cooperaretur impietati, qui eos retineret. Cæterùm si dimissi (sive Constantinopolim, sive aliò vadant) in sua sint religione mansuri, qui illos retinet non ad impietatis substantiam, sed ad circumstantiam loci, quæ est prorsus indifferens, tantùm concurrit; præstat enim, ut qui aliàs Iudæi futuri essent in loco A, sint Iudæi in loco B. in quo Christianis potiùs, quàm Mahometanis tributa & servitia persolvant.

Immò potiùs ejus conversionem sperare debemus, si inter Christianos relinquantur, quàm si Constantinopolim, aut aliò ad Infideles abigantur.

Aliud est ad substantiam peccati, & aliud ad loci circumstantiam concurrere.

An Christiani Principes possint circa leges Infidelium dominare?

TERTIA. *De hac ipsa permissione possunt sancire leges, quæ aut majora sacrilegia vitent, aut Reipublicæ consulant utilitati.* Et huc respicientes nonnulli; inhibuerunt Gentilibus humanas hostias Diis offerre; Iudæis plures uxores ducere; & Mahometanis contranaturales omnes sordes, quas illis Alcoranus indulget.

Vestium divisio

QVARTA. *Vestes in Civiles, Regias, & Sacras distinguuntur*, Illæ à natione nationem: alteræ Principem ab inferioribus: ultima Religionem hanc ab illa secernunt. Sed de hoc uberiùs tractavi.

Expedire videtur ut signo aliquo externo superior à subditis suis seceratur: nam inter apes Reginam à cæteris vulgo Natura rerum mater distinxit: & occasionem præbuit, ut illas imitari velimus.

QVINTA. *Sicut apud plebem dantur vestes quæ nationem, & vestes quæ Religionem significant, sic etiam potest dari ornamentum Regium, quod jurisdictionem super Infideles,*

non

non autem communionem in materia Religionis; & quod communionem in sacris cum suprema potestate significet. Et ostenditur; quoniam, si Pontifex, aut Imperator Iudæis Iudicem specialem denominaret, & hunc tali aut tali signo uti juberet, ut à Iudicibus cæteris distingueretur, posset hoc signo tuta conscientia uti, aliud enim est esse participem Infidelitatis, & aliud judicare & punire scelera & peccata infidelium.

De Stola, quā Flamines super erratum Imperatorem ornabant.

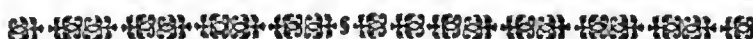
SEXTA. *Illa stola, quā Summi utebantur Pontifices, quam cum dignitate Constantinus & alii Christiani Imperatores admiserunt, quamque Gratianus, Theodosius, & alii recusarunt*: vel *fuit signum merè Politicum, potestatem & authoritatem in Ethnicos, & eorum Sacerdotes significans*: vel *fuit signum merè Religiosum, saltam Idolorum concernens*, vel *tandem mixtum; utrumque, Deorum cultum, & jurisdictionem importans.*) Si primum, *licitè eam Constantinus, & priores illi Christiani Imperatores, admiserunt; nec habuerunt Gratianus, Theodosius, & alii posteriores, cur displicerent Ethnicis, eam recusantes*. Si secundum, *non bene Quæstionem hanc examinarunt priores Imperatores, & re meliùs perspectâ posteriores, vestem, quam non nisi sacrilegè possent gestare, sanctè & piè recusarunt*. Si tertium, *possent utrique à Flaminibus oblatum amictum (*) acceptare & admittere, nimirùm, retinendo Politicam, & Signo Crucis addito superstitiosam infidelemque significationem elidendo*.

Quam significationem habuerit?

Quo casu potuerit, & quo non potuerit ab Imperatore Christiano illa admitti?

*) Quale hoc ornamentum Pontificium, quod gestabat Imperatores, non satis constat; amictum priùs, & postea *stolam* illud appellat Zosimus.

Tres partes continet hæc Conclusio: quas omnes firmant, quæ toto Articulo præcedenti resolvimus.

ARTICVLVS XVI.

De Petaso. *An capitis ornamenta varias hominum Qualitates distinguant? De Mitra Aegyptia, Chrysosyrmate Græco: & Tago Persico. An id tuta conscientia à Christianis possit admitti seu gestari?*

Cur non de omnibus Pileorum generibus sit disputandum?

MITTO illa Pileorũ nomina, quæ hodie in usu, & universis nota: multa enim vidẽtur linguis universis communia, & aliqua multa singularum sunt propria, quæ quæri possunt in Dictionum Thesauris. Nota Hispanus sunt hæc, *Cofia, Bonetillo, Bonete, Montera, Caperuça, Papahigo, Sombrero*, de quibus Castellani scripserint Nomenclatores. Ergo brevitatis gratia tantùm de Mitra, Chrysosyrmate, & Tago disseramus.

SECTIO I.

De Mitra. *Quid illa, & apud quos in usu fuerit? An, & quando Auo‑ι‑ζίαν vocetur?*

Qualis olim fuerit Mitra?

MItra Ægyptii utebantur; à quibus Sydones, Lydi, Syri, & Phryges illam recepisse videntur. Aliquando pro muliebri capitis ornamento accipitur, & tunc erit corona, ex qua pendeant fasciolæ; quæ, quia foliis sunt similes, *phylla* dicuntur.

Crites.

Sicut nostri Pilei nunc, Mitræ olim habebant redimicula (Hisp. *cevian tenilles*) Virgilius 9. Æneid.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Tenebant & coronabant caput. Ovidius in Epist. ad Dejanir.

Ausus & hirsutos mitra redimire capillos.

Claudianus consonat; ait enim.

Inque orbem tereti mitra radiante capillum

Seneca idem testatur in hoc Sapphico.

Tu caput Tyria cohibente mitra.

Mantuanus eam velatam dicit, cum potiùs velentem appellare deberet.

Canities autem velata obvertitse mitra.

Mitra velata.

Et Propertius libr. 3.

Cingat Bassaricas Lydia mitra comas.

A *mitra* Apullejus diminutivum traxit

Mitellaque textili contecto capite.

Et Virgilius.

Copa Syrisca caput, Graja redimita mitella.

Dicitur etiam *mitrula* (Græcè μιτρίον) Solinus *cap. 40.* agens de Basilisco. *Serpens est, pene ad semipedem longitudinis alba quasi mitrula lineatus caput.* Cellus *lib. 8. cap.*

A mitra deducuntur diminutiva mitella, & mitrula; hoc est μιτρίον.

8 cap. de fracti brachii curatione. Zonam qua brachium ligatur (Hisp. la venda) nomine *mitra* intelligit. *Siquidem is maximè brachii naturalis habitus est, idque involutum mitella commodissimè excipitur, quæ latitudine ipsi brachio, perangustis capitibus collo injicitur.* (ergo tunc erit Hispanicè *una vanda*.)

De Mitrarum materia.

Ejus materia erat secundum eorum, qui illam gerebant, qualitatem: ex communi illam formabant Cives, Proceres ex panno aureo. Prudentius.

Vt mitra cæsariem cohibens aurata virilem.

Descendebat per tempora, Ovidius libr. 14.

Ille etiam picta redimitus tempora mitra.

Et ligabatur sub mentum. Virgilius

Mæonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnixus.

Cur Sol vocetur Mitra?

Per vocabuli abusum Mitratus *Mitra* vocatur; & Sol, quia quasi mitra radiorum coronatur *Mitra* dicitur. Mantuanus.

—— *Phœbus, quem Persica* Mitram (*)
Lingua vocat.

*) Nomen Persicum Solis variè scribitur, nam & *Mithra* & *Mytra* interdum legitur.

Mitra apud Ethnicos. Λυσιζώνη.

Mitra apud Christianos.

Inter res sacras *Mitra* olim apud Ethnicos, & hodie apud Catholicos recensetur. Apud illos erat Zona, qua cingebantur infantes (Hisp. *una faxa*,) hanc enim parentes, ubi jam infanti necessaria non erat, consecrabant Dianæ, & appellabant Λυσιζώνην. Apud hos est ornamentum capitis, quo in functionibus solennibus utuntur Episcopi, & Abbates, qui *mitrati* vocantur.

SECTIO II.

De Chrysofirmate. *A quibus olim fuerit apud Græcos gestatus? An cum Dignitate etiam deponeretur?*

QVid illud sit à Codino Curopalata *libr. de Offic. cap. 3. pag. 12. juxta Edition. Paris. ann. 1625.* docemur; scribit enim. Τὰ σκιάδια τῶν γαμβρῶν τοῦ Βασιλέως Δεσποτῶν ὄντων χρυσοκόκκινα συρματεῖνα, ἔχοντα σταυροὺς μαργαριταρεῖνους καὶ γύρους. *Pilei Generorum Imperatoris, si sint Dispotæ, aurei & coccinei coloris sunt, & fimbriati; habentque cruces ex margaritis; & gyros* (Hispanicè *caireles*) *seu circulos*.

*) Græcè dicitur χρυσοκόκκινα unica dictione cui posset *aureopurpurea* respondere.

De Ioanne Dispota: qui chrysofirma cum Officio reliquit.

Et hanc ob rem de Ioanne Dispota; qui ut se deponere Dispoticam authoritatem palam ostenderet, hujuscemodi pileum in communem mutaverat Pachymeres libr. 5. cap. 1. sic scribit Κοινὴν ἄλλως ἐκ χρυσοσύρματος καλύπτραν ἐνθέμενος. Ecce pileum hic Dispoticum (quo Imperatorum utebantur affines) nominat *Chrysofirma*. Vt hanc Ioannis è Dispota in hominem privatum μεταμόρφωσιν Possinus explicet, ex Virgilio Æneid. 3. hoc versus producit.

Μεταμορφῶ, est transformo.

Quos hominum ex facie Dea sæva, potentibus herbis
Induerat Circe in vultus & terga ferarum.

Vlyssis socii à Circe convertuntur in feras

At importunè, ut puto; Circe enim, ut vult fabula, non solum eorum vestes, sed ipsammet figuram immutavit.

SECTIO II.

De Tago. *Quid apud Persas illud sit? &, an tuta conscientia possit à Christianis gestari?*

De Roberto Sckerleyo.

VT Roberti Sckerley, Nobilis Angli, Historia, & ejusdem Censura, quas superiùs erigimus, meliùs intelligantur, proderit rem ab ovo resumere, & exponere, Qui Qizilbascii sint, & cur petaso rubro, quem *Tag* appellant, fuerint condecorati? Ergo attende.

Ismael invadit & usurpat Persiam.

Erat (Curiose Lector) Persis, ut paulò antè insinuavimus, divisa in provincias & Regulos, discordes inter se, & se mutuo infestantes, Et Ismael, quem numerosa Turcomanorum colluvies sequebatur, regionem imparatam invasit, & totam brevi tempore subjugavit. Et novam invexit hæresim sub Mahometi doctrina, ut longiùs subditorum animos à Turcæ imperio separaret. Sequutus fuit Politicam, veterum Regulam, quæ jubet Regionis bellum in bellum Religionis deformari: vasalli enim cùm non possint esse liberi, an huic, aut illi servire & obedire debeant, remisse cogitant: ubi autem de aris defendendis & propugnandis agitur, vitas exponunt, & sanguinem generosè profundunt. Vt se manuteneret, Religionem mutavit Ieroboam, rebellaverat contra Roboam Salomonis filium, & fuerat in Regem adsumptus. *Dixitque Ieroboam in corde suo; Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo domini in Ierusalem: & convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam, Regem Iuda, interficientque me, & revertentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos Vitulos aureos, & dixit eis, Nolite ultra ascendere in Ierusalem: Ecce Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti: posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan. Et factum est verbum hoc in peccatum; ibat enim populus ad adorandum Vitulum usque in Bethel.* Ieroboa-

Actiùs pro Religione, quàm pro Regione defendenda animi concitantur.

3. Reg. 12. 26.

A Roboamo Salomonis filio, & Hebræorum Rege, deficit Ieroboamus.

[illegible] inducit, ut regnum usurpatū conservet.

mum

mum imitati sunt alii, qui bello regionis diffidentes, mutarunt ritum cultumque ut subditos nomine Religionis cierent. Id ante centum annos præstitit Willelmus Nasovicus, quo authore à Catholici Regis obedientia defecerunt Hollandi: hic enim prævidens tueri Hollandos rebellionem non posse, si in Orthodoxa Religione persisterent, eos in Calvinianam impulit, suasitque arma pro Religione contra Regem moveri. Sic etiam Muhamedes, cujus gratia hæc dicuntur, ut Mechensis civitatis potiretur imperio, novam Religionem cudit. Sed qualem? sordidam, sensui gratam, & rationis expertem. Sit mihi testis Avicenna (& ipse Muhamedanus, & qui hujus sectæ recessus exploratos haberet) inquit enim. *Lex nostra, quam dedit Muhamed, dispositionem felicitatis & miseriæ, quæ sunt secundum corpus, attendit. Sed est alia promissio, quæ attendit intellectum. Sapientibus verò Theologis, multò major cupiditas fuit apprehendendi istam, quàm corporum, quæ quamvis detur eis, non tamen attendant eam, nec in pretio habent, in comparatione felicitatis, quæ est conjunctio cum Veritate.* Ita ille apud Boterum *part. 3. lib. 2. pag. 441. juxta Editionem anni 1650.* Sicut Muhamedus suum firmavit imperium deficiendo ab Ethnicis, qui dominabantur in Asia; sic Ismael, ut suum securum redderet, defecit à Muhamedanis, qui dominabantur in Persia, & novam finxit hæresim, quæ Persas scinderet ab Europæis; & ut schisma manuteneret tutiùs, victoriosus & triumphans Religionem militarem instituit, cujus milites donavit pileo rubro, quem jussit dici *Tag* hoc est *Coronam*, concessitque, ut qui illum gestaret, τῷ *Beig*, hoc est *Domini* glorioso titulo à ceteris honoraretur. Hi Religiosi milites vocantur *Qizilbasci*, ac si diceremus *Rubricipites*, hoc est *Habentes rubra capita*. Et de illis Petrus della Valle *in sua Persia Epist. 3. dat. Sphahanii 17. Martii 1617. num. 7. pag. 46.* hæc scribit.

I Qizilbasci poi sono di due sorti: overo hereditarii, da quei primi, che fin che dura la generatione, dura anche loro la dignità, e'l luogo nella militia; overo fatti dal Rè, di quando in quando, perche tutti i suoi Schiavi di qualsivoglia natione, pigliando la lor fede, si ascrivono, come frà Turchi, nella militia, e si fanno Qizilbasci, & immediatamente naturali, e nobili del paese con tutto la loro progenie, si fà anche tal volta Qizilbascio qualche forestiero, che professi servitù col Rè; e gli si dà il Tag per honore come frà di noi gli habiti di Cavalleria: ma questo rade volte da persona informata hò inteso, che in quindeci anni incirca, che hò

Hollandi, ut tueantur rebellionem Calvinismum admittunt.

Muhamedus, ut imperium invadat, prætextum novæ Religionis adsumit.

Qualis sit secta Muhamedana?

An vera Beatitudo in conjunctione Mentis & Veritatis consistat.

Ismael Persiam invadit: & novam cudit hæresim, ut coronam conservet.

Novam Hæresim cudit,

Qizilbasci instituit.

Et hi, vel gentili, vel facti sunt.

Rarò adsumuntur exteri.

Robertus Scherley Anglus adscribitur Qizilbascæ militiæ.

praticato questo paese, non hò veduto farlo se nõ una volta sola, e si fa cõ ceremonia d'atti & di parole, mettẽdo il Rè proprio il berrettone in testa a colui con la sua mano. In questo modo, fù dato il Tag à quel Don Roberto Skerley Inglese, che gli anni passati venne in Roma Ambasciador di questo Rè a Papa Paolo, & adesso torna an' altra volta a tutti i Principi della Christianità; & hò inteso qui, che Don Roberto lo domandò, ma io a dire il vero, non solo non dimandarei già mai tal cosa al Rè di Persia, ma mi dispiacerebbe sopra modo quando egli me l'offerisse: perche non sò, come un Christiano possa lecitamente portar quell'insegna, che, insieme con l'honorevole della militar nobiltà, hà congiunto anche in se non poco del superstitioso della falsa loro setta: onde, per rimediare, a ciò conforme io penso Don Roberto, intendo, che in Christianità soleva portarvi in cima una Croce. Mà oltre di questo, io non tengo, che un Franco (a) nostro pari, debba ambire di portare una insegna di honore, che è commune à molte migliaia di Schiavi, e di soldati ordinarii: però, per chi havesse voglia di vivere in Persia, come forse deve havere il detto Don Roberto, potrebbe passar per cosa, se non desiderabile, almeno honorata. Et ego, ut ab hoc ultimo incipiam, non video, cur noster Vallæus *Tag*, & Qizilbasciam dignitatem contemnat, siquidem est summus honos, quem Rex Persiæ impertitur: nam & ipsemet τὸ *Tag* gerit, illoque donat Princeps, non solùm subditos, sed & confæderatos & amicos. Testatur hoc etiam ipse Vallæus *in sua India Epist. XI. scripta Aleppi. 5. Augusti. 1625.* quoniam *num. 3. pag. 396.* narrat se in Arabiæ deserto transivisse apud oppidum Argiam, in quo quidam Hhasan Aga Curdus dominabatur: ad quem per Ibrahimum Agam, qui erat socius itineris, Serdar Turcicus, ut honoraret & in obsequio contineret, mittebat unam vestem, qualem etiam miserat ad Regulum, qui Persis obsistebat Bassoræ. Et qualis, aut quantus erat ille Hhasanus? *pag. 397. num. 4.* idem Scriptor. *Il sopradetto nominato Hhasan Agà, Signor di Argià, nelle revolutioni di Baghdad fù visitato da' Persiani: lo Sciah gli mandò il Tag, come si suol fare ad huomini grandi, quando vuole invitargli ad essere, è dichiarar che siano della sua fattione: & egli si portò in maniera, che rese à i Turchi la sua fede alquanto sospetta: onde un Bascia hebbe intentione d'amazzarlo, e non lo fece, perche forse non dovette potere: per la qual cosa cred' io, cioè per tenerlo almeno in fede, già che castigar non si poteva, gli mandò poi il Serdar per questo Capigi il presente che dissi.* Venerunt aliqui

An hunc ille honorem postulaverit?

An illum tuta conscientia postulare potuerit?

Cur Crucem gestaverit supra Tag?

a) In Asia & etiam apud Turcas, Europæi omnes vocantur Franci.

In quanto sint honore Qizilbasci apud Persas?

Hhasanus Aga Curdus Argiæ Regulus.

Sed qualis, & quantus fuerat ipse?

Deficit à Turcis, & Persis adhæret.

Donatur τοῦ Tag, ut magni homines solent.

Eum occidere conantur Turcæ, sed non possunt.

qui ex Argia, *e differo, che Hhasan Agà era in colera perche il Capigi non gli haveva mandato il presente del Serdar, che porta vai e'l Capigi non glie lo mandò, perche seppe, che Hhasan Agà stava col* Tag, *è con Persiani appresso, già dichiarato di quella fattione.* [Vt voces intelligas adnotato, *Capè* significare *Portam*, quo intelligimus nomine *Aulam Principis*, unde *Capigi*, erit *Aulicus*, vel *Palatinus*. Hisp. *una persona de palacio*. [Nomen *Agà* est *Superior*, Hisp. *el Cabo*. Latin. *Caput*, *Dux*, *Capitaneus*.] Et tandem *Serdar* est compendium vocis *Tefderdar*, & Thesaurarium, Hisp. *Thesorero*, *Guardaropa*, significat.] Ergo Imperatoris Turcici Thesaurarius per quemdam Aulicum mittebat munera (hoc est, vestes) ad Regulos. Ergo Hhasanus in illa Arabiæ eremo erat Regulus; nec Persis, nec Turcis subditus; jam his, & jam illis adhærens, prout utilitas, quam *Status rationem* vocitant, postularet. Ergo *Tag* apud Persas est Aureo velleri simile; &, siquidem à Persiæ Rege gestatur, & absolutis Regulis honoris gratia imponitur, si per Christianam Religionem non obsit, peti à D. Roberto potuit, nec debuit à Petro della Valle contemni. Sit igitur Conclusio

Zi non traditur munus, & cur?

Exponuntur voces Capè, Capigì, Agà, Sedar, Tefderdar.

Quid Ratio status sit?

An Tag sit aureo velleri simile?

PRIMA. *Qizilbascii sunt milites Religiosi.* Eos Religiosos voco, non quod votis solennibus Castitatis, Paupertatis, &c. obstringantur, sed quia ad propagandam Persicam Hæresim, & exstirpandam Turcicam doctrinam fuerint ab Ismaele instituti, & ab aliis Persarum Regibus stipendiis & honoribus aucti. Sumo igitur *Religionis* vocabulum ut sic, prout in abstracto concipitur, & significat veram vel falsam.

An Qizilbascii sint milites Religiosi?

SECVNDA. *Si nihil accedat, quod ipsius* Tag *significationem contrahat & imminuat, nullus Christianus potest illud recipere, aut gestare.* Et hic obiter examinare oporteret, An Rex cùm illud imponit, aut Miles, cùm illud recipit, recitet aliquas orationes, aut juramenta eliciat, quæ sacrilegium & perfidiam importent? si enim similia inaugurationem comitentur, hoc novo adhuc titulo erit res omninò sacrilega illud petere, vel acceptare.

An Tag gestari possit?

TERTIA. *Quidquid de receptione sit, Christianus* Tag *cum cruce superposita gestare potest; sine cruce non potest.* Et hanc Conclusionem persuadeo. Ideò Christianus *Tag* portare non potest, quoniam duo significat, Religionem, & Nobilitatem: quia, qui illo insignitur, profitetur per petasum (nam sicut lingua, etiam vestibus loquimur) se esse Nobilem, & se esse Mahometanum: & juxta Hæresim Persicam, se intelligere, & tutari Alcoranum. Ergo videndum, *An, & quo possint modo, res cultui dedicata sacrilego, ab impietate emaculari?* Proderit audire P. Franciscum Carriere, qui *in digesto Chronologia Papalis pag. 9. in Evaristo, ad ann.* 112. sic inquit. [Titulus, quo apud Christianos, domus aliqua cultui Divino mancipabatur, fuit vexillum Crucis; quod intelligimus ex eo quod Theodosius Imperator edicto præcepit *leg. si decernimus*, C. *de Episc. & Cleric.* ut delubra Gentilium, Christianæ Legis cultui maniciparentur, *collocato in eis venerando Christianæ Religionis signo*, eaque ratione quod titulo Crucis censerentur res dicatæ Religionis; Leo itidem Imperator *Novel.* 117. *capit.* 7. vetuit, *venerabilem Crucem, aut sanctorum Martyrum reliquias* inferri in ædes publicas, vel loca populi voluptatibus fabricata, *ne sic occuparentur ea, quæ ad causas publicas, vel ad populi oblectamenta, extructa essent*. Præterea sunt & alia permulta exempla, veteraque monumenta, quibus probetur, Crucis signo, velut præfixo titulo, res Deo dicari consuevisse.] Ergo Crux, cuicumque Ethnicorum templo imposita, illud à superstitione emaculabat, & in oculos ingerebat hæc verba. *Hoc templum* D.O.M. *juxta Christianæ Religionis Veritatem consecratum est*: & illi, qui in illo rei sacræ intererant, virtualiter dicebant, *Nos sumus Christiani*. Ergo, honorifica Crucis gestatio, est publica Christianæ Religionis professio. Iam ergo habemus modum, ut Miles per *Tag* se esse Nobilem dicat, & se esse Mahometanum neget. Cùm enim Crux, sit insigne Religionis Christianæ, Crux Tago superposita illam sacrilegam significationem elidet, non minùs, ac si ore Miles diceret, *Ego sum Christianus*. Ergo, qui Tagum ornatum Cruce gerit, honore Qizilbasciæ Nobilitatis fruitur, petasum sacrilega significatione emaculat, & Fidem Christianam profitetur, adeoque Mahometanam negat & exsecratur positivè. Et hic obiter nota hanc Quæstionem, quæ videtur Theologica, esse purè Grammaticam: hanc enim Propositionem, *Habitum, qui Religionem infidelem significat, nemo adsumere sine mortali culpa potest*, Theologi universi concedunt: & tota difficultas est in hac, *Petasus ruber* (*sive* Tag) *Crucem erectam sustinens*, *Christianam Religionem*, *& non Mahometanam significat*. Quoniam, si est vera, ut puto, ille Pileus est licitus; si falsa, illicitus. Verùm autem vera vel falsa sit pendet à Iudicio Grammatico.

An saltem superposita Cruce?

An Crux, Religionis sacrilega significationem auferat?

An templa, & res consecrata Idolis possint sacrilegam labem exsuere, & D. N. Iesu-Christo consecrari?

Quomodo id olim fieret?

Cur fuerit vetitum, ut in theatra & loca recreationi publica destinata, Crucis vexillũ ingereretur?

Quid significaverit Crux templo Ethnico imposita?

Et quid imposita militum cassidi, aut civili pileo?

Quia autem Scholasticæ Professores Grammaticæ nostram Sententiam amplectun-

Quæstionis Resolutio.

Duarum significationum, quas habet Tag alteram Crux elidit.

ctuntur pronunciamus D. Robertum potuisse tuta conscientia illo *Tag* (rubro Persarum pileo, quem Qizilbascii gestant) uti, modò Crucem adjungeret. Nam, tametsi *Tag*, instrumentum aptum fuerit, ut Robertum esse Nobilem, & esse Mahometanum denotaret, quando expressè D. Robertus Crucem capiti superimponit; & hoc signo, se esse Christianum publicè profitetur, cessat in *Tag* altera significatio: cessat enim Religionis, & sola manet Nobilitatis Illustrissimæ significatio.

Olim Imperatoris & Summi Pontificis authoritas conjungebatur.

Firmant id antiqui Christianorum Imperatorum mores; nam apud Ethnicos, & posteà etiam apud Christianos, Summi Principis Majestas & Summi Pontificis Authoritas conjungebantur: & quia aureum Diadema, quod in Gentilium Imperatorum capitibus Majestatem Ethnicā significabat, ne eamdem in Christianorum capitibus significare censeretur, fuit Cruce ornatum. Iustus Lipsius *lib. de Cruce cap. 16.* in titulo. *Crux in militum armis: in Imperatorum capite & manibus: & pro insigni.* Et in corpore exhibet Æreum Heraclii Imperatoris nummum satis magnum, in quo Crux supra Coronam Imperatoris eminens, eam ab impietatis nota expurgat, & abjurato Deorum cultu, Christo consecrat. Et quidem hunc tempore S. Augustini morem etiam fuisse ad Reges Christianos propagatum, demonstratur clarissimè, in Tractatu enim super Psalmos [& canitur in Ecclesia die Iovis sancto lect. 6. ad Matut.] versum illum, *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate* dilucidans, ait, *Attende gloriam Crucis ipsius. Iam in fronte Regum Crux illa fixa est, cui inimici insultaverunt. Effectus probavit Virtutem. Domuit Orbem; non ferro, sed ligno.* Et hodie Germanorum Cæsarum, & Hispanorum Regum, aut etiam aliorum, Diademata, superpositum Crucis signum honorat.

Cur Christiani Imperatores Crucem in corona sua collocaverint?

Psalm. 54. 9.

An hic Christianissimus mos, olim, aut etiamnum fuerit ad leges propagatus?

NOTA I.

An Qizilbascius sit nomen Persis universis commune?

An Persa à Turcis ludibrii causa vocentur Qizilbascii?

CONstat ex præcedentibus esse aliquarum familiarum proprium, & non spectare ad ignobiles. Ergo constat adlucinatum fuisse M. Augustum Pfeifferum *in Dissertationum Fasciculo pag.* 88. dicens. [*Alio etiam nomine* (Persiæ) *à Religionis suæ Primipilo* Sofi *à quibusdam appellantur* Sofiani. *A Turcis ludibrii fere causa vocātur* קזל-באש Kisilbaschi. *Germ.* Rothkopffe *quod ipsum nomen tamen Persæ non adeo repudiant, cùm ob mitras rubras, quas nonnulli eorum Religionis causa gestant ita dicantur.* Conf. Olearius *in Hodæp. Pers. libr. 5. pag.* 582.]

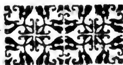
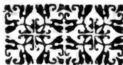
Puto & P. Franciscum-Mariam Maggium similiter adlucinari, non enim omnes Persæ hoc nomine significantur. In Linguarum Orientalium sintagmate *pag.* 45. ait. [Chiszilbasci *vox Turcica, denotans Persam, qui scilicet rubro velamine fasciat caput.* Chiszilbasciuri, *vel ipse Persa, vel oriundus à Persis.*]

NOTA II.

Cur articulus Sequens interseratur?

GEstant Indi triplicem Funiculum per pectus pendentem, & Inaures etiā; & his duobus signis dicuntur suam Religionem publicè protestari: quando Fidem Orthodoxam accipiunt, nec illum, nec istas demittunt, & ideò quæritur, *An retinere post baptismum signa possint, quibus ante baptismum, ut colerent Idola utebantur?* Res est summi momenti; nam severa Responsio conversionem illorum maximè retardaret: ergo ante resolutiones, quæ inferiùs post hæc exhibebuntur, operæ-pretium erit hunc Articulum XVII. interserere, in quo, qualis sit hodie Indorum Orientalium Religio, & quos Deos delirent, exponatur.

An post baptismum Indi retinere possint insignia avita Nobilitatis.

AR-

ARTICVLVS XVII.

De Gentilium Religione in India Orientali. *An sint veriùs Athei, quàm Idololatræ? An adorent Diabolum, & cur? An & suos Principes? an etiam suum veterem Magistrum Pythagoram? An animarum transmigrationem admittant? An bruta animabus rationalibus onerent? An habeant uxores in communi?*

De Orientaliũ Indorum Religione. Qualis ea sit?

OLYTHEI dicũtur, & idolatræ sunt; ut autem puto adnumerari debent Atheis. Et hanc ob rem ut nostros Hispanos juvem, & Cõcionatores moneam, quo debeant modo in illorum conversione procedere, debebo de eorumdem erroribus & superstitionibus breviter disputare.

In majori aut minori abstinẽtia à cibis tota illorum observantia, & dissidium consistit.

Consentiunt quoad substantiam doctrinæ, & in cæremoniis tantùm & circumstantiis aliquibus accidentalibus discriminantur:& hanc ipsam differentiam, potiùs humana conditio induxisse videtur quàm malitia aut temeritas:nam sectarum & Hæreseon Indicarum discrimen in majori vel minori abstinentia consistit; & sunt hominum artes,quæ majori exercentur labore; & ideò, qui profitentur illas, indigent cibo solidiori. Totum profectò, ut dixi, sectarum apud ipsos dissidium fere est de cibis; nam aliqui sibi putant permitti,quos alii adspernantur & damnant. Relaxatissimi inter eos censentur esse milites,quos *Ragiaputos* nominant,nam bellica libertate abutentes: quæ inveniunt,comedunt,sine præjudicio Nobilitatis. Sequuntur Mechanici, qui Artes laboriosas exercent: hi enim sicut apud nos à jejunio, sic apud ipsos ab aliquarum rerum abstinentia eximuntur, & adhuc inter se distinguuntur per gradus. Quoniam ferrarii & similes censentur indigere vino: à quo alii abstinent: & alii ab omni artificiali potu,qui possit inducere ebrietatem. Hi non occidunt animantes; at ab aliis occisas,si excipias Vaccam,comedunt.Qui autem Artes nobiliores, & minùs laboriosas exercent,majorem abstinentiam observant nam omnem carnem adspernantur, & pisces solummodò & herbas admittunt. Et supra cæteros severiùs conversantur Brachmani (a) qui sunt Civitatum Primates, & sicut nobilitate cæteros antecedunt, sic in abstinentia & jejunio sunt cæteris universis exemplo.[Si velis scire,an debeant vocari *Brahmani*, vel *Brachmani?* interrogabis, An leniter,an potiùs densè debeat pronunciari adspiratis? Lenem profert Vallæus, nam Epist.3. scriptæ Spahanii num.21.pag.122.sic statuit.*Brahmane(così si deve scrivere, e non Brachmane, come scrivono i nostri;che l'hò veduto & imparato à scrivere nelle lettere medesime Indiane) non può essere alcuno che non sia di quella razza,perche è schiatta di gente, non professione*. Sic etiam ח in lingua Hebræa ab aliis profertur leniter,ut *h*, ab aliis verò densè ut *ch*.χ.ut in*Eva,Chava:Noëh,Noachus,Ham,Cham*,& aliis multis nominibus. videre est.] Et hi semper Brahmani profitentur literas,& serviunt templis,adsistunt idolis, & Theologiam Ethnicam docent. Hi non solùm à carnibus, sed etiam à piscibus abstinent: & eo inter ipsos promota est superstitio, ut herbis & fructibus rubris vesci nolint, quia sanguinis speciem referunt. Habentur nobiliores, quàm cæteri; *in testimonio di che, essi soli han privilegio di portare una certa insegna di Nobiltà nella lor setta, con la quale se distinguono da gli altri; & è un laccio composto di trè fili,che se lo mettono sopra la carne nuda ad armacollo,cioè sopra la spalla sinistra, donde venga à pender sotto al braccio destro, girando intorno al petto, & alla schiena;come una collana. Questo laccio hà misterio, è si dà à tutte le persone di quella razza,& à pochi di altra schiatta per gran favore, con molte superstitiose cerimonie, delle quali non parlo,perche non ne hò ancora buona informatione*, ait Petrus della Valle *in India sua Epistola I. data Surati*, 22. *Martii* 1623. *num*.14. *pag*.65. & 67. Dixerat *pag*. 59. stirpes hominum esse octo-

Ragiaputi.

Mechanici minùs rigidã abstinentiam observant.

An bibant vinum?

An carnes comedant?

a) *Prout adspiratio leniùs aut densiùs sonet*, Brahmanes,*vel* Brachmanes *dicuntur*.

Brahmani *stirpis, & non professionis nomen est*.

Quomodo litera ח *in lingua Hebræa proferatur?*

Tres funiculos gerunt in Nobilitatis testimonium.

Tribuum apud Indos divisio.

octoginta quatuor, & ad septem generatantùm reduci:& ut id probet Diodorum *libr.*2.Strabonem *lib.*15. & Herodorum *lib.*1.*vel* 2. producit,ut debeat à testibus auritis haurire, quæ examinare in India potuit,& ut testis oculatus asserere.Et tantam esse asserit in stirpibus superstitionem ut per matrimonia immisceri non possint, sed,qui in una sunt, debent illius Artem tota sua vita profiteri, nec aliam diversam addiscere.

An illa possint per matrimonia immisceri?

CONCLVSIO I. *Veram veri Dei notitiam Indi non habere videntur*. Verus Deus esse infinitus debet; &, qui infinitus est,nec loco capitur,nec tempore determinatur: & qui non est infinitus, non est Deus. Hinc Rabbini & Qabalæi Deum vocât אין סוף Ein-soph,*sine-fine*,seu *Carens-termino*:& ab aliis,quos P.Valerianus Magnus sequi voluit,*Praexistens*,nec enim mundum creare poterat, quin præexstitisset, nominatur. At Indi hujus Numinis nullam notitiam habent: sed Deos vocant aliquos, quos fuisse homines fatentur, & ob præclaras virtutes in Deos conversos fuisse asserunt: videnturque cum Cicerone *libr.de legib.* dicere. *Quod autem ex hominum genere consecratos, sicut Herculem* (apud Latinos, Græcosque, & apud nos Brahmam) *& cæteros coli jubet Lex,indicat omnium quidem Animos immortales esse: sed fortium,bonorumque Divinos*. Et hoc ut suadeam,aliqua ex Petri della Valle India desumam.

Deus est infinitus.

Indi nihil sciũt de infinitate Dei.

Colunt ut Deos quos homines fuisse fatentur.

Ex *Epistola VI.data 9. Decembr. 1623. num.*13.*pagin.*238. Rogatus à Rege Olalæ in India Petrus, Quomodo solus per tam dissitas regiones peregrinaretur? respondit,se totum Dei providentiæ & misericordiæ concedere. Et quià Rex curiositate ductus rescire voluit; Quis esset ejus Deus? manu ad Cœlum elata reposuit Petrus, Se Deum Cælestem, totius Mundi Creatorem colere. Quod visus est Rex non intelligere, interim milites nonnulli,qui aderant,& videbantur Mauri,applausere exclamantes, *Ah Chodia*, *Chodia*, quod est nomen Persicum, & tametsi notet *Dominum*, usurpatur pro *Deo*. Nam Mauri Deum Mundi Creatorem colunt; & hodie in India inficiuntur Ismaelitica hæresi,quæ descendit ex Perside. Si quæras, Quomodo inter Gentiles tot sint Mauri apud Indos, non solùm privatim habitantes, sed etiam Regio titulo illustres? *Epist.*11.*scripta Goa.*27.*Aprilis*, *nn.*6.*pag.*110.Respondet Petrus,dicẽs: *li Mori condotti da principio à servir nell' India, come schiavi,à poco,à poco, di servi son fatti padroni,& opprimendo in più luoghi i Gentili,han molto dilatato la lor setta.*

Solus Mundi Creator est De⁹

Nomen CHODIA *Dominus ab Arabibus sumitur pro Deo*

Cur sint tot Mauri in India?

Crites.

Ex *Epistola I. data Sarati*, 22.*Martii* 1623.*num.*13.*pag.* 57. Senem quemdam Brachmanem invisit Petrus, Invenit illum in gymnasio, ubi & aderant multi discipuli, qui ab ipso docebantur. Ostendit libros aliquos scriptos charactere antiquo: hodie tantummodo Viris doctis cognito,qui *Nagerius* vocatur, & differt à cæteris, qui sunt in usu. Nominabatur *Beca-Azarg*. [Ex quibus vocibus *Beca* erat nomen proprium, & *Azarg* dignitatis; & ut bene proferatur postulat, ut z sit dulce ut est Græcorum Ζῆτα, Et G in fine sonet,ut apud nos ante E vel I.] suæ Religionis Magistrum & institutorem Pythagoram fuisse asserebat, & suæ sectæ librum quem habebat præ manibus, & Auditoribus interpretabatur, fuisse ab illo compositum, & Indis traditum. *Aggiungeva di più Beca-Azarg, che il loro Brahmà, stimato uno de' più principali frà i lor falsi Dii, da cui prẽdono essi il nome di Brahamani,sia tutto uno con Pitagora. Cosa curiosa per certo,e che in Europa sarebbe forse nuova a sentire, che Pithagora in India fosse adorato sciocamente per Dio*. Et quid mirum Pythagoræ deferret honores Divinos Gentilitas, siquidem albo Deorum adscripsit ejus servum:nimirum Ζάμολξιν,qui quod Getas ad vitam cultiorem reduxerat, ab eis pro Deo habitus est. Vide Herodotum *Hist.lib.*4. Ad eum proficisci dicebant, qui moriebantur. Cùm volebant Deo aliquid de suis rebus nunciare, rem totam tabellario exponebant: & posteà occidebant, & sic transire eum ad Zamolxin putabant.

Nagerii characteres, qui?

Beca-Azarg, Magister apud Indos.

Literarum Z, & G. pronunciatio.

An Pythagoras scripserit libros?

An idem sit ac Deus Brahma?

Zamolxis Getarum Deus, an sit servus Pythagoræ?

Quomodo ad illum preces mitterent?

Ex *Epistola II. scripta Ikkerii*, 22. *Novembr.*1623.*num.* 24.*pag.*204. Sua Indi Idola colunt ut homines; non verò ut Deos. *La sera di notte essendosi in tutti i Tempii accesi i lumi con farsi le solite musiche di tamburri, e piffari, vidi in un Tempio,che non era de' grandi,un ministro,ò Sacerdote ballare innanzi all'Idolo,nudo con le sole mutande, ò piccolo panno, con che si cuopron le vergogne,come però vanno di continuo molti di loro,e molti del paese,deposto un sol panno à guisa di lenzuolo, che si buttano ad armacollo, e ballava con una spada nuda in mano,quasi schermendo;ma i moti della vita erano tutti gesti dell'atto venereo. In conclusione mi pare, che gran parte del culto de'loro Dii non consista in altro,che in suoni canti,e balli da passare il tempo,non solo allegramente,mà anco lussuriosamente, & in servir gl'Idoli,come se fossero persone vive, cioè presentar loro da mangiare, lavarli, profumarli,dar loro del Betlè,tingerli di sãdalo,condurli fuori à spasso & altre cose che i paesani hanno per delitie,e per ossequii.*

Cæremoniæ, quibus suos Deos colunt, sunt tripudia: & hac actum Venereum repræsentant.

Aa Si-

Fœminæ Idolorum cultui consecratæ sunt publicæ meretrices.

Sicut apud Ecclesias nostras sunt Monasteria erecta, in quibus Religiosi includuntur: aut domos, in quibus Canonici habitant, Divino cultui consecrati; si in Indorum oppidis omnes domos, quæ templis adjacent, occupant meretrices, cultui Idolorum consecratæ, quæ illos non nisi tripudiando venerantur. Choreæ omnes lascivæ sunt; & in ipsis illas corporis partes, quas pudor tegit, inadvertentia diligens oculis objicit. Petrus della Valle *citata Epistola num.* 25. *pag.* 207. agens de templo ait, *Pur attorno circondato tutto da larghissime strade habitate per lo più dalle sopradette ballatrici ò meretrici publiche.* In eodem paragrapho Processionē describit, quam exornabant duo Saltatricium chori: &, ut prædictum Author asserit, *il loro ballare era alto con molti salti e moti stravaganti, chinate spesso con le natiche, quasi à sedere in terra, sbattendo i piedi forte, girandosi in salti, con alzarsi spesso far svolazar il panno steriore con che se cuoprono dalla cintura à basso*, &c.

Apud templa sua domos habent,

Cantant tripudiantque; & lascive se detegunt.

Olala regnum in India.

Ex Epistola VI. scripta Mangalorii, 9. Decembr. 1623. *nu.* 10. *pag.* 230. Accensus invisendæ Reginæ desiderio, Olalam venit Petrus, & occasione sumpta ex ipsomet Reginæ nomine, contendit Gentilitium Deos illorum Rēges fuisse, nec ipsos Deorum nomine plus intelligere quàm Heroas ob egregias virtutes Cœlicolarum numero humaniùs adnumeratos. *Il nome della Regina d'Olala*, inquit ille, *è Abag-Devi Ciautrù, delle quali parole* Abāg *è il nome proprio*; Devì *suona come signora, o cosa simile, e con questa parola sogliono anco chiamar tutti i loro dii, ne hanno in lor lingua altro nome per significar Dio, che* Deù *ò* Deurù *che è tutto uno: & ambidue parimente si dicono à i Principi, da che ben si raccoglie, che gli Iddii de Gentili non son altro per lo più che Principi che sono stati al Mondo famosi, & han meritato dopo la morte quell'honore; & anco, come è mia opinione antica, che la parola* Dio, *con che hora noi per costume introdotto chiamiamo il Sommo Creatore, non significa propriamente quella prima causa, che sola al Mondo deve adorarsi, mà significava da principio, ò Signor grande, ò cosa simile, onde à gli Heroi, & à persone, che nel mondo erano state segnalate, s'attribuiva conforme à quel della Sacra Scrittura*: Filii Deorum, Filii hominum, *e per conseguenza, che gli Iddii de Gentili benche adorati, e culti, tanto ne' tempi antichi come hora ne' moderni, non siano stati mai appresso di loro tenuti in quel grado, che noi tenemo Dio Creatore dell'Universo, e che tutte le genti, quasi del Mondo l'hanno tenuto sēpre, e lo tengono, chiamandolo chi* PRIMA CAVSA, *chi* ANIMA DEL MONDO, *chi* PERABRAHAMI, *come i Gentili d'hoggi in India, ma che gli altri Dii siano e siano stati sempre più tosto come frà noi i Santi; di che almeno frà i Gentili Indiani, che sia così ne ho grande argomento, ò se più de Santi almeno Deificati per gratia & fatti poi Divi, come Hercole, Romolo, Augusto, e simili; e per tornare al nostro proposito la parola* Ciautrù, *che è l'ultima nel nome della Regina d'Olala mi dissero esser titolo d'honore, proprio di tutti i Rè e Regine d'Olala, che forse in lor lingua, ò Principe, ò Rè, e Regina, ò altra cosa simile deve significare.*

Abag, Reginæ nomen.

Deù, & Deurù an significet Deum?

An dicatur de illustribus hominibus? quid importet vox Deus? An attribuatur hominibus?

Perhabrahami nomen veri Dei

An Dii fuerint homines, ut Romulus, Augustus, &c.

Ciautrù Regũ titulus.

Cum hæc scribebat Valleus, capitis VI. Geneseos illa verba, *Videntes filii Dei* (*Deorum*, legit ipse) *filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant*. Ubi Latinus habet *Filii Dei*, legebat in textu Hebraico, *Bene Haeloim*, υἱοὶ τον Θεῶν, *Filii Deorum*. Hieronymus. *Verbum Hebraicum* Heloim *communis est numeri*: & Deus *quippe &* Dii *similiter appellantur*. *Propter quod Aquila plurali numero* Filios Deorum *ausus est dicere*, &c.

Textus ex Geneseos Sexto explicatus.

Elohim. cõm. in cum.

Deorum autem nomine Principes, & Summates intelligit: & satis probabiliter, nam multi Veteres eodem fuerunt sensu textum interpretati, Symmachus, οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, Drusius. *Principes*, & *Magistratus*, & *qui cum imperio sunt aut Iudices, vocantur* Dii, *id est* Elohim, &c. Munsterus. *Sunt qui* Filios Dei *intelligunt filios Seth* &c. *Alii* Filios Dei *opinantur filios Iudicum ac Potentum*. Fagius. *Videruntque* Filii Magnatum &c. Vatablus. *Quidam vertunt* Filios Principum, aut Magnatum, aut Nobilium, &c. Castalio. *In Hebræo est* Deorum filii. *Sed utuntur sæpe substantivis pro adjectivis, quæ rariora habent ut sint* Deorum Filii *pro Divinis, id est Præstantibus, ut etiam in Psalm.* 28. Dii, *sive* Divi *Iudices & aliorum Gubernatores*; & *Iob.* 41. Potentes, &c. Clarius. *Sunt qui* Filios Dei *intelligunt filios Seth.* &c. *Alii* Filios Dei *opinantur filios Iudicum ac Potentum: est enim familiare Scripturæ, ut id quod est magnificum, vocet* Divinum: *sicut* Montes Dei, Cedri Dei, &c. Videtur probabilissima hæc interpretatio, sed eam ego prætuli, quæ *Filiorum Dei* nomine nobis proponit filios Seth, qui in vera Dei Religione manserunt, ut à Caini filiis distinguantur, qui quoniam Deum nescirent, *Filii hominum* dici meruerunt. Vide nostram Theologiam Regularem *disp*....... *num*.......

An Deorum nomine Principes intelliguntur?

Rara fuere apud Hebræos adjectiva, pro illis sumunt substantiva in genitivo.

Verior ejusdem Textus interpretatio.

Et quidem nomen *Deù*, aut *Deorù*, quod Diis suis Indi attribuunt, non Creatorem Cœli & Terræ, sed Heroem, aut mirabilem hominem significare, ex eo etiam colligo, quod

An nomina Deù, & Deurù quæ apud Indos Dei sunt, attribuantur hominibus?

quod hoc Petrus della Valle nomine fuerit interdum honoratus. Epistolæ VI. citatæ num. 14. pag. 247. ait ipse. *Il Rè, e tutti gli altri ammirarono quei modi esquisiti à loro insoliti, e gridavano frà di loro con maraviglia,* Deurù, Deurù, *che io ero* un Deutù: *cioè un homo grande, un Dio, com' essi dicono.* Et posteà num. 15. pag. 250. *Restarono tut ti attoniti, e cominciarono di nuovo à gridare, ch' io era* un Deurù, *che era* un Heroe, un Dio: *e che benedetta era l'hora ch' ero entrato nella lor casa (mi parve d'esser Hercole albergato nella terra d'Evandro) & appagandosi molto della mia cortesia diceva il Rè, che ben si conosceva, esser' io Nobile.* Ergo in Regis & Aulicorum Lexico nomen *Deuru*, quo suos Deos significant, *Heroem* importat. Ergo Indi hodie sunt & semper fuerunt athei; nec enim colunt homines, quos putant esse Deos, sed colunt, quos sciunt fuisse homines, miserias interdum subiisse, tandem fuisse occisos vel mortuos, nec *Dei* nomine intelligunt immensam aliquam, & æternam substantiam.

An Indi sint athei?

Samii, quidam Indorum Monachi.

Firmaveris in hac sententia, si legeris, quæ Petrus della Valle *in sua Persia Epist.* XVII. *num.* 28. *pag.* 507. recenset. Hærebat in Combrù transfretandi in Indiam occasionem exspectans. Et ibi Indorum templum curiositatis gratia invisit, & didicit à Samio (Monacho illius custode) esse consecratum Narsinhæ: cujus corpus humanū est, sed caput Leoninum præ se fert: Indi figurarum immixtionem ab Ægyptiis & Græcis recepisse videntur, nam suum Anubim illi canino capite & Ammonem Iovem arietino exornarunt. Et nomen conveniebat figuræ, nam *Nara* hominem sonat & leonem *Sinha*. Narrabat Samius Narsinham fuisse antiquiorem Ramo, alio eorumdem Deo & floruisse in regione Multan, quæ ad Indiam pertinet. Et addebat, Ramum, Narsinhamque, tametsi fuerint diversi inter se, dum erant homines per ipsammet ἀποθέωσιν identificari. Quibus auditis & perpensis cum Vallæo exclamo. *Questi tali, tenuti malamente dagl' Indiani per huomini Divini sono stati tutti personaggi insigni, o per armi, o per imperio, o per virtù: nella guisa apunto, che furono stimati i Giovi, i Saturni, i Mercurii e tanti altri e da' Greci, e da' nostri Latini.*

Narsinha qualis?

Anubis.

Iuppiter Ammon.

An, qui in humanitate diversi erant, in Divinitate identificentur?

Erat apud Narsinham aliud Idolum sub figura cylindri: & rogatus Samius, quale esset? respondit esse Sri Mahadeù & hoc ab ipsis nomine Patrem Adamum designari. Ergo Mahadeù etiam fuit homo.

Divino honore cultus Adam.

Indorum Dii, ut vidisti, nascuntur, moriuntur, differunt Ætate, authoritate: immo etiam sexu: & inter eorum Deas Bibinuria etiam in Persia celebratur: non enim longè à Combrù surgit quædam *Lal* (arboris nomen est)

Quales sint Dii Indorum?

Lalæ sunt vastissimæ arbores.

Antiquos ramos, annosaq; brachia pandens.

Et apud illam est templum Bibinuriæ dicatum. *I Sami, che ne hanno cura,* ait Vallæus, *come huomini che san poco, ancorche parlassero bene in Persiano, non mi seppero dire altro, se non che era Donna, chiamaà da loro* Bibi Nur. *La parola* Bibi *è titolo di honoranza, che corrisponde quasi al nostro* Signora; *e si dà, tanto dagl' Indiani, de quali è proprio, quanto da Persiani, che essi ancora tal volta l'usano, non solo alle Dive del Cielo, ma alle Donne ancora del mondo, mentre sian persone di riguardevol qualità. La parola* Nur *che in Arabo significa* luce, *ma in Indiano non sò che cosa sia, deve essere il nome proprio di quell' Idolo, dal quale, quel luogo, fin dagli stessi Persiani vien detto volgarmente* Nuri, dagheli, *cioè* la Nur tralciosa, *o* che stà nell' albero de' tralci. *Questa* Bibi' Nur, *mi disse il Sami, che era stata molto antica, prima de* Mahadeù, *e di altri loro Idoli famosi.* Et hinc tantisper eruditionis gratia digrediamur.

Dea Bibinuria.

Quid significet Bibi?

Quid etiam Nur?

An in annosis arboribus aliqua sit admittenda Divinitas?

Quàm antiqua fuerit Bibinuria?

NOTA I. Sicut Hispani, ut puellos & infantes in modestia contineant, eos terrent dicendo *Guarda el Coco* & nomine τοῦ *Coco* intelligi jubent ferocem quamdam bestiam, quæ infantes devorat: sic Belgæ hanc eamdem chimœram, quæ *secundum dici* puellos & infantes transglutit, *Bibi* nominant: unde infanti lugenti inclamat nutrix *Bibi kompt* ac sic Hispanicè diceret *el Coco viene*. Et Batavi, ut adversus Albanum Ducem & Hispanos odiū in lacte propinarent infantibus, loco τοῦ *Bibi* Ducem Albanum supposuerunt, nam & hodie terrent infantes inculcando, *Ducq d'Alve kompt*. hoc est, *Dux Alvæ venit*. Fuit autem Princeps iste fortissimus & generosissimus: cujus in gubernando rigor, aut non occœpisse; aut, qui semel inceperat, debuisset proculdubio persistere: nam si superesset, superasset. Et quoniam ævo nostro victricia Gustavi Adolphi vexilla Episcopus Alberstadiensis, Lutheranus, homo præceps & væcors sequebatur, & clades passus plurimas, plurimas inferens, humano sanguine madefecit Germaniam, obtinuit, ut ejus infantes nomine terrerentur; etsi enim effusissimè illachrymentur, cū primum audiunt, Den dullen Biscop *kompt*: id est, *stultus Episcopus venit*, emūgunt lachrimas; & ne devorentur, charæ parentis adsistentiam, & favorem implorant.

Quid apud Hispanos sit el Coco?

Vvat is dat. Bibi.

Quid Albani Ducis nomen importet apud Batavos?

Episcopus Alberstatensis, hæreticus pertinacissimus, in Orthodoxos per Germaniam insanit.

NOTA II. Etiam Persæ adorant & ve-

An Persæ adorent Arbores?

nerantur Arbores, ut narrat Petrus della Valle, qui epist. 16. pag. 310. §. 3. sic scribit.

[Circa due hore più tardi della mezza notte arrivammo alla Terra grossa Pasà, reliquia ancor durante, conforme dal nome si può comprendere, dell'antica Pasagarda, o Passargada; dove secondo Plinio, e Quinto Curtio che pur l'accenna, era il sepolcro del gran Ciro. Nell'entrar della Terra, da una banda vi è piantato un cipresso molto annoso, il più bello, il più grande, che io habbia mai veduto in vita mia. Poiche il suo tronco, che da piedi è un solo, benche sopra si divida in molti grossi rami, dove da basso è solo prima di diversi; è tanto grosso, quanto à pena possono abbracciar cinque persone unite in giro; (a) & i rami più bassi si stendono lontano dal tronco per ogni parte attorno, conforme io misurai da quindici passi de' miei. L'altezza corrisponde alla grossezza; ma non è di forma piramidale, come sogliono essere i cipressi di ordinario. Alla grendezza mostra di essere albero antico assai; & i Mahomettani l'hanno in gran divotione. Da un piccolo tronco di un ramo basso, ne esce humore di qualche gomma che ne stilla: dicono essi, particolarmente gl'idioti, che è sangue; che ne scaturisce miracolosamente ogni Venerdì, che è il giorno à loro più sacro. Et in un concavo che hà il tronco grosso, capace di due persone, sogliono spesso accendervi lumi, come in luogo venerabile: havendo essi per costume di havere in veneratione gli alberi grandi & antichi, quasi che siano spesso ricettacoli di anime beate; per lo che gli chiamano anche in Persiano *Pir*, che vuol dir *vecchio*, overo in Arabico *Sceich*, che pur *vecchio* significa; e così Anche *Imàm*, che vuol dir *Sacerdote*, o *Pontefice*: perche con tutti questi nomi sogliono chiamare alcuni della lor Setta mortifera di loro con pazza opinion di santità. Onde, dicendo che il tale albero, ò il tal luogo è *Pir*, vogliono inferire, che vi habita ò che per diletto vi si trattiene tal' hora l'anima di qualche *Pir*, cioè di qualche persona, al falso lor credere beata. Questo uso di venerar gli alberi grandi e vecchi può esser, che a i Mahomettani sia residuo dell' antica gentilità, che si legge, che ciò faceva; conforme à quello del Poeta,

Est urbe egressis tumulus, templumq; vetustum
Antiqua Ceseris, juxtaq; antiqua Cupressus,
Relligione patrum multos servata per annos.

Il qual rito d'Idolatria, in Oriente sappiamo, che si attaccò anche agli Ebrei, come si vede nella Sacra Scrittura. Et i Mahomettani, che hanno molto dell'Ebreo, facilmente questo ancora, con altre cose, da i più corrotti Ebrei haveranno appreso; nel modo a punto che hoggidì da loro, e questa, e simili altre sciocche superstitioni, si vanno innestando fin ne gli animi semplici de Christiani ignoranti à lor soggetti, &c.]

Ubi-nam Magnus Cyrus sepultus sit?

Cypressus valde magna.

a) Habebat ergo hujus arboris truncus quasi decem pedes in diametro; quod meritò inter res mirabiles poterit recenseri.

Est arbor valde antiqua. Devotè colitur à Mahometanis. Ex uno ramo liquorem emittit. An hic humor sit prodigiosus sanguis? An die Veneris tantùm stillet? Ornatur lucibus. An beatorum Animæ arboribus annosis infundantur? Voces Pir Scheich, & Iman quid significent? An olim etiam in Italia Gentiles venerati sint Arbores?

Virgil. Æn. 3. *Hæc Arbores colendi superstitio ab Ethnicis transivit ad Hebræos & ab his tandem ad Mahometanos.*

An ad Christianos etiam?

NOTA III. Ab Ethnicis religiosè coli arbores & Virgilii locus, quem Petrus della Valle adduxit, & alii, quos addemus, ostendunt. Hæ olim Arbores apud Sepulchra plantabantur: & milites illorum custodiæ deputati in sacerdotes & eorumdē casæ transiverunt in templa. Virgilius *Æn. lib.* 7.

Tectum augustum ingens, centum sublime columnis
Urbe fuit summa, Laurentis Regia Pici,
Horrendum Sylvis & relligione (c) *Parentum.*

Et postea lib. 8. sibi consonans.

Est ingens gelidum lucus prope Ceritis amnem,
Relligione (c) *Patrum latè sacer; undique colles*
Inclusere cavi, & nigra nemus abiete (d) *cingunt.*

Et quidem plurima à Virgilio docemur. Se reponit; & summa eruditione, quæ multis foliis edisserit Clemens Alexandrinus, duabus lineis complectitur. Attende. PRIMUM Ethnicæ Theologiæ PROTHEOREMA est. *Qui hodie coluntur, ut Dii, fuerunt homines.* Probo ex nomine *Cereris*, quam fœminam fuisse certum est. SECUNDUM. *Hi ipsi Ethnicorum Dii, mortui sunt.* Probo ex voce *tumulus*. Quoniam non solum Cereris, sed etiam ipsiusmet Iovis sepulchra prostant. TERTIUM. *Sepulchra, ut custodirentur, aliqua indiguerunt ædicula, in qua custodes habitarent. Et successu temporis hujusmodi ædicula in templa, & in sacrificulos custodes versi sunt.* Probo ex illis verbis, *tumulus templumq; vetustum*: quæ enim erat apud tumulum domus, in templum convertit vetustas. Immo ipsamet sepulchra ob hanc causam Templa vocata sunt. Virg. 2. *Æn.*

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui.

Hoc *Sepulchrum conjugis*, ut ex Varrone *de ling. Latina*, Festo, Nonio, & aliis Sipontinus exponit. QUARTUM. *Antiquis Arboribus aliquam inesse Divinitatem Ethnici crediderunt.* Probo ex illa voce *relligione* quæ in locis à nobis ex Virgilio productis arbo-

De Ethnicorum templorum & Sacrificulorum origine.

Pici Regia.

d) Ut vox abiete exæquet pedem Dactylum, iota in consonam trāsit.

An Ethnicorū Dii fuerint homines?

Ceres fuit mulier.

Gentium Dii mortui sunt.

Ædes apud sepulchra erectæ in templa convertuntur.

An in Arboribus habitent Dii?

arbores & Sylvas concernit. Vide Petrum della Valle & alios, qui de Arabia & India scripserunt, inveniesque multas in locis diversis antiquas & decrepitas arbores, non solum à Gentilibus, sed etiam à Mahometanis, ut Deas coli. Et in ipsos posset exclamare Satyricus,

Felices Animas! quibus enascuntur in hortis
Numina, &c.

NOTA IV. Addamus adhuc paucas lineas pro Criticis, qui rationes causasque Latini Idiomatis indagant, & examinant.

Deberent Typographi Veneti in correctione librorum majorem diligentiã adhibere.

a) *Ceseris*, Vtor Virgilio Venetiis apud Guerilios anno 1638. edito; qui ut plerique omnes libri ibi impressi, mendis scatet. Lego itaque *Cereris*; nam quæ Ceses fuerit, non reperio.

Quomodo ὑγιλόν *pronuncietur.*

b) Græcum υ sonat inter *i* & u, & quia est difficilis pronunciationis alii ut i & alii ut u pronunciant: quod hæc ipsa vox demonstrare videtur. Græcè vocatur κυπάρισσος. Italicè *cipresso*. Hispan. *Ciprés*. Sed, & Virgilio vox Græca placuit, ait enim

Cyparissus qualis arbor sit?

Aerea quercus, aut conifera cyparissi.
Sic etiam *Sylla* & *Abila* à multis *Sulla* & *Abula* (unde & *Abulensis*) vocantur.

Errores, sunt cerasis similes: & cur?

c) Sed nolo ita esse Criticus, ut absim Ethicæ: nam hic succurrit occasio, ut Ethicè grammaticemur. Dicunt Hispani,

Salen como cerezas los errores.

Et quidem illos meritò cum cerasis comparant: nam *ad Marcel.* ait Hieronymus: *Accepimus & canistrum cerasis refertum, talibus & tam virginali verecundia rubentibus, ut ea nunc à Lucullo delata existimarem; siquidem hoc genus pomi Ponto & Armenia subjugatis, de Cerasunte primus Romam pertulit: unde de patria arbor nomen accepit*. Et ex Plutarcho in Lucullo habemus, ingravescente illum ætate, cum jam incepisset desipere, M. Luculli fratris curæ & tutelæ esse permissum. Ergo à Lucullo Romanus populus & cerasa quæ ederet, & stultitias, quas rideret, obtinuit: & ideò meritò conjunguntur, nam eumdem morem & modum observant. Fortè unicum sumpsisti cerasum, sequuntur plurima, sunt enim inter se brachiolis quodammodò concatenata: Et si fortè, vel unicum errorem commisisti, si ex inadvertentia stultitiam aliquam pronunciasti, & sicut cerasum virginali verecundia rubescis, ostendes illico hunc ipsum errorem, hanc ipsam stultitiam esse cerasis similem, lapsus enim implicantur ineptiis, multique & multæ sequentur, ut priorem defendant aut excusent. Quo sensu Martialis *lib.* 1. cecinit.

Cerasum civitas.

Lucullus decrepita in ætate delirat.

Nunquam error solus comparuit. Qui semel committitur, habet statim multos socios.

Et idem de infortuniis dicendum.

Exspectant curaeque, catenatique labores.

Vnde exclamat Hispanus, *Bien vengas mal si vienes solo*: quoniam miseriæ & infortunia, ut eadem utar similitudine, cerasorum instar concatenantur inter se. Occidit matrem Nero; & ut scelus excuset, adfingit illi proditionis infamiam: & ut hoc suadeat, multos innocentes accusat. Matrem Neroni similis (nempe Ecclesiam Catholicã) si animo æquales essent vires, Martialis Lutherus delevisset. Ab ea excessit propudiosa perfidia. Vt hanc excuset, illam (matrem) scelerum & hæresum incriminatur. Et ut hæc persuadeat, Sacra corrumpit Biblia & opiniones Patribus, quas nunquam cogitarunt, imponit. Et cur hæc omnia. Ego? Quia scripsit Virgilius *Relligio*. Tres breves syllabas, ut conficeret dactylum. Ecce, error primus! &, ut hunc excusaret errorem, duplicavit consonam post primam syllabam: nempe *ll* pro *l* posuit. Ecce error alter! nam simplex *l* postulabat *Religio*. Et hac putavit via versum carere errore, quem duplici laborare videmus. Ecce error tertius! At fuit Plautum, Terentium, Lucretium, & alios antiquiores, aut etiam coætaneos sequutus, qui etiam, ubi voluerunt aliquam vocalem protrahere, geminarunt consonantem sequentem. Ecce error quartus! non enim excusat peccatum exorbitantiũ multitudo. Aliam etiam iniere Poetæ viam, ut brevem aliquando producerent (Ecce error quintus!) nam simplicem vocalem in diphthongum vertetunt: si enim *seco* primam corripit, cur non & *seculum*? Vt prima producatur, multi, vel invito Pontano, *saeculum* scripsere. Et sicut vocalis brevis, si fortè geminetur, aut in diphthongum transeat, protrahitur, cur non etiam secta aut dimidiata longa breviari poterit ut vel sic Virgilius? Ecce error sextus! excusetur in illo versu

Sumitur exemplum ex Nerone.

Sumitur alterũ ex Martino Luthero.

Quot errores in unico errore inveniantur?

An excuset multitudo peccantium?

An Syllaba brevis possit protrahi?

An longa corripi?

Connubio jungam stabili propriamque dicabo.

Virgilius Æn. 1.

Nam in *connubio* secunda longa est: quod ipsemet Virgilius nos docuit *Æneid*. 4. dicens

—— *Connubia nostra*
Reppulit.

Hæc & alia similia, quæ exciderunt, corrigere voluerat Virgilius antequam Æneis publicaretur: sed quia morte præventus illa reformare non potuit, ultimis illam in tabulis flammis devovit. At Augusti prudentia ob paucos, & in aliis Poetis permissos aut toleratos nævos, Opus illud Divinum perire non permisit. *Et hucusq; digressioni pervenire sufficiat, ad lineam revertamur*.

Cur Æneidem suam jusserit Virgilius comburi?

CON-

Adorant Indi Diabolum.

Conclusio II. *Cognoscunt Diabolum esse pessimum: & tamen adorant ipsum Indi, ne noceat.* Ejusdem Epistolæ num.17.pag. 253. asserit Petrus se apud Manelium in Olala invenisse templum dedicatum Diabolo, erectum ab illa Regina. Et ut posset redux in Italiam asserere illud propriis oculis aspectasse, eo adivit, tametsi reclamāte Brāchmano, socio itineris, qui hæsit, ut prospiceret eminùs, quid Diabolᵘˢ de Romano faceret. Sed quale est hoc Idolū?

Ejus templum.

Ejus statua.

Trovai, ait ipse, nel mezo l'Idolo drizzato in piana terra di pietra bianca, ma rozza, d'altezza più che humana: di figura, non come noi il Diavolo dipingemo, com' un huomo giovane ben fatto, con un' alta e rotonda diadema in testa al lor modo; &c. Exspuit in illum Petrus; & provocavit ut si erat Deus, & contra Christianam vires Religionem haberet, illas exsereret. Obstupebat Brachmanus: & tametsi respondere nesciret & taceret, non ideò se à pristino errore subtraxit.

Stupet Indus, quòd Petrus in Diabolum audeat.

De Diis privatis.

Conclusio III. *Præter communes Deos familia Regia habent suos Deos particulares.* Ex prima necessariò deducitur. Quoniam si illorum Dii fuerunt Principes antiqui & celebres; necessarium omninò videbatur, ut præter aliquos toti Indiæ notos, aliquos quævis provincia haberet, qui non pertinerent ad alias. De privato Olaliæ domus Deo Petrus Vallæus ibidem. *Circa gli Idoli mi differo in Manel, che la Regina d'Olala e tutta la sua Casa, come per ragione hereditaria ab antiquo, adorava, e teneva per suo principale Dio un Idolo, che si chiamava* Putia Sommata, *il quale dicevano, esser' il medesimo, che* Mahadeu, *e che lo dipingevano pur di quella figura rotonda, a guisa d'una colonella di termine, rotonda in cima,* &c. Non autem est singulare apud Indos habere Deos privatos: nam & Græci habuerunt: & tanta olim confusione Romani ut lege debuerint coerceri, ne præter communes Deos alios colerent. Duodecim Tabularum erat Lex. *Separatim nemo habessit Deos, ut ne novos sive advenas, nisi publicè adscitos privatim colunto.* Vide Ros. *pag.* 154. Suetonium *in Neron.* 56. Gonsalvū Mendozam *de Regn. Sinar. pag.* 82. Laurentium Iaponium *Epist. Indic. pag.* 86. Varenium *cap.* 2. *de Relig. Iaponic. pag.* 51. & Christianum Hoffmannum in ΨΗΦΙΣΣΩ. *Cap.* 2. §. XXXIX. Privatos Θεȣ̃ς πατρῴȣς vocabant Græci, quasi *Majorum* (*Patrum*) *suorum Deos.* Virgilius.

Specialis Regiæ familiæ Deus in Olala.

An Græci & Latini habuerint Deos privatos?

Dii patrii servate fidem &c. & alibi
— *Patriiq; Penates*

Vide Macrobium *lib.* 3. *Saturn. cap.* 4. Higinium, aliosq; qui de hoc argumento scripserunt.

Proderit audire Tertullianum, qui Apologetici cap. 5. sic inquit. *Vetus erat decretum, ut qui Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu probatus, ut M. Æmilius de Deo suo Alburno facit, & hoc ad causam nostram, quod apud vos de humano arbitratu Divinitas pensitatur, nisi homini Deus placuerit, Deus non erit: homo jam Deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cujus tempore nomen Christianum in sæculum introivit, adnuntiatum sibi ex Syria Palæstina, quod illic veritatem illius (Christi) Divinitatis revelaverat, detulit ad Senatum cum prærogativa suffragii sui. Senatus quia non in se, probaverat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum*: Consonant Tertulliano Eusebius *hist. Eccl. lib.* 2. *cap.* 2. & etiam *in Chronico* Origenes *libr.* 2. *contra Celsum.* Paulus Orosius *lib.* 7. *suæ hist.* teste Hieronymo Cagnolo *tom.* 3. *ad leg.* 1. *C. de Sacrosanct. Eccles. pag.* 240. *b. num.* 6. Genebrardus *ad annum Urbis conditæ* 28. & iterum *ad ann. Mundi* 4159. Timannus Gesselius *in historia ad* annum Christi 39. & alii.

Alburnus familiæ Æmiliæ Deus.

N. B. Videntur Græci, Romani, & alii Veteres *Divinitatis* nomine denominationem quandam extrinsecam desumptam ab adoratione, & nihil substantiale intelligere.

Tiberius voluit Christum inter Deos numerari; cur non id obtinuerit?

Et quidem Saracenos, antequam Mahometi deliria amplecterentur, habuisse Diales & Familiares Deos, quorum illi singuli singulis anni diebus corresponderent & hi à tali aut tali familia privatim colerentur, insinuat Augustus Pfeifferus *in sui fascicul. dissert.* 5. *Philol. cap.* 1. *thes. ult. pag.* 94. his verbis. [Coluerunt porrò Cubaram seu Venerem, de qua Horting. *Hist. Orient. pag.* 230. & Vossius *de Idolol. gent. l.* 2. *p.* 467. Schoms seu Solis effigiem colebant Hamyarenses; Saad, idolum ex oblongo saxo: alii quidam Asafum sub viri, quidam Nayelam sub fœminæ figura; Soarium ab igne dictum Anzitæ; Dusari, idolum Dausentium, quibusdam Martem, aliis Iovem, aliis Bacchum expressisse videtur: Hobal, idolum famosissimum Arabum virum septem sagittas manibus tenentem referebat: Cenanæos Lunam, Misamæos oculum Tauri (sidus) Lachamæos Iovem, Tajitas stellam Canopum, Kajitas Syrium &c. coluisse narrat Abul Farajius *p.* 4. Complurimos quoque habebant Deos, quorum nomina interciderunt: talis ille Deus erat, quem cum referente Alfirauz ibadio vulpes urina conspurcarent, ita accensus edituus Idolum confregit; tale Hanifidarum idolum è massa confectum, quod urgente Annonæ caritate cultores devorarunt. Imo fermè unaquælibet familia Saracenorum peculiarem Deum, peculiaresque penates habebat. Circa Caabam seu templum Urbis Meccæ teste Aljannabio, erant Idola trecenta & sexaginta, quorum præcipuum Hobal, adeò

Qui fuerint Diales Dii? Qui Familiares?

Dea Cubara, quæ?

Quis Deus Schoms? Quis Saad? Quis Asafus? Quæ Nayela? Et quis tandem Soarius, Dausentius, & Hobalius?

Quinam Stellas adoraverint? Dii anonymi. An liceat Edituo Deos frangere? An cultoribus suum Deum comedere? An fuerint Dii privati, quos unaquæque familia sibi colendos & adorandos proposuerit? An singulis fuerit?

adeò ut Saracenis singulis diebus singula, si liberet, numina invocare liceret, aut singulos fermè totius anni dies ab Idolis denominare. Prolixius autem de Idolis Saracenorum egit Pokokius *ad Abulf. à p.89. ad 137.* Sed cum Muhammed spargeret passim sua dogmata, nomen suum tandem etiam ipsi Turcæ dederunt, &c.

Saraceni diebus Numen diversum venerari.

CONCLUSIO IV. *Admittunt Transmigrationem Animarum; & eam tam latè, ut ex hominibus in bestias, & ex bestiis in alias ignobiliores aut etiam nobiliores bestias; & tandem in aliquas plantas aut in homines transferant.* Vide Petrum della Valle *in India sua Epist.111.num.13.pag.58.*

De Transmigratione Animarum.

Duæ sunt apud Antiquos voces celebres Μετεμψύχωσις, & Παλιγγενεσία illam *Transanimationem*, hanc autem *Iteratam generationem* Latinè dicerem. Supponebant cum Catholicis Ethnici Animas esse immortales: & ne otio torperent, ab uno solutas aut dimissas corpore immittebant in aliud: quorum opinationem Transformationum quinto decimo dilucidat Ovidius numeris, quos inferiùs ponemus.

An & quomodo παλιγγενεσία differat à μετεμψύχωσι? An Animæ immortales sint?

Inter has duas voces hæc invenitur differentia: quod Μετεμψύχωσις (*Transanimatio*) Animam directè respiciat, corpora verò indirectè & in obliquo, ut terminos *à quo*, & *ad quem*; Παλιγγενεσία autem substantias completas concernat: non enim animæ aut corpora, sed ex his substantiæ completæ (homines, boves, equi, asini, &c.) generantur. Videtur S. Hieronymus (ab Ambrosio Calepino productus) rigorem vocis non adsequutus, saltem non explicasse: dixit enim. *Probabo non Empedoclis, & Pythagoræ vos Dogma sectari, qui propter μετεμψύχωσιν, id est, transformationem, omne quod movetur & vivit, edendum non putant.* Et cur? Festivè respondet Tertullianus, *Ne fortè bubulam quis de aliquo proavo suo obsonaret.*

An apud Pythagoras regenerentur Animæ?

An μετεμψύχωσις sit transformatio? Cur animantium carnes nō comedant Pythagorai?

Hæc de Animarum transmigratione doctrina Pythagorica est; canit enim de summa illius abstinentia Iuvenalis Satyr. 15.

> *Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret*
> *Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui*
> *Tanquam homine & ventri indulsit non omne legumen.*

An hæc opinatio à doctrina de carnis Resurrectione non bene intellecta prodierit?

Et de ejusdem discipulis disserens.

> *Vide bidentis amans, & culti villicus horti,*
> *Vnde epulas possis centum dare Pythagorais.*

Et ego cum quantus fuerit Pythagoras in mentem revoco, & quàm alienum à ratione hoc ut paradoxum considero nimium cum ex altera parte audio Ovidiū Transformationum lib.15. dicentem,

> *Mente Deos adiit; & quæ Natura negavit*
> *Vsibus humanis, oculis ea pectoris hausit.*

Et cum ex altera consequentias, quæ ex hac opinatione inferuntur perpendo, suspicari incipio aliter Pythagoram docuisse, & aliter Pythagoræos didicisse, & ex veritate male intellecta monstrum hoc opinionis formasse. Fortè quæ dextera manu tradiderat ipse Pythagoras, sinistra ut dicitur, receperunt discipuli. Docebant Hebræi carnis Resurrectionem, quæ omninò differt à Transmigratione ut doctè Requesenius *in selectis libr.1. disp.5. sect.3. pag.130 b.num.6.* dicens. [Ad resurrectionem non sufficit idemtitas numerica solius Animæ: ergo etiam requiritur idemtitas numerica materiæ. Antecedens probatur: tum quia Transmigratio Animarum posita à Pythagoricis (a) non erat Resurrectio, sed nova Generatio; quamvis eadem esset anima, & forma substantialis informans diversas materias: quia ad hoc ut eadem numero materia existat, debent existere eadem omninò prædicata essentialia: hæc autem sunt in composito Physico, materia & forma: unde si Deus produceret Petrum corrupto Paulo, diceretur producere eamdem speciem hominis, non verò idem individuum humanum. Ex quo sic ulteriùs arguo à pari. Non reproducitur eadem numero anima, si alia illis similis creetur. Ergo nōn res urget idem numero corpus, nisi idem numero, qui fuit in mortuo, sit in resurgente, &c.] Docebant igitur Hebræi, instituti divinitus, carnis Resurrectionem, hoc est, humanarum animarum ad priora corpora Reversionem; & introduxerunt Pythagoræi Transmigrationem, non restituentes quidem animas propriis corporibus, sed in alia diversa transferentes.

a) *Consulti Pythagorais hunc errorem accenses, quia fortè non erat Pythagoræ.*

Resurrectionis & Trāsmigrationis differentia.

Hic in Peripatu error locum invenire non potest: docet enim ex Aristotele *Materiam esse principium individuationis.* Adeoque repugnare, ut eadem numero forma substantialis simul aut successivè informet numero differentes materias. Audi D.Thomam, qui inter Peripateticos Scholarcha nobilissimus est, & *Opusc.2.cap.153.* sic inquit. *Sicuti eidem forma secundum speciem; debetur eadem materia secundum speciem; ita eidem formæ secundum numerum debetur eadem materia secundum numerum. Sicut enim anima bovis, non potest esse anima corporis equi, ita anima hujus bovis non potest esse anima alterius bovis.* Opor-

De Individuationis principio. An formarum individuatio à materia sumatur? An repugnet eamdem numero formam, simul aut successivè, diversas numero informare materias?

Oportet igitur, quod cum eadem anima rationalis remaneat, corpori eidem numero in Resurrectione uniatur. Corruit igitur tota Pythagoræorum & Indorum, qui illos sequuntur, opinatio.

Quid Resurrectio propriè sit? An corpus concernat primariò?

Probo iterum verbis D.Thomæ *ex Comment. in 4. dist. 44. qu. & art. 1. quæstiunc. 1. in fine* desumptis: *Non enim Resurrectio dici potest, nisi anima ad idem corpus redeat; quia Resurrectio est iterata surrectio. Ejusdem autem est surgere & cadere: unde Resurrectio magis respicit corpus, quod post mortem cadit, quàm animam, quæ post mortem vivit: & ita, si nō est idem corpus, quod anima resumit, non dicitur Resurrectio, sed magis novi corporis adsumptio.*

Non manet idē numero homo, si anima, vel corpus mutetur.

Eamdemq; doctrinam confirmo *ex quæstiunc. 2.* in qua S. Doctor sic discurrit. *Oportet, quod illud idem numero ad finem perveniat, quod propter finem est factum, ne in vacuum factum esse videatur. Oportet, quod idem numero homo resurgat, & hoc quidem fit, cum eadem anima eidem numero corpori conjungitur, ut ex dictis patet: aliàs enim non esset Resurrectio propriè loquendo, nisi idem homo repararetur, unde ponere* (quod non sit idem numero corpus, est ponere, quòd non est idem numero homo, qui resurgit: & ponere) *quod non sit idem, qui resurgit, est hæreticum derogans Veritati Scripturæ, quæ Resurrectionem prædicat.*

An Pythagoræorum, & Indorum sententia sit hæretica?

Et cur hæreticum? Quia *Carnis Resurrectionem* profitemur in Symbolo: nam ut S. Athanasius exponit. *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*: cum illis ipsissimis, quæ habebant dum viverent; quoniam, ut testatur Apostolus Μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. *Reformabit corpus humilitatis nostræ ad esse illud* (b) *configuratum corpori gloriæ suæ.* Ex quibus verbis sic dialecticor. Sicut de Christi corpore, sic de nostris, ut Apostolus ait, philosophandum est: sed in Resurrectione sua Dominus noster Iesus-Christus, corpus illud ipsissimum, quod habuerat, & non aliud, adsumpsit. Ergo in carnis Resurrectione, nostræ animæ corpora illa ipsissima, quæ habueramus & non alia resument. Non ergo rationales Animæ ex his corporibus in alia transeunt.

Ad Philipp. 3. 21.

b) Ad esse illud: *Hispanicè*, para ser el. *hoc est* para que sea.

An inter Christum & cæteros homines detur Analogia?

Stat igitur carnis Resurrectionem, & animarum Transmigrationem toto Cœlo differre. Et quidem ex Transmigrationis hoc delirio duo, & valde notabiles errores per necessariam consequentiam nascuntur. Alterum, omnia animalia, tam rationalia, quàm irrationalia esse ejusdem infimæ speciei substantialis. Alterum, tam exsecrabile scelus esse, brutum, quàm hominem occidere: adeoque pietatem postulare, ut sicut ab humanis, sic etiam à belluinis carnibus temperetur. Porrò homines & bruta esse consubstantialia, & sola figura & organorum dispositione differre, ex hypothesi (sed aliàs falsa) demonstratur clarissimè: nam, si in omnibus brutis rationalis est anima, ipsa & homines minimè distinguuntur specie substantiali.

An bruta & homines distinguantur speciè?

An bruta occidere peccatum sit?

De multiplicatione numerica.

SI ARGUMENTERIS SIC. Per repetitionem meram fit numerica multiplicatio; ideò enim Petrus & Paulus distinguuntur numero, quia Petrus est homo, & Paulus est alter homo. Ergo, si Alexander & ejus Bucephalus non distinguuntur specie: si Alexander est homo, Bucephalus erit alius homo: & si Bucephalus est equus, Alexander erit alius equus, quod nemo admiserit. RESPONDEBVNT, præter formas substantiales, & accidentarias omnibus Philosophis notas, dari characteristicas, quæ constituunt concreta. Nam tametsi Pygmæus & Gigas non distinguantur specie substantiali, distinguuntur specie characterica: adeoque nec Gigas potest dici Pygmæus, nec Pygmæus Gigas. Addent homines à brutis & bruta inter se distingui specie characterica; rationalitatemque includi in conceptu animalis & animalis in hominem & brutum divisionem esse subjecti in accidentia; & similem illi, quâ homo in Pygmæum & Gigantem dividitur. DICO ITAQVE data illa hypothesi, videlicet, *Bruta esse prædita anima rationali*, Objectionem esse elumbem, & exactè dissolvi.

Formæ, vel sunt substantiales, vel accidentales, vel characterica.

An homines & bruta inter se forma characterica distinguantur?

Si petas, an rationales animæ, quando in brutorum corporibus conduntur, ratiocinentur? Respondent vocem λόγος *rationem & sermonem* significare: & bruta ἄλογα dici, non quod non ratiocinentur, sed quod non colloquantur. Sicut enim homines muti res intelligunt, quas verbis explicare non possunt, sic similiter bestiæ habent internos sensus liberos, tametsi habeant linguam ligatam. Inter cætera animantes vaccas esse sanctissimas asserunt, nam in eas infunduntur Heroum, illustriumque virorum animæ, cum corpora illorum relinquunt. Vt vaccas Deo charissimas esse persuadeant, *dicono, che una volta Dio sdegnato per tanti peccati, che gli huomini commettono, voleva rovinare affatto il Mondo, ma che la vacca intercedè il perdono, e liberò il Mondo dal meritato castigo*, ut Petrus della Valle *in sua Persia epist. 111. Scripta Sphahanii 18. Decembr. 1617. num. 3. pag. 77.* testatur. Ecce delirant Animas, etiam quando in brutorum includuntur corporibus, Deum cognoscere, orare, & implorare: exaudiri divinitùs, & misericordiam impetrare. Nec

An bruta ratiocinentur?

An mutis hominibus similia sint?

An Deum cognoscant, & pro hominibus orent, & veniam impetrent?

Adu. Logic. lib. 2. Ecl. Phys. 1. de Anim. 2. de anima hominis cap. 2.

Nec videntur primi aut soli Indi Orientales, qui sicut Gigantem à Pygmæo, sic hominem à bruto secundum magis & minùs separant & dispescunt. Quoniam λόγον (*rationem*) licèt non ita perspicacem, ac homini, accensent brutis Empedocles apud Empiricum, Parmenides & Democritus apud Stobæum, Anaxagoras apud Aristotelem, Cromius apud Nemesium, & alii. Plutarchus quoque non solùm *libro, de comparata animalium terrestrium, aquatiliumque prudentia*; sed etiam *in instituto Grylli cum Vlysse Dialogo* probat τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι *bruta uti ratione*. Plato & Stoici apud Plutarchum, siquando admittunt non ratiocinari bruta, id evenire asserunt, non defectu potentiæ, sed propter organa improportionata: nam sicut Talpa habet potentiam visivam & tamen cœcus est & non videt ob visivi organi imperfectionem, sic & brutorum animas οὐκ ἐνεργούσας παρὰ τὴν δυσκρασίαν τῶν σωμάτων, *non esse agentes secundum rationem, ob incongruam corporum contemperationem.* Et rursus Plato hominem, ait, ξυνέσει ὑπερβάλλειν τοῦ ἄλλων, intelligendi perspicacia cæteris *antecellere*. Et, si animantes inter se conferamus, Cameli, & Elephantes συνέσει ὑπερβάλλειν intelligentia eminere.

Cur talpa non videat?

Cur bruta non ratiocinentur?

An hominum Animæ in corpora brutorum transmigrent?

Et quidem Animas hominum etiam in bruta transgredi apud Ovidium *libr.* 15. *Metam.* legimus.

Morte carent animæ, semperque priore relicta
Sede, novis domibus vivunt, habitantque recepta.
Ipse ego, nam memini, Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, &c.
—— Inque ferinas
Possumus ire domos, pecudumq; in corpora condi.
Corpora, quæ possunt animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certè, &c.

Claudianus *de Proserpina raptu lib.* 1.

Quos ubi per varios annos, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, tandem
Rursus ad humana revocat primordia vitæ.

Et Tibulus *lib.* 4. similiter.

Quin etiam mea cum tumulus contexerit ossa,
Seu matura dies fato properat mihi mortem,
Longa manet, sed vita tamen, mutata figuram,
Crites.
Seu me finget equum, rigidos percurrere campos
Doctum, seu tardi pecoris sim gloria taurus,
Sive ego per liquidum volucris vehor aerea pennis,
In quemcumq; hominem me longa receperit ætas,
Inceptis ad te contexam carmina chartis.

Re meliùs perspecta Plato *in Teat.* & ex eo Aristoteles 3. *Anim.* 10. λόγον καὶ νοῦν *rationem & mentem* in solis hominibus reperiri ex eo colligunt, quod hi soli esse cognoscant Deum. Quæ quidem ratio pulchra & secura est: nam tametsi in Brutis scientiarum subobscuræ aliquæ reperiantur imagines, virtutumque & vitiorum umbræ, non tamen illa noscunt Deum. Ergo vis cognitiva, quæ est in homine, est nobilioris ordinis, quàm quæ reperitur in brutis.

Vnde Plato, & Aristoteles colligant, solum hominem esse ratione præditum?

Ratio, quæ contra nos, pro Indis & Pythagora militat, elumbis & inefficax est: quo enim modo suadetur humanam animam etiam in brutis esse, probari posset eamdem arboribus æquè competere, & illas à brutis & hominibus tantùm secundum magis & minus differre: & hanc *rusticam impietatem* S. Augustinus appellat. Interim, quia Humana Ratio in plurimis adlucinatur, securissima veræ doctrinæ demonstratio sumitur à Revelatione Divina, qua posita omnis cessat formidinis, aut erroris occasio: nam omnes & solos Homines habere rationales animas, de Fide est.

Rustica impietas, quæ?

Quisnam fuerit primus, qui animarum transmigrationem asseruerit, Curiosi interrogant: & Pythagoram fuisse asseverant. Iarcha Apollonio dixit doctrinam de anima Indos didicisse à Pythagora, Ægyptiisque communicasse. At Petrus della Valle esse hanc opinationem antiquiorem existimat, quoniam Iulio Solino teste floruit Pythagoras quo tempore Brutus, qui exegit Roma Reges, erat Consul. Ex Bruto ad Alexandrum ponit quasi ducentos annos, & recurrit ad exercitum Eumenis, qui fuit unus ex illis, qui successerunt Alexandro. Occubuerat in hoc exercitu Ceteus, phalangum Indicarum Dux & duas uxores reliquit, quibus etiam post fata erat tam charus, ut alterutra voluerit cum marito comburi. Et Diodorus Siculus, qui *lib.* 19. hanc historiam enarrat, hunc morem vocavit *antiquum*. Tunc Vallæus. Mos, qui tantum ducentis annis perstitit, non vocatur *antiquus*. Sed hic mos vocatur à Diodoro *antiquus*, Ergo ante Pythagoram observabatur. Sed nihil

Philostratus in vita Apollonii lib. 3. c. 6. Iulius Solinus cap. 16.

Quot annos habere debeat consuetudo, ut antiqua vocetur?

Comburendi uxores apud Indos antiquissimus mos.

hil Vallæus probat: dico enim primò, morem, qui ducentesimum ætatis annum superat, antiquum esse: & dico secundò, etsi non esset antiquus, nihil Vallæum probare; nam Diodorus de combustione uxorũ agit, & nos de transmigratione animarum, quæ sunt doctrinæ independentes disputamus; unde etsi concederetur, legem de comburendis uxoribus in pyræ conjugiis, multò fuisse antiquiorem Pythagora, non ideò deberet concedi sententiam de animarum transmigratione ante Pythagoram cognitam fuisse. [De fœminis, quæ post mariti mortem comburuntur, multi scripsere Authores; at causam non omnes exponunt: Constantinus l'Empereur, *pag.* 215. hanc adducit. *Legimus quidem apud Brachmãnos, cum uxores maritorũ morte inhiarent, tandem publico ritu receptum, ut se præcipitarent in mariti rogum; ne qua mulier mariti mortem acceleraret, ut pote, cui simile exitum immineret*. Vide Christianum Hoffmannum *in libri, qui inscribitur* [illegible], Vmbra in luce, *cap.* 2. §. 32.

Quam ob causam fuerit introductus?

Ab Indis μετεμψύχωσιν inter Iudæos Cabalistæ & Pharisæi didicerunt. M. Augustus Pfeiffer *dissert.* 3. *de tribæresio Iudæorum, pag.* 42. *thes.* 2. [Quoad μετεμψύχωσιν, communis Cabalistarum opinio erit, teste Manasse ben Israel *de Resurrect. Mort. libr.* 2. *cap.* 18. *pag.* 214. Animas ex uno corpore in aliud transmigrare. Hinc movet dubium Manasse: *Si una Anima ex opinione Cabalistarum, qua Animarum transmigrationem statuunt, informat varia & diversa corpora, omnia ne corpora sint resurrectura?* &, si non omnia, *Quæ istorum sit resurrectura?* Quod solvit deinde ex Zohar *pag.* 217. Hanc μετεμψύχωσιν, seu transanimationem etiam crediderunt Pharisæi, in eo tamen discrepantes à Cabalistis, quod hi etiam impiorum, illi tantùm piorum Animas transmigrare dicerent. Vide Theod. Hakspan. *ad lib. Nizzachon. pag.* 152. Et huc respici, vero non est absimile Matthæi 14.2. & 16.14.] Non dicit esse certum, sed verosimile locis citatis transanimationem contineri, nam congruè possent de resurrectione, sine transanimatione explicari.

An, & qualem μετεμψύχωσιν admiserint Cabalistæ & Pharisæi?

An solæ sanctorum, an etiam impiorum Animæ è corpore in corpus transmigrent?

Consonat Iohannes Fechtius *in disquisitione de Iudaica Eccles. pag.* 24. dicens. *Porrò Animas τὰς τῶν ἀγαθῶν μόνας, ut loquitur Iosephus in alios homines, vel etiam bruta, secundum id quod peccarunt, ut Tibbi per μετεμψύχωσιν immitti, haud improbabile est. Vocatque communem Pharisæorum sententiam Iosephus, quam Manasse* R. 17. p. 35. *ex Talmud pluribus rationibus firmat. Rab. Benjamin. tamen* זה דרך בסל

An bruta ferociora pro peccatorum atrocitate Animæ trãsfundantur?

Stoliditas est, att. Confer Elenchũ Hornbeck Th. pag. 541. s. *&c.*] Et iterum pag 50. idẽ Fechtius sic inquit. [Conjiciunt quidam, nominatim Scaliger, ab Hasidæis eos descendere, quorum mentio fit. I. *Machab. VII.* 13. & alibi Dogmata hæc sunt. *Esse præter Scripturam Sacram legem oralem, seu traditiones pari pietatis affectu suscipiendas; Earum observantiam, quam accuratissima esse possit, esse hominis Iustitiam, cui proinde merces debeatur vita æterna; Esse quoddam fatum Astrologicum; Commigrare defunctorum Animas per μετεμψύχωσιν in alia corpora*, denique *Acerrima vitæ institutione & Sanctimonia, abundantia, oratione, philacteriis, decimis, Eleemosynis zelo propagandæ religionis, expiationibus propriis, flagellationibus, jejuniis, lotionibus, sibi aliisque merita acquiri posse*. Addit *Abstinentiam à carne* Benjamin; vide tamen notam L'Empereur. Confer loca. *Matth.* XV. 2. *Marc.* VII. 3. 4. *Act.* XXVI. S. *Matth.* VI. 2. 5. 16. IX. 14. XXIII. 5. 23. Videatur Hottinger H. E. ESSÆI.

Dogmata Hasidæis & Mahometanis communia.

Admittendæ sunt Traditiones.

Etiam in merũ praxi.

Fatum Astrologicum dari.

Animas transmigrare.

Per virtutes naturales beatitudinem æternam adquiri.

Quid præstet abstinentia à carnibus?

An Herodes admiserit μετεμψύχωσιν?

Matthæus 14. 2. hæc habet. *Audivit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis. Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & propter hoc efficaciæ operantur in eo*. Et posteà cap. 16. 14. hæc. *Veniens autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi, interrogabat discipulos suos dicens. Quem me dicunt homines esse filium hominis? Illi verò dixerunt. Hi quidem Ioannem Baptistam, alii verò Eliam, alii verò Hieremiam, aut unum Prophetarum. Dicit illis. Vos autem quem me dicitis esse? Respondens autem Simon Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei vivi*. Addatur tertius locus præcedentibus similis, Ioannis. 1. 20. hæc lego. *Miserunt Iudæi ex Hierosolymis Sacerdotes & Levitas, ut interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non negavit, Quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? & dicit, Non sum*, &c. Converto oculos ad hos tres Sacræ Scripturæ locos; &, ut ferã Iudicium de singulis, dico μετεμψύχωσιν non habere locum in PRIMO, non enim suis famulis dicebat Herodes, Animam Ioannis transmigrasse in Iesum, sed ipsummet Ioannem resurrexisse à mortuis & esse hunc, qui vocabatur Iesus. Non ergo Herodes de Animarum transmigratione cogitabat. Et, ut duos alios locos meliùs intelligamus, proderit audire Pythagoram: sic enim ait apud Ovidium.

An etiam alii Iudæi?

An Scribæ, & Levitæ?

Transanimatio distinguitur à Resurrectione.

Ipse ego, nam memini, Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Debet distingui erat ab est.

Attende. *Eram* dicit, non *sum*. Ergo, si in Iesum Ioannis Anima transmigravisset, Ie-

An crediderint Iudæi in Christum Eliæ, Hieremiæ, aut Ioannis Baptistæ animas transmigrasse?

Iesus fuisset Ioannes, non esset. In SECUNDO loco non interrogat Iesus, *Quem dicunt homines fuisse filium hominis?* sed, *quem dicunt esse?* Et ideò responderunt, *Hi quidem dicunt eum esse Ioannem Baptistam, alii verò Eliam, alii verò Hieremiam, aut unum ex Prophetis*. Interrogationi correspondet responsio; & quia non dicunt eum *fuisse*, sed *esse*, manifestè colligitur, resurrectionem illos, & non transanimationem admisisse. TERTIUS locus est similis. Non enim Iudæi dicebant. *Tu-ne, qui modò es Ioannes, fuisti olim Elias?* sed agebant de tempore præsenti, & dicebant, *Es-ne tu Elias*; Et hoc, sine resurrectione, & sine transanimatione poterat esse verum: non enim mortuus est Elias, sed in Paradisum translatus.

An Elias fuerit mortuus?

Per quot, & quæ corpora Pythagoræ anima transivisse fingatur?

Et placet hic eruditæ curiositatis gratia quæstionem paulò antè à Manasse ben Israel propositam dilucidare, Ponis Pythagoram olim fuisse Æthalidem Mercurii filium, post ejus mortem fuisse Euphorbum, deinde Hermotimum, posteà piscatorem Pyrrhum nomine, & post eum factum fuisse Pythagoram. Et interrogas, In quonam ex his quinque corporibus futura illa Anima sit in resurrectione carnis? Et, si in uno corpore vixerit piè, in alio sceleratè: An-ne in pio corpore ad gloriam: an verò in scelerato ad pœnam sit collocanda? Respondet primò Thomista repugnare, ut una numero forma substantialis simul aut successivè diversa numero corpora informet. Qui ineat hanc viam, tollit difficultatem. Sed quid, si vera Scoti Opinio sit, & una numero forma esse possit in diversis materiis? Respondeo, regiminis suavitatem petere, ne Animæ ex corpore ad aliud corpus transmigrent: quia, si μετεμψύχωσιν daretur, illa, & alia plura sequerentur absurda, quæ in Rationem & Fidem Orthododoxam impingunt. Ergo Pythagoræorum sententia dicenda est contra Rationem & Religionem militare.

An μετεμψύχωσις sit possibilis? Et si esset possibilis, negandæ esset: militat enim contra Rationem & Fidem.

An, & ubi apud Indos sint communes uxores?

CONCLUSIO V. *Indi apud Calecutium habent uxores in communi*. Petrus della Valle *Epist. VII. num. 15. pag. 285.* ut rem ignotam Europæis, An Indi uxores habeant proprias? expositurus hæc scribit. *Prima ch'io parta da Calecut, noterò quì, già che viene in taglio, alcuna cosa strana; che intesi de i costumi di popoli di quella terra: & è, che i Nairi Gentili non hanno mogli proprie, mà frà di loro le donne tutte son communi; è gli huomini, che con alcuna di quelle hanno prattica, quando vanno à vederla, lasciano le lor armi alla porta, col qual segno nessuno altro entra à disturbarlo fin-*

Nairi, Gentiles sunt.

che egli sia dentro, nè hanno perciò alcun disgusto, ò gelosia. Le donne son sostentate da que gli huomini, che con esse hanno prattica. I figli non si cerca, ne pur si sà bene spesso di chi padre sono, mà solo s'attende la discendenza feminile delle Madri; con la qual discendenza anco vanno tutte l'heredità.

Quis alat feminas?

An filius patrē suū cognoscat?

Fœminæ non sunt inter Mahometanos communes, interim hausto ab Indis scandalo, non semper marito uxorem Iuno
Connubio junxit stabili propriamq; locavit.
Et præcipuè apud Persas, de quibus idem Petrus della Valle *Epist. 17. data Combrù, 29. Novembr. 1622. pag. 454. §. 5.* sic inquit.

Genealogiæ, & hæreditates per lineam maternam deducuntur.

De Matrimoniorum varietate apud Persas.

Non sò, se io mi habbia scritto altre volte, che i Persiani, nel Mahomettesimo, di setta Sciaiti, oltra del matrimonio; e del commercio, cõceduto a tutti i Mahomettani dalla loro empia legge, con le Schiave, e con le Concubine, i figliuoli di tutte le quali hanno per legitimi; si fanno di più lecito, contro'l parer de Turchi, e degli altri Sonniti, a loro auversi, che tengono il contrario, un' altra sorte di contratto con donne; che chiamano Tenere una donna ad usofrutto. *Et è, che si fà una scrittura autentica frà di loro, nella quale si obligano di vivere insieme come mariti e mogli, per tanto tempo, quanto a loro pare. Nel qual tempo, i figliuoli, che nascono, o che generano, son pur legitimi. Finito quel tempo, se non voglion perseverare più insieme, si separano; e ciascuno fa i fatti suoi overo, se han gusto di farlo, seguitano à vivere uniti, rinovandosi la scrittura, per altro tempo, quanto a loro piace, e bene spesso anche si conferma con nodo più saldo di vero matrimonio al lor modo. Non anderà, in questa guisa, ad usufrutto, una zitella, massimamente nobile, con un suo pari: ma si ben vi anderà, con uno, che sia di maggior qualità. La Vedova, ò passata per altri mariti, non Zitella, si darà ad usofrutto anche ad un pari: Sì perche non è sconvenevole; si anco per la speranza che vi è, di havere a finire il negotio, quando riesca loro di convivere bene insieme, in matrimonio perfetto; e che l'usofrutto serva a punto, per voler far di ciò la prova. Hora in Sciraz, conforme hò inteso (e non era da tacerlo) il pigliar queste donne ad usofrutto, è cosa frequentissima; e forse più de gli stessi matrimonii, perche in effetto riesce loro di maggior commodità.*

Persæ inter Mahometanos sunt Hæretici.

Apud illos Matrimonium est duplex: namq; uxor vel ad proprietatem, vel ad usumfructū suscipitur.

Scriptura de usufructu matrimoniali est pro tempore determinato.

Elapso illo tempore potest renovari.

Virgo ad usumfructum nubis Nobiliori: vidua pari.

N. B. Matrimonia hæc ad tempus non sunt vera, nam de essentia Matrimonii à Deo instituti est perennitas.

Hæc de Indorum & Persarum, qui adjacent, Religione & moribus volui præmittere: nunc de illo Funiculo triplici, quo in India Nobiles à plebeis secernuntur, breviter disseramus.

An hæc ad tempus Matrimonia crebrò celebrentur in Persia?

ARTICVLVS XVIII.

An funiculum illum triplicem, quo honorantur Brahmani in India, gestare queant Christiani?

Proponitur nodus difficultatis.

HIC funiculus à Lusitanis *linha*, & ab Italis vocatur *laccio*. Et, si est signum Nobilitatis ferri à Christianis potest, &, si est Religionis non potest. Tota igitur difficultas in eo consistit, ut de ejus vera significatione statuamus. Vide Petrum Vallæum *Epist.I.* dat. Surati 22. Martii, 1623 *num.* 14 pag. 67.

Rationes pro parte affirmativa.

Patres Iesuitæ eam sectantur opinionem, quæ aptior & utilior conversioni infidelium.

PRo parte asserente sunt PP. Iesuitæ, qui illum funiculum meram Nobilitatem significare resolvebant, adeoque posse permitti, ut Brahmani, qui Christianam Religionem suscipiunt, illum retineant. Et hæc est vera & sola defendenda sententia; nam opposita Infidelium conversionem retardat: Indi enim maximi faciunt Nobilitatis gloriam, & ægrè persuaderi illis posset, ut hoc testimonium deponerent. Ad conscientiæ securitatem mihi sufficeret Patrum Societatis authoritas, quia multi & doctissimi sunt, & non approbarent communi suffragio sententiam, nisi motiva priùs librassent & examinassent.

Funiculus hic conceditur etiã Mahometanis: qui post illius susceptionem Religionem non mutant.

Interim arguunt sic. Triplex iste funiculus non solùm conceditur Indis, sed etiam sæpe alius nationis & Religionis hominibus, puta Mahometanis. Rex enim in servitiorum grandium præmium, interdum Funiculo investit peregrinos & exteros, qui hoc honore recepto, in sua manere Religione permittuntur, quin ipsis vel verbum de mutanda Religione dicatur. Hoc ratiocinium proponit Petrus della Valle *ubi supr.* & ait. *Il che per certo è grande argomento*. Et meritò hac censura illud condecorat, nunquam enim sufficientem solutionem habebit.

Brahmani, si Heremitæ fiàt, funiculum istũ deponunt.

Arguunt secundò. Brahmani & alii, qui ex jure aut privilegio utuntur hoc insigni, quando fiunt Eremitæ, & valedicentes mundo volunt vacare soli Deo, inter alia quæ faciunt, funiculum illum deponunt, ut humiliores & viliores reddantur. Ergo funiculus Nobilitatem & mundanã vanitatem, non autem Religionem significat; quoniam, si Religionem importaret, non deberet titulo strictioris Religionis deponi.

Rationes pro sententia contraria.

Goensis Archiepiscopus contrariam opinionem tuetur.

PRo parte negante erat ipsemet Archiepiscopus, qui Matthæum Galvão Gudigno, Canonicum, Romam misit, vt causam hanc contra PP. Iesuitas promoveret. Arguebat autem Illustrissimus Dominus dicens. Quæ sunt ex natura sua mala, & totaliter illicita, Brahmanis ad nostram Fidem conversis indulgeri non possunt. Sed hujus triplicis funiculi usus, est talis: Ergo. Probatur minor. Quia ille funiculus cæremoniis superstitiosis traditur, & ideò est triplex, quia tres Deos præcipuos apud indos significat. Ergo tametsi, quod negari non potest, Nobilitatem significet, simul dicit idololatriam. Ergo à Christianis nec recipi, nec retineri potest.

An funiculus ille triplex, tres Deos significet?

An nostris Crucibus Militaribus sit similis?

Præterea. Funiculus ille apud Indos est similis Cruci militari, qua Nobiles utuntur in Europa. At hæc simul generis Nobilitatem, & Christianæ Religionis professionem significat. Ergo ille simul Nobilitatis & Ethnicæ Religionis signum est. Probatur Minor; nam sicut Theologica Laurea insigniuntur Doctores in Academiis, ut lingua & calamo Orthodoxam Religionem propugnent: ita & Militaribus Crucibus in Procerum & Nobilium Ordinibus, ut manu armata Evangelium defendant.

Resolutio.

Ratio Resolutionis.

STo pro benigna sententia! & funiculos illos apud Indos esse Nobilitatis, & non Religionis signum assero: & ideò Brahmanos, qui nostram Religionem recipiunt, illos sine scrupulo posse retinere assevero.

Et quid, si mordicùs aliquis velit illos importare Idololatricam superstitionem? Respon-

An, & quomodo funiculi purificari debeant, si Religionem Ethnicam significare dicantur?

spondeo, neminem hucusque dixisse ab illis solam Religionem Ethnicam significari. Ergo, vel significatur sola Nobilitas, vel utraque, videlicet Nobilitas, Religioque, si primum (& hoc primæ sententiæ argumenta persuadere videntur) salva res est; non enim potest ratio succurrere, ob quam Majorum suorum gloria debeant Proceres Indi, cùm ad Christianam Religionem convertuntur, privari. Si secundum (si id Adversariis condonare velimus) erit triplex iste apud Indos funiculus similis ipsi *Tag* (pileo rubro) apud Persas, Ergo gestari à Christiano non poterit, nisi ex duabus significationibus, quarum altera Civilis, & altera Theologica est, hæc posterior addito signo Religionem Christianam apertè profitente elidatur. Ergo, sicut *Tag*, si superponatur Crux, à Nobili Christiano gestari in Persia potest, sic similiter in India ille triplex Funiculus, si Crux ab eo pendatur: nam ex superiùs dictis constat, vestes interdum loqui; & quæ aliàs loquerentur, tacere, si signa adhibeantur contraria.

E duabus significationibus posterior altera elidi

An funiculi & Tag cæremoniis superstitiosis imponantur?

Dices, Funiculum apud Indos, sicut & *Tag* apud Persas variis, hisque superstitiosis cæremoniis tradi nobilibus. Ergo nullus illa Christianus potest petere, aut recipere, aut recepta gestare.

Respondeo mihi de antecedente non constare; unde illud nec negare, nec admittere prudenter potero; fortè enim cæremoniæ, quas superstitiosas appellas, sunt merè politicæ, & Theologiam non tangunt. In dubio ergo antecedens condono. *Ergo nullus*, &c. distinguo consequens: nisi emaculentur superstitione, concedo consequentiam: si emaculentur, nego consequentiam. Et quidem apud nos habemus exempla, quæ possunt Lectorem manu-ducere, ut Persiæ & Indiæ ritus & cæremonias intelligat. Aureum vellus, inter insignia, quæ Rex Hispaniæ confert, nobilissimum; nam Regum & Principum pectus honorat, non omnibus eodem modo imponitur: sed habet inaugurationis solennitas cæremonias alias & alias juxta qualitatem Candidati. Aliæ enim cùm subditus, aliæ cùm exter recipit insignia, observantur. Et, ut in specie loquar, inferioris Ordinis Principes fiunt Nobiles (Hisp. *se arman caballeros*) à qua cæremonia Reges & Principes supremi excusantur. Etiam Episcopi aliter loquuntur & adjurant suos subditos, aliter peregrinos, cùm Ordines majores conferunt. *Promittis mihi*, &c. *obedientiã*, *& reverentiam*, inquiunt, si consecretur subditus, alias *Promittis Episcopo tuo*, &c. Ergo nos mutamus in cæremoniis verba, ut personis (quæ diversæ sunt) attemperemus solennitatem. Ergo verisimile est Regem Persiæ, cùm Tag Christiano imponit, omnia illa verba omittere, quæ non possint acceptari christianè; aliàs enim contradictoria involveret dicens, *Confero tibi Tag, ut Mahometanam Religionem defendas, & permitto, ut in Christiana Fidei professione permaneas*. Idem de Funiculo dicito: intexeret enim contradictoria Indus Rex, si quando investit illo Maurum, & tacitè vel expressè pronunciat, *His tribus te investio funiculis, ut tres Deos, quos colimus Indi, defendas; & tamen, ut maneas in Mahometana Religione permitto*, suorum Deorum invocaret favorem, aut à Candidato extorqueret, ut aliquo illos cultu prosequeretur.

Pro personarum varietate apud nos, cùm Religionum habitu imponuntur verba, & cæremonia alterantur.

Armar caballeros, quid sit?

An, quando Christiano Tag à Persia Rege imponitur, omnia illa omittantur, quæ Christiana Religioni repugnant?

An idem de funiculis Indicis dicendum sit?

Si fortè dicantur esse barbari, & has ipsas in suis cæremoniis & decretis contradictiones ignoranter committere, resolvemus, neminem posse hæc insignia recipere, si per verba, vel nutus debeat profiteri Religionem sacrilegam. At tunc statim dicam, aliud esse hæc insignia recipere, & aliud toto cœlo diversum: illa jam recepta gestare, retractari enim per confessionem Fidei Christianæ potest, quæcumque admissa sit in receptione superstitio. Et confessio illa per publicam Crucis gestationem præstatur.

Sunt, quæ recipi nequeant, & recepta retineri possint.

Dices secundò, primum benignæ sententiæ argumentum, destitui viribus, *perche*, ut ait Petrus della Valle, *l'havere alle volte i Rè Gentili honorato con tal segno qualche Mahomettano, massimamente lor vassallo; con restarsi Mahomettano come prima, è appunto come, se ne' paesi nostri concedessimo à qualche Giudeo per privilegio di portare il capel nero, senza farsi Christiano, che per modo di dispensa ben può farsi; mà non si può negare, che il portarlo, o nero, o giallo, oltre de la honorevolezza non sia anche segno della Religione, ò Setta, che l'huomo professi*, &c.

An funiculus ille triplex, pileo nigro vel flavo sit similis?

Respondeo, te putare (& hoc multis cõtingit) benignam opinionem evertere, ubi tamen illam tua maximè responsione confirmas; quoniam, *si Tag Persicum*, & *Funiculus Indicus* indulgetur Christianis, sicut Romæ, Venetiis &c. conceditur Judæis *Pileus niger*, sumus in claris; nam hunc Judæus pileum tuta potest conscientia recipere & receptum gestare. Et hoc ut melius intelligas, has Theses, ut certas & indubitatas, intersero. Est enim

Hæc Objectio benignam opinionem confirmat.

Prima, *Pileus niger non est signum Religionis*. Patet, nam Romæ, Neapoli Venetiis, &c. à servis Mahometanis gestatur. Corrollarium. *Ergo sine scrupulo concedi Judæis potest, ut illum gerant*. At

An niger pileus sit Religionis signum?

per

per se Tag, & *Funiculus* sunt huic Pileo similia. Ergo.

An flavus Romæ, & purpureus Venetiis Judaicam perfidiam impertet?

Secunda. *Pileus flavus, aut ruber, quo Iudæi distinguuntur à cæteris, non est signum Religionis.* Ostenditur: nam si esset superiorum intentio, ut Achristiani distinguerentur à Christianis, juberent etiam Mahometanos & Gentiles signari. At hoc ipsi non jubent. Ergo aliò respicit eorum mandatum. Vt existimo ubicumque Iudæi hoc vel illo modo, ob politicas causas signantur, sunt enim vafri & fraudulenti, & passim Christianos decipiunt, qui cum illis conversantur incautè. Ne ergo illorum contra nos prævaleat astutia, volunt Principes, ut signum externum præseferant ut ab universis noscantur. Nec sumus Christiani tantummodo, qui ab illis fallimur: nam inter se nullam fidem observant, & callidiores decipiunt quotidie minùs callidos. Confirmatur. Romæ in Bacchanalibus larvata juventus se recreat: & quicumque habitum sibi fingit ad placitum. Pallio unus Græco induitur, alter toga Romana; Germanicis bullis tumet pauper, divesque τρίβωνι involutus mentitur egestatem. Romanizat Armenus, ac Armenizat Italus; & alii tandem diversarum gentium habitus immiscendo induvias chimærarum & hircocervorum adsumunt. Vt audeam dicere, nihil in toto terrarum orbe pulchrius hac numerosa varietate adspectari. At inter alios habitus aliqui Iudæum pileum adsumunt. Ergo hic nationem, & non Religionem concernit. Patet, quia, si ipse Religionem concerneret, nec licitè permitteretur, nec adsumeretur impunè. Nec juvat dicere, nihil à larvatis seriò agi: quia sicut permitti non potest, ut larvatus blasphemias in Deum & Sanctos evomat, aut calumnias & injurius in Papam & Prælatos exoneret, sic nec ut Christum neget, adsumens vestem, qua contumaciam Iudaicam protestetur.

Non solùm Christianos Iudæi, sed & suos fallunt.

An flavo pileo uti Christiani permittantur?

Qua Romæ fiât in Bacchanalibus?

Sicut larvatus non potest blasphemias ore evomere, sic nec vestibus Christum negare.

An Militarium Ordinum Equites, deponant Cruces, cùm habitum Monachalem adsumunt?

Dices tertiò, posteriorem rationem, qua benignam sententiam suadebamus, elumbem esse: nam illam Petrus della Valle hac Censura perstringit. *Questo secondo argomento non pare à me, che stringa tanto, perche frà di noi Christiani ancora, se un Cavalier dell' habito di Calatrava, o simili, che sono insegne di Nobiltà, per far vita più santa, entra in qualche Religione, o di Frati, o di Monachi, o di altri Regolari: chiara cosa è, che pigliando l'habito Religioso, depone l'insegna della sua cavalleria, ancorche sia la Croce, che della nostra Religione Christiana non si può dar protestativo maggiore, ben che da quei Cavalieri si porti ancora per insegna di Nobilità.* Sed Vallæus adlucinatur, speciem cum genere confundens: aliud enim est Christianam Religionem ut sic, & aliud talem aut talem (Franciscanam aut Dominicanam) profiteri. Nullus est habitus Religionis Christianæ: nam tametsi, qui gerunt crucē, se esse Christianos profiteantur, non tamen omnes, qui sunt Christiani, Crucem in habitu gestare tenentur; imò nec permittuntur. Cum autem Crux Calatravensis (utamur eodem exemplo, quod proposuit Vallæus) non significet Religionem Christianam ut sic, sed contractam ad Ordinem Calatravensem, ab hujus Ordinis Religiosis, & non ab aliis gestari poterit. Quamob rem, sicut Dominicanus, qui ad S. Francisci v.gr. Religionem transfertur, non potest amplius gestare Dominicanum habitum in Ordine S. Francisci; sic similiter Eques Ordinis Calatravensis si ad Ordinem Dominicanum transeat, debet habitum Calatravensem deponere, & Dominicanum adsumere.

Crux Calatravensis, v.g. non significat Christianam Religionem ut sic, sed quemdam determinatum Ordinem Religionis Christianæ.

An Religiosi stemmata Avorum retineant?

Stat ergo, si secundum illud benignæ sententiæ argumentum meliorem solutionem non habeat, triplicem apud Indos funiculum esse qualia apud nos sunt Armorum stemmata. Hæc enim sunt civilia signa: & ad Ordines Regulares non transeunt: quoniam Religiosi in sigillis, sui Ordinis stemma exprimunt, & Majorum suorum stemmatibus uti minimè permittuntur. Imo in aliquibus Religionibus, & in Excalceatis præcipuè, cum sæculari habitu relinquuntur cognomina, & qui in sæculo *Ioannes Henriquez, Fernandez, Gonzalez, Ramirez*, &c. nominabatur; vel à loco, in quo fuit natus *Ioannes de Madrid, de Sevilla, de Lisboa, de Paris*, &c. dicitur, aut à Cælitibus cognomen sumens, *Ioannes de Sancto Petro, de Sancto Paulo, de Sancto Francisco, de Sancto Bernardo*, &c. vocatur.

An etiam relinquant suorum parentum cognomina?

Vt prædicatum, in quo sunt duæ formalitates subjecto repugnare dicatur, sufficit, quòd altera subjecto repugnet prædicati formalitas

Consultò dixi, *Stat ergo, si secundū illud benignæ sententiæ argumētū meliorē solutionē nō habeat*, quia tametsi adducta à Petro della Valle solutio non videatur sufficere, occurrit altera, quæ illud evidenter enervet. Et sic discurro. Ad hoc, ut unum prædicatum duplici præditum formalitate dicatur repugnare subjecto, non est necessariū, quod utraque repugnet formalitas, sed sufficit, si repugnet alterutra: nam in hac Propositione, *Leo est equus*, subjecto prædicatum *Equus* (videlicet, Animal hinnibile) convenire non potest, quia tametsi Leoni conveniat animalitas, illi repugnat Hinnibilitas. Et potest esse prædicatum, quod propter unam formalitatem uni, & propter alteram alteri subjecto negetur: quoniam, si S. Gregorio Papæ subscri-

scribentes Hominem sentire cum Brutis, & intelligere cum Angelis dicere placeat, istæ Propositiones, *Elephas est Homo,& Angelus est homo*, erunt falsæ: quia tametsi Elephas sentit, non intelligit: & Angelus,tametsi intelligit,non sentit. Hinc itaque ad triplicem Funiculum Indorum redeamus.Si simul Nobilitatem & Impietatem (Religionem Idololatricam)significaret, Giangamæi (Religiosi sunt apud Indos, qui ob humilitatem vestes prorsus ridiculas, & faciem incineratam habent.) Gioghi (qui etiam sunt Religiosi,qui *Vale* ultimum dixere Mundo, & à commercio humano abstracti in eremo habitant) & alii similes, non ob impietatem Ethnicam, sed ob Nobilitatis circumstantiam funiculum adspernarentur: & eumdem Christianus, licèt in Nobilitatis circumstantia nihil reperiret illicitum,propter alteram circumstantiam (impietatem) funiculum detestaretur,

An homo sentiat cum Animantibus, & cum Angelis intelligat?

Giamgamæi, *&* Gioghi *sunt apud Indos Religiosi.*

NOTA.

De tribus MMM, quæ à Desperatione abo-riuntur,

ET hic Criticos monere volo non esse omninò falsa Axiomata, quæ usurpantur in diversis regionibus. Et quia ultimæ lineæ præcedentis paragraphi erant de Religiosis, subvenit in memoriam illud Lemma, *Desperatio facit tria M.* (videlicet, *Monachum*, *Militem*, & *Meretricem*) quod tametsi sæpe fallat,multi enim propter amorem Dei, vitam Religiosam sectantur; alii,ut generosè Patriæ serviant, dant suum nomen militiæ: & non paucæ propria malitia inductæ lasciviunt;sæpe est verum,ut dixi:nam multi, ubi despondent animo,nec habent,cur meliora sperent, ad illos status confugiunt. Et hujus Adagii priorem partem,videlicet, *Desperatio facit Monachum*, locum habere in India video, nam Olalæ Regina Petrum della Valle *Epist.VI. num.9.pagin.229.* interrogavit, *se à sorte era uscito dalla sua patria per qualche disgusto, ò per la morte di qualche parente,ò persona amata, onde andasse così sperso per lo mondo, perche in India, e per tutto l'Oriente, sogliono farlo alcuni,che per disgusti,o d'amore, ò di morte di persone care, o per altri sfortunati accidenti, che loro auuengono, quasi* disperati *si fanno Gioghi se son Gentili, ouer Deruisci, & Abdali, se son Mahometani; che son pur una specie d'huomini vagabondi, ò disprezzatori del mondo, che quasi nudi con una sola pelle in spalla, & un bordone, ò hasta nelle mani vanno spersi per diversi paesi,à guisa de nostri pellegrini, vivendo di limosine, e poco curandosi di ciò che loro auuenga;fanno vita conforme alla mala dispositione del lor cuore.*

Fallunt sæpe, non semper,Regulæ generales.

Causa ob quas homines fiant Monachi opinione Olaliensis Reginæ.

Gioghi *sunt inter Gentiles Monachi, ut inter Mahometanos* Dervisci.

Mundum & mundana contemnunt.

Satisfit rationibus Opinionis severæ.

PRimò militat contra nos Illustrissimi Archiepiscopi authoritas, zelusque, quo ferebatur in Patrum Societatis sententiam.

Respondeo authoritatis pondus in qualificatione Assertionum, non ex dignitate personæ, sed ex doctrina & prudentia desumi; nam viri sæpe indocti condecorantur infulis. An Archipræsul ille fuerit doctus,non scio: at vidi Gandavensem Episcopum in Belgio,nobilem quidem,sed indoctum,ita fuisse contra Societatem commotum ut ubi primùm audiit Cornelium Jansenium adversus Iesuitas scripsisse,cœcis oculis in materia, quam non intelligebat,se Iansenistam declaraverit, & tanta pertinacia Mechliniensi Archiepiscopo adhæserit, ut Vrbani VIII. Bullam in sua diœcesi publicari noluerit,& suo contra sedem Apostolicam nomine contumeliosum libellum edi in lucem permiserit. Ergo fortassis Goënsis Archiepiscopus, ut Patribus Iesuitis contradiceret,severam sequebatur sententiam. Zelus prætereà Illustrissimi Domini mihi non placuit: nam sic discurro, Si esset utraque sententia probabilis,illam deberemus amplecti, qua stante faciliùs Ethnici converterentur. At difficiliùs Brahmani, & alij nobiles converterentur, si cogerentur cum Gentili impietate etiam Nobilitatis characterem deponere. Ergo,si utraque sententia esset probabilis, illam Zelus prudens eligeret,quæ Indis permitteret insignia Nobilitatis retinere.At hæc erat probabilis. Ergo debebat eligi. Suadetur minor: quoniam à Patribus Societatis, qui multi sunt,& docti,& etiam è Mundi finibus, si gravia dubia occurrant, Europæos consulunt,defendebatur.

De argumento ab authoritate.

An in illo persona dignitatis, & non potiùs doctrina & prudentia sint considerandæ & ponderandæ?

Cur Gandavensis Episcopus factus sit Iansenii partes?

De opinionum delectu.

Est difficile Ethnicis cum impietate nobilitatis characterem deponere.

An Patrum Societatis authoritas sufficiat ad probabilitatem?

Secundò recognosco rationes:& in illis peti principium assero;hoc est, supponi, quod deberet probari. Concessa ergo majori,minorem nego. Ad probationem nego tres Ethnicorum Deos illis tribus funiculis,significari: cùm,quia apud Indos non solùm tres, sed alii plures Dii adorantur: tum etiam,quia etsi tres essent Indis Dii, possent illi funiculi,tres in Nobili requisitas virtutes (Fidelitatem,Fortitudinem,Constantiamque) significare.Quod si Brahmani ante baptismum, dicant illas tres chordulas esse trium Deorum Notam, hæc chordulis privata authoritate accensebitur significatio, adeoque iidem Brahmani post susceptionem baptismi eisdem chordulis tres Divinas Personas poterunt significare. Nec concedendum est

An tres illi funiculi, tres significent Deos?

An tres Heroïs virtutes?

An possint tres Sanctissimæ Trinitatis personas designare?

est in esse illi Notæ significationem publicam, nisi Diploma publicum exhibeatur: aut in significatione illa universi convenerint. Et quid, si convenerint: poterunt meliùs instituti convenire in significationem contrariam. Quoniam Ethnicorum cæremoniæ, nec debent, nec solent aboleri ex toto, sed ex ea tantùm parte, qua sunt sacrilegæ. Hanc doctrinam tam indubitatam *lib.5.de Theol.* censuit Nazianzenus, ut ex illa ad Medicinæ praxim, quam volebat suadere, argumentum deduxerit. *Pædagogorum more*, ait, *ex patria Religione, dum aliud abrogat, aliud verò concedit* (tolerat, retinet) *nonnihil pristini ritus, quod voluptati sit, ipsis permittit: non aliter & Medici ægrotantibus facere solent, hoc spectantes, ut medicina, adhuc acerba, dulcore aliquo ad artis præscriptum temperata, æquioribus animis recipiatur*. Ergo, sive ex Religione ad Medicinam (quod puto) sive ex Medicina ad Religionem (quod putare possem) argumentum decurrat, nostram sententiam magno suffragio Nazianzenus adfirmat.

An nostris Crucibus similes sint?

Ad rationem, quæ §. *Præterea*, adducitur, respondeo, negando primi syllogismi majorem, non enim Militarium Ordinum Crucibus sunt similes illi Funiculi; nam hæ Nobilitatem, Religionemque simul significant, illi autem solam Nobilitatem. Ad probationem dico, me non Minorem, sed Majorem negasse.

An possit Ecclesia signa Gentilia retinere, & significationem mutare?

Et, ut huic Quæstioni imponam finem, *esse in Republica Christiana potestatem mutandi signorum significationem, & posse facere, ut manente eodem materiali signo, mutetur in piam sanctamque ethnica & sacrilega significatio*. Ergo, etsi illi Indorum funiculi apud barbaros tria illorum Idola significarent, Ecclesia, si expedire cognosceret, jubere posset, ut illos Christiani gestaremus, ut hoc profiteremur signo Sanctissimæ Triados mysterium ineffabile. Et, si semel hoc faceret, omnis cessaret Disputatio. Esse in Ecclesia potestatem hujúsmodi, multis possem argumentis probare, sed sufficiat oculos ad Aquam lustralem convertere: Virgilius enim sub quintæ Æneidon finem cecinit.

Aqua lustrali superstitiosè utebantur Gentiles: & nos hodie utimur religiosè.

Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem,
Vique soporatum Stygia, super utraque quassat
Tempora, cunctantique natantia lumina solvit.

Et Æneide sexta

Occupat Æneas aditum, corpusque recentis
Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.

Et nos hodie aqua lustrali (quam *benedictam* vocamus) utimur. Et hunc ritum antiquissimum esse, constat ex Digesto Chronologiæ Papalis, in quo ad ann.121. P. Franciscus Carriere *pag.10.a.* sic ait. Quod autem tradit ipsum (Alexandrum I.) inter alia constituisse, *ut Aqua aspersionis cum sale benediceretur in habitaculis hominum*, id sanè jam pridem Apostolica Institutione traditum, ab Alexandro potiùs Decreto roboratum, quàm recens statutum dici debet.] Ecclesia igitur aquæ lustralis usum retinuit, & mutando significationem, ab Ethnica superstitione aquam emaculavit.

Quàm sit antiquus ejus usus in Ecclesia Catholica?

An Deus ipse sacrificia Ethnicorum retinuerit, auferendo superstitiones?

Et quia sapientibus & insipientibus; adeoque Catholicis & Hæreticis debitor sum, ut etiam Heterodoxis, qui Romanam Ecclesiam esse infallibilem perfidè diffitentur, satisfacere possim, Deum ipsum Ethnicorum sacrificiorum mutasse significationem clarissimè demonstraturus sum. Attende.

Numer.28.15.legimus. *Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustū sempiternum*. Et hæc obligatio Hebraicè dicitur, חטא ה ליהוה *sacrificium pro peccato ipsi Domino*. Relegis contextum, & inquiris, Cur illud verbum ליהוה *ipsi Domino*, quod in aliis principalium festorum sacrificiis non ponitur, hic legi debuit? Respondeo hoc sacrificium antiquissimum fuisse apud Ethnicos: quoniam in omni novilunio Gentiles Lunæ hircum sacrificabant. Sacrificium non interdixit Deus, sed quod prius offerebatur *ipsi Lunæ*, jussit, ut imposterùm offerretur *ipsi Domino*. Et hanc ob causam, ut tollatur æquivocationis occasio, non in aliis de novo institutis, sed in hoc à Luna ad Deum translato dicitur, *ipsi Domino*, ut moneamur non in re, sed in significatione abusum esse, & istum tolli, si significatio ex sacrilega in religiosam convertatur. Habes doctrinam hanc apud Majmonidem, *part.3 cap 46.* ejusque verba Arabica, vel in ipso, vel etiam in Iohannis Henrici Hottingeri Historia Orientali *lib.1. cap.8. pag.305.* reperies: nos, ne Typographo molesti simus, eadem Latinè reponemus. Porrò illud, *ipsi Domino*, in hoc sacrificio, & non in aliis exprimitur, inquit Majmonides, *ne videlicet quis* שעיר ראש *existimaret hircum Neomeniæ offerri Lunæ, sicut facere solebant Copti in Ægypto, qui initio mensium Lunæ offerebant. Propterea expresè explicatur hoc Deo consecrari, non autem Lunæ. Hoc verò in hircis festorum majorum, aliisque solennitatibus non esse extimescendum, siquidem tales dies non sint initiales mensium, adeoque signum habeant natu-*

Νευμηνίαι Lunæ erant dicata.

Quomodo signorum abusus tollatur?

Cur sacrificiū, quod in neomeniis fiebat & non aliud, afferri Deo expressè dicatur?

naturale quo distinguantur. Ecce duo erant sacrificiorum apud Hebræos genera, teste Maimonide. Alia incidunt extra Calendas mensium: & in his dies ipsi sunt signa naturalia (naturaliter nota: non autem naturaliter significantia) quæ rationem sacrificii communem restringunt & determinant ad ipsum Deum: Cæterùm, quia in νεομηνίαις Lunæ & aliis Diis Ethnicis, nec non etiam לִיהוה, *ipsi Deo vero* hostiæ sacrificabantur, & comburebantur, maneret sacrificii, æquivoca significatio, nisi contraheretur & restringeretur. Debuit ergo necessariò restringi: & ut censeretur restricta, satis fuit illud לִיהוה quòd ceremonia externa & sensibili consecraretur & offerretur Vero Deo.

Cur hoc potiùs quàm aliud debuerit restringi & determinari?

Stat ergo Deum ipsum materiam sacrificii, qua utebantur Ethnici, retinuisse, formam (seu significationem) mutasse. Stat etiam Ecclesiam materiam aquæ lustralis, qua utebantur Gentiles, retinuisse, & formam benedictionem, usumque) mutasse. Ergo stabit similiter, & Pilei Persici, & triplicis Funiculi Indici posse Ecclesiam, si velit, retinere materiam, formamque (significationem) mutare: puta, si jubeat: nam galerus libertatis est symbolum, per *Tag* (per pileum rubrum) libertatem & generis Humani Redemptionem: & per triplicem illum Funiculum Personas Sanctissimæ Triados significari.

Quid circa Tag Persici & Funiculi Indici gestationem Ecclesia decernere possit?

Galerus est libertatis symbolum.

Et quia summa animositate Goensis Archiepiscopus Patribus Societatis se opposuit & Canonicum & Matthæum Galvão Gudigno Romam misit, meritò pii & ingeniosi Lectores, quid Romæ sit decretum, inquirent. Dico igitur fuisse Quæstionem de re jam prius judicata & decisa, & à Cardinale Bellarmino jam olim disputata. Nam re providè examinata, & considerata Gregorius XV. 31. Ian. 1623. posse dictum Funiculum à Christianis gestari declaraverat, sub aliquibus nihilominus conditionibus, quæ superstitionem omnem emacularent, & solam avitæ Nobilitatis aut dignitatis gloriam relinquerent. Prohibuerat tamen modum Ethnicum suscipiendi, & cœremonias illas omnes, in quibus esse poterat impietatis suspicio; jusseratque ut in honorem Sanctissimæ Trinitatis deferretur: & ut nostri in India Concionatores majoris ab indigenis fierent, Albertum de Nobili & alios ipse Missionarios hoc Funiculo condecoraverat. Interim, ut ex Petro della Valle constat, nondum in Indiam hæc Pontificis Declaratio pervenerat.

Quid Romæ à sede Apostolica de hujus Funiculi gestatione decretum sit?

ARTICULUS XIX.

An Christiani in India possint habere inaures?

Inaurium partes: earumdem usus.

Sunt binę partes inauribus, circelli viz. & penduli; & ut video pleręque omnes fœminæ in Europa habēt inaures; paucę enim gerūt circellos sine pendulis; & rara est, quæ etiam circellis careat. Inaures integras nullus vir gestat: at quia Medici judicant perforatis auribus clarificari oculos aliqui apud nos viri sibi aures perforant; & ne hæc occludantur foramina, inserunt annulos. (a) Et Petrus della Valle propter similem morbum in sinistra aure circello aureo utebatur. Interim apud Orientales inaures Religionis sunt signum: nam imponuntur statuis, quæ adorari jubentur; & hominibus qui illarum cultum profitentur. De Diis M. Christianus Hoffmannus libri, qui inscribitur *Umbra in Luce* §. XXXVIII. audiri poterit: ait enim *Amida ingens statua in suggestu fani cujusdam à Meaco quatuor fere passuum millibus à priscis Impp. conditi considet, Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso, supra statuam quasi pro umbraculo pendent excepta catenis multa, magnaque tintinnabula* &c. Posteaque §. XLI. de Tezcatlipuca Numine Mexicanorum disserens, ait, *Pingebatur vir, cæsarie prolixa decoratus, crinibus extremis in aurum* (aurem) *innodatis; & appensa aurea aure, in qua fumus depictus preces notabat. Eâ in in dextera erat speculum, in quo omnia, quæ ubique gererentur, intueri posset.* Inauris, quæ in statua passivum cultum denotat, in persona viva activum denotare videtur. Ioh. Henricus Ottingerus in hist. orient. lib. 2. cap. 6. pag. 495. varios ordines Religiosorum, qui insaniunt apud Turcas describit & inter alia ait: *Unusquisque portat signum suæ professionis, si enim videris aliquem in capite deferre pennas, denotat eum meditationibus & revelationibus deditum esse, si portat habitum consutum variorum colorum* pe-

a) *Psalm.* 39. 7. aures autem perfecisti mihi, *alii*, perforasti mihi, *cur non erit*, Oculos mihi clarificasti?

An sint signa Religionis?

Simulachrum Amidæ.

Et alterum Tezcatlipucæ.

Quid in eo fumus, & speculum importet?

Varii Religiosorum Ordines apud Turcas.

Quomodo inter se secernantur?

pecus, significat paupertatem. Illi, qui inaures portant, inauribus significant se obedientes esse in spiritu propter raptuũ frequentiã. Portantes catenas in collo, vel in brachiis denotant violentiam vel vehementiam, quã habent in Ecstasi. Ecce inter Turcas specialem Religiosorum sectam inaures constituunt & distinguunt: cæterùm in Orientalium Indiæ provinciis inaures habent universi Gentiles, etsi sint Religiosi, ut constat ex Petri della Valle *Ep.7.n.4.pag.262.* ubi Gioghorum (seu Eremitarum) Archimandritam, quem *Regem* nominant, depicturus, sic inquit. *Era vecchio con barba tutta bianca, e lunga, ma robusto: in ambedue le orecchie portava appese due palle, che parevano d'oro, non sò se vote, ò piene dentro, più grosse che una palla di moschetto, & i fori delle orecchie eran grandi, e l'estremità per lo peso assai cadute* &c. Et illæ ipsæ inaures, & alia ornamenta corporis non carent significatione apud Monachos: nam Bartonus *libr.1. de Pseudoproph. Mahamed.* apud Iohannem Henricum Hottingerum *in Hist. Orient. lib.2. cap.6. pag.496.* sic inquit. *Illi, qui inaures portant, inauribus significant se obedientes esse in spiritu propter raptuum frequentiam: Portantes catenas in collo vel in brachiis denotant violentiam vel vehementiam, quam habent in Ecstasi*, sunt rari ex nostris, qui circellos hos in auribus habeant, sed quia omnes Lusitanæ fœminæ inaures gerunt, meritò inquiri potest, *An illas deponere debeant, ne Ethnica Indorum superstitione maculentur?* Inauris nihil superstitiosum significare in India affirmo; nam nationem & non Religionem concernit: quam ob rem, non est cur Quæstio de re certa moveatur. *Et quid, si illis uterentur Ethnici ut se esse Deorum suorum mancipia publicè protestarentur?* nam ritu servi antiquo aures habebant perforatas (b) An in tali inaures possent casu præ se ferre fœminæ *Lusitanæ*? Respondeo in tali casu inaures fore signum simile voci quæ in una lingua honestam & in alia obscœnam habet significationem. Nam si Catz apud Belgas sit cognomen familiæ & *Cazo* apud Hispanos instrumentum culinarium significet, non ideò Belgæ & Hispani hujus vocis usu interdicendi sunt, quod obscœnè sonet apud Italos: habebit enim vim vocis æquivocæ, & per concomitantes alias voces ad talem significationem restringetur, ubi primum ad talem linguam restringatur. Quam ob rem, si dicas Belgicè, Schoone dichten heeft gecomponeert Catz, hoc est, *Pulchra carmina composuit Catzus*, aut, si dicas Hispanicè. *Mejor se frie qualquiera cosa en un asarten, que en un cazo*; nihil sordidi dixeris: nam vox illa æquivoca ante contractionem potentia, & non actu significat; & contracta, illam rem, ad quam fuit contracta & non aliam. Ergo pone inaures signum esse superstitiosum apud Indas, divitias gerentis aut quid aliud apud Lusitanas designare, eędem per vestes Indicas &c. contractę habebũt significationem indecentem: & per vestes Hispanas contractæ habebunt honestam & non malam.

Qualis fuerit Gioghorum Abbas, quem Regem nominant? De ejus inauribus.

Quid inaures & catenæ significent.

An Lusitanæ in India fœminæ inaures retinere queant?

b) *Aures servis perforabantur: alibi, cùm subigebantur: alibi, cùm fortè à servitute liberabantur. Ergo illud Psalmi.* Aures autem perforasti mihi, i.e. Me, Deus, in servũ elegisti, & à Dœmonis servitute liberasti, &c.

Quid apud Belgas Catz, *& quid significet apud Hispanos* Cazo? *Significatio inaurium per gerentis eas vestem contrahitur & determinatur.*

Si dicas hanc rationem locum habere in fœminis & non in Viris, & tamen Christianos Viros in India temerè ornari inauribus, duo dices, è quibus saltem hoc ultimum poteris manifestè probare; quoniã dixerat *Epist.IV.n.2.pag.141.* Vallæus. [Alli 14. Ottobre 1623. la mattina sbarcammo in Pangi: & ambidue gli Ambasciatori si viddero insieme alla riva del mare, dove trovandomi anch' io con loro, il Sig. Giovanni Fernandez disse all' Ambasciator Brahmene, chi ero io, e che per curiosità volevo andare à veder con loro il suo Rè, di che egli hebbe molto gusto; mà più assai gli piacque il pendente ch' io portavo all'orecchia sinistra, come soglio far di continuo da più anni in quà per rimedio della mia debil vista, perche il portar pendente all' orecchie è costume particolare degli Indiani, e particolarmente Gentili, che tutti gli portano in ambedue le orecchie, e perche ciò frà Portoghesi è cosa non solo insolita, ma quasi tenuta da alcuni di loro più idioti ignorantemente per illecita, solo perche da i Gentili è usata, l'Ambasciator però si maravigliava, che essendo io della Religion de Portoghesi, l'usassi: mà saputo, che à noi non era per legge prohibito, ma solo per costume disusato, e che in Europa da molti s'usava, lodò però il costume e disse à i Portoghesi, che vedessero, com'io comparivа bene con quel pendente, e meglio di loro, che non lo portavano, tanto può l'uso, che accommoda l'occhio alle cose, e fà piacere, e stimar quello, che ad altri per non usarle dispiacciono e non sono in prezzo alcuno.]

Similia acciderunt Calecutii Vallæo, nã, ut *Epist VII. num.12. pag.276.* legitur, Rex ipse *domandò degli altri soldati presenti, e sopra tutto molto in particolare di me, segnalando il pendente ch' io ancora, quasi à lor costume d'India portavo all'orecchie: e spiandomene con maraviglia, come di cosa che sapeva non esser frà Portoghesi usata: gli feci dire, chi era; cioè di che patria* &c. Ecce quocumque ibat Vallæus, ejus inauris ut res Lusitanis insolita, & communis Gentilibus, ab universis notabatur.

Hinc sumpta occasione inquiro, *An viri Europæi, siquidem rarissimi apud nos inaures*

An, sicut de fœminis sic etiã discurrendum de viris sit?

Indi utuntur inauribus, & Lusitani non utuntur.

An oculis ... sint inaures?

An inaurium usus superstitiosus & illicitus sit?

An conducat ad pulchritudinem?

Et insolitum in India ... Christianorum inaurium.

An Viri Christiani habere in India inaures possint?

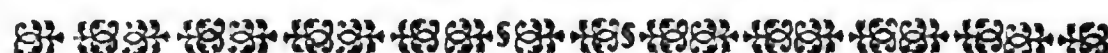
res gestant & in India omnes Gentiles illas gestant, uti illis possint, quin censeantur sacrilegium committere. Et ratio dubitandi est: nam si illis inauribus Religio Ethnica significatur, illarum usus sacrilegium involvet.

Respondeo posse; quia illæ ab Indis ad ornatum admissæ, non verò ut illo ipsi signo Religionem Ethnicam profiteantur.

Inter voces & alia signa servari debet analogia.

Et quid, si Indi Religionem suam inauribus profiterentur? Respondeo repetendo, quæ paulò ante dicebamus de mulierum inauribus. Hanc ergo Fundamentalem Propositionem, *Sicut de Vocibus æquivocis, sic de aliis signis æquivocis est philosophandum*, supponam, dicamque me invisibilibus quibuscumque signis non reperire majorem, quàm in vocibus, difficultatem. Aliæ habent unicam significationem, aliæ autem duplicem, & hæ, ut sciunt omnes, *æquivocæ* solent vocari. Porrò vox, quæ simplicem & hanc immundam habet significationem, puta, quæ in Italia v. gr. obscœna sit & in aliis regionibus aut linguis nil omnino significet, qui illam coram Italis proferat, lascivi ignominiam incurret: cæterum, si sit vox, quæ duplicem habeat significationem, alteram in Hispania, alteram in Italia, si fortè obscœna sit hîc & ibi innocens, non debet è concionatoria dialecto ab Hispanis proscribi, quia per concomitantes voces ad significationem castam determinabitur.

Quid sit vox æquivoca.

ARTICULUS XX.

An Turcæ Neapoli Christianos tuta conscientia possint ad Ecclesiam solennibus diebus convocare? An, & quid homines per tormenta bellica, tubas & campanas loquantur? An & quando mentiantur?

Possumus, & solemus loqui tubis:

Videretur, quod non: nam sicut linguis, sic tubis & bombardis, sic etiam campanis homines, cum datur occasio, loquuntur. Virgilius *Æneid.* 8.

Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit & rauco strepuerunt cornua cantu,
Utque acreis concussit equos, utque impulit arma,
Extemplo turbati animi, &c.

Etiam flagellorum strepitu.

Non tubis tantùm, sed & flagellis signa dantur Equitibus. Idem *Æn.* 5.

Postquam omnem læti consessum oculosq; suorum
Lustravere in equis: signum clamore paratis
Epytides longè dedit, insonuitque flagello.

Et bellicis tormentis in bello.

Et hodie rebus novis inventis, præter tubas & tympana, bellici tormenti explosione signa damus: & in ipso conflictu omnia militaria instrumenta, etsi non articulent syllabas, *ad arma, ad arma* inclamare censentur. In Asia Mahometani Sacrificuli convocant populum è turris cacumine vociferando. Si verba, quæ Sacrificuli intonant scire volueris, audi Hottingerum, qui *Oriental. Histor. libr.* 1. *cap.* 7. *pag.* 230. Postquam ostenderat veteres Arabes coluisse Venerem & illam Χαβὰρ, seu Χαβὰρ, hoc est, *μεγάλην*, *magnam* ex Euthymii Zigabeni Panoplia & Saracenorum Catechesi probaverat, sic inquit. *Saracenos etiam postquam Muhamedicam spurcitiam pro Religione sunt amplexati, hac adorationis formula veterem illam Arabum Deam Venerem*, Ἀλλὰ ὁ ἀ Κυβὰρ Ἀλλα, *exclamantes propitiam reddere voluisse, valde suspectum est. Clamant quidem præcones illorũ, preces indicturi* الله اكبر الله, *quod Græcus aliquis scriberet*, Ἀλλὰ ἄκβὰρ Ἀλλά. *Deus, summus Deus*, &c.

Ut Mahometanos ad Mesquitam convocat, sacrificulus ex alta turris fenestra vociferatur. Olim Arabes coluerunt Venerem; Eam Kabar, μεγάλην, magnam nominabant.

Quibus verbis sacrificuli Arabes, è turri clamantes, populũ ad suas Mesquitas convocent?

De hoc argumento differit M. Augustus Pfeiffer in suarum fasciculo Dissertationum. Nempe *dissert.* 10. *pag.* 102. his verbis. [Utrique (tam Turcæ, quàm Persæ) singulis diebus vi religionis suæ quinquies in fano publico seu Mesgida, (à qua ceu minori templo majus, quod *Tsumam* vocant, distinguunt) nisi legitimè impediantur, (tunc enim ubique locorum orare possunt) orare tenentur. Hæ preces Horariæ, ad quas ab Hoggiis Turcæ, Persæ autem à Moedsinis suis excitantur, à Turcis juxta Cotovicium vocantur: *Ascher*,

Sicut nos Templa à Capellis sic Turcæ & Persæ Mesgidas à Tsumanis distinguunt?

Hoggi & Moedsini, qui?

Crites. Cc 2 *Aderb*,

Mahometanorum precum nomina,

Adorb, Ifferu, Magreb, Alesiner; juxta alios verò: *Sabba Namas, Scinthi Namas, Achesam Namas, Iasti Namas*. Idem Cotovicius scribi primas preces ab iis fieri ante ortum Solis, & continere quatuor Erket, & 2. Chamalath. (*Erket* autem illi notat geminam prostrationem, *Chamalath* secretam orationem, quæ post prostrationem recitatur) secundas preces circa meridiem continere decem prostrationes & 3. Chamalath, tertias post meridiem, 8. prostrationes, & 3. Chamalath: quartas Sole Occidente, 5. prostrationes & 3. Chamalath: ultimas circa mediam noctem (vel juxta alios, cum se cubitum conferre solent) 15. prostrationes, & 8. Chamalath. Confer tamen hic etiam Sionitam *pag.* 78. Busbequium *epist. pag.* 26. Wallichium *de Religion. Turc. pag.* 27. Richerium *de Instit. Turc. pag.* 104. Totidem precum horas observari à Persis testatur Olearius in Rosenthal. *pag.* 143.

Quid sint Erket, & Chamalath?

Habent suas etiam horas Canonicas Mahometani. Quot? quales? quando? & illas universi, tam Ecclesiastici, quàm Laici recitare tenentur eos uti rosariis ut suas orationes recitent, & passim videm' refert Pfeiffer pag. 104. differ. 5. thes. 10. in fine.

Et idem Pfeiffer *dicta differt. Philolog. 5. cap. 2. in fin. pag.* 111. iterum ait. [Et ne etiam hoc prætereamus, neutri (videlicet, ne Turcæ, nec Persæ) ad sacra suos per campanas convocare solent: Sed apud utrosq; dantur præcones, quos Persæ Moedsinos vocant, Turcæ verò Talismanlar, qui in Turriculis propè templa ædificatis statis horis penetratissima voce homines ad preces convocant. De Turcis refert Georgie Wiz *pag.* 10. circa templum esse turrim miræ altitudinis, quam eorum Sacerdos tempore Orationis conscendens, voce alta digitis in aures insertis, hæc verba repetat, *Alla chakbir*, id est, *Deus verus est unus*. Conf. etiam Cotovicius, *itiner. Hierosol. pag.* 154. j. Huld. Wallichius *de Rel. Turc. pag.* 31. Brevingius *Itin. Orient. pag.* 38. 39. j. Wildius *lib.* 3. *cap.* 15. De Persis ad illa verba Musladini: *Sacer præco*, sive *Moedsin* intempestivè exclamavit, notat Cl. Gentius *pag.* 573. *Quia Muhammedani, pertinacissimo Christianorum odio campanarum usum abhorrent, viva præconum voce, Muhammedis exemplum secuti suos ad preces & sacra peragenda, quinquies ex summis turriculis, quas fanis adstruxere, quotidie convocant.* Ab horologiis tamen in privatis edibus minimè abhorrent.

An Turcæ & Persæ habeant campanas? Moedsini, & Talismalarii *quid præstent Sacerdotes è turribus vociferando populū ad suas Mesgidas convocant. Quæ verba inclamant?*

Moedsin Habent Mahometani rotarum automata in ædibus privatis; & in ipsis campanulas ad horas distinguendas tolerant.

NOS Christiani campanis utimur: in quibus significationem, & Restrictionem & mendacium reperio. Nam

Christiani Cāpanis utimur,

Primò in horologiis. Sanè in Italia ab occasu in occasum 24. horæ numerantur: & sic sunt elimata illa Automata, ut nunquam ultra sextum ictum campana sufferat. Audio duos ictus & interrogo, Quota hora sit? Et tu, si post ἥλιον δυόμενον, Solem occidentem (Solis occasum) & ante ἀλεκτρυοφωνίαν gallicinium, seu μεσονύκτιον mediam noctem fuerit, esse horam secundam respondebis; si post μεσονύκτιον mediam noctem, & antequam sit ἥλιος ἀνατέλλων, sol oriatur, fuerit, esse octavam asseres: si πρωΐ, mane ille duplex ictus audiatur, esse quartam decimam dices: & tandem, si post μεσημβρίαν, meridiem, vigesimam esse pronunciabis. Ecce duplex campanæ ictus, à diei quadrantibus, quorum nota est universis discretio, restringitur, ut horam jam secundam, jam octavam, jam quartam decimam & jam tandem vigesimam debeat significare.

An, & quomodo campanarū significatio restringatur?

N. B. Campanæ in Cāpania, quæ est Italiæ provincia, sunt repertæ. Græcè dicuntur χαμπάναι, unde χαμπανάριον, Campanile. Vide Meursium in Lexico Græco. Etiam Hispani hoc utuntur vocabulo. Aliæ gentes nomen à clangore sumpsere; campana enim dicitur, Germ. glocke, Gallic. & Angl. Cloche, quia κλάζει, Clangit,

Secundò in aliis Ecclesiarum campanis. Illæ quodammodo loquuntur; & ut intersint rei sacræ, advocant universos: sed etiam per tempus & horam earum restringitur significatio. Nam illarum strepitus restrictus per mediæ noctis tempus, Religiosos ad Maturinum convocat; mane ad Primam &c.

Tertiò notandum est, campanas etiam aliquando mentiri & aliquando sacrilega mendacia proferre. Mentiuntur simpliciter horologiales, quando exorbitant, & horam insinuant, quam non debent; sed hoc, quia est valde frequens & non turbat Rempublicam, videtur tolerabile: at intolerabile est, ab Orthodoxis viris, ut veritatem dicant fusas blasphemias evomere, & mentiri sacrilegè. Sed quando? Attende. Inter Hæreticos nulla est rituum concordia; quoniam, ut Senecæ utar verbis priùs inter horologia, quàm inter ipsos conveniet. Eorum aliqui, sicut antiquas cæremonias, sic etiam omnem usum campanarum condemnant. Alii illas tolerant, & tametsi non fundant novas, conservant veteres à Catholicis fusas. Et in tota Lutherani, aut etiam Calvinistæ Germania illis utuntur, ut populus convocetur ad Sacra. Et assero Heterodoxos Ecclesiarum Antistites per clamorem campanarum mentiri; nam ad rem sacram plebem convocant, & ipsi rem sacrilegam agunt. Conveniunt in Ecclesiam cives miseri, ut veritatem discant & docentur mendacium; haurire volunt vera Fidei Christianæ dogmata & imbuuntur hæresibus & vanis Novatorum doctrinis, non receptis à Veterum Patrum consensu, sed nuper à Luthero, vel Calvino somniatis. Mentiuntur igitur apud ipsos campanæ.

An mentiantur campanæ? An blasphemias & sacrilegas voces interdum evomant? Hæretici inter se dissentiunt.

An campanarū usum approbēt?

An Hæretici per campanas mentiantur?

Quomodo Hæresis ab Orthodoxa doctrina distinguatur?

Et hic utiliter interrogare aliquis potest, *Cur eum, qui Charitate caret, cum Campana composuerit Apostolus?* Dabo duos locos, qui totam difficultatem exhauriant. In primæ illæ Epistolæ cap. XIII. Corinthios instituit his verbis. Ἐὰν

Qui Charitate caret, realis et est similis campanæ; & v. itualiter est ipsa campana.

Εάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ ἀγγέλων, ἀγάπην γὰρ μὴ ἔχω· γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habeam, factus sum velut æs (campana) sonans, aut cymbalum tinniens.* Illud *velut* non reperitur in Græco; & expunctum auget significationis efficaciam. Dixerat cap. IX. in fin. ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα· καὶ δουλαγωγῶ μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. *Obtundo* (castigo) *meū corpus, & in servitutem redigo, ne fortè aliis prædicans* (cùm aliis prædicavero) *ipse reprobus efficiar.* Et sic loquitur Paulus, quoniam campana est symbolum concionatoris, qui bene eloquitur, & male vivit: ipse enim, cùm aliis prædicaverit, & suis eruditis monitis illos ad Empyreum promoverit, erit reprobus, & à beatitudine exclusus: & in hoc semper campanæ similis; nam hæc, tametsi ad templum omnes convocet, remanet extra templum. Est conceptus egregius, & tanto Apostolo dignus. Ego illum, quia mihi perplacuit, ad numeros sequentes reduxi.

An aliqui prædicatores sint reprobi?

Campana est symbolum prædicatoris, sed cujus?

Omnes convocat ad Ecclesiā & tamen remanet extra Ecclesiam.

Convocat ad templum resonans Campana fideles
Cunctos, ad templum non tamen ipsa venit.
Sic etiam ad cælum Præsul, si est improbus, omnes
Dirigit, ad cælum non tamen ipse venit.

An possint Turcæ Christianis mysteriis cooperari?

Porrò in majoribus solennitatibus, etiam tubis utimur, & aliis instrumentis enharmonicis, quæ in platea ante fores Ecclesiæ inflantur, aut pulsantur. Et quia Neapoli his ipsis instrumentis ludunt Turcæ, ingreditur Quæstio, quæ postulat, *An hoc ipsum Regula Orthodoxa permittant?* & quidem, prout sub initium monui, videretur, quod non: Quoniam illi Tibicines, qui ante fores Ecclesiæ ludunt tubis & fistulis, sunt Mahometani, & ob tenue lucrum contra conscientiam operantur, non enim permittit Mahometana Religio, quòd illi cooperentur & intersint nostris solennitatibus. Si ipsi Musici peccant, etiam qui illos impendunt, necessariò peccabunt. Superiores igitur interdicere debent, ne ad rem sacram populus convocetur ministerio Turcarum.

Respondeo tamen, *nec illos modulando ante fores Ecclesiæ, nec qui illos impendunt, peccare.* Ratio prima est, nam campanæ, non tubæ, Fideles ad rem Sacram invitant. Turcæ non communicant nobiscum in Divinis officiis; non enim ille Arabum tibicinum chorus in Ecclesiam ingreditur, & nobis concinit. Cantat sibi, & plebe is, qui insolentia illorum instrumentorum delectantur. Profectò in rebus singulis præter bonitatem internam, operis finis, & operantis finis debent considerari. Possum sanè eleemosynam ad pauperes mittere per servum, etsi sit Ethnicus vel Mahometanus. Possum manu coqui, qui sit idololatra, condire cibos ægroto ministrandos; ergo Christianum populum recreare potero enharmonicis modulis, etsi hi à Mahometanis exprimantur. Hinc patet præcipuas Cœlitum solennitates Ecclesiasticè & Civiliter celebrari. Ecclesiasticus cultus ab Infidelibus exhiberi non potest; Civilis potest. Ad illum Missæ pertinent, Conciones, & Officia Divina: ad hunc ignes triumphales, platearum ornatus, tubarum clangor, & alia, quæ fiunt extra Ecclesiam; nemo enim dixit me non posse ignes volatiles (Hisp. *unos cohetes*) die festo ante Ecclesiam incendere, quòd fuerint à Mauro parati. Et sic de cæteris philosophabimur. Et ex hoc capite excusari possunt Principes infideles, qui armato milite, & mosquetorum, majorumque tormentorum displosione nostrorum sanctorum solennitates celebrant, possunt enim dicere, se concurrere ad lætitiam civilem præscindendo à re Sacra; velle, ut Christiani sint hilares, ut tributa pendant & contribuant alacriùs.

Populum Christianum ad Ecclesiam convocant non tubæ, sed campana.

Ethnico instrumento & ministro uti possum, ut rem ex se indifferentem, ex mea autem intentionem religiosam & ad Christianam Fidem pertinentem faciam.

Ratio secunda conscientiam Turcarum concernit, qui tametsi suam Religionem nostræ præferant, & esse meliorem existiment, non tamen nostram malam judicant, nec agunt contra propriam conscientiam, quando Domini nostri Iesu-Christi, Deiparæ, Apostolorum, &c. cultui cooperantur. Hæc opinio fuit ab initio apud ipsos communis: nam tametsi nonnulli Saraceni Principes in Christianos sevivisse aliquando legamus, hoc ipsi fecerunt ob motiva Politica, quæ regionem, & non Religionem concernunt.

An Turcæ bonā judicent Religionem Christianam?

An, & cur persequantur Christianos?

Doctrina hæc semper apud Saracenos obtinuit: semper enim venerati sunt Christum, & crediderunt bonam esse Religionem Christianam. Et, ut probem, debebo aliquos ex Beidavio Theologo Mahometano, propter Notas Arabicas quibus illustrare Alcoranum, & Mahometi mentem aperire conatur, inter Arabes celebri, locos & Scholia producere: in quibus, ne sim Typographo sine causa molestus, cogar omittere characteres Arabicos, & Lectores curiosos ad Iohannis Henrici Hottingeri *Hist. Oriental. lib. 3.* remittere, nam *è pag. 157.* hoc argumentum eruditè pertractat.

Quanti Dominum nostrum Iesum Christū, Christianosque semper fecerint, & faciant Mahometani?

Primò Beidavius ait, *Masiha* (Messias) cogno-

Beidavius quis

cognomentum est, ex cognomentis nobilioribus.

Messias unde dicatur?

Secundò tametsi hanc vocem Hebræā esse sciat, & fateatur Beidavius, quia Arabicè *benedictionem, puritatem*, & *unctionem* importat, illam ab Arabicis fontibus derivat; inquit enim; *Masiho* (Messias) *dicitur*, vel *quòd sit creatus in benedictione*, vel *quòd Deus illum purum servaverit à peccatis*, vel *quòd peragraverit orbem nullo loco subsistens*, (a) vel *quod eum unxerit Gabriel*. At Christum non Angelus, sed ipsamet Divinitas hypostaticè unxit, atque sanctificavit.

a) Contra veritatem, & Evangelium militat hæc derivatio.

Quomodo Mahometus & Arabes intelligāt Christum esse Λόγον, Verbum? Vide in Dedicatoria *liter. q.*

Tertiò Mahometus videtur legisse Evangelicam S. Ioannis historiam; nam Christum Λόγον, *Verbum* nominat: interim quia rem ipsam minimè fuit adsequutus χαρακτῆρα ὑποςατικὸν, *characterem personalem* vertit in ἐπίθετον, & extrinsecam denominationem: unde Beidavius ait *Verbum appellatur Isa* (Iesus) *quia ad verbum seu mandatum Dei exstit absque Patre: & juventus ejus miraculis conspicua fuit. Quæ quidem nota, sunt viri ex benedictione Divina probi, & rerum copia affluentis.* Hæret Heterodoxorum præjudicio Beidavius, nam paupertatem cum infamia confundunt, & Christum, ut gloriosum prædicent, divitem faciunt. Et quidem Persas, qui etiam sunt Mahometani, & numerantur inter Arabes, summum inter homines crimen mendacium esse judicarunt: nam homicidæ corpori, fures rebus externis, mendaces verò nocent directè animo. Et quia pauperes mentiri solent, habuerunt paupertatem dedecori, ut expresśè Herodotus testatur. Et in Lexico Arabico, quod in Gravii Mathematum, & Linguæ Arabicæ publici Professoris, Musæo, ut Hottingerus Oxonii se vidisse & recognovisse testatur, Dominus noster Iesus-Christus *vocatur* Verbum Dei, *quòd utilis fuerit Religioni* (quòd fuerit Promotor Religionis) *quemadmodum dicitur* (de aliis) *hic est Gladius Dei, Leo Dei, &c.*

Cur Christum fuisse divitem finxerint?

Cur crediderint Persæ mendaciū esse summum peccatum? Cur voluerint pauperes esse infames?

Cur Christus Religioni utilis *nominetur?*

Quartò Beidavius doctè interrogat, *Cur Mariæ filius nominetur: videtur enim insolens & contra communem gentium usum filios nomen sumere à matribus?* Et respondet, *Hoc nomen specialissimè Christo competere, quòd natus fuerit sine patre.*

Cur Mariæ filius?

Cur excellens, illustris, *&c.*

Quintò asserit Christum à Mahometanis *Excellentem*, & *Illustrem* vocari. Et addit, *Hæc excellentia seu præstantia in hoc mundo consistit in Prophetia* (munere Prophetico) *in altera verò in intercessione.* Nā hodie Saraceni concorditer asseverant, *Christum in cælis* (*in vita æterna*) ἰκέτȣ (*Advocati, seu Mediatoris*) *fungi munere.* Et hucusque Catholicè, quoniam 1. Ioann. 2. 1. Sanctus Evangelista sic scribit. Τεκνία μȣ, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτετε. καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, ἰεσȣ̃ν χριςὸν δίκαιον. καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐςι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ȣ̓ περὶ τῶν ἡμετέρον γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλȣ τȣ̃ κόσμȣ. *Filioli mei hæc scribo vobis ut non peccetis, & siquis peccaverit, paracletum* (*advocatum*) *habemus apud patrem, Iesum Christum Iustum. Et ipse propitiatio est pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Beidavius autem, ut hanc veritatem Catholicam ad Mahometanismum obtorqueat, *in Comment. Alcorani ad Surata* LIII, *finem*, sic ait. *Qui legit hanc Suratam* (hoc Alcorani caput) *pro eo Isa* (Iesus) *orat; veniamque peccatorum pro illo petit, quamdiu superest in mundo: die autem Resurrectionis socius ejus est.*

An Christus oret pro nobis, & sit noster Advocatus in cælis?

S. Ioannis doctrina Mahometani adsumunt

Vmbra in Luce, Hoffmanni liber.

Sextò Mahometus *in Surata Maid*, hoc est, *Mensa*, apud M. Christianum Hoffmannum *Vmbra in Luce* (sic enim ejus liber inscribitur) §. V. Deum introducit sic loquentem. *Substituimus in vestigia illorum* (scl. Prophetarum) *Iesum, Filium Mariæ, verificatorem ejus, quam in sua manu habet doctrinæ: ac dedimus ipsi Evangelium, in quo est manuductio & lux, ut erudiatur cætus Evangelicus per id, quod instillavit Deus in eo.* Sic Schickardus *in Proœm. Tar. pag.* 99. verba Arabica transtulit: sed Dominus de Ryer *pag.* 76. præstitit, ut Mahometus loqueretur sic, *Nous avons envoyè Iesus, fils de Marie apres plusieurs Prophetes, il a confirme les anciennes Escritures, nous loy avons donne l'Evangile pleine de lumiere, pour conduire le peuple au droict chemin avec la confirmation de l'Ancien Testament, guide & instruction pour les gens de bien.* Quæ ad literam Hoffmannus sic transfert. *Nos misimus Iesum, filium Mariæ, post plures Prophetas, ipse confirmavit antiquas Scripturas. Nos ei dedimus Evangelium, plenum lumine, ad conducendum populum in rectam viam cum confirmatione Veteris Testamenti, duce & instructione pro bonis.*

Mahometus Iesum fuisse à Deo missum fatetur.

Versio Alcorani Gallica.

Versionis versio.

Evangelium Vetus Testamentum confirmat.

Septimò, ipse Mahometus *Surat.* VII. Christum vocat *unum ex appropinquantiū* (ad Deum) *numero.* Et reddunt Rationem Theologi Saraceni, *Quòd* propinquus Deo *Christus vocetur, propter excelsum gradum, quem ille occupat in Paradiso, aut propter elevationem aut associationem cum Angelis.* Respexit ad illa verba Psalmi, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Et ne à tanto honore se Mahometus

An Mahometus voluerit haberi socius Christi?

tus excluderet, voluit cum Christo numerum facere, & ei, ut esset alter ex illo numero seu binario concedere. Exemplar, quo utebatur Hottingerus, verbum in voce passiva ponebat, & sub verbi neutri significatione, dici deberet Christus *appropinquans ad Deum*. Et sub passivi, *approximatus Deo*. Et sub activi, *approximans, seu appropinquare alios faciens ad Deum*. Et hæc activæ vocis forma addi potest; nam *pag.* 160. ait Hottingerus, *Colligo in Exemplaribus quibusdam eum* (*Golium*, quem *Præceptorem*, & *hospitem suum* paulò antè dixerat) *formam activam invenisse; quod, si ita fuerit, locus certè hic dignus est, qui diligenter observetur*.

Christus proximus Deo: approximatus Deo; & alios etiam approximans Deo,

Octavò proderit adducere verba quæ Tertia Surata leguntur. *Sunt autem de his, qui librum habent, quibus, si credideris talentum, reddunt id ipsum tibi: & sunt de iis, quibus si credideris denarium, non reddunt eum, nisi continuò iis insistas*. Sanè inter Denarium & Talentum magnum intercedit discrimen: quoniam, ut colligit Sigefridus Hirsch *in Amussi Ferdinandæa pag.* 135. Talentum Hebræum, cui Arabicum æquale putamus, 12,500. Denarios, seu Regales simplices continet; ergo sunt homines, asserente Mahometo, quibus securissimè possis duodecim millia Denariorum concredere; & sunt quibus nec unicum prudenter confidas. Sed qui isti sunt? *Dicunt*, inquit Beidavius, *per eos, quibus multum* (12,500. arg.) *Christianos intelligi; prævalet enim apud eos fides. Per eos autem, qui in exiguo* (in 1. arg.) *etiam impostores sunt, Iudæos: his enim alios decipere, usitatum est*,

Quot in Talento simplices argentei numerantur?

Quo Mahometus Christianos & quo Iudæos loco habuerit?

Nonò, sciendum est, Mahometum tota sua vita benigno erga Christianos animo processisse. Exstat de hac re luculentum apud Elmacinum testimonium: quoniam *in Hist. Sarac. pag.* II. sic inquit. *Ea nunc memorabimus, quæ accidisse ferunt tempore vitæ ejus Historiæ Christianorum. Habetur igitur in Christianorum monumentis, addictum Muhammedem Christianis fuisse, mitemque erga eos. Cumque eorum turba cum aliquando accessissent, securitatem petituri, tributum ipsis imposuit, beneficiisque affectis securitatis Instrumentum scripsit, dicēs Omari: Nuntia iis, animas eorum nos habere sicut nostras, & opes eorum sicut opes nostras, accidentia eorum, sicut accidentia nostra. Refert hoc Author libri Almuhaddeb: ex quo id producit vir clarissimus, Abuhanifa, Moselmanus, ubi agit de Muslimo Christianum occidente. Cumque venisset ad eum quidam ex Christianorum Magnatibus, surrexit, honorem ei exhibens; qua de re cùm eum alloquerentur quidam, Respondit; Cùm venerit ad vos Primarius populi alicujus, honorate eum: Atque hic vir magnus est in populo suo. Dixit quoque: Benefacite Cophitis Ægypti, sunt enim vobis genere & affinitate juncti. Item; Qui Christianū opprimit, adversarium eum habebit die judicii, & qui Christiano nocet, mihi nocet.* Exstat etiamnum Privilegium, Montis Sinai monasterii Religiosis à Mahometo concessum: quod etiamnum confirmatur; & observatur ab Imperatoribus Turcicis ex quo constat eum non fuisse ingratum loco, quo camelos juvenis gubernarat.

Mahometi erga Christianos affectus.

Concedit illis securitatem.

Eos honorat.

Cophitæ, *seu* Cophti *sunt Christiani in Ægypto.*

Monachis, quibus in adolescētia servi verat, privilegia imperio potitus cōcedit.

Decimò Mahometi Testamentum produco: in quo multa, quæ sunt populo Christiano propitia. Prodiit illud primùm in Gallia cum Gabrielis Sionitæ translatione: & posteà anno Christi 1638. Rostochii in Germania opera M. Iohannis Fabritii Dantiscani. Scio Hugonem Grotium *Epist. ad Gall. pag.* 239. de hujus Instrumenti fide ambigere: sed quia esse falsum non probat, non est cur ejus suspicione præpediamur. Inter alia in hoc suo Testamento habet ille. *Si contingat, quod mulier Christiana domum Muslimici ingrediatur* (hoc est, *si Mahometano viro nupserit*) *tenebitur ei libertatem in sua Religione concedere, ut scilicet Præsulibus suis obedire valeat, & Fidei suæ documenta percipere, sine ullo impedimento; Quam ob rem non excruciabit eam, repudium minitando neque ad Fidem deserendam sollicitando*. &c. Sciebat ergo Mahometus bonam esse Religionem Christianam: nisi enim illam esse bonam & Deo gratam supponeret, non posset hanc legem in suo Testamento decernere.

De Testamento Mahometi.

An sit authenticum?

An Christianas nubere Mahometanis permittat?

Hanc erga D.N. Iesum Christum reverentiam, & eum quem erga Christianos Mahometus habuit, & ostendit amorem, conservarunt Imperatores, & Principes qui posteà successerunt. Et, ne te multis onerem, unum casum proponam, quem judicavi lectu dignum. Illum scripsit priùs Abu Ioseph Alcæus: & posteà Muhammedus ben Isaac, *in libro de Zabaorum Religione & ritibus*, quem Arabicè edidit, qui labore & industria Hottingeri *in Historie Orientalis jam cit. lib.* 1. *cap.* 8. *pag.* 249. loquitur Latinè, & sic ait.

Principes, qui sunt Mahometi successores Christianos semper dilexerunt.

Mamon sub finem dierum suorum in provinciis Ægypti, bello aggredi voluit Romam. Et occurrerunt ei homines, qui ad ipsam vocabantur, inter quos multi erant Charanai; qui vestiti tunc erant (a) *tunica angusta, quorumque coma promissa, atque adeò ampla, ut amplitudine ne quidem cesserint Ghedsenan filii Tabeth. Mamon autem habitum eorum ignorans, rogavit eos*

Calipha Mamoni historia.

a) Est vestis Persarum propria. Arabicè *Cap.* Et hic Gigæus cognoscit vocem Italam *Cappa*. At hæc, nec tunica, nec angusta est.

eos: Quales estis, confœderati, vel tributarii? *Responderunt*: Harranæi sumus. *Dixit*: An Christiani estis? *Negarunt*. *Rogat*: Iudæi? *Negarunt*. An ergò, *inquit*, Magusæi estis? *Negarunt & hoc*. Dixit ergò iis, num liber vobis est, an Propheta? *Et flexi-loqui* (b) *in sermone suo esse cœperunt*. *Proinde dixit iis*: Ergo Saducæi, estis Idololatræ & socii putei, lapidibus obstructi, in diebus Rasjidi, (c) qui si fueritis, permissus est sanguis vester, neque fœdus vos salvabit. *Illi verò dixerunt ei*. Nos tributum solvemus. *At hic respondit*: Tributum, qui Islamismo contradicunt, ab iis tantùm & earum Religionum sociis accipitur, quarum meminit Deus magnus & potens in libro suo, qui omnes librum aliquem acceperunt: atque cum his pacem hac conditione habent Muslimini. Vos autem ex illorum numero non estis. Quare eligite vobis unum ex duobus istis: aut Islamismum sequimini, aut aliam aliquam religionem, cujus meminit Deus excelsus in libro suo. Id nisi feceritis ad ultimum omnes occidam. Moram tamen vobis indulgebo, usque dum ab hoc itinere meo fuero reversus. Quod si Islamismum fueritis amplexi, aut aliam aliquam earum religionum, quarum mentionem facit Deus magnus & potens, bene est: sin minùs, jubebo occidere vos, & evellere crassos vestros crines. *&c.*

b) Germanicè Wann einer munzet, und mit der sparch nicht recht hersur wil Græcè uno verbo, γαρκισ50-ρέγειν.

c) Vide Ottingerum *pag.* 46. Kessæum *pag.* 70. & Historiã Timuri *pag.* 93.

Religiones, quæ librum divinitus acceperunt, quibuscum pacẽ habere volunt Muslimini (Mahometani) sunt Christiana, Iudaica, & non alia.

Præterea, quid Persæ sentiant de Domino nostro Iesu-Christo, colligo ex Petro della Valle, qui sæpe ostendit Abantem, Persiæ Regem, eidem devotissimum fuisse. Dicebat pluries, *Che chi non credeva in Giesu-Christo, e non credeva che Giesu-Christo fosse spirito di Dio (cosi essi lo celebrano) era* cafir, *che propriamente vuol dire* infedele *&c.* Ita *in Persia. Epist.* VIII. *data Spahanii* 4. *April.* 1620. *num.* 11. *pag.* 101. Nec est cur causeris de voce *Spiritus*, nam, quæ rectè de Christo in Sacra Scriptura tradunrur, ipsi obliquè recipiunt Mahometani: qui tametsi colant Dominum nostrum Iesum-Christum, in cultu ipso aliquos miscent errores.

Persarum de D.N. Iesu Christi Sanctitate sententia.

Cafir apud Persas quis sit?

Secundò Sanctorum reliquias venerantur. Audi eumde Authorem, qui loco citato, pag. 102. & 103. sic ait. [Volse il Rè vedere, e si fece portare inanzi certe reliquie di Santi, che furono già condotte di Armenia, quando i Ciolfalini trasmigrarono in Isphahan, e si conservano hoggi in Ciolfa. E quando le portarono alcuni Sacerdoti, vestiti con piviali, con lumi accesi, e con decenza, il Rè si levò in piedi, le baciò, se le pose in testa, ordinò a i circonstanti, che si stasse con riverenza inanzi a quelle cose sante, & in somma fece tutto quell'honore, ò poco meno che haverebbe potuto fare un Rè Christiano. E non è maraviglia, perche i Mahometani ricevono per Santi tutti quelli, che noi per tali predichiamo, benche non ne sappiano il nome; massimamente quelli, che sono stati inanzi à Mahometto; di alcuni de' quali non solo sanno il nome, ma ne hanno anche scritte le historie, infoscate tuttavia con non poco di apocrifo, e di falso nel lor libro de' Profeti, come di San Giovan Battista, di San Giorgio, e di altri tali.]

An sanctorum reliquias venerentur?

An colant nostros sanctos & præcipuè Mahometo antiquiores?

An S. Ioannem Baptistam, S. Georgium, &c?

Hæc omnia à Rege animo reliquias honorandi esse facta suppono: nec enim video, unde suspicari potuerint aliqui, qui forrè aderant, illas Regem despicere, nos irridere.

Tertiò volunt, quòd Christiani Christianè vivant, & nostros Hæreticos asserunt esse Pseudo-Christianos. Idem Vallæus in sua Persia. Epist. IV. data Ferhabadiæ, 1. Maji, 1618. num. 16. pag. 212. narrat quemdam Principem, cujus provincia adjacet Mari Nigro, advocasse Cosacchos; *& havendogli invitati acciò con lettere, e con presenti, che hà loro mandati; particolarmente una volta (per più assicurargli della sua fede) diecerte crocette di oro: perche in questi paesi, quando si vuol dir, che uno è Christiano, e buono fra Christiani, si dice, che ama la Croce; è con riverir la Croce, si dà segno di esser tale: onde gl'Inglesi, perche non amano la Croce, è non la riveriscono, da i medesimi Mahometani, è dal Rè di Persia, come V. S. intenderà, son tenuti per mali Christiani, e per heretici anco da loro: havendoli dico, à ciò invitati, hà fatto sì, che i Cosacchi desiderosi del medesimo l'hanno accettata, e stabilita di molto buona voglia.*

An velint, ut Christiani vitã agant Christianam?

Adorare Cruci est colere religionem Christianam.

Angli, quia nõ adorant Crucẽ, etiam apud Persas censentur esse mali Christiani.

Quartò desiderant mitti Prælatos Catholicos à Summo Pontifice, qui reducat schismaticos, & convertat hæreticos. Vallæus in suæ Persiæ Epist. VI. scripta Spahanii, 24. Augusti, 1619. num. 2. pag. 5. & 6. scribit [Se da Roma ajuteranno un tantino con trè sole cose: cioè, con dar modo a i Padri Scalzi, che possano tener quì un poco di Collegio, ò di Seminario di figlivoli: che molti non ne mancheranno, e qui potranno tenergli & educargli bene, non men che in Christianità. Con proveder, che habbiano Sacerdoti, intelligenti delle lingue, che quì bisognano; perche senza lingua, non servono a niente. E finalmente co'l mandarsi da Roma un Prelato, come il Rè sommamente desidera, che assista in questa Corte a nome di sua Santità, ò con titolo di

di Vescovo, per governar nello spirituale il popolo Cattolico; ò come voràno. Nel qual Caso & havendo noi gente à sufficienza per dar principio, che à me da l'animo di metterla insieme; promette il Rè di darci terra, contigua a Spahan, da fabricarvi, & habitarvi à parte con governo Spirituale, e temporale al modo nostro, con giurisditione amplissima, con privilegi, e con ciò che saprèmo mai desiderare; confido certo, che presto debba fondarsi in Isphaham una Christianità Catholica, che co'l tempo riuscirà non minor forse di numero, e senza dubbio più grave, e piu fondata, di nobiltà, e di autorità, che non è hoggidi quella di Alingià nell'Armenia.]

Locum apud Spahà pollicetur, & privilegia promittit, ut fundare possint civitatem Christianam.

Quintò plurimi inter Mahometanos existimant, omnem omninò Religionem Deo gratam esse; & unumquemq; in ea, quam bene observaverit, salvari posse. Et, ut id meliùs intelligas, placet ex Iohannis Henrici Hottingeri historia Orientali sequentes periodos subducere. Hic enim *libr.2.cap.7.pag.489.* quatuor præcipuas Mahometanorum Sectas enumerat, & ait. *Quarta autem Generatio* (secta) *eorum lingua* horisse *dicitur, quod hæresim notat, quorum opinio est*, quod unusquisque salvatur in lege sua; & unicuique genti seu nationi lex data est à Deo, in qua salvari debet: & æqualiter omnes leges bonæ sunt eis observantibus, nec aliqua est præferenda alteri. *Et isti à Turcis suspecti habentur: & quasi habentur pro schismaticis: & , si inventi fuerint, comburuntur. Cujus generationis num reperi, dum essem in Chio, qui intrabat Ecclesiam Christianorum, & signabat se signo Crucis & aspergebat se aqua benedicta, & dicebat manifestè*, Vestra lex ita est bona, sicut nostra: *quod nullus alterius opinionis Turcus pro sua vita faceret. Atque sub hoc* (N.B.) *quarto nomine* (Secta) *Persæ ut plurimùm veniunt, quos Turcæ ut hæreticos damnant & exsecrantur.* Vide F. Bartonum.

An singuli in sua religione salvari possint?

Quid sit Horisse?

An Persæ sint inter Mahometanos Hæretici?

Esse verè in hac sententia Persas videtur Petrus della Valle affirmare clarissimè: nam *Epist.IV. data Ferhabadiæ, Maji. 1618.num.20.pag.33.* sic inquit. [*Trovai quivi una quantità di Contadini Giorgiani, huomini, e donne; e domandando Io, che facevano, mi dissero, che aspettavano di vedere, e parlare al Rè per farsi Mahometani, e donargli spontaneamente, come amanti del Rè* (*che così gli chiamano*, Sciàh sevèn) *la loro antica fede Christiana; non con altro fine per certo, che di haverne denari e qualche altro donativo. Il Vezir à proposito di costoro, mi disse*: Al nostro Re importa poco, che Religion si tengano i suoi vassalli: hà caro di haver di ogni sorte di gente; tutte le ama egualmente: tutte le Religioni son buone (*che così credono molti Mahometani, cioè di noi, d'egli Ebrei, e di loro*) ma costoro, *soggiunse*, tutto'l dì vengono a seccargli la testa per farsi Mahometani.

Multi Georgiani Christianam Religionem abjurant.

Sciah sevèn, Rex charus. Persæ Regis Epitheton.

An Christiana, Hebræa, & Mahometana &c. Religiones sint bonæ?

Ejusdem opinionis fuisse videtur Bascia Bassoriensis, ut colligo ex Petro della Valle, qui *in suæ Indiæ Epist.X. data Bassora.20.Maji.1625.num.14.pag.384.* narrat P.Basilium de S. Francisco, Carmelitam Excalceatum, fabricam tandem absolvisse, & ad Ecclesiolæ dedicationem magno numero & devotione confluxisse omnes milites & mercatores Lusitanos. *Et il Bascià ancora per honorar il Padre gli mandò al Cõvento circa a cinquecẽto suoi soldati Mori, che pur con le loro archibugiate facessero salva; e di più fece sparar dalla fortezza molti pezzi d'artiglieria: di modo che la festa fù celebrata generalmente da tutta la Città, e da' Christiani, e da Mori, con grandissimo concorso & applauso. La sera poi della Domenica, verso il tardo, ma però di giorno, venne il Bascià in persona con tutta la sua Corte à veder la Chiesa, e'l Convento, dove ancò nel partir lasciò elemosina* &c. Non ergo exsecrabatur Religionem Christianam.

Patres Carmelitani Excalceati absolvunt suam Ecclesiam Bassoræ.

Applaudunt solennitati Mauri in dedicatione.

Illam invisit Bascia, & etiã eleemosinam erogat.

Etiam multi Ethnici & Barbari Christianam Religionem, aut etiam omnes alias esse bonas fatentur. Mag. Christianus Hoffmannus *Vmbra in Luce* § IX de Ghagatæis sive Scythis, Dastæis, Chatæis, Turcomannis, &c. sic inquit. *Tartarorum peculium.* Sagomarbareos *eos* Genebrardus pag.685. *appellat. Sagomarbar Chan, inquit, pro magno Propheta habent, ut Turca Mahometem. De Deo uno, Politica & moribus dictata eis reliquit aliqua. Edictum interea de non affligendis Christianis, neque tributo ab eis exigendo copiosiore, quàm à reliquis. Vsque hodie* (circa sæculum XIII. hæc scribebat) *illud Gingis-Chan successores jurant. Vide Ottingerum* H.E.cap.13.pag.513. *Quisnam hic Sagomarbar Chan, aut unde-nam, invenire non potui*, &c. Lege Micrelium *lib.5.Synt. Hist. 5. 8. pag. 892.* Maffæum *in Epist. Asiat. pag. 332.* Hoorubium *libr.6.Controv.pag. 392.*

Tartari Gentiles amant Christianos.

Sagomarbar, quis apud illos fuerit?

Gingis Chan.

Porrò Cobila (quem M.P. Venetus, in ejus aula versatus, *Cublai* appellat) fuit Tartarorum Imperator & Mango IV. successit & Najam auvunculum circa annum Christi 1286. oppressit. Hic peræque Christianorum, Iudæorum, Mahometanorum

Cobila, vel Cublajus quis fuerit?

rum

rum ac Idololatrarum festa colebat:& causam rogatus, hanc reddidit. *Quatuor*, dicebat, *Magni Prophetæ adorantur in Orbe: Christus à Christianis, Moses à Iudæis, Muhammedes à Saracenis, Sagonombar-Chamus, Deorum primus ab Idololatris. Deos omnes veneror, hunc etiam, qui in Cœlo maximus est & Deus verior, me honorare existimo.*

An quatuor sint Religiones Deo gratæ? & quænam illæ sint?

Et fuit Cobile similis Sultanus ille Iconiensis, qui asserente Ioanne Cluvero *epist. Hist. pag.* 503.& Hoffmanno *loc.cit.* tametsi Muhammedis sectam profiteretur, Religioni Christianæ assentiebatur dicens, *Deum, non unum cultum ab omnibus poscere*; adeoque posse & debere ab aliis coli sic ab aliis autem sic.

An Deus non unum cultum postulet?

Et hic obiter nota plerosque hodie Hereticos tenere mordicus in omni hominem Religione posse salvari, nec illas aliter distinguere quàm Opiniones æquè aut magis probabiles. Sed de hoc *in Theol. Fund. num.* 2362. disputamus.

Quid Heretici de Religione sentiant?

Sed & obiter nota eos, qui omnes, aut aliquas Religiones esse simul bonas & veras dicunt, nullam tenere: nam veritas consistit in indivisibili & repugnat ut contraria aut contradictoria sint simul vera. Possem multos in exemplum adducere; sed sufficiat nominasse Selinum Ottomanum, Turcarum bellicosissimum Imperatorem: à quo nulla expeditio propter Religionem suscepta; & quia æquali in gradu habebat omnes, movit arma non minùs contra Mahometanos, quàm contra Christianos. Erat parùm de Religione solicitus, ut faciliùs regiones subjugaret:& dum Christianis & Ethnicis ut eos gratos habeat & in obsequio conservet se attemperat, nec Deum curat (fortè nec credit) nec homines reveretur. Audi Comitem Alfonsum Loschium, qui in Compendio historico pag. 93. ita infit.

Idem est dicere omnes Religiones esse bonas, ac nullam credere.

Qualis fuerit Selinus Ottomanus, Turcarum Imperator?

Visse Selin 46. anni, regnò 8. Fù crudelissimo, estinse il Padre, Fratelli, e Nipoti, molti Capi, e Servitori fedeli: fù mancator di fede, senza Religione, non credendo in alcuna: hebbe cuor di Leone, indomabile, fiero, inclinato sempre à nuove imprese & acquisti, e però di continuo pensoso, travagliato, e melanconico, fortunato: patiente ne disaggi, dagl'amori lontano, e tale, che con l'imitatione degl'Avi ampliò à meraviglia l'Imperio Ottomano. Fù di statura alquanto corto di gambe, faccia tonda, occhi terribili, macilente di ciera, naso adunco, e barba rasa, che diceva, di non portar lunga, per non essere dalli Bassà, come fù il Padre, ovunque voleva-no, strascinato. *Morì l'anno* 1518. *lasciando unico herede Solimano nato di madre Circassa.*

Fuit impius, & atheus.

Animosus & fortunatus.

In infortuniis constans.

Naso aquilino præditus.

Cur non aluerit barbam?

Quo anno obierit?

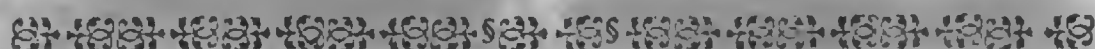
Stat igitur, iis, quibus nulla est Religio mala, nullam bonam videri; & qui nullam decredunt, nullam credere. Ergo Turcæ, ut in Selino vidimus, dum Christianos, & Iudæos Deo servire & esse gratos asserunt sentiunt in suo Alcorano nihil haberi certi: adeoque omnia esse in dubio posita, & nihil prorsus sciri de Deo. Homo igitur quin atheus sit, severus esse Mahometanus non potest.

An Turcæ severi sint athei?

NOTA.

IN toto isto syntagmate supponitur doctrina communis, quæ inter veritatem & veracitatem, nec inter falsitatē & mendacium reperit distinctionem. Interim uberioris doctrinæ gratia, quia sapientibus, & insipientibus debitores sumus, hæc folia superaddimus, ut quidquid minus clarè, quia minus fusè dictum sequenti superaddito scholio melius intelligatur.

Cur hic Articulus addi debuerit?

ARTICVLVS XXI.

De vero, & legitimo veritatis, & veracitatis, nec non de falsitatis, & mendacii conceptu.

Cur debuerit hic Tractatus præmitti?

GRavem & difficilem controversiam ingredior, in qua multi, ut liberè loquar, cœcutiunt, & Conclusionem, quā suadere desiderant, deducunt ex Principiis alienis. Quæritur, *Dictionum-ne latiùs patens significatio in Oratione restringatur, aut non?* & si restringatur, *An per consignificantes circumstantias, an verò per pure spirituales Mentis actus ista Restrictio fiat?* &, si per solum intellectum non fiat, *An Propositiones Vocales, quæ per solam Mentem dicuntur restrictæ, sint Mendacia?*

Et,

Et, quia Nos huic ultimæ quæstioni affirmativè respondemus, cœcam viam iniremus, nisi præmitteremus aliqua de Natura & Essentia Mendacii.

SECTIO I.

Quid veritas, & falsitas sint, & quomodò à veracitate, & mendacio distinguantur?

Vnde sumatur Veritas Propositionum?

NOta illa sunt Aristotelis verba, *Ab eo, quod res est aut non est, Propositio dicitur vera vel falsa*. Vera ergo Propositio erit illa, quæ adnunciat rem ut est in se: Falsa, quæ aliter: videlicet; quæ adnunciat rem aliter, quàm est in se. Rem exemplo dilucido. Stat Aurelius, & ait Titius, *Aurelius stat* & contra inquit Semphronius, *Aurelius non stat*. Et quia ego utriusq; verba cum re ipsa conferens, priorem Propositionem, rem ut est, affirmare reperio, eam esse veram assero; & posteriorem falsam esse pronuncio, quia rei, quã oculis percipio, dissonat. Loquimur verbis, signisque: unde Malletus *sect. seq.* citandus scitè scribit. [Sub ratione verbi comprehenduntur etiam signa & nutus, cum etiam mendaciũ committatur signis, & nutibus.]

Quia etiam signis & nutibus homo loquitur, signis & nutibus potest verũ & falsum dicere.

Veritas à Veracitate, & Falsitas à Mendacio distinguitur.

Differt à Veritate Veracitas & à Falsitate Mendacium: potest enim falsa Assertio esse verax & vera mendax. Solent aliqui Mendacium in materiale & formale dividere; & tunc *materialis Mendacii* nomine falsitatem intelligunt: & consequenter Veritatem in materialem & formalem dividunt, & illam esse dicunt, quam *Veritatem* Nos; & hanc, quam *Veracitatem* appellamus.*

Sanè Propositionem Falsam esse veracem posse: Veramque esse posse mendacem demonstrabo clarissimè: quoniam jubet Veracitas, quod loquaris ut sentis: unde, si sedere aulum putas, dicere debes *Aulus sedet*, & non poteris incusari mendacii, tametsi ille non sedeat: & si ille stet, & eum sedere existimes, & tamen dicas *Aulus stat*, mentiris; nam contra dictamen Mentis loqueris. Assertum ergo verax illud est, *quod enunciat rem prout illam existimat esse, qui loquitur*. Assertum ergo fallax, *quod enunciat rem aliter, quàm illam existimat esse, qui loquitur*. Doctrina hæc est indubitata, & communis; eam præter alios tradit Illustris. D. Acacius March de Velasco *tom. 1. verb.* Falsos testimonios. *resol. 323. nu. 7. pag. 636. a.* inquit enim, *Mentir es dezir una cosa verdadera o falsa* (*) *con intencion de dezir falsedad con animo de engañar. Y assi el que dize una cosa falsa, pensando que es verdadera, solo miente materialmente: pero el que dize verdad pensando que es falso, miente formalmente, aunque materialmente sea verdad.*

De Veritate & Falsitate Materiali, & Formali.

Quid Verax, & quid Mendax Assertio sit?

*) Ecce Veracitas & Mendacium dictamen & opinionem respiciunt: & non dependent à veritate & falsitate.

An possit quis de Probabilitate mentiri?

Mentitur etiam, qui dicit rem esse certam, quàm dubiam aut probabilem judicat; & qui rem esse probabilem aut dubiam, quam esse certam æstimat: immò qui probabiliorem sententiam vocat, quam censet esse minus probabilem: aut è contra. Ita & scitè Malletus *loco statim citando*.

His præmissis communem & à plerisq; omnibus acceptam mendacii definitionem proponamus & expendamus.

Definitio Mendacii.

Ad mentem Veterum suam sententiam Theologi Recentiores conformant, & sic Mendacium definiunt, aut si malis, describunt. *Mendacium est, quod contra mentem dicitur cum intentione fallendi*. Et inquiritur, *An intentio fallendi sit necessariò requisita, ut Mendacium sit malum; an verò possit reperiri Mendacium peccaminosum & sacrilegum sine intentione fallendi?*

An intentio fallendi in Mendacio requiratur?

Augustini sententia.

Illud priùs sentire videtur Augustinus *in Enchir.* & habetur 22. *qu.* 2. inquit enim. *Is, qui mentitur contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi. Et utiq; verba propterea instituta sunt, non ut per ea se invicem homines fallant, sed ut eis quisque in alterius notitiam cogitationes suas proferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est*. Ita etiam Sanctus Pater *lib. contr. mendac. cap.* 42 quem S. Thomas 2. 2. *qu.* 110. *art.* 1. Acacius *ubi supr.* Malletus *de oct. præcept. Decal. malleat.* 71. *tract.* 1. & alii Doctores sequuntur. Ergo tota Mendacii malitia in deceptione consistit. Sunt multa ejusdem S. Patris, & aliorum Veterum Theologorum testimonia, quæ id ipsum persuadere videntur quod confirmatur hac ratione. Omnia peccata secundæ tabulæ, ideò sunt mala & interdicta, quia nocent proximo. At verba, quæ contra mentem dicuntur, non nocent dicenti sed audienti; nam hunc solum decipiunt. Ergo tota Mendacii malitia est deceptio.

Cur verba fuerint instituta?

Cur, quæ in secunda Tabula interdicuntur, mala sint?

Poncii opinio.

P. Ioannes Poncius, felici ingenio præditus, contrariam sententiam nos docet, & supponit hunc casum. Commisit homicidium Petrus & reus agitur in Civitate A. in qua nullus negativus ultima condemnatur sententia. Interim, quia extra judicium singulis fuerat veritatem confessus, & est in tribunali per plenam probationem convictus; aut si velis, quia Iudex & cæteri rem ipsam viderunt propriis oculis, scit Iudicem & universos alios testibus adhibere fidem & se homicidam esse ut indubitatum supponere. Petrus igitur habere nequit animum decipiendi, & tamen

An mentiri quis possit sine intentione fallendi?

meo rogatus, an occiderit Titium? respondet, *Titium non occidi* & suum dictum Iuramento confirmat. Et interrogo, An mentiatur Petrus? An perjurium committat? Afferunt universi. Ergo ad mendacium & perjurium fallendi intentio non requiritur. Ita P. Poncius *tom.4. disp.38. qu.unic.pag.595.b num.16.* dicens. [Non esset necessarium ut mentiens semper haberet animum decipiendi, nisi quatenus diceret aliquid, quo significaret se habere aliud in mente, quàm quod non habet. Nam, siquis desperaret de iis decipiendis, ex eo scilicet, quod putaret Veritatem eis constare, adhuc posset mentiri, ut liberaret se à tormentis, quæ si confessus esset Veritatem, deberet pati. Ergo si mendacium non est ex alio capite malum, quàm ex eo quod conjungitur cum animo decipiendi, aliquando potest aliquis mentiri absque peccato.] Reponit similia aliis in locis ut ostendat decipiendi intentionem addere mendacio malitiam, at primariam sine hac intentione aliquando inveniri, ut dicebamus.

An omne mendacium sit peccatum?

Rem se demonstravisse putat Poncius, & tamen licet illa ratio, quam adducit, primo intuitu apodictica censeri possit, si attentè perpendatur, claudicat & nil prorsus evincit. Respondeo enim in proposito casu, se Petrum homicidium perpetrasse negare cum intentione fallendi: & id manifestè persuadeo.

An Poncii argumentum sit efficax?

Erexit Tribunalia Respublica & in aliquibus locis, quia experientia monstravit fuisse aliquos innocentes corruptorum testium juramento convictos, statuit, ne negativus Reus sententia ordinaria damnetur. Rem bene intellige. Non jubet Respublica absolvi reum qui revera crimē commisit, si illud non confiteatur ore proprio: sed convertens oculos ad experientiam, ait, se improbitate aliquorum hominum considerata, ne innocentem patibulo devoveri contingat, non audere aliquem definitivè crimen aliquod commisisse decidere, nisi illud ipse ore suo confiteatur. Petrus igitur in proposito casu, esto, non habeat intentionem decipiendi testes, quos scit interfuisse homicidio & decipi minimè posse: esto, non habeat intentionem decipiendi Iudices, quibus extra judicium fuerat priùs veritatem confessus; at habet intentionem decipiendi Rempublicam, quę si certò sciret eum homicidam esse, ultima eum sententia condemnaret.

Cur in aliquibus locis nullus negativus condemnetur?

Habes intentionem fallendi, qui rempublicā decipit.

Hac responsione non obstante, adhuc adhæres Poncio & ais posse dari casum, in quo, qui mentitur, nec velit eos quibus loquitur, nec Rempublicam fallere; & eum proponis. [Coram Aurelio Cælius aperuerat fenestram: & tamen interroganti Aurelio, *Non-ne hanc aperuisti fenestram?* respondit, *Non aperui.*] Et consultò casum in re levi proponis, ne possit obtorqueri ad Rempublicam. Et illo sic proposito concinnas argumentum hoc modo. Mentitur Cælius & tamen scit se non posse Aurelium, testem oculatum, decipere. Potest igitur dari mendacium sine intentione decipiendi. Respondeo primò, homines in his, quæ se vidisse, aut etiam se videre putant, interdum errare & obludi: sæpe enim in rebus præteritis memoria deficit, & in præsentibus sensus adlucinantur. Respondeo secundò solere aliquos ea, quæ maximè sciunt, interrogare, ut partis confessione interveniente ad alios rei notitiam propagent. Cælius igitur, vel sperat, se sua negatione præstiturum, ut sibi assentiatur Aurelius, aut saltem de Veritate dubitet, vel timet, ne ad alios veniat suæ confessionis notitia; vel sine spe & metu in hac ipsa negatione procedit. Si primum, mentitur & vult decipere Aurelium; si secundum, mentitur & vult decipere alios: si tertium, non loquitur seriò, adeoque nec mendaciū committit: non enim quæ non dicuntur seriò, sunt mendacia. Nec hinc inferas, me tollere Iocosa mendacia, sed jocos à jocis distinguere; aliter enim jocatur, qui falsam rem narrat ut falsam; & aliter, qui falsam rem narrat ut veram. Sed de hoc post hæc uberius disputabo.

Aliud Argumentum pro Poncii sententia proponitur.

An sensus externi adlucinentur?

An, & cur quæ sciuntur, interrogentur?

An mentiri possit, qui non loquitur seriò?

Dantur Iocosa Mendacia.

SECTIO II.

De Divisione Mendacii.

MEndacium Distributio communis in Iocosum, Officiosum, & Perniciosum dispescit; nam aliæ Mendaciorum species, siquæ adsignantur, ad has debent necessariò reduci. Ita S. Augustinus *libr. contr. Mendac.cap.42.* S Thomas *2.2.quæst. 100.art.2.& qu.110.art.1.* Sylvester *verb. mendac.qu.1.* Toletus *de sept.peccat. cap.54.* Azorius *3.p.lib.13.cap.2.* Lessius *libr.2.cap. 47. dub. 6.* Malletus *in oct. præcept. Decal. malleat.71.bract.1.* & alii.

Species Mendaciorum recensentur.

Iocosum est, quod nulli nocet; & recreationis causa narratur. Et hic obiter nota; Fabulas, quas, *Historias cogitatas* Novitii Scriptores appellant; item Novellas, & Parabolas; quia non sunt Assertiones, sed Hypotheses; & non dicuntur animo decipiendi & nocendi, sed recreandi & instruēdi, etsi Auditorem errare & adlucinari contingat, Mendaciis accenseri non posse. Quoniam in Sacra Pagina à Prophetis & Christo legimus enarratas Parabolas, quæ tamen non sunt semper intellectæ, & nihi-

De Mendacio Iocoso.

An Parabola, Fabula, & Novella sint mendacia?

lo-

lominus nec levis peccati accusantur.

An omne Iocosum Mendacium sit peccatum?

Petis, an certum sit mendacia jocosa esse peccata? Et ratio dubitandi est, quoniam Illustris. D. Acacius, quem Virum fuisse doctissimum, universi fatentur, tametsi *tom. 1. verb. Falsos testimonios. resol. 323. num.* 8. cum communi sententia Iocosa condemnet Mendacia, dicit enim. *La Mentira dividen S. Thomas, y S. Augustin en Iocosa, Officiosa, y Perniciosa. Iocosa es la que dize sin daño de nadie por entretenimiento y jusio. Officiosa es la que se dize en favor y provecho provrio o ageno, sin daño de tercero. Estas de suyo no exceden de venial, porque no se opponen gravemente a la* (a) *charidad. Perniciosa es la que se dize en daño del proximo.* &c. tamen *num.* 9. *sequenti* videtur Iocosum excusare Mendacium, inquit enim. *Hemos dicho que la Mentira incloye animo de engañar: Pero no por esso lo son las palabras &c. que se dizen por gracia y donayre; por divirtimiento y para mover a risa. Y assi es muy differente dezir una cosa como falsa, o como mentira.* Et his verbis colligis, non esse certum, quod Iocosum Mendacium sit peccatum, aliàs enim, quod *nu.* 8. esse peccatum dixerat, non potuisset *num.* 9. à peccato excusare.

a) Non placet hæc Causalis, nam ideo graviter opponitur Charitati, quia est peccatum mortale: & ideò est mortale peccatum, quia materia gravis opponitur legi Divinæ.

Qui falsa recenset tanquam falsa, non mentitur.

Respondeo Acacium nullibi Iocosum Mendacium à peccato excusare, sed dicere non omnia verba jocosa esse mendacia. Et ut id probem, resumam ultimam Acacii lineam & illæso sensu, paucis interpositis verbis sic rescribam, *Es muy differente*, inquam ego, *una cosa, que tenemos por falsa, dezirla como falsa, o dezirla como verdadera: porque assi se ha de decir, para que sea mentira*, videlicet, *valde diversum est, aliquod, quod judicamus falsum, narrare ut falsum, aliud narrare ut verum; nisi enim illud narretur ut verum, malitiam non habebit mendacii.* Ergo attende, Si Petrus recreationis gratia vult Cornelium decipere, & ei rem ridiculam esse veram persuadet, fuit jocosè mentitus, & in hoc genere tantummodò peccavit venialiter. Cæterùm, si illa, quæ omnes non esse vera sciunt, nec ipse suadere desiderat, ut vel specimen suæ memoriæ aut vivacitatis præbeat, vel amicos oblectet, recenseat, non mentitur. Horatius de Arte.

Decipere recreationis gratia, est mentiri.

Interdum speciosa jocis, narratque rectè (b)
Fabula nullius Veneris, sine pondere & arte (c)
Validiùs oblectat populum (d) *multosque moratur,*
Quàm. &c.

Et hæc ipsa narratio jocus est, fabula est; & tamen, quia narratur ut fabula, mendacium non est; ac propterea in hoc genere culpa non est.

b) Hisp. *Una fabula muy bien rectada, y muy bien dicha.*

c) Vulgo, quæ non intelligit, non placent. Non ergo illi sunt, artificiosa & ingeniosa proponenda.

d) Dixit-ne Horatius *Validius*, an *Validius?* Si primũ Proceleusmaticum posuit pro Dactylo; quem tempus æquale metitur. Si secundum, barbarismum commisit

De Officioso Mendacio.

Officiosum vocatur, quod utilitatis propriæ aut alienæ gratia dicitur, & semper est malum & veniale: nec enim ob honoris, divitiarum, aut etiam vitæ defensione mentiendum est: quoniam ut *cap. supereſt. de usuris.* sanctè dicitur, *Non sunt facienda mala, ut bona eveniant.* Sed de hoc Sect. IV. & VII. redibit sermo; cum examinemus, *An liceat Medicis ægrotos fallere?*

De Pernitioso.

Pernitiosum est, quod alicui nocivum &, si grave damnum inferat, erit mortale.

D. Carolus Malettus *in Decal. precept.* 8 *malleat.* 71 *tract.* 2. *pag.* 458. *a.* asserit pernitiosum Mendacium ex genere suo esse peccatum mortale. Sequitur loquendi modum apud doctos communem. Interim, si illis licuit dicere, *Furtum, Mendacium pernitiosum &c. ex genere suo sunt mortalia peccata, at possunt esse venialia propter levitatem materiæ*, cur non licebit alii dicere, *Furtum, Mendacium pernitiosum, &c. ex genere suo sunt peccata venialia, at possunt esse mortalia propter gravitatem materiæ?* Ergo in hoc, & in similibus casibus dicendum est, *Furtum, mendacium pernitiosum, &c. ex genere suo sunt peccata: quod autem sint levia vel gravia id non habent ab aliqua intrinseca ratione aut generica, sed à quantitate materiæ: nam, si in materia parva committantur, erunt peccata levia; &, si in magna, erunt gravia.*

An aliqua peccata ex suo genere sint mortalia, & ob levitatem materiæ fiant venialia?

Iactantia est mendacium, quo quis asserit se habere bona quæ non habet, aut in gradu, quo non habet: aut non habere mala, quæ habet. Ut, si quis se esse nobilem asserat, cùm sit plebejus; se abũdare opibus, cum tenues habeat: se non gravari debitis, cum ære alieno obrutus sit. Suos discipulos monebat Aristoteles, ne se ipsos nimis laudarent aut vituperarent: quoniam *semetipsum laudare, vani; vituperare stulti est.* Brus. *lib.* 3. *ex Stob.* accedit, quod vanegloriosus ab Auditore assensum extorquere non possit; hi enim, vel illum cognoscunt, vel non. Nam, si hoc, auditor cum fastidio ait, *Laus in ore proprio vilescit:* si illud, cum Persio *Satyr.* 2. exclamat.

De Iactantia. Quid, & quantum peccatum ipsa sit?

An se quis possit laudare, aut vituperare?

Ad populum phaleras, ego te intus & in cute novi.

Iactantia sanè, si Divinos honores usurpet aut vilipendat proximum, est peccatum mortale. Et talis fuit Iactantia Luciferi dicentis, *Similis* (hoc est, *par, & æqualis*) *ero Altissimi:* & talis etiam erat Regis Tyri Arrogantia, clamabat enim *Deus ego sum utriusq-*

De peccato Luciferi.

Ezech. 28. *Regis Tyri peccatum.*

utriusque enim verba sunt blasphema & sacrilega. Et quia contemnebat proximum incriminatur gravis peccati Pharisæus, qui vana gloria ductus dicebat, *Non sum sicut cæteri hominum, raptores; &c. velut hic Publicanus*. Interim, quia sæpe Iactantia, nec Dei, nec hominum honorem detrahit, audiri Acacius debet, qui *nu.* 11. sic scribit. *El q; se jactare de cosas, q ni son contra Dios ni contra el proximo, ni contra si mismo, es mentira officiosa, y solo pecca venialmente*. Nota illud *contra el proximo*; quoniam, qui se esse Nobilem, Doctorem, aut tali loco natum falsò asserit, ut alicujus Beneficii Collatorem decipiat, & hac fraude aliquã Dignitatem obtineat, peccat mortaliter. Acacius num. 12. *El que se jacta con animo de grangear, pecca venial o mortalmente, segun la gravedad del daño que haze. Como si un ignorante se jacta de que es docto, y Doctor en Theologia, por lo qual alcanza una Prevenda, que de otra suerte no alcanzara*. Nam si illa est Doctoralis, Doctoribus solis debetur: & si non Doctor per fraudem eam obtineat, peccat graviter & ad restitutionem tenetur.

Luc. 18. Pharisæi peccatum.

Quando Iactantia sit peccatum veniale, & quando mortale.

Sicut à verbis signa & nutus, sic à Iactãtia distinguitur & differt Hypocrisis: & tunc committitur, cum fingit se esse bonũ, qui est malus. ὑπόκρισις latinè dicitur *simulatio*, nam ὑποκρίνω est *simulo*. Vide D. Thomam 2. 2. *qu.* 3. *art.* 2. & ejus Discipulos *ib.* S. Hieronymus *in quad. epist.* Hypocritam describit his verbis, *Intùs Nero, foris Cato, totus ambiguus, monstrum est, velut quadam bestia compacta, secundum illud* Poeticum, & quidem posse & solere homines sine verbis mentiri, experientia quotidiana nos docet & S. Augustinus *libr. 2. de doctrina Christ.* dilucidat, scribit enim. *Voces præcipuum locum tenent inter alia signa & ideò cum dicitur*, quod mendacium est falsa vocis significatio, *nomine* vocis *intelligitur omne signum*. *Unde ille, qui aliquod falsum nutibus significare* (lege, *affirmare*, ut secundam mentis operationem ab apprehensione & discursu distinguas) *intenderet, non esset à mendacio immunis*. Et hanc doctrinam suam fecit D. Thomas 2. 2. *qu.* 110 *art.* 1. *ad* 2. *& in* 3. *sent. dist.* 38. *art.* 1. *ad* 2. *&* 4.

Iactantiæ & Hypocriseos differentia.

An in Hypocrisi duplex peccatũ reperiatur?

Ecce Leo pars prima, Draco media, ipsa Chimæra.

& Augustinus *in Psalm.* 23. scitè scribit, *Simulata æquitas, non est æquitas, sed duplex Iniquitas; quia iniquitas est simulatio*.

Si Hypocrisis ad Primam tantum Mentis Operationem pertineat, nunquam erit Mendacium, quia simplex apprehensio non mentitur. Mendacium erit, si secundam spectet: leve aut grave, prout parvum, aut magnum damnum inferat. Qui, improbi cum sint, simulant sanctitatem, ut eleemosynas lucrentur, peccant & ad restitutionẽ obligantur. Et tales erant illi, de quibus *Tract. de Monachor. operib.* hæc habet Augustinus. *Quàm multos Hypocritas sub Monachorum habitu usquequaque dispersit callidissimus Hostis; circumeuntes provincias omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis*. Cæterùm, qui tametsi sint mali, volunt videri boni, aut saltem non videri mali, ne aliis præbeant scandalum, si vox ὑπόκρισις in malam partem accipiatur, *Hypocritæ* dici non debent; possunt autem, si ὑπόκρισις sit *dissimulatio*. Et huc spectat illud Morale Monitum. *Si non castè, saltem cautè*. Unde *ubi supr.* ait Acacius [*Y en este sentido dezia S. Bernardo*, Utinam fratres mei hypocritæ essent. *Esta dotrina enseña S. Thomas en el lugar citado* 2. 2. qu. 111.]

An Hypocrisis mendacium sit?

An Hypocritæ teneantur ad restitutionem?

An aliquando sit bona & laudabilis Hypocrisis?

SECTIO III.

An Mendacium peccatum sit? Proponuntur Veterum Opinationes.

MUltum debemus Fidei Orthodoxæ Catholici: nam ratio post Adæ peccatum est læsa, & naturale lumen tenebris præpeditur, quas Divina Revelatio quæ nec fallere potest, nec falli, dispellit. Et ideò Ethnici quoniam caruerunt luce Fidei, in pluribus exorbitarunt.

Quàm multum Orthodoxi Catholicæ Fidei debeamus?

Primò enim Darius, asserente Herodoto, veritatem aut negare aut destruere rem esse ancipitem asseverabat; & alterutrum à circumstantiis laudem, aut vituperium promereri; unde in Oratione ad Satrapas de Magis, qui Persicum Imperium invaserant, interimendis, sic exclamat. *Ubi expedit Mendacium dicere, dicatur. Nam idem optamus, & qui Mendacium dicimus, & qui Veritatem. Quippe qui mentiuntur, tunc mentiuntur, cum tali ipsi mendacio lucri quidpiam facturi sunt: & qui verum dicunt, ideò dicunt, ut verum dicendo aliquod lucrum consequantur. Et alius huc, alius illuc magis propensus est, atque ita non idem factitando idem tamen obtinemus. Quod si nihil lucri faciendum esset, æquè verax foret mendax & mendax esset Verax*. Hinc poterat colligere Darius, sicut laudatur officiosum mendacium, sic veritatem perniciosam damnari, & primum Regum, & Principum vitium censeri posse veracitatẽ; quia stante hoc cõsistere nequit Respublica. Hæc doctrina videtur etiamnum obtinere in Principum & Regum Palatiis; quoniam apud D. Io. Antonium de Vera in

Opinatio Darii

Cur verum aut falsum dicant Homines?

De veritate Perniciosa, & Officioso Mendacio.

in sui Legati discurs. 2. fol. 86. b. hæc leguntur. *Por parte de los meramente politicos o Estadistas; y por la de la flaqueza humana que le parece poco valerse de todo para sus deseos, se alegan muchas razones y exemplos, que a su parecer hazen licito, y loable (que es peor) el mentir y dissimular en las occasiones, que importa para conseguir mayores fines, que la mentira o simulacion. Dicen, que de otra manera, y atados tan cortos (como juzgan que estan los Reyes y Ministros, que siguen la constante verdad) no podran jamas conseguir fines honestos y razonables: porque los lances seran declarados por la misma verdad, los effectos frustrados: los pios y gustos quedaran siempre por despojos, y cantelosos, mediante la desigualdad de armas de los que pelean con las offensivas (que son Simulacion, Fingimiento, y Astucia) contra los que usan solo de las defensivas (que son Verdad, Bondad, y Sencillez) &c.*

An Regibus, eorumque Ministris mentiri liceat?

An mendacia sint ad Reipublicæ conservationem necessaria?

Hanc fuisse Platonis sententiã *lib. 12. de Prap. Evãg. c. 21.* Eusebius asseverat his verbis. [Non existimat Plato alienum esse à gravitate Legislatoris si nonnunquam falsum quidpiam, quod utile tamen esse queat, dicat; maximè, si quod falsò dicitur, audientes ita trahat, ut non vi, sed sponte Iustitiam velint amplecti: solidum quippe bonum est veritas, sed non ita facile plerumque persuadet.] Et Platonis sententiã quam retulisse sufficeret, videtur approbare & suam facere Eusebius: subscribit enim; [Innumerabilia verba hujusmodi sunt in Scriptura, ut puta, cũ pœnitere Deũ, aut dormire, aut irasci, aut furere, aliis've perturbantibus affici scribitur; quæ licet altiùs interpretata non longe à veritate sint, verba tamen ipsa, vel terrendo vel demulcendo non parum prosunt iis, qui altiorem pervestigare sensum nequeunt.] Sanè, tametsi Platonis Dogma universale sit, & in omni materia locum habere possit, propter solos Legislatores illud videtur pronunciasse, ut scitè monet Stephanus Niger *in expositione Pythagoreorum carminum*. Legislatores enim, ut suis Legibus authoritatem conciliarent, se illas non concepisse, sed ab aliquo Deo suscepisse, mentiti sunt. Hinc apud Ægyptios Mercurium suarum legum Authorem finxit Minos: Lycurgus apud Lacedæmonios Apollinem; Vestam apud Getas & populos Hyperboreos Zamolxis; & apud Italos Ægeriam Deam, quàm aliqui Musarum Choro adscribunt. Numa Pompilius Secundus Romanorum Rex: & denique apud Arabes Gabrielem Archangelum Mahometus.

Quid Plato de Mendacio senserit?

An consentiat Eusebius?

Ab aliquo Deo se leges suscepisse finxerunt Veteres Legislatores.

Minos à Mercurio.

Lycurgus ab Apolline.

Zamolxis à Vesta.

Numa ab Ægeria.

Mahometus ab Angelo Gabriele.

Hanc Platonis sententiam amplexus fuit Origenes asserente Hieronymo, qui *libr. 1. Apologiæ contra Ruffinum* sic scribit. *Indignantur, quod Origenistas scripserim inter se orgiis mendaciorum fœdari. Nominavi librum Origenis, in quo id scriptum legerim: id est sextum Stromatum, in quo ex Platonis sententia novum dogma componit.*

An excuset orgia mendaciorũ Origenes?

Origeni assentitur Abbas Iosephus apud Cassianum *Collat. 17. cap. 17.* inquit enim, *Taliter de mendacio sentiendum & taliter eo utendum, quasi ei natura insit helebori: quod, si imminente morbo exitiali sumptum fuerit, fit salubre: cæterùm absque summi discriminis necessitate perceptum præsentis exitii est.* Et inferiùs cap. 25. *Quis enumerare sufficiat, omnes propemodum Patriarchas, Sanctosque innumerabiles, alios pro vitæ tutamine, alios pro desiderio benedictionis, alios pro misericordia, alios pro alicujus occultatione mysterii, alios pro zelo Dei, alios pro Veritatis examinatione, patrocinium (ut ita dixerim) adsumpsisse mendacii.* Et quia cap. 11. dixerat, non rem, quæ fit, sed intentionem Agentis esse considerandã; quoniã

Abbas Iosephus Cassianus.

An Patriarchæ olim mentiti fuerint?

An à sola intentione Actuũ humanorum Bonitas & Malitia sumatur?

Quidquid agant homines intentio judicat omnes,

cap. sequen. *sic insit.* [Quid criminosius dolo atque mendacio, etiam in extraneum, ne dicam in germanum fratrem commisso? Et tamen non modo nullam pro his damnationem aut reprehensionem Iacob Patriarcha contraxit, verum etiam perpetua benedictionis hæreditate ditatus est. Nec immeritò: benedictionem enim primogenito destinatã, non ex præsentis lucri avaritia, sed ex fide sanctificationis perpetuæ concupivit. Ideoque justissimus Iudex, excusabilem, immò laudabilem talis mendacii censuit præsumptorem, quia sine eo ad benedictionem primitivorum non poterat pervenire. Nec debuit in crimen vocari, quod desiderio benedictionis exortum est. Alioquin non modò Iacob iniquus in fratrem, sed etiam circumventor in patrem & sacrilegus exstitisset, si habens aliam viam, qua ad benedictionis illius gratiam perveniret, hanc quæ fratri damnosa esset ac noxia, expetere maluisset. Videtis ergo apud Deum non processum operis, sed distinctionem mentis inquiri?]

Si detur ad Benedictionem alia via, ait Cassianus, illa incunda est: si tamen nulla alia pateat mentiendum est.

Nec mirum si sic statuerit Cassianus; nã ut fidelis discipulus reponit Opiniones Chrysostomi, & hic *homil. 53. in Genesim* sic exclamat. *Quid igitur? cooperatus est Deus mendacio? Dilecte, ne tantum perpendas id quod fit; sed attende etiam scopum facientis: & quod in non factum sit temporalis commodi, vel avaritiæ causa, sed quia patris benedictionem sibi comparare studuit. Alioqui si quæ facta sunt ea simpliciter examinare velis: vide ne, & Abraham parricidam & Phinies homicidam fuisse judices.*

Quid sentiat de Mendacio Officioso Chrysostomus?

An Mendaciũ ob bonum finem dictum sit bonum?

Non

Non igitur considera quod mendacia fuerint quæ dicebantur à Iacob; sed illud cogita quod volens Deus prædictionem impleri, omnia, ut sic fierent, dispensavit. Et ut sciat quod Deus omnia facilia reddebat, etiam quæ difficilia erant; vide quomodo Sanctus Isaac non potuit subolere fraudem, sed persuasus verbis Iacob, cum edulium comedisset ab eo allatum, benedictionibus eum remuneravit. Nec prius à venatione reversus est Esau, quã omnia fuerint peracta, ut planè intelligatur, illa esse gesta Dei voluntate.] (Nota illud *dispensavit*. Sensit ergo Chrysostomus posse Deum dispensare in Decalogo: immo de facto in Octavo Præcepto dispensasse.)

An Deus cum Isaac, ut licitè mentiretur, dispensavit?

Secundò Plato inter Deos & Homines distinguebat, asseverans Mendacia in sola necessitate licere: & inferens Deos, quoniã nulla re indigent mentiri non posse, homines posse; &, si prudentes sint, aliquando debere. Ejus verba sunt hæc. *Si rectè paulò ante dicebamus, Deo inutile esse mendacium omne, hominibus tamen nonnũquam est utile, & quasi pro medicamento A[illegible] publicis Medicis concedendum est, privatis autem hominibus minimè attingendũ. Itaque Rempublicam administrantibus, præcipuè si quibus aliis, mentiri licet, vel hostiũ, vel civium causa ad communem Civitatis utilitatem: reliquis autem à mendacio abstinendum est. Sed adversus Principes, & publicos Rectores privatim mentiri, majus peccatum est, quam ægrotum mentiri suo Medico, in his quæ ad morbum suum pertinent; vel discipulum Ludimagistro, vel qui sunt in navi Gubernatori navis.*

Plato libr. de Republ. post m.r.

An, & cur Dii licitè mentiri non possint, homines possint?

An inter Privatos & Publicos homines sit distinguendũ?

Hanc doctrinam apud D. Io. Antonium de Vera *loc. cit.* amplectuntur Politici. Statuunt enim. [Que a los Dioses, que no tienen necessidad de nadie, no es licito mentir: pero a los Reyes y Ministros, que la tienen de muchos, se les debe permitir; y juzgan, que estas trazas y artificios son la medicina y antidoto contra la enfermedad y veneno de un enemigo poderoso, mediante lo qual en grande desigualdad se igualan. *Dizen*, que la Naturaleza y Dios su Author, proveyo de astucias y cautelas a los animales, a quien no armo de garras y colmillos, con que contrapessar lo uno con lo otro. *Añaden*, que no hay cosa gloriosa, sino la que es segura; y ser todas justas, las que se enderezan a esta seguridad, y a la conservacion y aumento del Estado. *Aconsejan*, que donde no llega la piel del Leon, se çurça la de la Raposa; porque el Bien publico, que de esto se sigue, es esponxa, que chupa y recoge toda la ponçoña, que puede haver en tales medios. *&c.*]

An Platonis opinationem amplectantur Politici?

An omnia, quæ ob Bonum Publicum fiunt, sint licita?

Doctrinam hanc numeri sequentes corroborant.

Ius & fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis,
Dat pœnas laudata Fides. Cum sustinet, inquit,
Quos Fortuna premit, Fatis accede, Deisque,
Et cole felices, miseros fuge. Sydera terra
Vt distant & flamma mari, sic Vtile Recto.
Sceptrorum vis tota perit, si pendere justa
Incipit; evertitque acies respectus Honesti.
Libertas scelerum est, quæ regna invisa tuetur,
Sublatusque modus gladiis: facere omnia sævè,
Non impunè licet, nisi dum facis. Exeat Aula,
Qui volet esse pius. Virtus & summa Potestas
Non coeunt. Semper metuet, quem sæva pudebunt.

Lucanus lib. 8.

Canones Morales à quodam Pseudopolitico accuratè descripti.

An Pietas possit in Principum Palatiis inveniri?

Ecce vivis coloribus expressam Politicorũ ethicam. Nam apud illos summa est regendi mores regula, *Vtilitatis ulna Honestatem metiri; ubi utilis videatur veritas, illa profari, aliàs dejerare & mentiri: illosque omnes, qui extra utilitatis terminos quidpiam Iusti aut Honesti reperiunt, velut Apoliticos & incautos despicere.*

Synopsis Theologiæ Palatinæ.

Sed quis hanc legem posuit? Vt cognoscas carminum præcedentium Authorem D. Franciscus de Quevedo in syntagmate, quod inscribitur El *entremetido*, sic inquit.

[Dixo Iuliano Apostata *&c.* Seria buena dotrina, si uno dixesse, que el buen Carnicero engorda las ovejas, y que el Desollador las pone el pellejo; y que el buen Barbero, quando sangra (*a*) cierra la vena? pues lo mismo es dezir, que los Tyrannos han de guardar palabra, ser justos, y verdaderos, y humildes. *&c.* Callad todos y hable y escriba de el Gobierno solo Photino. Oidle. En esto un bellaconazo todo vermejo, con mucha cara y poca barba, cabeza con acometimientos de calvo; azia visco, con resabios de çurdo: proprio para persuadir maldades, y mejor para conocer los Tyrannos, abriendo la sima de las injurias por boca, ladrando pronuncio este veneno. *Ius & fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis.* &c.]

Quoniam, qui mentis Ideas obtortas habent, faciei partes (*Hisp. las faeciones*) obliquas & desiguratas habere solent, Quevedus, ut quales sint Pseudopoliticorum Maximæ, insinuet, sic, ut videtis, unius Politici vultum depingit.

Nescio nihilominus, cur non nominaverit horum versuum Authorem; nam Lucanus Hispanus est & apud ipsum ipsi *lib.* 8. leguntur. [Vide Iosephum Langium *in* Flo-

Florileg. column. 310.] Illos uberioris doctrinæ gratia in lingua Castellana repono.

Lo Licito y lo Iusto a muchos hazen (1)
Ptolemeo delinquentes y padece
Castigos la Fe honesta y verdadera,
Quando defiende gente persiguida
De la Fortuna. Llegate a los Hados,
Y a los Dioses, y assiste a los Dichosos;
Huye los miserables. Como el fuego
Dista de el mar, y el Cielo de la Tierra,
Assi dista lo util de lo bueno.
Toda la Fuerza de los Cetros muere
En empeçando a obra justificado,
Y el mirar lo honesto desbarata (2)
Las esquadras: el Reyno aborrecido
Sola la libertad (3) de los delitos
Le defiende, y el dar licencia al hierro.
Hazer todas las cosas con fineza
No es licito sin pena, sino solo,
Quando las hazes. Salga de Palacio
Quien quisiere ser Pio. No se juntan
La Suma Potestad y las virtudes.
Quien tuviere verguenza de ser malo,
Siempre estara temblando y temeroso.

1) Habent tamen, si locu los velint aperire solamen, ait enim Christus Dominus. *Beati, qui persequutionem patiuntur propter Iustitiam, quoniã ipsorum est regnum Cælorum.*

2) In hoc versu aspiratio habet vim consonãtis & precedentem vocalem non elidit.

3) Fortè plus significaret, si diceret, *Sola la impunidad.* &c.

Quæ verba, si bene ponderentur, duas Morales Philosophias distinguunt: &, si in privata Honestum à Vtili distingui tolerant, in Politica, qua utuntur aut abutuntur Principes, Honestatem cum Vtilitate confundunt.

An duæ sint Ethicæ?

a] Hæc omnia possent dici contra Peripateticos, qui abusi phrasibus dicunt *Formas educi de potentia Materia.* Si enim nemo prudens Carnificem salvatorem appellat; si & homicidam nemo asserit vita donavisse cadaver: si & nemo chirurgum dicit venam claudere, cum illam aperit: &, si, ut ad rem accedam propiùs, cũ promit è dolio vinum & immittit in amphoram, nemo illud ait se ex amphoræ potentia educere; nemo, si abuti verbis nolit, dicet, se educere Formam è potentia Materiæ, cum illam in Materiam inducit.

An tolerabilis sit Peripateticorum phrasis, qua asserit, Formam è potentia Materiæ educi?

SECTIO IV.

De Officioso Mendacio. *An liceat Medico fallere ægrotum?*

OMnes Christiani Veteres in Mendacio Nocivo perspexere malitiam, at in Officioso non omnes. Et quidem hac ratione utebantur Officiosi Protectores Mendacii. *Quod officiosum est, nocivum non est; Quod non est nocivum, esse non potest contra proximum. Quod non est contra proximum, inter Secunda Tabulæ culpas non recensetur. Ergo de primo ad ultimum, nec culpa nec peccatum est Officiosum Mendacium.*

Scriptores Veterum pro Officioso Mendacio.

Hanc doctrinam jam obliteratam & sepultam, ab inferis revocat Gabriel Naudæus Eminentissimi Cardinalis Mazarini Bibliothecharius, Vir eloquens & eruditus, Medicus tamen, cui Theologica Dogmata non ita perspecta videntur. Scripsit Quæstionum Iatro-philo-logicarum Pentadem, eamque Genevæ anno 1647. in publicam lucem emisit. Quartam, quæ de Medico est, examinare aggredior; & ut meliùs possim, verba ejusdem præmitto.

Proponitur Naudæi Sententia.

GRaviter certè & iniquo animo paterer, THADÆE COLICOLA, dulce Decus, & præsidium Medicinæ Quæstionem hanc, quam lupercalibus istis, dum

Scena sonat, ludique vocant, spectantque Quirites,
Et Fora Marte suo litigiosa vacant,

Ovidius Fast. 4.

probè convenientem instituo, in Theologorum potiùs suggestionibus, Curiarumve Subselliis, aut Philosophorum Scholis (quod forsan fieri debere aliqui sibi persuadent) quã in Medicorum tricliniis exagitandam, atque hinc, & inde contestata lite dijudicandam proponi. Maximè cùm hic non agatur de fraude peculatus, repetundarum, stellionatus, aut ablatæ rei alienæ, sed de pretiosa illa, & in humanæ salutis commodum prudenter excogitata, quam nullis temeratæ conscientiæ vinculis involutam esse testaretur Theologus Ægrotans, & Iurisconsultus sanitate cassus vehementer optaret in suum caput experiri; Enim verò si quod olim dixit Poeta non ineptus,

An hæc à Medicis Quæstio an verò à Theologis debeat examinari?

Navita de ventis, de tauris narrat arator,
Enumerat miles vulnera, Pastor oves.

Vnicuique in propria Arte, nõ autem in aliena est credendũ.

Hoc idem D. Thomas mutatis ab Alano Theologorum sui temporis doctissimo sequentibus versiculis æquitati valdè consentaneum esse significat.

S. Thomas in Boetium de Consolat. Philos.

Miles equis, Piscator aquis, & Physicus herbis,
Nauta fretis, Pugiles Marte, Poeta metris,
Rusticus arva parat, numerat mercator avarus,
Virgo legit flores, stultus amator amat.

Fuit autem Alanus Doctor Parisiensis, postea Monachus Cistertiensis, Conversus: Homo celeber.

Ac utriusque demùm sententiæ volitantem in Hemistichiorum flosculis animam, diffusumque per tessellatæ narrationis emblemata sensum, vulgari quidem, & minimè ad auriũ lenocinium composito, sed ad persuadendum magis efficaci diverbio complexus est D. Hieronymus, *quod Medicorum est,* inquit, *promittant Medici, tractent fabrilia fabri.*

In quadam Ep.

AMabo Te, Consultissime Thadæe, quis unquam inficias audebit ire dolum hunc non malum, aut intra medicinæ fines, & pomeria esse admittendum, aut

An ad Medicos hæc Quæstio pertineat?

Crites.

Galenus liber quod Optimus Medicus.

aut non in alio, quàm ejus foro, ad quod etiam teste Galeno de rebus ad motum disciplinam spectantibus cognoscere spectat censura, approbationeve donandum? certè vix opinor quisquam tam grande istud nefas potiùs in animum inducet suũ, quàm vel indicationes, vel analogismum experientiamve ab Esculapii communibus præsidiis removere, quandoquidem non minor est istius, quàm reliquorum omniũ necessitas, *cùm multa*, ut inquit Stoicorum jubar *ignorantibus ægris curanda sint*, & quod idem in Suasoria pro Cicerone minatur. *Hoc si tamen recta via consequi non poter, decipere vos cogar, veluti salutarem pueris daturus potionem absinthiati poculi*, Medicis illis præsertim, qui à continua ægrorum visitatione Galeno quidem περιτρέχοντες, Appiano περιερχόμενοι, Sancto Gregorio Nisseno ἀγυρτέυοντες, Modestino περιοδευταὶ, Latinis autem *circuitores, circitores*que audiunt, solito, quàm aliis frequentius veniat usurpandũ. Iam verò qua cautione, aut si veriùs & ex arte loquendum, qua deceptione utendum sit, cùm potiones illæ amaræ, absinthioque pontico, aut aloè succotrina temperatæ delicatulis pusionibus offeruntur, quorum natura dulcedini lactis, mellitisq; crustulis assuefacta, non ita se lubenter, ac facile severioribus Medicorum edictis accõmodat; neminem profectò existimo latere, non eorum modo, qui istud in se negotiis repositum habent, sed nec aliorum etiam, quibus aliquando similitudinis istius in mentem venit, quæ tam eleganter, & nitidè rem ipsam ex Lucretii poemate nobis oculos repræsentat,

Seneca de brevit. vitæ. *An aliqua inscius ægris adhibenda remedia sint?*

περιτρέχοντες. περιερχόμενοι. ἀγυρτέυοντες. περιοδευταὶ Circuitores. Circitores.

An, & quomodo decipiendi sint pueri, ut amaram aliquam potionem hauriant?

Lucretius libr. 1. de rer. nat.

Ac veluti pueris absinthia tetra medentes,
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm,
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, intereà perpotet amarum
Absinthì Laticem deceptaq; non capiatur,
Sed potiùs tali tactu recreata valescat.

Vult suadere Nauuans, non Poetas tantum, sed Oratores & Philosophos suã sententiam amplecti.

Atque si locus à quorumdam memoria peregrinatur, quam poeticæ studium minùs forsan afficit, aut sollicitat, en alter hic quàm simillimus ex Themistii oratione ad Nicomedienses velut in subsidium Μιμητέον ἡμῖν τοὺς σοφωτέρους τῶν ἰατρῶν οἳ τὰ πικρότερα τῶν φαρμάκων μέλιτι τὴν κύλικα περιχρίσαντες, πίνειν διδόασι, quod idem [illegible], atque interprete doctissimo Mureto, ac siquis dicetet [illegible] *nobis sunt sapientiores medici, qui medicamenta amariora ægris dant ebibenda oris poculi melle circumlitis.* At non improvida tantùm puerorum ætas, aut potiùs pertinacia fictis ejusmodi dolis, & artibus expugnanda venit, *cùm sit hæc perversitas hominum*, quod optimè notat Tertullianus, *salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quæque medicamina vitare, mori denique, quàm curari desiderare*; atque ut ibidem subjungit; *Medicinæ præsidium plures sunt, qui refugiant, plures stulti, plures timidi, & male verecundi*; quidni etiam plures teneri, cincinnatique Mæcenates, plures timidæ mulierculæ, plures honestæ, pudicissimæque Virgines, amentes plures, & furiosi,

Themistius.

Muretus variar. lect. libr. 6. cap. 10. *An pueri tantũ & non senes à Medicis sint decipiendi?*

Tertullianus in Scorpiaco. *Qui & quales medicinas refugiant?*

Quique suum cor edant hominum, &
consortia vitant,

melancholici, ac inter hircosos, etiam centuriones, infractæque virtutis, & patientiæ homines multi, qui vix mente, animoque constant,

Melancholici cor proprium edunt.

Laniena quando sævit Hippocratica,

qui quidem omnes nisi technis similibus, argutè, sapienterque similibus confictis decipiantur, vix est, ut se juvamenti quidquam ab aliis unquam præsidiis percepturos sperare possint, aut debeant.

Prudentius Stephanus Hymn. 10.

QVam ob rem nec injuria sanè factum est, ut qui spectatam jam antea habuere ejusmodi licentiæ, officiosique mendacii in medicina facienda utilitatem, optimi, sapientissimique medicinæ Principes, horum quidem nonnullis artem, fraudis ipsius texendæ velut στρατηγικὴν qua liceret ἀμαχεὶ τέχνῃ καὶ δόλῳ, victoriam supra morbos consequi reliquis medicinę partibus, seu Mantissam subnectere consentaneum duxerunt, alii verò, qui rationali medicinæ, Mathematicam etiam plurimum inservire contendunt, quam & Homericam quoque exemplo Galeni apud Trallianum vocant; fortè quod Homerus ex Brodæi conjectura suppressum verbis sanguinem, & mysterii sanatos affectus prodiderit, ejus quatuor partes constituunt, Amuleta scilicet, characteres, verba, & technas, quemadmodum fecit Augerius Ferretius; jure-ne, an injuria nihil hic habeo dicere, quia technarum artem solummodo, non autem reliquias ab injuria, & contemptu vindicare constitui, sed quamquam omnes isti, variis se rationibus tueri, opinionesque suas ostendere possint, mallem nihilominus, quicquid est istius technici, & officiosi mendacii, velut quartum medicinæ Instrumentum statuere, ad quod ipsa postquam.

An in re Medica sint utilia mendacia?

Homerica Medicina, quæ?

Libr. 9. cap. 4. Miscell.

Medicina universim sumpta in quatuor partes distribuitur.

libr. 2. Method. medendi cap. 11.

Solam Technicam K-utant suscipit propugnandam.

Suc-

Succumbunt artes rationis, vincitur usus, nihilque adversus morborum severitatem indicatione, analogismo, aut experientia proficit, tanquam ad Sacram anchoram recurrat, vulpinamque pellem assuat, ubi leonina sola potest sufficere.

Manilius lib. 4.

An Officiosum Mendaci um sit instrumentum Medicina?

De Medicis Indicationibus & Analogismis

NOn secus enim, atque indicationes illud nobis insinuant quod fieri debet in morbis notis, observatio verò, & analogismus, quod in ignotis, aut quorum causæ vel remedia, non ista statim curationis initio se offerunt, omnes verò utramque sæpius paginam faciunt in triplici materia, diætetica nempe, pharmaceutica, & chirurgica, rectè convenienterque usurpanda, ita profectò technæ medicæ tunc maxime sui necessitatem produnt, cùm in tribus illis, & communibus instrumentis, nihil amplius spei, atque emolumenti reliquum est, sed vel ob ægri contumaciam, vel morbi morem, iis omninò adminiculis opus est, quæ non quidem scientia, sed prudentia ipsa possit sufficere, tuncque tantùm abest, ut culpari debeat Medicus, aut in Terentianum illud incurrere

Et aliquando veniunt morbi, ut remedium à sole mendacio recipiant.

Iam tum erat Suspicio
Dolo malo hac fieri omnia;

Eunuch. act. 3. scen. 3.

quin potiùs aliud de ejusdem ægroto, quem curandum suscepit jure, ac meritò usurpare debeat.

Æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.

morbus siquidem μοῖρα τοῦ βίου, fatum est vitæ, & conjuratus hostis, quem Medicus debellandum suscipit.

Μοῖρα *dicitur* Fatum διὰ τὸ μεμερίσθαι *quod ex partibus constet.*

Dolus autem, an virtus quis in hoste requirat?

Virgil. 2. Æn.

præsertim cum annuente Seneca. Si omnia fecit, ut sanaret, peregit Medicus partes suas, non secus profectò, quàm dux, si omnia fecit ut vinceret, quemadmodum autem monet Vegetius. *Optimi Duces non aperto marte prælium, in quo est commune periculum, sed ex occulto, semper attentant, ut integris suis, quantos possint hostes interimant certè, vel terreant.* Et eadem ratione jubet Polyænus ipsos in acie quiddam machinari debere, ut consilio finem conflictus perveniente, victoria certior illis, atque indubitata contingat. Hoc verò cum authoritate Homeri confirmat, qui dum istud, seù dolo, seù vi ἢ δόλῳ ἠὲ βίηφι, toties reperit, nihil aliud sibi vult, quam occultis artibus, & stratagemmatis adversus hostes esse pugnandum, tùm verò præcipuè exemplo Vlissis, qui ab ipsorum mira inventione, ità sibi in Odissea applaudit, & gratulatur. *Sum Vlysses Laertiades, qui propter omnes genus dolorum hominibus innotui, & mea gloria ad Cœlum pervenit*, seù quemadmodum elegantius habetur apud Homerum.

Seneca libr. 2. de benef.
Vegetius libr. 3. cap. 9.

An aperte sit Marte pugnandum?

Polyænus libr. 1. in Procem.

Sicut Milites, sic & Medici uti debent stratagematis.

Vlysses multa per fraudem præstitit.

Εἰμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
Ἀνθρώποισι μέλω καί ἐμὸν κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Vnde cum morbus summus sit, & capitalis hostis Civitatis, isque non externus, sed Civilis, nec civilis modò sed domesticus, quem omnes cujuscumque sint sexus, fortis, & ætatis natura duce refugiunt, quo non est monstrum immanius, non crudelior tyrannus, non pestis ulla terrior, aut vitæ capitalior inimicus; Quis, oro, obtestorque molestè feret, huic, & insidias strui & dolos necti, & pedicas tendi, & occulto, apertoque Marte cædem ac pernitiem intentari.

Morbi sunt hostes capitales.

SEd aliud prætereà quo te vellem omninò mentem, oculosque reflectere Thadæe Colicola, & quod ipse maximi esse in hac dissertatione momenti, penitus mihi persuasum habeo; Etenim si Fabius in Oratore suo contendit non esse vituperandum mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit; Si Horatius Poeta certè gravissimus illud idem voluptatis causa permittit

Fabius Orator tuetur Officiosa Mendacia.

Horatius joco so permittit.

Ficta voluptatis causa sint proxima veris;

Si Poetæ ipsi

Fingunt quæque volunt putantque palmam
Mentiri benè gloriosiorem.

In Epist. ad Pisones.
Campanus.
Prudentius hymn. contr. infidel.
Vopiscus in Adr.

Si Dialectici,

Fidem minutis dissecant ambagibus.
Vt quisque lingua est nequior.

Si nemo Scriptorum quantum ad Historiam pertinet non est aliquid mentitus.

Et quid vis Gratia mendax
Audet in historia;

Si plerumque fit, *ut ii, qui boni volunt aliquid afferre, effingant aliquid, quo faciant istud latius*; imo verò si Alexander, natum se Iove fingebat, quia mendacium illud χρήσιμον εἰς τὰ πράγματα, & Titus Castricius volebat apud Agellium *Rhetori concessum esse sententiis uti falsis, audacibus subdolis, capitosis, si modo verisimiles sint & possint ad movendos homines qualicumque astu irrepere*. Quæ causa tandem erit, cur idem Medicis non liceat in unius sanitatis adeptione, & conservatione, quam Plutarchus *Blandissimum longeque divinum Vitæ condimentum* vocabat, ob insignem nempè utilitatem ejus, & præstantiam, quæ certè talis est, ut reliqua mortalium bona, nobilitas, eruditio, fortunæ, eam quam habent gratiam, & dignitatem ab hac

Cicero Philip. 1.

Lucianus.
Cur Alexander se Iovis filium esse finxerit?
Libr. 1. cap. 4.

An, & quando Oratori liceat, adsumere sententias falsas?

Crites. Ee 2

Quando etiam Medico?

hac una mutuari, aut certè. Si quam ex se obtinent, si absque sanitate sit, omnem penitus amittere videantur.

Horatius.

Valeat possessor oportet
Si comportatis rebus bene cogitat uti
Sincerum est, nisi vas quodcumque infundis acescit.

An Mendacia in Medicina sint laudanda?

Enim verò tantùm abest, ut veniam medici deprecari debeant fraudis alicujus officiosæ, vel mendacii commissi, ut ipsi potiùs officii neglecti, & malè administratæ Provinciæ, accusari possint, nisi quotiescumque se offert occasio, illis ad ægrorum salutem uterentur, sicque, ex sententia Asclepiadis laudata apud Cornelium Celsum, eorum morbis, citò tutò, & jucundè profligandis incumberent, hoc verò quomodo præstare possint per tot ingratos abominabilesque sapores, & odores medicamentorum, per tot Cruces, & tormenta Chirurgorum, per tot non modo tenuis, & demensi victus, sed plerumque etiam medicamentis infecti, tædia quæ sæpius in causa sunt, ut quod damnabat Apulejus *medentes ipsi saviores morbis existant*, nullus equidem video, nisi se ex jucundæ medicinæ præceptis ægrorum votis aut demulcendis, aut fallendis accomodent, dolores, ut præcipit Galenus, quantum fieri potest leniendo, medicamentaque, ut idem 4. de tuenda valetudine consulit grati, & benigni saporis seligendo, ac demum, quod innuit Hippocrates in ratione victus, aliquid remittendo de suprema illa potestate, quam Theodoricus apud Cassiodorum Comiti Archiatrorum sub hac formula indulget: *fas est tibi nos fatigare jejuniis, fas est contra nostrum sentire desiderium, & in locum beneficii dictare quod nos ad gaudia salutis extrahit.* Vndè cùm ægrorum alii illud frequenter ingeminent, & quærantur,

Liber. 3.

An interdum sint morbis ipsis sæviores medicina?

14. Method.

6. Epid.

Libr. 6. cap. 9.

An aqua glaciata sit nociva?

Setinum, dominaque nives, densique trientes
Quando ego vos medico non prohibente bibam.

Martialis Epigramm. 86. lib. 6.

Officium tunc est prudentis Medici pro vino illo roseis, & tam ardenter concupito granatorum succum, aut aquam acetosæ ptisanamque, quovis alio modo vinum mentientem exhibere, cum alii purgantium medicamentorum fastidia abhorreant, debet ipsa, vel in sero diluere, quemadmodum fecit Galenus scammonium, vel in rotulis, aut cõservis abscondere, vel inaccetariis exhibere, aut admixtione cremoris tartari chimica preparatione, ambrosiopœia, & alia quacumque ratione virus illud, quo se produnt obtundere, ac si nactus fuerit aliquam Considiam, quæ nobilis mulier omnem experiorem medicinam abhorrebat, Democharem imitari Medicum, qui lac caprarum ei callidè propinabat, sed quas lentisco pascebat; si denique, quasi *Sævitiem reputent* ægri medicinam *de scalpello, de cauterio, de Sinapis incendio*

Quid pro vino possit ægrotis dari?

14. Method,

Amaras medicinas adspernabatur Considia.

Tertullianus Scorpiaco.

Nec rigidos silices, solidumque in pectore ferrum
Aut adamanta gerant.

Ovidius 9. Metam.

Quo stantes, & immoti, ut Cajus Marius varices sibi excindi patiantur, aut venas aperiri, quemadmodum Lucanus, & Seneca, tùm verò perfricta fronte doloris opinio minuenda est, aut imitanda saltem Medici illius sapientissimi industria, quem aiunt. *Cum Regis filiam curare deberet, non sine ferro posset, dum tumentem mammam leviter fovet, scalpellum spongia tectum induxisse; repugnasset enim puella remedio palam admoto, eadem, quia non expectavit dolorem tulit*, aut si aliter morbus ferat, Celeberrimi Chirurgi Ioannis de Vigo solertia exemplo esse poterit similis alterius configendæ, is enim dum nodum Carnosum Iulii II. contumaciorem in dies fieri, & Pontificem omne genus remediorum constanter respuere, animadverteret, novam quamdam medendi rationem meditatus est, pannos siquidem veteres frustillatim conscerptos, una cum panis siliginei mica molliore & arsenici sublimati in aquis Rosarum, & plantaginis excepti momento ad tertias in vase æneo decoxit expressisq; demùm illis, & pulveris modo ulceri admotis, quod nullis deinceps unguentis se curaturum jure jurando receperat, brevi summa cum omnium admiratione Pontificem à gravi, & molesto affectu liberavit.

Plinius.

De Mario, Lucano, & Seneca.

Seneca de Ira. 37.

Libr. 2. Chirurg. tract. 2. cap. 5.

Quo modo Ioannes de Vigo Iulium II. curaverit?

His rationibus quartam subjungit multorum error communis, ne dicam vulgi stultitia non ipsa quidem recens, sed quæ cordatis jam antea bilem movit, & Plinio seniori præsertim, à quo medicina vapulat, cum ob alia, tum vero ob illud potissimum, *quod authoritas aliter quàm græcè eam tractantibus etiam apud imperitos expertesque linguæ non est, ac minus credunt, quæ ad sanitatem suam pertinent, si intelligunt.* Vnde si non mentiendi, at saltem probè simulandi necessitas medicis hac lege videtur imposita, technasque & dolos arguiè conficiendi, quo famam apud imperitos tueri possint, & arti, quam profitentur authoritatem conciliare. Vt propterea huic instituto valdè convenienter Medicos admonuerit Galeotus Martius, ut dum apud do-

An loqui Medici in lingua ignota ægrotis debeant?

Libr. 29. cap. 1. *Quibus apud doctos, & quibus apud imperitos verbis uti debeant?*

Cap. 5. libri de promisc. doctrin.

doctos homines verba faciunt, quos rei veritas non latet, communi ac aperto sermone utantur, dum vero apud aniculas, & plebeos, quæ latinè, aut lingua vernacula dici commodè possent, obscuriori sermone græco, vel punico referant, tunc enim fit ut si *altaa* loco HIBISCVM nominari audiverint, si *mercurialis* vice LINOZOSTIM, si pro *fumaria* CAPNITIM, pro *Sempervivo* ÆIZOON, pro *agrimonia* EVPATORIVM, pro *vini*, *& aquæ mixtione* CRAMA, pro *posca* OXYCRATVM, SECANIABIM pro *Sirupo acetoso*, TERENIABIM pro *manna*, RAVEDSENI pro *rhabarbaro*, fit inquam ut stupeant statim ad ejusmodi verba, quæ

Nonnulla Græca & barbara communium medicamentorũ nomina addiscere poterit Medicus, ut apud ignorantes applausum & admirationem extorqueat.

Sunt ipso penè tremenda sono;

eaque remedia velut Θεῶν χεῖρας, è cœlo demissa, aut saltem in eorum gratiam laboriosè à Medicis excogitata, lubentiùs & majori fiducia suscipiant, tantum abest, ut quemadmodum fecit Joannes Satisberiensis, querelam hanc instituant *verba proferunt inaudita, ad omnia suos loquuntur aphorismos & mentes humanas velut afflatas tonitruis ita percellunt nominibus inauditis.*

Quas medicinas θεῶν χεῖρας *vocent?*

Metalogici libr. 1. cap. 5.

VErùm ut fæx ipsa populi facillimè in hunc errorem impingit, ita profectò Sapientissimi etiam homines in alium persæpè incurrunt, qui non minus equidẽ quàm lixarum & calonum deliria, Medicorum stratagemmatis indigere videntur. Nescio enim quomodò vitio imbecillitatis humanæ plerumque contingit, ut horum nonnulli simul, atque ægrotant timidi, suspiciosique evadant, nec solum verba & sermones, sed gestus, nutusq; Medicorum accuratius observent, à cũctis sibi metuentes quæ sint

Sicut ob Ignorantiam ægroti aliqui, sic ob nimiam aliqui scientiam, quã se putant habere, male judicant.

Nihilo metuenda magis
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntq; futura.

Quam ob rem prudentis est Medici omnia quæ ægris metum allatura putarit, simulatione tegere, simpromata gravia, crises infaustas, lethalia signa, recidivæ metum, aut infelicem morbi exitum prudenter dissimulare, istudque sibi Virgilii dictum putare

Lucretius.
An infirmi non solùm verba, sed & nutus & gestus Medicorum observent?

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

An vultu mentiri quis possit?

Vt consilio Damasceni, non modo pleraq; reticeat, sed cuncta etiam fingat, & polliceatur, quæ vel salutem jacentis, vel spem convalescentis confirmare possunt, & in meliorem statum reducere. Complexio enim animi corporis affectui semper inhæret, ac propterea ut monebat Celsus *Ægros securos agere convenit, ut si corpore, non etiam animo laborent*, & Seneca dicebat, *quod multis causa moriendi fuit morbum suum nosse*. Contra verò si rebelles illos, aut contumaces, nec sibi vel aliis obsequẽtes, nactus sit, majora quam sint; omnia fingere debet, morborumque metastasim epigenes & malorum iliadem minitari, quo certæ & exquisitæ rationi, imperatisque auxiliis facilius assuescant, si non spontè & ductu suo at saltem majoris mali formidine coacti.

Aphorism. 140

libr. 3. cap. 5.
An morbi status possit ægro aperiri?

De brevit. vitæ cap. 17.

An, & quando minæ sint utiles in Medicina?

FIeri quoque nonnunquam solet, ut Medicus, in ægros quosdam ἀπεγνωσμένους seù quod diceret Arnobius *recusantes sanitatem pati* incidat, ut exempli gratia

ἀπεγνωσμένοι.

Quando melancholicis ratio fuscata tenebris
Ecclipsim patitur, erratque Logistica virtus.

Libr. 1. Ægidii Corboliens.

Atque etiam

Dum phrenesis fervet cerebri dum furit in arce.
Fellea materia dum parturit ira colerис
Verbaque dum nulla mentis signata moneta
Luctibus, & variis jactantur plena querelis.

libr. 1. de virtutib. composit. medic.

Quos omnes nisi dolis, & stratagemmate quodam sibi proponat curandos, ut malorum pulpa cum infixis radicibus hellebori cocta, aut eodem in libo ex ovis in Sartagine frictis abscondito, granisque scammonii in electuario sero lactis, prunis, passulis præparatis, aut pane dulciario exhibitis, oleum certè, atque operam omnem perdet, nec minus forsan quàm æger ipse delirus reputabitur.

Sunt interdum taliter affecti ægroti, ut nisi decipiatur, nullam medicinam admittant.

VErum enim verò ut in hac fraude Medica modis omnibus, qui fidem præstare possunt, afferenda, nihil amplius fraudis reliquum esse possit, tot jam allatis rationibus, quæ per se quidem solæ satis esse possent, authoritates Illustrium Medicinæ Scriptorum, & eorumdem exempla, velut copias auxiliares, succenturiatosque milites en ecce in campum explico. Et quidem quantum ad authoritates attinet, non faciam hic quod cæteri, qui Platonis mentem ad Medicos corporis detorquent, cùm longè magis rationi consentaneum sit ex iis, quę postea apud eumdem subdit Socrates, & Picini commentario, eum publicis tantùm medicis animorum quales sunt Civitatum Rectores, Ducesque populorum mendacii veniam concessisse; sed ad Hippocratem omnium in Medicina bonorum Authorem, & parentem me converto, qui sexto de populati-

Progreditur Naudæus & suam sententiã Authorum testimoniis persuadere conatur.

3. de Republ.

An à Politicis Medicis (Populorum Rectoribus) possint argumenta desumi?

Sect. 5. part. 13

laribus morbis docet optimum esse in Otalgia, seu aurium dolore ægrum decipere, quamquam modum istius deceptionis per lanam imbutam unguento calido, & clam in vola manus repositam βραχυλογίᾳ tam obscura, & ænigmatodei explicet, ut nondum inter se consentiant Valeriola, Fuchsius, Sylvaticus, & alii de recta ipsius loci interpretatione. Sed quãtumvis de illa inter se digladientur, omnes tamen cum antiquis interpretibus conveniunt, quos Galenus asserit ejus opinionis fuisse, ut decipiendi ægroti causa, ad hoc agendum accessisse Hipocratem dicant: *interdum enim de iis rebus solatium capere Ægrotantes, & arbitrari diligentiorem de ipsis curam Medicos habere*. Unde ipsemet Galenus licet expungendam particulam illam ἀπάτη ex fine ipsius aphorismi censeat, Commentario tamen in Hippocratis librum de Officiis; Medici fraudes ejusmodi majorem in modum extollit, modumque docet, quo fieri debeãt in iis, quibus spectare non possunt, aut chirurgorum apparatum sustinere, dum velut Gallentes

De vera Hippocratici Aphorismi lectione & interpretatione.

An redundet vox ἀπάτη? An sit prorsus delenda?

Galenus Medicas fraudes laudat.

Mente fremunt, lacerant corpus, funduntque cruorem,

Tertullianus.

quin statim animo linquantur; *his enim dicendum erit, cras nos de chirurgia esse consideraturos, impræsentiarùm satis esse si locus, aut foveatur spongiis, aut aqua perluatur, atque ad emplastrum, aut medicamentum recipiendum preparetur, interim verò sectio homini ex improviso adhibenda est*: idemque hoc à se aliquando factum testatur in libris methodi, in quibus historiam refert illustris cujusdam fœminæ, quæ dum herpete circà malleolum laboraret, qui etiam serpendo ab bubones adscenderat, nec medicamenti solventis præter serum ullum genus admitteret, scamonium in illud clam injecit, sicque licet invitam sanavit, cujus posteà imitatione Tralljanus mulierem aliam argutè fefellit, etenim cum illa se inter edulia serpentem devorasse arbitraretur, vomitum statim emeticis convenientibus commovit, atque immissa clanculum in illud, quod rejectum fuerat lacerta ex iis, quæ propius ad hanc accedebant, quam læsa ægrotantis imaginatio referebat in corpus suum subisse, finxit postea maxima cum sui, & assistentium admiratione, illam vomitu quoque fuisse redditam, & nihil propterea amplius esse, quod illa ab ejusmodi animaculo sibi timeret. Ità etiam Philotimum Medicum non mediocriter extollit Aetius, quod excogitato, & imposito suprà caput melancholici cujusdam, qui se ἀκέφαλον esse, & capite diminutum

An, & qua fraude ad sectionem veniendum sit?

libr. 14

Galenus decipiendo curavat.

libr. 1. cap. 17.

Trallianus etiam.

De fœmina quæ serpentem se bibisse putabat.

De quodam ægroto, qui se ἀκέφαλον esse dicebat; quo modo à Philotimo fuerit curatus?

reputabat pileo plumbeo, ipsum eo tandẽ adduxit, ut præ continua molestia, quam ex ejus duritie, & nimio pondere persentiebat, caput se recuperasse fateretur. Quã curandi methodum, licet fallacem, & subdolam, Damascenus posteà confirmavit, horum præsertim, & Cornelii etiam Celsi ductus exemplo, ut nulla jam de antiquorum Medicorum in hac quæstione sententia possit esse difficultas, quemadmodum certè, nec de eorum, qui à Damasceni tempore floruerũt, nequam Bernardus Gordonius, & Gabriel Zerbus Medici, ambo clarissimi, & reliquorum suæ tempestatis facilè Princeps diversos ediderunt tractatus de cautelis quibusdam, & medicinæ fraudibus, quæ non secus illius artem professis familiares esse debent, quàm fortissimis ducibus strategemmata, aut simulationes, & mendacia Iurisconsultis, ut à reo, vel actore veritatem rei apud ipsos dubiæ extorqueant, quandoquidem non adeò inter se distant Iuris, medicinæve periti, quin multa habeant inter se communia:

Aphorism. 14

libr. 3. cap. 5.

Quinam de fraudibus, quæ adhiberi in Medicina solent doctè scripserint?

An & illis utantur Iudices & Veritatem à Reo discant?

Iudex est Medicus, reus est ægrotus, amici
Actores adsunt plures ex ordine testes
Morbus, causa, locus, simptoma, innata facultas,
Consimiles ægri, mos, motio, pharmaca, gustus.

Struth. lib. 5 Artis Sphygm.

Iudex & Reus cum Medico & Ægroto comparantur.

Sed quò nihil omninò fictæ istius, & dolosæ curationis nomine Medicis imputari posset, satis jam cautum est à Plinio, Petrarcha, Baptista Mantuano, Petro Aponensi, aliisque ob corporis imbalnitiem, morumque rusticitatem lacessitis, nonnulli ex ipsis, haud inter se orgiis mendaciorum confœderati, quod de Origenistis pronuntiabat D. Hieronymus, sed quibus egregium semper visum est

Origenistæ liberè mentiebantur, tenebant enim malitiæ Mendacium Officiosum careri, & omnia, quæ utilia, Officiosa vocabant.

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa;
rem omnem ad æquitatis carcerem reducere, & nunquid in Medicina facienda dolis ejusmodi licitum foret, præclaris hac de re quæstionibus institutis explicare voluerunt, ut Franciscus Valeriola in enarrationibus, Rodericus à Castro in Medico Politico, & Cortesius in miscellaneis, qui quidem omnes una cum Silvatico, Augerio, Ferrerio, Mercuriali, Foresto, Brudo Lusitano, Epifanio Ferdinando, Massaria, Sennerto; & quid attinet alios numerare, qui proponendum infiniti sunt; Omnes inquam isti censent, cum ex D. August. *Quantum in Medico sit, veniat sanare ægrotum*, & quod inquit Antiphonis filia apud Plautum ad illos etiam pertineat: *Semper nostrum officium nos facere aequum est*: omnia ex usu esse, quæ sanitatem in ægris præ-

Tract. 12. Ioan.

Sumit argumentum à fœcibus & fordibus, nam & hæ adhibentur in Medicina. Ergo si mendacia fordes & faces sunt, ubi utilia saluti à prudẽte Medico poterunt adhiberi.

præsentem conservant, nutantem firmant deperditam restituunt, ac propterea quẽadmodum non respuunt fœces, non abjiciunt fœtida, non abhorrent venena sic nihil omninò rationis esse, propter quod damnent potius technas, fraudes, & mendacia, cùm præsertim non minus, quàm illa ægrorum saluti conferant, & ex fine, atque intentione, quibus actiones in moralibus æstimantur, non possunt non censeri valde salutaria, & maximè convenientia Medicinæ præsidia, quæ propterea nec Theologorum sanctissimis, doctissimisque displicuere, non equidem D. Chrysost. qui *talem fraudem, non fraudem nominandam esse*, concludit sed potius οἰκονομίαν *quandam sapientiam, & artem, qua possis è mediis rerum desperatarum angustiis evadere*, non Pereiro asserenti, quod *non rarò prudentes Medici graviter ægrotantibus, salubresque curationes recusantibus, utili simulatione deceptis, quæ volunt, præbent medicamenta, & Sanitatem restituunt*; non denique Molano obscurum illorum judicium damnanti, *qui insidias Militares, Medicorum, & ludicrum dissimulationes à mendaciis discernere nequeunt*.

Libr. de Sacerdotio.

Οἰκονομία *debet distingui à fraude.*

Pererius in c. 27. Genes. disp. 1. §. 26.

An simulatio in Medicina locũ habeat?

Ex quibus cum luce Meridiana à *mendaciis* clarius appareat non tantummodo licitum esse,

Mentiri Astrologis, Pictoribus, atque Poetis;

quod vulgari fertur adagio, seù Medicis insuper, licet istud faciendi licentiam non ut Autolicus, à Mercurio, sed ab omni sapientum, & optimorum potiori consilio acceperint.

Quinam sint in Republica, qui fruantur privilegio mentiendi?

Historia nonnulla recensentur.

Reliquum nunc est, ut priusquam eorum objectiones diluamus, qui contrarium censent, aliud insuper exemplis confirmemus, quod tot rationum, & authoritatum momentis, firmissimè videtur esse stabilitum, atque præter cætera, quæ jam attulimus, & illa quæ leguntur apud Marcellum Donatum, hoc unum in primis illustre mihi videtur, quod de quodam melancholico referunt nonnulli, qui septem se in capite passerculos, velut in cauca inclusos gestare continuò arbitrabatur, accersitus siquidem ad ipsum vafer quidam, & prudens Medicus, cum vitium imaginationis læsæ primo statim obtutu deprǽhendisset: Euge, inquit, vir bone, qui me talibus morbis assuetum pertractandis, & curandis, bona tua sorte vocaveris; Et si enim me non Menecratem esse profitear, qui ἀθανασίαν seù mavis insenescentiam hominibus promittebat, non Asclepiadem, aut talem, qui fractum crus possim obligare, Vulcani, Martisque vulneribus medicinam facere, istud tamen sanctæ, & absque ullius adulationis suspicione dejerare possum, neminem hodie Medicorum esse, cui sæpius aut fælicius similes affectus obtigerint percurandi, nam dum Iuvenis adhuc, & novitius Compluti medicinæ sacris initiarer, obtulit se mihi Hispanus quidam sævissimo capitis dolore, eousque desperationis adductus ut sibi violentas manus inferre tentaret, sed cum ab Amicis rescivissem illum frequenter dum sanus esset, ocymum jucundi odoris causa olfecisse, conjeci statim experientia Hollerii ductus, scorpiones indè in ejus cerebro enatos, quos cum aliter non possem prægrandi folle naribus ejus indito, & violentia quanta fieri potuit maxima deducto una cum ossis Ethmoidis portiuncula attraxi. Postcà verò cum Ægyptum peragrarem, quindecim hirudines unico impuræ, & lutulentæ aquæ haustu in bubulci cujusdam ventriculum illapsas solo vomitu ex muria propinato, depuli. Ranas etiam, girinos, bufones, & nonnunquam Crocodilos, non aliter certè quàm vermes medicamentis convenientibus eduxi, ut nihil hic attideat de Serpentibus loqui, nihil de tænia, licet suprà triginta cubitos longam auxilio meo redditam viderim. Sed audi, quid nudius tertius consilii ceperim in illo Trapezita tuo vicino, qui sibi caput omne curculionibus hinc inde perreptantibus oppletum esse non falsò persuaserat, frumentum ex aristis recenter decussum in prunas conjeci, fumumque ut per infundibulum in nares reciperet, imperavi, quod postquam per horæ quadrantem facere sustinuit, tandem legio integra curculionum, arcem capitis, quam prius obsidebat, deseruit, quoad ustulati frumenti gratum nidorem, reliquiasque se conferret, ut jure Virgilianum istud usurpati potuerit,

Libr. 2. de medic. hist. mirab. cap. 1.

Quando est læsa phantasia, frustra corpori medicina adhibentur, nisi illa sanitati reddatur.

Menecrates ἀθανασίαν *immortalitatè hominibus pollicebatur.*

De quodam, qui habere se caput passeribus plenum dicebat.

Procreantur scorpiones ex ocymo.

De hirudinibus in potu haustis.

De aliis bestiis

De capite pleno curculionibus.

—— *It nigrum campis agmen.*

His igitur experientiis confirmatus, quid nunc tua causa mihi faciendum sit, satis, superque intelligo, & quidem licet de passerculis tecum non conveniam, quos sub ingressum domus tuæ, cùm adeo suaviter, & delicatè fringultientes, minurientesque perceperim carduelcs, aut luscinias esse existimo, tamen qualescumque sint illæ aviculæ spero me potentiore quodam pharmaco crastina die illas educturum, modo te mihi obsequentem præbeas, & ad omnia, quæ jussero promptũ, facilemq; exequenda. Sequenti igitur die pulveribus nigellæ, pyrethri, euphorbii, hellebori, similibusque sternutatoriis instructus, redit ad ægrotum confidentia, quàm illi tam audaci pollicitatione fecerat, pene jam sana-

Oportet, ut apud Ægrotum Medicus opinionem habeat Viri docti & felicis.

Qua arte in similibus occasionibus ægroti juventur?

ſanatum, caput faſcia nonnihil etiam in oculos dependente fortiter ſtringit, pulveres in nares exſufilat, concitataque crebra, & vehementi ſternutatione, aviculas quaſdam, quà deplumes, quà vivas, quà ſemitruncas, & mortuas ex manica ſupra lectum projicit, mox verò ęgrotum bo o animo ſit, hortatur, jubetque num paſſerculos, aut cardueles potius in capite habuerit viſu dijudicet, quod ipſe ſtatim fecit amoto ſipario, ſeque optimi iſtius viri conſilio ab immani cruciatu tam facile liberatum fuiſſe, multùm gavilus eſt, & in poſterum rectè valuit. Hæmorragiam autem ex naribus (*) adeo rebellem, & contumacem, ut nullis amplius remediis locum eſſe communis foret opinio, contrario planè modo ſanavit Cardanus, nam ad ægrum vocatus, non quemadmodum alii Medici, revulſionem imperavit per venæ ſectionem, cucurbitulas, frictiones, ligaturas, multoque minus laudavit medicamenta refrigerantia, aſtringentia, glutinantia, cauſtica, vel quę à Medicorū vulgo ἴσχαιμα dicũtur sed hiſtoriā totius morbi blandè primùm ſciſcitatus, & curiosè frontem ſtatim contraxit, & ad matrem converſus, ipſam hunc in modum allocutus eſt. Quid in te, oro, obteſtorque, commiſi Domina, quam ob rem me potius ad mortuum, quàm ad ægrotum vocares, filium hunc tuum ad inferas redactum vides, & adhuc de Medico potior eſt Tibi cura, quàm de Sacerdote? num igitur me talem habes, qui mortuos poſſim ad vitam revocare? Profectò miror, quò tua abierit antiqua ſolertia: cernis ſuprà viginti libras ſanguinis in hoc tridui ſpatio, quo primum ſimptoma iſtud tam dirum, & lethale incepit, fuiſſe rejectas, cùm nihilo minus Avicenna ſeptendecim tantùm citrà mortis periculum evacuari poſſe contendat, cernis etiam animi deliquia, perfrigerationem extremorum, ſudores exiguos ſenſim gliſcentes, faciem omninò decolorem, & dubitas adhuc num de Iuvene iſto conclamatum ſit? Scias igitur nihil eum amplius opus habere auxilio meo ſed ne quidem illius Dei,

*) Eſt autem αἱμοῤῥαγία immoderatus fluxus ſanguinis. Hiſp. *Camaras de ſangre*. Et fit teſte Galeno *lib. de ſymptom. diff.* tribus modis: videlicet vel ex vaſorū ruptura, vel ex eorumdem corroſione, vel ex nimia apertione orificiorum in venis. Addunt Iuniores modum quartum: nempe ſanguinis nimiam tenuitatem: addunt quintum, nimirùm magnam ſanguinis copiam.

Hic morbus eſt pertinax, & tum maxime cùm ægroti animus inexſpectato aliquo timore percellitur (Hiſp. *quando le dan un ſuſto*) recuratur.

Quot libræ ſanguinis citra mortis periculum ex humano corpore poſſint deffluere?

Reduces, qui tradere vitas
Noſcit, & in Cælum manes revocare ſepultos,
Qui colit Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum.

An mortuos vitæ poſſit Medicina reſtituere?

Et ſi me audis, Sacerdotem quantocyus accerſiri jube, qui hunc ſacro viatico, & ſupremis unctionibus muniat è vita proximè diſceſſurum; aut enim ſcientia Medicinæ nulla eſt, & mea me fallit quinquaginta annorum experientia, aut ante veſperam fatis concedet, & vera, atque meliori vita perfruetur. Hac enim ſententia ab eo, qui totius Civitatis oraculum habebatur, tam ſeverè audacterque pronunciata, mater, quæ nihil quidquam de ſtratagemmate reſciverat, domum ſtatim univerſam luctibus complevit, æger verò primum quidem

N. B. In ſimilibus morbis habet locum Axioma illud Militare, *Una ſalus miſeris nullam ſperare ſalutē*.

Fallit, ut nudis preſſit qui calcibus anguem,

mox cùm ſe tam brevi moriturum crederet, timorem inde talem concepit, ut calore cum ſanguine, & ſpiritu confeſtim ad præcordia recurrente totum corpus frigidum remanſerit, & ſanguis qui per venarum Siphunculos in ejus habitum diffundebatur, ad ulteriorem motum ineptus hæſerit. Quod anteà quidem ab aliis Medicis, fruſtra medicamentorum ope fuerat tentatum, ſed narrant præterea doctiſſimum Hollerium melancholicum, qui, ſe vaſtiſſimæ magnitudinis naſum habere quærebatur, &

Morbi aliqui ſubitaneo terrore (Hiſpan. con un ſobreſalto) curantur.

Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,

hac arte liberum ab inani illa perſuaſione feciſſe, aſſeruit ſiquidem naſum ejus longè minorem eſſe quàm ſibi videretur, ſed tamen remedio locum fore ſi ad officinam periti cujuſdam Chirurgi, & in hac præſertim operatione, qua naſi longiores decurtantur, verſatiſſimi ſe conferre vellet, quod poſtquam æger annuit, pręmiſſis ſtatim qui Chirurgum de Hollerii mente admonerent, & aliis etiam, qui tranſeuntis naſum partim mirarentur, partim irriderent, ad ædes Chirurgi una tandem devenimnt, ubi ſervos obviam habent, valvas, feneſtraſque recludentes, & omnia impedimenta amolientes, in quæ naſus ille potuiſſet impingere, tum verò oculis ægri velatis operi ſe accingit Chirurgus, abſcinditque extremam naſi cuticulam, & oſtſeno poſtea, quem in iſtud negotii paraverat, tamquam è recenti vulnere amaxabone ſanguinolento, partem naſi reſciſſam eſſe perſuaſit, ſicque maxima cum Hollerii exiſtimatione æger ille convaluit & ad meliorem de naſo ſuo opinionem converſus eſt.

De illo, qui vaſtiſſima mollis naſum ſe habere delirabat.

Qua arte fuerit curatus?

Illis, qui habēt læſam phantaſiam, ſi contradicat Medicus, nil omninò proficiet. Ergo debet adnuere; hoc eſt, debe ſeguirles el humor, *ut ait Hiſpanus.*

VErùm quid opus eſt aliunde exempla quærere, quàm ex communi Chirurgorum induſtria, qui ſe venæ ſectioni imperatæ accingentes ægrorum quorumdam, muliebrem animum, quaſi nondum parati, aut aliud agentes, tamdiù fallunt, & detinent ſecurum, donec inciſa ſubtiliter; & ex improviſo vena,

Cruor emicat altè
Non aliter quàm cum vitiato fiſtula plumbo,
Scinditur, et tenui ſtridēte foramine lōgas

Quomodo venæ ſectio fiet?

Eja-

Ejaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.

Quomodo applicetur cauterium?

Aut ex eo tandem quod in usu receptum habet nobilissimus eques, & doctissimus Antenoræi lycæi Professor Anatomicus Ioannes Weslingius, qui cauterium illud actuale, quod nemo etiam fortissimus non reformidat ope pixidi cujusdam ex ligno (*) tornatili affabrè, eleganterque paratæ, ex qua ferrum candens, velut ex insidiis prorumpit, tàm cautè, subtiliterque parti inurendæ admovet, ut maxima ægrorum voluptate hanc operationem satis per se difficilem molestam absque illo fermè doloris sensu absolvat.

*) Lignum non est apta materia, ut ferrum candens occultet. Ergo Naudæi pace ex ære fuisse instrumentum, quo Weslingius utebatur, dicamus.

Veracitatis studiosissimi cultores, qui?

SEd video tandem quid in re tenui, nimis circumscripti homines, & in aperto veritatis sole malitia nescio, an imbecillitate cæcutientes adversus tot, exēpla rationesque moliantur, *Mendacium*, inquiunt, ex Aristotele, *improbum est, ac vituperatione dignum*, & ex primo elenchorum; *Sapientis est non mentiri de quibus novit*. Vnde Pythagoras hæc præclara homines à Diis accepisse fatebatur, *Vera nempe dicere, & Beneficia in alios conferre*, quæ duo si in aliquo maximè in illo reperiri debent, qui non modò peritia medendi, sed morum integritate, & vitæ honestate sibi imitandum proponere debet Hippocratem, quem Aristoteles, & Galenus *Veritatis observantissimum* vocant, & Macrobius talem fuisse contendit, ut nunquam falli, aut fallere potuerit; non secus profectò, ac Atticum narrant mendacium nec dicere solitum, nec pati potuisse; hoc verò tanto diligentiùs Medici præstare tenentur, quod remedia, quæ præ manibus habent, si ab improbis usurpentur, venenis ipsis nocentiora evadunt, unde si quicquam in ipsorum administratione dolo, vel malitia peccant, si fallant ægrotos, aut confictis mendaciis, auctoritatem arti suæ quærant, quemadmodum malus ille sutor apud Phoedrum, qui cùm inopia deperditus

Quænam sint præcipua Attributa Divina hominibus communicata?

De sōno Scip. cap. 4.

Quàm fuerint veraces Hippocrates & Atticus?

Medicinam ignoto facere cœpisset loco,
Et venditaret falso antidotum nomine
Verbosis acquisivit sibi famam strophis.

Phœdrus lib. 4. fabul. 14.

Certè quantum à recto æquitatis tramite aberrent vel ex eo facile conjicere possunt, quod D. August. ne quidem istud cum evidenti alterius commodò facere permittat; *nam quoties*, inquit, *aliquis utilitatis proximi causa mentitur, si non erat peccator antequam mentiretur, mentiendo efficitur id quod vitarat*. Imo verò tractationem hanc de mendacio idem alibi ad medicinam referens. *Si concesserimus* inquit *pro salute alicujus agri de vita Filii ejus fuisse mentiendum, ità paulatim, minutatimque crescet hoc malum, & brevibus accessibus ad tantum acervum mendaciorum, scelerâtorum sensim subintrando perducetur, ut nunquam possit penitus inveniri, ubi tanta pesti per minima additamenta in immensum convalescenti possit obsisti*. Sed enim auctoritates ipsas validissima ratione confirmant; siquidem quod secundum se, & ex genere malum est, id nullo modo bonum fieri potest, quandoquidem bonum ut loquuntur Theologi non constituitur nisi omnium perfectione, malum verò ex singulis defectibus consurgat; mendacium autem malum est per se, & ex genere actus videlicet inordinatus, cùm Deus, & natura voces homini dederint, ut essent signa eorum, quæ in mente habet, unde etiam sequitur, nulla ipsum additione, vel restrictione legitimum reddi posse, maximè cū antiquissima lege santitum sit, *Mala non esse perpetranda, ut ex ipsa velut radice venenata boni alicujus fructus salubres in nostram, aut alterius utilitatem efflorescant.*

Augustinus libr. de verb. Apost.

Idem libr. contra mendac. c. 18.

Ne quidem p[ro] vita salvan[da] est mentiend[um].

An Mendaciū intrinsecè & ex se malum sit.

An bonum sit ex integra causa; & malum ex quocumque defectu?

D. Paulus ad Roman.

VErum optimè tandem sentio, quid istis severioribus Aristarchis bilem in nasum conciverit, verba nempè legis explorant, non legislatoris animum, & quæ sunt æquivoca semper in deteriori significatione accipiunt contra profectò quàm facere deberent, si rationem sequi, aut Sarisberiensem imitari vellent, qui de medicis ita aggreditur, ad dicendum in Policratio: *Absit de his quicquam perversum loquar, in manibus enim eorum exigentibus peccatis meis frequenter incido, non sunt exasperandi verbis sed potiùs obsequio demulcendi*: Dolus igitur, quod nescio an ipsi rectè animadverterint, non semper malus est, sed aliquando etiam sumitur pro solertia quadam, seu cautione, & prudentia, qua vel adversus hostem, vel latronem, vel etiam ægrum optimis medicorū consiliis reluctantem utimur; unde cum Vlpianus, Labeo, Tullius dolum machinationem esse dicunt ad alterum decipiendum adhibitam, non satis habuere *dolum* simpliciter dicere, sed *malum* addiderunt, quem propterea idem Cicero cum fraude & calumnia conjungit: *ne qua calumnia neque fraus, neque dolus adhibeatur*: Ex eodem sensu D. Thomas ostendit *fallere* intelligi posse dupliciter, nimirum significando absolutè falsitatem, quod plerumq; faciunt Agyrtæ, Ciniflones, Magomedicastri, circumforanei, nebulones, & fœcundū illud in fraudes hominum genus, aut simpliciter occultando veritatē, quod optimis Medicis ob ægrorum commoda videtur legitimè concessum; *istud enim*, inquit

An lex de Mendacio sit æquivoca?

An ad benigniorem partem sit revocanda?

Sarisberiensis Cap. 9.

An dolus semper malus sit?

Qui dolum malum damnant, dolum bonum commendare videntur.

Cicero pro domo.

Ex D. Thoma, aliud est activè & positivè fallere, & aliud occultare Veritatem.

 op-

1. de Divinat.

optimè Cicero. *Ne homines quidem probi faciunt, aut amicis imprudentes calamitates prædicant, quas illi ullo modo effugere possint.* Verùm quoniam de Mendacio longè omnium gravior solet esse difficultas, advertendum in primis hujus, quod dicitur esse falsa vocis significatio cum intentione fallendi, octo differentias à D. Thoma constitui, quarum priores quatuor pertinent ad Mendacium Perniciosum, quinta ad Iocosum, reliquæ verò tres ad Officiosū in quo intenditur, quod est alteri utile; Ac proptereà cum Medicorum technæ, & stratagemmata, nec ad dolum malum referri possint, nec ad Mendacium Perniciosum, sed ad Officiosum potiùs spectent, quod nihil aliud pro fine intendit, quàm malorum tyrannide oppressos convenientibus remediis sublevare; equidē non quid tandē rei sit, cur ab istis Catonibus, & Stertiniis, cane pejus, & angue censeatur esse declinandum; neque enim profectò ita visum Origeni dum sententiam Platonis approbat ex 3. de Republica, ubi asserit. *Deo quidem indecens, & inutile esse mendacium, hominibus verò quandoq; utile & necessariū, ut eo tamquam medicamento utantur*; non Abbati Iosepho persuadenti apud Cassianum *mendacio utendum tamquam Helleboro, quod sumitur in extrema rerum consternatione*; non Pereiro, qui in Commentariis suis in Genesim fatetur: *sententiam esse per veterem & celebrem, licere* (*) *sine peccato mentiri*; nec denique Marco Marullo Spalatensi, *qui ob Republicæ bonū, vel majorem Dei gloriam mentiri fore summæ pietatis ingentisque prudentiæ contendit.* Vt proptereà non perperam Lessius existimet D. Augustinum sibi minus in libris de mendacio satisfecisse, quod ἁπλῶς, & nulla adhibita distinctione, misericors etiam, & officiosum condemnarit; contra quam reliquorum Patrum auctoritatibus probari potest; & infinitis etiam exemplis eorum, quæ in Sacris Codicibus narrantur confirmari, ut nihil aliud difficultatis supersit, nisi ab Aristotele & Pythagora, quos tamen respondere possum de eo tantùm Mendacio intelligendos esse, quod absque summa & evidenti utilitate profertur, aut etiam cum alterius noxa: & adjuncta ratio optimè concludit, Mendacium quidem semper esse malum, non tamen in casu necessitatis deceptionem officiosam, quæ nullius damno in multorum utilitatem cedere potest, postponendam esse nocivo pudori; *Neque enim*, inquit Cicero, *de pactione verborum, quibus jusjurandum aut mendacium comprehenditur, sed de perfidia, atque malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales irasci, ac succensere consueverunt.* Quæ profectò cum ita sint, huic certè necessum est,

D. Thomas 2. 2. quæst. 101. art. 1.

Quid, & quotuplex mendacium sit?

Origenis & Abbatis Iosephi errorem Naudæus approbat.

Cassianus collat. 17. cap. 8.

(*) Pererius hanc refert Veterum doctrinā, sed improbat.

in cap. 27. Genes. disp. 1.

libr. 4. memor. cap. 4.

N. B.
Non displicet Lessio & Recentioribus Augustinus, cui Mendacia Officiosa damnat, sed quod non satis clarè Mendacium à Dissimulatione, quæ debet ... distinxit.

Pro Roscio.

An verba in Juramento, an mens jurantis debeat considerari?

Claudicet ingeniū, deliret linguaq; mensque,

qui technicè istius prudentiæ, aut potiùs artificiosæ indicationis artem, licet velut aurum Bruti officiosæ fraudis sambuco obtectum, vellet iterum ex Medicinæ fundo divellere, & si quis hoc imposterum attentare audeat, Terentianum istud sibi dictum putet:

Si illum objurges vitæ qui auxilium tulit
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

In Andr.

SECTIO V.

Orthodoxa Veritas proponitur, & stabilitur.

CErta & indubitata Conclusio, de qua nullum movetur inter Christianos dubium, est. *Omne mendacium (non solum Nocivum, sed & Iocosum, immo & Officiosū) est peccatum.* Tam severè id inhibet Deus nolit illud ex ulla necessitate, quamtumvis magna (etiam ob vitæ defensionem) licere. Ita S. Augustinus *libr. de mendacio.* & *libr. contra mendacium.* Magister *in 3. dist. 38.* S. Bonaventura *ibid. qu. 2.* D. Thomas *2. 2. qu. 110. ar. 3* quibus universi Recentiores subscribunt, Vnde Theologi, quando quærunt, An Abraham, Iacob &c. peccaverint? tunc, an in eorum verbis verum mendaciū inventum sit, interrogant; quoniam ex suppositione, quod mentiti sint, eos rem malam fecisse & nisi aliqua insuperabilis ignorantia eos à culpa subducat, peccavisse, certum esse asseverant.

Certa & indubitata omnium Theologorum Conclusio.

An-ne hac ipsa conclusio, quam suprà omnem Controversiæ aleam sitam esse, asseruimus, rationibus persuaderi poterit? Vt scias, quid petitur, notare oportet inter *suadere* & *persuadere* hanc esse differentiam, ut Suasio à probabilibus possit fundamentis procedere, Persuasio autem, quoniam est firma adhæsio secura & indubitata requirat. Ergo præmissa hac nominum expositione, quæritur, *An omne mendacium interdici, possit realiter, moraliter-ve demonstrari?* Esse Morales aliquas Demonstrationes pono & suppono: & eas esse dico, in quibus ex Antecedenti certo in legitima forma consequentia deducitur. Et addo plerosque omnes Authores, qui extra S. Bernardi & Scoti scripserunt Scholam, non potuisse hanc Conclusionem evidenter probare, Et tametsi adducere centenos possem, producam tres tantummodò, Pererium, Malleum, & Acaciū, nam cæteri adhærere videntur.

Inter Persuadere & Suadere discrimen.

An admittenda sint Demonstrationes Morales?

An illa in libris Iuniorum reperiantur?

Be-

P. Benedicti Pererii Resolutio.

BEnedictus Pererius, quem pro opinione sua iterum, iterumque producebat Naudæus, *Omne Mendacium, etiam Officiosum esse peccatum*, asserit: & addit id evidenti persuaderi ratione. Conclusionem ejus ut certam & indubitatam admitto: illam autem assero non suaderi ab illo evidenti ratione. Audiatur ergo, quoniam in copioso & erudito Commentario, quo Librum Genesis dilucidavit, *ad cap. 27. vers. 18. num. 36. pag. 53. a. Tom. 4.* sic inquit.

An bene ab eo probetur?

[Concluditur evidenti ratione & probatur *Mendacium per se, atque hoc ipso quod Mendacium est, & malum, & fugiendum esse, nec peccato carere posse.*]

Considera illud *evidenti ratione* & videbis, elumbem & inefficacem prorsus esse, quam Vir, aliàs doctus & aliis præoccupatus fundamentis *evidentem* putabat.

An Mendaciū ex se & intrinsecè peccatum sit?

Porrò ratio quam evidentem dicit, hæc est. [Quod est secundum se malum ex genere, id nullo modo potest fieri bonum & licitum: quod enim aliquid bonū sit, requiritur ut ad id omnia rectè incurrant. *Bonum enim ex integra causa, malum verò ex singulis defectibus*, ut Dionysius dicit *cap. 4. de Divinis Nominibus*. Mendacium autem est malum ex genere; quia est actus per se inordinatus, & perversus, & ordini naturæ, Deique contrarius: cum enim voces naturaliter sint signa eorum, quæ sunt in intellectu, contra naturæ ordinem est, ut aliquis voce significet id, quod non habet in mente, immò cujus contrarium habet in animo. Vnde & Aristoteles *in 4. Ethic.* ait, *Omne Mendacium esse per se pravum & fugiendum*. Omne igitur mendacium est peccatum, sicut etiam Augustinus asserit *in libro contra Mendacium*. Mendacium itaque secundum intrinsecam rationem continet naturalem quandam obliquitatē, & deformitatem, & pervertit ordinem naturæ ac Dei. Verba enim data sunt homini, & in eum finem instituta, ut per ea quod ipse inclusum & occultum habet in animo, aperiat & declaret aliis: non enim alia est via, qua possit animus & voluntas unius hominis, nisi per verba notificari aliis hominibus; sine quibus unus homo non est aliis hominibus intelligibilis. In mendacio autem verba significant contrarium ejus, quod est in animo. Si magnam habet deformitatem discrepantia, & ut ita loquar incongruentia membrorum humani corporis inter se vel cum toto corpore: quanto insignior deformitas existimari debet cum lingua; principale ac maximè necessarium hominis membrorum discrepat ab animo & oratio contraria est rationi?] Sic ille.

An universim admittendum sit illud Axioma, Bonum est ex integra causa, & malum ex quocunque defectu.

Cur inventa sint voces?

An naturalem ordinem Mendacia invertat?

Sed conclusionem aliàs veram & indubitatam, inquam ego, non bene Pererius persuadet. Vide, quæ inferiùs dicentur.

D. Caroli Malleti Resolutio.

VEram etiam sententiam amplectitur D. Carolus Malletus, Cistercio-Fuliensis Religiosus, in libro, quem *Aurum Moralis Theologiæ* inscribi voluit, quoniam *tom. 2. in dilucidatione octavi præcepti Decalogi, malleat. 71. bract. 2. pag. 457. b.* sic scribit.

In quo sita sit malitia Mendacii?

[Respondetur, mentiri per se & intrinsecè esse malum, ita ut nullo casu, seu nulla necessitate cohonestari seu licitum fieri possit. &c. *Primò*, Sciendum malitiam hujus peccati intrinsecam consistere in abusu signorum, quod illis utamur contra naturalem institutionem & finem. Cum enim signa non sint data, nisi ad exprimendum judicium mentis, utimur illis contra judicium mentis, ita ut sit contradictio inter mentem & linguam, quod enim lingua affirmat, mens negat & quod mens negat, lingua affirmat; ideò per se turpe esset & vituperabile, ut in uno, eodemque homine inter interiora & exteriora sit contradictio, cum exteriora debeant interioribus conformari. Itaque omne mendacium malum est, quia in eo est voluntas falsi, & contradictionis, qua contradicit quis suæ conscientiæ. *Secundò*, quia regulariter in eo est voluntas deceptionis proximi. *Tertiò*, quia in eo est falsitas & repugnantia cum propria conscientia. *Quartò*, quia est deceptivum proximi & violativum amicitiæ. &c.]

An interiori homini debeat exterior conformari?

An velit, qui mentitur decipere?

Sed neque hic Author radicem tangit Difficultatis: nam hæ quatuor rationes nihil prorsus evincunt, ut posteà dicemus.

Illustrissimi D. Acacii Resolutio.

SVbscribit præcedenti doctrinæ Illustriss. D. Acacius Marchius de Velasco *tom. 1. resol. 323. nu. 8. pag. 636. a.* inquit enim. *De ninguna manera es licito mentir aunque sea por algun fin honesto, como por alcanzar un gran bien, o por evitar un gran mal proprio o ageno; o por conservar la vida o hazienda: porque, como se dize en el Derecho,* Non sunt facienda mala, ut eveniant bona, *y la mentira intrinsecamente es mala.*

cap. superest. de usuris.

Mendacii divisio.

Mendacium *ibi* in Perniciosum, Officiosum, & Iocosum dividit cum communi sententia.

Quid Pernitiosi Mendacii nomine intelligatur?

Dicit de Pernicioso. *Perniciosa es la* (mentira) *que se dize en daño del proximo. Esta de suyo es peccado mortal, si es en materia grave, porque gravemente se oppone a la Charidad.* Et ut hujus peccati gravitatem clariùs nobis ostenderet, *resol. 317. num. 1. pag. 623. a.* scripserat. *S. Isidoro* lib.

3. de Summ. Bon. *dixo, que especialmente offendia el Falso Testimonio a tres; a Dios, al Proximo, y al Iuez: y S. Augustin* in Psal. 26. vers. 12. *añadio al quarto, que es al mismo que le dize. A Dios, porque es uno de los mas graves peccados, y que mas aborrece de los que se cometten contra so Divina Magestad. Al Proximo, por el daño que se haze. Al IueZ porque tuerZe la Iusticia, haZiendole condenar al innocente. Y assi mismo, lo uno por la macula que pone en su alma, y la pena eterna a que la condena: lo otro por la infamia, en que incurre, y los trabajos que llueven sobre su cabeza; porque como dize el Santo, de ordinario ordena Dios las cosas de manera, que tarde o temprano se descubra la verdad, y paguen los Falsarios la pena del talion, quedando infames para con los hombres, y condenados y castigados en el cuerpo, y mucho mas en el Alma por la Iusticia de Dios.*

Contra quot, & quos illud fiat?

Veritas tandem aliquando innotescit.

De Officioso pag. 636 a. hæc habet. *Officiosa es la* (mentira) *que se dize en favor y provecho proprio, o ageno, sin daño de tercero.* &c. Nota hæc ultima verba: quod enim tibi aut alii prodest, si alicui noceat, perniciosum, & non officiosum peccatum est.

Quid Mendacium Officiosũ, & quid Iocosũ sit?

Et de Iocoso. *Iocosa es la* (mentira) *que se diZe sin daño de nadie, por entretenimiẽto y gusto.* Et consultò posuit illud *sin daño de nadie*: enim joci interdum molesti & graves, quos ideò Hispanus *Burlas pessadas* vocat, & eò promoventur, ut sint qui dicant, *Por un buen dicho perder un amigo*, nimirum, ob dicterium opportuno tempore ingeniosè prolatum tantam eruditionis gloriam apud doctos adquiri, ut jacturæ præponderet, quæ ex unius amici offensione resultet.

Quid Burlas pessadas *apud Hispanos sint?*

Et agens de Officioso & merè Iocoso subjungit. *Estas* (mentiras) *de suyo no exceden de venial, porque no se opponen gravemente a la Charidad.* An sibi contradicit paragrapho sequenti scribens, *Hemos dicho, que la mentira incluye animo de engañar: pero no por esso lo son. &c. las que se dizen por gracia o donayre, por divertimiento y para mover a risa: y assi es muy differente dezir una cosa como falsa, o como mentira.* An-ne à peccati labe Mendacium Officiosum excusat?

An sit semper peccatum?

An sibi Acacius contradicat?

Non est cur plures Doctores producamus, omnes enim, qui extra Bernardi & Scoti Scholam scribunt citatos sequuntur, & eodem prorsus modo philosophantur.

Proponuntur Conclusiones nonnullæ?

HIS Præmissis juxta doctrinam nostrã quam D. Bernardus & tota Scoti Schola tuetur, aliqua Asserta proponamus. Sit

Primum. *Malitia est duplex: Philosophica, & Theologica.* Illa est deordinatio rerum intrinseca, hæc extrinseca legis violatio. Ergo ab omni lege Divina præscindendo datur malitia Philosophica. At quoniam Malitia Theologica, est inobedientia, si Deus nihil jussisset, nulla inobedientia committeretur: ergo nihil esset malum Theologicè. Porrò peccatum S. Ambrosius apud S. Thomam 1.2. *q.* 109. *ar.* 4. in inobedientia constituit; scribit enim *Peccatum est prævaricatio legis Divinæ, & Cælestium inobedientia præceptorum.* Et apud eumdum S. Thomam 1.2. *qu.* 71. *art.* 6. & *qu.* 76. *art.* 1. Mediolanensi consonat Hipponensis Episcopus, inquit enim. *Peccatum est factum, dictum, aut concupitum contra legem æternam.* Vnde S. Bernardus *libell. de precept. & dispens.* pronunciat, *Peccatum leve, esse quamdam levem inobedientiã.* His positis hunc formo brevem Analogismum. [*Peccatum est Divinæ Legis prævaricatio*, ut dicebat Ambrosius. Et Apostolus *cap.* 4. 15. ad Romanos, scribit. οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις, *Vbi non est lex, nec est prævaricatio.* Ergo, si nulla esset lex, nullum esset peccatum.] Ergo vera est illa Thesis, quæ sub P. Antonio ab Oudenhoven Lovanii ann. 1643. in Generalibus Patrum Franciscanorum Comitiis propugnabatur: videlicet, *Etsi verò implices hominem cum usu liberi arbitrii creari, quin etiam præfixam sibi habeas legem Naturalem, si tamen per impossibile Deus non præcepisset ea, quæ sunt Legis Naturalis, nullum committeretur peccatum in materia talis Legis, licèt sciret quis* (& nota id bene) *se agere contra Naturalem Honestatem.* Vide Theologiam nostram Fundamentalẽ *fund.* 12. & lege attentè P. Ludovici Cannei Censuram, quam in fine ejusdem fund. reperies.

De Malitia Philosophica & Theologica.

Peccatum Theologicum est inobedientia.

Si Deus nihil præcepisset, Theologica peccata non essent: at essent Philosophica.

Secundum. *Omnes leges secundæ Tabulæ latæ sunt liberè.* Ostenditur: quia potuit illas Deus non ferre, & potest in eis dispensare. Immo in aliquibus de facto dispensavit: Licet enim argumenta, quæ ex Abrahami parricidio & furto commisso in exito Israel de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro &c. formantur, probabiliter ab Adversariis dissolvantur: illud, quod in Oseæ fornicatione fundatur, solutionem opportunam non habet: & D. Io. Chrysostomus sicut jam vidimus in Mendacio Deum cum Iacobo dispensasse asseverat.

An in Decalogo possit Deus dispensare?

An & aliquando dispensaverit?

Tertium. *Si posteriorem Tabulam non tulisset Deus, Mendacia essent mala philosophicè ut nunc, nulla autem malitia Theologica macularentur.* Constat ex præcedentibus.

Quæstiones facti raro possunt à ratione decidi.

Quar-

Quartum. *An Deus inhibuerit aut non inhibuerit Mendacia, est Quæstio facti: non ergo rationibus potest, sed debet testimoniis probari.* Ostenditur; nam, quæ pendent à libera voluntate Operantis, rationibus probari non solent.

Constat ex Sacra Scriptura clarissimè omne fuisse interdictum mendaciū.

Quintum. *Ex Sacra Scriptura certissimè & clarissimè constat Deum omne inhibuisse Mendacium.* Ergo locos nonnullos proponamus. Levit. 19. *Non mentiemini, nec decipiat unusquisque proximum suum.* Et Dominus noster Iesus-Christus Ioann. 8. agens de Diabolo ait, *Mendax est, & pater Mendacii*; quo respiciens primæ Epist. secundo scribit, *Omne mendacium non est ex veritate*, hoc est, *ex Deo*. Et in ipsomet Decalogo, qui Divinas leges *Exod.* 20. in Monte Sinai promulgatas complectitur, *Num.* 8. dicitur, *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Et hanc ob rem commendatur & summa diligentia observatur à Viris Sanctis & modestis Veracitas. Nam Iob, quoniam Vir simplex & rectus erat, omnia Mendacia exsecrabatur; & ita quidem ut *c.* 26. dixerit, *Donec supererit halitus in me & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.* Et cap. 24. *Quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?* Iobi sinceritatem imitatus fuit David: dicebat enim, psal. 118. *Non auferas de ore meo verbum Veritatis usquequaque.* Et psalm. 5. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Et Salomon proverb. 30. *Verbum mendacii longe fac à me.* Et dixerat proverb. 12. *Abominatio est Domino labia mendacia.* Et in epist. suæ cap. 3 S. Iacobus, *Siquis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Vnde in cap. 14. Apocalypseos, inter alias laudes, quibus illa centum quadraginta quatuor millia Virginum condecorantur, hæc in specie recensentur, *Virgines enim sunt & in ore eorum non est inventum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.* Ergo mendacium maculat, nam id importat illud *enim*. Et ideò ad Ephes. 4. S. Paulus scribit. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.*

Mendacium displicere Deo ex Iobo,

Propheta Rege,

Salomone,

S. Iacobo,

S. Ioanne,

Paulo, & aliis demonstratur,

Et ab Innocentio III. Pontifice Maximo asseritur.

Hos locos bene perpendens & considerans Innocentius III. *tit. de Vsuris c.* 4. lumine Divino perfusus ait. *Cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super eo dispensationem aliquam posse fieri non videmus. Etenim cum Scriptura Sacra prohibeat etiam pro alterius vita mentiri, multò magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi usurarum crimine involvatur.*

De Xenocrate,

Multi fuerunt in mundo ob Virtutem Veracitatis celebres. Nam Xenocrati, discipulo Platonis, sic decreto publico statuente Republica injurato Athenis credebatur. Trajanum etiam ita à Veracitate commendant, ut non desint Theologi, qui cum illum ex inferno fuisse extractum affirmant, hanc Virtutem velut occasionem considerent. Et in Veterum Patrum memoriis Theonem Abbatem reperimus, qui nunquam mentitus fuisse dicitur, etsi plurimos Monachos regeret. Habet igitur Christiana Politica Canones, qui modum docent, quo sine Mendacii ullius admissione superior, ut omnes lucraretur Deo, se singulorum ingenio possit attemperare.

Trajano,

& Abbate Theone.

Conclusionum Conclusio.

Ergo colligendo omnia, sit nobis Conclusionum Conclusio. *Omne Mendacium est peccatum.* Et sit hujus Conclusionis clara, facilis & brevis Demonstratio. *Facere, quod Deus inhibuit est peccatum. Sed omne inhibet mendacium Deus. Ergo omne mendacium est peccatum.*

SVperest, ut Pererio, Malleto, & Acacio, quos nostram, & veram conclusionem malè probare diximus, respondeamus.

Responsurus itaque ad rationem à Pererio propositam, relegam ejus verba, & aliquas Positiones examinabo.

Theologica Mendacii malitia, non potest ratione pura à scriptura præscindendo, probari.

Ait ille *Concluditur evidenti ratione.* Et ego nego dari evidentiam, in re, quæ præscindendo ab Orthodoxa Fide à doctissimis Viris negatur: Mendacium enim esse peccatum & fugiendum certum est: at hoc evidenti ratione probari, falsum est; constat enim ex Sacra Scriptura, nam consistit, ut dicebamus, in Quæstione de facto.

Datur Bonum adæquatum, & inadæquatum.

Illa Assertio, *Quod est secundum se malū ex genere, id nullo modo potest esse bonū & licitum.* Indiget distinctione. Agamus igitur priùs de bono, & postea de licito agemus. Dico igitur Primò, illud, quod secundum se & extrinsecè est malum philosophicè, non posse fieri bonum philosophicè: quam ob rem ignorantia, quæ intrinsecè malitia philosophica inficitur, nunquam poterit intrinsecam habere bonitatem; poterit autem adquirere extrinsecam, nam multa ignorantur utiliter, sæpè enim ignorantia ad bonos fines ordinatur. Dico secundò, in peccatis à Tabula secunda interdictis malitiam Theologicam non esse intrinsecam, nam ex Divinæ Legis violatione resultat. Dico Tertiò, quæ Philosophicam malitiam habent, si divinitùs non interdicantur, erunt theologicè indifferentia: mala, si interdicantur: bona, si per impossibile imperentur.

Voces Græcæ, quibus Dionysius utitur, exponuntur.

Illa

Illa autem *Bonum ex integra causa, malum autem ex singulis defectibus*, ut ut inconsideratè admittatur, ita debet intelligi, ut æquivaleat huic. *Bonum totale ex integra causa & malum partiale ex quocumque defectu*, dari enim bona partialia certum est. Et ideò *epist.* 8. Plato nomen Παν-άγαθος invenit, quo *Virum omninò bonum* exprimeret; & ab ἀγαθῶ, *quomodocumq; sancto* distingueret; simile est huic nomen Παναγής, *omninò & totaliter sanctus*, quo fuit usus Hesychius. Et quia Dionysium perducebat Pererius, ostendam illum malè citari, quoniam Eloquentissimus Areopagita Πανάγαθον, *totaliter bonum* cognoscit *cap.3. de Divin. nominib.* §. 1. Et Παναγιώτατον, *totaliter sanctissimum habet cap.4. de Eccles. Hierarch.* P.4. §. 11. Et Πανεύφημον, *omni laude dignum* reperio *de Cælesti Hierarch. cap.7.* §.4. Quando ergo Sanctus Pater præter aliorum morem componit hujuscemodi nomina, satis claré fatetur, esse aliquos, ex parte bonos, ex parte sanctos & ex parte laudabiles, suo Magistro Gentium Concionatori consonans, non enim si Corinthii totaliter boni & sancti & laudabiles essent, dixisset, *Laudo vos, in hoc non laudo*.

Ἀγαθός. Πανάγαθος Παναγής

Παναγιώτατος. Πανεύφημις.

1. Corinth. 11. 22.

An Pererius probet malitiā, adhuc Philosophicam, in Mēdacio esse intrinsecam?

Destruit potiùs, quàm probat intrinsecam inesse Mendacio malitiam Pererius, quando ait, *Verba data sunt homini, & in eum finem instituta, ut per ea quod ipse inclusum & occultum habet in animo, aperiat & declaret aliis*, nam ex illis sic inquā. Ergo, qui mentitur, ideò peccat, quia se opponit inventioni & institutioni verborum inventio. At hæc verborum inventio, & institutio est iis extrinseca. Ergo mendacii malitia etiam philosophica est extrinseca.

An sit peccatū uti rebus contra finem, ob quem sunt institutæ?

Præterea. *Petrus utitur verbis contra finem ob quem sunt instituta. Ergo peccat Theologicè*; non est bona consequentia. Nam calcei inventi & instituti sunt, ut tegantur pedes, chirothecæ ut manus, pileus ut caput: & tamen Titius si induceret in calceos manus, & in chirothecas pedes; & si plicato pileo muniret stomachum, nō peccaret in Deum. Et hanc ob rem loco Propositionis pęmissæ à Pererio, substituo hanc, *Verba instituta sunt ut internos mentis & voluntatis actus homo significaret; & illi jussu Deus, ne mentiretur*; nulla enim in Mendacio potest Theologica malitia inveniri, si a Præcepto Divino præscindam.

An adhuc distinguenda sit Humana à Divina Institutio?

Denique, si condonemus esse malum uti rebus contra finem ad quem sint institutæ, adhuc nihil persuadebit Pererius, quoniam institutio est duplex, videlicet Divina & Humana. Ergo, si sit malum & peccatum Theologicum uti rebus contra institutionem Divinam: erit malum & peccatum Politicum uti illis contra institutionem Humanam. At verborum institutio Humana est, non Divina. Ergo illis abuti contra institutionem, Politicum & non Theologicum, erit peccatum. Quod autem voces humanitùs sint institutæ, est manifestum; quoniam ad placitum (hoc est non divinitùs, nec naturaliter, sed humanitùs) illas significare certum est.

Vocum Institutio est humana.

TRanseo ad Malletum, & quia quo sensu Mendacium sit intrinsecè malum, & quo extrinsecè jam exposui, non est cur de hoc iterum differamus.

An naturalis sit institutio verborum?

Verba illa, *contra naturalem institutionem & finem*, non intelligo: non enim verborum institutio & significatio est naturalis, sed arbitraria & ab hominum voluntate dependens.

Quatuor rationibus utitur, quæ præter Philosophicam malitiam nihil probant.

Cur Mendaciū peccatum sit?

Prima erat. [Quia in eo est voluntas falsi & contradictionis, qua contradicit quis suæ conscientiæ. Ergo Mendacium est peccatum.] Respondeo concedendo Antecedens, & Consequens; & negando Consequentiam. Quoniam illa Propositio, quæ infertur, est vera, non autem ejus veritas ab illo antecedenti derivatur, sed ab interdictione Divina. Nam, si Deus in octavo Decalogi Præcepto dispensaret, maneret verum Antecedens, & Consequens Veritate careret.

Si adverbium regulariter ponitur in Antecedenti, jubet Dialectica, ut loco ipsius non ponatur semper in Conclusione.

Secunda erat. [In Mendacio est regulariter voluntas decipiendi proximum. At ubi talis invenitur voluntas, semper reperitur peccatum. Ergo in Mendacio reperitur peccatum.] Ego autem ad eam respondeo Primò, illud *regulariter*, quod in Majori ponebatur, debere exprimi in Conclusione, ita ut illa sit, [Ergo regulariter loquendo in Mendacio reperitur peccatum.] Ex qua liceat inferre, [Ergo in Mendacio aliquando non reperitur peccatum] quæ est hæretica. Non ergo ille bene ratiocinatur. Respondeo secundò, illud *regulariter* esse delendum, nam in omni mendacio voluntas decipiendi invenitur, ut alibi contra Poncium ostendo. Respondeo tertiò, voluntatem decipiendi proximum, si divinitùs interdicta non esset, non esse malam Theologicè, neque peccaminosam.

Non causa pro Causā.

Erat Tertia. [Mendacium est peccatū, quia est falsitas & repugnantia cum propria conscientia.] Et respondeo, semper Malletum pro causa ponere, quod non est causa.

Erat Quarta. [Mendacium est peccatum, quia est deceptivum proximi, & violativum ami-

Decipere proximum semper esse malum philosophicè, at non esset malum Theologicè, si divinitùs non interdiceretur.

amicitiæ.] Et respondeo eodem hanc rationem morbo, quo præcedentes laborare: nam veniendo ad rationem, ob quam Mendacium est Theologicè malum, hoc breve formatur argumentum.

Ratio vera, ob quam Mendacium est peccatum.

Est malum theologicè & peccatum quidquid fit contra legem Divinam.

At Mendacium est lege Divina interdictum & contra illam committitur.

Ergo Mendacium est malum theologicè, & peccatum.

RECognoscamus etiam Illustrissimi D. Acacii Marchii, Optimi Domini & Amici mei, verba; nam Pererio & Malleto Vir doctissimus consonat.

An, & cur illicitum Mendacium sit?

Dicebat, *De ninguna manera es licito mentir.* &c. Et posita interdictione Divina, sunt hæc verba verissima, falsa autem ab interdictione Divina præscindendo: quam ob rem, si per impossibile Deus, aut octavam Decalogi legem non sanxisset, aut in ea dispensaret, Mendacium suam philosophicam retineret malitiam, careret autem Theologica labe peccati.

An Mendaciũ sit intrinsecè malum?

Illa Propositio, *La mentira es intrinsecamente mala.* Est vera, si agatur de Philosophica malitia, juxta ea quæ diximus superiùs; si autem de Theologica, est falsa: hæc enim extrinseca & variabilis est.

Mendacii divisio.

Divisio illa Mendacii in Perniciosum, Officiosum & Iocosum, quam adducit, est communis & vera; & à nobis superiùs dilucidata.

An, qui in judicio peccat, tria peccata committat?

Vera illa sunt, quæ ex Isidoro de Mendacio Pernitioso nos docet. Ejus verba, quæ Hispanicè reddidit Acacius, in Originali sunt hæc. *Testis falsidicus tribus est personis obnoxius; primò Deo, quem pejerando contemnit; consequenter Iudici, quem mentiendo fallit; postremò Innocenti, quem falso testimonio lædit.* Et videtur legisse Senecam qui *in Proverb.* sic scribit. *Testimonium, qui ferre non vult, in Iudicium trahatur. Si fert testimoniam, ferat. Si noluerit & nescire dicat, tres Deos, Iovem, Apollinem, & Themidem jurat se nescire, & sic de Iudicio discedat.* Isidorus profectò cohæret Senecæ, & tota differentia in eo est, quod Christianè rescripserit, quod ille præscripserat Ethnicè. In Iovem peccat, inquit Seneca, qui falsum testimonium perhibet. Deum loco Iovis Isidorus substituit; nam Gentilibus erat Iupiter Supremus Deus, unde apud Virgilium Iovem affatur Venus, atque

An Seneca & Isidorus consentiant? An, quæ ille dixerat Ethnicè, hic reponat Christianè?

O Pater, o hominum Divumq; æterna Potestas.

Iupiter apud Gentiles summus Deus.

In Apollinem peccat testis improbus, ut inquit Seneca: in Iudicem, ut Isidoro placet; nam sub Apollinis præsidio Iurisprudentia, & Senatores in Republica manutenebantur, unde Satyr. 1. Iuvenalis,

Sportula, deinde forum, Iurisq; peritus Apollo.

Apollo Deus Iurisprudentiæ.

Et quia eo Tribunalia tendunt, ut Veritas investigetur, Apollo Tribunalium Præses *Veridicus* nominabatur. Seneca *Tenetque Regem famula Veridici Dei.* Peccat denique in innocentem iniquus testis; in Themidem dicebat Seneca; nam hoc nomine innocentia olim significabatur. Θέμις Græcè *Fas* dicitur; Dea putabatur, quæ custodiret innocentes; eos, qui faciebant, quod fas; & non nisi licitum & fas à Diis peterent.

Themis Dea innocentiæ.

Præter hos tres (Deum, Iudicē & Innocentem) etiam teste Augustino in se ipsum ψευδόμαρτυς delinquit, ut bene dicit, & exponit Acacius.

An in seipsum, qui mentitur, delinquat?

Quæ dicit de Officioso Mendacio vera sunt, nec majori indigent expositione.

Etiam admitto, quæ de Iocoso subjicit. An semper est illud peccatum? Verba jocosa, etsi nemini noceant, si mendacium contineant, semper peccata sunt: at non semper illud continent: unde quia Acacius non exactè se exposuit, verba illius altero tantisper, & sic inquam. *Hemos dicho, que la mentira incluye animo de engañar. Y assi por esso no lo son las palabras, que se dicen por gracia y donayre, por divertimiento y para mover a risa (sin animo de engañar a nadie) porque es muy differente dezir una cosa falsa como falsa, o decirla como verdadera: porque en este caso, y no en el otro, se dize la mentira.* Et hanc ob rem Fabulæ Æsopi non sunt mendacia: sunt enim narrationes falsæ, quæ non recensentur ut veræ: nec enim Æsopo unquam fuit animus persuadere lectoribus colloqui animantes inter se; sed his colloquiis uti voluit, ut hypothesibus, ex quibus multa & pulchra Moralia Monita deducerentur. Ergo à fortiori Mendacii labe immunes sunt Parabolæ, Comœdiæ, & Novellæ, quæ solent à Christianis componi.

Mendacia Iocosa semper peccata sunt; at non semper verum mendaciũ invenitur in jocis.

An Æsopi fabula, & aliorum Parabola, aut Novella, quas vocant, sint Mendacia?

SECTIO VI.

Discutiuntur Veterum Rationes & Authoritates, quæ Sect. III. ponebantur.

NON solum Parthi & Persæ, sed etiã Ægypti, Græci, Scythæ, & Romani ante Christum Ethices Orthodoxæ vix ullam cognitionem habebant. Sub illud in tempus tota Moralis Theologia claudebatur hoc Disticho,

De Veterum Philosophorum Ethica.

Iustum, quod volumus; stat morum Regula lucrum.

Pro

Pro Ratione homines dirigit Vtilitas.

Quisnam primus disputavit de Moribus.

Primus, qui publicè & ad præscriptos Canones de Moribus disseruit, fuit Socrates: cujus postea Discipuli, delusi affectibus, Ethicam obtorsere ad Politicam; honestum confundentes cum utili. Perennat etiamnum in multis Regum Aulis ipsa, apud quos armorum & expeditionum Iustitiam Vtilitas sola metitur. Ipsa etiam (quod mirabile dictu) irrepsit in aliqua Religiosorum Asceteria, aut saltem in aliquos illorum Monachos; quos D. Benedictus *in Sancta Regula cap. 1.* his coloribus pingit. *Tertium verò Monachorum teterrimum genus, est Sarabaitarum, qui nulla Regula approbati; aut experientia Magistri sicut aurum fornacis, sed in plumbi naturam molliti adhuc operibus servantes sæculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Qui bini aut terni, aut certè singuli, sine Pastore, non Dominicis, sed suis inclusi ovilibus, pro lege eis est desideriorum voluptas, cum quidque putaverint aut elegerint, hoc dicunt sanctum & quod noluerint, putant non licere.* Hi sunt, qui verbo & exemplo concionantur in triviis exclamantq;

Moralis Aulicorum Theologia.

Se insinuat in Monachorum Claustra.

Et etiam communicatur Civibus.

O Cives! Cives quærenda pecunia primū est:

Virtus post nummos.

nam congerere multos, summā, aut etiam unicam esse virtutem asseverant: Deosque afferunt ob lucrum ab avaritia fictos: quod si negare audeas, in te statim consiliunt & ingeminant,

Tolle lucrum, nec erunt aræ, nec Iuppiter ullus.

Et hæc erat Moralis Theologia, quam à Persiæ Regibus, avis suis, Darius (*) in pueritia didicerat, & ad posteros suos transmittebat.

*) Darius habet penultimā longam, & circumflexam, quoniam Græce est Δαρεῖος.

Moralis ergo Bonitas seu Honestas, ad Darii mentem, est Vtilitas; & Malitia inutilitas: & Humani omnes actus ab utilitate & Inutilitate præcisi, sunt indifferentes. Erit igitur Veracitas mala, si noceat; & bona Mendacia, si prosint.

Darii Ethica, qualis?

Hanc doctrinam, ut ait Dominus Vera, amplectuntur Politici, qui non tolerabile tantum, sed & laudabile mendacium asserunt, si adhibeatur ut medium ad fines gloriosos consequendos. Et id diversis rationibus conabantur ostendere, quarum hæc est præcipua.

An admittatur à politicis?

Non est dicendus Deus (seu Suprema Natura) in necessariis defecisse, aliàs enim, vel esset ignorans, aut impotens. Ignorans, si nesciret, quibus unaquæque res indigeret, ut conservaretur: vel esset impotens, si de rebus, quas esse necessarias cognosceret, creaturis suis providere non posset.

Politicorum Argumentum.

Natura (Deus) nec deficit in necessariis, nec abundat in superfluis.

Ergo sicut Homini Reali concessit cibos Deus, quorum usu conservaretur: etiā (*) Morali Homini (Persiæ Regno videlicet) ut sospes incolumis conservaretur, media necessaria concessit.

*) Sicut de Corpore Reali, sic de Mystico philosophandum est.

An Respublica possit sine mendaciis conservari?

At sospes & incolumis conservari non poterit, nisi ejusdem Rectoribus (Principi, & Proceribus, qui vel in Senatu manent, aut ad exteros Reges leguntur) mentiri liceat.

Principibus ergo (Regibus, Consiliariis, Legatis &c.) ut licitè mentiantur, Deus indulsit.

Probatur minor. Nam, cum universi provinciarum adjacentium Reguli sint versipelles, & suorum Principatuum negotia simulatione, & dissimulatione promoveant, si Darius velit esse sincerus, & sine fuco & dolo Veritatem proferre, Persiæ secreta innotescerent hostibus, & inæqualibus armis ad aciem & arenam descenderet.

Quales pleriq; Reguli sint?

Ergo Principi, cui præcipitur agere cum sinceris sincerè, ut technas technis, artes artibus, fallacias fallaciis, & mendaciis alia mendacia opponat, proculdubio conceditur.

An Sinceritas nociva sit?

ASSERO nihilominus, argumentum pro Dario conformatum, nihil prorsus evincere. Nam Bonum in Honestum, Vtile, & Delectabile ab universis distribuitur, adeoque diminutè procedunt, siqui præter Vtilitatem aliā Bonitatem in actibus humanis non cognoscunt. Et veniens ad Rationem in forma, illud Antecedens, *Non est dicendus Deus*, &c. & illud Consequens, *Ergo, sicut homini.* &c. absolutè concedo. Nego autem Minorem subsumptam: videlicet, *At sospes & incolumis.* &c. Ad ejus probationem fateor Principes & Legatos sæpe cum improbis & versipellibus agere, nego tamen indigere mendaciis; nam Simulatio & Dissimulatio sufficiunt: illa enim quamdiu intra Primæ Mentis Operationis terminos & cancellos se continet, à mendacio est immunis; & hæc in silentio consistit, aliud enim est veritatem tacere, & aliud falsitatem dicere.

Respondetur præcedenti Argumento.

Quomodo possit cum improbis Vir probus agere, quem Sinceritati deficiat!

PERGO VLTERIVS, & Platonis Opinionem considero: est enim latum inter Darium & Platonem discrimen. Ille enim docet Veritatem & Falsitatem esse res ancipites & indifferentes, & ab Vtilitate Moralitatem (Bonitatem & Honestatem) indipisci. Hic autem mendacium malum esse fatetur, illud autem Axioma, quod certum est, videlicet, *E duobus malis minus est eligendum*, malè intelligens, asseruit posse rem minùs malam hominem facere, ut rem magis malam impediat: Et à paritate hanc opinionem promovens, posse rem malam facere ut magnum aliquod bonum obtineat. Il-

An Darii Ethica à Platonica differat?

De illo Axiomate, E duobus malis minus est eligendum. An in sensu activo sit verum?

An saltem in sensu passivo?

Illud profectò Axioma, *E duobus malis minus est eligendum*, bifariam intelligi potest: nimirùm activè, & passivè. Hæreticum est, si activè sumatur; passivè autem sumptum, si de necessitatis casu intelligatur, est Catholicum. Pono exemplum, quod exhibeat ob oculos activè sumpti Axiomatis iniquitatem. Iubet Tyrannus tibi ut occidas aut vulneres saltem Aurelium.

Peccat in Dialectica leges Dilemma, si habuerit medium.

Non potes sic discurrere, è duobus malis minus est eligendum. At minus peccatum est vulnerare, quàm occidere. Aurelium igitur vulnerabo. At respondere debere, non esse legitimum Dilemma: nam inter vulnerare & occidere datur medium: hoc est neutrum facere. Et hoc debes eligere: adeoque illum nec vulnerare, nec occidere. Addo aliud exemplum, ut constet esse Orthodoxum Axioma illud, si passivè sumatur. Invadit Latro in Hispania Sëphronium & ait, *La bolsa o la vida.* Aut consigna pecunias, aut te occidam. Ergo in casu Semphronio est necessarium spoliari aut occidi. Et quia medium non datur, eligit pati minus malum, ne majus pati debeat.

An cum Platone erret Eusebius?

Ad Eusebii authoritatem assero, illum temerè adhæsisse Platoni; nihil enim in tota Scriptura invenitur, quod faveat errori Platonico. Verba enim, quæ producit, absunt longè à mendacio. Et, ut id manifestè videas, adnotato, Sacræ Paginæ verba, trifariam posse accipi & diluci-dari: videlicet, Grammaticè, Theologicè, & Ethicè.

Triplex Modus interpretandi Sacram Paginã

Nam in illis Grammaticus crudam verborum significationem perpendit; Theologus considerat externos Divinæ Voluntatis effectus, & quia ab illis ut à signis ad ejusdem cognitionem perducitur, eamdem ab effectibus denominatam appellat *Voluntatem signi.*

In Deo, Voluntas signi, quæ?

Et quia Virtualitates & Moralitates Ethicus meditatur, pro suæ Scientiæ Fundamento constituit,

Ethica Fundamentum.

Ens virtuale est, quod realiter non est, quale dicitur, ex prudentum tamen hypothesi, & consideratione ita se habet, ac si quale dicitur esset. Vnde Pater adoptivus, qui est Pater virtualis, ac civilis, non est realiter loquendo qualis dicitur, non enim realiter filium, quem adoptavit, genuit; ex prudentum tamen Legislatorum hypothesi & consideratione ita se habet, ac si qualis dicitur esset. Positis his Sacræ Scripturæ sensibus dicendum est, nullam reperiri in Testamento utroque lineam, quæ non sit vera; nam eæ Propositiones, *Deum pænituit*, *Deus dormit*, *Deus irascitur.* &c.

Deum esse corporeum Saraceni & Gentiles delirant.

(quidquid de illis Ethnici & Mahometani, quibus Deus est materialis, delirent) non sunt dictæ in sensu Grammatico: in Theologico autem & Virtuali sunt veræ: tametsi enim Deus pœnitentiæ, somni & iræ sit incapax, ita interdum operatur ad extra, ac operaretur si pœnitentiæ, somni, aut iræ passionibus afficeretur.

Respondeo ad authoritatem Origenis, me in Clarissimo Viro ingenium & eruditionem suspicere; non autem omnes doctrinas posse amplecti; habuit enim paucos, Authores Catholicos, quos sequeretur, & ideò, dum nimium Platoni confidit, in errores prolabitur.

Cur non sit admittendus Origenes?

An Mendaciũ sit heleboro simile?

Ad Abbatis Iosephi testimonium pronuncio eum cum Origene errasse; & nego mendacium cum heleboro bene componi: nec enim pro totius mundi salute vel minimum est committendum. Et, quia, ut Opinationem suam persuadeat, ad Patriarchas recurrit, duas Assertiones, quas supponit, repono, perpendo & examino. Prima est, *Patriarchæ fuerunt aliquando mentiti.* Et secunda, *Patriarchæ aliquando sumpsere patrocinium mendacii.*

An Patriarchæ fuerint aliquãdo mentiti?

Et primam dico, non esse necessariò admittendam, nam eorum verba si Grammaticè nequeant, illæsa veritate poterunt accipi Theologicè aut Ethicè; &, si in absoluto sensu exorbitent, in restricto poterunt verificari: ut inferiùs fusè, & manifestè demonstrabo. Addo eamdem non esse necessariò negandam, nam Patriarchæ Sanctissimi aliqua venialia commiserunt; & nullum levius officioso mendacio. Interim, quia Mendacium habet adnexum dedecus, ut Patriarchas, quos Sacræ honorant literæ, veneremur, eos fuisse aliquando mentitos, ne dicamus.

An docuerint esse honestum Mendacium?

Secundum autem Assertionem falsam esse pronuncio, nullibi enim Patriarchæ dicunt mendacium non esse peccatum.

Non à solo fine, sed ab aliis etiã circumstantiis Moralitates sumuntur.

Ad Cassiani sententiam, quæ statuebat, humanorum actuum bonitatem malitiamque à solo fine desumi, respondeo, esse rem scitam inter Theologos præter finem, ipsum etiam objectum & alias circũstantias, moralitates in actus humanos influere; quam ob rem Doctores, antequam aliquam Moralem Controversiam decidant, has circumstantias,

Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?

meditantur. Iacobi autem historiam, ex qua ille argumentum deducit, alibi propono, & expendo.

An præstet fateri hunc vel illum Patrem in aliqua materia erravisse, quàm ejus verba obtorquere, & invitum ad nostram sententiam pertrahere?

Ad D. Chrysostomi authoritatem respondeo, totum hunc librum agere de sinceritate (hoc enim ipsum nomen *Haplotes* præ se fert) & hanc ob rem, me nolle Sancti Chrysostomi, alias Viri doctissimi, patrocinium adsumere contra dictamen. Nulla Pictura, si umbris careret, esset pulchra; & in Patrum Scriptis, si qui nœvi occurrant, præstant, ut cætera elucescant magis.

Nō ergo verba hic obtorquebo Chrysostomi, ut suadeam, illum veram propugnasse sententiam; nam sæpè emaculat Officiosum Mendacium. Negabo autem rotundè, ejus doctrinam esse veram. Fortè sub illud tempus tolerabilis erat sententia, quę Officiosum Mendacium à peccato excusabat.

De Parricidio, & Homicidio. Quid illa sint? Et quid importent, si judicialiter; & quid si sumantur Grammaticè?

Ad illa ejusdem Sancti verba, *Vide, ne & Abraham parricidam, & Phinees homicidam fuisse judices*; respondeo nomina *parricidium* & *homicidium* sumi Grammaticè & Iudicialiter: & addo parricidiū Grammaticè sumptum esse occisionem à patre, vel in patrem admissam: & homicidium etiam sumptum Grammaticè esse cujuscumque hominis occisionem, & affirmo non carnifices solum, sed & lupos esse verè homicidas. Subjungo, has easdem voces Iudicialiter sumptas dicere formaliter criminositatem, non enim de humanis actibus, qui non sunt criminosi, in tribunali judicatur. Parricidium igitur Iudicialiter sumptum (hoc est, criminosum) non commisisset Abrahamus, si Deo jubente filium sacrificasset: nec criminosum homicidium Phinees commisit; nec Carnifices in Civitate, nec in campo lupi, si de criminoso agatur, homicidium committunt.

An mentitus sit Iacob? An mentiendo peccaverit?

Illa verba, *Considera, quod mendacia fuerint, quæ dicebantur à Iacob*, satis sunt clara, & expositione non indigent. Ergo ne peccavit mendacia proferendo Iacob? Negat Diuus Chrysostomus. Sed cur? Respondet ille. *Volens Deus prædictionem impleri, omnia ut sic fierent, dispensavit.* Et duo infers; alterum posse in Mendacio dispensare Deum: alterum Mendacium esse malum, aliàs enim non indigeret ulla dispensatione. Assero tamen, distingui debere ad mentem Sancti Patris hoc secundum; Nam in Officioso Mendacio in sententia Chrysostomi nemo indiget dispensatione; indiget in nocivo: & illud de quo differit, nocivum erat, unde dixerat, *Quid criminosius dolo atque mendacio, etiā in extraneum ne dicam in germanum fratrem commisso?* Præterea ex dispensatione in Mendacio, quam admittit Chrysostomus, infero in aliis Secundæ Tabulæ Præceptis Deus dispensare posse, quoniam magis necessariam in Mendacio malitiam, quàm in Homicidio reperimus: siquidem dantur circumstantiæ, sub quibus licitè quis possit occidere, cum tamen nulla detur, sub qua sciens & volens aliquis licitè mentiri possit.

An cum illo dispensaverit Deus in Octavo Præcepto Decalogi?

An possit in tota secunda Legis Tabula dispensare?

Cur Diis Platonici mentiendi nō concedant licentiam?

QVAESTIO denique illa, quæ secundo loco ponitur, *An Dii mentiri possint?* à Platone & ejus Asseclis non fuit bene explorata. Eorum enim Schola, ut ex decisione & ratione decid[..]i colligitur, in Vtilitate supponit Moralem Bonitatem consistere: Vnde infert, Deos non posse mentiri, nam illis sunt inutilia mendacia: & diceret Deos mentiri posse, si illis ipsa aliquando prodessent. Vnde cum apud homines sint sæpè officiosa & utilia, illa inter homines (saltem Publicos qui Civitates regunt) tollerat, & collaudat.

An concessam Principibus, privatis hominibus bene negaverit?

Præterea, non servat consequentiam Plato, cum homines in Publicos & Privatos distinguit: illisque (Reipublicæ administratoribus) sive agant cum exteris, sive cum subditis, mentiendi facultatem indulget; non autem his, sive cum æqualibus, sive cum Superioribus agant. Si enim Bonitas in Vtilitate consistit, quis negare audeat privatum interdum hominem concivi, interdum etiam Principi cum utilitate mentiri? Sanè Mechanici vix lucrarentur panem, nisi apertis se juvarent mendaciis. Quis enim domus vellet jacere fundamenta, si expensarum magnitudinem veraciter Architectus prædiceret? & transeundo ad Liberales Artes, & doctrinam generalem ponendo, exponat nobis, quæso, Plato, quisnam vir prudens vellet in manus Tabellā Abecedariam (Hispanicè *la Cartilla* dicitur) sumere, si quantos sit labores exantlaturus, antequam ad Lauream perveniat, Magister religiosè explicaret? Plato igitur, si amabat Logicam, mentiendi facultatem, quam indulsit Principibus, debuit hominibus privatis concedere: aut, quam negabat his, illis etiam negare. Et quia his bene ipsam negabat, & illis malè concedebat, si rem maturius perpendisset, eamdem utrisque facultatem negasset.

De Architectis.

An eis mentiri liceat?

An aliquis addiscere literas vellet, si labores quos important hæc studia, præsciret?

Corrigitur Platonis opinatio.

An Pietas in Regum Aulis inveniatur?

VENIO tandem ad versus illos, qui ex Lucano adducuntur; Scelerati & scandalosi sunt, & adulterinam quamdam Ethicen in Animos Mortalium instillant. Boni ab improbis vexantur, inquiunt, oportet igitur cum eis mentiri, sævire, & exorbitare. At hæc in Palatiis evenire respondeo: & ut morbo exitiali remedium tempestivum adhibeam, non solum illud Monitum,

—— *Exeat Aula*
Qui volet esse pius,

quod in eis lego, Palatinis inculco; sed illis, qui nondum ad Officia promoti, in aurem musso,

Qui velis esse pius, Procerum non intret
in Aulas.

An præstet illas non ingredi?

est enim facilius sub initium non ingredi, quàm posteà exire, & ideò cum hanc Veritatem, paucis notam recogito, notos Virgilii numeros ad parœdiam reduco, & in me seductus sic exclamo.

—— *Facilis progressus ad Aulam;*

Sed

Sed revocare gradum, humataque evadere ab esca.
Hoc opus, hic labor est: pauci quos aquus amavit
Iuppiter, aut ardens evexit ad sydera Virtus
Diis geniti potuere Viri. &c.

Et consultò in me ipsum seductus hæc scribo: nam specialis subest ratio, ob quam mihi commendatissima sit hæc doctrina; illam enim Summi Numinis providentia in meo ipso reperio nomine: quoniam hujus

Curiosū Anagramma.

IOANNES CARAMVEL
10.4.12.11.1.2.5. 7.6.9.15.3.13.8.14.

Literæ, si juxta Arithmeticorum Characterum digestionem & dispositionem ordinentur, hanc præbebunt Sententiam,

NEMO SACER IN AVLA,

quam qui bene perpendat, citus, ab aula excedens,

Beatus ille, qui procul negotiis,

cum Horatio exclamabit.

Cur Chrysippus non voluerit praesse?

Noverat profundè hanc doctrinam Chrysippus, nunquam enim voluit admoveri regimini dicebat enim. *Si gubernabo malè, incurram Dei indignationem: si bene, homines contra me concitabo. Vt ergo in Deī & hominum permaneam gratia, aliis Publicam Rem gubernandam relinquam.*

SECTIO VII.

Naudai Sententia qua Sect. IV. posita, examinatur; &, An, & quomodo Medico liceat decipere ægrotum? *deciditur*.

Quinam sint Viri docti?

INter Virum Doctum, Eruditum, & scium magnam ego differentiam reperio. Purè docti illi sunt, quibus Deus bonos Magistros dedit, & illa sciunt, quæ ab illis didicerunt, non alia. Et talem Petrum Lombardum Magistrum Sententiarum fuisse Petrus Abailardus testatur. *Qui eruditi?* Purè eruditi illi dicuntur qui bona memoria à Deo donati, naturam labore perficiunt; & perlegentes multos libros, ex illis flores colligunt, qui sibi possint, vel aliis Viris doctis servire. Et tales sunt, qui Polyantheas colligunt, & locis communes concinnant. *Qui scii?* Sunt tandem purè scii, qui Divino favore, ingenio acuto & subtili sunt præditi; qui nec Magistro, nec libris indigent, sed clausis oculis de omni ente oculatissimè philosophantur. *De Petri Lombardi & Renati Cartesii ingenio & doctrina Censura.* Se Renatus Cartesius talem credidit: nam omni præjudicio, ut existimabat, expeditus, incepit feliciter philosophari. Incepit inquam, quoniam primam illius Meditationem posteriores dexteritate non exæquant. Qui omnia simul componunt (qui videlicet, quæ didicerunt à suis Magistris retinent: quæ legerunt in Mentis potiùs tabulis, quàm in adversariis, adnotarunt; qui securè navigant per Dialecticæ procellosum Oceanum: &, ut verbo omnia colligam, qui docti, eruditi, & scii sunt simul) Σόφοι à Græcis, & *Sapientes* à Latinis vocantur: & qui aura secunda ad Sapientiam velut ad portum navigant, novo sub illud tempus nomine Φιλόσοφοι à Pythagora vocati sunt.

Quinam Græcè Σοφοι, & Latinè appellentur Sapientes?

Et qui tandem Philosophi?

De Naudao. Qualis sit?

Sed quorsum hæc edissero? Vt legitimum Naudæo locum in Orbe Literario designem. Non scribo hæc festinus, nec à festino velim legi, severam argumentandi methodum observo in Physicis & Metaphysicis; & in hac Haplotete honestæ recreationis gratia per florida tempe digredior: & Quæstiones examino, quæ instituendos delectent.

Sanè Naudæus Vir doctus est, habet calamum castigatissimum; eloquenter perorat, & libenter à Doctoribus legitur. Est & eruditissimus; nam legit libros plurimos, è quorum floribus format pulchros fasciculos (dicam meliùs Hispanicè, *Ha leido muchos libros, cuyas sentencias fuè recogiendo como flores, para hazer los ramilletes* (*) *con que se adornan sus Escritos.*) Et hanc ob rem in Medicina, quæ experientia veriùs, quàm discursu fundatur, tantus est, ut eum cum Iacobo Damasceno (quem ob egregia Artis peritiam, & in mitigandis ægrotorum doloribus felicitatem, σωτῆρα cognominabat Populus, ut inquit Suidas) possis, si volueris, componere. Illum prætereà commendat conversationis Innocentia, Elegantia, & Suavitas,

*) *Ramillete* est Hispanicū nomen, cui æquivalēs Idioma Latinum non habet.

Cur Σωτῆρα populus Iacobum Damascenum vocarit?

—— condit Honestas (*)
Ornat Relligio, depingit Gratia morum,
Qui Physica leges, Veterum qui scripta Parentum
Pectore clausa tenens, humili sermone modestus
Et verbo resonat, mentis non verbere lingua;
Quem non exaltat fatua præsumptio, mentis
Interpres, nec laudis inops jactantia tollit.

*) His Naudæus versibus Thadæum Colicolam Pontificium Medicū celebrat: illosque ex Ægidii Corbolii, Authoris manuscripti libr. 3. desumpsit.

An Naudaus congerat testimonia, & non digerat?

At non semper Doctrinam & Eruditionem scientia concomitatur: & hanc ob rem Naudæum, quem inter Doctos & Eruditos eminere suspicio, non audebo inter scios numerare; nam, ut in hoc suo scripto perspicitur, multa eloquitur, & nihil concludit. Ab initio ad finem Mendacium cum simulatione & Dissimulatione confundit: illud emaculat, condemnat-

que: ut congessisse Scriptorum authoritates veriùs, quàm digessisse videatur. Considera Notas sequentes. Sit

An collaudet Officiosa Mendacia?

PRIMA. *Mendacium Officiosum non esse peccatum, sed actum Virtutis laude dignum Naudæus asserit.* Id persuadeo clarissimè ejus verba adducendo. §. Graviter. *Cùm hic non agatur de fraude peculatùs, &c. sed de pretiosa illa, & in humana salutis commodum prudenter excogitata, quam nullis temerata conscientiæ vinculis involutam esse testaretur Theologus ægrotans, & Iurisperitus sanitate cassus vehementer optaret in suum caput experiri.* Ecce, quanto illo nisu fraudem collaudat & commendat.] §. *Amabo*. producit, & sua facit hæc Ciceronis verba. *Hæc, si tamen recta via (*) consequi non potero, decipere vos cogar.* &c. §. *Quam ob rem*, scribit. *Qui spectatam jam habuere hujus licentiæ officiosique mendacii utilitatem. &c. artem fraudis reliquis Medicinæ partibus subnectere consentaneum duxerunt.* Datur ergo Ars officiosè mentiendi, & hæc pars Medicinæ censenda est & habent homines hac utendi licentiam.) Et toto §. *Sed aliud* testimonia adglomerat Scriptorum permittentium & laudantium Officiosum Mendacium.) Deinde §. *Enim vero* eò se præcipitat, ut non solùm commendet officiosum Mendacium, sed ejus omissionem condemnet.] Postea §. *Fieri quoque*, hæc habet. *Quem ad modum non respuunt fæces, non objiciunt fœtida, non abhorrent venena, sic nihil omninò rationis esse propter quod damnent potius technas, fraudes, & mendacia, cùm præsertìm non minùs quàm illa ægrotorum saluti conferãt.*] Pergit, & §. *Ex quibus* luce meridiana esse clarius affirmat, esse licitum mentiri Medicis.] Et tandem §. *Verùm, quoniam* omni labe & malitia carere mendacia utilia persuadere conatur,

(*) Cuidam Vassallo diviti exprobrabat coram me Môtisfratnensis Abbas, quod deposuisset apud Iudices evidentia mendacia; Non negavit hoc ille; sed viam, hic apertam à Cicerone, ingrediens dixit. *Quando à grandi Molosso canis parvus invaditur si stans non se potest defendere, invertit corpus, pedesque elevat, ut mordeat adversarium liberiùs. Et quia Ego, respectu tui sũ canis parvus, me verto in omnes formas ut indemnis evadam, & quando causam meã sueri stante Veritate nequeo, à mendaciis copias auxiliares obtineo.* Risi tunc (erat annus 1628.) hominis ingeniosam nequitiam & nunc margini adscribo, ut verba Ciceronis dilucidem.

SECUNDA. *Mendacium esse peccatum etiam Naudæus affirmat.* Coroll. *Ergo est sibi contrarius*, Persuadetur Assertio; quoniam §. *Fieri quoque*, proponit & commendat Molani damnantis illorum obscurum judicium, *qui insidias militares Medicorum, & Iudicum dissimulationes nequeunt à mendaciis discernere*. Sentit ergo medicorum insidias non maculari circumstantia mendacii. Et tamen præcedentibus & sequentibus immediatè periodis contrarium asserit.] Præterea §. *Sed video*. duo adducit gravissima & fortissima testimonia Augustini, universa mendacia incriminantis. Et statim §. *Verum* cum D. Thoma fallaciam in positivam & negativam distinguit: aliud est enim dicere falsitatem seu mentiri, & aliud occultare veritatem, aut ad rem non loqui, seu tacere: & illud ab Agyrtis, Circulonibus, Magomedicastris, & circumforaneis nebulonibus usurpari ait; & id tantùm optimis Medicis ob commoda ægrotorum concedit.

His præmissis proderit nunc per singulos Paragraphos discurrere, & si qua occurrant digna relectione notare,

Ad §. *Graviter*.

QVod præbet consilium, recipere debuisset Naudæus, & sic tractaret Medica, & quæ mores & conscientiam concernunt, relinqueret Theologis edisserenda. Qui olim, ut ipse testatur, dixerat, *Quod Medicorum est, promittant Medici, tractent fabrilia Fabri*, hodie, si se legeret, diceret,

Artem alienam nemo debet tractare.

S. Hieronymus in quadam Ep.

De morbi causis, medicinisque Optime Lector,
Discurrant Medici, sculpenda de arbore Fabri
Heroum effigies ex marmore Latomus edat,
Et tandem prudens morum Censura perito
Tantùm à Theologo, si sit quærenda, petatur.

Solùm Theologi & non alii, de moribus possunt differere.

Sunt enim subtilia, quæ tractantur in Ethicis, & in illis errores, quos indocti committunt, solent in Orcum animas præcipitare,

Ad §. *Amabo*,

COnatur ostendere licitum & laudabile esse ægrotum decipere. Verùm ad id persuadendum Galenus, Seneca, Cicero, Lucretius, Themistius & centeni alii similes non sufficiunt Authores, sunt enim Ethnici, & Christianæ sinceritatis perfectionem non penetrant. Interim Lucretius qui subtiliùs discurrit, rem edisserit, & docet, quo sensu cæteros debeamus exponere. Attende.

An hæc possit Quæstio Ethnicorum testimoniis decidi?

Scita est Scandali in activum & passivum (hoc est, in datum & receptum) divisio; aliud enim est scandalizare, & aliud præbere occasionem, ut aliquis sua culpa scandalum, si voluerit, recipiat. Ergo sic dividatur Deceptio: sit Activa & Passiva, Data & Recepta. Aliud enim est hominem positivè decipere, & aliud occasionem nihil affirmando præbere, ut æger in materia, quæ non tangit conscientiam, decipiatur. Hanc posteriorem (hoc est, passivam & receptam) deceptionem*, non autem alteram, Lucretius approbat, Medici enim, ut ait,

** De Scandalo Dato & Recepto.*

De Scandalo Activo & Passivo.

Datur etiam Activa & Passiva Deceptio.

—— priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,

Vt

Vt puerorum ætas improvida ludificetur.

Vtra sit licita? Ergo, si cæteros Authores amamus, illos de deceptione passiva explicare debemus.

Ad §. *Quam ob rem*,

Medicinæ partes enumerantur. MEdicinæ quatuor partes constituit; Amuleta, Characteres, Verba, & Technas, quo nomine fallacias officiosas intelligit. Et omnes impossibiles sunt.

An Verba habeant virtutem medicam? Nam verba (ut hinc exordium sumam) si vim aliquam habent, illam profectò habebunt, vel secundum materialem suam pronunciationem, vel secundum significationem formalem. Neutrum potest dici. Ergo. Probatur Minor; quia nunquam à pronunciatione effectus, qui promittuntur provenire videmus, & significatio non est realis aliqua qualitas, vi cujus pronunciatio operetur.

An Literæ seu Characteres? Minùs sunt probabilia, quæ de Characteribus circumferuntur: nec realem, nec intentionalem vitam habent, & ideo operari non possunt.

Quænam sint Amuleta? Supersunt Amuleta. Sed quid hoc nomine significatur? Constat ex Plinio, cujus verba sunt hæc. *Infantibus adligatur succinum amuleti ratione, formam vasculi habens*. Ergo Amuleti ratio, ut rideas, in figura consistit. Græci illa ἀποτροπαῖα vocant, nomenque ἀπὸ τοῦ ἀποτρέπειν, quod est *submovere* deducunt, quod ipsa veneficas fraudes submoveant. Ego autem hoc illis nomen imponi dixero, quod amuleta amoveri ab ægris omnia debeant, quoniam videntur infici superstitione.

ἀποτροπαῖα.

An permittenda?

De Medicina Technica, an sit licita? Ergo, quia *concolores aves simul volitant*, quarta pars Medicinæ, quam vocat *Technicam*, & fraudes, officiosaque mendacia ægrotis applicat, erit cæteris similis, adeoque omni censebitur fundamento destitui. Sed hic obiter nota, nos non condemnare Artem Medicam, adeoque nec Medicinam Technicam, seu Methodicam, quæ realia contra morbos remedia conficit & præscribit; sed illam tantùm, quam *Technicam* Naudæus appellitat, & mendaciis & fraudibus armata conatur morbos invadentes retundere.

Ad §. *Non secus*.

An morbi sint hostes? ESse hostes vitæ morbos asserit: & contra illos, ut contra inimicos procedendum. Assentior. Ergo virtute aut dolo? Si agatur de bono, permitto; non enim omnem dolum, sed malum condemnant Theologi: & illum malum vocant, qui fuerit cum mendacio conjunctus.

An omnis dolus malus sit?

De stratagematis. An liceant? Et, quia mendacio carent, licent stratagemata: sunt enim signa, quæ ad primam Mentis Operationem spectant, ut alibi demonstratur.

Ad §. *Sed aliud*.

De Authoribus qui à Naudæo pro Mendacii innocentia adducuntur. REpono, quæ §. *Amabo* jam dixi. Nam Authores quos citat, aut Ethnici sunt, aut Christiani. Si primi, authoritatem in re tam sublimi non habent. Si secùdi; aut sunt obscuri nominis & antiqui, quibus non fuit tam comperta ista Veritas, aut Classici, quales sunt Ecclesiæ Doctores. At illos non moror, & hi non producuntur.

Ad §. *Enim verò*.

An unus & idactus simul bonus & malus esse possit? NImia profectò sunt, quæ in hoc paragrapho; sufficeret enim dici malitia sua. Satis intolerabile erat Mendacia emaculare, quin macularet omissionem Mendacii. Tu interim cum omnibus Orthodoxis statue, nullum esse aut cogitari posse casum, in quo aut mentiri liceat, aut omittere mendacium non liceat. Ago de ipsius mendacii objecto & actu, admitto enim moralitates à circumstantiis provenientes, ex quo provenit Officiosum Mendacium esse actum bonum & malum simul; habet enim ab objecto malitiam, quoniam proximum decipit: & indipiscitur bonitatem à fine, nam ideò vocatur Officiosum, quia ad proximi obsequium & utilitatem ordinatur. Ergo mendacii Omissio, ratiône objecti semper erit bona, (& velit, nolit Naudæus) nunquam mala; at poterit infici à circumstantiis, ut siquis non Veracitatis amore, sed ut Titio noceat, à mendacio officioso, quo posset eum subducere à periculo, abstineat.

In Mendacio & ejus Omissione debet finis ab objecto distingui.

Ad §. *Sicque ex sententia*.

An Simulatio, & Dissimulatio sint licita? OMnia, quæ hic proponuntur, sine mendacii labe fieri potuerunt olim & hodie possunt, non enim dissimulatio aut simulatio, si à mendacio absint, divinitùs interdicũtur. Sed de utraque inferiùs fusè & accuratè disputabo.

Ad §. *His rationibus*.

Habent terminos proprios singula Facultates. SIngulæ artes utuntur propriis terminis, & sæpe in gymnasiis aliarum Facultatum ignotis. γραμματική, ob rem nemo incusare poterit Medicos, quòd morbis, & illorum remediis sibi ignota imposuerint vocabula. Ars Medica promota fuit à Græcis, & ideò Græcæ in ipsa

voces

voces ad laudem relinquuntur venerabilis antiquitatis: nam extra Medicinæ Gymnasia hæc Greca nomina Σχολή, ἀκαδημία, ἐνάργεια, δόξα, dabo, ut alios præteream unum tantùm, ob cujus ignorationem Grammatici passim oberrant. Et erit nomen *Fictio*. Aliter illud in Sacramentorum materia à Theologis, & aliter in aliis passim solet usurpari à Grammaticis. Porrò, qui abluitur cum fictione Theologica (cum actuali peccato) validè baptizatur: qui cum Grammatica (fingens se velle baptizari) invalidè. Hanc ergo ἀριθμητική, γεωμετρία Μουσική συμφονία, λύρα κιθάρα πανδοῦρα ψαλτήριον σαμβύκη, χορδή, κρεμβαλον. Διαλεκτική, κατηγορία, συλλογισμός παράδειγμα, & centena alia nostræ Scholæ admiserunt.

Quid significet Fictio?

Cur nominibus Græcis Latinæ Facultates utantur?

Ad §. *Verum, ut sex.*

Vultu possumus loqui.

VUltum ad lætitiam componere, ut vitæ spem ægri concipiant, potest Medicus; non autem ei mentiri dicendo, jam eum esse subductum à periculo.

Et hic obiter considerare debet Medicus, agi in morbo de salute corporis & animæ recuperanda: quam ob rem mortis horrore perturbatum ægrotum, non debere recipere cum periculo Vitæ æternæ solamen. Quoniam mendacium Medici, propter quod omittit æger necessaria ad conscientiæ expiationem, non officiosum, sed pernitiosum est. Et hinc ob rem ut *ex cap. cum infirmitas de pœnit. & remiss.* colligitur, Summi Pontifices, qui sunt Medici Animarum supremi, voluerunt, ut doceantur ægroti morbi statum, ne fortè imprævisa mors sit etiam illis improvisa: & in specie Pius V. in Bulla *Super gregem.* præcipit, ne ultra diem tertium Medici ægrum visitent, si ipse non confiteatur, jubetque ut in promotione ad Doctoralem Lauream, à Medicis juramentum servandi hanc constitutionem exigatur.

An mendacium pernitiosum veriùs, quàm officiosum sit, ægrotum ita decipere, ut necessaria ad Animæ salutem omittat?

Ad §. *Fieri quoque.*

Quinam illi sint, quos Græcus appellat ἀπεγνωσμένους?

MUltos esse ægrotos ἀπεγνωσμένους, qui mente potiùs, quàm corpore laborant, certum est. Non agit hic Naudæus de illis, in quorum capite omnes species elocantur, hi enim sunt absolutè deliri: sed de illis, quorum mens circa objectum aliquod obtenebratur, & posteà servata consequentia discurrit. Aliquas historias proponit hic Naudæus, at occurrunt tam multæ, ut librum possem justæ magnitudinis facere, si vellem universas scribere. Quid enim dicere possemus Licentiato illi Vitreo, cujus morbum ita risit Cervantes (*) ut de illo scripserit specialem Novellam. Quid tricipiti Parocho, mihi in Bohemia subdito, qui se trium capitum gravari onere apud Chirurgos & Medicos conquerebatur. Quid illustrissimæ Dominæ N. quæ Madriti se esse jam mortuam affirmabat? Quid etiam Dominæ N. perillustri Viragini, quæ cùm Antuerpiæ deambularet in horto, & ex rivulo biberet, & posteà casu ibidem ova ranarum inveniret, in talem phrenesim dilapsa est, ut se talia ova bibisse priùs crederet; & posteà ranas ex illis genitas in suo capite concinentes audire? Et quid, ut cæteros præteream, Dominis A, & B, quorum ille se esse Gandavensem Consulem, hic autem se esse putabat Cardinalem Romanum?

*) Novella hæc inscribitur *El Licenciado Vidriera.*

Possem, si vacaret de singulis his Casibus folia integra scribere; sed illos insinuasse sufficiat.

Respondeo in verbis, quæ seriò dicuntur, & non in aliis, inveniri mendacium. Cùm autem nemo seriò agat cum infante aut phrenetico, cum eis jocari possumus, at illis mentiri non possumus.

An infantibus & phreneticis mentiri possimus?

Ad §. *Ex quibus.*

CUm Astrologis, Pictoribus, atque Poëtis componit Medicos & iis omnibus mentiendi facultatem indulget. At Horatius *in arte* cujus abutitur verbis, hæc non dicit: verba enim illius sunt

—— *Pictoribus atque Poetis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

audendi non autem *mentiendi*, inquit ille, & de Medicis ibi non loquitur.

Figuratæ orationes à mendacio excusantur.

Præterea, orationes figuratæ sunt, quæ Poetarum nominantur mendacia: &, si Astrologi, & Medici figuratè loquantur, nullus eos Theologus de mendacio accusabit.

Quarto Academicorum inquit Cicero, *Multa vident Pictores in umbris & in eminentia, quæ nos non videmus*. Ego igitur, qui pictoria arte recreor, plura, quàm cæteri percipiam in illis Poetæ citati verbis, quibus Poetarum & Pictorum privilegium obumbrat. Ut judico, verba debent cum pigmentis componi: sicut enim Poeta fabulas verbis pingit; sic Pictor suas tabulas pigmentis ποιεῖ. Ergo, si adhuc illis addamus Medicum, sic poterimus ratiocinari. Mendacia Rhetorica licent Virgilio, Pictoria Apelli, ergo & Galeno Medica. Prima in verbis consistunt, altera in coloribus, hæc verò in pharmacis. Sicut Poetica, habet Pictoria suas Ironias, suas Hyperboles, suas Metaphoras: &c. Carbone enim, aut colore alio nigro, ex primi

An sicut Poeta, sic & Pictores & Medici habeant specialem Rhetoricam, & in ipsa speciales Figuras?

mit Galateæ v. gr. candidissimam faciem: supra naturæ morem Regis format Colossos aut Gigantæas statuas; & vestes transfert, potest enim Venerem cataphracta vestire, & peplo Martem. At hæc Mendacia, non ore & lingua, sed manu & penicillo conformantur. Ergo, si voluerit Naudæus Poeticæ & Pictoriæ κατατύπωσιν (*) in Medicina aut inveniat aut faciat. Admittat Ironias in pharmacis, Hyperboles in medicinis, in remediis metaphoras. Hæc non concernunt verba, nec Theologicis possunt accensere Mendaciis. Et profectò, si in his exorbitet Medicorum insinuata Rhetorica, poterunt illi peccare contra quintum Præceptum, in octavo verò censebuntur innocui.

(*) Est autem κατατύπωσις actio illa qua delineatur, Ectypus Hisp. el acto, con que se saca una copia.

tium enim ex Aristotele procedit contra defensores Mendacii: & ut bene se procedere ostendat, adducit clarissima testimonia Augustini, quæ mendacia universa condemnant. Pergit, & sequenti paragrapho, eos, qui contra Mendacium stant, severiores Aristarchos appellat, illosque accusat, quod secundum verborum corticem leges, & non secundum Legislatoris animum interpretantur. Et potuisset cum Bonifacio VIII. Reg. LXXXVIII. dicere, *Certum est, quod is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem*. Et tandem mutata sententia D. Thomæ & Theologis omnibus assentitur & ait, non licere dicere falsitatem, sed occultare veritatem universis concedi.

Ad §. *Reliquum*:

De historiis à Naudæo recensitis.

Recenset aliquas imaginationis læsæ historias, ex Marcello Donato, Cardano & aliis, earum similes, quas ad §. *Fieri quoque*. insinuavi: in quibus examinandū non est, An Medici fuerint mentiti? cum, quia non loquebantur seriò: tum, quia nihil obstat, quin illos dicamus aliquando officiosè mentitos, & peccavisse venialiter.

Qualis fuerit Cardanus?

Præterea, in hoc argumento, *Cardanus & Donatus fecerunt: Ergo & alii tuta conscientia possunt facere*; rationem inferendi non video: quidquid enim de Donato sit, de cujus moribus non habeo sufficientem notitiam, Cardanum omnes virum mirabilem fuisse testantur.

Ad §. *Sed video*; & §. *Verum optimè*.

Naudæus ex una sententia in oppositam transit, & nihil omninò concludit?

NON videntur cohærere, quæ in paragraphis his scribuntur. Sub ini-

Ad. §. *Verum quoniam*.

Quid dicendū de Authoribus sit, quos adducit Naudæus?

Hinc iterum (quoniam ex extremo in extremum tripudiat) ad priorem revertitur opinationem. Platonem, Ciceronem, Spalatensem, Cassianum, Abbatem Iosephum, & alios quos Sect. VI. impugnavi, non moror; illos enim erravisse persuasi. Nec est, cur aliquis Pererium aut Lessium Naudæo favere existimet: neuter enim dicit esse mentiri licitum: ille enim, id scripsisse olim multos antiquos asserit: quod negari non potest: hic autem desideraret, ut ait, Sanctum Augustinum à Simulatione & Dissimulatione clarè distinxisse mendaciū, ut nulla erroris remaneret occasio. At hoc non est defendere, aut favere mendacio.

ARTICVLVS XXII.

De Iudice, & Advocato. *Quomodo alteruter se debeat gerere, ubi Iura & probationes se continent intra terminos Probabilitatis?*

Ipse hujus Libri Titulus postulare videtur, ut nihil relinquamus indecisum, quod in sententia ferenda possit instruere Iudices, vel juvare Advocatos. Contingit enim aliquando, quod ex parte facti probationes sint obscuræ, & incertæ; & quod ex parte Iuris Leges patiantur diversas interpretationes, in quibus Iudex & Advocatus casibus hærere procul dubio debeant, nisi nova luce, ut progredi possint, suffundantur. Hanc ergo ob rem hunc Nos Articulum in duas

Se-

Sectiones dividemus, in quarum prima de Iudice; in secunda autem de Patrono, seu Advocato disputabimus.

SECTIO I.

De Iudice. *Quo debeat procedere modo ubi vel ex parte Iuris, vel ex parte facti sit tantùm semiplena probatio?*

An in Iure sint Opiniones probabiles?

MVltæ sunt Probabiles sententiæ in Iure: si enim omnes sunt certæ & constantes, non indigeremus hoc Articulo, in quo de Iudice specialiter disputaturus sum. Sanè Iurisperiti sępe ratione victi, sæpè Doctorum authoritate vecti de rebus gravissimis aliter & aliter disputant. Hinc opiniones communes contra communes, aut etiam contra communiores sunt natæ. Illas collegerunt & digesserunt in Classes Viri Docti. Vtor modò volumine ann. 1571. Venetiis edito, in quo probabiles Iurisperitorum sententias adducunt edisseruntq;

Authores, qui illas collegerūt & digesserunt.

Franciscus Farzanus ab Incita,
Baptista de Villalobos Toletanus,
Franciscus Vivius ab Aquila,
Matthaus Iuris-consultus,
Iulius Clarus Alexandrinus,
Ioannes Fichardus Francofurtensis,
Ioannes Bellonus Tolosus,
Iodocus Dambauderius Brugensis,
Emanoel Soarezius à Ribeira. &c.

Maneat igitur certum, & indubitatum esse probabiles Doctorum Opiniones in Iure.

Quomodo libertas eligendi probabilem sententiam restringatur?

Paulò ante diximus, libertatem eligendi quamcumque Opinionem Probabilem, posse & solere præcepto, voto & juramento limitari. Dispiciamus igitur impræsentiarum, an Iudici liberum sit, cuicumque Probabili Opinioni adhærere, an verò dentur præcepta & leges, quæ hanc ipsam libertatem limitent, & prædeterminent ad unam partem?

An Iudex possit minùs probabili opinioni adhærere?

Prima sententia asserit posse Iudicem sequi opinionem etiam minùs probabilem. Ita S. Antoninus *1. p. tit. 3. cap. 10. reg. 6. in fi.* & iterum *reg. 7.* ubi universim docet licitū esse sequi opinionem probabilem in omnibus actionibus moralibus. Consonat Armilla *verb. Opinio.* dicens. [Sicut non tenetur semper agere homo, quod meliùs est, sed sufficit agere quod bonum est, ita non tenetur Iudex, vel alius privatus sequi semper opinionem meliorem & probabiliorem sed sufficit quod sequatur probabilem, quam aliqui Doctores periti judicant veram.] Eamdem tuentur sententiam Petrus Aragonius *in 2. 2. qu. 63. ar. 4. sub ultim.* Salonius *in 2. 2. qu. 63. art. 4. controverf. 1.* qui affirmat hanc sententiam Salmanticæ Petrum à Soto, Mancium & alios viros magnos docuisse, adhæret Gregorius de Valencia *tom. 3. disp. 5. quæst. 7. punct. 4. dub. 3.* Bartholomæus Medina *in 1. 2. qu. 19 art. 6. dub. penult.* Gregorius Sayrus *in Clavi Regia lib. 1. cap. 11. num. 4.* sic inquit. [Quando Iudex videt utramque opinionem esse ex æquo probabilem, ex parte Iuris & ipse quoque ita judicat, potest licitè propter amicum judicare secundum illam, quæ amico magis favet. Immò seclulo scandalo potest propter amicum, modò secundum unam, modò secundùm alteram opinionem judicare. Sic Sotus *ubi supra art. 4. ad 4. prop. 2.* Aragonius *ubi sup. art. 4. ante dub. ult. in fin.* Salonius, & Gregorius de Valentia *locis allatis concl. 1.* & Medina *ubi supr. dub. antep.* &c.] & *num. 8.* subjungit. [Quando sunt duæ opiniones probabiles ex parte juris, altera tamen probabilior, potest Iudex in judicando, sicut quivis alius fidelis in suis privatis actionibus dimissa probabiliori sequi probabilem, quam judicat esse(*) veram, nec necesse est, ut judicet illam veriorem.]

N. B. Non semper est meliùs eligere probabiliorem.

An Iudex ita possit uti probabilitate sententiarum, ut secundùm unam in tali causa judicet, & secundùm aliam in altera?

(*) Non bene exploratum habebat author hic ingenium Probabilitatis; repugnat enim, quòd esse verū aliquis judicet id quod scit esse merè probabile. Confundit author hic supponere cum judicare; qui enim eligit probabilem aliquam sententiam, non judicat illam esse veram sed supponit esse veram in praxi.

An Iudex probabiliorem sententiam sequi debeat?

Secunda sententia præcipit, ut Iudex sequatur opinionem probabiliorem. Ita Sylvester *verb. opinio. §. 2.* Cajetanus *verb. eod.* Conradus *lib. de contract. qu. ult.* Vasquez *in 1. 2. disp. 64. cap. 2.* Sotus *libr. 3. de Iust. qu. 6. art. 5. ad 4.*

An eligere certam Sententiā debeat?

Tertio loco eorum ponam opinationem (nec enim unquam patiar opinionem vocari) quæ docet Iudicem inire debere viam certam, nec posse juxta probabilem sententiam judicare.

Opinio, quæ asserit, est impossibilis tam in civilibus, quàm in criminalibus.

Ante Resolutionem sententiam hanc ultimam explodi jubeo; involvit enim repugnantia tam in civilibus, quàm in criminalibus; nam si causa vertatur de domo A. an adjudicanda sit Petro vel Paulo & rationes utrimq; sint probabiles; nō erit certum illam adjudicare Petro, fortè enim illa Pauli est, non erit certum adjudicare Paulo, fortè enim Petri est; non erit certum adjudicare utrique, fortè enim tota alterius est, forte etiam neutrius est. Quid ergo Iudex faciet? Hærebit-ne? Non hærere tenetur: debet Ius dicere. Ergo, aut omnia Tribunalia claudi debent, aut dicendum hanc opinionem esse intollerabilē & inpracticabilem. Similia absurda occurrerent passim in Criminalibus. Nam, si Cajus dicatur perniciosus Reipublicæ, & motiva maneant intra terminos Probabilitatis; quid faciet Iudex? erit crudelis reo, si condemnet; nam fortè innocens est: erit crudelis Patriæ, si absolvat, fortè enim perniciosus est, & illum dimittendo non prospicit Reipublicæ pericli-

tan-

tanti. Ergo sæpe impossibile est, ut Index securam sententiam sequatur.

Rejecta igitur tertia sententia superest ut de duabus prioribus judicium feramus. Considera resolutiones subsequentes.

Quid dicendū sit stando nudo Juri Naturæ?

Prima. *Si non decernat Respublica, quam in opinionum concursu Iudices sequi debeant, poterunt hi juxta multorum Doctorum resolutionem alterutri adhærere opinioni*. Et in hoc casu standum est primæ sententiæ, quā ex Sayro dilucidavimus. Et ratio satis fortis est; nam, si in aliis operationibus moralibus, possimus uti quacumque opinione probabili, cur nō poterimus in judiciis?

Dicit *loc.cit.num.6.* Sayrus [Cavendum est, ne Iudex propter munera aut propter affectus particulares judicet opinionem illam (esse) probabilem, quæ revera non est probabilis. Vnde inferunt Authores præfati, Iudicem, qui habet propositum, cæteris paribus semper ferendi sententiam pro amicis, regulariter loquendo (a) esse in periculo peccandi mortaliter, sicut Episcopus, qui haberet animum conferendi semper beneficia, cæteris paribus, suis consanguineis; quia habens hunc animum & affectum, sæpè merita imparia ob talem affectum (qui facile judicium perturbat) paria judicabit. Quod si habeat animum favendi semper causæ magis justæ: amicis verò, quando certò constiterit paria jura illos habere, non est in tali periculo, quia tale propositum purgat affectum & favere licet amicis pro libito, quando merita causæ sunt paria] Cæterùm, quia justitia in æquitate & veritate consistit, dicendum absolutè est, non posse Iudicem certum Ius per sententiam tribuere alicui parti, cui Iura secundum allegata & probata incertum jus (quoniam omnia probabilia sunt incerta) adsignare perspexerit. Ergo quidquid dicant, qui divisionem *Decretum rusticorum* appellant, fors debet in tali casu dividi. Consentio vel ex parte P. Andræ Mendo, qui inter Probabilitatem, quæ se tenet ex parte interpretationis & intellectionis legum & illam, quæ se tenet ex parte facti, ita distinguit, ut in priori casu, non autem in secundo arbitrandi Iudici libertatem concedat. Ipse enim in Epitomes Discursu prælegendo num. 18. sic inquit. [Potest etiam sequi sententiam, quam maluerit, in captu legis ac ejus intelligentia, ex qua litis decisio dependet, supponendo dari varias opiniones circa intelligentiam: nam ea intelligentia non se habet ex parte facti, sed ad directionem Iudicis; rectè autem dirigitur, dum opinionem probabilem sequitur, & juxta eam judicium prudens efformat, ac juxta illud jus suum

a] Sed hoc periculum æquè militat in contraria sententia, quoniā sicut est in periculo judicandi probabilem esse sententiā, quæ improbabilis est, ille Iudex, qui muneribus aut amore seducitur; ita idem Iudex erit in periculo judicandi esse probabiliorem, quæ min' probabilis est.

Probatio & sententia debent correspondere: neque ex probatione incerta prodire potest sententia certa & determinata.

An inter probabilitatem iuris & probabilitatem facti distinguendum sit?

Proponitur P. Mendi sententia.

Crites.

unicuique tribuit: sicut Confessarius ad ferendam sententiam potest circa intelligentiam præceptorum quamvis sequi opinionem certò probabilem. At cum res facti est una probabilior quàm alia, nequit Iudex ferre sententiam pro secunda, cum tunc non detur probabilitas ex parte Iudicis, & debeat secundum allegata & probata judicare. Quod si æquæ sint probationes, debet rem dividere inter litigantes, nam si uni eam applicaret, idem esset ac judicare totum jus esse penes illum secundum allegata & probata.] Hæc ille. Interim Ego hanc differentiam, quam adsignat, non bene percipio, sicut enim, ut certa Friderico possessio adjudicetur, facti certitudo requiritur; sic etiam juris certitudo postulatur. Ergo si teste P. Mendo, ubi datur incertitudo facti, non potest certa possessio adjudicari litiganti, consequens est, ut eodem prorsus modo de Iuris incertitudine judicetur. Ergo si ad divisionem in priori casu; ad divisionem etiam in altero recurrendum est.

Sotus. Sayrus. Thomas Sanchez. Medina. Baldellus. Montesinos. Caspensis. Valentia. Sales & alii apud me ubi nuper.

Vide quæ dicentur inferiùs §. Si res.

Sayrus. Suarez. Castro Palao. Th. Sanchez.

Opposita nobis videtur probabilior.

At præcedens conclusio hodie non habet locum, nam sunt leges, quæ determinant, quid in similibus casibus Iudices teneantur facere, ut statim videbimus.

Secunda. *Reipublicæ interest leges habere, quæ non permittant, ut Iudex possit pro amico judicare*. Ante probationem, ut sciat Lector quales sententiæ sint, quæ *pro amico* dicuntur, volo paucas lineas ex Francisco de Petris *Festivarum Lection.lib.2.cap.1.num.17.* exscribere: ibi enim lego. *Eas verò Quæstiones, non pro* amico, *sed magis* pro Diabolo *appellandas, quàm rectissimè scribit Antonius Tessaurus* decis. Pedemont. 89. *Antonius Corasius* de commun.opinion.lib.2.in fin. *Cum potiùs eo casu res sit dividenda*. *Afflictus* decis.13. in fin. *Boerius* decis.42. in fin. *Capyc.* decis. 21.in fin. *idemq; Tessaurus* decis.88.in fin.* Nostra ergo probatur Resolutio: quoniam Iudices non sunt instituti ut sint rerum Domini aut arbitri: non ut amicis suis fundos litigiosos accenseant; non ut habeant mortis & vitæ potestatem, & condemnent quos volunt; & quia volunt; sed quia in judiciis non est acceptio personarum habenda [*Ex Reg.XII. in 6.* cui consonat §.1. §.*è converso*, & §.*Primum Authentic. Iusjurandum quod præstatur ab his* §. *Deinde propter Authent. ut Iudices sine quoque suffragio*] ut Iudices sint legum custodes, jus dicant & quod suum est unicuique concedant. Ergo sicut est barbara & malè gubernata Respublica, quæ legibus caret; sic etiam illa, quæ jura opposita non determinat: idem enim est habere oppositas, quàm nullas leges.

An judicandi libertas legibus restringatur?

Quæ sit sententia, quæ dicitur pro amico?

Cur tribunalia & judices sint instituta?

Ter-

An Iustinianus omnia dubia, quæ in Iure vexabantur abstulerit?

Tertia, *Libertas judicandi pro amico specialibus legibus in omni Republica, quantum fieri potest, sublata est.* Prudentia summa Iustinianus perpendens, Ius antiquum, quod per leges & veterum placita confusa incertitudine vagabatur, ad capita certa reduxit, omnem se ambiguitatem abstulisse supponens. At licet plurimùm mundo profuerit, multa in dubio reliquit, quæ ab aliis fuerunt determinata. Pono exemplū. Nepotes ex fratribus succedunt patruo ab intestato. Sed quomodo? Succedere in stirpes jubet Glossa *in authent. cessante §. in stirpes. C. de legit. hæred. §. item jure novissimo.* tenet, quod succedant in capita, & non in stirpes. Acursio & Azone antesignanis dividebantur Doctores: ab Acursio erant quinquaginta tres, ab Azone, etiam multi, ut observavit Thessaurus *dec. 162.* Erat igitur utraque sententia probabilis, & habebant Iudices *punctum pro Amico* ut multi Iuniores loquuntur. Perinde erat Imperatori Carolo V. unam aut alteram approbare sententiam, neutra enim est nociva Reipublicæ; cui solum obest, jus esse ambiguum & à Iudicum voluntate pendere. Ergo ne Iudices manerent hæreditatum arbitri & personarum acceptione perturbarent hæredes, decrevit alteram opinionē authoritate approbare Cæsarea, & alteram à Iudiciis proscribere. Sed quam tandem elegit? si me consuluisset Augustus, suasissem, ab Acursio staret, nam aliam opinionem æquitati respondere non video. Considera hanc genealogiam.

An sit perniciosum reipublicæ interpretationes legum pendere à Iudicum libera voluntate?

Ioannes { Petrus; Franciscus { *Carolus*; Antonius { *Bartholomæus*, *Fridericus*, *Eduardus*

Mortuo Ioanne, remanent tres filii (Petrus, Franciscus, & Antonius) postea moritur Petrus intestatus & 1200. aureos reliquit, Habebit Franciscus 600. & Antonius 600 Sed quid, si ante Petrum Franciscus & Antonius obierint? Habebit Carolus, inquit Acursius, 600. aureos qui Francisco deberentur, si viveret. Et Bartholomæus, Fridericus & Eduardus etiam 600. Aureos, qui pertinerent ad Antonium, adeoque 200. aureos singuli. At Azo dicit, non sunt considerandæ lineæ seu stirpes. Mortuo Petro quatuor nepotes Carolus, Bartholomæus, Fridericus, & Eduardus, succedunt, sunt in eodem gradu. Hæreditas est 1200. aureorum. Ergo habebunt 300. aureos singuli. Vnde immatura parentum mors prioris conditionis Carolum, melioris Bartholomæum, Fridericum & Eduardum reddiderit. Hanc Azonis sententiam non intelligo. Interim Carolus V. illam elegit: quia tametsi minùs probabilis, in praxi erat commodior & facilior. Ita ex Valent. Forster nos docet Thessaurus *d. decis. 162. n. 7.* qui etiam aliam similem constitutionem emanasse in Sabaudiæ Ducatu testatur.

In hac materia Carolus V. Imperator in praxi observari sententiam jussit quæ à ratione videretur minùs esse probabilis.

Sicut in hoc casu Carolus V. Imperator opinionem & judiciorum varietatem, sic etiam in aliis multis abstulit & in omnibus voluit: sed non habuit idoneos ministros, ut posset. Ferdinandus II. & III. Viros Consultissimos impenderunt, ut Ius Cæsareum ad viam simplicem, & opinionibus minimè obnoxiam reducerent: at post annos viginti nihil fuit præstitum, quod exspectationi publicæ satisfaceret. Et ideò intermitti debuit iste labor.

Ferdinandus II. & Ferdinandus III. frustra in corrigendo Iure adlaborarunt.

Alii supponentes se non posse opinionū omninò varietatem auferre, illam ut minimum diminuere curarunt. Vnde ne Iudices, ut velint pronuncient, Lusitania statuit, ut Acursii interpretatio cæteris præferatur. [Cum ergo Acursius, ut vidimus, statuerit successionem debere fieri secundū stirpes & non secundum capita, hæc resolutio, & non opposita à Iudicibus in Lusitania observari debebit.] In reliqua Hispania & Mediolani asserente Neviz. *lib. 5. nu. 63. vers. amplia sexto.* apud Menochium *de præsumptionib. lib. 2. præs. 71. nu. 20.* præferendus est Bartholus. Aliæ provinciæ suos elegerunt interpretes, ut vel hac via abesset incertitudo, quæ ex opinionum multitudine nascitur. Aliàs juxta communiorem, & probabiliorem sententiam judicabitur, ut statuit Regula XLV. in 6. dicens. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimiliùs, vel quod plerumq; fieri consuevit.* ubi illud *vel* appositivè sumitur, ut idem sit, ac *id est*, ut sensus sit, *Censeri ab hominibus verisimilius, illud, quod plerumq; fieri consuevit.* Cui consonant *lex semper in stipulationibus 35. D. de Reg. Iuris, Lex Athletas de his, qui not. inf. & cap. fin. dist. 20.* Et quid si utraque sententia sit æquè communis: aut, ut loquuntur Theologi æquè probabilis? Vide, quæ §. *Si res*, paulò inferiùs.

An, & ubi Acursius, An & ubi Bartholus sit præferendus?

Quid sit verisimilius?

2. Martii 1679. Innocentius XI. condemnavit istam propositionem; *Probabiliter existimo, Iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Prætereà ille lapis fundamentalis *Beatus qui possidet*, judicia omnia succollat; nam in causis Civilibus, si Iura ambigua sint, non est liberum Iudici domum, fundum, pecunias, &c. accensere, cui velit. Sed debet manuteneri bonæ fidei possessor, quousque per sua Iura certa & indubitata expellatur.

In omni dubio ac controversia standum est pro possessione.

Eadem Maxima obtinet in Criminalibus. Petrus est in suæ innocentiæ possessione

Et hac doctrina æquè admittenda est in Civilibus ac in Criminalibus.

An hæc doctrina in omnium virtutum materia veniat necessariò admittenda?

sione, ergo censendus est innocens, quamdiu criminis non convincatur. Civilia & Criminalia pertinent ad Iustitiam, & certissimè hoc illa omnia Axiomate, *Beatus qui possidet*, gubernantur: interim, quia casus frequenter in aliarum virtutum materia succurrunt, meritò inquiris, *An etiam in ipsis hoc Axioma vim habeat?*

Scio negasse Vasquez *in 1.2.disp. 65.c. 3. & disp.66.cap.1.* Azorium *tom.1.lib.2.c. 18.quæst.4.& libr.11.cap.15.quæst.2.* Ludovicum de Torres, *Opusc. Theolog. de Consc. dub.disp.1. dub.1. & seqq.* Sayrum *in Clavi Reg.lib.1.cap.13.num.9. & 36.* & alios multos: Cæterùm hoc ipsum Axioma in omni virtutum materia, & actu prudentiæ locum habet, ut scitè docet & probat Sanchez *lib.2.de matrim. disp.41.nu.32.& in Summ.toto 1.lib.cap.10.num. 11.* Suarez tom.5.de Censuris disp.40.sect.5.num.18. & *tom.2.de Religione lib.4.de voto cap.5.n. 7.* Henriquez *lib.8.cap.3. in gloss. ad liter. P.* Malderus *in 1.2.quæst.19.art.5.disp.87.* Villalobos *in summ.tom.1.tract.1.diffic.21. num.1.* quos citat & sequitur Diana *part. 4.tract.3.resol.2.* quorum dicta & rationes perpendens Ioannes de S. Thoma *in 1.2. disp.12.art.4.num.8.* Sic inquit. *Hæc sententia verior videtur; quod non solùm in injustitia strictè dicta, & in Iure strictè sūpto, sed etiam in Religione & observantia & Fortitudine & Temperantia aliisque virtutibus, locum habere potest prædicta Regula.* Ipsam adfirmant multa Iura. Et præcipuè Regula XI. in 6. videlicet, *Cùm sunt partium Iura obscura, reo favendum est potiùs quàm Actori.* Cui consonat *lex Favorabiliores.172. D. de Regul.Iur.* adde *leg. Arrianus D. de act. & oblig. leg. cùm te. C. de cond.ob turp. caus.* Et quidem favendum est reo, quia esse in possessione suæ innocentiæ supponitur, à qua ante plenam probationem expelli non potest. Huc etiam pertinet Reg.XV.in 6. *Odia restringi, favores convenit ampliari* cui *lex cum quidam 19.de lib.& posth. lex legatis D. de admendis legatis.* & aliæ similes concordant. Et cur? nam odiosum est, re possessa privari. Et ideò. *In obscuris minimum est sequendum*; ut habet Reg. XXX. in 6. cui correspondent *Lex si ita relictum. 44. D. de legat.2.& Lex nummis 73. D. de legat.3.* Et quid si reus convictus sit, & esse puniendū sit certum, & de pœnæ genere aut qualitate disceptetur? *In pœnis benignior interpretatio facienda est*, ut Regula IL. in 6. statuit, quàm *lex si Præses 32.in fin. & Lex interpretatione 42. D. de pœnis* & similes aliæ dilucidant.

Quam veriorē ille vocat, Tu cum communi veram, certam, & indubitatam appella.

In nostra Dialexi sub initiū clarè & manifestè demonstratur plerasque omnes Iuris Pontificii Regulas, quæ in Sexto ponuntur, illo Protheoremate succollari, quod impræsentiarūm dilucidamus: videlicet *Beatus, qui possidet.*

Si agamus de rebus, quæ nondum possidentur puta de dignitate, aut beneficio, & sunt multi qui adspirant, stando Iuri naturæ, potest conferri minùs digno: hanc autem ipsam libertatem contrahi & limitari video multis modis, nam vel in ipsa fundatione statuitur, ut conferatur digniori, aut electores juramento, aut præcepto obstringuntur, ne illi conferant, quo alium digniorem judicaverint. Hinc puto non posse Proreges & Consiliarios Regi minùs dignum proponere: sive enim Episcopatus, aut alia vacet dignitas, quisnam sit dignior à Rege rogantur, & huic interrogationi respondere tenentur.

An beneficia conferri possint minùs digno?

De Consiliariis. An possint proponere minùs dignos?

Si res, quæ non possidetur, realiter aut virtualiter divisibilis sit, standum est Resolutioni Menochii *loc.cit.num. 30.* dicentis [Quando opiniones sunt adeò dubiæ, ut discerni nequeat Veritas, Iure suo poterit Iudex rem controversam dividere æqualiter inter contendentes, sicut observavit Imperator *in leg. & hoc Tiberius D. de hæred. instit.* Qua de re scripsi *in Commentariis de retinenda possessione in tertio remedio num.755.* ubi multorum authoritate comprobavi.] Hanc Menochii prudentissimam Resolutionem firmat Antonius Thessaurus in Senatus Pedemontani Decisionibus: inquit enim decis.89.[Media via in ambiguis sequenda est. *leg. Titius*, ubi Alex. ff. *ad Treb.* præsertim ubi sunt opiniones Doctorum contrariæ, ut per Dec. *in l. precib.num.19.vers. sed ista*, post Sever. Soc. & Anch. ibi relatos. Bal. *novel. de privil. dot. part.10. col.13. vers. 16. & ult. fall.* per text. *in l. adeo §. cùm quis ex aliena. C. de acquir. dom.* Anchar. *consi.120* Idem voluit Bart. *in l. si duo. ff. uti possid. & in l.1. in fin.C. eod.* Alber. *in c.licet causam de probat. in fin.& ibidem* Dec. *col.18.* Soc. *In l. si quis cum totum in fin.prin. de excep. rei jud.* Fel. latè *de primogen.q.17.opin.4.num.9. & seq.* præsertim cùm quis judicat ex æquitate, ut dicit Burs. post Bar. de Bartolinis *cons.5. num. 39.vers. concludis tamen.* Et ad hoc facit quod in ambiguis, quod minimum est sequimur *l. semper in obscuris de Reg. Iur.* Hinc inferebam in causa ardua, de qua latè scripsi supra decisione proxima, dividendam esse hæreditatem Infantis inter filium, & matrem, & secundum opinionem meam ita tunc censuit Senatus 1563. 26. Novembris. Et in alia causa Asten. super statuto excludente fœminas, de qua scripsi *decis.101.* ubi partes fuerunt coactæ concordare propter dubium Iuris articulum referente Domino Appiano. Et quāvis aliqui ex Dominis repugnarent dicentes hunc esse morem rusticorum, & non bonorum judicum, ut sentit Glo. *in l. Nesennius ff. de neg. gest.* contra quem mo-

De re per sententiam dividenda.

Vide quæ paulò ante diximus §. *Dicit loc. cit.*

Authores & Decreta pro dividenda re, ubi probationes sunt ambigua.

An recurrere ad divisionem sit judicare more rustico?

rem est tex. *in l. quæsitum* §. *si quis ff. de fun.instruc.* ubi Alber. Tamen in contrarium allegabam, quod in ambiguis boni judices debent ita facere,idque esse etiam juris Domini. &c.] Citat posteà pro eadem sententia Decium *conf.68.& 176.&* 445.Soc.*conf.150.lib.1.* Melchiorem Palatz *tractatu de majoratu part.1.quæst.3.n.* 9.& in Additione Cavalcantem *de tut. col. fi. num.* 336. *Anth. Beer, Capic. Rot. Genuensem*, & alios. Quibus addo Afflictum *decis.373.*Caballum *in millesoq.*210. *&* 926. Iosephum Ludovicum *decis. luc.* 18.*num.*23. & huc pertinent §. *fin. Inst. quibus ex causis manum lex*, *&* *hoc Tiberius. lex quoties.* 201. D. *de reg. Iur.* Ergo quotiescumque incertitudo afficit Ius, nisi possessio obsit, res debet dividi.* Quid, si afficiat factum? Eodem modo resolvendum est: quoniam à Reo, seu possessore standum, ut habent Doctores communiter. * Et quid, si actionem Interpretatio opinione aliquorum sit ad favorem actoris *leg. si quis intentione de judic.* quod latè dilucidat Decius *in leg. semper in obscuris num.*10.*de reg.jur.*& succinctè Tessaurus *d.decis.*85.*num.*5. Interim ratio & æquitas postulat, quod ad favorem possessoris fiat interpretatio. Et quia reus tam in Civilibus quàm in Criminalibus est in possessione ante sententiam pro reo debet fieri omnis favorabilis interpretatio. Et hic vel cæci viderint, hanc esse cujuscumque Regis seu Legislatoris intentionem: nam si rogaretur, quid mallet? Responderet se nolle,ut Iudex, ubi sunt omnia obscura, controversam rem amico adjudicet, sed quod dividat inter contendentes. Hæc doctrina,quæ tacitè aut expressè ab omni Principe est approbata, sic ligat manus Iudicum,ut non remaneat casus pro amico.

An & quomodo in dubiis facti, & dubiis Iuris resolvendum sit?

Possessio semper stat pro reo, non pro actore.

Quæ sit Principum & Regum intentio?

Circa modum judicandi ignorare non possunt, qui præsident in Tribunalibus & jus populo dicunt, totam litem debere ad brevem Syllogismum reduci:in quo major sit lex: minor factum: & Conclusio sententia. Verbi gratia.

Totalis in uno syllogismo consistit.

Qui homicidium commiserint, ultima Sententia condemnantor.
Petrus homicidium commisit.
Petrus igitur ultima sententia damnator.

Et hic audite me,Domini Iurisperiti,quorum interest de honore, de vita, de bonis hominum judicare. Consequentia certa non potest prodire ab incertis præmissis. Ergo in hoc Syllogismo, siquidem de re certa est Conclusio, non possunt præmissæ vacillare: vel, si hæ vacillant, iniqua est Conclusio, adeoque illegitima & injusta Sententia, mortaliterque Iudex illam pronunciando peccabit.

Monitum ad Iurisperitos.

Ergo primò debebit esse certa minor, hoc est, certo constare; nam si de veritate criminis sit, plenè debet constare illa veritas: si de gravibus indiciis, certò debet constare adesse indicia gravia: nam in hoc syllogismo, *Ille,quem gravia indicia* esse homicidam suadent,tortura condemnator. At Ioannem esse homicidam, gravia indicia suadent; Ergo tortura condemnator. Nisi minor sit certa, stare non potest Conclusio. Sed de hoc fusè egimus in Logica nostra morali.

Quàm certa esse debeant indicia?

Ergo secundò debebit etiam esse certa Major. Ergo Lex, qui loco majoris assumitur, simplicem sensum habere debet: nam si habeat duos, vel plures, non est certa. Ergo ex sensu legis incerto non potest Iudex certam Conclusionem, seu sententiam inferre. Ergo (& hoc bene notetur) lex,quæ habeat plures sensus, adsumi nequit ad decisionem causæ. Everardus *in locis commun. in loco à rubro ad nigrum.lit.* D. Alexander. *conf.* 139. *num.*8. Consiliarius de Bottis *ad Car. in leg. in ambiguis* D. *de reb. dub.* Consonat Decius *in leg.quoties idem Sermo.*67.D.*de Reg. Iur.* qui de textu habente plures sensus sic inquit. *Qui protulit talem sermonem, unum tantùm videtur habuisse intellectum, ut patet* ex leg. in ambiguo. *Et ideò, si dupliciter intelligi potest,videtur quòd nullus intellectus valeat.*arg. leg. duo sunt Titii D. de testam. *Idem sentit Bartolus* in d.leg. in ambiguo.num.2.*quia ejus, quod multipliciter exponitur,veritas ignoratur. Baldus* in leg.scire leges.D.de legib.

Quid requiratur, ut aliqua lex certa sit?

Utrùm illa,quæ plures interpretationes patiatur,possit vocari certa?

An legislator, si fortè æquivocè loquutus sit, censeri possit plures voluisse sensus exprimere?

Quarta.*Iudex non potest recipere munera pro sententia*. Demonstratur clarissimè: nam qui hujusmodi mercaturam exercet, aut justitiam,aut injustitiam vendit.Si primum hoc est,si sententiam justam pronũciat,& tamen munus recipit, restituere tenetur: recipit enim illud sine titulo,aut extorquet verius:& extorsio, si bene examinetur,furtum est. Si secundum, hoc est, si injustam sententiam pronunciat, severiùs venit judicandus. Et, ut hoc bene intelligas,casum istum propono. Res controversa valebat mille aureis. Iudex subornatur, & centum receptis illam adjudicavit Ferdinando,cùm Antonio deberet. Ad quid tenetur?suum peccatum vendidit centum aureis. An-ne peccata possunt vendi? Variant Authores. Alii enim de meretricibus & aliis resolvunt severissimè, benignius alii. Ergo ne nimis rigidi contra Iudicem dicamur resolvere, eumdem aureos centum fecisse suos, stando probabili opinioni dicamus:& quia Ferdinando non no-

An pro ferenda sententia munera accipi possint?

N. B. sportulæ, quæ vocantur, non sunt Iudicum munera, sed stipendia.

An, & quando ad restitutionem Iudex teneatur?

Utrùm peccata possint vendi? An ipsis aliqua bonitas sit, quæ possit pretio æstimari?

nocuit, dicamus nihil Ferdinando restituere debere. Et hæc benigna resolutio tantummodo probabilis est. At ille Antonio nocuit, Ergo Antonium debet reddere indemnem. Ergo illi restituere debet mille aureos. O mercaturam felicissimam! ut lucretur centum aureos, quos probabiliter restituere debeat, incurrit certam obligationem restituendi mille. Aperiant igitur oculos Iudices, qui ditescunt contendentium injuria, quoniam ad ultimum usque quadrantem reddēda erit ratio coram illo supremo Iudice, qui cum accipiet tempus, ipsas Iustitias (Iudicum sententias) judicabit.

Monitum ad corruptos Iudices.

SECTIO II.

De Advocato. *An suscipere, causam aliquam possit, in qua prævideat Clientem suum certò esse condemnandum?*

De sufficientia doctrina, qua in omnibus officiis requiritur.

Debere habere sufficientem scientiam est omni homini in dignitate aut officio constituto commune. *Erudimini qui judicatis terram*: inquit Propheta Rex *psalm.*2. Iudicant autem Terram Iudices terminativè, & Advocati dispositivè. Vnde, qui non sit sufficienter doctus est in æternæ damnationis statu, si aut Iudicis aut Advocati conditionem admittat. Homobonus *de statib. part.*2. *cap.*3. Georgius Polacchus *in Append. ad cap.*11. *libr.*1. *Sayri num.* 27. ubi etiam Cajetanum allegat.

Qualiter erga Clientem teneatur Advocatus?

Advocatus tenetur Clienti statutum causæ summa sinceritate explicare: &, si illum fortè decipiat, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur. Non debet, immò nec potest Clienti respondere secundum propriam opinionem, si singularis ea sit: non enim Cliens interrogat, quid privatim & singulariter Advocatus sentiat, aut non sentiat? hoc enim Cliens non curat: sed interrogat, An sententiam favorabilem in tribunali consequuturus sit? Ergo secundum leges & consuetudines in Tribunali illo præscriptas Advocatus respondere tenetur; aliàs enim utrique parti injurius est; quoniam si Actori aut Accusatori diceret favorabilem sententiam in illo Tribunali obtineri non posse, Actor, aut Accusator nil inciperet, & vitarentur molestiæ & expensæ, quas utraque pars erit factura. Nec contra est Polacchus ubi supra nam licet nobis opponi videatur *num.*30. ea quæ §. *Consultò* dixerat, temperat §. *Non propterea*. Vnde Conclusio sit, *Advocatus, qui sine spe probabili obtinendi sententiam causam suscipit, sive pro reo, sive contra reū agat, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur*. Fallit hæc Regula, quando Respublica alicui præcipit, ut causam aliquam defendendam suscipiat: quia sicut Reipublicæ interest, ut puniantur crimina; sic etiam ut nemo ideò damnari, quia caruit Advocato, dicatur. In hujusmodi itaque casu Advocatus studere tenetur & sine fraude omnia proponere, quæ possint reum aut à pœna eximere, aut saltem suadere, ut mitiùs & clementiùs puniatur. Nam & hoc anno 1665. cum ob parricidium in persona D. Bartholomæi Griffi, Decani, & Vicarii Campaniensis commissum, Antonius Guarnerius Neapoli in carcere detineretur: nullus fuit Advocatus, qui vellet desperatæ causæ patrocinium suscipere: & tamen jussit Tribunal Clarissimo D. de S. Clemente, ut reum defenderet, qui in Collaterali Consilio coram Eminentissimo D. Prorege peroravit doctissimè & tametsi Advocatus hic ab Vniversis dilaudaretur, condemnatus fuit reus, ut per plateas publicas traheretur, & postea in patibulo suspenderetur; ut infamis hæc mors ipsi esset pœnæ, & cæteris aliis exemplo.

An possit illum secundum propriam suam, si singularis sit, opinionem, instruere?

An, & quando advocatus peccet, & ad restitutionem teneatur?

Potest & solet Respublica jubere alicui Advocato, ut reum defendat, etiam in causa manifesta, ne forte ille indefensus condemnari dicatur.

Proponitur historia, quæ doctrinam præcedentem confirmat.

AR-

ARTICVLVS XXIII.

ETIAM PRACTICVS.

An, qui scientiam sufficientem non habet, in Tribunali (Sacramentali, Episcopali, aut Regio) possit jus dicere?

De Potentia & Potestate, quomodo inter se distinguantur?

Otentiam distingue à Potestate: illa enim reales vires, hæc morales concernit. Vt innocentem privata auctoritate occidat, Thersites sufficit, si considerem naturalem virtutem: ut autem reum occidi sanctè jubeant, mille non sufficient Achilles, si careant publica authoritate. Titulus ergo articuli, quando inquirit, *An homo indoctus possit?* non agit de potentia reali, videmus enim Amicorum errore admoveri Iudiciis Viros iguorantes interdum: & quia *ab actu ad potentiam consequentia subsistit*, non negabimus posse fieri, quæ fiunt. Differit autem de morali, hoc est de potestate: *An homo indoctus possit sententiam ferre licitè?* Et quia varia sunt Iudicum genera, agemus de singulis in particulari.

SECTIO I. Theologica.

An tuta conscientia homo ignorans possit Confessiones excipere?

Cur à Theologis initium sumamus?

INcipiam à Theologis, ne meus calamus acceptione personarum laborare dicatur: quæ enim de Theologis æquitas statuerit, id ad Canonistas, Legistas, & Medicos Rationis propagabit Idemtitas, nam de omnibus est idem Iudicium. Sit igitur

An exponi ad audiendas Confessiones possit, qui scientiam sufficientem nō habeat?

Assertio I. *Sacerdos, qui extra casum necessitatis audit Confessiones absque sufficienti scientia, peccat mortaliter.* Corollarium. *Ergo etiam peccat mortaliter Superior, qui illum exponit.* Demonstratur. Quia ignorans, si nesciat quid debeat facere, ut ritè rectèque pœnitentem absolvat, quam teneatur pœnitentiam injungere, multos errores in Sacramenti administratione committet, qui imputabuntur Confessario, qui ut cœcus de coloribus judicat: & superiori, qui eum exponit. Ita Cardinalis Lugo *disp.21.num.72. & 73.* Layman *lib.5.tr.6.cap.13.nu.1.* Hurtadus *disp.10.diff.15.* Bonacina *disp.3.qu.7. punct.4. §.2.num.5. & 6.* Leander de Sanctissimo Sacramento *tr.5.disp.11. qu.104. pag.274.b.* & omnes apud ipsum. Et meritò omnes Doctores hujus esse sententiæ Leander asserit; non enim opposita defendi poterit tuta conscientia.

An, & quando possit excusare necessitas?

Assertio II. *Ignorantem necessitas, si audiat Confessiones, excusat*, sed, in quibus casibus poterit admitti hæc necessitas? In quatuor.

An in articulo mortis ignorans possit moribundum absolvere?

Primus erit in Articulo mortis, quando non adest Confessarius doctior. At hæc opinio non constat apud omnes, nam Vasquez *in 3.p.qu.93.art.3.dub.2.* Ochagavia *tr.2.de pœnit.qu.38.num.4.* & Sancius, qui solet sententias benigniores amplecti *in selectis disp.49.num.8.* affirmat Sacerdotem prorsus omninò ignorantem, qui nescit judicare de peccatis, quæ moribundus confitetur, etsi absolutionis verba cum legitima intentione proferat, peccare mortaliter, & non conficere verum Sacramentum gratiam conferens. Interim, quia Thomas Hurtadus *tom.2.tract.12.cap.2.§.2. dub.4. num.2068.* stat à benigna opinione & firmis rationibus probat, illi adhærebo. Et argumentabor sic. Si in tali imperitus Presbyter casu invalidè aut illicitè pœnitentem absolvit, maximè, vel quia non intelligit peccata, vel non scit quam sententiam debeat proferre in genere restitutionis. Sed neutrum obstat ut absolutio validè conferatur. Ergo ignorans Presbyter in illo casu potest moribundum absolvere. *Probatur minor quoad priorem partem.* Sunt enim multi casus, in quibus licitè & validè potest absolvi pœnitens, etsi peccata à Confessario, licèt docto, in specie non intelligantur. Aliquos ex Leandro *tr.5.dis.5.* proponam. Dabo ejus verba. *Certissimum est posse moribundum, ob temporis ad confessionem requisiti defectum, dicto uno aut altero peccato à Confessario absolvi.* &c. *Probabilius est infirmum, qui in di-*

Proponuntur aliqui casus, in quibus non fit necessarium omnia peccata confiteri.

dicendis peccatis nimis fatigatur, posse Confessionem dimidiare. &c. *Probabile est in duobus prædictis casibus immediatis idem esse dicendum licèt unum tantum peccatum veniale fateatur infirmus.*&c. *Longè probabilius est posse dimidiari Confessionem ab eo qui tempore pestis, naufragii, subiti prelii aut incendii oppressus non potest commodè omnia peccata fateri.* &c. Sufficiant hæc: nam si vellem omnes similes casus proponere, me tempus & charta deficerent. His positis sic argumentor. Ad valorem Confessionis non requiritur quod Confessarius peccata mortalia audiat, si impediat necessitas, nam audito uno aut altero veniali potest Pœnitentem absolvere. Ergo neque est necessarium ut mortale à veniali distinguat. Patet: quoniam inter ea, quæ non audivit, nec distinguere, nec judicare potest. Ergo necessitate urgente hæc discretionis scientia non requiritur in Confessario; certum est enim potentias requiri propter actus; ubi ergo actus non est necessarius, nec est necessaria potentia. Ergo, si quando est in mora periculum, vir doctus potest Pœnitentem audito uno aut altero peccato absolvere, quin de non auditis peccatis judicet; scientia in casu inest Confessario per accidens, & idem præstare posset ille, etsi scientia careret.

Cur potentia in hominibus requirantur?

Probatur eadem Minor, quoad posteriorē partem: nam sic arguis contra nostram sententiam. Sæpè contingit Pœnitentem esse restitutioni obnoxium; & ut melius casus intelligatur, ponamus Petrum vi contractus injusti centum aureos extorsisse ab Anselmo. Ergo illos tenetur restituere. Quis de hoc dubitet? Ergo si non restituat, non potest absolvi, etiam in articulo mortis. Sed Confessarius penitùs ignorans non sciet restitutionem esse necessariam: & mediocriter doctus non sciet debere fieri talem restitutionem: nam materia de contractibus est valde subtilis, & frequenter melius ab ipsis Mercatoribus, quàm à Confessariis intelligitur. Ergo non est dicendum, quod vel ignorantissimus in articulo mortis sufficiat, sed statuendum contra doctissimum Confessariū requiri, nam agitur de damno irreparabili. Et hoc ultimum evidenter ostendis. Quoniam, si Petrus, dum sanus est, apud indoctum Confessarium suam conscientiam exposuit, & fuit absolutus sine onere restitutionis, damnum Anselmo illatum adhuc est reparabile; nam poterit in alia confessione apud doctum suam expiare conscientiam & legitimè instrui: quod in mortis articulo & ultima confessione non habet locum. Progrederis, & idem argumentum ex altera parte reponis. Nam, si contractus inter Petrum & Anselmum initus fuerit licitus, & Petrus nihil debeat Anselmo restituere & tamen Confessarius sit ignorans, illumque ad restitutionem condemnet; extra mortis articulum patietur damnum reparabile; in morte verò irreparabile, Quoniam extra mortis articulum habebit tempus ut doctos consulat, & verum addiscat: cum tamen in morte, quia non habet tempus, ut rem altiùs examinet, debebit restituere & dando Anselmo, quæ non debet, injustè filios suos illis centum aureis privare. Ex quo infers, non solum virum omninò ignorantem, sed neque mediocriter doctum posse in mortis articulo confessionem audire.

De Contractibus. An omnes Confessarii illos intelligant?

An Mercatores sapius inter licitos illicitosq; sciant distinguere?

De damno reparabili & irreparabili.

An quod infertur sano reparabile sit, quod autem moribūdo irreparabile?

Sed attende: hæc enim omnia, quæ à te dicta, multas Conclusiones inferunt veras, & necessarias: sed nullam contra nostram sententiam. Inferunt primò, *Presbyterum prorsus indoctum extra articulum mortis non posse confessiones audire: sed peccare, si audiat, & similiter peccaturum Episcopum, qui illum approbat, & Superiorem qui hoc ipsum permittat.* Inferunt secundò, *idem dicendum esse de mortis articulo, si adsit alius peritior.* Inferunt tertiò, *Presbyterum mediocriter doctum, qui tantummodò scit casus Morales passim obvios, & subtilitates non intelligit, non esse capacem, ut Campsorum, Mercatorum, Advocatorum, Judicum, Medicorum, immò nec Mechanicorum confessiones excipiat:* nam, ut licitè possit, debet necessariò cognoscere, quæ in officio suo pœnitens tuta conscientia possit facere, & quæ non possit; quoniam in Typographorum confessionibus, ut cæteros omittam, tam multos vidi errores à viris aliàs doctis committi, ut coactus fuerim de hoc argumento scribere speciale Syntagma, quod post Prætenintentionalem Theologiam *à pag.* 185. reperies. Cæterùm eadem nullo modo inferunt *in articulo mortis ignorantem Presbyterum, si doctus absit, non posse confessionem audire.* Nam restitutio materialiter sumpta, non est de essentia confessionis, ut videre est, in paupere, qui nihil habet: & se furatum fuisse dolet; & restitueret, si posset, & si supervivat, vult restituere, cùm primùm possit. Ergo restitutio debet sumi formaliter. Ajo divitem, qui dubitat, an restitutioni sit obnoxius, esse bene dispositum, si dicat, *Restituam, si debuero, & quantum debuero.* Ergo in casu tenetur inquirere, & interrogare: &, si non habeat, quem interroget, ignorantia quæ fortè priùs erat vincibilis & voluntaria, transit in invincibilem: nam ille moribundus facit, quod potest; & Deus non jubet, ut faciat, quod non potest: ergo est bene dispositus. Et in dubio

Potest aliquis esse sufficienter doctus, ut taliū & talium pœnitentium Confessiones excipiat, & tamen non habere sufficientem doctrinam, ut de alterum peccatis possit legitimam Sententiā proferre.

An omnes Confessaris sciant de peccatis Typographorum judicare?

De restitutione. An sit de essentia, an verò de integritate confessionis?

dubio, quamdiu verum non rescit, ad restitutionem non tenetur, juxta commune omnium Theologorum Pronunciatum. *In dubiis beatus qui possidet.* Modo videamus, cui facit indoctus Confessarius injuriam, si Petri confessionem excipiat, & quia contractum non intelligit, pœnitentem non obligat ad restitutionem. Pono ex uno latere *non audire confessionem*; & ex altero *audire*. Si non audiat, Petrus, si gravibus peccatis sit maculatus, & attritionem tantùm habeat, ibit ad infernum, & nulla restitutio fiet Anselmo; si audiat, absolvatq; Petrus ibit ad cœlum, & tamen nulla fiet Anselmo restitutio. Ergo in casu, ut non fiat restitutio, necessarium est: sive enim confessionem audiat, sive non audiat, restitutio non fiet. Et manet dubium, An Petrus debeat, aut non, in æternum perire. Ergo de duobus malis minus est eligendum. Ergo melius est, quòd alterum accidat, quàm utrumque. Ergo in mortis articulo quando est in mora periculum, si doctus non adsit, indoctus licitè & validè poterit infirmi confessionem audire.

An Confessari' indoctus, qui quando doctior non adest, moribundi excipit confessionem, & tamen illum ad restitutionem non obligat, injuriam creditoribus inferat, & ipse teneatur restituere?

Hunc casum uberiùs edisserere volui; nam ex ipso aliorum resolutio dependet.

Secundus erit in Infidelium provinciis, ubi rarò videntur Sacerdotes. Non ergo Hierosolymis aut Constantinopoli, ubi sunt multi Missionarii Apostolicæ Sedis, & Conventus Religiosorum numerosi. Si aliquis itaque Sacerdos indoctus per Indiam peregrinetur, & occurrat Christianus, qui nec habet alium Confessarium, nec sperat eum citò habiturum, ne sine confessionis beneficio moriatur, potest illum audire. Et hic casus, si bene consideretur, non differt multum à præcedenti, sicut enim, qui panem non habet, est in extrema necessitate; sic etiam qui panes habet, si prævideat, illis insumptis se cariturum cibis, & tandem fame periturum. Ergo, qui modo est sanus, est in mortis articulo, si prævideat fore, ut quando moribundus sit, Confessarium non habeat. Portò hunc casum posse sæpe accidere historia Petri de Valle suadet. Persia est Christianis pervia; à Sacerdotibus Armenis, Lusitanis & Italis frequentatur; in majoribus Civitatibus sunt Religiosorum monasteria, aut refugia: interim Maania, Petri de Valle uxor, in ultimi Persiæ finibus, dum in Indiam cogitant, in morbum incidit, & qui ei adsisteret, Sacerdotem non habuit. Vnde monendi sunt per regiones hujusmodi peregrinantes, ut mortem cogitent: &, si in mortale lapsi fuerint, omni curiositati aut mercaturæ animæ securitatem anteponant, & ad loca redeant, in quibus per Sacramentalem confessionem suas conscientias emaculent.

An, & quando in Infidelium provinciis Sacerdos indoctus possit confessiones audire?

Tertius accidet, quando Pœnitens est doctus: si enim ipse mortale à veniali, simplex à duplici, & aggravantes circumstantias à speciem mutantibus distinguat; & quæ restituere debeat, defectum scientiæ siquam habet Confessarius, supplebit. Sed neque laudabo virum doctum, qui neglecto Confessario docto ad indoctum accedat: oves enim videmus à Pastoribus duci: nam capreæ tantùm sunt, quæ ad montes præcurrunt, coguntque Pastorem, ut se per avia & devia insultantes sequatur.

Ignorantiam Confessarii potest scientia pœnitentis supplere.

Quartus in locis miseris & rerum egenis occurrit: quando aliquis pagus vix habet, unde Parrocho alimenta concedat. Tunc Superior, si virum doctum non reperiat, qui velit tenue illud beneficium admittere, tuta conscientia poterit eò indoctum mittere: præstat enim, ut infantes baptizentur, & infirmis administrentur sacramenta, quàm ut deserantur omninò, & illi sine baptismo, & hi sine absolutione moriantur.

An in oppidis miseris & pauperrimis possint viri indocti ad audiendas confessiones exponi?

Sed hic obiter nota, considerandum esse, unde veniat paupertas: vel enim tantis à Principe tributis onerantur rustici, ut sibi non possint sufficere: vel tanta pensione illud beneficium gravatur, ut vix necessaria ad vitæ sustentationem maneant: vel ager est sterilis, & pauci incolæ, & ideò Parrochum sustentare non possunt. Si primum sit in causa, peccat Princeps; si secundum, Pontifex: nam tributa & pensiones non debent contra causam Dei militare: si tertium, oportet habere patientiam, & illos miseros meliori modo, quo possimus, juvare.

Considerandū est, unde veniat paupertas. Et, si ab aliquo illo homine proveniat, iste quicunque ille sit, tenetur adhibere remedium.

Hos quatuor casus cum limitationibus superiùs positis, admittunt Viri docti communiter: ita docet Petrus Hurtado *disp.* 10. *diff.* 15. Thomas Hurtado *tom.* 2. *tract.* 12. *cap.* 9. §. 2. *dub.* 4. *num.* 2068. Suarius *disp.* 8. *sect.* 2. *num* 6. Lugo *disp.* 21. *nu.* 73. *&* 74. Coriolanus 1. *part. sect.* 2. *art.* 1. *n.* 25. & alii.

Assertio III. *Quatuor sunt, quæ, antequam audiat confessiones, debet Confessarius prescire.*

Quænam sint, quæ debeat scire Confessarius antequam ad audiendas confessiones accedat?

Primum, an peccata, quæ communiter perpetrari solent, sint venialia, aut mortalia?

Secundum, An peccatum sit simplex, aut duplex; An videlicet conjugatus, qui alius uxorem habuit, unum, aut duo adulteria commiserit?

Tertium, Quænam circumstantiæ mutent speciem, & quænam tantùm aggravent; ut, si decem aureorum furtum, à

furto

furto ducentorum distinguatur specie.

Quartum. Quibus peccatis sint restitutiones, excommunicationes, aut irregularitates adnexæ.

De variis contingentibus culpis.

Hanc ego scientiam postulo de peccatis, quæ communiter committi solent nam de rarioribus, & difficilioribus satisfaciet, si dubitet, doctiores consulat, & majori postea adhibito studio, & consilio sententiam ferat. Audi Lugonem, qui *disput.*21. *nu.* 71. sic ait. *Hinc infero primò non requiri, quod Confessarius de omnibus, quæ audit à Pœnitente, judicet, an sint peccata gravia, vel levia: immò neque an sint, vel non sint peccata; sed de communibus* (N. B.) *reliqua verò audiat, & intelligat, & postea absolvat cum debita intentione.* Ita D. Thomas *in* 4. *dist.* 17. D. Bonaventura *ibid.* Navarrus *cap.* 4. *num.*8. *&* 9. & *distinct.6. de pœnit. cap.* 1. §.*Caveat. num.*21. Sylvester *verb. Confessor.* 3. *num.* 13. Suarius *disp.*28. *sect.*2. Vasquez *qu.*93.*art.*3.*dub.*1.Bonacina *disp.* 5. *qu.*7. *punct.*4. §.2. *num.*12. Reginaldus *lib.* 1.*nu.*157.*vers.itaque.* Ochogavia *tract.* 2.*qu.*38.*nu.*2. Leander *tr.*5. *disp.*11.*quæst.* 106 *&* 109. Petrus Hurtado *disput.*10. *diff.*15. Thomas Hurtado *tom.*2. *tract.*12. *cap.*2.§.2 *dub.*4.*num.*2068.& alii communiter: qui omnes, sicut rerum, quæ communiter accidunt, claram cognitionem requirunt; ita contenti sunt, si de cæteris, quæ rarius eveniunt, & sunt difficiliora, sciat dubitare, libros aut homines doctiores consulere. Et hæc ipsa proposita à Lugone doctrina sequentem patitur difficultatem; videtur enim casus propositus non esse possibilis, nam Confessarius debet judicare de peccatis: hæc autem talia non sunt, quia Confessarius hanc vel illam opinionem habet.; sed quia pœnitens illa magna perpetrarit conscientia; ergo quidquid Authores unius argentei dicant, quidquid de eodem Confessarius opinetur aut non, si pœnitens furatus fuit unum argenteum, judicans se peccare mortaliter, peccatum mortale commisit. Confessarius igitur, quia Iudex & Magister est, ut Iudex debet pœnitentis dictamen examinare, & juxta illud sententiam proferre: & si fortè erroneum & improbabile sit, ut Magister debet pœnitentem instruere, ne imposterùm allucinetur.

Peccatorum gravitas non à Confessarii mente, sed à pœnitentis dictamine, quod vel habuit, vel habere debuit, desumitur.

Assertio IV. *Tanta scientia requiritur in eo, qui à suo jussus Prælato audit confessiones, ac in illo, qui se obtulit.* Ita Leander *tom.*5.*disp.*11.*quæst.*8.qui Navarrum *cap.*4. *num.*9.*&* 10. Suarium *disp.*8.*sect.*2.*num.*7. Lugonem *disp.*21.*num.*72.*pag.* 513. Hurtadum *disp.*10.*diff.*15. & Vasquez & Reginaldum apud ipsum, adlegat asseritque sententiam hanc esse communem: tametsi oppositam habuerit Sylvester *verb.confess.* 3.*num.*14.& D. Antonius, 3. *part.tit.*17. *cap.*16. & apud ipsum Paludanus, Durandus Ord. Minorum, Albertus, D. Thomas, &c.

De illo, qui suo ignorantia conscius à Prælato ad audiendas confessiones exponitur.

Et est evidens Assertionis ratio: nam in Confessario scientiam jus naturale requirit, in quo nulla humana dispensat authoritas. Ergo in utroque Confessario scientia æqualis exigitur.

De scientia & pietate Confessarii.

Assertio V. *Non est casus possibilis, in quo habeat locum illa quæstio, quæ interrogat,* An si non inveniatur Confessarius idoneus scientia & conscientia, tutius sit confiteri habenti conscientiam, quàm scientiam?

Utra preferri debeat?

Conscientiam scientiæ præfert Fabius *in Scrutinio Sacerdot.part.*2.*pag* 495.*&* *in alia.edit.* fol.85. Hanc sententiam probabilem judicat Leander *tract.*5.*disp.*11. *q.* 110. nam oppositam, quam amplectitur, vocat probabiliorem.

Dixi casum esse impossibilem, nam hic non agitur de casu, ubi unicus tantùm Confessarius sit: quia datur electio inter unum & alterum, ergo in præsenti casu repugnat, quod ille, qui idonea scientia caret, habeat bonam conscientiam, nam ut Assert. 1. ostendimus, mortaliter, si audiret confessiones, peccaret. Ergo quæstio, ut de re possibili sit, debet supponere utrumque idoneum esse, & alterum, præter scientiam communiter requisitam habere rerum Moralium profundam & claram notitiam, sed agere vitam lascivam v.gr. alterum verò præter sufficientiam doctrinæ habere vitam sanctam & exemplarem. In hoc casu stabo à Leandro, quoniam ratio id postulat & firmat S. Theresiæ authoritas, quæ suis suadet Monialibus, ut doctrinæ excellentiam in Confessario, & non sanctitatem requirant. Vbi enim aliquis consilio indiget, scientia Magistri indiget, non autem vitæ sanctitate, ut consulentem dirigat & instituat.

S. Theresiæ authoritas.

SECTIO II. Iuridica.

An tuta conscientia Vir ignorans esse possit Consiliarius, aut Iudex?

Scientiæ necessitas, quæ in Confessario requiritur, ex Iure Naturali nascitur, non autem ex Canonico, ut bene nos docet Leander, *tract.*5.*disp.*11.*quæst.* 8. Sed idem Ius Naturale, quod conscientiæ providet, habet curam honoris, divitiarum & vitæ. Ergo similiter ac in Confessariis sic etiam in Consiliariis, Iudicibus, (aut etiam Medicis) scientiam sufficientem requirit. Ergo, postquam de Confes-

An Scientia in Iustitia Administris necessitas ex Iure Natura nascatur?

sarii scientia differuimus, Analogia nos manuducet, ut de aliorum scientia disseramus. Sit itaque

Verũ in Necessitatis casu possint ignorantes judicare aut consulere?

Assertio I. *Qui idonea scientia destitutus extra casum necessitatis, in re gravi Iudicem vel Consultorem agit, peccat mortaliter*. Quando, dico, extra casum necessitatis, volo uberioris doctrinæ gratia alterum ab altero casu distinguere, non contraponere, quoniam in necessitate qui ignorans est, tacere debet, & non potest proximum in errorem seducere. Est evidens; quoniam Iudex ignorans, ut ut fortè aliquando justam sententiam ferat, semper feret injustè: nam Andabatarum ritu aërem verberans, nesciet quid debeat aut non debeat decidere. Seneca *in Med.*

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,

Æquum licèt statuerit, haud æquus est.

Verùm possit Iudex æquam sententiam iniquè pronunciare?

Scivit ergo Seneca dari casum in quo quis iniquè æquum statuat, puta, si alteram tantùm partem audierit. Ergo à fortiori qui neutra audita ad sententiam procedat. Sed qui rem non intelligit partes virtualiter non audit: hoc est ita se habet, ac si illas non audiisset: ergo etsi æquum statuat, iniquus est. Porrò imperitus Iudex, si agatur de opibus, se exponet errandi periculo, & ignorantia sua legitimum dominum interdum bonis exsuet, & raptorem investiet, Si de crimine agatur, aut capite aut alia pœna innocentem damnabit: aut Reipublicæ hostem (tales sunt, qui suis criminibus illam perturbãt) quem tollere de medio debuit, permittet vivere. Si de honore, virum interdum probum declarabit infamem, & sceleratum capacem dignitatum: nam ut cum Horatio loquar, quando ignorantes ad subsellia adsumuntur, *Dat veniam corvis, vexat Censura columbas*. Vnde Augustinus *de Civit.* 16. exclamat. *Ignorantia Iudicis plerumque est calamitas innocentis.* S. Gregorius *in Eccl.* 7. *Glor.* consonat dicens. *Debet quisque proprias virtutes perpendere, & pro qualitate virium curam aliorum suscipere; ne dum delectatur loco gloriæ, fiat subditis author ruinæ.*

Quàm multa mala ex Iudicis ignorantia oboriantur?

An Princeps peccet promovendo ignorantes?

Corollarium I. *Ergo Princeps (Ecclesiasticus, aut sæcularis sit) mortaliter peccat, si ignorantem ad subsellia promovet, aut qualitercumque judicare præcipit, aut permittit*. Colligitur ex Assertione: quia est peccati causa: & quia subditus ignorans non judicaret, si à Principe non adsumeretur, Princeps erit causa culpæ primaria, & erroris perpetrati reus.

Corollarium II. *Ergo tam Iudex, qui injustè judicat, quàm Princeps, qui eum promovit, aut in officio tolerat, omnia damna quæ ex hac ignorantia proveniant, resarcire tenebuntur*. Debebunt ergo restituere parti læsæ, pro qualitate injuriæ illatæ, & absolvi non poterunt, nisi restituant.

An ad restitutionem teneantur?

An, & cur Iudicum officia nequeant vendi?

Ergo sunt in magno periculo Principes, si togas forenses, vel vendant, vel dẽt in dotem, vel conferant Procerum filiis. Rarò enim, qui hac via promoventur sunt docti, & causas posteà dextrorsum sinistrorsum decidunt. Qui togam emunt (hisp. *la garnacha*) pecunias datas recuperare volunt: & quia eorum promotio fuit in peccato originali concepta, avaritiam inflammat: & qui ex stipendio vix potest vivere, furta & extorsiones *fructus industriæ* vocat, ut pecunias, quas cum publico damno Princeps fuit furatus, recuperet. Qui in dotem togam habuit, taxatam tot millibus ducatis recipit: & ideò in ipsamet promotione habet moralem quamdam prædeterminationem, ut quanti fuit in dote taxata dignitas, à clientibus impudenter extorqueat. Filii Procerum non sunt paucis contenti; & quia multa ex jure non habent, quæ volunt, per injuriam adquirunt. Ergo debeo dicere iterum, *in magno esse æternæ damnationis periculo Principes, qui togas forenses, vel vendunt pretio, vel dant in dotem, vel conferunt Procerum filiis.*

La garnacha Hisp. Senatoris toga.

An filii Procerum ad tribunalia promoveri debeant?

An merita ubi officia venduntur, pecunia numerata suppleantur?

Dices etsi vendantur, aut in dotem dentur, aut Procerum filiis conferantur, ad indoctos pervenire non posse: nec enim togam poterit emere, aut puellam illam ducere, aut titulo nobilitatis adspirare, qui non sit dignus. Sunt verba: & demonstrat experientia contrarium. Multa in hujusmodi promotionibus ad pompã, multa ad fucum petuntur: sed eadem, si desint, à pecunia supplentur: & qui majorem dederit, non carebit officio. Non sumus apud Brasilos nati: Europæi sumus: Hispaniam, Galliam, Belgium, Germaniam, Bohemiam, & Italiam lustravimus, & sicut veneramur multos, qui ab Vniversitatibus adsumpti, & Iudiciis admoti, cum honore Principum, & utilitate Reipublicæ causas expediunt; sic etiã scandalizamur videntes aliquos (& fortè multos) qui per gradus, quos impræsentiarùm reprobamus, ad Senatum se subtrigunt. Sed in hoc non semper debet Princeps immediatè damnari, quia per ministros talia interdum committuntur facinora, Consultò illud *immediatè* posui; nam si minister & non Princeps indignos ad subsellia promoveat, & ideò immediatè incriminari nequeat; quia tamen ministro indigno & subornato regimen provinciæ commisit, excusari non poterit. Huc pertinent

An excusari Princeps possit ob ministrorum insolentiam?

nent Hispaniæ lachrymæ, quam sub Carolo V. Monsieur de Xeures vendendo officia exspoliabat turbabatq; Spoliabat, inquam, tanta impudentia & insolentia, ut Hispanos publicè suos Indos diceret, tam intolerabili aviditate, ut etiam hodie cùm nummus aureus occurrat, soleamus dicere,

De Monsieur de Xeures.

Quanta sub Carolo V. avaritia & temeritate spoliarit & turbarit Hispaniam?

Doblon de dos caras
En hora buena estedes,
Pues no os ha visto
Monsieur de Xeures.

quoniam si vidisset, procul dubio rapuisset. Perturbabat etiam tanta crudelitate, ut utraque Castella suarum obligationum oblita in dementiam acta coacta fuerit arma sumere, ut ab iniqui ministri invasione se posset quoquo modo defendere.

Addes Procerum filios non fieri Senatores sed Præsides; & hos, modò Assessores peritos habeant, non egere doctrina. Porrò, si hi doctrina non indigent, nec eis Respublica indiget. Ergo frustra magno stipendio tolerantur, & thesauros Reipublicæ exsugunt. Hæc ergo extinguantur Officia; & illorum salaria in alios usus convertantur. Praetereà, *Aulas* vocamus Tribunalia, in quæ Regia Curia dividitur, & occlamare auderem, *Præsidis exemplo quævis corrumpitur Aula*. Denique Præsidis dignitas non est superflua. Sicut Pastor ovibus, & Abbas monachis, sic Præses senatoribus debet invigilare: nulli Aulæ determinatæ adscribitur, quia debet semper imperio, & interdum præsentia, universis adsistere. Causarum omnium, quæ ventilantur, convenientem cognitionem habere: examinare, an debitis temporibus Patres Conscripti interveniant? an Clientes & eorumdem Patronos domi ad audientiam admittant? An causarum exitum sine causa morentur? & tandem, quod primo debuissem loco dicere, An recipiant munera, & vendant vota? Quæ omnia non possunt præstare imperiti.

An Procerum filii ad Senatū adsumi debeant?

De officio Principis vel Præsidis.

Assertio II. *Non est casus possibilis, in quo necessitas imperitum Iurisconsultū (Advocatum, Assessorem, Consultorem, Senatorem, Iudicem, &c.) excuset.* Saltem eam non reperio: nec facilè poterit proponi ab alio. Memini Balthassarem Moretum, mihi ostendisse Scaligeri literas, in quibus erat Civile Monitum, quod plurimis prodesse poterit. *Abiit Lugduno Lipsius, vacat cathedra, nec ullus se reponere est ausus. Obiit Lovanii Lipsius, vacat cathedra, nemo permittatur reponi: præstat enim non habere, qui publicè sapiat: quàm habere, qui publicè desipiat.* Sacramentalis Absolutio, & sententia Forensis, non sunt in eodem gradu necessitatis: illa est necessaria, hæc ad melius: non ergo hæc, si ad pejus sit, admitti debet.

Utrùm casus necessitatis sit possibilis, in quo vir indoctus possit Iudicem aut Consiliarium agere?

Quatuor illi casus, qui locum habuere in Confessario indocto, in Iudice indocto non habent, *Non primus* quoniam in articulo mortis sive cliens, sive Iudex sit citò moriturus, non urget necessitas, ut sententia imperitè feratur: quæ hodie non fertur ab indocto, cras poterit à docto ferri. *Non secundus*, nam .n. Iurista, qui in remotis provinciis peregrinatur, caret authoritate ut sententiam pronunciet: qua Sacerdos in casu, ut absolvat pænitentem, non caret. *Non tertius*, scientia enim Clientis defectum scientiæ, quo Iudex laborat, non supplet: aliàs enim leges permisissent, ut Viri docti sibi privatim jus dicerent, quin publicam sententiam exspectarent. *Manet quartus*, qui fortè videretur possibilis. Sunt enim pagi miseri, rerum indigi, qui Iudicem doctum alere nequeunt: ergo saltem illis dari indoctus poterit, qui tenui sit stipendio contentus. Hoc autem ego nego, nam possunt inter se controversias amicè per cognatos cōponere; aut rē cōtroversam dividere; aut etiam sorti committere. Et, si hæc nolint cùm nullū sit in mora periculum, poterūt ad Civitatem ire, doctos consulere, etsi cōvenire non possint, ad tribunal recurrere.

An Casus, propter quos indocti Confessarii admittebantur, in Iudiciis, consiliis-ve locum habere possint?

Iudex extra provinciam sētentiam pronūciare nō potest.

Leges publicæ privatam justitiam non tolerant.

Quid debeant pauperes facere cum nō habeāt Iudicem, ad quem possint recurrere?

Assertio III. *Advocatus, antequam patrocinetur; Consultor, antequam consilium præbeat, Iudex, antequam sententiam proferat, debet scire, quid Iura Communia per Patria contracta determinent & quid in facto sit, & quid justè aut injustè petatur.* Hæc non debet in promptu habere: sed sufficit communia & passim obvia negotia perfectè & exactè cognoscere: & in causis rarioribus & difficilioribus, tantam legum habere notitiam, ut studendo & Scriptores Classicos recognoscendo securum possit conformare judicium.

Quid Advocatus, Iudex, & Consiliarius, antequam loquantur, debeant facere?

Assertio IV. *Tanta scientia requiritur in Iudice, qui jussus sententiam pronunciat, quàm in illo, qui ultro se obtulit & solicitavit, ut ad subsellia adscenderet.* Patet, quin justitia ex jure naturali postulat, ut per sententiam judex tribuat unicuique quod suum est. Non ergo Principis jussio injustitiam poterit cohonestare. Ergo qui nescit, quid leges unicuique accenseant, & ideo nec potest unicuique adjudicare quod suum est, à Principe promoveri non potest.

An inter Iudicem, qui coactus pronunciat, & illum qui ultro se offert, differentia quo ad scientiam & capacitatem reperiatur?

Assertio V. *Non est casus possibilis, in quo habeat locum illa Quæstio, quæ interrogat,* An si non inveniatur judex, qui scientiam & conscientiam sufficientem habeat, tutius sit doctum improbum eligere, quàm indoctum probum?

De Scientia, & Conscientia. An utraque in Iudice requiratur?

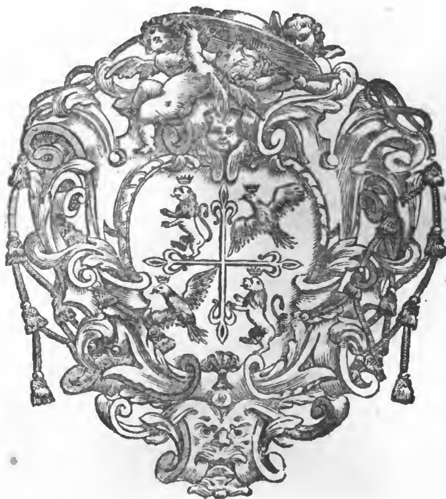
Iu-

Iudices doctos & improbos multos cognosco: at posse in mundo reperiri Iudicem, qui indoctus & pius sit, nemo erit, Rhetorica tam efficaci præditus, ut id mihi persuadere valeat. Si enim indoctus est & tamen judicandi dignitatem admittit, peccat mortaliter, & se esse impium, & improbum evidenter ostendit.

Quando de scientia & conscientia quæritur, non debent peccata confundi: nam doctus vir, etsi ebullientis ætatis non refrænet ardores, & fragiliter peccet, modò in officio sit integer, & nec muneribus, nec minis, nec precibus corrumpi velit, sine damno Reipublicæ poterit ad altiora promoveri. Vnde cum Præses N. Regis jussu deponeretur, quod haberet amasiam: conquerebatur dicens, *Si permisissem vel semel, ut ipsa pro aliquo negotio intercederet, laudarem Regis sanctissimam resolutionem: sed, si est illa omnium causarum exsors, unde hæc depositio poterit justa censeri?* Interim Decretum illud Regium justum fuit ob scandalum: justum ob periculum: nam hominum fragilitas multum amasiis defert, &, si Iudex lascivus sit, nulla erit in judicio securitas.

An Iudices sententias possint vendere, si Iura probabilia sint?

Assertio VI. *Non tolerat magno stipendio Iudicem Rex, ut in materia probabili sit Arbiter, & ferat sententiam, quam velit.* Corollarium. *Ergo à fortiori non tolerat, ut votum vendat, & ex probabilitate ditescat.*

CRITAE,

SEU

IUDICIS

INDEX VERBORUM.

CTI.

CRITAE, SEV IVDICIS

INDEX RERVM.

D

L

Lex

Q

R

S

T

stes,

X

Z

